

UCHWAŁA NR XXX/406/21
SEJMIKU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

z dnia 29 marca 2021 r.

w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+

Na podstawie art. 11 ust. 1-1da i art. 18 pkt 2 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2020 r. poz. 1668, z późn. zm.) oraz art. 9 pkt 3 i art. 14 ust. 5 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2019 r. poz. 1295) w związku z art. 24 ust. 2 ustawy z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1378) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Strategię Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, stanowiącą załącznik do uchwały.

§ 2. 1. Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ podlega aktualizacji w przypadkach określonych ustawą o samorządzie województwa.

2. Stwierdzenie okoliczności, o których mowa w ust. 1, następuje we współpracy z Komisją Strategii Rozwoju, Promocji i Współpracy z Zagranicą Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego.

§ 3. Traci moc uchwała nr XXXIII/589/13 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 16 lipca 2013 r. w sprawie przyjęcia aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020 (Dz. Urz. Województwa Świętokrzyskiego poz. 2914).

§ 4. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Województwa Świętokrzyskiego.

§ 5. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Sejmiku
Województwa
Świętokrzyskiego

Andrzej Pruś

Załącznik do uchwały nr XXX/406/21
Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego
z dnia 29 marca 2021 r.

WOJEWÓDZTWO
ŚWIĘTOKRZYSKIE

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+

Kielce, marzec 2021 r.

Prace nad Strategią Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ były prowadzone pod kierunkiem Zarządu Województwa Świętokrzyskiego w składzie:

Andrzej Bętkowski – Marszałek Województwa Świętokrzyskiego

Renata Janik – Wicemarszałek Województwa Świętokrzyskiego

Marek Bogusławski – Wicemarszałek Województwa Świętokrzyskiego

Marek Jońca – Członek Zarządu Województwa Świętokrzyskiego

Tomasz Jamka – Członek Zarządu Województwa Świętokrzyskiego

przez Departament Inwestycji i Rozwoju

Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego

przy wsparciu Zespołu eksperckiego w składzie:

prof. zw. dr hab. inż. arch. Aleksander Noworól – konsultant, członek Zespołu eksperckiego

dr Kamilla Noworól – konsultant, członek Zespołu eksperckiego

dr Krzysztof Jakóbiak – konsultant

dr Michał Kudłacz – konsultant

dr Jeremiasz Salamon – konsultant

mgr Paweł Hałat – konsultant

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE.....	5
2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE STRATEGII	7
2.1. UWARUNKOWANIA GLOBALNE	7
2.2. UWARUNKOWANIA UNIJNE	9
2.3. UWARUNKOWANIA KRAJOWE	9
3. KLUCZOWE WNIOSKI Z DIAGNOZY SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO.....	12
3.1. GŁÓWNE POTENCJAŁY I PROBLEMY ROZWOJOWE WOJEWÓDZTWA	12
3.2. WNIOSKI Z ISTOTNYCH DLA WOJEWÓDZTWA UWARUNKOWAŃ ZEWNĘTRZNYCH, ANALIZY SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ ORAZ TRENDÓW I PROGNOZ ROZWOJOWYCH	26
3.3. STRATEGICZNE WYZWANIA ROZWOJOWE WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO	30
4. WIZJA I MISJA ROZWOJU REGIONU.....	34
5. STRUKTURA CELÓW SRWŚ 2030+.....	35
5.1. CEL STRATEGICZNY 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE.....	36
5.2. CEL STRATEGICZNY 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION	41
5.3. CEL STRATEGICZNY 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI.....	45
5.4. CEL 4. HORYZONTALNY SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM.....	51
6. TERYTORIALNY WYMIAR STRATEGII	53
6.1. DELIMITACJA OBSZARÓW STRATEGICZNEJ INTERWENCJI	53
6.2. PODSTAWOWE INFORMACJE O WYZNACZONYCH OSI	55
6.3. OSI KRAJOWE.....	58
6.4. OSI REGIONALNE	62
6.5. MONITOROWANIE OSI	76
7. SYSTEM REALIZACJI I MONITOROWANIA SRWŚ 2030+.....	77
7.1. INSTYTUCJE I INSTRUMENTARIUM.....	77
7.2. NARZĘDZIA I RAMY FINANSOWE REALIZACJI SRWŚ 2030+	82
7.3. SYSTEM MONITOROWANIA I EWALUACJI.....	89
8. SŁOWNIK SKRÓTÓW.....	98
9. BIBLIOGRAFIA	99
10. SPIS TABEL, WYKRESÓW, RYCIN I SCHEMATÓW	103

ZAŁĄCZNIKI

- I. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego
- II. Obszary realizacji projektów i przedsięwzięcia strategiczne
- III. Sprawozdanie z przebiegu i wyników konsultacji społecznych projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+
- IV. Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+. Raport końcowy
- V. Podsumowanie procesu strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+
- VI. Uczestnicy procesu opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+
- VII. Wykaz szkół i placówek prowadzonych przez Samorząd Województwa Świętokrzyskiego

1. WPROWADZENIE

Zgodnie z art. 11 ust. 1 i 2 ustawy o samorządzie województwa z dnia 5 czerwca 1998 roku¹ oraz ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju² samorząd województwa jest odpowiedzialny za kreowanie polityki rozwoju na poziomie regionalnym. Podstawowym narzędziem w tym zakresie jest strategia rozwoju województwa, rozumiana jako najważniejszy i podstawowy dokument samorządu województwa określający obszary, cele i kierunki polityki rozwoju regionu, stanowiący punkt wyjścia do przygotowania pozostałych regionalnych dokumentów programowych.

Obowiązująca od 2013 roku *Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020* jest trzecim w dwudziestoletniej historii samorządu województwa świętokrzyskiego kluczowym dla rozwoju regionu dokumentem. Stanowi odzwierciedlenie koncepcji polityki rozwoju i celów strategicznych dla perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2014-2020, a jej horyzont czasowy upływa w dniu 31 grudnia 2020 roku. Mając powyższe na uwadze, a także zmiany zaistniałe w otoczeniu formalno-prawnym, odnoszące się do prowadzenia polityki rozwoju, w tym przyjęcie w dniu 14 lutego 2017 roku *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, Samorząd Województwa Świętokrzyskiego podjął działania mające na celu opracowanie nowego dokumentu. W dniu 25 lutego 2019 r. Sejmik Województwa Świętokrzyskiego przyjął Uchwałę nr V/73/19 w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+. W uchwale ujęto zasady opracowania Strategii oraz związane z tym tryb, zasady współpracy oraz zadania organów samorządu województwa.

Tryb pracy nad przygotowaniem Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (SRWŚ 2030+) miał charakter społeczno-ekspertki. W procesie tym zapewniony został szeroki udział środowisk regionalnych, zaangażowanych w politykę rozwoju województwa. Powołany został Zespół Świętokrzyskie 2030+ oraz Grupy Robocze ds. opracowania Strategii. W skład tych gremiów weszli przedstawiciele samorządu lokalnego, administracji rządowej, środowiska naukowego, partnerów społeczno-gospodarczych oraz organizacji pozarządowych. Dodatkowo zapewnione zostało wsparcie naukowe pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Aleksandra Noworóla - eksperta zewnętrznego. Na każdym etapie istniała możliwość włączenia się w prace nad przygotowaniem dokumentu poprzez zgłaszanie wniosków i uwag w formie pisemnej lub drogą elektroniczną.

Punktem wyjścia do przygotowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ jest diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej regionu strategicznych (*Załącznik I do SRWŚ 2030+*), opracowana przez zespół ekspercki w październiku 2019 roku, zawierająca szczegółową charakterystykę województwa w najważniejszych obszarach i tematach, z punktu widzenia prowadzenia polityki rozwoju. Podsumowaniem diagnozy jest tzw. analiza SWOT, przedstawiająca silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia, która umożliwiła zidentyfikowanie potencjałów i problemów rozwojowych województwa świętokrzyskiego. W oparciu o diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej oraz wnioski ze spotkań Zespołu Świętokrzyskie 2030+ i Grup Roboczych, które odbywały się w okresie wrzesień-listopad 2019r., wypracowano propozycję wizji, misji i celów strategicznych rozwoju województwa.

¹ Dz. U. z 2019 r. poz. 512 z późn. zm.

² Dz. U. 2019 poz. 1295 z późn. zm.

Struktura SRWŚ 2030+ jest zgodna z obowiązującymi standardami przygotowania tego typu dokumentów i zawiera wszystkie elementy wymagane przepisami ustaw. Obejmuje syntetyczny opis uwarunkowań zewnętrznych, kluczowe wnioski z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej, na podstawie których określono wizję i misję rozwoju województwa świętokrzyskiego, a także cele strategiczne i operacyjne. Dokument odnosi się również do zagadnienia terytorializacji polityki rozwoju. W oparciu o krajowe dokumenty strategiczne, wytyczne ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego, analizy wewnętrzne oraz porozumienia zawarte pomiędzy samorządami lokalnymi, dokonano delimitacji obszarów strategicznej interwencji w województwie świętokrzyskim, a następnie określono oczekiwane skutki interwencji w każdym OSI. Podczas przygotowywania projektu SRWŚ 2030+ prowadzony był nabór propozycji projektów o strategicznym znaczeniu dla rozwoju regionu, którego głównym celem była identyfikacja oczekiwań i potrzeb występujących w województwie oraz zaprogramowanie w Strategii odpowiednich mechanizmów interwencji publicznej. Na podstawie analizy zgłoszeń opracowano listę obszarów i przedsięwzięć strategicznych (*Załącznik II do SRWŚ 2030+*), służących modernizacji i transformacji ścieżki rozwoju województwa.

SRWŚ 2030+ stanowi odpowiedź władz regionu na nowe uwarunkowania oraz globalne i wewnętrzne wyzwania stojące przed województwem świętokrzyskim. Przedstawia spójny plan działania w perspektywie najbliższych dziesięciu lat oraz propozycję współpracy skierowaną do wszystkich podmiotów zainteresowanych rozwijaniem potencjału społeczno-gospodarczego regionu świętokrzyskiego.

2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE STRATEGII

2.1. UWARUNKOWANIA GLOBALNE

Globalny problem nabierający w XXI wieku niespotykanej wcześniej wagi to zmiany klimatyczne, które są już wyraźnie widoczne w skali globalnej i należy się spodziewać, że będą coraz dotkliwiej odczuwalne przez społeczeństwa i gospodarki. Wzrost temperatury sprzyja wzrostowi intensywności i częstotliwości wielu zjawisk klimatycznych i ich pochodnych, które nie są obojętne dla rozwoju gospodarczego i społecznego świata. Należą do nich ekstremalne zjawiska pogodowe, w tym tornada, grad, błyskawice, burze piaskowe, fale upałów, ulewy i burze.

Kolejną kwestią o zasięgu światowym jest zanieczyszczenie powietrza. Każdy rodzaj działalności ludzkiej, a w szczególności produkcja energii i ciepła, transport drogowy oraz rolnictwo, powoduje emisję zanieczyszczeń do powietrza. Nieodpowiedni stan jakości powietrza ma negatywny wpływ nie tylko na ludzkie zdrowie, ekosystemy, lecz także na procesy gospodarcze (np. turystyka, rolnictwo). Powietrze jest jednym z elementów środowiska naturalnego, którego ochrona należy do priorytetowych kierunków polityki wielu państw.

Według różnych szacunków, śmiertelność w Polsce spowodowana zanieczyszczeniem powietrza wynosi 30-46 tys. osób rocznie. Transport drogowy jest jednym z głównych źródeł zanieczyszczenia powietrza w Europie, zwłaszcza szkodliwych zanieczyszczeń, takich jak dwutlenek azotu i pył zawieszony, zgodnie z raportem Europejskiej Agencji Środowiska (EEA) „Jakość powietrza w Europie - raport 2018”. Emisje z rolnictwa, produkcji energii, przemysłu i gospodarstw domowych również przyczyniają się do zanieczyszczenia powietrza. W Polsce jednak największy problem stanowi tzw. „niska emisja”, czyli emisja pochodząca ze spalania odpadów i złej jakości paliw w wysoko emisyjnych, starych piecach i kotłach w sektorze komunalno-bytowym. Źródłem zanieczyszczenia powietrza jest także emisja liniowa, czyli pochodząca z komunikacji oraz emisja punktowa, jednak nie ma ona tak znaczącego wpływu na jakość powietrza w województwie świętokrzyskim.

Kolejny, istotny problem we wszystkich skalach – od globalnej po lokalną – to niewielkie zasoby wody pitnej. Ponad 2,1 mld ludzi na świecie nie ma dostępu do wody zdatnej do picia, a 4,4 miliarda ludzi żyje w złych warunkach sanitarnych. Uwzględniając warunki hydrologiczne oraz położenie geograficzne Polski zasoby wodne w kraju są małe. Opady w Polsce są mniejsze niż w większości krajów europejskich. Dodatkowym problemem są występujące często w ostatnich latach bezśnieżne zimy.³ Województwo świętokrzyskie jest jednym z czterech regionów Polski, które są w największym stopniu narażone na brak dostępności wody.

Kluczowym wyzwaniem globalnym są również zmiany technologiczne, urastające do rangi rewolucji technologicznej, istotnie wpływającej na gospodarkę, kapitał społeczny i polityczny. Niespotykany wcześniej rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych rodzi określone konsekwencje dla komunikacji społecznej i poziomu debaty publicznej. Rozwój technologiczny wiąże się ze wzrostem znaczenia sztucznej inteligencji, już dziś obecnej w naszym życiu, jak na przykład konsekwencja uczestnictwa w sieciach społecznościowych, w sterowaniu ruchem na ulicach miast, czy przy wykorzystaniu informacji geoprzestrzennej w tym teledetekcji i urządzeń do nawigacji. Rewolucja cyfrowa umożliwi dalsze radykalne zmiany, wpływające na funkcjonowanie społeczeństw, a polegające na wyłanianiu się nowych form usieciowienia. Stopniowo upowszechnia się – poza sferą komunikacji – Internet energetyczny oraz Internet logistyczny, które budują całościową inteligentną infrastrukturę XXI. w., określaną łącznie jako Internet przedmiotów / Internet rzeczy (IoT).

³ <https://ungc.org.pl/info/zasoby-wodne-polsce/> / (odczyt 20190827)

Zasadniczym procesem wpływającym na transformację współczesnego świata jest kontynuacja i nasilenie się **zmian demograficznych**. Z jednej strony, liczba mieszkańców Ziemi rośnie (obecnie 7,7 mld osób, a wg Banku Światowego w 2050 r. ok. 10 mld). Z drugiej strony obniżyła się dzietność mieszkańców w naszej części świata. Upowszechnienie medycyny i wydłużanie się życia oznacza starzenie się społeczeństw na wszystkich kontynentach. Według analiz realizowanych przez GUS, wskaźnik starości demograficznej (udział w % osób w wieku 65 i więcej lat w ogólnej populacji) w Polsce kształtował się od 10,2% w 1990 r. do 17,5% w roku 2018. Przewiduje się, że w roku 2040 wskaźnik ten sięgnie 26,4% (Stańczak i Szałtys, 2017, s. 14). Sytuacja taka, w połączeniu z niską dzietnością, stanowi istotne zagrożenie dla systemu emerytalnego i polityk społecznych w Polsce. Negatywne zjawiska demograficzne obecne są też w województwie świętokrzyskim, gdzie obserwuje się szybki proces starzenia się ludności, niski poziom dzietności, ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji. Jednym z kierunków mogących częściowo zniwelować negatywne tendencje migracyjne byłoby podjęcie działań, skierowanych do seniorów, mających na celu przyciąganie osób chcących spędzić sędziwe lata w atrakcyjnej i bezpiecznej przestrzeni. Wymaga to stworzenia odpowiedniej bazy mieszkalno-usługowej i opiekuńczej oraz przygotowania kadr zdolnych do zapewnienia usług z zakresu „srebrnej gospodarki” na odpowiednim poziomie.

Wielkim i trudnym do oceny w długim horyzoncie czasu problemem współczesnego świata są **nierówności społeczne**, obserwowane w skali globalnej. W Polsce, ubóstwo skrajne (minimum egzystencji) dotykało, według badań GUS, w 2015 r. 6,5% ludności, by spaść do 4,3% w roku 2017 i wzrosnąć do 5,4% w 2018 r.⁴

Występująca od marca 2020 r. w Polsce i w Europie sytuacja nadzwyczajna związana z **pandemią wirusa SARS-CoV-2** spowodowała uciążliwe ograniczenia oraz wywołała znaczące skutki społeczno-gospodarcze. W ciągu kilku miesięcy tzw. koronawirus ujawnił wiele problemów funkcjonowania państw i społeczeństw, zmienił ludzkie życie oraz oblicze gospodarki. Żaden kraj ani region nie był przygotowany na taki scenariusz. Niemal do zera została ograniczona działalność wielu sektorów gospodarki, związanych z turystyką, sportem, działalnością eventową, przemysłami kultury, usługami niemedyceznymi, świadczonymi w bliskim kontakcie. Oznaczało to utratę wielu miejsc pracy, likwidację wielu mikro- i małych firm. Wprowadzone ograniczenia znacząco wpłynęły na stan psychofizyczny społeczeństwa. Jednocześnie w związku z pandemią skokowo wzrosło znaczenie gospodarki „zdalnej”, czyli związanej ze świadczeniem usług i produkcją na odległość. Dotyczy to zarówno handlu jak i wszelkiego typu działalności, które nie wymagają bezpośredniego kontaktu: telemedycyny, edukacji na odległość i automatyzacji. Dziś rośnie świadomość i upowszechnia się wyobrażenie sobie świata biznesu – od hali produkcyjnej po indywidualnego konsumenta – świata, w którym kontakt ludzi jest minimalizowany przez roboty, sztuczną inteligencję i różne formy automatyzacji.

Kwestie bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego, są w polskim systemie rządzenia i zarządzania dedykowane władzom centralnym. Samorząd województwa może pełnić rolę wspierającą. Uwzględniając charakter strategii rozwoju województwa, której ambicje wiążą się z koordynacją wszelkich prorozwojowych działań podejmowanych na obszarze regionu, zawarta w dalszej części niniejszego dokumentu struktura celów SRWŚ 2030+ uwzględnia możliwość pośredniego oddziaływania na aktywności związane z przeciwdziałaniem zjawiskom takim jak pandemia i klęski żywiołowe.

⁴ „Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r. (na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych)”, GUS, czerwiec 2019.

2.2. UWARUNKOWANIA UNIJNE

Od 2004 roku Polska jest członkiem Unii Europejskiej, co oznacza, że obok osiągania celów krajowych, powinna również dążyć do realizacji celów polityki spójności UE, której założeniem jest przyczynianie się do wzrostu gospodarczego, zwiększania konkurencyjności, zatrudnienia oraz zrównoważonego rozwoju i podniesienie jakości życia obywateli. Dokumenty przygotowywane przez państwa członkowskie powinny uwzględniać kierunki rozwoju przyjęte dla całego obszaru UE. Dotyczy to również Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, która musi być dostosowana do zmieniającego się kontekstu europejskiego.

W Unii Europejskiej w dalszym ciągu toczy się dyskusja nad kierunkami interwencji UE w najbliższych latach. Nie został jednak przygotowany żaden dokument planowania strategicznego na okres po 2020 roku, w związku z czym cele zarządzania rozwojem UE wynikają z poziomu operacyjnego, tj. z projektu rozporządzeń dla Polityki Spójności oraz projektu struktury Wieloletnich Ram Finansowych (WRF) na lata 2021-2027 opracowanych przez Komisję Europejską.

Zgodnie z zaprezentowanym w dniu 29 maja 2018 r. projektem pakietu legislacyjnego polityki spójności, zamiast dotychczasowych jedenastu celów, fundusze będą programowane w ramach pięciu celów polityki, na podstawie których Europa ma stać się:

1. **Bardziej inteligentna** (*smarter*), dzięki innowacjom, cyfryzacji, transformacji gospodarczej oraz wsparciu dla małych i średnich przedsiębiorstw;
2. **Bardziej zielona** (*greener*), wdrażająca porozumienie paryskie i inwestująca w transformację sektora energetycznego, w odnawialne źródła energii oraz w walkę ze zmianą klimatu;
3. **Lepiej powiązana** (*connected*) z siecią transportu strategicznego i siecią cyfrową;
4. **Bardziej społeczna** (*social*), realizująca cele europejskiego filaru praw socjalnych i inwestująca w wysokiej jakości zatrudnienie, edukację, umiejętności, integrację społeczną i równy dostęp do opieki zdrowotnej;
5. **Blizsza obywatelom** (*closer to citizens*), dzięki wspieraniu lokalnych strategii rozwoju i zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich w całej UE.

Powyższe cele zostały przedstawione w dokumencie rządowym Założenia Umowy Partnerstwa na lata 2021-2027 z lipca 2019 r. (ZUP), który określa zarys obszaru interwencji funduszy unijnych i wstępne ramy finansowe w kolejnej perspektywie UE.

2.3. UWARUNKOWANIA KRAJOWE

Na konieczność przygotowania Strategii rozwoju województwa wpływają także zmiany uwarunkowań społeczno-gospodarczych zachodzących w Polsce, w tym w szczególności powstanie nowego paradygmatu rozwoju regionalnego. W dniu 14 lutego 2017 r. Rada Ministrów przyjęła *Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.* (SOR). Dokument ten ukierunkowuje rozwój kraju w perspektywie średnioterminowej, definiując model rozwoju Polski i wskazując wizję, zasady, cele i priorytety rozwoju kraju w wymiarach gospodarczym, społecznym i przestrzennym.

Z punktu widzenia rozwoju regionalnego najważniejsze elementy SOR ujęte są w celu szczegółowym II – „Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony”. Zaznacza się przy tym, że państwo polskie rozumie zrównoważony rozwój społeczny i regionalny jako harmonijny rozwój całego kraju, wrażliwy na terytorialną różnorodność i jej atuty, a jednocześnie dbający o zapewnienie całemu społeczeństwu wysokiej jakości życia. Cel ten obejmuje dwa obszary: „Spójność społeczna” oraz „Rozwój zrównoważony terytorialnie”.

Rozwój zrównoważony terytorialnie osiągnięty ma być poprzez **trzy cele polityki regionalnej**:

1. Zrównoważony rozwój kraju wykorzystujący indywidualne potencjały poszczególnych terytoriów.
2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.
3. Podniesienie skuteczności i jakości wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

Na realizację SRWŚ 2030+ bezpośrednio wpływać będzie także inny kluczowy dokument polityki regionalnej państwa – **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030)**⁵. Jest to rozwinięcie i uściślenie postanowień SOR, określonych w filarze rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony (cel 2). Strategia ta identyfikuje cele polityki regionalnej i działania, jakie dla ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorząd terytorialny oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki. Dokument określa systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej przez rząd wobec regionów, jak i ramy wewnątrzregionalne, zadania regionów, dokumenty programowe, sposób monitorowania i oceny efektów realizacji, formy wsparcia finansowego oraz źródła finansowania polityki regionalnej⁶. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 wskazuje najważniejsze kierunki zmian w polityce regionalnej. Kładzie nacisk na to, że rozwój powinien być odpowiedzialny, czyli taki, „który budując siłę konkurencyjną z wykorzystaniem nowych czynników rozwojowych, zapewnia udział i korzyści wszystkim grupom społecznym zamieszkującym różne miejsca naszego kraju”⁷, a przy tym jest zrównoważony terytorialnie, co oznacza, że „rozwija i efektywnie wykorzystuje miejscowe zasoby i potencjały wszystkich terytoriów, a w szczególności wspomaga rozwój tych obszarów, które mają mniejszą odporność na zjawiska kryzysowe, nie mogą w pełni rozwinąć swojego potencjału rozwojowego lub utraciły funkcje społeczno-gospodarcze”⁸.

Strategia potwierdza, że utrzymany zostanie dotychczasowy mieszany system implementacyjny polityki regionalnej oparty na regionalnych programach operacyjnych zarządzanych przez samorządy województw i programach krajowych oraz programach rozwoju zarządzanych przez rząd, skoncentrowanych na rozwoju konkurencyjności terytorium całej Polski lub wybranych województw i innych obszarów (np. obszarów przygranicznych)⁹.

Wszystkie cele KSRR 2030 mają istotne znaczenie dla konstrukcji i wdrożenia SRWŚ 2030+.

⁵ KSRR 2030 została uchwalona przez Radę Ministrów RP w dniu 17 września 2019 r.

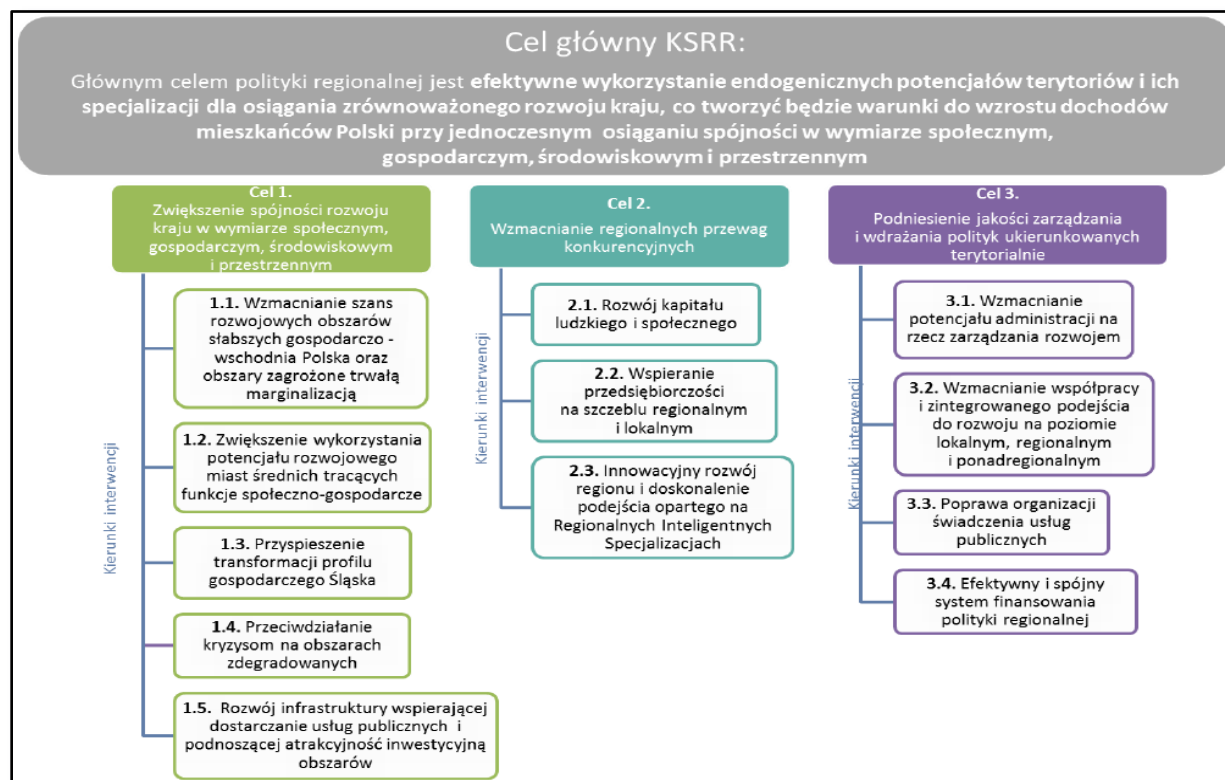
⁶ KSRR 2030, s. 4.

⁷ Tamże, s. 38.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże, s. 40.

Rycina 1. Cele KSRR 2030

Źródło: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, s. 48

Wśród szczególnie ważnych dla kształtu SRWŚ 2030+ uznać należy zapisy KSRR 2030 dotyczące trzech rodzajów **Obszarów Strategicznej Interwencji** polityki regionalnej, które odnoszą się do województwa świętokrzyskiego. Są to: obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz wschodnia Polska.

Zgodnie z zapisami KSRR 2030 regiony mogą także – zgodnie ze swoją najlepszą wiedzą i potrzebami – wyznaczać własne obszary strategicznej interwencji jako odpowiedź na problemy rozwojowe, o ile będzie to wiązało się z zapewnieniem konkretnych instrumentów wsparcia lub mechanizmów uzgodnień. Otwiera to przed samorządem województwa możliwość prowadzenia własnej polityki rozwoju w wymiarze terytorialnym.

Obowiązujący podczas prowadzenia prac nad projektem SRWŚ 2030+ porządek prawny, w tym art. 11 ust. 1d i ust. 1da ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa nakazywał, by strategia rozwoju województwa uwzględniała cele *SOR*, *KSRR* oraz cele i kierunki *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (KPZK)*, przy czym należy pamiętać, że w związku ze zmianą ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r. poz.1378), z dniem 13.11.2020 r. przepisy dotyczące KPZK zostały uchylone.

W 2018 r. Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju sfinalizowało prace nad dokumentem pn. **System zarządzania rozwojem Polski**, który został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 29 października 2018 r. Dokument ten wprowadził szereg zmian, spośród których najważniejsza to integracja systemu programowania społeczno-gospodarczego i planowania przestrzennego na wszystkich poziomach zarządzania. Oczekiwany rezultatem jest utworzenie jednolitego systemu zarządzania i koordynacji polityk publicznych wspomagających procesy rozwojowe w Polsce. Wdrożone zostanie również podejście projektowe w administracji rządowej przy realizacji działań rozwojowych. Szczegółowe rozwiązania dotyczące systemu zarządzania będą sukcesywnie wprowadzane przez nowelizacje m.in. ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz samorządowych ustaw ustrojowych.

3. KLUCZOWE WNIOSKI Z DIAGNOZY SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Podstawą formułowania wniosków z badań diagnostycznych jest analiza silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń (SWOT) województwa świętokrzyskiego, zamieszczona w tekście *Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego*, która została przygotowana w ramach prac nad Strategią jako osobny dokument i stanowi załącznik do SRWŚ 2030+.

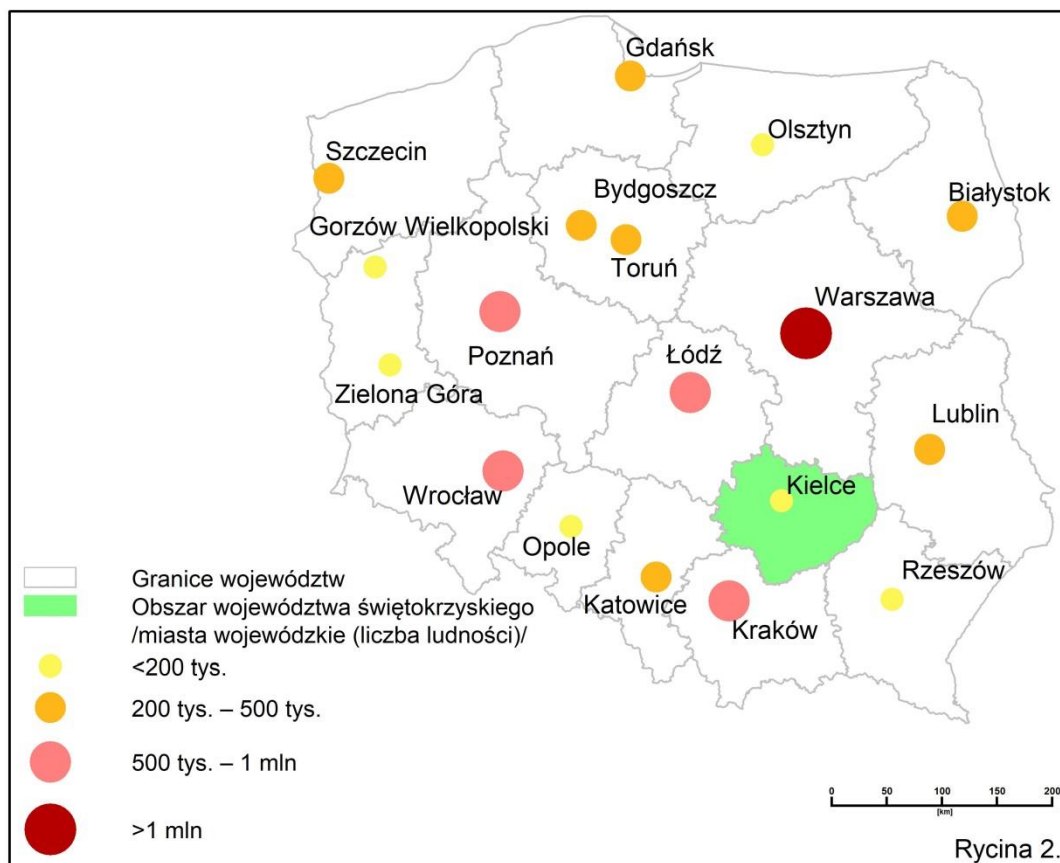
Podstawowe wnioski wynikające z tej analizy sprowadzić należy do poniższych, pogrupowanych problemowo stwierdzeń. Zakładając, że wnioski te powinny prowadzić do ustalenia wizji, misji oraz celów i systemów wdrażania strategii rozwoju, skoncentrowano się na zjawiskach wymagających interwencji, a więc tych, które w analizie SWOT identyfikowane były jako słabe strony i zagrożenia.

3.1. GŁÓWNE POTENCJAŁY I PROBLEMY ROZWOJOWE WOJEWÓDZTWA

PRZESTRZEŃ REGIONALNA

Województwo świętokrzyskie jest jednym z najmniejszych powierzchniowo i ludnościowo regionów Polski. Najważniejszym potencjałem regionu jest znakomita lokalizacja – niemal w centrum Polski – oraz przestrzeń charakteryzująca się unikatowymi walorami przyrodniczymi oraz kulturowymi (por. ryciny 2, 3 i 4).

Rycina 2. Położenie województwa świętokrzyskiego na mapie Polski

Źródło: System Informacji Przestrzennej Województwa Świętokrzyskiego <http://sip.e-swietokrzyskie.pl/>, Departament IT UMWŚ. Opracowanie własne na podstawie *Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego*.

Jednocześnie województwo świętokrzyskie to region o niewysokiej gęstości zaludnienia i niskim poziomie urbanizacji.

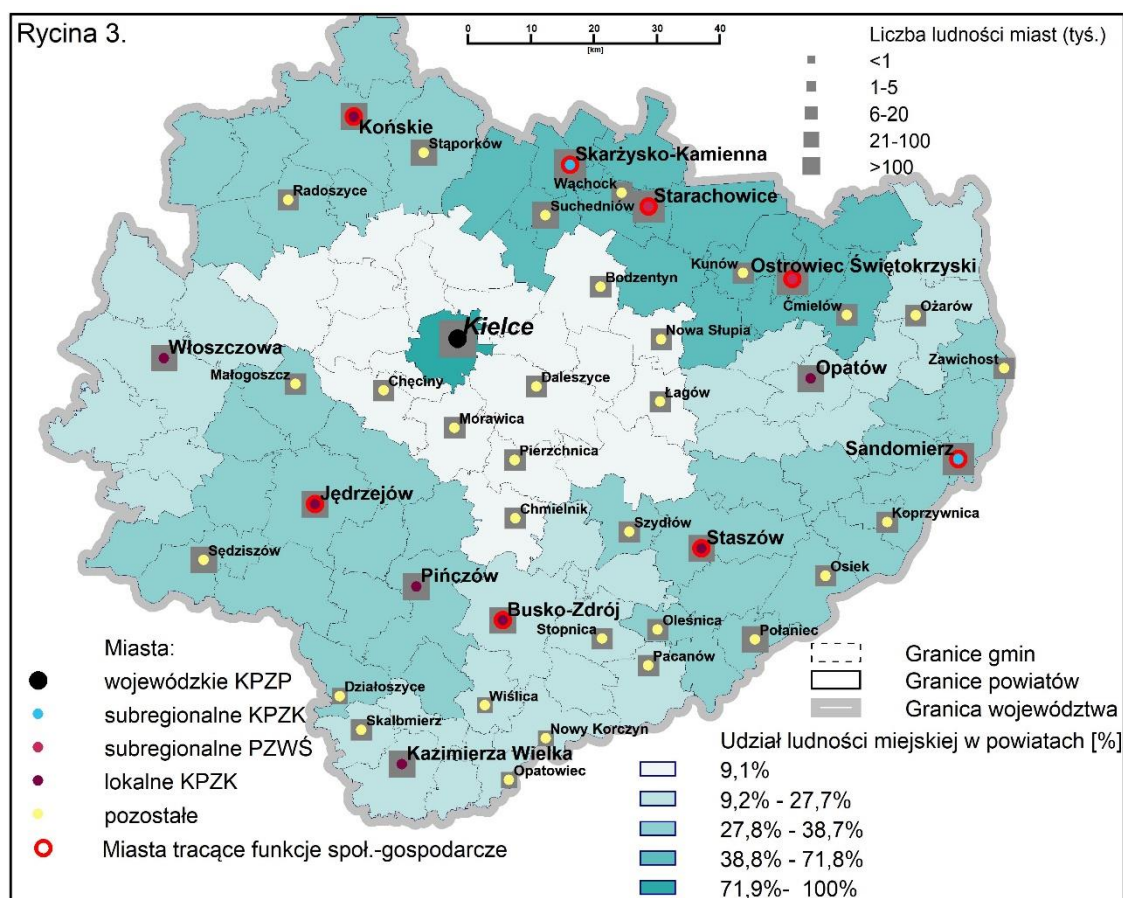
Tabela 1. Świętokrzyskie na tle Polski – powierzchnia i ludność

Wskaźnik	Świętokrzyskie	Polska
Powierzchnia (km ² , 2019)	11 711	312 695
Liczba ludności (os. / 01.01.2019)	1 241 546	38 411 148
Gęstość zaludnienia (liczba osób/km ² , 01.01.2019)	106	123
Udział ludności w miastach (% , 01.01.2019)	45	60,1
Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, 2018)	38,0	35,3

Źródło: Opracowanie eksperckie na podstawie danych GUS.

Na sieć osadniczą regionu składało się w styczniu 2019 r. 2516 miejscowości, w tym 43 miasta, zamieszkiwane przez 576,2 tys. mieszkańców. Wśród miast województwa świętokrzyskiego przeważają małe ośrodki, a jedynie 5 miast (12% ogółu, najniższa wartość wśród województw w Polsce) ma więcej niż 20 tys. mieszkańców (por. tabelę 2 i rycinę 3).

Rycina 3. Miasta województwa świętokrzyskiego oraz wskaźnik urbanizacji powiatów (liczba ludności na 1.01.2019)

Źródło: System Informacji Przestrzennej Województwa Świętokrzyskiego <http://sip.e-swietokrzyskie.pl/>, Departament IT UMWS. Opracowanie własne na podstawie Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego.

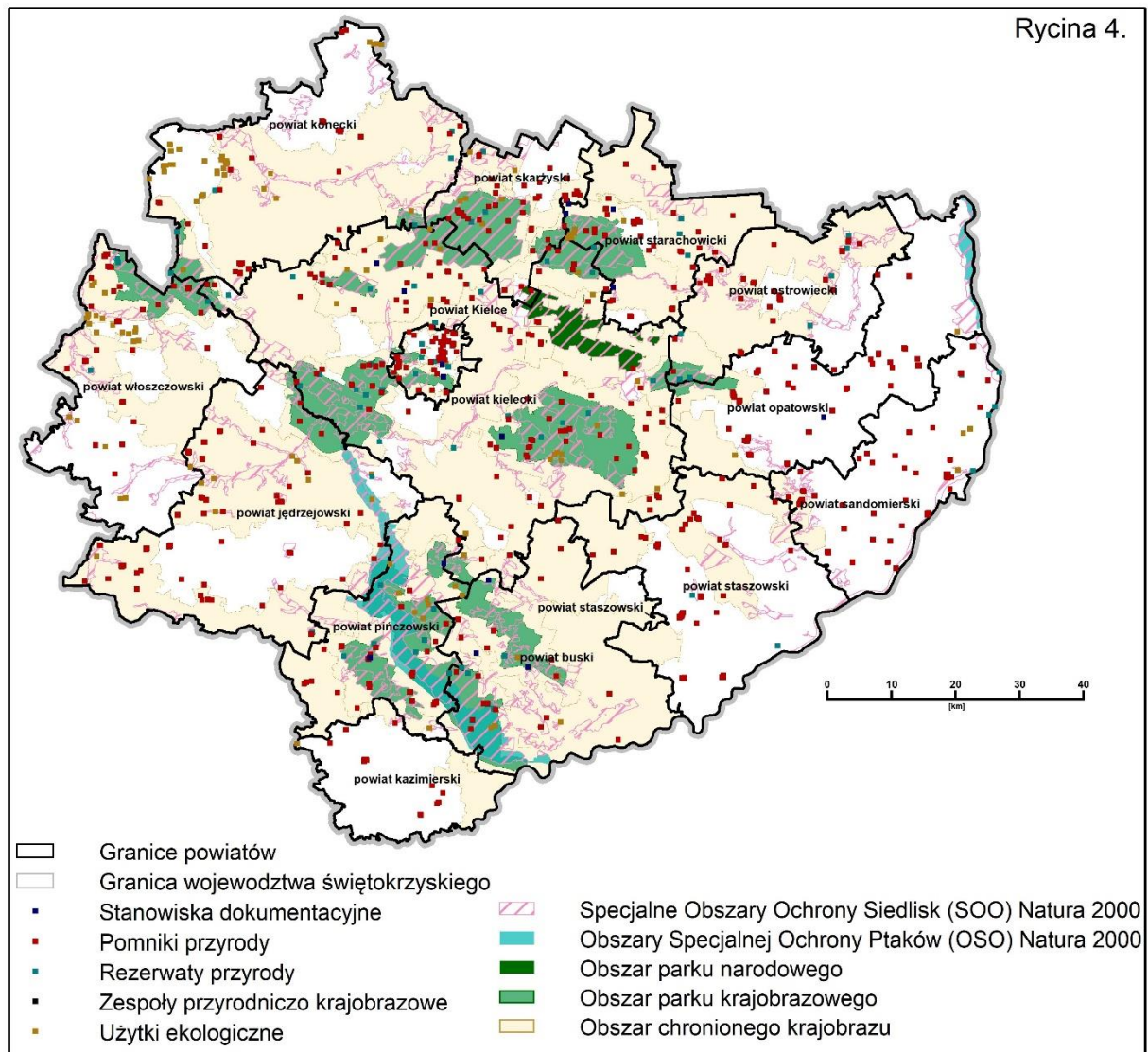
Niezwykle urozmaicona budowa geologiczna regionu decyduje o różnorodności przyrodniczo-krajobrazowej i jest swoistą wizytówką województwa świętokrzyskiego. Ta cecha środowiska przyrodniczego powoduje, że województwo jest jednym z głównych regionów wydobycia surowców skalnych w kraju. Najważniejszymi z gospodarczego punktu widzenia są wapień i margle dla przemysłu cementowego i przemysłu wapienniczego, a także złoża gipsów i anhydrytów. Województwo posiada także znaczne zasoby kamieni budowlanych, w tym dolomitów. W tym kontekście szczególnie ważne dla regionu są cele wynikające z przygotowywanej polityki surowcowej państwa, której realizacja ma służyć racjonalnemu gospodarowaniu zasobami kopalin i surowców pochodzących ze źródeł wtórnych, a także określaniu kierunków badań i inwestycji geologiczno-górnictwowych. Istotnym gospodarczo zasobem są wody lecznicze. Koncesją na wydobycie objęte jest siedem złóż w powiecie buskim oraz jedno w powiecie kazimierskim. Wygasa natomiast produkcja siarki rodzimej w okolicach Staszowa. Szczególnie ważnym zagadnieniem jest rekultywacja terenów zdegradowanych przez wydobycie tego surowca. W obszarze północnym województwa obejmującym powiaty: konecki, skarżyski, starachowicki i ostrowiecki istnieje wiele terenów i miejsc zdegradowanych, poprzemysłowych, pozwalających na odbudowę i rozwój przemysłu z wykorzystaniem tradycji przemysłu metalowego, hutniczego, samochodowego, zbrojeniowego.

Problemem regionu są niedobory wody, związane z suszami, potęgowane niską zasobnością w wodę oraz zmianami klimatycznymi, a także dużym zużyciem wody na potrzeby przemysłu. Większe obszary o dużym zagrożeniu suszą rolniczą położone są w południowej i południowo-wschodniej oraz w północno-zachodniej części województwa.

Jednym z zagrożeń występujących na terenie województwa świętokrzyskiego są powodzie, związane z wezbraniem w dolinie Wisły oraz jej lewobrzeżnych dopływów (zjawisko cofki). Ponadto na terenie województwa występują obszary narażone na podtopienia. W świętokrzyskim znajduje się 344,2 km wałów przeciwpowodziowych na 18 rzekach, o łącznej powierzchni objętej ochroną 498,8 km², oraz trzy duże zbiorniki retencyjne, które spełniają również funkcje przeciwpowodziowe. *Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego*, stanowiąca Załącznik I do SRWŚ 2030+ zawiera zapisy dotyczące obszarów szczególnego zagrożenia powodzią.

Województwo świętokrzyskie charakteryzuje się wysokimi walorami przyrodniczymi, zarówno przyrody ożywionej i jak i nieożywionej. Na terenie województwa świętokrzyskiego występuje bogata szata roślinna, rzadkie zbiorowiska roślinności stepowej, górskiej, bagiennej oraz jedyne w Polsce środkowej stanowisko słonorośli. W związku z tym świętokrzyskie cechuje największy udział obszarów chronionych w ogólnej powierzchni wśród województw w Polsce (66,2%). Przedstawione walory przyrodnicze, w tym obecność jednych z najstarszych gór w Europie - Gór Świętokrzyskich (a na ich obszarze jednego z najstarszych parków - Świętokrzyskiego Parku Narodowego) oraz Gór Pieprzowych stanowią niezaprzeczalny kapitał województwa świętokrzyskiego, m.in. jako jeden z czynników rozwoju turystyki. Dodatkowo potencjał turystyczny Sandomierza i okolic, a w szczególności terenów na Wisłę oraz unikatowe walory przyrodnicze, krajobrazowe i glebowe warunkujące rozwój winnic i związanej z nią enoturystyki i dają możliwość wyróżnienia się z unikatowym produktem turystycznym.

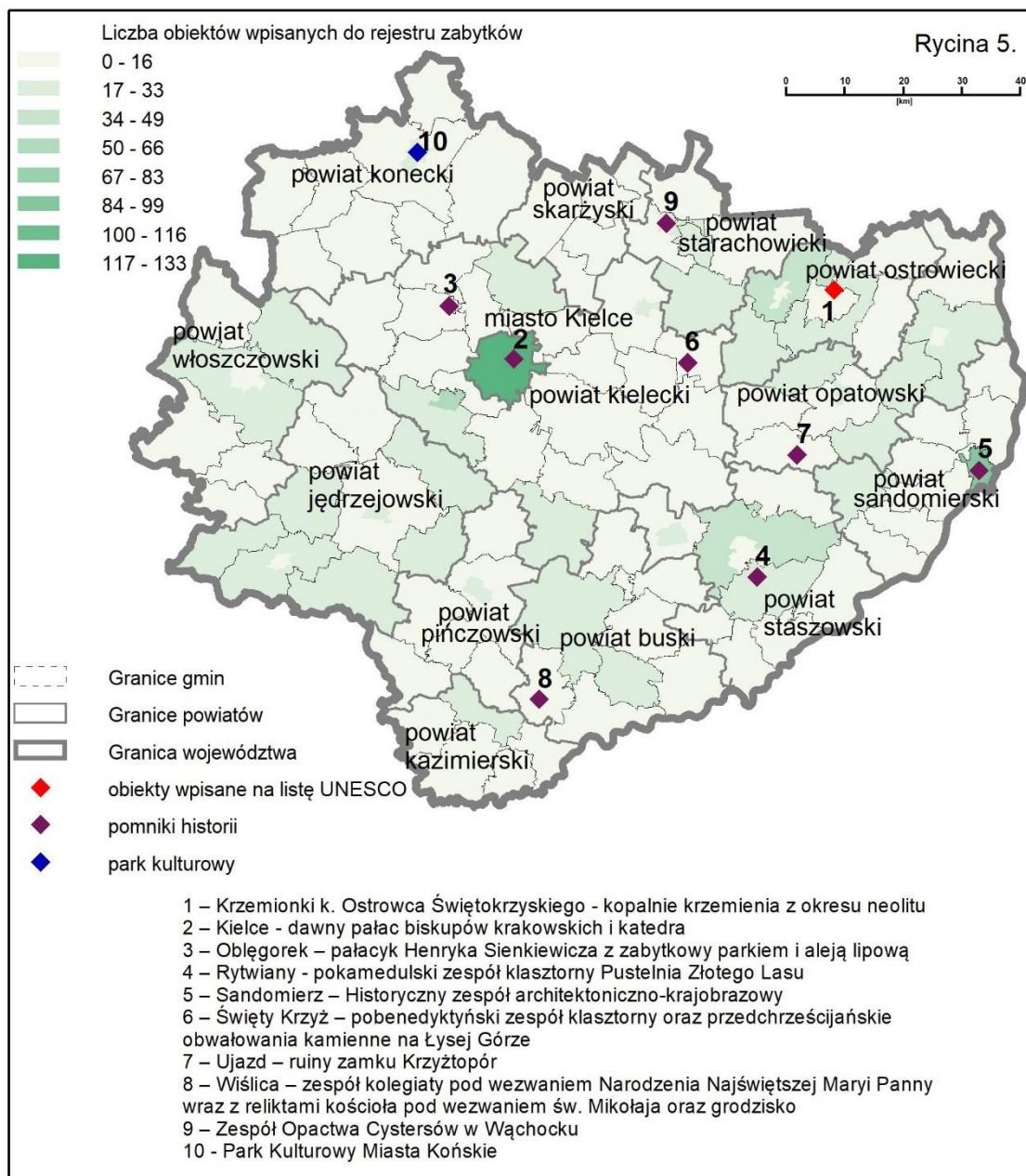
Rycina 4. Formy ochrony przyrody w województwie świętokrzyskim

Źródło: System Informacji Przestrzennej Województwa Świętokrzyskiego <http://sip.e-swietokrzyskie.pl/>, Departament IT UMWS. Opracowanie własne na podstawie Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego.

Z bogactwa naturalnego i tradycji przemysłowych wynika kolejny potencjał województwa świętokrzyskiego – dziedzictwo kulturowe i przemysłowe, związane z wydobyciem surowców mineralnych.

Rycina 5. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych, pomniki historii oraz obiekty wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO

Źródło: System Informacji Przestrzennej Województwa Świętokrzyskiego <http://sip.e-swietokrzyskie.pl/>, Departament IT UMWS. Opracowanie własne na podstawie Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego.

LUDZIE I WARUNKI ŻYCIA

Pozytywnie wyróżniają województwo świętokrzyskie na tle kraju także: dobry poziom edukacji na wszystkich jej szczeblach (wysokie współczynniki skolaryzacji na poziomie średnim), dostęp do usług opieki zdrowotnej i poziom bezpieczeństwa związanego z przestępczością (niskie wskaźniki liczby przestępstw oraz wysoka ich wykrywalność) – por. tabela 2.

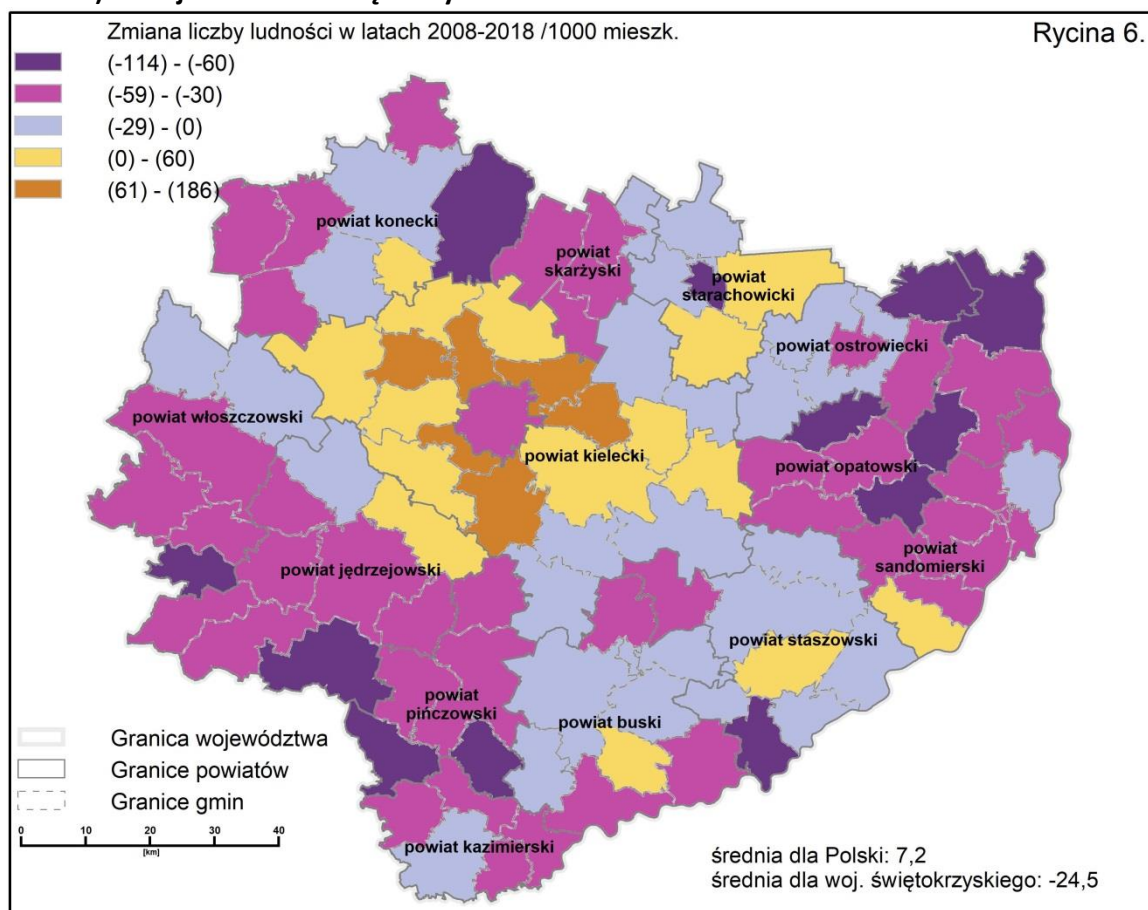
Tabela 2. Świętokrzyskie na tle Polski – wskaźniki sytuacji społecznej

Wskaźnik	Świętokrzyskie	Polska
Przestępstwa na 1000 mieszkańców (2018)	16,3	20,0
Współczynnik skolaryzacji netto dla liceów ogólnokształcących (% , 2017)	43,5	42,4
Zdawalność egzaminów maturalnych (% , średnia z lat 2016–2018)	79,4	79,1
Współczynnik skolaryzacji netto dla średnich szkół zawodowych (% , 2017)	37,4	34,5
Łóżka w szpitalach ogólnych na 10 tys. osób (2018)	49,1	48,2

Źródło: Opracowanie eksperckie na podstawie danych GUS.

Problemy województwa związane są przede wszystkim ze zmianami demograficznymi, takimi jak: starzenie się społeczności i idące za nim obciążenie demograficzne, w połączeniu z procesami depopulacji, na które składa się ujemny przyrost naturalny z najniższą dzietnością w kraju oraz ujemne saldo migracji.

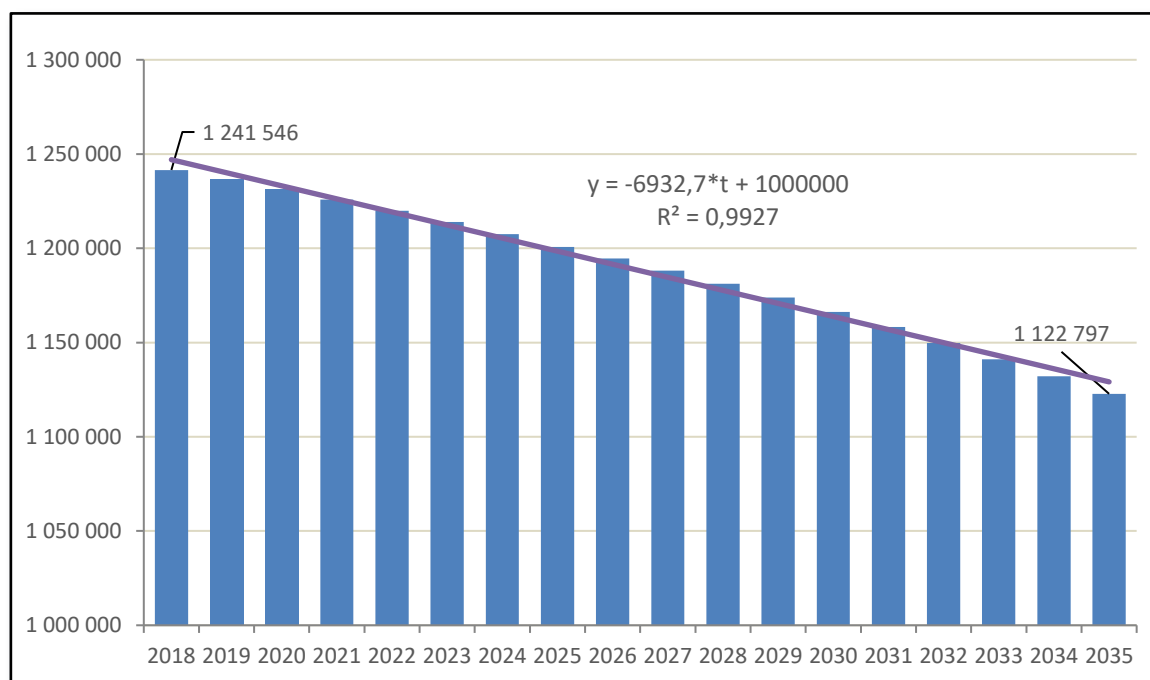
Rycina 6. Zmiana liczby ludności w latach 2008–2018 na 1000 mieszkańców (liczba mieszkańców w 2008 r.) w województwie świętokrzyskim

Źródło: System Informacji Przestrzennej Województwa Świętokrzyskiego <http://sip.e-swietokrzyskie.pl/>, Departament IT UMWS. Opracowanie własne na podstawie Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego.

Za już obserwowanymi problemami idą niekorzystne prognozy demograficzne, zakładające dalszy istotny spadek liczby ludności województwa (por. wykres 1).

Wykres 1. Prognoza liczby ludności województwa świętokrzyskiego do 2035 r.

Źródło: Opracowanie eksperckie na podstawie danych GUS i autorskich założeń.

Nakłada się na to – będąca efektem słabszej dynamiki rozwoju regionu – niewielka atrakcyjność świętokrzyskiego jako miejsca zamieszkania. Na niższą jakość życia niż w innych regionach Polski wskazują niekorzystne wskaźniki: wysokość oraz struktura źródeł dochodów, dostępność części usług publicznych oraz wyższe bezrobocie (por. tabelę 3, rycinę 6 i wykres 3). Brakuje instrumentów zachęcających do pozostania i osiedlania się w regionie, co powoduje odpływ młodych ludzi (do innych województw i dużych ośrodków miejskich).

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na fakt, że samorząd ma dość ograniczone możliwości kształtowania procesów demograficznych z uwagi na ograniczone instrumenty prawno-finansowe oraz na złożony proces podejmowania decyzji przez jednostki w sferze demografii tj.: decyzji matrymonialnych, prokreacyjnych, decyzji związanych ze stylem życia i wyborem miejsca zamieszkania. Mimo tego, Samorząd Województwa konsekwentnie stara się zapewniać coraz lepsze warunki bytowe w regionie młodym ludziom, poprzez inwestycje związane z opieką żłobkową, przedszkolną oraz szkolną.

Tabela 3. Świętokrzyskie na tle Polski – jakość życia

Wskaźnik	Świętokrzyskie	Polska
Mieszkania na 1000 mieszkańców (2018)	356	376
Udział mieszkań bez łazienki (% , 2017 r.)	16,1	8,6
Dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3 (2018)	69	105
Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (% , 2018)	83,5	87,3
Studenci na 10 tys. mieszkańców (2018)	183	320
Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej (% , 2017)	92,0	91,3
Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej (% , 2017)	58,7	70,5

Źródło: Opracowanie eksperckie na podstawie danych GUS.

Niższy wskaźnik mieszkań i ich niedostatecznie wysoki standard oraz gorsza dostępność podstawowej infrastruktury komunalnej i społecznej oraz problemy z dostępem do wody to kwestie wymagające pilnego wyrównania do średniej krajowej.

RYNEK PRACY I GOSPODARKA

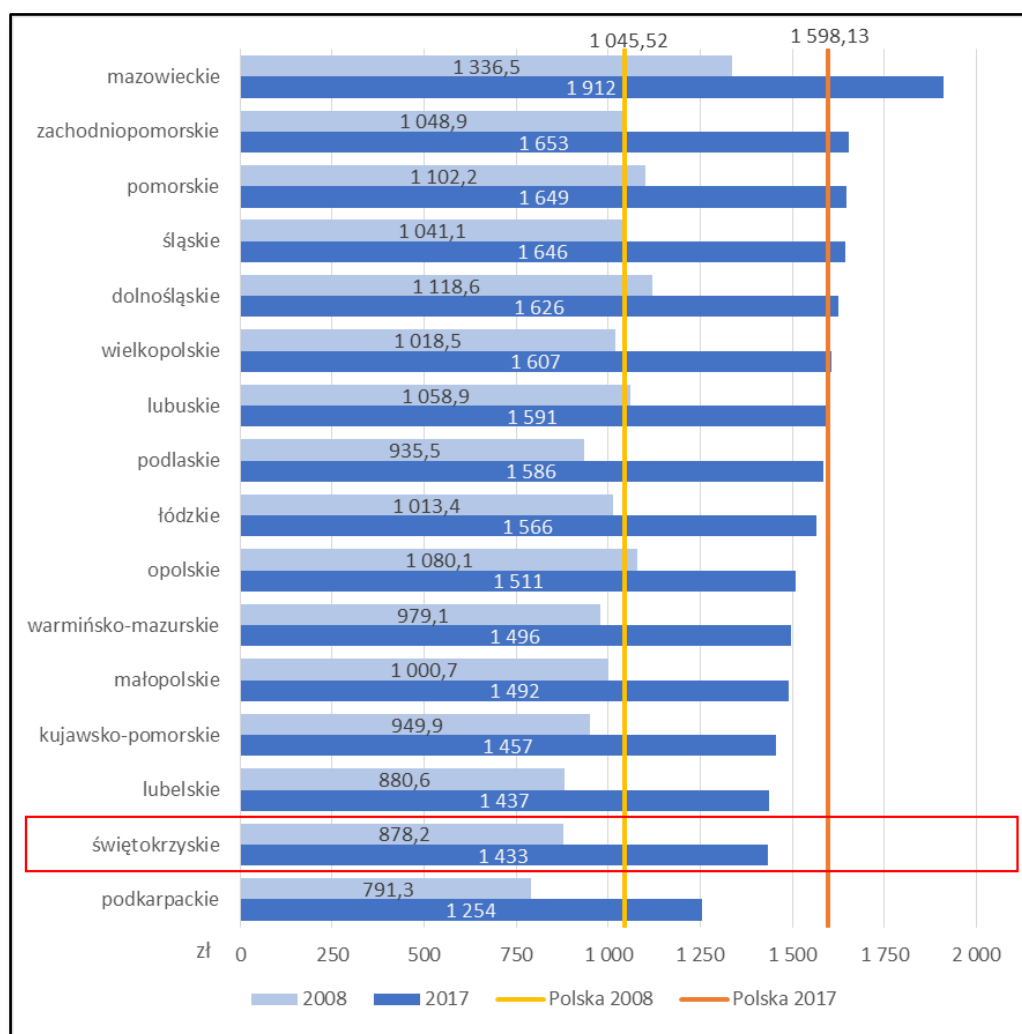
Wielkość dochodu rozporządzalnego przypadającego na osobę w gospodarstwach domowych plasuje region na przedostatnim miejscu w Polsce, a stopa bezrobocia i aktywność zawodowa ludności utrzymują się wciąż poniżej średniej krajowej.

Tabela 4. Świętokrzyskie na tle Polski – wybrane wskaźniki gospodarcze

Wskaźnik	Świętokrzyskie	Polska
PKB na mieszkańca w zł (szacunki wstępne, 2017)	36 909	51 760
Stopa bezrobocia (% , 2018)	8,3	5,8
Aktywność zawodowa (% , 2018)	73,7	76,6
Podmioty gospodarki narodowej (na 1000 mieszkańców, 2018)	91,6	113,6
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto wg województw w zł (bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, 2018)	4 171	4 835

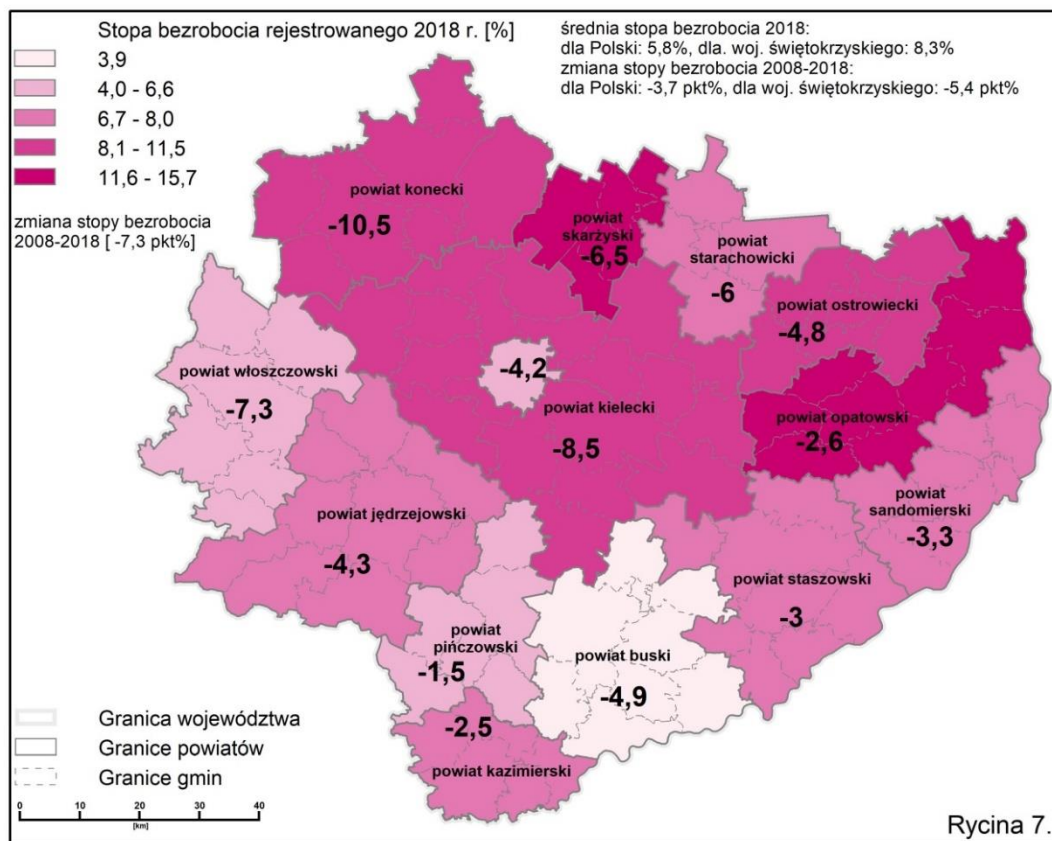
Źródło: Opracowanie eksperckie na podstawie danych GUS.

Wykres 2. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w zł w latach 2008 i 2017

Źródło: Opracowanie eksperckie na podstawie danych BDL GUS.

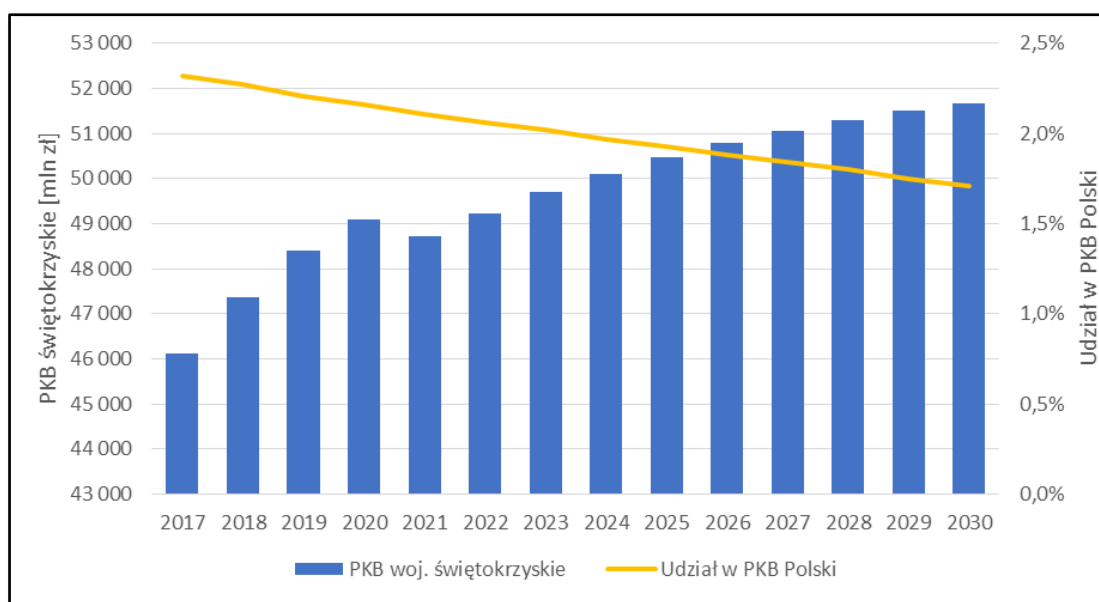
Rycina 7. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie świętokrzyskim

Źródło: System Informacji Przestrzennej Województwa Świętokrzyskiego <http://sip.e-swietokrzyskie.pl/>, Departament IT UMWS. Opracowanie własne na podstawie Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego.

Procesy demograficzne, połączone z niekorzystną – na tle średniej dla Polski – sytuacją gospodarki i rynku pracy, powodują, że również prognozy makroekonomiczne województwa nie są optymistyczne i wiążą się z dalszym spadkiem udziału świętokrzyskiego w tworzeniu PKB Polski.

Wykres 3. Prognoza PKB dla województwa świętokrzyskiego do roku 2030

Źródło: Opracowanie eksperckie na podstawie danych GUS i szacunków własnych.

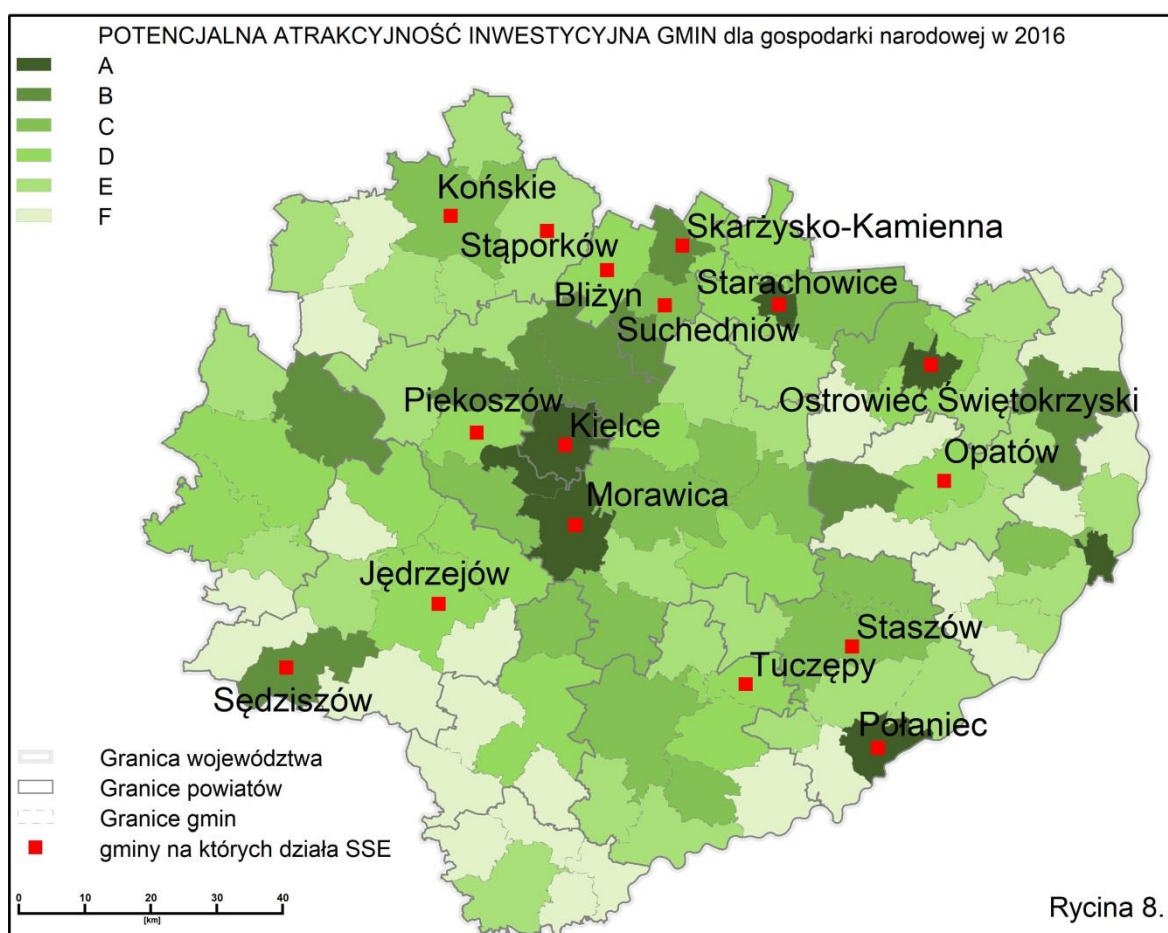
Szczególnie niepokojącą cechą województwa świętokrzyskiego jest niska innowacyjność gospodarki oraz niewystarczająca atrakcyjność inwestycyjna.

Tabela 5. Świętokrzyskie na tle Polski – innowacyjność gospodarki

Wskaźnik	Świętokrzyskie	Polska
Nakłady wewnętrzne na działalność B+R 2017 w tys. zł i %	143 620,9 (0,7%)	20 578 461,7 (100%)
Podmioty w działalności B+R w 2017 r. ogółem na 100 tys. ludności	7,8	13,3
Udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw	12,2%	14,5%

Źródło: Opracowanie eksperckie na podstawie danych GUS.

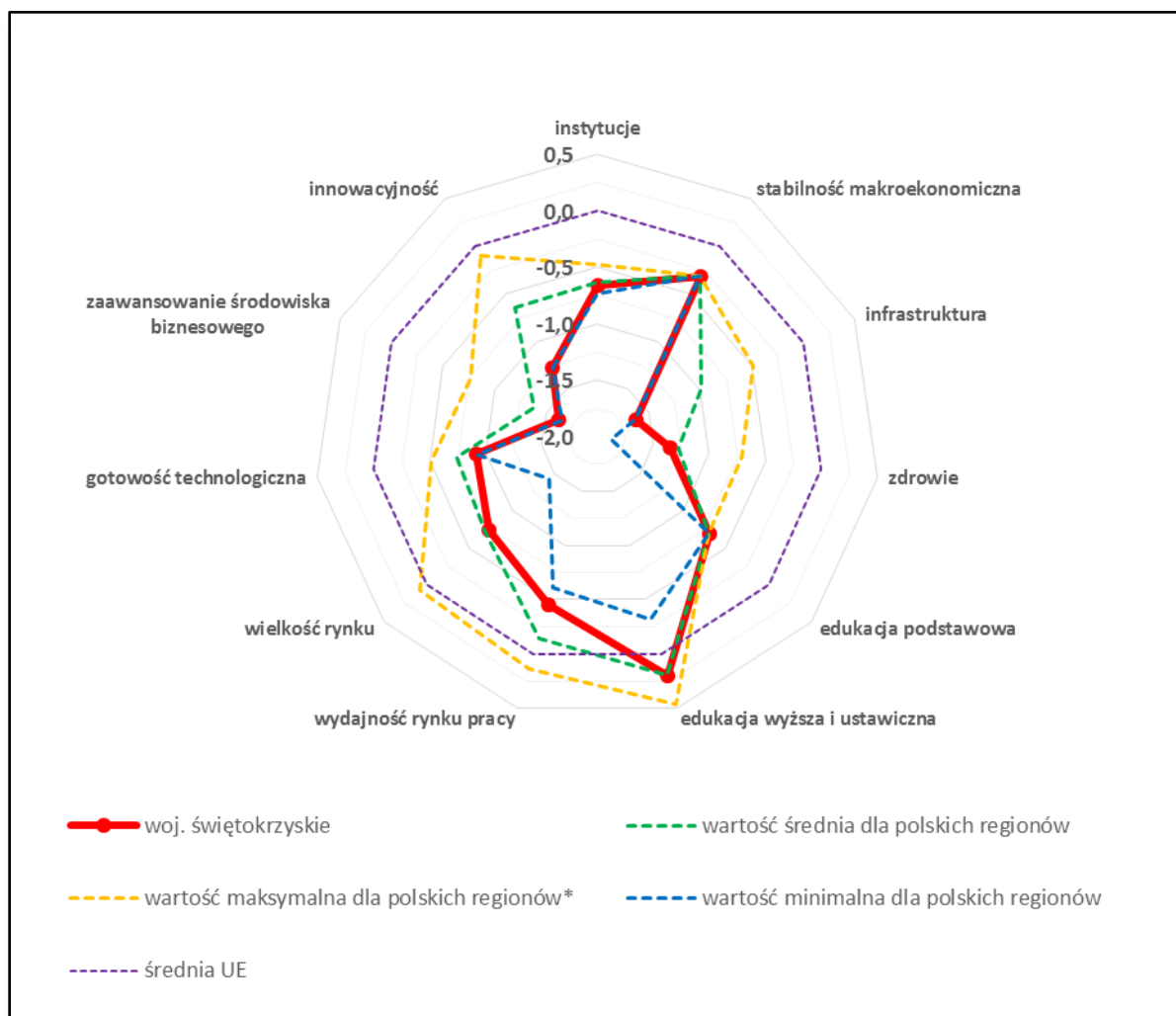
Rycina 8. Atrakcyjność inwestycyjna gmin województwa świętokrzyskiego

Źródło: System Informacji Przestrzennej Województwa Świętokrzyskiego <http://sip.e-swietokrzyskie.pl/>, Departament IT UMWS. Opracowanie własne na podstawie Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego.

Przekłada się to na niską konkurencyjność regionu także w skali europejskiej. *Regional Competitiveness Index (RCI) 2019* osiągnął dla świętokrzyskiego miarę $-0,68$ (gdzie średnia UE28 = 0), co uplasowało województwo na 211 miejscu na 268 jednostek. W pięciostopniowej skali rozwoju oznacza to pierwszy – najniższy – etap rozwoju.

Wykres 4. Województwo świętokrzyskie w badaniu RCI 2019 – wybrane parametry na tle UE i polskich regionów

**Nie uwzględniono regionu warszawskiego*

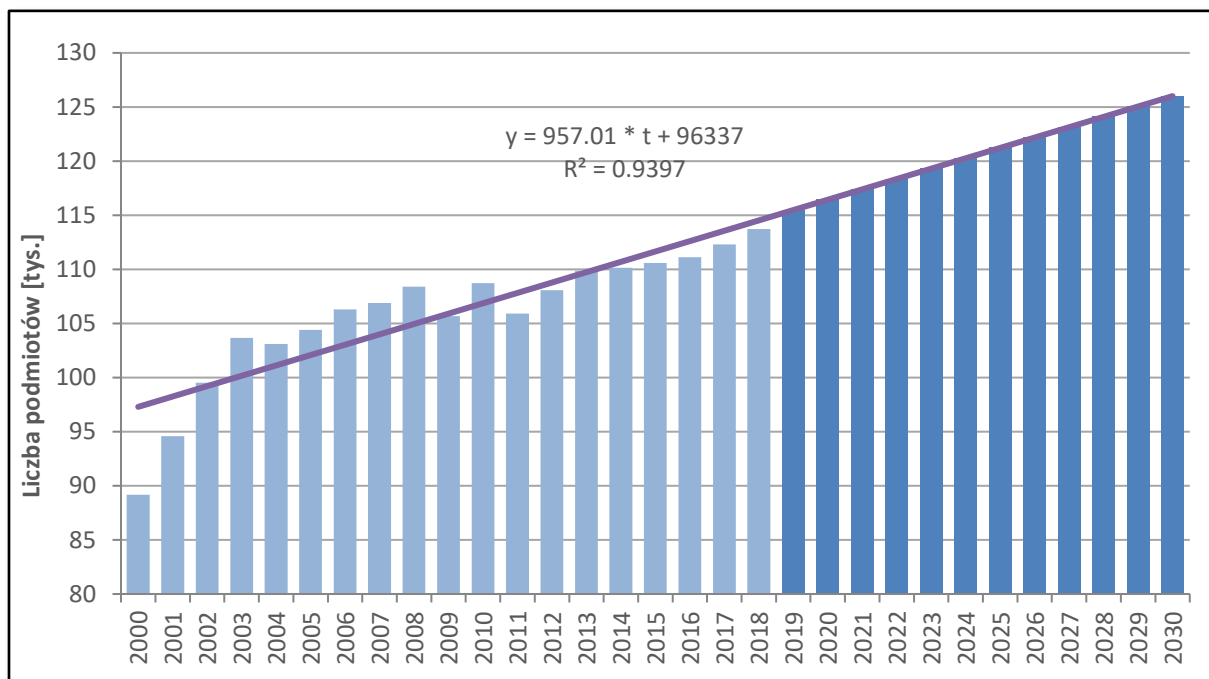
Źródło: Opracowanie eksperckie na podstawie RCI 2019.

Pomimo powyższych deficytów nie ulega wątpliwości, że to sfera gospodarcza stanowić powinna „koło zamachowe” rozwoju świętokrzyskiego w kolejnych latach. Istniejące tradycje przemysłowe oraz utrwalony trend wzrostu liczby przedsiębiorstw (por. wykres 5) powinny zostać wzmocnione poprzez rozwój instrumentów ukierunkowanych na wsparcie inwestycji w obszarach regionalnych inteligentnych specjalizacji, w tym poprzez wykorzystanie istniejących terenów poprzemysłowych i tradycji szkolnictwa zawodowego.

Nowe uprawnienia zarządzających SSE Starachowice w zakresie wspierania lokowania inwestycji, także poza obecnym obszarem strefy, przy doświadczeniu i osiągnięciach tej instytucji, dają szansę na większe zaangażowanie kapitału zagranicznego i krajowego w regionie. Lokowaniu nowych inwestycji służyć powinna także dobra marka świętokrzyskiego jako regionu wpierającego inicjatywy klastrowe oparte na specyficznych potencjałach województwa. Priorytetem będzie wsparcie dla tworzenia i rozwoju terenów inwestycyjnych oraz stref aktywności gospodarczej znaczących pod względem obszaru oraz wyraźnie wzmacniających potencjał regionu do przyciągania nowych inwestycji. Ogromną szansą rozwojową są tereny w Obicach planowane początkowo pod budowę Regionalnego Portu Lotniczego Kielce o powierzchni 600 ha. Natomiast dla podniesienia

innowacyjności i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy kluczowa będzie inwestycja pn. Świętokrzyski Kampus Laboratoryjny Głównego Urzędu Miar oraz plany badawczo-rozwojowe świętokrzyskich uczelni publicznych.

Wykres 5. Liczba podmiotów gospodarczych w województwie świętokrzyskim w latach 2000–2018 z prognozą na lata 2019–2030

Źródło: Opracowanie eksperckie na podstawie danych GUS i własnych szacunków.

Szczególny potencjał wzrostu ma również branża turystyczna, ukierunkowana na specyficzne produkty turystyczne i edukacyjne oraz odpowiadająca na potrzeby wynikające z procesu starzenia się społeczeństwa (turystyka kwalifikowana, geoturystyka, turystyka uzdrowiskowa i ekoturystyka). Wiele jest jednak do zrobienia w odniesieniu do rozwoju ilościowego i jakościowego infrastruktury oraz produktów turystycznych.

Wysoko notowana jest już obecnie działalność targowa i eventowa (Targi Kielce to jeden z największych ośrodków targowo – wystawienniczych w Europie Środkowej), która stwarza szansę przyciągania do regionu nowych wydarzeń targowych, kongresowych i konferencyjnych skierowanych zarówno do biznesu, środowisk naukowych, jak też odbiorców indywidualnych. Dynamiczny rozwój branży MICE w naszym regionie poprzez podstawową działalność Targów Kielce, umożliwi rozwój biznesu w województwie świętokrzyskim w ramach wielu branż, między innymi takich jak: hotelarstwo, transport, gastronomia, budowa stoisk targowych, usługi reklamowe i graficzne. Targi Kielce i ich potencjał stanowi silną platformę transferu wiedzy do sfery gospodarki oraz promocji wystawców i regionu świętokrzyskiego w kraju i za granicą.

Potencjał świętokrzyskiego tkwi także w rozwoju biogospodarki¹⁰ (w tym rolnictwa i przemysłu spożywczego) oraz w wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii.

¹⁰ Biogospodarka obejmuje sektory tradycyjne, takie jak rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo i akwakulturę oraz nowe sektory oparte na biologii, tj. biotekstylny, biochemiczny, bioenergetyczny i biotechnologiczny. Źródło: Regionalny Profil Biogospodarki Województwa Świętokrzyskiego <https://bit.ly/2CdjEWd>

Tabela 6. Świętokrzyskie na tle Polski – energia elektryczna

Wskaźnik	Świętokrzyskie	Polska
Produkcja energii elektrycznej (GWh, 2018)	10 164,8	170 465,2
Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem (% , 2018)	20,4	14,1

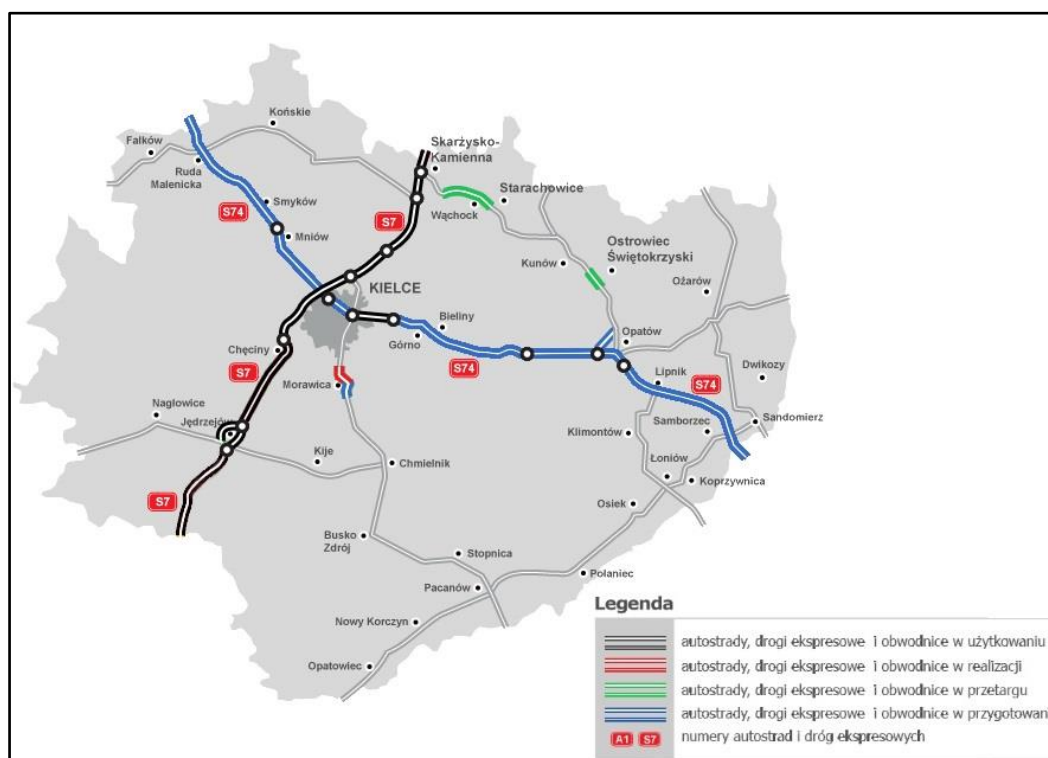
Źródło: Opracowanie eksperckie na podstawie danych GUS.

DOSTĘPNOŚĆ

O możliwościach rozwojowych regionu decyduje także dostępność komunikacyjna. Istotnym uwarunkowaniem rozwoju województwa świętokrzyskiego jest jego tranzytowe położenie pomiędzy największymi aglomeracjami w Polsce: Warszawą, Łodzią, Krakowem, Górnośląsko-Zagłębiowską Metropolią, a także Lublinem i Rzeszowem. Kielce leżą w niewielkiej odległości (120 do 180 km) od wszystkich sześciu sąsiadujących miast wojewódzkich. Dalszych działań wymaga poprawa dostępności i jakości połączeń transportowych drogowych i kolejowych. W tym celu niezbędna jest wielopoziomowa współpraca na rzecz uwzględniania inwestycji transportowych w planach zarządzających infrastrukturą komunikacyjną i przewozami z priorytetowym uwzględnieniem DK74 na terenie województwa świętokrzyskiego do standardu drogi ekspresowej.

Równie istotne poza poprawą dostępności komunikacyjnej regionu poprzez budowę i modernizację linii kolejowych umożliwiających komfortowe połączenia międzynarodowe oraz z głównymi ośrodkami w kraju, jest zmniejszenie wykluczenia komunikacyjnego poprzez przywracanie i reorganizację regionalnych i lokalnych połączeń transportowych (dojazd do Kielc, jako miasta wojewódzkiego jest z niektórych części regionu bardzo utrudniony, a w dni wolne od pracy – niemożliwy).

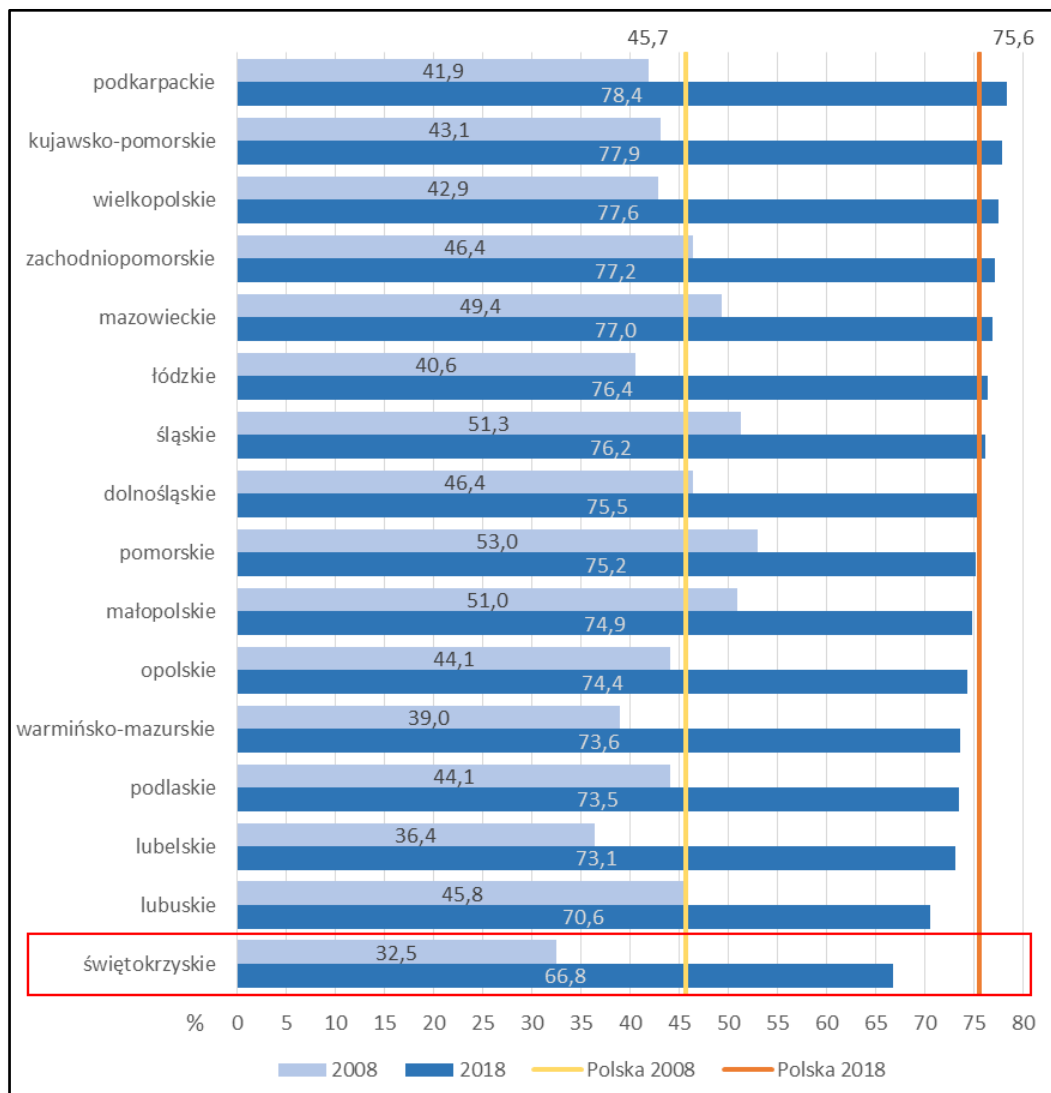
Rycina 9. Mapa stanu budowy dróg krajowych w województwie świętokrzyskim

Źródło: Mapa Stanu Budowy Dróg – GDDKiA, <https://www.gddkia.gov.pl/pl/1077/mapa-stanu-budowy-drog> (stan na 30.06.2020 r.)

Jednak dziś dostępność to nie tylko dogodne i bezpieczne połączenia transportowe, to także rozwój technologii informacyjnych i możliwość korzystania z nich. Zarówno w kontekście gospodarczym, jak i społecznym przed świętokrzyskim wiele jeszcze do zrobienia. Województwo pozostaje na ostatnim miejscu pod względem zaopatrzenia gospodarstw w urządzenia z dostępem do Internetu, a wskaźnik ten znacząco odbiega od średniej krajowej.

Wykres 6. Odsetek gospodarstw wyposażonych w komputer osobisty (% , 2008) /urządzenie (% , 2018) z dostępem do Internetu

Źródło: Opracowanie eksperckie na podstawie danych BDL GUS.

KIELCE

Nie można także zapomnieć o roli, którą już odgrywa i ma jeszcze do odegrania stolica województwa – Kielce. Największe miasto regionu, choć boryka się z problemami demograficznymi, jest niezaprzeczalnie centrum gospodarczym, kulturalnym i naukowym świętokrzyskiego. Istotnym uwarunkowaniem rozwojowym Kielc jest jego położenie między ośrodkami metropolitalnymi – Krakowem, Warszawą, Górnośląsko-Zagłębiowską Metropolią i Łodzią oraz Lublinem. Położenie to z jednej strony zapewni korzyści związane z lokalizacją na szlakach transportowych między metropoliami oraz dostępność do usług przez nie oferowanych. Z drugiej strony ośrodki te, zwłaszcza Warszawa i Kraków, stanowiąc atrakcyjne miejsca osiedlania się, mogą przyczyniać się do odpływu ludności z Kielc.

3.2. WNIOSKI Z ISTOTNYCH DLA WOJEWÓDZTWA UWARUNKOWAŃ ZEWNĘTRZNYCH, ANALIZY SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ ORAZ TRENDÓW I PROGNOZ ROZWOJOWYCH

Województwo świętokrzyskie sprostać musi wyzwaniom stawianym przez **zmiany klimatyczne oraz zanieczyszczenie powietrza** i związane z tym zjawisko smogu. Polityka regionalna powinna więc wspierać działania osłabiające negatywne zjawiska, polegające na proekologicznej transformacji gospodarki regionalnej, w tym rolnictwa. Wymogiem współczesności jest promowanie zrównoważonej konsumpcji energii oraz rozpowszechnienie korzystnych dla klimatu systemów komunalnych, zwłaszcza w sferze ogrzewania mieszkań. Trzeba wspierać sprzyjające środowisku formy mobilności. Nie bez znaczenia jest też podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców regionu.

Województwo świętokrzyskie dysponuje niskimi na tle kraju **zasobami wodnymi**. Dotyczy to zarówno wód powierzchniowych, jak i eksploatacyjnych zasobów wód podziemnych. Na terenie województwa położone są zarówno obszary zagrożone suszą rolniczą (w północno-wschodniej i południowo-zachodniej części regionu), jak i hydrologiczną (w południowej, południowo-wschodniej i północno-zachodniej części). Województwo cechuje się drugim najwyższym w kraju zużyciem wody na potrzeby gospodarki narodowej, co jest wynikiem działalności przemysłowej, w tym energetyki. Jednocześnie na tym terenie występują znaczne **obszary zagrożone powodzią lub podtopieniami**, szczególnie w dolinie Wisły i jej lewobrzeżnych dopływów. Region jest zatem szczególnie wrażliwy na skutki zmian klimatycznych. W ramach adaptacji do zmian klimatu konieczne są działania:

- a) związane ze zwiększaniem wszelkiego rodzaju retencji wód powierzchniowych (wyróżniane ze względu na skalę – dużą, małą i mikroretencję oraz rodzaj retencji – naturalną i sztuczną),
- b) związane z ochroną przeciwpowodziową obszarów położonych na terenach zalewowych,
- c) związane z dostosowaniem rolnictwa do zmieniających się warunków klimatycznych,
- d) związane z ukierunkowaniem na utrzymanie i odtwarzanie elementów krajobrazu rolniczego o znaczeniu ochronnym i kulturowym,
- e) związane z zachowaniem różnorodności biologicznej siedlisk półnaturalnych i zasobów genetycznych,
- f) związane z powiększaniem obszarów leśnych, szczególnie na obszarach lessowych, jako istotnym czynnikiem zapobiegania erozji gleb, oraz z rozwojem funkcji ochronnych i turystycznych lasów,
- g) związane z rekultywacją terenów zdegradowanych, w tym terenów posiarkowych,
- h) związane z ochroną i zwiększaniem powierzchni biologicznie czynnej w miastach (rozwój błękitno – zielonej infrastruktury),
- i) związane z ochroną naturalnych korytarzy przewietrzania (przed zabudową).

Zmiany demograficzne stanowią kluczowy problem rozwoju województwa świętokrzyskiego. Dotyczy to **starzenia się społeczności** regionalnej i idącego za nim **obciążenia** demograficznego oraz niekorzystnych trendów **migracyjnych**. Działania odpowiadające na powyższy problem to m.in.:

- a) rozwój systemu usług społecznych umożliwiających zapobieganie występowaniu różnych form wykluczenia społecznego w szczególności wobec osób starszych, niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami,
- b) rozwój środowiskowych usług adresowanych do grupy seniorów, w tym również w ramach srebrnej gospodarki (deinstytucjonalizacja usług);
- c) wspieranie rozbudowy infrastruktury, umożliwiającej zakładanie rodzin ludziom młodym i skłaniającej do osiedlania się;

- d) rozwój sektora ekonomii społecznej i solidarnej jako potencjalnego dostawcy usług społecznych oraz miejsca aktywizacji zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

Prognozowany spadek ludności powinien zostać skonfrontowany z polityką regionalną nastawioną na zatrzymanie odpływu – zwłaszcza młodych – ludzi z regionu oraz przyciągnięciu nowych mieszkańców. Oznacza to z jednej strony konieczność położenia nacisku na zdynamizowanie gospodarki, z drugiej – na wykorzystanie potencjałów regionalnych, związanych z położeniem i walorami przestrzennymi o charakterze naturalnym i kulturowym. Rosnąca w Europie liczba osób w wieku senioralnym, w zestawieniu z bogactwem przestrzeni i depopulacją województwa świętokrzyskiego, skłaniają do upowszechnienia polityki skierowanej do seniorów, ukierunkowanej na przyciągnięcie osób chcących spędzić sędziwe lata w atrakcyjnej i bezpiecznej przestrzeni. Wymaga to stworzenia odpowiedniej bazy mieszkalno-usługowej, ścisłej współpracy z uczelniami regionu świętokrzyskiego w celu wypracowania programów kształcenia odpowiadających potrzebom rynku pracy, przygotowania kadr zdolnych do zapewnienia usług z zakresu „srebrnej gospodarki” na odpowiednim poziomie oraz rozwoju szeroko rozumianego systemu usług społecznych.

Aktualna **sytuacja i potencjał gospodarczy województwa** nie nastrajają optymistycznie. Takie cechy gospodarki regionalnej, jak spadek PKB *per capita* w regionie w stosunku do średniej dla Polski, niekorzystna prognoza dotycząca malejącego udziału województwa w tworzeniu PKB Polski czy jeden z najniższych wskaźników aktywności zawodowej w Polsce to cechy gospodarki regionalnej wymuszające przyspieszenie i transformację. Powinny one dotyczyć aktywności takich jak:

- a) zwiększenie atrakcyjności dla napływu kapitału inwestycyjnego, w tym zagranicznego, który jest aktualnie słabo reprezentowany,
- b) zintensyfikowanie działań w kierunku pozyskania krajowych inwestycji publicznych w sektorach stwarzających możliwość dyfuzji innowacji, czego przykładem są tworzone aktualnie laboratoria Głównego Urzędu Miar,
- c) tworzenie warunków dla zatrzymania odpływu kadr i kapitału z województwa,
- d) zwiększenie wysiłków dla właściwego i aktywnego gospodarowania zasobami, którymi zarządza samorząd regionalny. Celem tych inicjatyw powinno być poprawienie atrakcyjności prowadzenia działalności gospodarczej w województwie, a w konsekwencji – poprawienie jakości życia w regionie. Elementem takich działań może być stworzenie funduszy rozwojowych zwiększających potencjał rodzimych przedsiębiorców.

Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego potwierdziła niski poziom innowacyjności w regionie, co w dobie współczesnego **paradygmatu gospodarczego, związanego ze wzrostem znaczenia przedsięwzięć wiedzochłonnych** wymusza sprostanie wyzwaniom technologicznym. Oznacza to konieczność wsparcia innowacyjności gospodarki regionalnej poprzez działania w wielu obszarach aktywności samorządu wojewódzkiego. Warunkiem poprawy aktualnej sytuacji jest dalszy i bardziej intensywny rozwój sektorów nauki i sztuki w województwie. Odnosi się to do:

- a) inwestycji w bazę naukowo-badawczą (zwiększenie nakładów na tzw. czynniki „twarde”); tej sfery dotyczy też wnioski o konieczności pozyskania krajowych inwestycji publicznych w sektorach stwarzających możliwość dyfuzji innowacji,
- b) poszerzenia wiedzy na temat możliwości komercjalizacji wyników badań naukowych,
- c) wypromowania międzysektorowych inicjatyw badawczo-rozwojowych,
- d) wsparcia dla budowy kapitału naukowego szpitali,
- e) podnoszenia atrakcyjności regionu dla osób dysponujących odpowiednim kapitałem intelektualnym i twórczym. Chodzi tu o rozwój tzw. klasy kreatywnej, związanej z różnymi

dziedzinami sztuki i nauki. Wymaga to promowania społeczeństwa otwartego i tolerancyjnego, zwykle charakteryzującego środowiska dużych miast. Wnioskiem pochodnym jest więc stworzenie – przede wszystkim w Kielcach – przestrzeni (także fizycznych) współpracy przedstawicieli środowisk nauki, kultury i gospodarki. Konieczne tutaj będzie nawiązanie współpracy z samorządem Kielc i innych ośrodków miejskich, stanowiących – w hierarchii układu osadniczego – węzły upowszechniania innowacji wszelkiego typu.

Wciąż rozwijającą się w skali globalnej branżą gospodarki jest **turystyka**. Turystyka powinna być dziedziną aktywizującą różne środowiska i potencjały endogeniczne, wyzwalającą przedsiębiorczość i aktywność społeczną, tworząc nowe miejsca pracy. Trzy filary turystyki to poznanie (zwiedzanie atrakcyjnych miejsc), rekreacja i zdrowie (np. w ośrodkach uzdrowiskowych) oraz ekspansja społeczna, polegająca na poznawaniu nowych ludzi i poszerzaniu kontaktów. Województwo świętokrzyskie jest atrakcyjne w każdym z przedstawionych wymiarów rozwoju turystyki i powinno rozwijać ten sektor gospodarki. Potencjały regionu, w tym jego walory przyrodnicze kulturowe, wciąż nie są wystarczająco wykorzystywane, a wizerunek świętokrzyskiego w skali krajowej i międzynarodowej jest relatywnie słaby, liczba turystów krajowych odwiedzających region niewielka, a zagranicznych zaś znikoma.

Nasuającym się wnioskiem jest potrzeba zintensyfikowania promocji turystyki regionalnej, wśród mieszkańców województwa, kraju oraz za granicą. Skuteczne wykorzystanie potencjału województwa jakim niewątpliwie są zasoby naturalne i kulturowe może przyczynić się do rozwoju turystyki. Warunkiem niezbędnym do osiągnięcia tego celu jest powstanie i rozwój całorocznych komercyjnych (tematycznych) produktów turystycznych, których oferta zostanie ukierunkowana do konkretnego typu odbiorcy.

Podjęcie działań na rzecz rozwoju turystyki przy wykorzystaniu endogenicznych potencjałów jest szczególnie istotne w OSI położonych na granicy województw, które potrzebują impulsów rozwojowych. Należy wykorzystać możliwości tworzenia projektów na rzecz rozwoju turystyki z sąsiednimi regionami np. ponadregionalnych produktów turystycznych, szlaków rowerowych itp. w oparciu o wspólne walory przyrodniczo-kulturowe.

Niskiemu **poziomowi urbanizacji** województwa świętokrzyskiego, połączonemu z wyludnianiem się niemal wszystkich ośrodków miejskich, towarzyszy duże rozproszenie sieci osadniczej na terenach wiejskich, a przy tym zjawisko suburbanizacji, głównie w otoczeniu Kielc. Dodatkowo obserwuje się peryferyzację obszarów przy granicy województwa, pozbawionych szybkiego dostępu do miasta centralnego. Nasuwającym się wnioskiem jest konieczność wykorzystania wsparcia oferowanego przez krajową politykę rozwoju regionalnego. Trzy obszary strategicznej interwencji zdefiniowane w KSRR 2030 pozwalają ukierunkować wsparcie na rozwój całego regionu (OSI Polska Wschodnia), na średnie miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz na obszary zmarginalizowane – problemowe, peryferyjnie zlokalizowane. Pokrewnym wnioskiem dla polityki samorządu wojewódzkiego jest wsparcie Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego i innych regionalnych OSI, zidentyfikowanych w Diagnostyce oraz na warsztatach strategicznych, tj.:

- a) obszaru uzdrowiskowego,
- b) obszarów funkcjonalnych miast północnych: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna i Końskie,
- c) Gór Świętokrzyskich,
- d) Poniżnia,
- e) Doliny Wisły.

Warto zauważyć, że Kielecki Obszar Funkcjonalny obejmuje tereny w Obicach planowane początkowo pod budowę Regionalnego Portu Lotniczego Kielce, których zagospodarowanie inwestycyjne może stworzyć unikalny w skali Europy projekt rozwojowy.

W kontekście zawartych wniosków dotyczących „srebrnej gospodarki” trzeba zauważyć, że małe, urokliwe miasteczka województwa stanowią znakomite potencjalne siedlisko dla osób, które wybierają model życia w stylu „slow”. Nie zawsze łączy się to z wiekiem, a szanse upowszechnienia tego stylu wiążą się z potencjałem technologii informacyjnych i komunikacyjnych, pozwalających na zachowanie aktywności zawodowej przy zamieszkaniu w pewnej odległości od ośrodków rozwoju gospodarczego (zwykle dużych miast).

Sytuacja społeczna wspólnoty samorządowej województwa świętokrzyskiego nie jest zadowalająca. Wysoki odsetek osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej progu ubóstwa, gorsze niż przeciętne w kraju wskaźniki określające zagęszczenie ludności w mieszkaniach, a przy tym nierównomierny dostęp terytorialny do usług społecznych (szczególnie kulturalnych, rekreacyjnych i zdrowotnych) skłaniają do wsparcia polityką regionalną osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. Trzeba pamiętać, że sytuacja taka, w warunkach relatywnie dobrego stanu gospodarki krajowej oraz prospołecznej polityki administracji rządowej, jest z jednej strony symptomem niedostatecznego poziomu rozwoju gospodarczego regionu, a z drugiej sygnałem istnienia luki w zdolności części społeczeństwa do włączenia się w różne aktywności zawodowe i społeczne. Płynący stąd wniosek odnosić się musi do eliminacji identyfikowanych aktualnie dysfunkcji, związanych ze świadczeniem usług publicznych. Chodzi tu o niedopasowanie działań edukacyjnych do współczesnych wyzwań cywilizacyjnych (w sytuacji wysokiego na tle kraju odsetka osób z najniższym poziomem wykształcenia), niedostosowanie struktury regionalnego systemu ochrony zdrowia (zbyt mały zakres oraz liczba świadczeń zdrowotnych), profilaktyki i edukacji prozdrowotnej, niewystarczające wsparcie działań promujących aktywność fizyczną i zdrowy tryb życia u osób w każdym wieku oraz jednocześnie, nadmierne nakłady na instytucje kultury i działalność kulturalną w regionie, a przy tym brak spójnej i dostępnej oferty instytucji kultury. Kluczowym czynnikiem powinna być troska o każdego mieszkańca województwa, niezależnie od wieku. Powinno się mu stworzyć szansę na aktywność zawodową, społeczną i kulturalną, a w konsekwencji – na poprawę osobistego dobrostanu, związanego z lepszą jakością życia. Tu też należy się odwołać do upowszechnienia modelu społeczeństwa otwartego i tolerancyjnego, bo tylko taki model skłania do podejmowania ryzyka umożliwiającego ekspansywny stosunek do świata i w konsekwencji proaktywność i przedsiębiorczość. Jednym z kluczowych aspektów prawidłowego funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego jest wsparcie organizacji pozarządowych, w tym Lokalnych Grup Działania, od lat działających na terenie województwa świętokrzyskiego oraz inicjatyw oddolnych.

Szereg uwarunkowań sytuacji społeczno-gospodarczej województwa łączy się z kompetencjami i zadaniami administracji publicznej różnych szczebli, w tym samorządu wojewódzkiego. Dotyczy to **stanu infrastruktury technicznej oraz systemów zarządzania nią**. W szczególności przypomnieć trzeba o zjawiskach takich jak:

- a) zły stan dróg lokalnych,
- b) duża liczba kolizyjnych skrzyżowań kolejowo-drogowych,
- c) niski odsetek osób korzystających z infrastruktury kanalizacyjnej i z oczyszczalni ścieków,
- d) wyeksploatowane linie niskiego napięcia, co wymaga znacznych nakładów na ich modernizację,
- e) niski odsetek mieszkań ogrzewanych z systemów ciepłowniczych oraz korzystających z C.C.W.U.,
- f) niska sprawność systemu gospodarki odpadami, m.in. w zakresie selektywnego zbierania,

- g) niedostateczna ilość zabezpieczeń przeciwpowodziowych oraz długość i wydolność kanalizacji deszczowej,
- h) niska gęstość zainstalowanych węzłów dostępowych sieci telekomunikacyjnych,
- i) zły stan techniczny sieci centralnego ogrzewania oraz sieci wodno-kanalizacyjnej,
- j) niski odsetek sieci gazowych.

Są to poważne i wymagające znacznych nakładów dysfunkcje systemów infrastrukturalnych, skłaniające do następujących wniosków. Po pierwsze, istnieje konieczność dążenia do maksymalnego wykorzystania krajowych systemów wsparcia, zasilanych zarówno przez politykę regionalną zarządzaną przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego, jak i przez polityki sektorowe, zarządzane i finansowane przez innych ministrów rządu RP. Po drugie, warto rozważyć możliwość pozyskania środków z Polityki Spójności i innych polityk europejskich. Wreszcie po trzecie, warto sięgnąć do źródeł prywatnych, tam, gdzie dopuszcza to polskie prawo, poprzez prywatyzację usług lub – co wydaje się bardziej realne, choć wymaga przełamania pewnych społecznych lęków – poprzez partnerstwo publiczno-prywatne.

Bardzo istotnym problemem występującym w całej Polsce i w regionie świętokrzyskim jest powszechny chaos przestrzenny i nadpodaż terenów budowlanych zajmowanych kosztem terenów biologicznie czynnych, lasów i pól uprawnych. Chcąc myśleć o racjonalnym rozwoju województwa oraz o przyciąganiu zagranicznych inwestorów, należy skoncentrować się na podjęciu działań mających na celu ograniczenie tych negatywnych zjawisk i położenie nacisku na wzrost świadomości społeczeństwa na temat ładu przestrzennego oraz wzrost kompetencji samorządów lokalnych mających najbardziej realny wpływ na estetykę przestrzeni.

Diagnoza ujawniła zróżnicowane cechy **systemu zarządzania rozwojem województwa**. Funkcjonowanie regionalnej i lokalnej administracji publicznej (oraz jej jednostek organizacyjnych) w wykonywaniu ustawowych zadań nie wskazywało na żadne dysfunkcje. Jednakże w jakościowej części badań ujawniono deficyty związane z animowaniem współpracy międzysektorowej na rzecz rozwoju gospodarczego i społecznego. Dotyczyło to różnego rodzaju styków, np. na liniach biznes – nauka, sektor publiczny – sektor pozarządowy, i ogólnie odnosiło się do zdolności współpracy instytucji działających w różnych sferach i sektorach. Oczywiście rekomendacją jest więc poszerzenie zbioru interesariuszy aktywnie wspierających procesy rozwojowe poprzez sieciowanie różnego typu organizacji.

3.3. STRATEGICZNE WYZWANIA ROZWOJOWE WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Główny syntetyczny wniosek wypływający z Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego sprowadzić można do następującego stwierdzenia: **województwo świętokrzyskie systematycznie rozwija się, ale rozwój ten jest powolniejszy niż odpowiednie procesy identyfikowane w skali kraju.**

Na potrzeby procesu programowania strategicznego przeprowadzono analizę TOWS-SWOT, badającą silne i słabe strony regionu w kontekście zidentyfikowanych szans i zagrożeń. Uznano, że przedstawiony powyżej wniosek główny, skonfrontowany z aspiracjami świętokrzyskiej wspólnoty samorządowej, oznacza przewagę słabych stron nad mocnymi, ale przy obiektywnie sprzyjających warunkach zewnętrznych. Takiemu wariantowi analizy TOWS-SWOT odpowiada rozwiązanie określane jako strategia mini-maxi. **Istotą takiej strategii jest podjęcie próby modernizacji i transformacji sytuacji społeczno-gospodarczej regionu.** W przeciwieństwie do strategii maxi-maxi, cechującej sytuację dominowania mocnych stron w kontekście pozytywnych szans rozwojowych, a także strategii maxi-mini, odpowiadającej na zidentyfikowanie przeważających zagrożeń przy mocnych stronach,

proponowany model strategii mini-maxi jest – jeśli chodzi o wdrożenie – wariantem trudnym. Polega on na odblokowaniu dotychczasowej ścieżki rozwoju poprzez aktywizację tkwiących w regionie zdolności adaptacyjnych. Literatura naukowa dowodzi, że zmiana ścieżki rozwoju może nastąpić **skokowo**, krótką serią decydujących wstrząsów gospodarczych (np. kryzysów lub realizacji wielkiej inwestycji), albo **ewolucyjnie**, przez liczne zjawiska o mniejszym ładunku zmiany, mające jednak cechy wstrząsów (wydarzeń) zmieniających charakter istniejących procesów.

Zmiana ścieżki rozwoju stanowi najważniejsze wyzwanie stojące przed województwem świętokrzyskim w perspektywie nadchodzącej dekady. W świetle Diagnozy i analizy SWOT można wskazać główne sektorowe wyzwania stające przed regionem. Zaliczyć do nich należy:

1. Wspieranie **działań osłabiających negatywne zjawiska związane z zanieczyszczeniem środowiska i zmianami klimatycznymi i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych**, co wymaga horyzontalnie na obszarze całego województwa:
 - a) proekologicznej transformacji gospodarki regionalnej, w tym rolnictwa,
 - b) wypromowania zrównoważonej konsumpcji energii,
 - c) rozpowszechnienia korzystnych dla klimatu systemów komunalnych, zwłaszcza w sferze ogrzewania mieszkań i zasilania mieszkań w centralną ciepłą wodę użytkową,
 - d) wspierania sprzyjających środowisku form mobilności,
 - e) upowszechnienia świadomości ekologicznej mieszkańców regionu,
 - f) przeciwdziałania skutkom zagrożeń naturalnych,
 - g) poprawa efektywności gospodarki wodnej.
2. Zatrzymanie i **odwrócenie niekorzystnych procesów demograficznych**, co oznacza horyzontalnie na obszarze całego województwa:
 - a) konieczność zwiększenia atrakcyjności zamieszkania, w szczególności dla ludzi młodych przez stymulowanie procesów podnoszących ogólnie jakość życia poprzez poprawę jakości i warunków zatrudnienia oraz dostępności do usług i obiektów użyteczności publicznej oraz kultury,
 - b) wykreowanie w regionie aktywności gospodarczych i warunków przyciągających nowych mieszkańców w sektorach: wytwórczości (ze szczególnym uwzględnieniem nowych technologii IT), kultury, nauki i usług.
3. Wzmocnienie i **wyeliminowanie niekorzystnych cech gospodarki regionalnej**, co można osiągnąć poprzez:
 - a) działania horyzontalne na obszarze całego województwa:
 - zwiększenie atrakcyjności dla napływu kapitału inwestycyjnego, w tym poprzez wdrażanie polityki dochodowej polegającej na stosowaniu odpowiednich ulg finansowych,
 - wspieranie rodzimej przedsiębiorczości dostępnymi instrumentami organizacyjnymi i finansowymi, np. poprzez fundusze rozwoju przedsiębiorczości,
 - aktywne gospodarowanie publicznymi zasobami województwa – nieruchomościami i potencjałem instytucjonalnym podmiotów samorządowych, ukierunkowanym na tworzenie przestrzeni współpracy regionalnej,
 - b) działania terytorialnie zróżnicowane:
 - podniesienie poziomu innowacyjności gospodarki poprzez wsparcie rozwoju uczelni wyższych tworzących atrakcyjne i oczekiwane na rynku kierunki kształcenia oraz przyszłościową możliwość do zatrudnienia dla osób młodych, pozyskanie krajowych inwestycji publicznych w sektorach stwarzających możliwość dyfuzji innowacji (w Kieleckim Obszarze Funkcjonalnym, w północnych ośrodkach miejskich województwa

oraz centrach badawczo-rozwojowych w południowych ośrodkach miejskich województwa),

- wykorzystanie istniejących oraz wykreowanie i promocja wyspecjalizowanych produktów turystycznych oraz zdrowotnych i prozdrowotnych w kontekście regionalnym, krajowym i międzynarodowym, wykorzystujących walory naturalne i kulturowe regionu (w OSI Góry Świętokrzyskie, OSI Obszar uzdrowiskowy, OSI Ponidzie, OSI Dolina Wisły i we wszystkich miejscach o odpowiedniej atrakcyjności turystycznej).
4. Racjonalne, a przy tym **prorozwojowe gospodarowanie przestrzenią wojewódzką**, w szczególności w odniesieniu do obszarów słabo zurbanizowanych, poprzez terytorializację polityki rozwoju, obejmującą identyfikację krajowych i regionalnych obszarów strategicznej interwencji oraz wdrożenie instrumentów zwiększania konkurencyjności tych obszarów i eliminowania występujących w nich barier rozwojowych. Jest to wyzwanie o charakterze wybitnie terytorialnym wskazujące następujące OSI:
- a) obszary realizacji polityki unijnej i krajowej zapisane w KSRR 2030:
 - miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze,
 - obszary zmarginalizowane (obszary wiejskie i małe miasteczka),
 - b) obszary realizacji polityki wojewódzkiej wykraczające poza interwencję krajową:
 - Kielecki Obszar Funkcjonalny jako dedykowany wzmocnieniu konkurencyjności województwa świętokrzyskiego,
 - obszar uzdrowiskowy obejmujący: Busko-Zdrój, Solec-Zdrój, Kazimierz Wielką i Pińczów,
 - obszar funkcjonalny miast północnych: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna i Końskie,
 - Góry Świętokrzyskie,
 - Ponidzie,
 - Dolina Wisły.
5. **Podniesienie standardu życia** mieszkańców regionu poprzez **poprawę i rozwój infrastruktury technicznej i społecznej**; wyzwaniem jest tu prowadzenie polityki dochodowej, obejmującej podniesienie zdolności do pozyskiwania środków inwestycyjnych i operacyjnych na niezbędne nakłady poprzez (stosowane horyzontalnie na całym terenie województwa):
- a) wykorzystanie środków unijnych dostępnych poprzez Politykę Spójności i inne źródła pomocowe,
 - b) wykorzystanie krajowych środków publicznych objętych systemami polityki regionalnej (zarządzanymi przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego) oraz politykami sektorowymi, zarządzanymi i finansowanymi przez innych ministrów rządu RP,
 - c) prywatyzację wybranych usług z zachowaniem publicznej kontroli jakości usług i ich cen,
 - d) rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego w sferze inwestycyjnej i zarządczej.

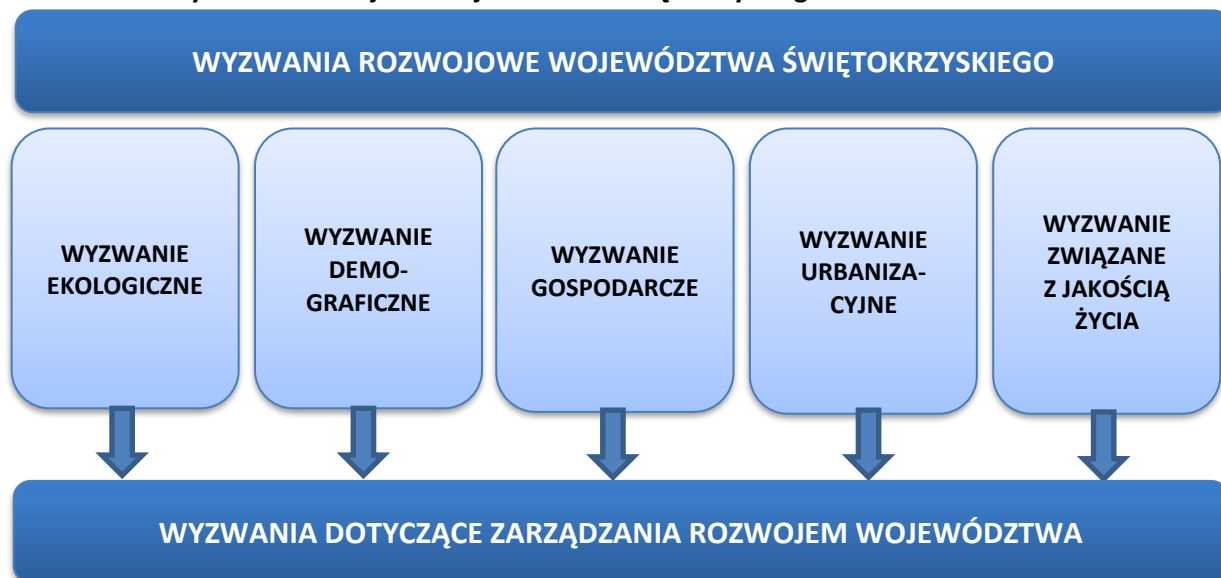
Sprostanie tym wyzwaniom wymaga podjęcia horyzontalnych **działań o charakterze zarządczym**. Najtrudniejszym zadaniem będzie uzyskanie konsensusu wokół potrzeby transformacji i modernizacji regionu, czyli korekty ścieżki rozwojowej województwa. Wiąże się to z zapewnieniem zgody politycznej dla realizacji niniejszej Strategii i wdrożeniem przyjętych w niej działań i projektów. **W praktyce oznaczać to będzie koncentrację wysiłku organizacyjnego i finansowego na wskazanych w Strategii rozwiązaniach**. Inne wyzwania związane z wnioskami z Diagnozy dotyczą:

- rozwoju współpracy z instytucjami międzynarodowymi i krajowymi, które mogą wesprzeć procesy rozwojowe w regionie (aktywizacja działań egzogenicznych interesariuszy zewnętrznym),

- budowy sieci współpracy wewnątrzregionalnej o charakterze publicznym i partnerstw międzysektorowych (działania endogeniczne),
- wzmocnienia potencjału naukowego i systemu edukacji w województwie, które warunkować będzie wiele zapisanych w Strategii rozwiązań w różnych obszarach aktywności regionu.

Syntetycznie wyzwania stojące przed województwem świętokrzyskim przedstawiono na poniższym schemacie.

Schemat 1. Wyzwania rozwojowe województwa świętokrzyskiego

Źródło: Opracowanie własne.

Powyższe wnioski i wyzwania stały się podstawą do sformułowania głównych elementów Strategii: wizji, misji oraz celów strategicznych i operacyjnych, które zostały przedstawione w kolejnej części niniejszego dokumentu.

4. WIZJA I MISJA ROZWOJU REGIONU

Wizja rozwoju województwa świętokrzyskiego powstała w trybie partycypacyjno-eksperckim. Na jej kształt wpłynęła diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa, wyniki warsztatów z Grupami Roboczymi, które odbyły się we wrześniu i listopadzie 2019 r., konferencja regionalna oraz dyskusje na spotkaniach Zespołu Świętokrzyskie 2030+. Protokoły i notatki z tych wydarzeń dokumentują treść debaty i pozostają w dyspozycji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego. Wizja rozwoju województwa świętokrzyskiego, z horyzontem do 2030 r., powiązana jest ze wskazanymi wnioskami i wyzwaniem wynikającymi z przeprowadzonej diagnozy. Jej kształt uwzględnia konieczność zmiany ścieżki rozwoju województwa.

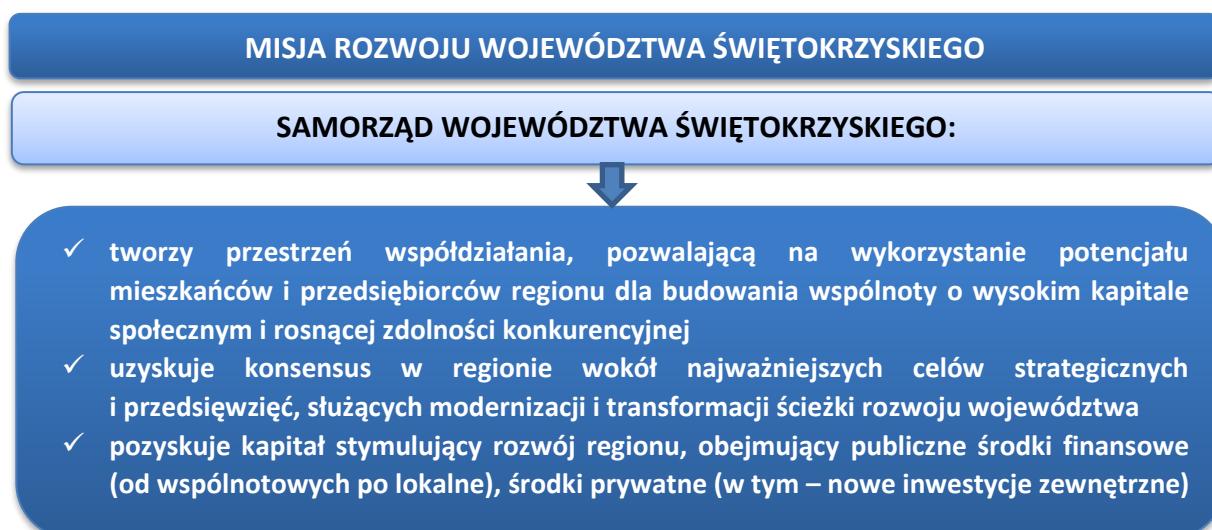
Schemat 2. Wizja rozwoju województwa świętokrzyskiego 2030+

Źródło: Opracowanie własne.

Misja rozwoju to cel główny, który pozwala na stopniowe urzeczywistnianie wizji, doprowadzenie do pożądanego przez wspólnotę województwa obrazu przyszłości.

Schemat 3. Misja rozwoju województwa świętokrzyskiego 2030+

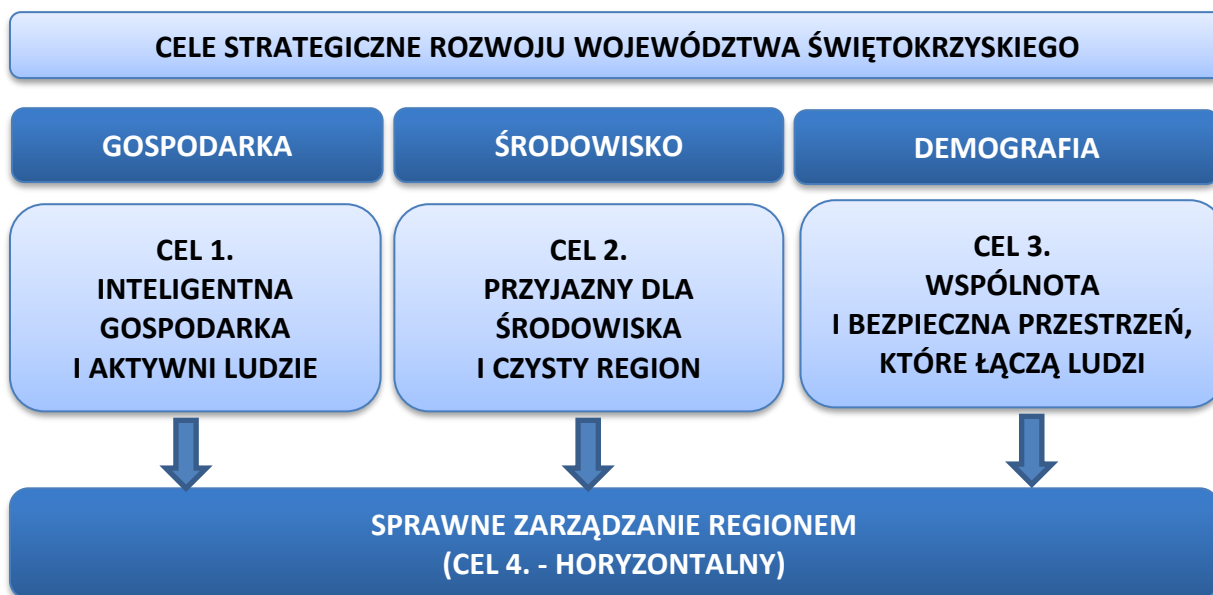
Źródło: Opracowanie własne.

5. STRUKTURA CELÓW SRWŚ 2030+

Układ celów strategicznych uwzględnia powyższe wizję i misję rozwoju województwa świętokrzyskiego. Tak jak w przypadku wizji rozwojowej, koncepcja celów strategicznych była przedmiotem warsztatów Grup Roboczych, posiedzeń Zespołu Świętokrzyskie 2030+ oraz spotkań konferencyjnych.

Przyjmuje się cztery cele strategiczne, syntetycznie ujęte na poniższym schemacie.

Schemat 4. Cele strategiczne rozwoju województwa świętokrzyskiego

Źródło: Opracowanie własne.

Cele strategiczne odnoszą się też do przedstawionych powyżej wniosków z Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego oraz wyzwań stojących przed wspólnotą regionalną. W związku z panującą od marca 2020 r. nadzwyczajną sytuacją związaną z pandemią wirusa SARS-CoV-2, w strukturze celów uwzględniono możliwe zagrożenia naturalne, w tym pandemii, istotnie wpływające na recesję gospodarczą, szczególnie produkcję krajową i spadek zatrudnienia. Jednocześnie trzeba wziąć pod uwagę fakt, że wszelkie objęte Strategią działania mogą być zagrożone ze względu na prawdopodobny spadek dynamiki wzrostu gospodarczego. Tym samym horyzont czasowy realizacji celów strategicznych może zostać oddalony, co jednak nie zmienia zasadności dokonanych wyborów.

5.1. CEL STRATEGICZNY 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE

Cel strategiczny 1. związany jest z dążeniem do poprawy sytuacji gospodarczej województwa, która warunkuje skuteczną realizację pozostałych celów. Diagnoza i wnioski dotyczące sytuacji społeczno-gospodarczej nie pozostawiają wątpliwości co do konieczności dokonania zmian ścieżki rozwoju. Wiąże się to ściśle z właściwym wykorzystaniem istniejącego potencjału gospodarczego, a jednocześnie ze skierowaniem działań mających na celu eliminację ujawnionych deficytów. Konieczne jest podjęcie aktywności modernizacyjnych i transformacyjnych, które stworzą materialne podstawy rozwoju regionu i poprawy jakości życia mieszkańców.

Cel strategiczny 1. ma zróżnicowany charakter pod względem terytorializacji polityki rozwoju.

Cel operacyjny 1.1.

Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki

Kluczowe kierunki działań	1.1.1.	Budowa Świętokrzyskiego Kampusu Laboratoryjnego Głównego Urzędu Miar i rozwój otoczenia naukowo-badawczego
	1.1.2.	Zapewnienie kapitału dla rozwoju przedsiębiorstw, w szczególności w oparciu o Świętokrzyski Fundusz Rozwoju
	1.1.3.	Poprawa warunków dla inwestowania
	1.1.4.	Rozwój sfery B+R oraz transfer wiedzy i technologii do gospodarki, szczególnie w obszarze regionalnych inteligentnych specjalizacji
	1.1.5.	Wzrost efektywności działania instytucji otoczenia biznesu

Istotnym elementem potencjału rozwojowego regionu jest zaangażowanie w działalność badawczo-rozwojową. Prężnie funkcjonujący sektor B+R daje podstawy do opracowywania i wdrażania innowacji. Konieczne jest utrzymanie i wzmocnienie obecnej bazy ekonomicznej poprzez promocję i wykorzystanie kluczowych gałęzi gospodarki regionu oraz zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki przy uwzględnieniu tradycji gospodarczych regionu. Środkiem do tego powinno być pozyskanie inwestycji publicznych w sektorach stwarzających możliwość dyfuzji innowacji, czemu będzie sprzyjała budowa Świętokrzyskiego Kampusu Laboratoryjnego Głównego Urzędu Miar. Usytuowanie w regionie instytucji, która zapewnia dostęp do technologicznie zaawansowanych wzorców pomiarowych (powiązanych z Międzynarodowym Układem Jednostek Miar) oraz o globalnym w skali kraju i Europy zasięgu działania, wpłynie na rozwój nowych technologii opartych na dokładnych pomiarach, a także na pozycję regionu oraz jego rozpoznawalność na rynku międzynarodowym. Ponadto efektem tego przedsięwzięcia będzie stworzenie profesjonalnego zaplecza infrastrukturalnego i eksperckiego, w skład którego będą wchodzić młodzi naukowcy oraz zwiększenie ilości badań przemysłowych i prac rozwojowo - wdrożeniowych opartych na wspólnych projektach badawczych realizowanych przez kieleckie uczelnie (Politechnika Świętokrzyska, Uniwersytet Jana Kochanowskiego) we współpracy i na zlecenie świętokrzyskich przedsiębiorstw w celu szerokiego przyswojenia danej innowacji i wdrożenia rozwiązań w praktyce gospodarczej. Zwiększenie współpracy pomiędzy środowiskami biznesu i nauki oraz samorządem umocni rozwój innowacji w regionie.

Lokalne firmy uzyskają lepsze możliwości rozwojowe dzięki Świętokrzyskiemu Funduszowi Rozwoju. Bardzo istotne będzie również pogłębienie współpracy regionalnych instytucji wspierających finansowo i merytorycznie podmioty gospodarcze z samorządami lokalnymi na rzecz lepszego dostosowania oferowanych przez nie produktów finansowych do rzeczywistych potrzeb

przedsiębiorców i skuteczniejszego dotarcia do firm działających na lokalnym rynku. Współpraca taka wpłynie ponadto korzystnie na rozwój mechanizmów koordynacji prowadzenia polityki pro-gospodarczej na szczeblu lokalnym, we współpracy ze środowiskami biznesowymi.

Ważnym elementem stymulującym procesy rozwojowe w regionie powinno być wsparcie dla tworzenia i rozwoju terenów inwestycyjnych oraz stref aktywności gospodarczej znaczących pod względem obszaru oraz wyraźnie wzmacniających potencjał regionu do przyciągania nowych inwestycji. W związku z konsekwentnym tworzeniem ekosystemu gospodarki opartej na wiedzy dedykowane tereny inwestycyjne i dedykowane systemy zachęt powinny zostać przygotowane dla tych przedsiębiorców, którzy rozwój lub powstanie swoich firm wiążą w integralny sposób z laboratoriami i centrami kompetencyjnymi o charakterze interdyscyplinarnym oraz rozwojem sfery B+R. Dużą szansą dla regionu może być wykorzystanie terenów w Obicach, planowanych początkowo pod budowę Regionalnego Portu Lotniczego Kielce i stworzenie Kieleckiego Obszaru Przemysłowego, wykorzystującego tradycje przemysłowe regionu oraz metropolitalne procesy zachodzące w Kieleckim Obszarze Funkcjonalnym.

W tym kontekście należy podkreślić rolę Specjalnych Stref Ekonomicznych jako podmiotów realizujących zadania z zakresu modernizacji, dostosowywania i przygotowywania terenów inwestycyjnych w regionie. Zarządzający Specjalnymi Strefami Ekonomicznymi dysponują wiedzą, zarówno w zakresie planów inwestycyjnych, jak i wymogów czy też oczekiwań inwestorów, planujących lokalizację swoich przedsięwzięć w danym regionie. Wiedza ta wynika z bezpośredniej współpracy z ogólnopolskimi instytucjami np. z Polską Agencją Inwestycji i Handlu, prywatnymi agencjami konsultingowymi, czy wprost z zainteresowanymi inwestorami, zwracającymi się do Zarządzających SSE z prośbą o pomoc w wyszukaniu lokalizacji, która jak najlepiej spełni oczekiwania i potrzeby przedsiębiorcy. Rola SSE Starachowice, silnie związanej z regionem świętokrzyskim jest nieoceniona, a w połączeniu z możliwościami jakie stworzy Świętokrzyski Fundusz Rozwoju będzie z pewnością mocnym atutem rozwojowym, który dzięki obecnym możliwościom SSE Starachowice umożliwi także efektywną współpracę. Planowane przez ten podmiot stworzenie Świętokrzyskiego Strategicznego Zasobu Terenów Inwestycyjnych przyczyni się do poprawy potencjału inwestycyjnego regionu, będzie miał bezpośrednie przełożenie na wzrost liczby inwestycji realizowanych we wspartej infrastrukturze, w tym również inwestycji przedsiębiorców z sektora MŚP oraz wzrost liczby tworzonych miejsc pracy.

Budowa konkurencyjnej gospodarki regionalnej opartej na wiedzy, wykorzystującej nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne w usługach i produkcji wymaga wsparcia świętokrzyskich uczelni w rozwoju innowacyjnych dziedzin i dyscyplin naukowych. Jest to niezbędny warunek do rozwoju gospodarki, która jest coraz bardziej zależna od poziomu innowacyjności i wzajemnego wspierania się sektora naukowo-badawczego, biznesu i instytucji publicznych. Powinny temu towarzyszyć ewaluacja i ewentualna aktualizacja zestawu inteligentnych specjalizacji. Doświadczenia międzynarodowe i krajowe wskazują na zasadność oddziaływania władz i administracji publicznej na sektor przedsiębiorstw. Dotyczy to zwłaszcza instytucji otoczenia biznesu, które ułatwiają kontakty między przedsiębiorstwami, a przy tym stymulują procesy rozwojowe. Ponadto utworzenie szpitala uniwersyteckiego może pozytywnie wpłynąć na rozwój otoczenia naukowo-badawczego oraz przyczynić się do zwiększenia konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki.

Warto również podkreślić konieczność wsparcia dla opracowywania niskoodpadowych technologii produkcji oraz wdrażania efektywnych środowiskowo technologii odzysku.

Biorąc pod uwagę zaplanowane w tym celu działania, aby zminimalizować negatywne oddziaływanie na środowisko, należy już na poziomie planowania i projektowania dołożyć wszelkich starań, aby

nowopowstałe obiekty były wartościowym elementem krajobrazu, bazującym na lokalnych tradycjach architektonicznych, dążącym do integracji otoczeniem.

Kierunek działania: 1.1.1 ma charakter terytorialnie skoncentrowany, ale jego realizacja będzie miała również znaczenie dla gospodarki całego kraju. Pozostałe kierunki są horyzontalne i odnoszą się do całego obszaru województwa.

Cel operacyjny 1.2.
Kompetentne kadry dla gospodarki regionu

**Kluczowe
kierunki
działań**

- 1.2.1. Wsparcie studentów, absolwentów i młodych pracowników nauki oraz B+R+I
 - 1.2.2. Rozwój i promocja szkolnictwa zawodowego
 - 1.2.3. Budowa kompetencji kluczowych na każdym etapie kształcenia oraz we wszystkich grupach wiekowych
 - 1.2.4. Promocja i wsparcie uczenia się przez całe życie, w tym w celu zwiększania kompetencji cyfrowych
 - 1.2.5. Profilaktyka zdrowotna służąca utrzymaniu aktywności zawodowej pracowników
-

Restrukturyzacja gospodarki regionalnej w kierunku gospodarki opartej na wiedzy oraz podniesienie poziomu jej innowacyjności wymagają wysokiego poziomu kadr. Oznacza to potrzebę stałego podnoszenia poziomu kształcenia na wszystkich poziomach edukacji kierowanej do dzieci, młodzieży i osób dorosłych. Kształtowanie od najmłodszych lat kompetencji potrzebnych na rynku pracy, w tym kompetencji językowych lub związanych z nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, stanowi jedno z ważniejszych czynników warunkujących poziom regionalnego kapitału ludzkiego. Bardzo istotne jest również zapewnienie wsparcia materialnego dla uczniów oraz studentów poprzez realizację systemowych programów stypendialnych, zwiększających ich szanse na kształcenie. Kluczowym krokiem w rozwoju kształcenia medycznego będzie utworzenie szpitala uniwersyteckiego.

W kontekście wyzwań związanych z rozwojem nowoczesnego przemysłu niezbędne jest szczególnie zapewnienie odpowiedniego poziomu kształcenia w sektorach technologicznych, jak również w sektorach związanych z wydobyciem surowców i głębokim oraz zrównoważonym przetwórstwem lokalnych zasobów (geologia, hydrologia, wydobycie, ochrona środowiska) od szkolnictwa zawodowego po wyższe uczelnie. Promocja kształcenia zawodowego powinna być ukierunkowana na wzrost zainteresowania tego rodzaju kształceniem.

Jednym z kluczowych kierunków działań w zakresie edukacji jest jej zmiana o charakterze jakościowym. Przy zastosowaniu metod zarówno formalnych jak i nieformalnych, priorytetem na każdym etapie kształcenia, począwszy od etapu żłobka, przedszkola i edukacji wczesnoszkolnej, powinno być wyposażenie wychowanków i uczniów w kompetencje uniwersalne (m.in. językowe, cyfrowe, w zakresie nauk matematyczno-przyrodniczych), ukształtowanie postaw prozdrowotnych (min. aktywność fizyczna, zdrowy styl życia) oraz kształtowanie postaw prośrodowiskowych. Dopełnienie tego obszaru stanowią umiejętności i postawy społeczne obejmujące: kompetencje w zakresie zdolności komunikowania się, krytycznego myślenia, kreatywności, kompetencje ekonomiczno-finansowe, uczenie się przez całe życie, umiejętności w zakresie pracy w grupie i adaptacji do zmieniających się uwarunkowań, kompetencje w zakresie edukacji środowiskowej, kulturalnej, sportowej i obywatelskiej. Profilaktyka zdrowotna jest priorytetowym elementem edukacji wpływającym na kadry gospodarki.

Dopełnieniem tworzenia poprawnie funkcjonującego rynku pracy powinno być propagowanie idei uczenia się przez całe życie w celu nabywania przez mieszkańców województwa nowych kompetencji i kwalifikacji zbieżnych z potrzebami regionalnej gospodarki. Istotne jest zarówno promowanie samej idei podnoszenia kompetencji osób dorosłych, zwłaszcza na obszarach wiejskich, jak również poszerzanie oferty edukacyjnej w tym zakresie. Kompetencje pozyskane poprzez uczestnictwo w kursach i szkoleniach powinny być coraz powszechniej potwierdzane w sposób formalny w celu uzyskania określonych kwalifikacji.

W świetle dokonujących się zmian technologicznych w gospodarce, w czasach epidemii czy klęsk żywiołowych szczególnego znaczenia nabierają umiejętności cyfrowe, w szczególności te, które umożliwiające sprawne korzystanie z map i innej informacji geoprzestrzennej, pozwalające funkcjonować i utrzymać kontakt z otoczeniem w szybko zmieniającej się rzeczywistości.

Wszystkie wyżej wymienione kierunki interwencji w tym promocja uczenia się przez całe życie ukierunkowane na zdobywanie i rozwijanie kompetencji, kwalifikacji, "przekazywanie" kompetencji w kwalifikacje czy dostosowanie szkolnictwa zawodowego do aktualnych potrzeb rynku pracy to niezwykle ważne działania wpływające na zwiększenie zainteresowania pozostawianiem ludzi młodych na świętokrzyskich uczelniach, a po ich ukończeniu na regionalnym rynku pracy.

Zwiększenie aktywności zawodowej wymagać też będzie zapewnienia odpowiednich warunków pracy i podjęcia działań w sferze profilaktyki zdrowotnej i aktywności fizycznej. Programy prozdrowotne i promujące zdrowy styl życia będą wpływały na dynamikę zawodową pracowników. Wczesna diagnostyka czy kompleksowe leczenie jest istotnym kierunkiem interwencji, służącym utrzymaniu aktywności zawodowej pracowników. Dlatego też promocja działań prozdrowotnych będzie ukierunkowana na eliminowanie czynników ryzyka w miejscu pracy, dostosowanie warunków pracy do potrzeb zdrowotnych pracowników oraz realizację programów polityki zdrowotnej ukierunkowanych na wykrycie chorób we wczesnych ich stadiach.

Wszystkie kierunki działań celu 1.2 mają charakter horyzontalny i odnoszą się do całego obszaru województwa.

Cel operacyjny 1.3.	
Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu	
Kluczowe kierunki działań	1.3.1. Wspieranie kluczowych branż, ze szczególnym uwzględnieniem regionalnych inteligentnych specjalizacji, we wdrażaniu technik informacyjno-komunikacyjnych oraz rozwiązań cyfrowych właściwych dla Przemysłu 4.0
	1.3.2. Identyfikacja rozwojowych branż gospodarki regionalnej w oparciu o proces przedsiębiorczego odkrywania
	1.3.3. Wzrost potencjału turystycznego regionu w oparciu o walory uzdrowiskowe, dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne sprzyjające rozwojowi turystyki prozdrowotnej
	1.3.4. Tworzenie warunków dla nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego
	1.3.5. Wzmocnienie funkcji Targów Kielce jako ośrodka o międzynarodowym znaczeniu
	1.3.6. Dążenie do zrównoważonego rozwoju w oparciu o gospodarkę obiegu zamkniętego, w tym biogospodarki

Dla rozwoju świętokrzyskiej gospodarki kluczowe jest podnoszenie poziomu jej specjalizacji, czego wyrazem są regionalne inteligentne specjalizacje obejmujące również zastosowanie rozwiązań

z zakresu Przemysłu 4.0, m.in. automatyzacji, przetwarzania i wymiany danych. Powinna temu towarzyszyć stała analiza rynku na rzecz wyłaniania nowych regionalnych specjalizacji.

Istotnymi czynnikami rozwoju województwa powinny być turystyka oraz działalność prozdrowotna i uzdrowiskowa, ukierunkowane na turystę zagranicznego i krajowego, w szczególności z województw ościennych. Działania podejmowane w tym obszarze powinny w większym stopniu wykorzystywać możliwości jakie dają nowoczesne technologie w zakresie wszechobecnej cyfryzacji (Internet, systemy informacji przestrzennej, aplikacje i przewodniki mobilne).

Dodatkowo świętokrzyska gospodarka musi rozwijać się z uwzględnieniem regionalnych potencjałów, które powinny zostać wykorzystane do stworzenia i rozwoju markowych produktów turystycznych. W pierwszym rzędzie dotyczy to bogactwa środowiska naturalnego oraz dziedzictwa kulturowego. Działania te powinny wzmacniać obszary o największym potencjale rozwojowym, na których skumulowane są najważniejsze i kluczowe zasoby i walory przyrodnicze i kulturowe. Pozwoli to na zbudowanie ich rzeczywistej przewagi konkurencyjnej i uczynienie je silnym kołem zamachowym dla rozwoju turystyki w całym województwie.

Przestrzenne zasoby regionu stwarzają też możliwość dalszego rozwoju nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego, z uwzględnieniem działań na rzecz zwiększenia dywersyfikacji źródeł dochodu w sektorze rolno-spożywczym. Wśród regionalnych potencjałów istotne znaczenie mają Kielce jako ośrodek targowy o międzynarodowym znaczeniu. Warto zatem pamiętać o wzmocnieniu i ugruntowaniu tej funkcji miasta, jako jednej z silnych stron całego województwa. Rozwój gospodarczy województwa o znakomitych tradycjach przemysłowych powinien też uwzględniać restrukturyzację i innowacyjne, przedsiębiorcze odkrywanie na nowo branż. Można przy tym zarówno wykorzystać regionalne specjalizacje, jak i zastosować nowe podejścia, związane z gospodarką o obiegu zamkniętym i biogospodarką. Stosowanie innowacyjnych rozwiązań technologicznych w regionalnych specjalizacjach stanie się bodźcem do rozwoju nowych sektorów gospodarki i szansą biznesową dla młodych ludzi zainteresowanych samozatrudnieniem czy pracą w świętokrzyskich przedsiębiorstwach.

Założenia polityki samorządu województwa świętokrzyskiego w zakresie gospodarki będą szerzej rozwinięte w dokumencie strategicznym wskazującym na kierunki rozwoju innowacyjności regionu.

Kierunki działań: 1.3.3 i 1.3.5 mają charakter terytorialnie skoncentrowany, dotyczący miejsc atrakcji turystycznych, występowania zasobów uzdrowiskowych bądź działalności targowej. Pozostałe kierunki działań mają charakter horyzontalny i odnoszą się do całego obszaru województwa.

Kierunki działania 1.3.5 dedykowane są branży targowej, która w istotny sposób wpływa na rozwój szeroko rozumianej tkanki biznesowej jak i strefy okołotargowej regionu świętokrzyskiego. Wzmocnienie funkcji ośrodka targowego powinno nastąpić poprzez modernizację i rozwój obiektów wystawienniczych, optymalizację infrastruktury drogowej w regionie i okolicach ośrodka wystawienniczego, wsparcie w cyfrowej transformacji tak, aby Targi Kielce mogły stać się uczestnikiem koncepcji przemysłu 4.0.

Powyższe uwarunkowania są kluczowe aby strategia wsparcia rozwoju Kielc i województwa świętokrzyskiego jako miejsca spotkań stała się skuteczna i zakończyła się sukcesem. W tak nakreślonej koncepcji rozwoju obszaru świętokrzyskiego należy zwrócić również uwagę na możliwość rozwoju potencjału gospodarczego województwa poprzez wsparcie dla firm z regionu w zakresie ich udziału w wydarzeniach targowo-konferencyjnych organizowanych przez Targi Kielce w Kielcach oraz w innych destynacjach krajowych i zagranicznych.

5.2. CEL STRATEGICZNY 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION

Cel strategiczny 2. oraz wszystkie związane z nim cele operacyjne mają charakter horyzontalny i dotyczą obszaru całego województwa. Cel 2. ma też charakter uniwersalny, gdyż odpowiada na globalne wyzwanie klimatyczne oraz potrzeby poprawy stanu środowiska w Polsce i regionie. Realizacja celu 2, sprzyjającego zdrowemu i bezpiecznemu środowisku zamieszkania, w istotny sposób wpłynie na poprawę jakości życia społeczności regionalnej.

Cel operacyjny 2.1.

Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego

Kluczowe kierunki działań

- 2.1.1. Rozwój infrastruktury wodno-ściekowej
- 2.1.2. Racjonalne gospodarowanie odpadami
- 2.1.3. Ograniczenie niskiej emisji
- 2.1.4. Ekologiczna mobilność, w tym transport publiczny i infrastruktura rowerowa
- 2.1.5. Edukacja ekologiczna
- 2.1.6. Ochrona bioróżnorodności
- 2.1.7. Ochrona i kształtowanie krajobrazu
- 2.1.8. Ochrona gleb

Główne kierunki działań, związane z realizacją celu, dotyczą ochrony i poprawy stanu powietrza, wód i gleb. Istotne dla jakości środowiska działania dotyczą ochrony wód, co wiąże się z koniecznością podnoszenia standardów infrastruktury i gospodarki wodno-ściekowej. Jakość środowiska naturalnego, stanowiącego kluczowy kapitał województwa świętokrzyskiego, zależy w znacznym stopniu od gospodarki odpadami i obiegu surowców w gospodarce. Założeniem działań, dotyczących gospodarki wodno-ściekowej będzie doprowadzenie do zniwelowania różnic występujących pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskim, a także wsparcie obszarów istniejącej zabudowy charakteryzujących się rozproszeniem zabudowy czy niesprzyjającym ukształtowaniem terenu.

Wzrastająca ilość odpadów skłania do podejmowania działań w kierunku dążenia do gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ). Zakłada ona model gospodarczy opierający się na efektywnym wykorzystaniu zasobów, materiałów i produktów oraz minimalizowaniu ilości wytwarzanych odpadów poprzez zapobieganie ich powstawaniu, a w przypadku wytworzenia odpadów ich przygotowywanie do ponownego użycia, recykling, inne sposoby odzysku oraz unieszkodliwienie. W tym aspekcie ważny będzie rozwój technologii uzyskiwania energii z odpadów i ograniczenie ilości odpadów gromadzonych na składowiskach. Poprawa świadomości ekologicznej społeczeństwa, w zakresie racjonalnego wykorzystania zasobów, ich ponownego użycia czy odzysku ma także istotne znaczenie w zakresie przeciwdziałania zanieczyszczeniom wód oraz zbierania i odzysku odpadów. Szczególne miejsce powinny zajmować działania związane z edukacją środowiskową mieszkańców województwa świętokrzyskiego, w szczególności nastawione na dzieci i młodzież szkolną. Istotą tak sformułowanego celu powinno być kształcenie i wychowanie społeczności lokalnej z regionu świętokrzyskiego w duchu poszanowania środowiska przyrodniczego i kulturowego dla ochrony i zachowania tych zasobów dla przyszłych pokoleń.

Jak w całej Polsce, ważnym elementem rozwoju regionalnego jest poprawa stanu powietrza poprzez ograniczenie niskiej emisji, w tym poprzez redukcję zanieczyszczeń pochodzących z sektora komunalno-bytowego oraz rozwój zero- i niskoemisyjnej miejskiej komunikacji publicznej, integrację systemów transportowych. Dotyczy to infrastruktury (w tym rowerowej), jak i wzorców zachowań konsumpcyjnych w sferze transportu (w tym rozwój transportu niskoemisyjnego). Wiąże się to –

w szerszej perspektywie – ze świadomością ekologiczną mieszkańców, na co powinna wpłynąć edukacja ekologiczna i wychowanie młodzieży w poszanowaniu wartości związanych z zachowaniem walorów środowiska. W celu zachowania walorów środowiska warto projektować szlaki turystyczne i rowerowe głównie wzdłuż istniejących dróg publicznych lub istniejących dróg gruntowych, ścieżek z pominięciem siedlisk przyrodniczych, siedlisk gatunków, a w przypadku braku takiej możliwości powinny być maksymalnie minimalizowane zagrożenia. Minimalizacja negatywnych oddziaływań związanych z rozwojem infrastruktury komunikacyjnej powinna opierać się na analizach przyrodniczych i krajobrazowych przeprowadzonych na etapie projektowania rozwiązań. Dla ograniczenia emisji gazów cieplarnianych, zanieczyszczeń toksycznych, hałasu oraz konsumpcji paliw ropopochodnych kluczowe jest także zapewnienie powszechnego dostępu do infrastruktury paliw alternatywnych. Zwrócenia uwagi wymaga także konieczność obniżania poziomu hałasu w środowisku na obszarach wrażliwych narażonych na ponadnormatywne oddziaływania.

Ważnym ze strategicznego punktu widzenia i coraz bardziej docenianym kierunkiem działania jest także ochrona bioróżnorodności, której monitorowanie jest dzisiaj możliwe z wykorzystaniem informacji teledetekcyjnych pozyskiwanych z pułapu lotniczego i satelitarnego. Zasoby przyrodnicze województwa świętokrzyskiego wpływają na jakość życia mieszkańców regionu oraz na rozwój gospodarki, w tym przede wszystkim rekreacji i turystyki. Bardzo zróżnicowane świętokrzyskie środowisko przyrodnicze, ze względu na cenne walory, jest chronione licznymi i różnego rodzaju wymogami w zakresie form ochrony przyrody. Dlatego też zachowanie lub poprawa stanu tych zasobów jest głównym celem w odniesieniu do ochrony świętokrzyskiej bioróżnorodności. Realizacja tego działania wymaga specjalistycznej wiedzy w zakresie nauk przyrodniczych i ścisłych, dlatego istotna będzie współpraca z Uniwersytetem Jana Kochanowskiego w zakresie przeprowadzania inwentaryzacji przyrodniczej, edukacji ekologicznej.

Warto zauważyć, że w przypadku niektórych projektów, które mogą wymagać usunięcia gatunków chronionych istnieje konieczność uzyskania stosownych zezwoleń na odstępstwa od zakazów obowiązujących w odniesieniu do gatunków chronionych, wynikających z ustawy o ochronie przyrody w sytuacjach takich, jak np. realizacja prac termomodernizacyjnych budynków.

Szczególny nacisk powinien zostać położony na ochronę i kształtowanie krajobrazu. Opracowanie audytu krajobrazowego, wyznaczenie w jego ramach najcenniejszych krajobrazów w tym m.in. priorytetowych oraz identyfikacja krajobrazów zdegradowanych i zagrożonych, powinno stać się przyczynkiem do odpowiedniej polityki ochrony i kształtowania krajobrazów z uwzględnieniem przeciwdziałania niekontrolowanemu rozmieszczaniu nośników reklamowych. Audyt krajobrazowy będzie stanowił podstawę do podejmowania działań w procesie planowania i zagospodarowania przestrzennego, a także do weryfikacji i kształtowania sieci obszarów chronionych.

Cel operacyjny 2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych

Kluczowe kierunki działań	2.2.1.	Ochrona i racjonalne gospodarowanie zasobami wody
	2.2.2.	Przeciwdziałanie skutkom zagrożeń naturalnych
	2.2.3.	Ograniczenie wpływu i skutków oddziaływania człowieka na środowisko (ochrona środowiska przyrodniczego)
	2.2.4.	Rozwój błękitno-zielonej infrastruktury w miastach

Zmiany klimatyczne są niebezpiecznym zjawiskiem odczuwanym w wymiarze globalnym. Wpływają na nie działania człowieka podejmowane we wszystkich skalach przestrzennych, w tym w układach regionalnych i lokalnych. Na poziomie województwa świętokrzyskiego wymaga to podjęcia działań w wielu obszarach tematycznych. Poza kwestiami związanymi z energetyką (zob. cel operacyjny 2.3.), najważniejsze konsekwencje zmian klimatu dotyczą deficytów wody.

Działania związane z ochroną i racjonalnym gospodarowaniem zasobami wodnymi muszą iść w parze z zapewnieniem bezpieczeństwa przeciwpowodziowego zwłaszcza dla gmin nadwiślańskich oraz na obszarze Gór Świętokrzyskich, które ze względu na ukształtowanie terenu dotkliwie odczuwa zarówno susze, jak i skutki nawałnych deszczów. Dlatego należy dążyć do realizacji kompleksowych działań w ujęciu zlewniowym, z wykorzystaniem przyjaznych środowisku metod ochrony przed powodzią. Należy również uwzględnić pojawienie się wcześniej nietypowych zjawisk atmosferycznych takich jak: susze, grad, huragan, deszcze nawałne oraz nowych zagrożeń naturalnych, w tym pandemii oraz zaplanować działania mające na celu zwalczanie ich skutków. Należy dążyć do zatrzymywania wód opadowych w celu zapobiegania suszom. Problemom gospodarki wodnej należy przeciwdziałać biorąc pod uwagę uwarunkowania całej zlewni, nadając priorytet działaniom związanym z odbudową jej naturalnej retencji, takim jak zwiększanie retencji dolinowej, renaturyzację ekosystemów mokradłowych czy wdrażanie zabiegów zwiększających retencję glebową. Działania hydrotechniczne związane z odbudową czy budową sztucznych zbiorników oraz systemów melioracji rozważane powinny być dopiero w dalszej kolejności. Prowadzić je jednak należy z uwzględnieniem celów środowiskowych jednolitych części wód, w obrębie których będą realizowane, zgodnie z aktualnym Planem Gospodarowania Wodami w dorzeczu Wisły. Wykorzystanie systemów informacji geoprzestrzennej pozwoli na bardziej skuteczną realizację bezpieczeństwa przeciwpowodziowego, monitorowanie walorów przyrodniczych i oddziaływania człowieka na środowisko.

Dążenie do ochrony środowiska przyrodniczego wymusza ograniczenie wpływu i konsekwencji oddziaływania człowieka na środowisko, szczególnie wszystkich obszarów przyrodniczo chronionych i uzdrowiskowych, gdzie warunkiem utrzymania wartościowych zasobów jest w wielu przypadkach ograniczenie wpływów ludzkiej aktywności, w tym między innymi ochrona siedlisk przyrodniczych, która to powinna być traktowana priorytetowo. Dodatkowo należy pamiętać o minimalizowaniu zajętości siedlisk przyrodniczych, siedlisk gatunków. Wszelkie prace realizowane w pobliżu siedlisk gatunków zwierząt chronionych, w szczególności przedmiotów ochrony w Obszarach Natura 2000 należy wykonywać poza okresem rozrodu i wychowu młodych oraz ograniczać efekt fragmentacji siedlisk. Niezbędna jest ochrona zasobów przyrodniczych, a w przypadkach powodujących ingerencję w środowisko niezbędne jest stosowanie adekwatnych działań minimalizujących poprzedzonych rzetelnymi badaniami i ekspertyzami przyrodniczymi.

Wszystkie powyższe czynniki należy o mieć na uwadze w kontekście konieczności zachowania wysokich walorów województwa. Dotyczy to w szczególności ochrony terenów Natura 2000, Świętokrzyskiego Parku Narodowego na terenie jego otuliny i obszarów występowania wód leczniczych. W tym

kontekście, istotna może być współpraca z UJK w zakresie badań wpływu antropogenicznego na środowisko, sposobów jego ograniczenia i przywrócenia właściwego stanu środowiska.

Kolejnym działaniem związanym z potrzebą ochrony środowiska przyrodniczego szczególnie w miastach będzie przeciwdziałanie nadmiernemu zabudowywaniu terenów np. podczas rewitalizacji rynków gdzie ogranicza się do minimum powierzchnie zielone i biologicznie czynne, co ma później katastrofalne skutki w postaci podtopień w przypadku deszczy nawalnych, wzrostu temperatury w centrum miasta – powstanie tzw. wyspy ciepła, mniejszych możliwości absorpcyjnych dwutlenku węgla a tym samym gorszych warunków życia dla ludzi. Możliwością neutralizacji tych negatywnych zjawisk będzie rozwój tzw. błękitno zielonej infrastruktury.

Cel operacyjny 2.3.

Energetyka odnawialna i efektywność energetyczna

**Kluczowe
kierunki
działań**

- 2.3.1. Rozwój infrastruktury energetycznej, w tym usprawnienie systemów ciepłowniczych, gazowych i elektroenergetycznych
 - 2.3.2. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w gospodarce, sferze publicznej i mieszkalnictwie
 - 2.3.3. Zwiększenie efektywności energetycznej i zarządzania energią
-

Wyzwania środowiskowe, związane z utrzymaniem przyjaznego dla środowiska i czystego województwa, wymagają odpowiedniej polityki energetycznej. W pierwszej kolejności powinna ona polegać na rozwoju infrastruktury energetycznej w oparciu o sprawne systemy ciepłownicze i elektroenergetyczne. W tym miejscu należy pamiętać, by negatywne oddziaływania związane z rozwojem infrastruktury energetycznej były minimalizowane poprzez przeprowadzenie analiz krajobrazu przed przystąpieniem do wdrożenia inwestycji, co ułatwi wypracowanie wariantów projektowych, które w jak najmniejszym stopniu będą ingerowały w krajobraz. Istotne jest ponadto rozszerzenie struktury wytwarzania energii i koncentracja na zwiększeniu wykorzystania różnorodnych odnawialnych źródeł oraz rozbudowa sieci gazowej. W przypadku farm fotowoltaicznych należy stosować technologie chroniące przed tzw. efektem „lustra wody” (wpływ na ptaki) oraz ich grodzenie umożliwiające przemieszczanie się małych zwierząt. Odpowiedni dobór odnawialnych źródeł wytwarzania energii zwiększy regionalną samowystarczalność, a w konsekwencji zapewni bezpieczeństwo energetyczne. Powinno to zostać powiązane z efektywnym zarządzaniem energią, promowaniem zrównoważonej konsumpcji energii i upowszechnieniem korzystnych dla klimatu systemów komunalnych w sferze ogrzewania mieszkań. Zwiększenie efektywności energetycznej i poprawa zarządzania energią stają się dziś kluczowymi wyzwaniami dla podmiotów sfery gospodarczej oraz publicznej i dla mieszkańców.

5.3. CEL STRATEGICZNY 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI

Budowa wspólnoty regionalnej opiera się na silnym kapitale społecznym i emocjonalnych związkach ludności z zasobami naturalnymi i kulturowymi województwa. Główne kierunki działań dotyczących spójności społeczno-gospodarczej i przestrzennej regionu wiążą się z równoważeniem procesów zachodzących w przestrzeni regionalnej. Ukierunkowuje to działania władz i administracji publicznej na eliminowanie nierówności rozwoju społeczno-gospodarczego oraz podnoszenie atrakcyjności województwa dla jego obecnych i przyszłych mieszkańców. Poprawa sytuacji demograficznej wymaga przy tym podjęcia działań poprawiających jakość zamieszkania oraz poczucie identyfikacji ze świętokrzyskim. Cel strategiczny 3. ma charakter zróżnicowany pod względem terytorializacji oddziaływań.

Cel operacyjny 3.1.

Silny kapitał społeczny w regionie

Kluczowe kierunki działań

- 3.1.1. Zwiększenie poczucia tożsamości regionalnej mieszkańców
- 3.1.2. Upowszechnianie rozwiązań ograniczających migracje i wspieranie działań na rzecz osiedlania się nowych mieszkańców w regionie
- 3.1.3. Wspieranie działań mających na celu wysoką jakość edukacji
- 3.1.4. Rozwój instytucji kultury i dziedzictwa kulturowego
- 3.1.5. Poprawa warunków dla zwiększania aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców

Budowa poczucia tożsamości regionalnej w Polsce – gdzie ludzie identyfikują się przede wszystkim z całym krajem oraz wspólnotami lokalnymi – stanowi istotne wyzwanie, ważne dla podnoszenia kapitału społecznego. Dlatego też, tak ważne staje się wsparcie na rzecz działań pozwalających ugruntować i zwiększać regionalną tożsamość i dziedzictwo kulturowe, m.in. poprzez wsparcie mieszkańców w realizacji przedsięwzięć wynikających z dokumentów strategicznych. W tym względzie Samorząd Województwa będzie wspierał działania na rzecz tworzenia jak najlepszego środowiska do osiedlania się dla osób poszukujących miejsca do życia i pracy i pozostawiania ludzi młodych w województwie świętokrzyskim, jednocześnie mając na uwadze regionalne uwarunkowania. Ważne miejsce w realizacji tych postulatów zajmuje rozwój turystyki regionalnej, która ma bardzo bogate korzenie w tradycji społeczno-historycznej województwa świętokrzyskiego oraz turystyki prozdrowotnej.

Jednocześnie sytuacja demograficzna województwa świętokrzyskiego skłania do podjęcia działań związanych z zatrzymaniem niekorzystnych trendów, a szczególnie emigracji młodego pokolenia, chociażby przez prowadzenie działań na rzecz podniesienia atrakcyjności lokalnego rynku pracy jako narzędzia przeciwdziałającego emigracji zarobkowej. Z uwagi na skalę prognozowanego spadku populacji regionalnej, ma to – wraz z opracowaniem polityki migracyjnej i imigracyjnej województwa – podstawowe znaczenie dla świętokrzyskiego. Polityka napływowa powinna posiadać możliwe zachęty dla osób chętnych do osiedlania się i gotowych do podjęcia aktywności zawodowej w województwie świętokrzyskim. Polityka prorodzinna jest podstawowym narzędziem dla zatrzymania lub zachęcenia osób młodych do osiedlania się na terenie województwa świętokrzyskiego. Realizowana może być poprzez wszelkie działania ukierunkowane na wspieranie rodzicielstwa, opieki prenatalnej i poporodowej oraz umożliwienie osiągnięcia oczekiwanego standardu życia. Do instrumentów, które mogą przyczynić się do zatrzymania odpływu młodych ludzi z regionu i zmniejszenia zjawisk związanych z depopulacją będących w gestii samorządów można zaliczyć m.in.:

- zachęty ze strony samorządów lokalnych w celu osiedlania się nowych mieszkańców;
- rozwój usług związanych z opieką nad małym dzieckiem (wspieranie żłobków, klubów, opiekunów dziennych);
- uruchomienie żłobków, oddziałów żłobkowych, przedszkolnych, przedszkoli przy świętokrzyskich szkołach wyższych i zakładach pracy;
- tworzenie miejsc pracy w usługach społecznych dla wykształconych, młodych kobiet szczególnie na obszarach wiejskich;
- wsparcie dla przedsiębiorców tworzących miejsca pracy pozwalające na godzenie pracy zawodowej z opieką nad dziećmi;
- pomoc absolwentom w znalezieniu pracy oraz łatwiejszy dostęp do czasowego korzystania z gminnych zasobów mieszkaniowych;
- tworzenie związków międzygminnych do realizacji wybranych usług publicznych;
- rozwój międzygminnych TBS;
- rozbudowa e-usług.

Dużą rolę będzie odgrywać tu odpowiednia polityka mieszkaniowa z naciskiem na kreowanie przyjaznego środowiska zamieszkania m.in. poprzez wprowadzenie terenów zieleni w ramach osiedli mieszkaniowych oraz rozwój atrakcyjnej oferty możliwości spędzania wolnego czasu zwłaszcza skierowanej do ludzi młodych. Działania na rzecz osiedlania się nowych mieszkańców w regionie powinny wiązać się z poprawą jakości usług publicznych i dostępu do obiektów użyteczności publicznej z przygotowaną ofertą rekreacyjną, kulturalną, sportową i edukacyjną. W zakresie edukacji i kultury powinny uwzględniać duże znaczenie dziedzictwa kulturowego i specyfiki regionu. Działania powinny obejmować również rozbudowę systemu turystycznej informacji publicznej: oznakowanie turystyczne (kierunkowskazy i tablice informacyjne) przy głównych drogach przebiegających przez województwo świętokrzyskie oraz głównych węzłach turystycznych, a także rozwój oznakowanych szlaków turystycznych, rozwój sieci parkingów, toalet, informacji turystycznej. Atrakcyjność przestrzeni społecznej jest jednym z podstawowych czynników decydującym o procesie osiedlania się mieszkańców.

Powszechna dostępność do zróżnicowanych usług edukacyjnych, szkoleniowych, certyfikujących oraz wysoka jakość systemu edukacji stanowią priorytet dla prawidłowego rozwoju kompetencji i kwalifikacji mieszkańców regionu, tym bardziej, że rozwój gospodarki połączony jest z jakością kształcenia i otwartością systemu edukacji na oczekiwania pracodawców. Podejmowane działania edukacyjne muszą być efektywne i profesjonalnie „dopasowane” do wyzwań rynku pracy. Takie warunki mogą być stworzone jedynie w ramach współpracy między szkołami zawodowymi, a potencjalnymi pracodawcami. Konieczne jest większe zaangażowanie przedsiębiorców w kształcenie przyszłej kadry poprzez organizowanie praktyk, staży itp. w świętokrzyskich jednostkach gospodarczych sektora prywatnego. W tym aspekcie równie ważne jest zatrudnianie przez przedsiębiorców absolwentów, którzy dostępni są na lokalnym rynku pracy.

W celu zatrzymania młodych ludzi w regionie kontynuowana będzie promocja świętokrzyskich uczelni, mająca na względzie zatrzymanie najzdolniejszych absolwentów szkół średnich w regionie. Tylko wtedy zdobyta wiedza, kompetencje ogólne i umiejętności będą odpowiedzią na wyzwania i potrzeby rynku pracy i pracodawców.

Jednym z przedsięwzięć mających na celu zatrzymanie odpływu ludności jest budowa Świętokrzyskiego Kampusu Laboratoryjnego Głównego Urzędu Miar, który stworzy warunki dla efektywnego i profesjonalnego prowadzenia prac rozwojowo-badawczych oraz będzie w istotny sposób oddziaływał na świętokrzyską przedsiębiorczość i innowacyjność. Współpraca z regionalnymi oraz krajowymi ośrodkami akademickimi przyczyni się do podnoszenia poziomu wykształcenia oraz świadomości

znaczenia pomiarów wśród kadry naukowej i studentów. Ukierunkowanie środowiska badawczo-rozwojowego na badania związane z opracowywaniem nowoczesnych technologii pomiarowych doprowadzi do aktywnej współpracy instytucji naukowych w zakresie wymiany informacji na temat metod pomiaru i najnowszych technologii teleinformatycznych. Współpraca z przedsiębiorcami oraz wzbogacenie regionalnego rynku pracy w wysoko kompetentnych absolwentów będzie podstawą do stymulowania rozwoju gospodarczego. Stworzeniu nowych miejsc pracy dla ludzi młodych służy wspieranie nowych technologii w gospodarce oraz postaw innowacyjnych, na który to cel Samorząd Województwa kieruje i nadal będzie kierował dofinansowanie.

W tym kontekście ważnym czynnikiem staje się dostępność do usług publicznych zapewniających opiekę i edukację najmłodszym: żłobków, punktów przedszkolnych, przedszkoli, gwarantujących, obok podstawowych funkcji, wysoki poziom świadczeń dodatkowych (np. edukacja dwujęzyczna, edukacja zdrowotna, kształcenie umiejętności cyfrowych, społecznych, kulturowych).

Wsparcie inwestycji w obszarze kultury, w tym wsparcie instytucji kultury oraz działania na rzecz ochrony zabytków jest warunkiem niezbędnym do zachowania regionalnej tradycji i tożsamości kulturowej, a w konsekwencji dla wzmocnienia atrakcyjności turystycznej województwa.

Z uwagi na to, że kapitał społeczny buduje się we współpracy z innymi ludźmi, warto działać w kierunku poprawy warunków dla zwiększania aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców, w tym również społecznego zaangażowania świętokrzyskiej młodzieży.

Ekonomia społeczna i solidarna może być ważnym elementem budowania regionalnej gospodarki obiegu zamkniętego. Może także pełnić dużą rolę na obszarach wiejskich – np. poprzez rozwój rolnictwa społecznego (gospodarstwa opiekuńcze, przedsięwzięcia sieciujące, kooperatywy, spółdzielnie, grupy producentów, itp.) oraz może odegrać znaczącą rolę w procesach rewitalizacyjnych.

Cel operacyjny 3.1. ma charakter horyzontalny i dotyczy całej przestrzeni województwa.

Cel operacyjny 3.2.	
Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym	
Kluczowe kierunki działań	3.2.1. Rozwój i upowszechnianie usług społecznych i zdrowotnych realizowanych w środowisku lokalnym (deinstytucjonalizacja usług) w szczególności usług adresowanych dla rodzin oraz osób: z niepełnosprawnościami, osób o ograniczonej samodzielności, seniorów
	3.2.2. Upowszechnianie stosowania instrumentów aktywnej integracji społecznej oraz rozwój podmiotów reintegracyjnych w celu ograniczania skali ubóstwa i wykluczenia społecznego
	3.2.3. Rozwój ośrodków wsparcia dziennego oraz mieszkalnictwa chronionego (treningowego i wspieranego)
	3.2.4. Rozwój sektora ekonomii społecznej i solidarnej
	3.2.5. Poprawa jakości infrastruktury i usług ochrony zdrowia oraz pomocy i integracji społecznej, w tym zapewnienie dostępności architektonicznej, cyfrowej i informacyjnej dla osób ze szczególnymi potrzebami w tym osób z niepełnosprawnościami i starszych
	3.2.6. Zapewnienie wysokiej jakości personelu medycznego
	3.2.7. Kształtowanie postaw i zachowań prozdrowotnych
	3.2.8. Promowanie sportu, rekreacji i aktywnego trybu życia

Dla realizacji celu 3. istotne są działania łączące się z podniesieniem bezpieczeństwa społecznego i zdrowotnego. Oznacza to podjęcie aktywności związanych z włączeniem społecznym (eliminacją nierówności), działalnością prozdrowotną i aktywnością fizyczną. Wiąże się to z koniecznością zapewnienia wysokiej jakości infrastruktury i usług społecznych świadczonych na rzecz osób w trudnej sytuacji życiowej, zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym usług świadczonych na odległość, np. w formie teleopieki czy telemedycyny.

Budowa spójności społecznej wymaga podejmowania szeregu działań mających na celu ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego rodzin i osób zagrożonych bądź dotkniętych zjawiskiem wykluczenia społecznego. W związku ze zmianami demograficznymi, których efektem jest postępujący proces starzenia się społeczeństwa, rośnie będzie zapotrzebowanie na usługi społeczne, a zwłaszcza usługi opiekuńcze dla osób z niepełnosprawnościami, starszych i potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. W perspektywie realizacji działań mających na celu rozwój usług społecznych niezwykle istotna jest ich „deinstytucjonalizacja” tj. preferowanie takich form usług, które realizowane są w środowisku lokalnym w miejscu zamieszkania, także w postaci ośrodków wsparcia dziennego i całodobowego (m.in. środowiskowe domy samopomocy, dzienne domy pomocy, rodzinne domy pomocy, placówki opieki całodobowej, ośrodki profilaktyki niesamodzielności i kluby seniora) oraz mieszkań chronionych. Rozwój usług społecznych w środowisku lokalnym pozwoli na pozostanie osób potrzebujących wsparcia w środowisku domowym, co wzmocni poczucie godności i podmiotowości tych osób. Podjęcie tych działań pozwoli na odciążenie rodzin, a tym samym zwiększy szanse opiekunów na zatrudnienie.

Istotnym instrumentem w zakresie realizacji wysokiej jakości usług społecznych może być ekonomia społeczna i solidarna. To sfera aktywności obywatelskiej i społecznej, która przez działalność gospodarczą i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu¹¹. Celem ekonomii solidarnej, która jest częścią ekonomii społecznej, jest aktywizacja zawodowa i integracja społeczna, w tym reintegracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, a także rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych. Tak więc obejmuje swym działaniem osoby wykluczone i/lub zagrożone wykluczeniem społecznym m.in.: osoby z niepełnosprawnościami, osoby bezrobotne, zależne m.in. poprzez udział w: budowaniu gospodarki obiegu zamkniętego, rozwoju rolnictwa społecznego (gospodarstwa opiekuńcze, kooperatywy, grupy producentów), jak również w procesach rewitalizacji. Cele ekonomii społecznej realizowane są przez podmioty ekonomii społecznej i solidarnej, podmioty reintegracyjne. Dlatego należy tworzyć odpowiednie warunki do ich rozwoju poprzez m.in. wsparcie merytoryczne istniejących podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej (w tym wspieranie rozwoju podmiotów reintegracyjnych oraz podjęcie działań w celu wypracowania regionalnego modelu/systemu wsparcia przejścia osób z podmiotów reintegracyjnych do podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej) oraz liderów lokalnych planujących rozpoczęcie działalności w sektorze ekonomii społecznej i solidarnej, rozwój miejsc pracy w przedsiębiorczości społecznej, realizację działań edukacyjnych i promocyjnych wśród samorządów i społeczeństwa w obszarze ekonomii społecznej i solidarnej, społecznie odpowiedzialne zamówienia publiczne, promowanie zlecenia przez JST usług społecznych użyteczności publicznej, wspieranie istniejących i tworzenie trójsektorowych partnerstw lokalnych, rozwój społecznej odpowiedzialności biznesu, prowadzenie badań i analiz w obszarze ekonomii społecznej i solidarnej, itp.

¹¹ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej (Rozdział I, Podstawy interwencji, str.12).

Ogólnie rzecz ujmując, niezbędna jest poprawa dostępności i stanu oraz rozwój usług społecznych w wielu branżach warunkujących dobrostan wspólnoty regionalnej. Najbardziej odczuwalne braki dotyczą ochrony zdrowia, co – poza infrastrukturą – wymaga zatrudnienia wysokiej jakości personelu medycznego. Jednak realizacja tych zadań nie jest możliwa bez wzrostu jakości i efektywności usług medycznych, uwarunkowanego m.in. inwestycjami w infrastrukturę, dostosowaniem bazy leczniczej do zmian i wymagań społeczno-gospodarczych, w tym demograficznych i epidemiologicznych. Ważnym elementem w zakresie zapewnienia wysokiej jakości personelu medycznego będzie utworzenie szpitala uniwersyteckiego wyposażonego w najnowocześniejszą aparaturę oraz zatrudniającego wysokospecjalistyczne kadry.

W szerszym kontekście społecznym na stan zdrowia mieszkańców województwa wpłynąć mogą działania związane z kształtowaniem postaw i zachowań prozdrowotnych oraz promowaniem sportu, rekreacji i aktywnego trybu życia. Promocja zachowań prozdrowotnych, przejawiających się w edukacji zdrowotnej, profilaktyce, przeciwdziałaniu uzależnieniom oraz zagospodarowaniu czasu wolnego, będzie realizowana poprzez podnoszenie świadomości społecznej w zakresie korzyści wynikających z aktywnego stylu życia oraz wspieranie programów edukacji zdrowotnej, ukierunkowanych m.in. na zapobieganie chorobom cywilizacyjnym i rozwiązywanie problemów zdrowotnych dotyczących osoby w każdym wieku.

Promowanie sportu powinno się odbywać poprzez podejmowanie działań o jak najszerszym zasięgu i obejmowanie tą formą aktywności zwłaszcza dzieci i młodzież. Należy wspierać inicjatywy, projekty i działania zarówno lokalne, wojewódzkie, jak i krajowe oraz międzynarodowe, realizowane na terenie naszego województwa.

Cel operacyjny 3.2. ma charakter horyzontalny i dotyczy całej przestrzeni województwa.

Cel operacyjny 3.3.	
Wzmocnienie spójności przestrzennej i społecznej regionu	
Kluczowe kierunki działań	3.3.1. Rozwój infrastruktury drogowej, kolejowej i transportu publicznego
	3.3.2. Rozbudowa sieci teleinformatycznych i rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych
	3.3.3. Wzmocnienie potencjałów OSI w regionie
	3.3.4. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych
	3.3.5. Dążenie do poprawy standardów gospodarowania przestrzenią w województwie. Uzyskanie wysokiej jakości przestrzeni.

Spójność terytorialna stanowi warunek harmonijnego i włączającego rozwoju społeczno-gospodarczego. Jej podstawowym założeniem jest sprawność systemów transportowych oraz rozwój transportu zrównoważonego wykorzystującego inteligentne multimodalne rozwiązania opierające się o efektywne łączenie zero lub niskoemisyjnych form transportu (np. kolej – rower). Wymaga to dalszego rozwoju i poprawy parametrów infrastruktury drogowej, kolejowej i transportu publicznego ze szczególnym uwzględnieniem węzłów przesiadkowych, wiaduktów, obwodnic oraz infrastruktury towarzyszącej, w tym również informatycznej. Niezbędne jest podejmowanie działań prowadzących do likwidacji kolizyjnych skrzyżowań drogowo – kolejowych (zwłaszcza na drogach z dużym natężeniem ruchu) oraz budowa ścieżek rowerowych oddalonych od jezdni. Powyższe działania powinny uwzględniać kreowanie spójnej sieci dróg rowerowych oraz połączeń pieszych. Poprawa parametrów infrastruktury drogowej, kolejowej i transportu publicznego powinna uwzględniać cele środowiskowe,

związane m.in. z odprowadzaniem wód z tych obszarów, a także projektowaniem ich w sposób minimalizujący negatywny wpływ na obszary zamieszkałe.

Powyższe działania powinny wpisywać się w założenia Strategii Zrównoważonego Rozwoju Transportu do roku 2030, uwzględniając jednocześnie konieczność sukcesywnego zmniejszania dysproporcji w dostępności transportowej poszczególnych obszarów województwa, jak również zapewniając zdecydowaną poprawę w sprawnym i efektywnym połączeniu wszystkich części regionu z siecią TEN-T i jej węzłami.

Współcześnie warunkiem sprawnej komunikacji społecznej i gospodarczej jest też rozbudowa sieci teleinformatycznych i ogólnie rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych, w tym upowszechnianie komunikacji bezprzewodowej na obszarach zmarginalizowanych pod tym względem, takich jak wsie czy małe miasteczka. Warto podkreślić, że poprawa infrastruktury transportowej i informatycznej, umożliwiającej różnorodność aktywności „na odległość” i telepracę, to kolejny ważny element zwiększający atrakcyjność migracyjną regionu i zachęcający młodych ludzi do osiedlania się oraz pozostawania w województwie świętokrzyskim.

Elementem równoważenia przestrzeni regionalnej jest też wykorzystanie tzw. instrumentów terytorialnych, związanych z unijną i krajową polityką spójności. Tak więc spójność terytorialną regionu powinny wzmocnić działania związane z wykorzystaniem wsparcia krajowych obszarów strategicznej interwencji (OSI), wpisanych do Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, co dotyczy miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze i obszarów zmarginalizowanych. Ważnym elementem polityki regionu jest zaprogramowanie rozwoju regionalnych OSI: Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego, Miast Północy, obszaru uzdrowiskowego, Gór Świętokrzyskich, Ponidzia i Doliny Wisły. Równoważeniu procesów społeczno-gospodarczych i przestrzennych w skali lokalnej powinno służyć wsparcie samorządu województwa w rewitalizacji obszarów zdegradowanych oraz planowanie przestrzenne uwzględniające interes społeczny i gospodarczy oraz środowiskowy. Integracji planowania społeczno-gospodarczego z planowaniem zagospodarowania przestrzennego towarzyszyć przy tym musi poprawa standardów gospodarowania przestrzenią w województwie. Należy dążyć do uzyskania wysokiej jakości przestrzeni, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Zabudowa powinna być przeliczona na prognozowane zapotrzebowanie, skoncentrowana, architektonicznie spójna, a granica pomiędzy zabudową a terenami rolniczymi czy leśnymi czytelna. Postuluje się także maksymalizację wielkości powierzchni biologicznie czynnej w procesie projektowania osiedli mieszkaniowych.

Kierunki działań: 3.3.3 i 3.3.4 mają charakter terytorialnie skoncentrowany, dotyczą wzmocnienia potencjałów poszczególnych OSI oraz eliminacji zjawisk kryzysowych w układach lokalnych. Pozostałe kierunki działań mają charakter horyzontalny i odnoszą się do całego obszaru województwa.

Cel ten wiąże się z koniecznością zapewnienia sprawnego zarządzania rozwojem przy uwzględnieniu istniejących zasobów oraz wyzwań związanych z modernizacją ścieżki rozwoju. Wymaga to określenia szeregu działań o charakterze horyzontalnym, zakładających wielopodmiotową i wielosektorową współpracę w określaniu i wykorzystywaniu dla dobra regionu dostępnych zasobów oraz środków i metod wdrażania założonych celów strategicznych i operacyjnych.

5.4. CEL 4. HORYZONTALNY SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM

Cel operacyjny 4.1.

Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem

Kluczowe kierunki działań	4.1.1.	Poprawa standardów programowania, zarządzania i monitorowania polityki rozwoju
	4.1.2.	Wzrost kompetencji kadr administracji publicznej
	4.1.3.	Przygotowanie rozwiązań na rzecz zintegrowanego, strategicznego planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego

Sprawne zarządzanie regionem wymaga najpierw dalszego rozwoju systemu zarządzania strategicznego we wszystkich jego etapach, czyli w fazach programowania, organizowania oraz monitorowania, kontroli i ewaluacji prowadzonej polityki rozwoju. W procesach planowania dokumentów planistycznych wdrażających Strategię, zostanie zwrócona uwaga na zarządzanie niepewnością, związane ze zmianami klimatycznymi. Zmusza to do stałego podnoszenia kompetencji kadr administracji publicznej i współpracujących z nią podmiotów. Nowych kompetencji wymagać będzie w szczególności wdrożenie krajowego Systemu Zarządzania Rozwojem Polski w sferze integrowania różnych systemów planistycznych.

Cel operacyjny 4.2.

Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego

Kluczowe kierunki działań	4.2.1.	Promocja regionu jako miejsca atrakcyjnego do życia
	4.2.2.	Promocja gospodarcza i turystyczna regionu

Pobudzanie impulsów rozwojowych w województwie uzależnione jest od stworzenia właściwych form współpracy z otoczeniem. Dla systemu zarządzania rozwojem regionu oznacza to kreowanie pozytywnego wizerunku regionu w kraju i za granicą, a w tym – budowanie rozpoznawalnej marki województwa świętokrzyskiego w oparciu o jej zidentyfikowane mocne strony, także o tradycje przemysłowe i lokalne zasoby surowcowe. Służyć temu będzie promocja, związana z polityką migracyjną, regionu jako miejsca atrakcyjnego do życia, aktywnego spędzania czasu poprzez dostęp do szerokiej oferty rekreacyjno-turystycznej, a przy tym promocja gospodarcza i turystyczna regionu, stanowiąca narzędzie rozwoju ekonomicznego.

Cel operacyjny 4.3.

Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa

Kluczowe kierunki działań	4.3.1.	Rozwój współpracy terytorialnej (wewnątrz regionu, międzyregionalnej i międzynarodowej)
	4.3.2.	Partnerstwo międzysektorowe
	4.3.3.	Upowszechnienie rozwiązań i procedur e-administracji na całym obszarze województwa, a szczególnie w terenach oddalonych od Kielc i miast powiatowych

Współczesne narzędzia rozwoju regionalnego podkreślają znaczenie tzw. miękkich oddziaływań, związanych współpracą międzyorganizacyjną na rzecz korzystnych zmian w województwie. Oznacza to potrzebę wzmocnienia partnerstwa, współpracy wielu instytucji działających w sektorach społeczno-gospodarczych (instytucje państwa, organizacje gospodarcze i organizacje non-profit) na rzecz rozwoju. Istotne jest ugruntowanie i rozszerzenie współpracy w różnych układach terytorialnych (wewnętrznych i zewnętrznych w odniesieniu do województwa) oraz w różnych układach sektorowych, obejmujących aktorów gospodarczych, naukowych, kulturalnych, społecznych itd.

W kontekście współpracy wewnątrzterytorialnej istotne będzie również rozwijanie tzw. trzeciego sektora. Aktywność obywateli i zaangażowanie organizacji pozarządowych, w tym Lokalnych Grup Działania, daje możliwość wzmocnienia potencjału lokalnej wspólnoty w oparciu o demokratyczny system. Dlatego też należy wspierać i promować obywatelskie zaangażowanie w sprawy publiczne od najmłodszych lat, gdyż świadome społeczeństwo jest włączone w sprawy wspólnoty oraz budowanie poczucia tożsamości. Podejmowane działania zostaną skoncentrowane na zapewnieniu dostępu do niezbędnej pomocy technicznej i finansowej, w szczególności organizacjom słabszym i rozpoczynającym działalność.

Sprawne zarządzanie regionem i niwelowanie nierówności terytorialnych to jedno z istotniejszych wyzwań dla Samorządu Województwa, które jest realizowane za pośrednictwem instytucji publicznych współpracujących na wielu poziomach w zakresie racjonalnego gospodarowania środkami publicznymi. Tym samym dla usprawnienia współczesnej administracji, ważne jest narzędzie e-administracji, które jest mniej kosztowne w utrzymaniu i często bardziej efektywne.

Udostępnianie otwartych danych publicznych ze szczególnym uwzględnieniem danych geoprzestrzennych oraz szeroka współpraca instytucjonalna w budowie systemów zwiększą powszechność korzystania z e-administracji publicznej.

6. TERYTORIALNY WYMIAR STRATEGII

6.1. DELIMITACJA OBSZARÓW STRATEGICZNEJ INTERWENCJI

Obszary Strategicznej Interwencji (OSI) to terytoria, do których adresowana ma być polityka rozwoju, ukierunkowana na wywołanie określonych zmian. Wyróżnić można dwa rodzaje OSI:

- obszary, charakteryzujące się niekorzystnymi zjawiskami w sferze społecznej, ekonomicznej lub/i przyrodniczej, wymagające interwencji nakierowanej na przełamanie barier rozwojowych,
- obszary wzrostu, wyróżniające się szczególnymi potencjałami (tj. bieguny wzrostu, obszary tematyczne lub klastry zaawansowanych technologii), które w wyniku interwencji mogą kształtować przewagi konkurencyjne¹².

Delimitacja obszarów strategicznej interwencji (OSI) w województwie świętokrzyskim wymaga połączenia dwóch podejść: krajowego, wynikającego z polityki regionalnej rządu RP, wyrażonej w KSRR 2030, oraz regionalnego, wynikającego z dokumentów województwa świętokrzyskiego, warsztatów strategicznych i konsultacji Strategii.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 na terenie województwa świętokrzyskiego wyznacza dwa rodzaje OSI (oba o charakterze obszarów problemowych):

- obszary zagrożone trwałą marginalizacją (w województwie świętokrzyskim 40 gmin)¹³,
- miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze (Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Jędrzejów i Staszów oraz Końskie, Skarżysko-Kamienna, Sandomierz i Busko-Zdrój).

Interwencja dla OSI wyznaczonych w KSRR 2030 będzie kierowana zarówno z poziomu krajowego, jak i regionalnego. Wsparcie na poziomie regionalnym będzie komplementarne w stosunku do działań proponowanych na szczeblu krajowym.

Delimitacja regionalnych obszarów strategicznej interwencji była procesem łączącym analizę mierzalnych kryteriów, takich jak wskaźniki statystyczne, wskazujących wspólne cechy, problemy lub powiązania funkcjonalne terytoriów, oraz pracę w trakcie warsztatów strategicznych. Przeprowadzając delimitację OSI, uwzględniono wcześniejsze zapisy Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego (PZPWŚ), w którym wskazane zostały OSI:

- miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego (MOF OW) – Kielecki Obszar Funkcjonalny, obejmujący rdzeń – miasto Kielce oraz 11 gmin podmiejskich,
- obszary o największym potencjale przyrodniczo-krajobrazowym: obszar turystyczny Gór Świętokrzyskich (5 gmin) i obszar turystyczno - uzdrowiskowy (4 gminy).

Wskazanie zasięgu OSI zostało poprzedzone dyskusją z przedstawicielami samorządów, która potwierdziła wolę współpracy w ramach obszarów strategicznej interwencji, a także była podstawą do weryfikacji granic OSI wyznaczonych na wcześniejszym etapie. W trakcie warsztatów strategicznych potwierdzono szczególne znaczenie dla rozwoju regionu OSI wskazanych w PZPWŚ, jednak zweryfikowane zostały granice obszarów. Ostateczny kształt zasięgu OSI został określony na podstawie wyników konsultacji społecznych prowadzonych w sierpniu i wrześniu 2020 roku.

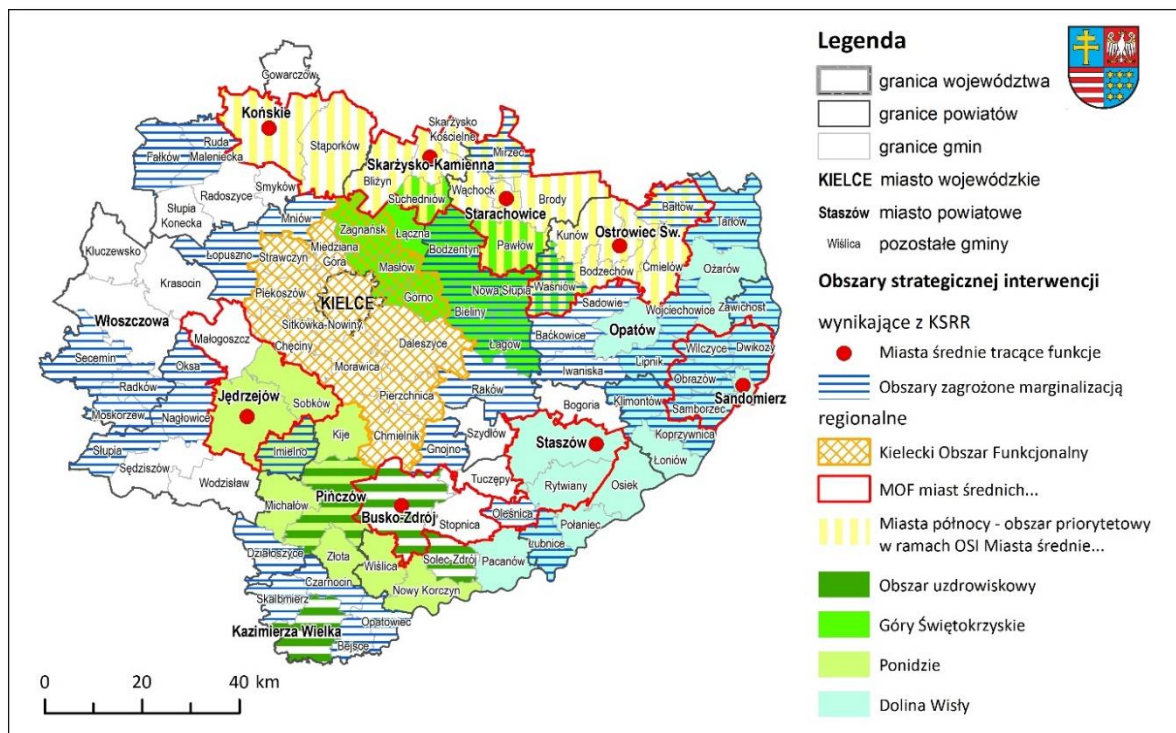
¹² P. Śleszyński, J. Bański, M. Degórski, T. Komornicki, (2017), *Delimitacja obszarów strategicznej interwencji państwa: obszarów wzrostu i obszarów problemowych*, Prace Geograficzne IGIPZ PAN nr 260

¹³ Po aktualizacji w 2019 r.

OSI Miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego (Kielecki Obszar Funkcjonalny) został poszerzony o gminę Pierzchnica, dzięki czemu OF miasta wojewódzkiego uzyskał zwarty zasięg terytorialny. OSI obszar turystyczno - uzdrowskiowy z Planu (PZPWŚ), w Strategii nazwany został obszarem uzdrowskiowym i posiada nieco odmienne granice niż ten uwzględniony w Planie. W Strategii w skład tego obszaru wchodzi: miasto i gmina Busko-Zdrój, gmina Solec-Zdrój oraz miasto i gmina Kazimierza Wielka, która również w ostatnim czasie, prężnie rozwija funkcję uzdrowskiową, a także miasto i gmina Pińczów (będące w trakcie ubiegania się o status obszaru ochrony uzdrowskiowej). Obszar turystyczny Gór Świętokrzyskich, który w PZPWŚ obejmuje jedynie teren gmin Świętokrzyskiego Parku Narodowego i jego otuliny, poszerzono o kolejne sześć gmin położonych w tym regionie fizycznogeograficznym, rozszerzając go o obszar potencjalnego rozwoju funkcji turystycznych pomiędzy największymi miastami województwa. W trakcie prac nad Strategią zostały zawiązane samorządowe porozumienia gmin na rzecz utworzenia OSI Poniemie oraz OSI Dolina Wisły.

Zgodnie z KSRR 2030, wsparcie w przypadku miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze może być adresowane także do obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie (miejskich obszarów funkcjonalnych, MOF). W Strategii wskazano priorytetowy obszar polityki regionalnej, jakim są cztery miasta średnie (spośród wymienionych w KSRR 2030) położone w północnej części województwa (Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna i Końskie). Władze tych miast oraz gmin sąsiednich podpisały porozumienie w sprawie utworzenia wspólnego MOF Miasta Północy. Zakres obszarów funkcjonalnych miast średnich wyznaczono z uwzględnieniem „Propozycji delimitacji obszarów funkcjonalnych miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze w województwie świętokrzyskim”, opracowanej przez Zespół Planowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego Biura Rozwoju Regionalnego. Granice OSI krajowych i regionalnych przedstawia Rycina 10.

Rycina 10. Obszary strategicznej interwencji

Źródło: Opracowanie eksperckie.

6.2. PODSTAWOWE INFORMACJE O WYZNACZONYCH OSI

Łącznie OSI objęte zostanie 90 gmin, zamieszkanym przez ponad 1 150 tys. mieszkańców (93% ludności regionu). Obszary OSI obejmą 86% województwa. Ludność i powierzchnię OSI, z podziałem na OSI krajowe i regionalne, przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 7. Ludność i powierzchnia OSI

Obszar strategicznej interwencji	Gminy		Ludność 2018		Powierzchnia		Gęstość zaludnienia	
	liczba	% woj.	liczba	% woj.	km ²	% woj.	os./km ²	% woj.
OSI krajowe								
Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze	8	7,8	308 545	24,9	1 111,1	9,5	278	261,9
Obszary zagrożone trwałą marginalizacją	40	39,2	228 562	18,4	4 017,5	34,3	57	53,7
Ogółem OSI krajowe	48	47,1	537 107	43,3	5 128,6	43,8	105	98,8
OSI regionalne								
Kielecki Obszar Funkcjonalny	13	12,7	344 176	27,7	1 445,9	12,3	238	224,5
MOF miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, w tym:	30	29,4	497 767	40,1	3 579,4	30,6	139	131,2
MOF Miasta Północy	17	16,7	322 617	26,0	1 955,8	16,7	165	155,6
MOF Busko Zdrój	2	2,0	39 905	3,2	361,5	3,1	110	104,1
MOF Jędrzejów	3	2,9	48 207	3,9	517,0	4,4	93	88,0
MOF Sandomierz	5	4,9	51 064	4,1	339,6	2,9	150	141,8
MOF Staszów	3	2,9	35 974	2,9	405,6	3,5	89	83,7
Obszar uzdrowiskowy	4	3,9	74 380	6,0	673,2	5,7	110	104,2
Góry Świętokrzyskie	11	10,8	114 021	9,2	1 126,0	9,6	101	95,5
Ponidzie	9	8,8	86 825	7,0	1 196,0	10,2	73	68,5
Dolina Wisły	20	19,6	178 070	14,3	2 069,2	17,7	86	81,2
Ogółem OSI regionalne*	70	68,6	1 051 672	84,7	7 961,2	68,0	132	124,6
OSI ogółem								
Łącznie gminy objęte OSI*	90	88,2	1 149 704	92,6	10 073,8	86,0	114	107,6
Gminy poza OSI	12	11,8	91 842	7,4	1 636,7	14,0	56	52,9

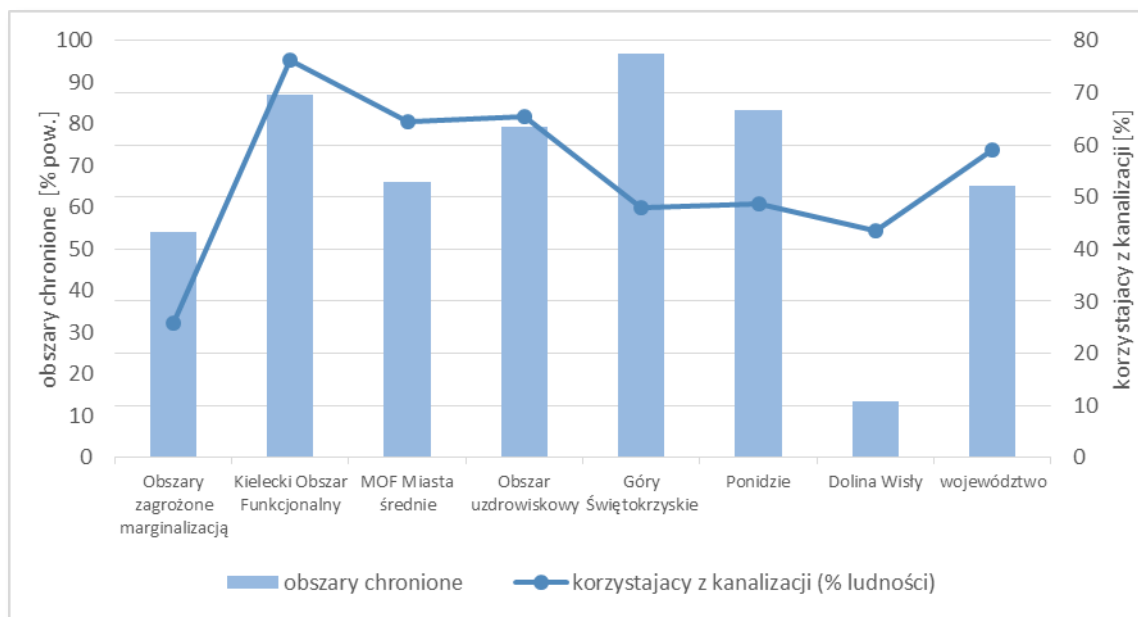
*Uwaga: wiersze powyżej zaznaczonego nie sumują się do wartości **Ogółem...** ponieważ gminy mogą należeć do więcej niż jednego OSI.

Źródło: Opracowanie eksperckie.

Na poniższych wykresach zestawiono w syntetyczny sposób najważniejsze wskaźniki rozwoju OSI w czterech sferach – środowiskowej, demograficznej, gospodarczej i poziomu życia, a także dotyczące dochodów samorządów lokalnych. Każdej sferze przyporządkowano dwa reprezentatywne dla sfery wskaźniki, wybrane na podstawie diagnozy strategicznej województwa i obrazujące specyficzne problemy regionu i jego części w poszczególnych sferach. Wskaźniki dla OSI odniesiono do przeciętnej wartości dla świętokrzyskiego. Poniżej pokrótce opisano wskaźniki dla poszczególnych sfer, natomiast szersze odniesienie i interpretacja wartości znajduje się w opisach poszczególnych OSI.

W przypadku sfery środowiskowej wybrano udział obszarów chronionych, który wyróżnia całe województwo świętokrzyskie na tle kraju. Drugim wskaźnikiem jest odsetek osób korzystających z kanalizacji – jedna ze słabych stron województwa.

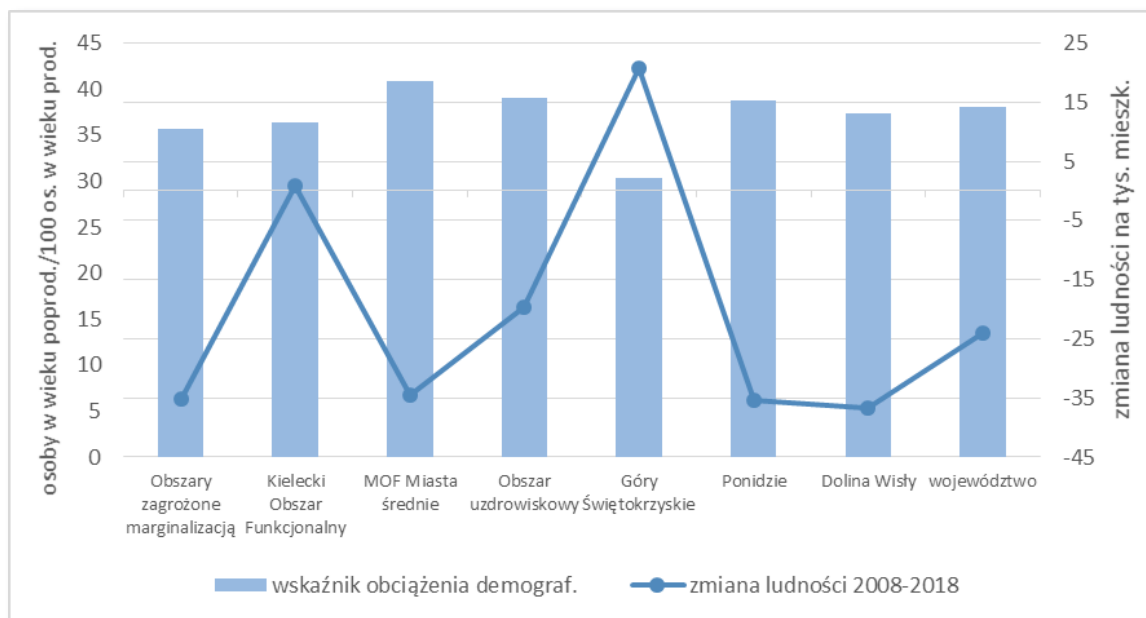
Wykres 7. Wskaźniki środowiska przyrodniczego OSI (2018)

Źródło: Opracowanie eksperckie.

Sfera demograficzna została zwizualizowana za pomocą wskaźnika obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym), określającego zaawansowanie procesów starzenia oraz względną zmianę liczby ludności w regionie – najważniejszy wskaźnik kluczowego dla świętokrzyskiego problemu depopulacji.

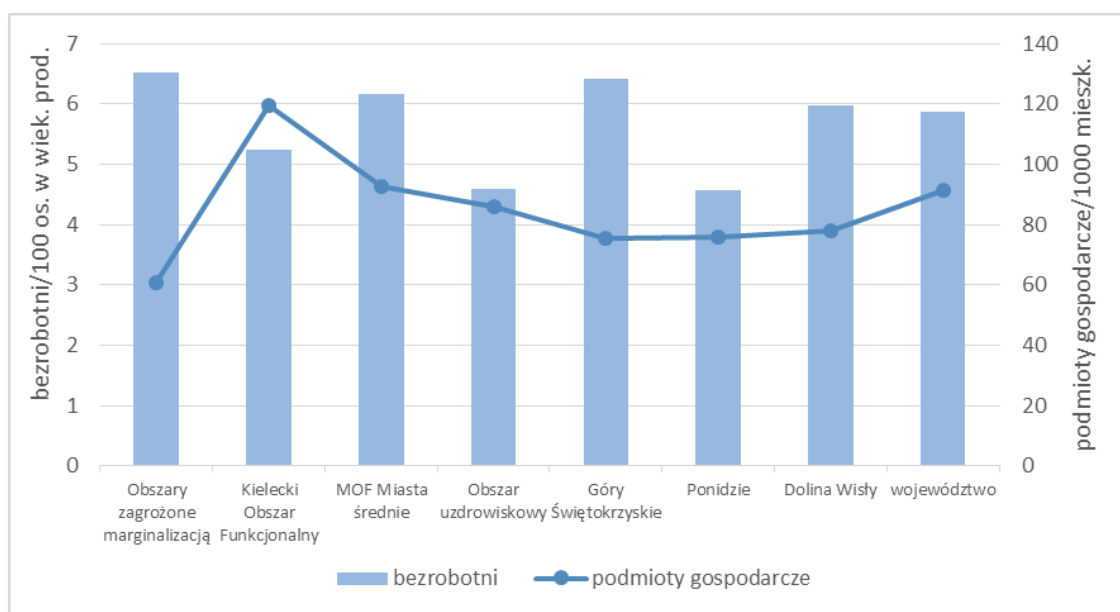
Wykres 8. Wskaźniki demografii OSI (2018)

Źródło: Opracowanie eksperckie.

Sferę gospodarczą zwymiarowano wskaźnikiem bezrobocia (liczba bezrobotnych/100 osób w wieku produkcyjnym)¹⁴ oraz wskaźnikiem rozwoju przedsiębiorczości – liczby podmiotów gospodarczych przypadających na 1000 mieszkańców.

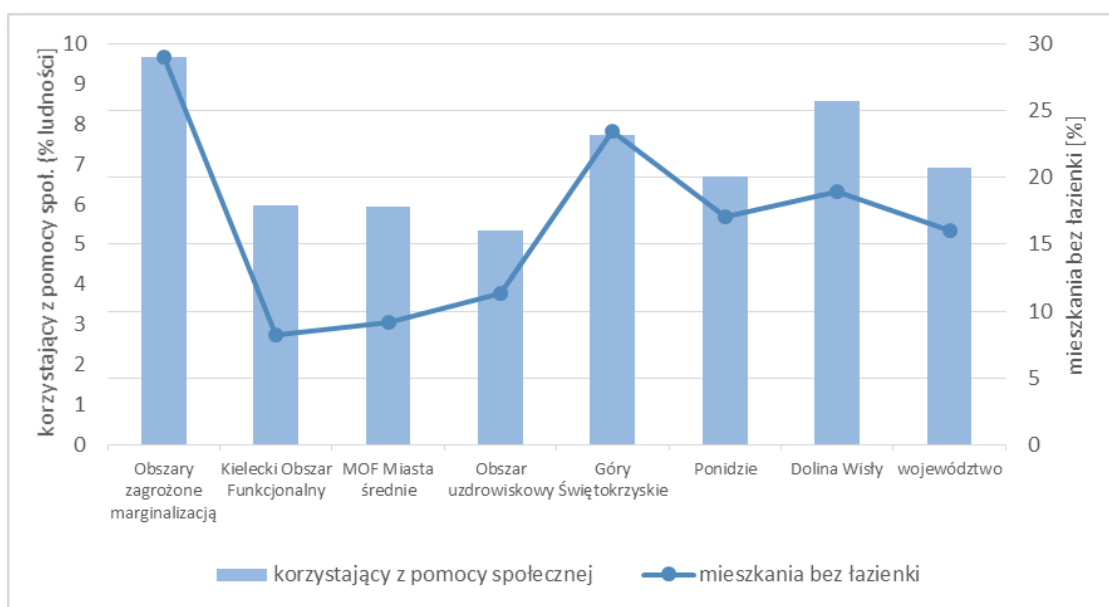
Wykres 9. Wskaźniki gospodarki OSI (2018)

Źródło: Opracowanie eksperckie.

Poziom życia mieszkańców zilustrowano za pomocą wskaźnika ubóstwa (udział korzystających z pomocy społecznej)¹⁵ oraz odnoszącego się do jakości zasobu mieszkaniowego odsetka mieszkań bez łazienek.

Wykres 10. Wskaźniki poziomu życia OSI (2018)

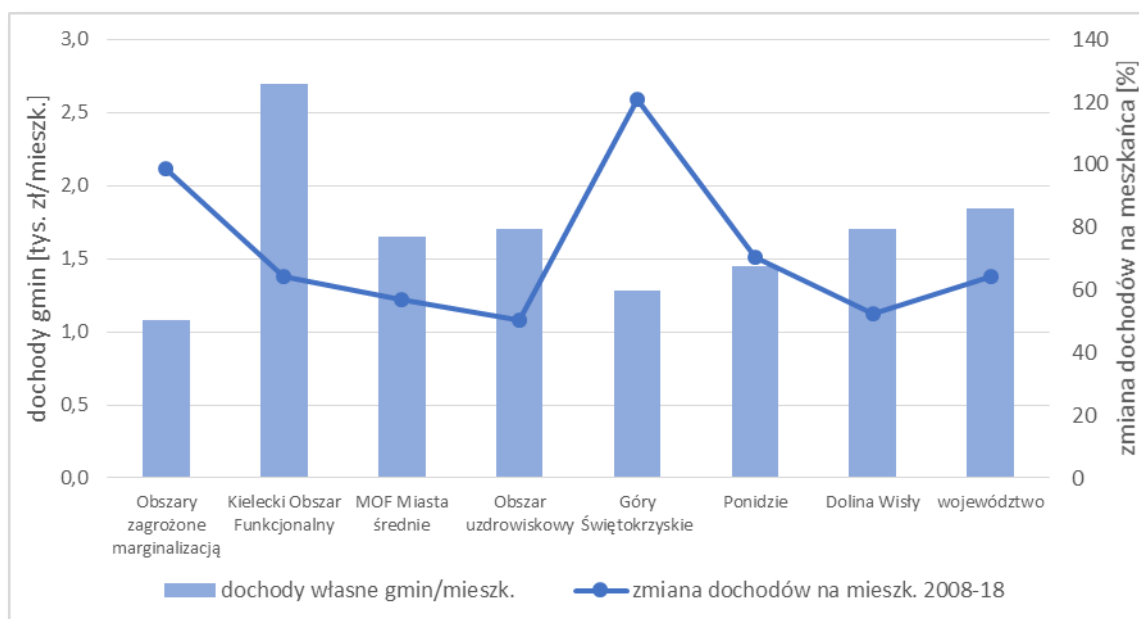
Źródło: Opracowanie eksperckie.

¹⁴ Ze względu na szczegółowość przestrzenną danych nie jest możliwe zastosowanie klasycznego wskaźnika stopy bezrobocia.

¹⁵ Na tym poziomie szczegółowości przestrzennej nie ma możliwości pozyskania danych dotyczących dochodu gospodarstw.

Ostatnia sfera określa zamożność wchodzących w skład OSI jednostek samorządu terytorialnego, która została zwymiarowana wskaźnikiem dochodów własnych gmin na mieszkańca oraz jego dynamiką w ostatniej dekadzie.

Wykres 11. Wskaźniki dochodów samorządów OSI (2018)

Źródło: Opracowanie eksperckie.

6.3. OSI KRAJOWE

OSI Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze

Zasięg terytorialny OSI:

- Miasta kryzysowe¹⁶: Staszów (ośrodek lokalny);
- Miasta obniżającego się potencjału¹⁷: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice (ośrodki subregionalne);
- Miasta stagnujące¹⁸: Jędrzejów (ośrodek lokalny);
- Miasta zagrożone marginalizacją¹⁹: Skarżysko-Kamienna, Sandomierz (ośrodki subregionalne), Busko-Zdrój, Końskie (ośrodki lokalne).

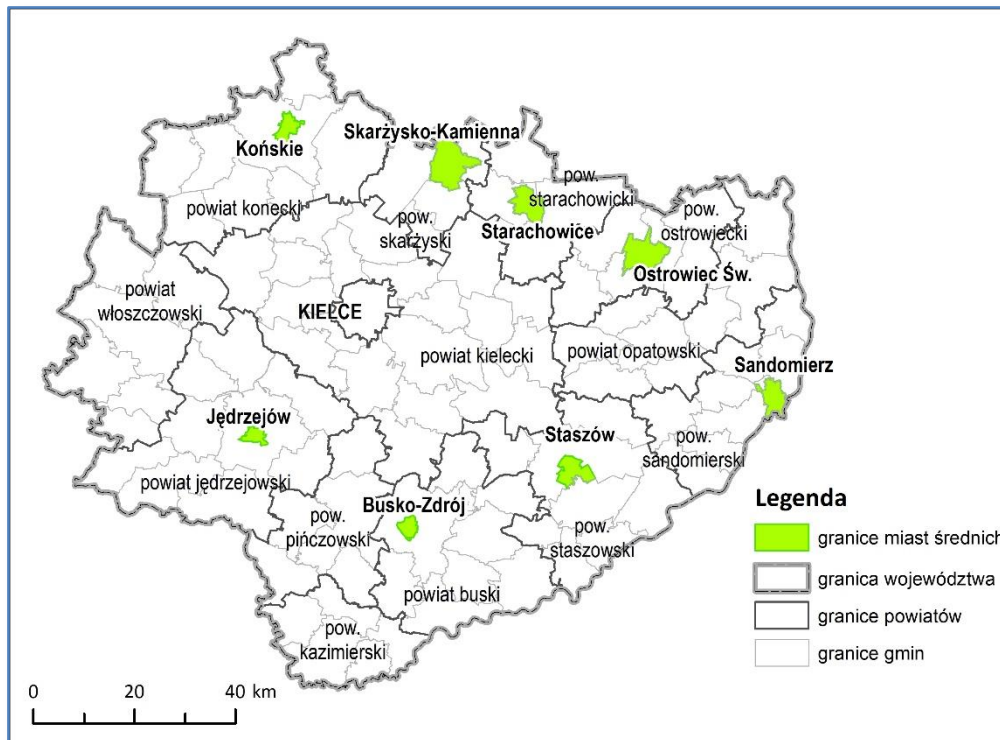
¹⁶ Silne powiększanie niekorzystnego dystansu, zła sytuacja społeczno-gospodarcza.

¹⁷ Silne powiększanie niekorzystnego dystansu, umiarkowanie zła sytuacja społeczno-gospodarcza.

¹⁸ Umiarkowane powiększanie niekorzystnego dystansu, zła sytuacja społeczno-gospodarcza.

¹⁹ Umiarkowane powiększanie niekorzystnego dystansu, umiarkowanie zła sytuacja społeczno-gospodarcza.

Rycina 11. OSI Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze

Źródło: Opracowanie eksperckie na podstawie KSRR 2030 (po aktualizacji)²⁰.

Kryterium delimitacji

- OSI Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze został wyznaczony w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 jako jeden z obszarów interwencji w ramach programu ponadregionalnego skierowanego do najbliższych gospodarczo obszarów.

Uzasadnienie wyboru OSI

W granicach OSI znajduje się osiem największych (poza Kielcami) miast województwa świętokrzyskiego, w tym cztery miasta o randze ośrodków subregionalnych. Miasta te są najważniejszymi obok stolicy województwa ośrodkami organizującymi układy społeczno-gospodarcze. KSRR 2030 wskazuje jednak, że względu na słabsze wyposażenie w czynniki lokalizacji (kapitał ludzki, społeczny, materialny, instytucjonalny) znajdują się w gorszej pozycji konkurencyjnej w stosunku do największych miast. W związku z tym konieczne jest wsparcie ich funkcji w celu aktywizacji ich zasobów i potencjałów, mogących skutecznie przeciwstawić się procesom polaryzacyjnym. Zgodnie z zapisami KSRR 2030 działania wspierające miasta średnie mogą być adresowane także do ich otoczenia, tj. obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie. Dla wskazanych w KSRR 2030 miast średnich na terenie województwa świętokrzyskiego dokonano delimitacji ich miejskich obszarów funkcjonalnych (MOF)²¹. Wobec wyznaczenia MOF analizę wybranych wskaźników dla całych obszarów funkcjonalnych miast średnich oraz oczekiwane skutki interwencji dla OSI przedstawiono w części opracowania dotyczącej OSI Regionalnych (OSI Miejskie obszary funkcjonalne miast średnich).

²⁰ Tamże.

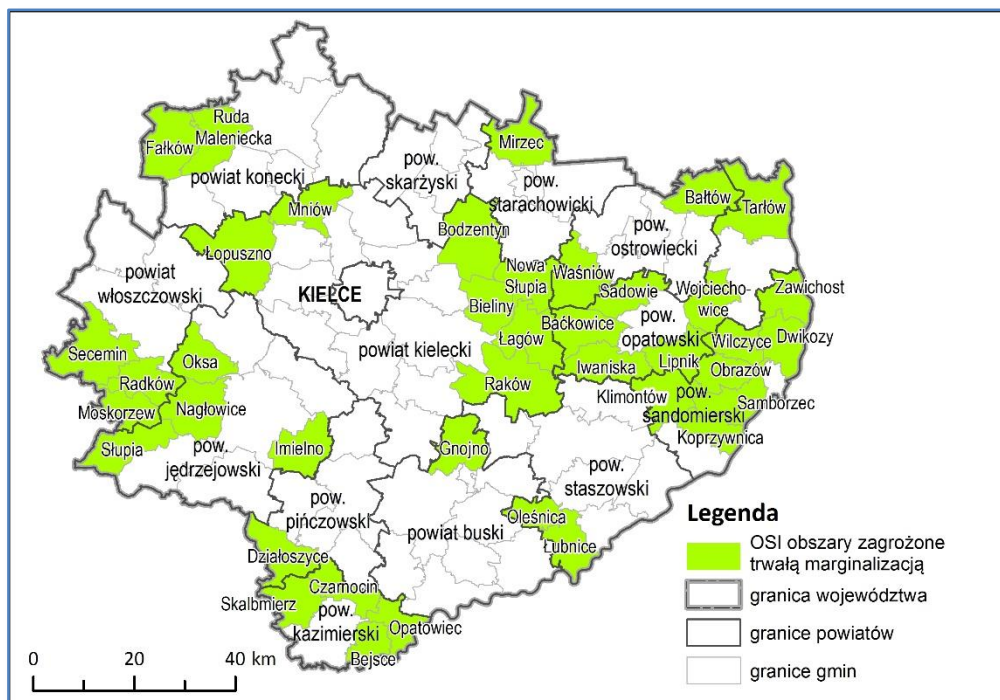
²¹ „Propozycji delimitacji obszarów funkcjonalnych miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze w województwie świętokrzyskim”, Zespół Planowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego Biura Rozwoju Regionalnego oraz z uwzględnieniem porozumienia gmin w północnej części województwa o utworzeniu wspólnego MOF Miasta Północy.

OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją

Zasięg terytorialny OSI

- gminy miejsko-wiejskie: Bodzentyn, Działoszyce, Koprzywnica, Łągów, Nowa Słupia, Skalbmierz, Zawichost;
- gminy wiejskie: Baćkowice, Bałtów, Bejsce, Bieliny, Czarnocin, Dwikozy, Fałków, Gnojno, Imielno, Iwaniska, Klimontów, Lipnik, Łopuszno, Łubnice, Mirzec, Mniów, Moskorzew, Nagłowice, Obrazów, Oksa, Oleśnica, Opatowiec, Radków, Raków, Ruda Maleniecka, Sadowie, Samborzec, Secemin, Słupia, Tartów, Waśniów, Wilczyce, Wojciechowice.

Rycina 12. OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją

Źródło: Opracowanie eksperckie na podstawie KSRR 2030 (po aktualizacji)²².

Kryterium delimitacji

- OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją został wyznaczony w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 jako jeden z obszarów interwencji w ramach programu ponadregionalnego skierowanego do najbliższych gospodarczo obszarów.

Uzasadnienie wyboru OSI

OSI obejmuje 40 gmin miejsko-wiejskich i wiejskich, które ze względu na swoje peryferyjne położenie i charakter gospodarczy zagrożone są trwałym wykluczeniem z procesów rozwoju. Gminy te położone są niemal we wszystkich powiatach (z wyjątkiem skarżyskiego), jednak szczególnie liczne są w powiatach opatowskim, sandomierskim i kazimierskim – gdzie stanowią większość jednostek oraz we wschodniej części powiatu kieleckiego. Na obszarze tym zachodzi szybka depopulacja, niemniej charakteryzuje się on korzystniejszym niż województwo wskaźnikiem obciążenia demograficznego (Wykres 8). OSI cechuje się szczególnie trudną sytuacją społeczną – niemal co 10 jego mieszkańców korzysta z pomocy społecznej. Niekorzystne są także warunki mieszkaniowe – blisko 30% mieszkań pozbawionych jest łazienek (Wykres 10). Jedynie 26% ludności OSI korzysta z sieci kanalizacyjnej

²² Tamże.

(Wykres 7). Głównie rolniczy charakter gmin implikuje niski poziom przedsiębiorczości. OSI cechuje też wysoki poziom bezrobocia (Wykres 9). Niski poziom dochodów samorządów przekłada się na umiarkowane możliwości ich samodzielnego inwestowania. Pozytywną cechą jest wysoka dynamika tych dochodów (Wykres 11).

Tabela 8. Oczekiwane skutki interwencji w OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją i ich powiązanie z celami Strategii

Cele strategiczne	Cele operacyjne	Oczekiwane skutki
INTELIĞENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE	1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu	Rozwój funkcji turystycznej w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe (w tym obiekt UNESCO i pomniki historii)
		Rozwój inteligentnej specjalizacji regionu tj. nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego, ze szczególnym uwzględnieniem sadownictwa i rolnictwa ekologicznego, w tym poprawa jakości produktów rolnych poprzez wspieranie innowacyjności i usług sieciowych w zakresie wykorzystania produktów rolniczych
		Rozwój OSI jako obszaru srebrnej gospodarki (ang. <i>silver economy</i>) oraz smart villages
PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION	2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego	Rozwój systemów oczyszczania ścieków i odpadów komunalnych Utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i zachowanie bioróżnorodności, w tym siedlisk półnaturalnych
	2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych	Dostosowanie rolnictwa i gospodarki komunalnej do zmian klimatycznych
WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI	3.1. Silny kapitał społeczny w regionie	Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazowych (w tym architektury regionalnej)
		Wspieranie inicjatyw lokalnych poprawiających jakość życia
		Dywersyfikacja źródeł dochodu mieszkańców, w tym rolników
	3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym	Rozwój podstawowych usług publicznych: społecznych, zdrowotnych oraz w zakresie edukacji, kultury, turystyki sportu i rekreacji
		Rozwój edukacji kulturalnej i turystycznej opartej na bazie dziedzictwa kulturowego regionu
	3.3. Wzmocnienie spójności przestrzennej i społecznej regionu	Podnoszenie standardów wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, w tym rozwój sieci telekomunikacyjnych
Rozwój systemów transportu publicznego zapobiegających wykluczeniu transportowemu		
Likwidacja kolizyjnych skrzyżowań kolejowo - drogowych i budowa ścieżek rowerowych		
SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM	4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego	Tworzenie i promocja wspólnych marek lokalnych
	4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa	Budowa i rozwój partnerstw lokalnych

Źródło: Opracowanie eksperckie.

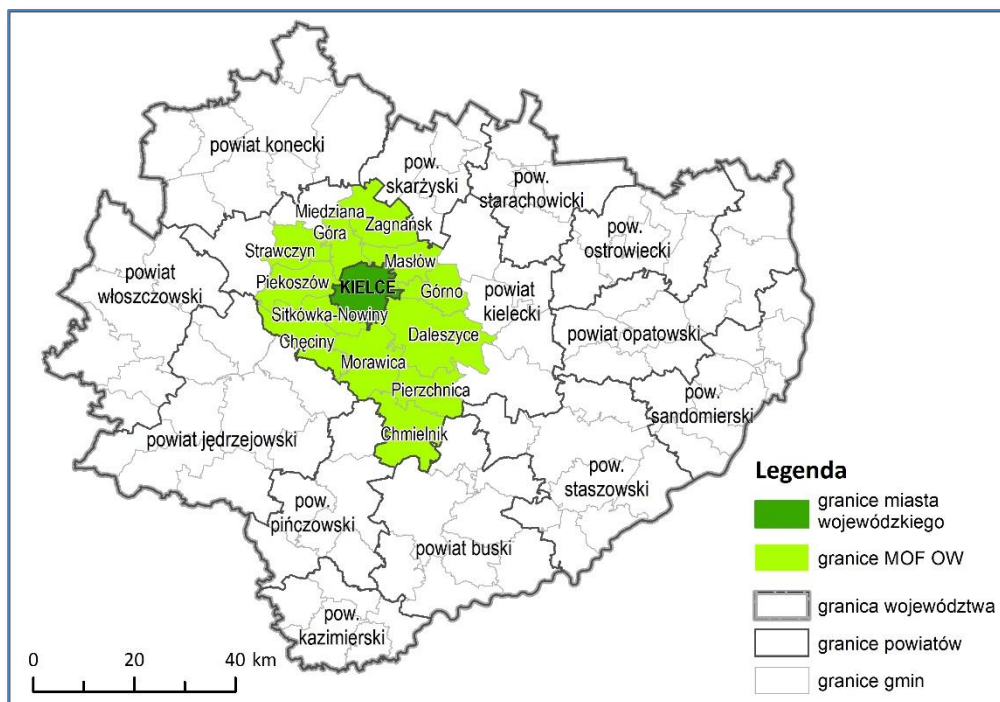
6.4. OSI REGIONALNE

OSI Kielecki Obszar Funkcjonalny

Zasięg terytorialny OSI

- miasto rdzeniowe: Kielce
- gminy miejsko-wiejskie: Chęciny, Chmielnik, Daleszyce, Morawica, Pierzchnica,
- gminy wiejskie: gminy wiejskie: Górnio, Masłów, Miedziana Góra, Piekoszów, Sitkówka-Nowiny, Strawczyn, Zagnańsk.

Rycina 13. OSI Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego

Źródło: Opracowanie eksperckie na podstawie PZPWŚ.

Kryterium delimitacji

- Obszar Funkcjonalny Kielc został wyznaczony w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego jako Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodka Wojewódzkiego.

Uzasadnienie wyboru OSI

Kielce – jako dominujący ośrodek gospodarczy (36% podmiotów gospodarczych województwa), naukowy (90% studentów regionu), kulturalny i usług wyższego rzędu (w tym targowych) województwa – stanowią najważniejszy biegun wzrostu regionu. KOF cechuje się najwyższym w regionie poziomem przedsiębiorczości (Wykres 9) i dochodów samorządów (Wykres 11), a także korzystnymi wskaźnikami poziomu życia (Wykres 10). Obszar KOF odznacza się stabilną liczbą ludności w latach 2008-2018 (Wykres 8), co wynika z przyrostu liczby ludności strefy podmiejskiej na skutek procesów suburbanizacji (wzrost liczby ludności o ok. 9,6 tys. osób), któremu towarzyszy wyludnianie się miasta rdzeniowego (spadek liczby ludności Kielc o 9,3 tys. osób).

Głównym kierunkiem zagospodarowania OSI jest dynamizacja procesów gospodarczych oraz wspieranie metropolitalnych funkcji Kielc i ich oddziaływania na obszar regionu. Niezbędne jest także porządkowanie kształtującego się żywiotowo mieszkalnictwa i przedsiębiorczości.

Tabela 9. Oczekiwane skutki interwencji w OSI Kielecki Obszar Funkcjonalny a cele Strategii

Cele strategiczne	Cele operacyjne	Oczekiwane skutki interwencji
INTELIĞENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE	1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki	Wzmocnienie funkcji metropolitalnych Kielc (naukowo-badawczych, kulturalnych, gospodarczych, edukacyjnych, administracyjnych, transportowych, inne), w tym siedziba GUM i utworzenie szpitala uniwersyteckiego
	1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki regionu	Programy wsparcia młodych talentów
	1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu	Wspieranie rozwoju Kielc jako miasta spotkań, w tym wzmocnienie funkcji Targów Kielce między innymi poprzez modernizację i rozbudowę obiektów targowo – konferencyjnych Rozwój przemysłu czasu wolnego
PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION	2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego	Rozwój systemów komunalnych ograniczających wpływ urbanizacji na środowisko: ciepłowniczych, elektroenergetycznych, kanalizacyjnych, gazowych, niskoemisyjnego transportu
	2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych	Rozwój błękitno-zielonej infrastruktury
WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI	3.1. Silny kapitał społeczny w regionie	Rozwój społecznych/komunalnych form mieszkalnictwa, w tym wykorzystanie programów krajowych Wspieranie inicjatyw lokalnych poprawiających jakość życia
	3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym	Wzmocnienie Kielc jako ośrodka usług wyższego rzędu: zdrowotnych, edukacyjnych, kulturalnych dla KOF, jak również poprawa jakości usług społecznych i zdrowotnych na obszarze KOF
	3.3. Wzmocnienie spójności przestrzennej i społecznej regionu	Rozwój wewnętrznych i zewnętrznych połączeń transportowych KOF
		Rozwój zintegrowanego transportu publicznego w KOF Zapobieganie dalszej żywiołowej suburbanizacji Rewitalizacja i reurbanizacja miast Ochrona terenów przyrodniczo cennych i krajobrazu kulturowego z uwzględnieniem architektury regionalnej
SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM	4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego	Tworzenie i promocja wspólnych marek lokalnych KOF – w tym wykorzystanie georóżnorodności jako jednej z najważniejszych marek OSI
	4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa	Rozwój instytucjonalnych form współpracy między samorządami KOF, w tym w celu wspólnego świadczenia usług publicznych

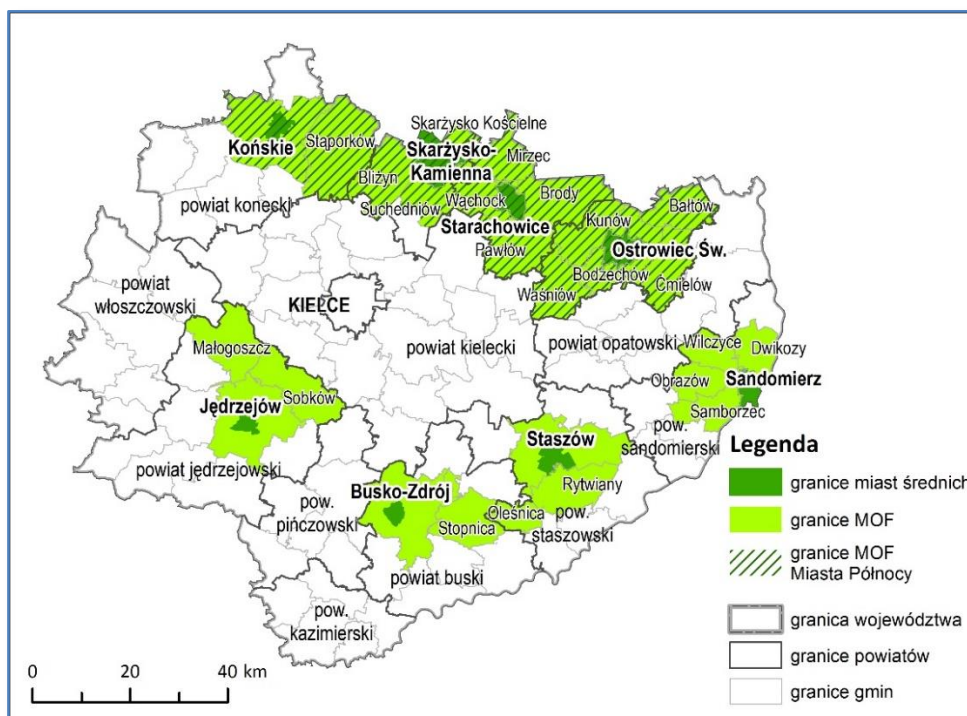
Źródło: Opracowanie eksperckie

OSI Miejskie obszary funkcjonalne (MOF) miast średnich

Zasięg terytorialny OSi

- **MOF Miasta Północy**
 - miasta rdzeniowe: Końskie, Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko-Kamienna, Starachowice
 - gminy miejsko-wiejskie: Ćmielów, Kunów, Stąporków, Suchedniów, Wąchock, Końskie (obszar wiejski),
 - gminy wiejskie: Bałtów, Bliżyn, Bodzechów, Brody, Mirzec, Pawłów, Skarżysko-Kościelne, Waśniów,
- **MOF Jędrzejowa**
 - miasto rdzeniowe: Jędrzejów,
 - gminy miejsko-wiejskie: Jędrzejów (obszar wiejski), Małogoszcz
 - gminy wiejskie: Sobków
- **MOF Buska Zdroju**
 - miasto rdzeniowe: Busko-Zdrój,
 - gminy miejsko-wiejskie: Busko-Zdrój (obszar wiejski), Stopnica
- **MOF Staszowa**
 - miasto rdzeniowe: Staszów,
 - gminy miejsko-wiejskie: Staszów (obszar wiejski), Oleśnica
 - gminy wiejskie: Rytwiany
- **MOF Sandomierza**
 - miasto rdzeniowe: Sandomierz
 - gminy wiejskie: Obrazów, Samborzec, Wilczyce, Dwikozy

Rycina 14. OSi MOF Miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze

Źródło: Opracowanie eksperckie na podstawie KSRR 2030 (po aktualizacji)²³ oraz „Propozycji delimitacji obszarów funkcjonalnych miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze w województwie świętokrzyskim”.

²³ P. Śleszyński, J. Bański, M. Degórski, T. Komornicki, (2019), Aktualizacja delimitacji obszarów problemowych na 2018 rok dla potrzeb programowania kolejnej perspektywy finansowej na lata 2021–2027, IGiPZ, Warszawa.

Kryterium delimitacji

- Wymienione ośrodki zostały wskazane w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 jako miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze. Zgodnie z KSRR 2030 wsparcie może być adresowane do miast średnich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie (MOF).

Uzasadnienie wyboru OSI

W granicach OSI znajduje się osiem największych (poza Kielcami) miast województwa świętokrzyskiego, w tym cztery miasta o randze ośrodków subregionalnych, wraz z ich obszarami funkcjonalnymi (MOF) obejmującymi sąsiednie gminy. Miasta te cechują się niekorzystnymi wskaźnikami demograficznymi – zachodzi tam najszybsza w skali regionu depopulacja, a procesy starzenia się społeczności są najbardziej zaawansowane (Wykres 8). Pomimo problemów gospodarczych, których wyrazem jest stosunkowo wysoki poziom bezrobocia, miasta te należą obok Kielc do najważniejszych ośrodków przedsiębiorczości w regionie (Wykres 9). Problemy gospodarcze średnich miast mają także odzwierciedlenie w niższej niż przeciętna w województwie dynamice dochodów samorządów lokalnych (Wykres 11).

Duże znaczenie dla zrównoważonego rozwoju województwa mają ośrodki położone w jego północnej części – Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko-Kamienna, Starachowice oraz Końskie, które łączy wspólna historia związana z rozwojem Centralnego Okręgu Przemysłowego. Cechuje je szczególnie niekorzystna sytuacja demograficzna, wysoki poziom bezrobocia i niska dynamika dochodów samorządów.

Tabela 10. Oczekiwane skutki interwencji w OSI MOF Miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze a cele Strategii

Cele strategiczne	Cele operacyjne	Oczekiwane skutki interwencji
INTELIĞENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE	1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki	Restrukturyzacja gospodarcza tzw. miast północy w kierunku stworzenia klastra technologii związanych z inżynierią materiałową Badania i rozwój w obszarze leczenia uzdrowiskowego we współpracy z ośrodkami akademickimi
	1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki regionu	Zachowanie i rozwój funkcji akademickiej Ostrowca Świętokrzyskiego, Sandomierza i Starachowic
	1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu	Rozwój funkcji turystycznych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego (w tym pomniki historii) i przyrodniczego Aktywizacja tradycyjnych gałęzi przemysłu w oparciu o restrukturyzację lub modernizację istniejących zasobów
PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION	2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych	Modernizacja i wykorzystanie zbiorników retencyjnych, w tym będących pozostałością po funkcjonowaniu COP wraz z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym, z uwzględnieniem przystosowania do pełnienia funkcji rekreacyjnej
		Ochrona różnorodności biologicznej
		Rekultywacja obszarów poprzemysłowych, w tym w zagłębieniu siarkowym
		Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego
		Zabezpieczenie przed skutkami ograniczonego dostępu do wody, niskimi zasobami wodnymi
Rozwój błękitno-zielonej infrastruktury		

	2.3. Energetyka odnawialna i efektywność energetyczna	Wspieranie termomodernizacji zabudowy i wykorzystania energii odnawialnej w obiektach użyteczności publicznej
WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI	3.1. Silny kapitał społeczny w regionie	Rozwój społecznych/komunalnych form mieszkalnictwa, w tym wykorzystanie programów krajowych Wspieranie inicjatyw lokalnych poprawiających jakość życia
	3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym	Rozwój podstawowych usług publicznych: społecznych, zdrowotnych oraz w zakresie edukacji, kultury, turystyki sportu i rekreacji
		Rozwój usług publicznych w ośrodkach subregionalnych i lokalnych
	3.3. Wzmocnienie spójności przestrzennej i społecznej regionu	Podnoszenie standardów wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, w tym rozwój sieci telekomunikacyjnych
		Rozwój zewnętrznej dostępności transportowej średnich miast w skali regionalnej i krajowej
		Rozwój systemów transportu publicznego zapobiegających wykluczeniu transportowemu
		Likwidacja kolizyjnych skrzyżowań kolejowo - drogowych
		Budowa ścieżek rowerowych - oddzielonych od pasa drogi przeznaczonego do ruchu pojazdów samochodowych
		Rozwój sieci telekomunikacyjnych
		Rewitalizacja przestrzeni miejskiej
Zapobieganie rozpraszaniu się zabudowy w obszarach podmiejskich		
SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM	4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego	Tworzenie i promocja wspólnych marek lokalnych
	4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa	Budowa partnerstw w ramach obszarów funkcjonalnych miast

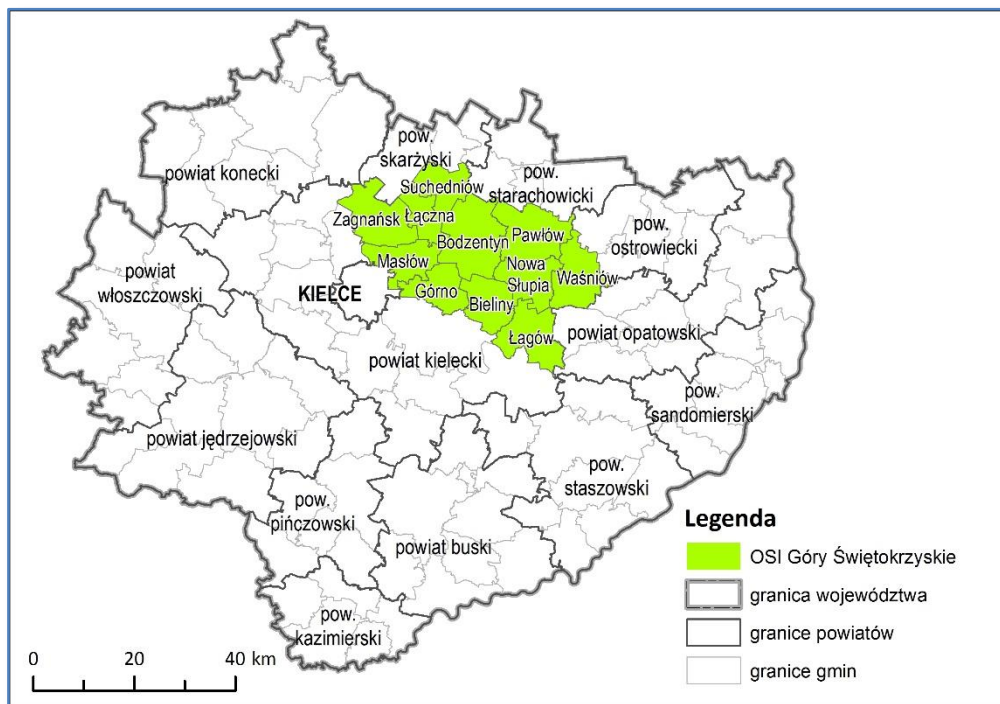
Źródło: Opracowanie eksperckie.

OSI Góry Świętokrzyskie

Zasięg terytorialny OSi:

- gminy miejsko-wiejskie: Bodzentyn, Łągów, Nowa Słupia, Suchedniów;
- gminy wiejskie: Bieliny, Górnio, Łączna, Masłów, Pawłów, Waśniów, Zagnańsk.

Rycina 15. OSi Góry Świętokrzyskie

Źródło: Opracowanie eksperckie

Kryterium delimitacji

- Obszar o szczególnym znaczeniu dla rozwoju różnych form turystyki, związanych z walorami przyrodniczo-krajobrazowymi oraz kulturowymi, położony na terenie Gór Świętokrzyskich.

Uzasadnienie wyboru OSi

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego wskazuje – jako jeden z obszarów interwencji – pięć gmin o wyjątkowych walorach przyrodniczo-krajobrazowych dla rozwoju różnych form turystyki, położonych w granicach i w otulinie Świętokrzyskiego Parku Narodowego, stanowiącego jedną z wizytówek regionu. Obszar ten został rozszerzony o gminy przyległe, położone niemal w całości na terenach parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu (97% z nich stanowią obszary chronione) i posiadające potencjał rozwoju funkcji turystycznych. Na terenie OSi działa od 1996 roku Związek Gmin Gór Świętokrzyskich. Zlokalizowanych jest tu 16% miejsc noclegowych regionu. Jednocześnie w południowo-zachodniej części OSi zachodzą procesy suburbanizacji. Ze względu na swoje walory OSi wymaga opracowania kompleksowej strategii rozwoju turystyki, obejmującej cały obszar funkcjonalny oraz koordynacji działań gmin położonych na jego terenie.

Omawiany obszar na tle regionu cechuje się korzystnymi wskaźnikami demograficznymi, a także bardzo wysoką dynamiką wzrostu dochodów własnych samorządów. Jednocześnie jest wciąż obszarem o względnie niskim poziomie skanalizowania (47%) oraz przeciętnej jakości zasobu mieszkaniowego

(blisko 25% mieszkań nie posiada łazienki). Stosunkowo wysoki odsetek mieszkańców OSI korzysta z pomocy społecznej. Relatywnie niski jest także poziom przedsiębiorczości, a wskaźnik bezrobocia wyższy niż przeciętny.

Podstawowym kierunkiem interwencji będzie zabezpieczenie i wykorzystywanie największego w województwie potencjału materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego i naturalnego Gór Świętokrzyskich poprzez organizację ruchu turystycznego oraz zmniejszenie antropopresji, w tym przede wszystkim tworzenie obszaru wolnego od niskiej emisji.

Tabela 11. Oczekiwane skutki interwencji w OSI Góry Świętokrzyskie a cele Strategii

Cele strategiczne	Cele operacyjne	Oczekiwane skutki interwencji
INTELIĞENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE	1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu	Intensyfikacja zagospodarowania obiektów turystycznych i miejscowości pełniących funkcje centrów turystycznych oraz miejscowości obsługi ruchu turystycznego w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju
		Rozwój OSI jako obszaru silver economy oraz smart villages
		Rozwój przemysłu czasu wolnego
PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION	2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego	Rozwój systemów oczyszczania ścieków i odpadów komunalnych
		Ochrona i wykorzystanie potencjału cennych walorów, przyrodniczych kulturowych i krajobrazowych, w tym ochrona Świętokrzyskiego Parku Narodowego i terenów Natura 2000
	2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych	Rozwój infrastruktury ochrony przeciwpowodziowej
		Zabezpieczenie przed skutkami suszy, w tym dostosowanie rolnictwa do zmian klimatycznych
		Rozwój mechanizmów ograniczających negatywny wpływ ruchu turystycznego w obszarach chronionych o największej presji i rozwój zróżnicowanych form turystyki przyjaznej środowisku
	Regulacja spływu wód	
	2.3. Energetyka odnawialna i efektywność energetyczna	Rozwój infrastruktury ochrony środowiska, wspieranie termomodernizacji zabudowy i wykorzystania energii odnawialnej w obiektach turystycznych i obiektach użyteczności publicznej
WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI	3.1. Silny kapitał społeczny w regionie	Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazowych (w tym architektury regionalnej)
		Wspieranie inicjatyw lokalnych poprawiających jakość życia
	3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym	Rozwój podstawowych usług publicznych: społecznych, zdrowotnych oraz w zakresie edukacji, kultury, turystyki sportu i rekreacji
		Rozwój edukacji kulturalnej i turystycznej opartej na bazie dziedzictwa kulturowego regionu

Cele strategiczne	Cele operacyjne	Oczekiwane skutki interwencji
	3.3. Wzmocnienie spójności przestrzennej i społecznej regionu	Poprawa dostępności transportowej oraz rozwój systemów transportu publicznego zapobiegających wykluczeniu transportowemu (w tym rozwój niskoemisyjnego transportu publicznego) Rozbudowa i dostosowanie infrastruktury drogowej i pieszo-rowerowej w sposób adekwatny do skali i potrzeb ruchu turystycznego Zapobieganie rozpraszaniu się zabudowy
SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM	4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem	Koordinacja dokumentów planistycznych, programów ochrony i rozwoju w obszarze Gór Świętokrzyskich, w tym opracowanie kompleksowej strategii rozwoju turystyki oraz planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Gór Świętokrzyskich
	4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego	Tworzenie i promocja wspólnych marek lokalnych – w tym wykorzystanie georóżnorodności jako najważniejszej marki OSI

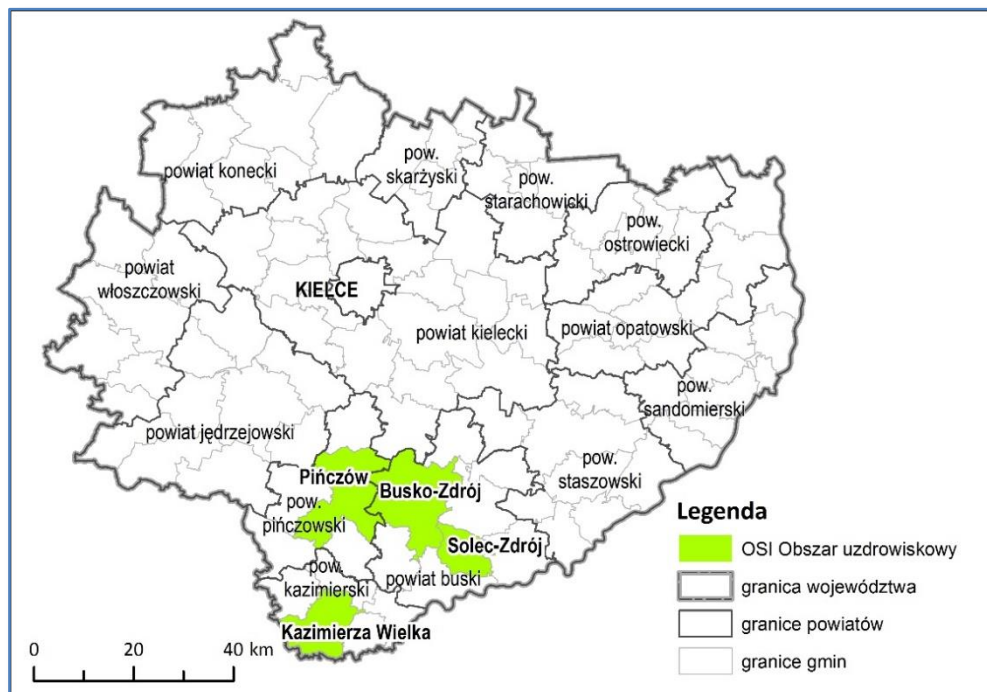
Źródło: Opracowanie eksperckie

OSI Obszar uzdrowiskowy

Zasięg terytorialny OSI

- gminy miejsko-wiejskie: Busko-Zdrój, Kazimierza Wielka, Pińczów;
- gmina wiejska: Solec-Zdrój.

Rycina 16. OSI Obszar uzdrowiskowy

Źródło: Opracowanie eksperckie

Kryterium delimitacji

- W granicach OSI znajdują się gminy dysponujące zasobami wód leczniczych: uzdrowiskowe Busko-Zdrój i Solec-Zdrój oraz Kazimierza Wielka (w trakcie budowy infrastruktury uzdrowiskowej) i Pińczów (starający się o wyznaczenie strefy uzdrowiskowej).

Uzasadnienie wyboru OSI

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego wskazuje jako jeden z obszarów interwencji obszar turystyczno-uzdrowiskowy²⁴. W Strategii w granicach OSI nazwanego obszarem uzdrowiskowym znalazły się gminy Busko – Zdrój, Solec- Zdrój oraz Kazimierza Wielka i Pińczów. Pełni on funkcję uzdrowiskową, rozwijającą się w oparciu o istniejące sanatoria w Busku-Zdroju i Solcu-Zdroju oraz potencjalne uzdrowiska w Kazimierzy Wielkiej i Pińczowie. OSI skupia blisko 19% wszystkich miejsc noclegowych regionu.

Obszar wyróżnia się stosunkowo korzystnymi wskaźnikami społeczno-gospodarczymi, zwłaszcza niskim bezrobociem i niskim odsetkiem osób korzystających z pomocy społecznej. Warto jednak zauważyć, że nie przekłada się to na wysoki poziom zamożności samorządów lokalnych (Wykres 11).

Głównym kierunkiem interwencji będzie wsparcie rozwoju turystyki uzdrowiskowej oraz zdrowotnej, a także innych form turystyki, w powiązaniu z obszarem Ponidzia.

Tabela 12. Oczekiwane skutki interwencji w OSI Obszar uzdrowiskowy a cele Strategii

Cele strategiczne	Cele operacyjne	Oczekiwane skutki interwencji
INTELIĞENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE	1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu	Rozwój bazy lecznictwa sanatoryjnego w Busku-Zdroju i Solcu-Zdroju
		Rozwój uzdrowiska w gminach Kazimierza Wielka i Pińczów
		Rozwój form turystyki komplementarnych do turystyki uzdrowiskowej, w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe, w powiązaniu z OSI Ponidzie
		Utworzenie ośrodka badawczego, innowacji i transferu technologii związanego z wykorzystaniem wód mineralnych oraz czystych pierwiastków z nich pozyskiwanych we współpracy z ośrodkami akademickimi.
PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION	2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego	Rozwój systemów komunalnych, ograniczających wpływ urbanizacji na środowisko: ciepłowniczych, kanalizacyjnych, gazowych, niskoemisyjnego transportu
		Utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i zachowanie bioróżnorodności, w tym siedlisk półnaturalnych
WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI	3.1. Silny kapitał społeczny w regionie	Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazowych (w tym architektury regionalnej) oraz ich wykorzystanie do rozwoju turystyki
		Rozwój oferty kulturalnej, rekreacyjnej i przemysłu czasu wolnego
		Wspieranie inicjatyw lokalnych poprawiających jakość życia
	3.2. Powszechnie dostępne usługi wysokiej jakości	Rozwój podstawowych usług publicznych: społecznych, zdrowotnych oraz w zakresie edukacji, kultury, turystyki sportu i rekreacji

²⁴ Obszar turystyczno-uzdrowiskowy w PZPWŚ obejmuje gminy uzdrowiskowe Busko-Zdrój i Solec-Zdrój, a także gminy Pińczów i Wiślica (o funkcjach turystycznych, opartych o ich zasoby przyrodnicze i kulturowe).

Cele strategiczne	Cele operacyjne	Oczekiwane skutki interwencji
	społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym	Rozwój edukacji kulturalnej i turystycznej opartej na bazie dziedzictwa kulturowego regionu
	3.3. Wzmocnienie spójności przestrzennej i społecznej regionu	Rozwój systemów transportu publicznego zapobiegających wykluczeniu transportowemu Zapobieganie rozpraszaniu się zabudowy
SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM	4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego	Tworzenie i promocja wspólnych marek lokalnych
	4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa	Budowanie i rozwój partnerstw lokalnych

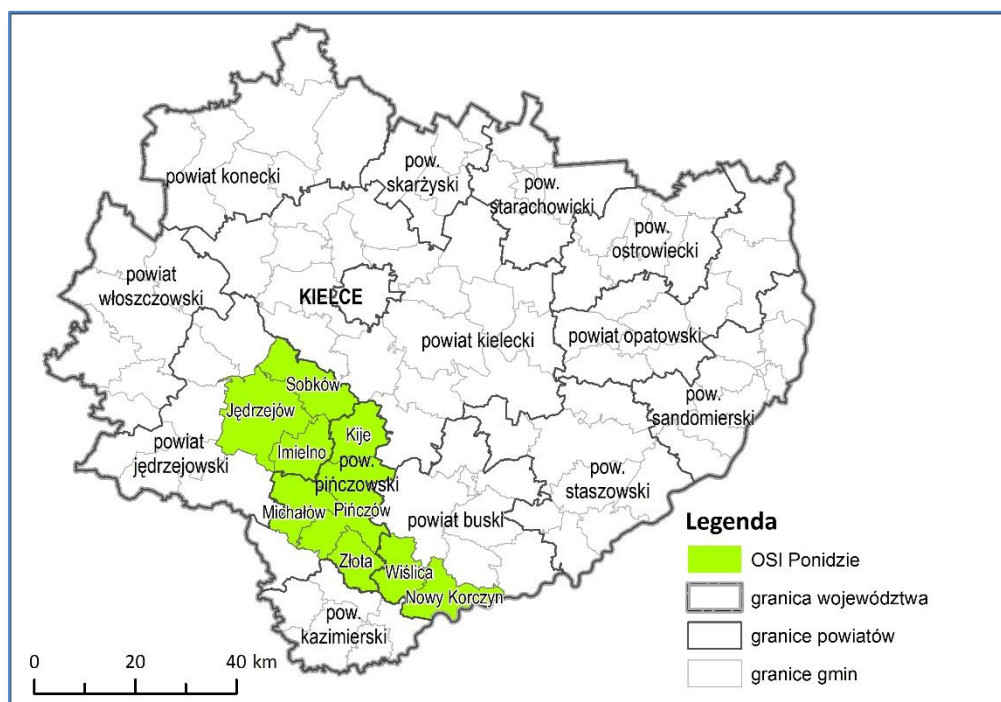
Źródło: Opracowanie własne.

OSI Ponidzie

Zasięg terytorialny

- gminy miejsko-wiejskie: Jędrzejów, Pińczów, Wiślica, Nowy Korczyn;
- gminy wiejskie: Imielno, Kije, Michałów, Sobków, Złota.

Rycina 17. OSI Ponidzie

Źródło: Opracowanie eksperckie

Kryterium delimitacji

- OSi jest wynikiem oddolnej współpracy samorządów położonych w makroregionie Niecki Nidziańskiej, w zlewni rzeki Nidy. Gminy OSi łączą cechy przyrodniczo-krajobrazowe oraz dominująca funkcja rolnicza.

Uzasadnienie wyboru OSi

Ponidzie jako subregion charakteryzuje się szczególnymi walorami przyrodniczymi, związanymi z eksploatacją surowców naturalnych (gipsy), wysokim potencjałem rolniczym (wyspecjalizowane rolnictwo), a także bogatą bioróżnorodnością – aż 83% OSi to obszary chronione. W PZPWŚ wskazano

na rozwój funkcji turystycznej Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych z centrami turystycznymi w Pińczowie i Wiślicy. Obszar cechują też ograniczenia rozwoju, związane z zagrożeniem powodziowym oraz zmianami klimatycznymi, zwłaszcza suszą. Wyzwaniem jest utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego wobec rosnących potrzeb cywilizacyjnych mieszkańców. Na terenie OSI zaledwie 49% mieszkańców korzysta z kanalizacji. Na obszarze obserwuje się znaczną depopulację, a także niski poziom przedsiębiorczości, związany z niewielkim rozwojem funkcji pozarolniczych, w tym turystycznych (bardzo niska liczba miejsc noclegowych), pomimo dobrych warunków do rozwoju ekoturystyki.

Tabela 13. Oczekiwane skutki interwencji w OSI Ponidzie a cele Strategii

Cele strategiczne	Cele operacyjne	Oczekiwana skutki interwencji
INTELIWENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE	1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu	Rozwój inteligentnej specjalizacji regionu tj. nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego, w tym poprawa jakości produktów rolnych poprzez wspieranie innowacyjności i usług sieciowych w zakresie wykorzystania produktów rolniczych
		Rozwój turystyki, opartej o bogate dziedzictwo kulturowe regionu świętokrzyskiego oraz unikatowe zasoby przyrodnicze, w tym jako zaplecza dla obszaru uzdrowiskowego
		Rozwój OSI jako obszaru srebrnej gospodarki (<i>silver economy</i>)
PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION	2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego	Rozwój systemów oczyszczania ścieków i odpadów komunalnych Utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i zachowanie bioróżnorodności, w tym siedlisk półnaturalnych
	2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych	Zabezpieczenie przed skutkami suszy, w tym dostosowanie rolnictwa do zmian klimatycznych Wdrożenie kompleksowego programu ochrony przeciwpowodziowej
WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI	3.1. Silny kapitał społeczny w regionie	Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazowych (w tym architektury regionalnej)
		Rozwój oferty kulturalnej, rekreacyjnej i przemysłu czasu wolnego
		Wspieranie inicjatyw lokalnych poprawiających jakość życia
	3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym	Rozwój podstawowych usług publicznych: społecznych, zdrowotnych oraz w zakresie edukacji, kultury, turystyki sportu i rekreacji
3.3. Wzmocnienie spójności przestrzennej i społecznej regionu	Poprawa dostępności komunikacyjnej, w tym rozwój niskoemisyjnego transportu publicznego	
	Poprawa dostępności do szerokopasmowego Internetu Zapobieganie rozpraszaniu się zabudowy	
SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM	4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego	Tworzenie i promocja wspólnych marek lokalnych
	4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa	Koordinacja dokumentów planistycznych, programów ochrony i rozwoju

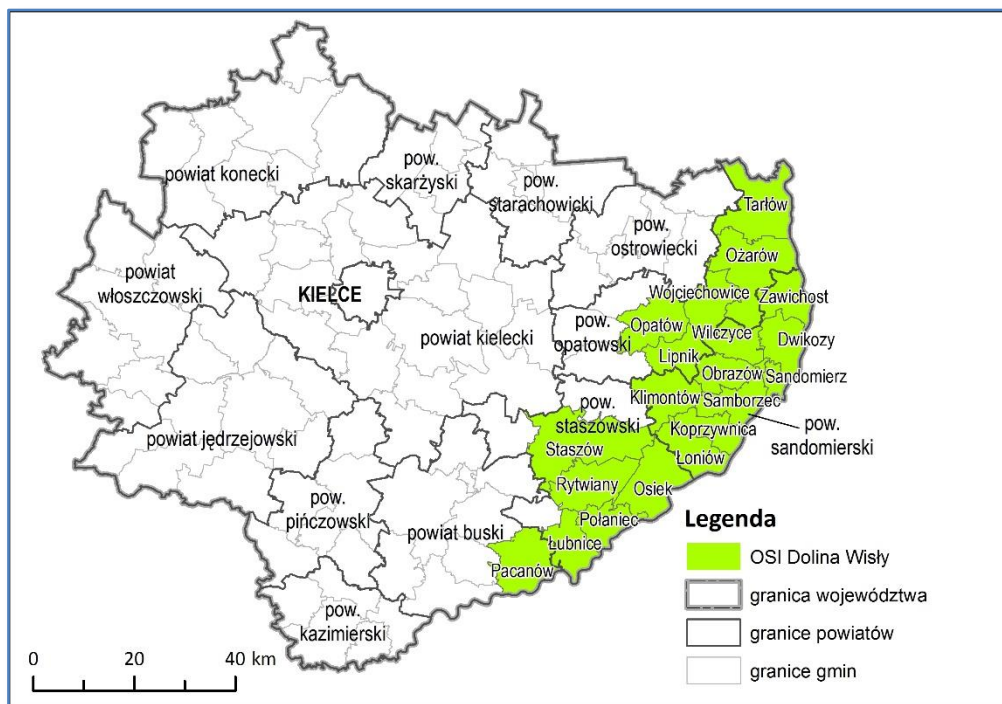
Źródło: Opracowanie własne.

OSI Dolina Wisły

Zasięg terytorialny

- gminy miejskie: Sandomierz,
- gminy miejsko-wiejskie: Klimontów, Koprzywnica, Opatów, Osiek, Ożarów, Zawichost, Pacanów, Połaniec, Staszów
- gminy wiejskie: Dwikozy, Lipnik, Łoniów, Łubnice, Obrazów, Rytwiany, Samborzec, Tarłów, Wilczyce, Wojciechowice

Rycina 18. OSI Dolina Wisły

Źródło: Opracowanie eksperckie

Kryterium delimitacji

- Gminy OSI łączy położenie w dolinie Wisły oraz jej dopływów: Czarnej, Koprzywianki i Opatówki. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego definiuje Dolinę Wisły jako specyficzny obszar problemowy o charakterze krajowym.

Uzasadnienie wyboru OSI

Dolina Wisły stanowi jeden z najważniejszych korytarzy ekologicznych w skali kraju, na terenie OSI niemal w całości objęty ochroną jako obszary Natura 2000. Z punktu widzenia ochrony zasobów wodnych obszaru niekorzystny jest niski odsetek korzystających z kanalizacji (Wykres 7), a także niezrekultywowane tereny zagłębienia siarkowego. Wysoka jakość gleb powoduje, że gminy OSI są także ważnym terenem rolniczym, na którym powinno postawić się na rozwój rolnictwa tradycyjnego oraz ekologicznego (ze szczególnym uwzględnieniem produkcji zbóż, warzyw oraz sadownictwa na terenie powiatu opatowskiego oraz sandomierskiego), w tym poprawy jakości produktów rolnych poprzez wspieranie innowacyjności i usług sieciowych w zakresie wykorzystania produktów rolniczych.

Niewystarczające jest również wykorzystanie turystyczne wysokich walorów krajobrazu i dziedzictwa kulturowego. Obszar cechuje się najwyższymi wskaźnikami kulturowymi, architektonicznymi i archeologicznymi, co tworzy duży potencjał dla rozwoju subregionu, przeciętnymi na tle regionu wskaźnikami gospodarczymi (Wykres 9) oraz znaczącą skalą odpływu ludności (Wykres 8). Przekłada się to także na jeden z wyższych wskaźników korzystania z pomocy społecznej (Wykres 10). Wysoki wskaźnik dochodów własnych gmin (Wykres 11) zawyżany jest przez gminę Połaniec – korzystającą z obecności największego zakładu przemysłowego na terenie OSI - elektrociepłowni.

Główne ograniczenia przyrodnicze związane są z występowaniem terenów zagrożonych powodzią w przypadku przerwania wałów oraz terenów zagrożonych podtopieniami. OSI jest także strefą zwiększonej koncentracji osuwisk i terenów predysponowanych do występowania ruchów masowych. Położenie przy granicy z sąsiednimi regionami powoduje, że wiele problemów przestrzennych na tym obszarze powinno być rozwiązywanych w ramach współpracy międzywojewódzkiej przy wsparciu polityki regionalnej państwa.

Tabela 14. Oczekiwane skutki interwencji w OSI Dolina Wisły a cele Strategii

Cele strategiczne	Cele operacyjne	Oczekiwana skutki interwencji
INTELIĞENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE	1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu	Rozwój inteligentnej specjalizacji regionu tj. nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego, ze szczególnym uwzględnieniem sadownictwa i rolnictwa ekologicznego, w tym poprawa jakości produktów rolnych poprzez wspieranie innowacyjności i usług sieciowych w zakresie wykorzystania produktów rolniczych
		Wdrożenie praktycznego szkolnictwa zawodowego i współpracy pracodawców z pracownikami w ramach branż kluczowych dla obszaru OSI
		Rozwój przetwórstwa owoców i warzyw
		Zagospodarowanie stref i obszarów rozwoju przedsiębiorczości
		Rozwój turystyki w oparciu o zasoby kulturowe i przyrodnicze doliny Wisły, we współpracy z sąsiednimi regionami
PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION	2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego	Rozwój systemów oczyszczania ścieków i odpadów komunalnych
		Utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i zachowanie bioróżnorodności, w tym siedlisk półnaturalnych
	2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych	Zabezpieczenie przed skutkami suszy, w tym dostosowanie rolnictwa do zmian klimatycznych
		Wdrożenie kompleksowego programu ochrony przeciwpowodziowej
		Rekultywacja obszarów poprzemysłowych w zagłębiu siarkowym
	2.3. Energetyka odnawialna i efektywność energetyczna	Budowa tras i ścieżek rowerowych
		Wspieranie termomodernizacji zabudowy i wykorzystania energii odnawialnej w obiektach turystycznych i obiektach użyteczności publicznej

Cele strategiczne	Cele operacyjne	Oczekiwana skutki interwencji
WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI	3.1. Silny kapitał społeczny w regionie	Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazowych (w tym architektury regionalnej) Wspieranie inicjatyw lokalnych poprawiających jakość życia
	3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym	Rozwój podstawowych usług publicznych: społecznych, zdrowotnych oraz w zakresie edukacji, kultury, turystyki sportu i rekreacji
	3.3. Wzmocnienie spójności przestrzennej i społecznej regionu	Rewitalizacja przestrzeni i budynków użyteczności publicznej
		Poprawa dostępności komunikacyjnej w tym rozwój niskoemisyjnego transportu publicznego oraz transportu międzywojewódzkiego
		Poprawa dostępności do szerokopasmowego Internetu
		Zapobieganie rozpraszaniu się zabudowy
		Rolnicze wykorzystanie wysokiej jakości gruntów rolnych, ochrona przed zmianą ich przeznaczenia
	Wspólne działania na rzecz promowania walorów obszaru OSI	
Poprawa dostępności do infrastruktury kultury i obiektów dziedzictwa kulturowego		
SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM	4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem	Koordynacja dokumentów planistycznych, programów ochrony i rozwoju
	4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego	Tworzenie i promocja wspólnych marek lokalnych, ze szczególnym uwzględnieniem sadownictwa sandomierskiego i produktów turystycznych.
	4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa	Tworzenie grup producenckich Współpraca międzyregionalna z województwem lubelskim i podkarpackim

Źródło: Opracowanie eksperckie

Można założyć, że współpraca terytorialna na rzecz realizacji ponadlokalnych celów będzie rozwijała się również w ramach nowych partnerstw samorządowych, utworzonych oddolnie na etapie prowadzonych konsultacji społecznych projektu SRWŚ 2030+, a są to:

- Srebrna Dolina Kamiennej (list intencyjny podpisany przez gminy leżące nad doliną rzeki Kamiennej: Kunów, Brody, Bałtów, Ćmielów, Tarłów).
- Zachodnie Świętokrzyskie (list intencyjny podpisany przez powiat włoszczowski, powiat konecki oraz gminy: Kluczewsko, Krasocin, Moskorzew, Radków, Włoszczowa, Secemin, Oksa, Małogoszcz)
- Ziemia Opatowska (list intencyjny podpisany przez powiat opatowski oraz gminy z terenu tego powiatu: Opatów, Tarłów, Iwaniska, Ożarów, Wojciechowice, Sadowie, Baćkowice, Lipnik)
- Świętokrzyskie Uzdrowiska (porozumienie podpisane przez powiat buski, powiat kazimierski oraz gminy: Busko-Zdrój, Solec-Zdrój, Kazimierza Wielka).

Samorząd województwa świętokrzyskiego będzie wspierał rozwój tego typu partnerstw w najbliższych latach, gdyż są one motorem korzystnych przemian społeczno-gospodarczych regionu. Zawiązane porozumienia będą stanowić podstawę dla wykorzystania środków UE bądź krajowych w ramach różnych instrumentów współpracy terytorialnej, planowanych po 2020 roku np. Inne Instrumenty Terytorialne (IIT) lub porozumienia terytorialne.

Należy również podkreślić możliwości realizacji przedsięwzięć w ramach partnerstw ponadregionalnych. Przykładem może być współpraca miasta Sandomierz z miastami z województwa podkarpackiego: Stalowej Woli, Tarnobrzegiem i Niskiem w ramach tzw. Czwórporozumienia.

6.5. MONITOROWANIE OSI

Wskaźniki przyjęte do monitorowania celów SRWŚ 2030+ (Tabela 18) będą stosowane również do analizy sytuacji społeczno-gospodarczej w poszczególnych Obszarach Strategicznej Interwencji. Umożliwi to obserwację postępów w realizacji działań przewidzianych dla OSI, m.in. w takich obszarach jak infrastruktura publiczna, gospodarka, usługi społeczne i zdrowotne.

7. SYSTEM REALIZACJI I MONITOROWANIA SRWŚ 2030+

7.1. INSTYTUCJE I INSTRUMENTARIUM

W dniu 29 października 2018 r. Rada Ministrów przyjęła dokument pn. „System zarządzania rozwojem Polski”. Wprowadził on szereg zmian, z których najważniejszą jest integracja systemu programowania społeczno-gospodarczego i planowania przestrzennego na wszystkich poziomach zarządzania. Oczekiwany rezultatem tych działań jest utworzenie jednolitego systemu zarządzania i koordynacji polityk publicznych wspomagających procesy rozwojowe w Polsce. Szczegółowe rozwiązania dotyczące systemu zarządzania będą sukcesywnie wprowadzane przez nowelizacje ustaw (ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz samorządowych ustaw ustrojowych).

Samorząd Województwa Świętokrzyskiego będzie dążył do dostosowania i wdrożenia rozwiązań wskazanych w „Systemie zarządzania rozwojem Polski” oraz zapewnienia spójności systemu realizacji SRWŚ 2030+ z zapisami ujętymi w tym dokumencie.

System realizacji SRWŚ 2030+ wspierać będzie nie tylko racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów ludzkich, rzeczowych, jak i finansowych pozostających w dyspozycji Samorządu Województwa, ale przyczyni się również do mobilizowania partnerów regionalnych na rzecz podejmowania aktywności służących realizacji strategicznych celów rozwojowych województwa. Dlatego też Samorząd Województwa Świętokrzyskiego deklaruje, że realizując SRWŚ 2030+, będzie w dalszym ciągu przestrzegał zasad, które stanowiły główne determinanty procesu jej opracowania²⁵. Dotyczy to w szczególności:

- ✓ **Zasady koordynacji**, związanej z łączeniem działań, mechanizmów i instrumentów polityki spójności UE, polityki regionalnej państwa oraz różnych polityk sektorowych wdrażanych na poziomie województwa.
- ✓ **Zasady subsydiarności**, będącej jedną z kluczowych zasad polityki rozwoju, zakładającej, że planowanie i realizacja interwencji publicznej prowadzone są na odpowiednim – możliwie najniższym – poziomie zarządzania, gwarantującym jej najwyższą efektywność.
- ✓ **Zasady koncentracji**, oznaczającej skupienie ograniczonych środków finansowych i zasobów organizacyjnych na interwencję w działania strategiczne w wybranych dziedzinach decydujących o konkurencyjności regionu, jak również na wyodrębnionych terytoriach.
- ✓ **Zasady partnerstwa**, rozumianej jako współdziałanie, współdecydowanie oraz współodpowiedzialność różnorodnych środowisk i instytucji zaangażowanych w proces rozwoju regionalnego, traktowanych jako partnerzy w procesie formułowania celów rozwojowych, mechanizmów ich wdrażania i monitorowania efektów.
- ✓ **Zasady wieloszczeblowego zarządzania**, uwzględniającej integrującą i koordynacyjną rolę samorządu województwa na poziomie regionalnym oraz znacznie większe włączenie władz samorządowych szczebla lokalnego w programowanie i działania rozwojowe.

²⁵ Zob. Uchwałę nr V/73/19 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 25 lutego 2019 r. w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.

ARCHITEKTURA SYSTEMU REALIZACJI SRWŚ 2030+

System realizacji SRWŚ 2030+ opiera się na dwóch filarach:

1. Filar „Instytucje”, obejmujący podmioty oraz pozostające w ich władaniu kompetencje i zasoby, które mogą zostać wykorzystane na rzecz realizacji Strategii;
2. Filar „Instrumentarium”, odnoszący się do narzędzi oraz mechanizmów polityki rozwoju regionalnego służących wdrażaniu opisanej w Strategii interwencji.

FILAR „INSTYTUCJE”

Samorząd Województwa Świętokrzyskiego

Zgodnie z zapisami „Systemu zarządzania rozwojem Polski” samorząd województwa pełni rolę inicjująco-integrująco-koordynacyjną w odniesieniu do rozwoju regionu. Jest odpowiedzialny za programowanie działań rozwojowych regionu, budowanie sieci współpracy na szczeblu regionalnym, koordynowanie działań prorozwojowych realizowanych na terenie województwa oraz czuwanie nad przebiegiem procesów realizacji polityki regionalnej przez odpowiednie mechanizmy monitorowania i ewaluacji.

Samorząd województwa pełni rolę podmiotu, który programuje i koordynuje działania rozwojowe w regionie. Nie jest on zatem wyłącznie dysponentem środków finansowych, ale przede wszystkim animatorem i moderatorem działań (także podejmowanych przez podmioty odcień niezależne pod względem instytucjonalnym i finansowym), które będą realizować cele SRWŚ 2030+.

Podmiotem odpowiedzialnym za proces wdrażania SRWŚ 2030+ jest Zarząd Województwa Świętokrzyskiego. Takie usytuowanie Zarządu w systemie wynika nie tylko z przepisów prawa, które wskazują organ wykonawczy samorządu województwa jako podmiot odpowiedzialny za przygotowanie i realizację strategii rozwoju, planu zagospodarowania przestrzennego oraz regionalnych programów operacyjnych (art. 41 ust. 2 pkt 4 *ustawy o samorządzie województwa*), ale również z doświadczeń oraz potencjału instytucjonalnego budowanych w ciągu ponad 20 lat programowania, koordynacji oraz wdrażania polityki rozwoju na szczeblu regionalnym.

Wdrażanie SRWŚ 2030+ będzie realizowane przez jednostkę pomocniczą – Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego – oraz wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne. W procesie wdrażania SRWŚ 2030+ udział będą brały również inne podmioty, a ważną rolę będzie w nim odgrywała Rada ds. Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego – gremium doradcze i opiniotwórcze dla Zarządu Województwa Świętokrzyskiego w sprawach dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

Rada ds. Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego

Rada ds. Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego (powstała na bazie Zespołu Świętokrzyskie 2030+) będzie ciałem doradczym i opiniotwórczym dla Zarządu Województwa Świętokrzyskiego w sprawach dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. W jej skład wejdą przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego i powiatowego z terenu województwa świętokrzyskiego, administracji rządowej, jednostek sektora edukacji i szkolnictwa wyższego oraz partnerów społeczno-gospodarczych. Zadaniem Rady będzie prowadzenie strategicznej dyskusji na temat celów i kierunków polityki regionalnej województwa, a także bieżąca ich ocena.

Zespół zadaniowy ds. realizacji SRWŚ 2030+

W ramach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego powołany zostanie Zespół zadaniowy ds. realizacji SRWŚ 2030+, który będzie stanowił forum koordynacji działań służących realizacji celów Strategii w ramach administracji regionalnej. Zasadniczym zadaniem Zespołu będzie monitorowanie postępów wdrażania SRWŚ 2030+, proponowanie optymalnych ścieżek i mechanizmów osiągania opisanych w niej celów oraz zapewnienie wymiany informacji pomiędzy podmiotami bezpośrednio zaangażowanymi w ten proces.

W skład Zespołu wejdą:

- Marszałek Województwa Świętokrzyskiego lub członek Zarządu Województwa Świętokrzyskiego właściwy ds. polityki rozwoju województwa (jako przewodniczący Zespołu);
- Skarbnik Województwa Świętokrzyskiego;
- Sekretarz Województwa Świętokrzyskiego;
- Przedstawiciele departamentu odpowiedzialnego w ramach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego za opracowanie, koordynację wdrażania oraz monitoring SRWŚ 2030+ (Departament właściwy ds. rozwoju regionalnego), którego dyrektor będzie pełnił funkcję zastępcy przewodniczącego Zespołu;
- Przedstawiciele (w randze dyrektorów lub ich zastępców) merytorycznych departamentów urzędu marszałkowskiego oraz wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych odpowiedzialnych za wdrażanie i osiąganie poszczególnych celów określonych w Strategii rozwoju województwa.

Departament właściwy ds. rozwoju regionalnego

Departament Inwestycji i Rozwoju (IR) – departament właściwy ds. rozwoju regionalnego – jest odpowiedzialny za programowanie i koordynowanie procesu zarządzania strategicznego, a także monitorowanie postępów realizacji SRWŚ 2030+. W ramach Departamentu funkcjonuje Oddział ds. Programowania Strategicznego i Analiz, który pełni również rolę Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego. W strukturze organizacyjnej IR istotną rolę odgrywają ponadto komórki odpowiedzialne za politykę proinnowacyjną, zarządzanie oraz monitoring i ewaluację RPO.

Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego

Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego (ŚBRR) jest jednostką budżetową utworzoną przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego. Działalność ŚBRR obejmuje m.in. realizację zadań związanych z planowaniem przestrzennym, w tym:

- opracowywanie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego oraz jego okresową aktualizację na podstawie monitoringu stanu zagospodarowania przestrzennego regionu, wniosków samorządów lokalnych, zmian strategii rozwoju województwa, a także zmian przepisów i uwarunkowań prawnych dotyczących zagospodarowania przestrzennego;
- wykonywanie zadań Samorządu Wojewódzkiego związanych z ładem przestrzennym województwa, zachowywaniem wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego oraz przygotowaniem wojewódzkich programów operacyjnych służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych.

Współpraca z gremiami o charakterze regionalnym

Ze względu na to, że Strategia rozwoju województwa nie jest dokumentem będącym wyłączną własnością Samorządu Województwa Świętokrzyskiego, ale strategią całego regionu, w proces jej wdrażania powinno zostać zaangażowane szerokie grono partnerów: administracja rządowa, jednostki samorządu terytorialnego, jednostki sektora edukacji, szkolnictwa wyższego i naukowo-badawczego, partnerzy społeczno-gospodarczy, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy i instytucje otoczenia biznesu. Działania podejmowane przez partnerów regionalnych stanowią nie tylko istotny punkt odniesienia dla planowania oraz wdrażania polityki rozwoju przez samorząd, ale przede wszystkim generują istotny wkład w osiąganie założonych w SRWŚ 2030+ celów.

Partnerzy samorządu regionalnego reprezentowani są w różnego rodzaju gremiach. Są to m.in.:

- Świętokrzyska Rada Innowacji;
- Świętokrzyska Rada Działalności Pożytku Publicznego;
- Wojewódzka Rada Dialogu Społecznego;
- Wojewódzka Rada Rynku Pracy;
- Młodzieżowy Sejmik Województwa Świętokrzyskiego;
- Forum Gospodarcze Województwa Świętokrzyskiego;
- Komitet Monitorujący RPOWŚ 2014-2020;
- Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej;
- Świętokrzyska Rada Seniorów;
- Wojewódzka Społeczna Rada ds. Osób Niepełnosprawnych;
- Świętokrzyska Federacja Sportu.

W celu skutecznej realizacji SRWŚ 2030+ Samorząd Województwa będzie stale współpracował z powyższymi zespołami.

FILAR „INSTRUMENTARIUM”

INSTRUMENTY PROGRAMOWE

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego wraz z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa reprezentują pierwszy - najwyższy szczebel (poziom) programowania w województwie świętokrzyskim. Dokumenty te, przyjmowane przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego, są nadrzędne w stosunku do wszystkich pozostałych dokumentów strategicznych, programowych, planistycznych czy finansowych przygotowywanych na poziomie regionalnym, będąc tym samym podstawową merytoryczną wytyczną dla programowanych w nich interwencji publicznych.

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ oraz Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa będą wdrażane poprzez hierarchiczny system powiązanych ze sobą pod względem logicznym i merytorycznym dokumentów (plany, programy, polityki), instrumentów oraz mechanizmów.

Drugi poziom programowania strategicznego stanowi niewielka liczba ściśle określonych strategii sektorowych i branżowych, których obowiązek opracowania bądź to wynika z przepisów krajowych, bądź też stanowi wypełnienie warunków niezbędnych do uruchomienia wdrażania środków europejskiej polityki spójności. Przykładami tego typu dokumentów są m.in. Regionalna Strategia Innowacji oraz Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego. Ponadto Samorząd Województwa z własnej inicjatywy może opracować dokumenty nieobligatoryjne, takie jak polityki rozwoju czy strategię ponadregionalne mające na celu wzmocnienie współpracy terytorialnej.

Trzeci poziom programowania strategicznego stanowią programy o charakterze operacyjno-wdrożeniowym, które są zasadniczym narzędziem realizacji Strategii, ocenianym pod kątem zgodności z celami strategicznymi. Programy te ukierunkowane będą na realizację poszczególnych celów operacyjnych (bądź też ich grup) Strategii. Szczególną grupę instrumentów wspierających wdrażanie Strategii stanowią programy operacyjne służące wdrażaniu Polityki Spójności Unii Europejskiej w latach 2021–2027, wśród których wskazać należy na:

- Regionalny program operacyjny – przygotowywany przez zarząd województwa i stanowiący zasadnicze źródło finansowania kierunków działań opisanych w Strategii;
- Krajowy program operacyjny dla Polski Wschodniej (planowany) – opracowywany na szczeblu centralnym, służący wsparciu rozwoju społeczno-gospodarczego pięciu wschodnich regionów Polski;
- krajowe programy operacyjne – opracowywane na szczeblu centralnym, dające możliwość pozyskania dodatkowych środków finansowych na realizację kierunków działań Strategii.

Syntetyczny układ dokumentów regionalnych województwa świętokrzyskiego przedstawiono na poniższym schemacie.

Schemat 5. Układ dokumentów regionalnych województwa świętokrzyskiego

Źródło: Opracowanie własne.

INSTRUMENTY INSTYTUCJONALNE

Instrumenty wykorzystujące procedury negocjacji pomiędzy instytucjami różnych szczebli zarządzania publicznego na rzecz wypracowania konsensusu dotyczącego priorytetów polityki rozwoju stanowią ostatni element systemu realizacji Strategii. W szczególności będą one wspierać realizację kluczowych z punktu widzenia celów SRWŚ 2030+ projektów i przedsięwzięć. W tej grupie wskazać należy przede wszystkim na:

- **kontrakt terytorialny** (obowiązujący do ostatecznego rozliczenia regionalnego programu operacyjnego na lata 2014–2020) – będący umową pomiędzy rządem a samorządem województwa co do realizacji kluczowych dla danego regionu przedsięwzięć i projektów;
- **kontrakt programowy** – umowa określająca warunki i kierunki dofinansowania regionalnego programu operacyjnego, w tym zapisanych w nim przedsięwzięć priorytetowych;
- **kontrakt sektorowy** – umowa określająca sposób realizacji, w tym finansowania, programów rozwoju opracowanych przez właściwych ministrów w zakresie interwencji ukierunkowanej terytorialnie;
- **porozumienie terytorialne** – umowa określająca w szczególności przedsięwzięcia priorytetowe dla rozwoju danego obszaru objętego porozumieniem.

Instrumentami, planowanymi w nowej perspektywie finansowej 2021-2027, które przyczynią się do wzmacniania współpracy i partnerstwa JST na rzecz realizacji wspólnych działań, są Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT), Inne instrumenty terytorialne (IIT), Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS). Decyzje odnośnie wykorzystania tych instrumentów, zasad oraz zakresu ich funkcjonowania oraz przypisanych im alokacji finansowych, zostaną podjęte w trakcie prac nad regionalnym programem operacyjnym województwa świętokrzyskiego na lata 2021-2027.

Respektując zasady partnerstwa oraz wieloszczeblowego zarządzania, wdrażając SRWŚ 2030+, Samorząd Województwa będzie tworzyć oraz wykorzystywać autorskie (własne) instrumenty wspierające współpracę sektora publicznego i prywatnego (w tym te wykorzystujące formułę partnerstwa publiczno-prywatnego). Samorząd Województwa będzie jednocześnie wykorzystywał mechanizmy budowania regionalnych partnerstw i sieci współpracy z udziałem jednostek samorządu terytorialnego z województwa świętokrzyskiego, wzmacniania pozycji regionu w sieci wewnątrzregionalnych i międzyregionalnych powiązań oraz mobilizowania partnerów do wspólnych projektów i generowania innowacji. Niewątpliwie katalizatorem tego rodzaju współpracy będą partnerskie projekty regionalne z udziałem województwa oraz jego jednostek (inspirowane zarówno przez samorząd regionalny, jak i jego partnerów), czy też partnerskie projekty międzyregionalne, w tym międzynarodowe, jako zyskujące na znaczeniu potencjalne źródło komplementarnego know-how i finansowania.

7.2. NARZĘDZIA I RAMY FINANSOWE REALIZACJI SRWŚ 2030+

W ramach tworzenia Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ opracowane zostały cele strategiczne oraz operacyjne (niższego rzędu), których możliwość efektywnej realizacji powinna zostać uwiarygodniona m.in. poprzez ekspercką analizę ram finansowych planowanych przedsięwzięć.

Poniższa analiza ma charakter ekspercki, została jednak ujęta w istotne ramy merytoryczne i formalno-organizacyjne:

1. Każdy z celów wymienionych w Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ obejmuje cele operacyjne, które to z kolei uszczegółowione są kluczowymi kierunkami działań. Metodyka szacowania nakładów finansowych niezbędnych dla realizacji SRWŚ 2030+ dotyczy szacunków agregowanych na poziomie wymienionych celów strategicznych.

2. Analizę finansową przeprowadzono z perspektywy wszystkich możliwości pozyskiwania środków finansowych na realizację celów SRWŚ 2030+. Po pierwsze, chodzi o podział na środki publiczne i prywatne, po drugie zaś, o finansowe środki publiczne pochodzące z różnych poziomów funkcjonowania administracji publicznej: środki UE poziomu krajowego, a także środki finansowe budżetu państwa (wskazano je w poniższej tabeli jako zbiorczą wartość), środki UE poziomu regionalnego oraz środki w dyspozycji województwa świętokrzyskiego, a także gmin i powiatów z jego terytorium. Wzięto również pod uwagę możliwości wykorzystania do realizacji celów SRWŚ 2030+ innych źródeł, takich jak Norweski Mechanizm Finansowy, Horyzont Europa, Interreg Europa, Wspólna Polityka Rolna UE, Fundusz Dróg Samorządowych, Fundusz Kolejowy, PFRON, WFOŚiGW w Kielcach, NFOŚiGW, Fundusz Rozwoju Kultury Fizycznej itp.).
3. Należy przyjąć i podkreślić, że analizy zawarte w niniejszym rozdziale mają charakter szacunkowy. Wynika to z kilku faktów. Po pierwsze, nadal nie ma ostatecznie zatwierdzonych kwot przypadających na poszczególne programy w ramach funduszy europejskich. Wciąż trwają prace nad pakietem legislacyjnym na lata 2021–2027, w którym będą ujęte kwestie m.in. warunków finansowania czy też kwalifikowalności kosztów. Nie zakończyły się również prace nad ostateczną wersją rozporządzeń unijnych, które będą regulowały kwestię wydatkowania środków finansowych UE, a w konsekwencji także nad krajową Umową Partnerstwa, która będzie określała podział interwencji pomiędzy poziom krajowy a regionalny. Po drugie, planowanie finansowe do roku 2030 ma charakter ogólny ze względu na długą perspektywę czasu przewidywania i szereg czynników i uwarunkowań mogących wpłynąć na ostateczne wartości kwot.
4. Zgodnie z opublikowanym projektem pakietu legislacyjnego dla Polityki Spójności na lata 2021–2027 wartość alokacji przyznanej Polsce w ramach tej polityki ma wynieść 64,4 mld euro. Jest to kwota o 23% mniejsza od tej, którą nasz kraj uzyskał w związku z perspektywą finansową UE na lata 2014–2020.
5. Na podstawie szacunków wynikających z przeprowadzonego wstępnego rozeznania dotyczącego treści umowy zapewniającej Polsce, w tym polskim regionom, środki finansowe w ramach funduszy europejskich, można stwierdzić, że środki dostępne w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych oraz Programu Operacyjnego Polska Wschodnia wyniosą w latach 2021–2027 ponad 20 mld euro. Dodatkowo należy mieć na uwadze, że zgodnie z zapisami projektu KSRR 2030 istotny wpływ na ostateczną alokację finansową dla poszczególnych regionów będą mieć uzgodnienia pomiędzy ministrem właściwym ds. rozwoju regionalnego a zarządem województwa, podczas których określone zostaną zasady, kierunki i warunki dofinansowania programów operacyjnych). Wysokość środków na realizację RPO będzie wynikała z ustalonego przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego algorytmu podziału środków oraz z indywidualnych negocjacji w ramach kontraktu programowego. Założono, że udział województwa świętokrzyskiego w całkowitej alokacji dla 16 województw wyniesie tyle samo, co w obecnej perspektywie finansowej, tj. 4,36%.

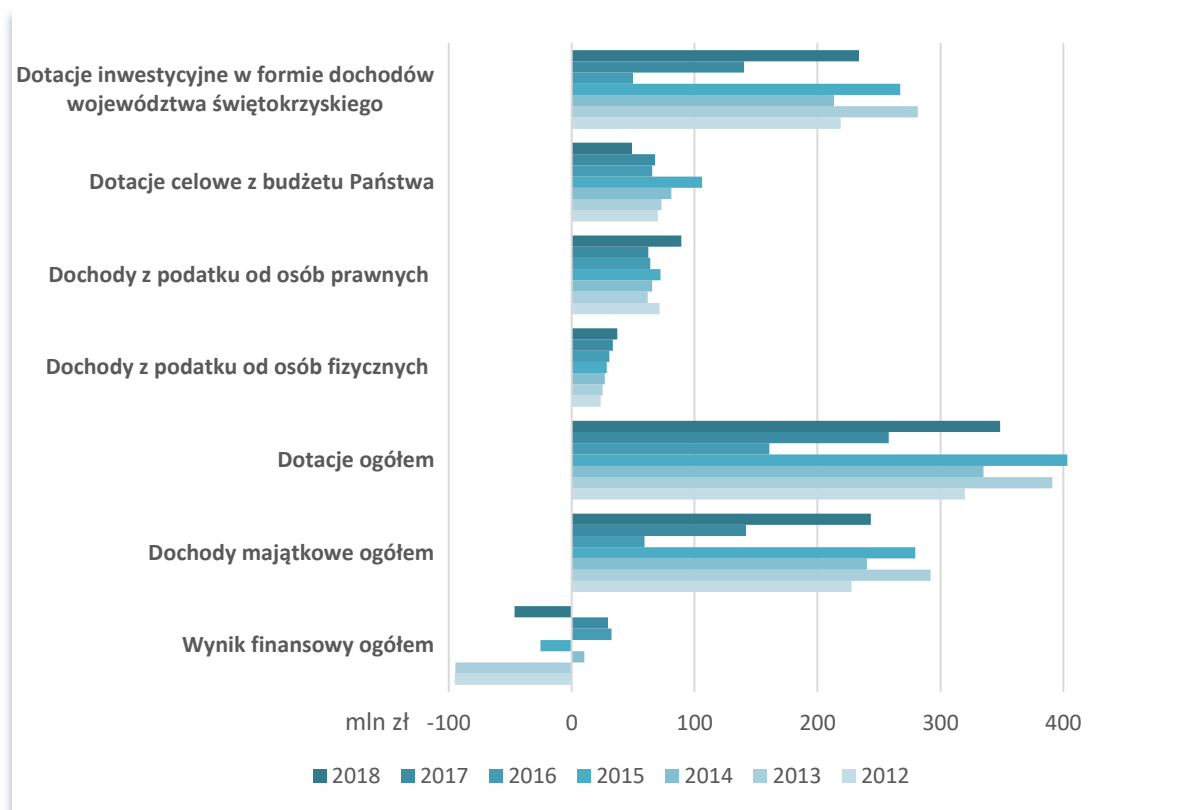
Tabela 15. Wartość alokacji funduszy europejskich na lata 2014–2020 w podziale na regiony

Województwo	Alokacja	
	mln euro	%
Dolnośląskie	2 252 546 589	7,20
Kujawsko-Pomorskie	1 903 540 287	6,09
Lubelskie	2 230 958 174	7,13
Lubuskie	906 929 693	2,90
Łódzkie	2 256 049 115	7,21
Małopolskie	2 878 215 972	9,20
Opolskie	944 967 792	3,02
Podkarpackie	2 114 243 760	6,76
Podlaskie	1 213 595 877	3,88
Pomorskie	1 864 811 698	5,96
Śląskie	3 476 937 134	11,12
Świętokrzyskie	1 364 543 593	4,36
Warmińsko-Mazurskie	1 728 272 095	5,53
Wielkopolskie	2 450 206 417	7,83
Zachodniopomorskie	1 601 239 216	5,12
Mazowieckie	2 089 840 138	6,68
Suma	31 276 897 550	100,00

Źródło: Portal Funduszy https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/rpo/strony/2014_2020.aspx (dostęp: 13.02.2020 r.).

- Analiza finansowa zasobów województwa świętokrzyskiego opierała się na analizie danych ilościowych: dochodów ogółem, w tym podatku od osób fizycznych i prawnych, dochodów z majątku, środków pochodzących z dotacji różnego typu oraz wydatków, w tym majątkowych. Dodatkowo przeprowadzono podstawowe badanie zasobów gospodarczych świętokrzyskiego, które mogą wpłynąć na wynik analizy skutków finansowych implementacji Strategii, poprzez analizę nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw województwa. W realizacji celów SRWŚ pomogą nie tylko środki publiczne, ale również prywatne źródła finansowania. Przedsiębiorcy w Polsce, w tym również z województwa świętokrzyskiego, będą zainteresowani korzystaniem z innowacyjnych rozwiązań w zakresie unowocześniania swojej działalności w oparciu o najnowsze koncepcje rozwoju gospodarczego (m.in. ekonomię wartości, gospodarkę o obiegu zamkniętym), co sprawia, że będą bardziej skłonni do angażowania się w wydatki na rzecz implementacji innowacji zarówno w przemyśle, jak i w usługach. Na podstawie danych BDL za lata 2012–2018 przyjmuje się za wiarygodną informację, że do 2030 r. przedsiębiorstwa z województwa świętokrzyskiego wydadzą środki finansowe na wspomniane cele o orientacyjnej wartości 5,2 mld zł, pośrednio przyczyniając się do realizacji przede wszystkim celów 1 i 2 SRWŚ.
- Warto również wspomnieć o możliwości skorzystania z instrumentów finansowych (fundusze poręczeniowe i pożyczkowe). Mechanizm ten został upowszechniony na poziomie regionalnym przy wykorzystaniu funduszy europejskich w okresie programowania 2014–2020. Nie są znane wartości mechanizmów zwrotnych dla województwa świętokrzyskiego na lata 2021–2027, niemniej jednak należy pamiętać o takim instrumencie finansowym, z którego można skorzystać również po 2027 r.

Wykres 12. Struktura dochodów i wydatków samorządu województwa świętokrzyskiego w latach 2012–2018

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

- Z budżetu państwa województwo świętokrzyskie otrzyma środki finansowe, które będą mogły zostać przeznaczone na realizację działań w ramach SRWŚ. Część z nich to subwencja ogólna, ale w kategorii środki z budżetu centralnego mieści się więcej elementów, o czym wspomniano powyżej.

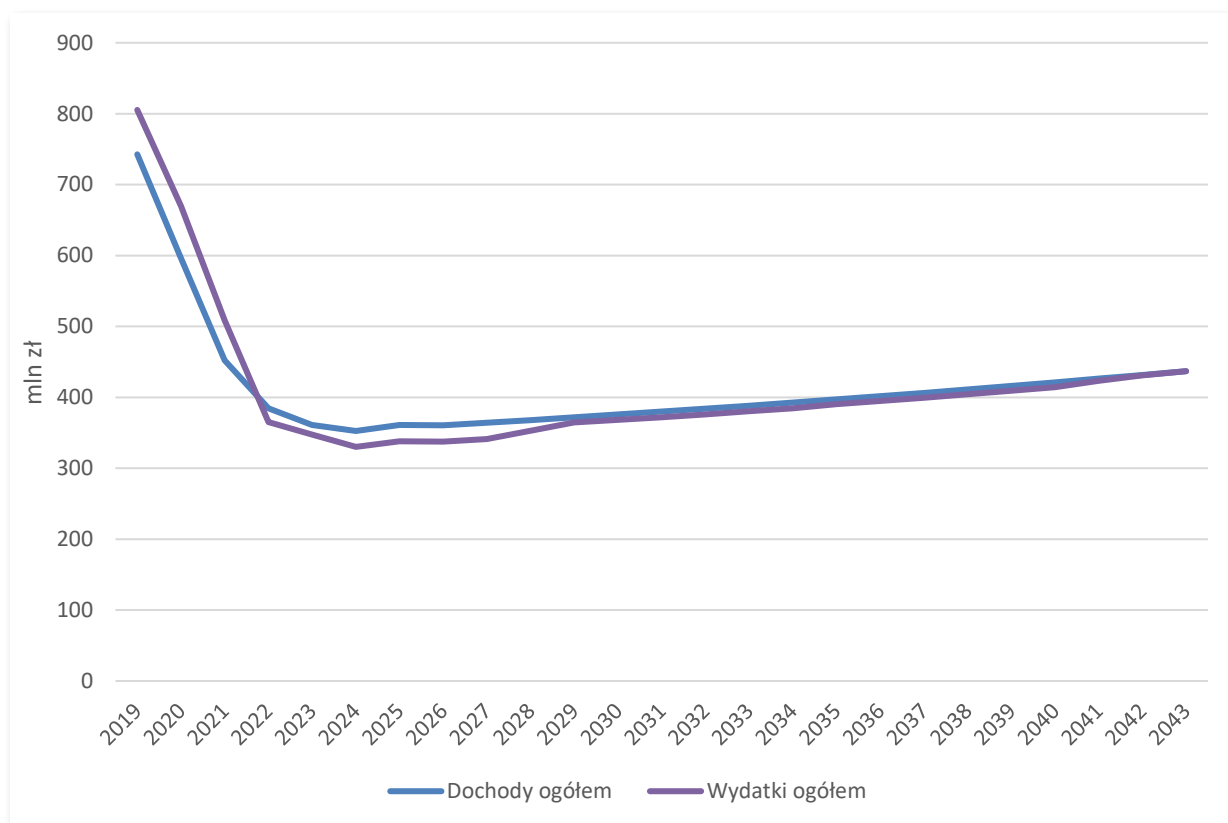
Tabela 16. Wartość subwencji i dotacje z budżetu państwa dla województw w roku 2019

WK	Województwo	I PIT	II SUBWENCJA OGÓLNA (1+2+3)	1. część wyrównawcza	2. część regionalna	3. część oświatowa	III Wpłata	IV Dotacja celowa
02	dolnośląskie	145 148 994	62 478 403	7 392 861	0	55 085 542	0	18 681 021
04	kujawsko-pomorskie	79 364 135	233 647 249	120 362 702	55 532 299	57 752 248	0	18 622 448
06	lubelskie	66 590 455	285 952 211	180 053 869	70 783 255	35 115 087	0	24 407 763
08	lubuskie	39 931 780	100 632 572	67 886 864	15 565 252	17 180 456	0	33 466 311
10	łódzkie	108 369 793	143 978 284	107 987 599	7 444 103	28 546 582	0	0
12	małopolskie	154 688 712	142 491 600	78 430 410	9 375 481	54 685 709	0	0
14	mazowieckie	386 307 359	88 172 504	0	0	88 172 504	509 369 153	0
16	opolskie	36 817 059	99 435 444	75 431 732	12 349 429	11 654 283	0	24 557 162
18	podkarpackie	66 508 713	267 617 292	163 658 636	70 016 962	33 941 694	0	18 474 745
20	podlaskie	41 140 551	166 470 487	108 298 827	44 856 095	13 315 565	0	26 624 743
22	pomorskie	108 916 526	100 873 229	51 794 085	18 454 111	30 625 033	0	18 677 607
24	śląskie	222 662 924	151 491 601	57 012 346	14 717 784	79 761 471	0	0
26	świętokrzyskie	40 617 311	175 524 417	125 224 837	37 653 479	12 646 101	0	20 834 481
28	warmińsko-mazurskie	48 798 075	206 032 935	136 407 885	49 829 464	19 795 586	0	28 728 922
30	wielkopolskie	167 230 287	61 299 558	0	20 102 293	41 197 265	0	18 974 188
32	zachodniopomorskie	68 619 324	161 853 595	112 788 895	31 752 233	17 312 467	0	28 450 609
RAZEM		1 781 711 998	2 447 951 381	1 392 731 548	458 342 240	596 787 593	509 369 153	280 500 000

Źródło: <https://www.gov.pl/web/finanse/ostateczne-roczne-kwoty-subwencji-wplat-i-udzialow-dla-poszczegolnych-gmin-powiatow-i-wojewodztw> (dostęp: 13.02.2020 r.).

9. Prognozowane wartości na poziomie regionalnym wyznaczono na podstawie Wieloletniej Prognozy Finansowej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2019–2043 (WPF). Określają one wysokość środków finansowych wspierających realizację zaprogramowanych przedsięwzięć. Zaprezentowane w WPF kwoty uwzględniają dopuszczalną wysokość ustawowych wskaźników zadłużenia. Poniżej zamieszczono wykres określający wartości dochodów i wydatków ogółem do 2043 r. dla województwa świętokrzyskiego wynikające z WPF.

Wykres 13. Prognoza dochodów i wydatków budżetowych województwa świętokrzyskiego na lata 2019–2043

Źródło: *Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Świętokrzyskiego 2019.*

10. Ważnym elementem budowania przewagi konkurencyjnej województwa świętokrzyskiego, jak również poszukiwania źródeł finansowych niezbędnych do implementacji Strategii, są budżety jednostek samorządu terytorialnego poziomu lokalnego. Należy założyć, że do 2030 r. gminy województwa świętokrzyskiego będą dysponować istotnymi środkami finansowymi, które zostaną przeznaczone na podnoszenie atrakcyjności lokalizacyjnej. Biorąc pod uwagę wskaźniki dochodów i wydatków poniesionych w latach 2012–2018 (na podstawie informacji zaczerpniętych z BDL GUS), jak również prognozy gospodarcze opisane powyżej, należy przyjąć, że planowane przez gminy i powiaty województwa świętokrzyskiego nakłady inwestycyjne w latach 2020–2030 wyniosą ok. 10,35 mld zł.

Tabela 17. Prognoza wysokości i źródeł finansowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030

Cele	2020–2030	
	Dostępne źródła finansowania	Szacowana wielkość nakładów finansowych [mln zł]
Cel 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE	RPO WŚ 2014–2020	91
	RPO WŚ 2021–2027	915
	Środki finansowe poziomu krajowego	750
	Środki finansowe województwa świętokrzyskiego	240
	Środki finansowe JST poziomu lokalnego	3123
	Przedsiębiorcy	3112
	Pozostałe źródła finansowe	800
CEL 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION	RPO WŚ 2014–2020	38
	RPO WŚ 2021–2027	1277
	Środki finansowe poziomu krajowego	945
	Środki finansowe województwa świętokrzyskiego	625,7
	Środki finansowe JST poziomu lokalnego	3695
	Przedsiębiorcy	2090
	Pozostałe źródła finansowe	480
Cel 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI	RPO WŚ 2014–2020	12
	RPO WŚ 2021–2027	2386
	Środki finansowe poziomu krajowego	154
	Środki finansowe województwa świętokrzyskiego	1822
	Środki finansowe JST poziomu lokalnego	2280
	Przedsiębiorcy	0
	Pozostałe źródła finansowe	130
Cel 4. SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM (CEL HORYZONTALNY)	RPO WŚ 2014–2020	0
	RPO WŚ 2021–2027	169
	Środki finansowe poziomu krajowego	120
	Środki finansowe województwa świętokrzyskiego	1800
	Środki finansowe JST poziomu lokalnego	0
	Przedsiębiorcy	0
	Pozostałe źródła finansowe	370

Źródło: Opracowanie eksperckie.

Przedstawione powyżej cele dają możliwość wykorzystania wielu zdywersyfikowanych źródeł finansowych. W przypadku funduszy UE nowa Umowa Partnerstwa na lata 2021–2027 zakłada, że kluczowymi obszarami podlegającymi finansowaniu będą: bardziej inteligentna Europa (ang. *smarter Europe*), bardziej przyjazna dla środowiska bezemisyjna Europa (ang. *a greener, carbon free Europe*), lepiej połączona Europa (ang. *a more connected Europe*), Europa o silniejszym wymiarze społecznym (ang. *a more social Europe*) oraz Europa bliżej obywateli (ang. *a Europe closer to citizens*).

Biorąc pod uwagę zakres merytoryczny celów SRWŚ 2030+, z pewnością należy podkreślić wiele możliwości korzystania ze źródeł finansowych UE różnych poziomów (regionalne, krajowe, ponadnarodowe) do ich realizacji. Analizując treści kluczowych kierunków działań wynikających z celów operacyjnych SRWŚ, można zauważyć, że istotną część planowanych do wdrożenia działań stanowią projekty inwestycyjne, najbardziej kapitałochłonne, a część z nich odnosi się bezpośrednio do poziomu lokalnego (powiaty, gminy), z przeznaczeniem na rozwój przedsiębiorczości i podnoszenia jakości życia mieszkańców. Stąd też konstatacja o potrzebie dywersyfikacji źródeł pochodzenia

środków finansowych i rozwijania umiejętności efektywnego korzystania z nich dla realizacji celów SRWŚ. Jak już wspomniano, wielkości nakładów finansowych mają charakter szacunkowy (wynikają z przyjętych założeń co do wysokości możliwych do pozyskania środków finansowych oraz prognozy dotyczącej koniunktury gospodarczej), jednak założona wysokość środków finansowych pozwoli na realizację wyznaczonych celów.

7.3. SYSTEM MONITOROWANIA I EWALUACJI

FUNKCJE I ZAŁOŻENIA SYSTEMU

System monitorowania i ewaluacji SRWŚ 2030+ pełni cztery zasadnicze funkcje:

1. Dostarcza informacji na temat postępów realizacji celów Strategii;
2. Identyfikuje rozbieżności (różnice) pomiędzy zaplanowaną a faktycznie realizowaną ścieżką osiągnięcia celów Strategii;
3. Informuje o opóźnieniach w osiągnięciu założonych w Strategii celów;
4. Generuje impulsy do modyfikacji (polegającej w szczególności na zaniechaniu lub uzupełnieniu) założonych w Strategii celów oraz mechanizmów ich osiągnięcia.

Skuteczna realizacja powyższych funkcji wymaga oparcia systemu na następujących założeniach:

- ✓ **rzetelność** – oznaczająca, że informacje gromadzone przez system oraz przezeń przetwarzane powinny w możliwie najwierniejszy (rzetelny) sposób opisywać procesy społeczno-gospodarczo-środowiskowo-przestrzenne zachodzące w regionie;
- ✓ **zintegrowany charakter** – system powinien gromadzić dane odnoszące się do pełnego spektrum zjawisk społeczno-gospodarczo-środowiskowo-przestrzennych zachodzących w regionie, a nie koncentrować się wyłącznie na wycinkach rzeczywistości;
- ✓ **efektywność** – rozumiana jako zdolność do osiągnięcia stawianych przed systemem celów w sposób skuteczny, przy jednoczesnym zachowaniu racjonalności kosztów (rzeczowych i finansowych) związanych z jego funkcjonowaniem;
- ✓ **stabilność** – wyrażająca się w konsekwentnym przestrzeganiu zasad gromadzenia, weryfikacji oraz interpretacji danych, dzięki czemu możliwe będzie monitorowanie oraz porównywanie procesów społeczno-gospodarczo-środowiskowo-przestrzennych zachodzących w regionie w perspektywie długookresowej;
- ✓ **terytorialny charakter** – oznaczający, że system będzie rejestrować intensywność oraz efekty interwencji dedykowanej poszczególnym obszarom województwa, w tym zwłaszcza wyznaczonym w Strategii obszarom strategicznej interwencji;
- ✓ **transparentność** – oznaczająca, że system oraz zasady jego funkcjonowania powinny być nie tylko zrozumiałe dla podmiotów bezpośrednio zaangażowanych w monitorowanie i ewaluację Strategii, ale przede wszystkim dla odbiorców informacji przezeń generowanych, którymi w szczególności są mieszkańcy województwa świętokrzyskiego, partnerzy Samorządu Województwa (przedsiębiorcy, jednostki samorządu terytorialnego, uczelnie, administracja rządowa, NGO's) oraz władze województwa;
- ✓ **inkluzywność** – polegająca na włączaniu w proces monitorowania oraz oceny skuteczności prowadzonych polityk publicznych podmiotów zaangażowanych w ich planowanie oraz wdrażanie. Inkluzywny charakter systemu winien wyrażać się także w woli tych podmiotów gromadzenia oraz przekazywania w wystandaryzowanej formie informacji na temat postępów realizacji podejmowanych przez nie działań przyczyniających się do osiągnięcia celów Strategii.

ZAKRES I CHARAKTER GROMADZONYCH DANYCH

System monitoringu i ewaluacji będzie rejestrował zmiany zachodzące w przestrzeni regionalnej. Będzie to następowało przede wszystkim poprzez gromadzenie oraz analizę danych odnoszących się do społecznych, gospodarczych, środowiskowych oraz przestrzennych (terytorialnych) aspektów rozwoju. Ponadto w ramach systemu zbierane będą informacje dotyczące projektów oraz przedsięwzięć realizujących cele SRWŚ 2030+. Ta funkcjonalność systemu będzie bazować na dwojakiego rodzaju danych:

- a) **rzeczowych** – odnoszących się w szczególności do liczby przedsięwzięć realizujących poszczególne cele strategiczne i operacyjne SRWŚ 2030+;
- b) **finansowych** – obrazujących strumień środków skierowanych na realizację poszczególnych celów strategicznych i operacyjnych SRWŚ 2030+.

Dane te będą agregowane względem poniższych zmiennych:

- a) **cel strategiczny** – ile projektów/przedsięwzięć realizuje dany cel SRWŚ 2030+ oraz jaka jest ich wartość (planowana i wydatkowana);
- b) **cel operacyjny** – ile projektów/przedsięwzięć realizuje dany cel operacyjny SRWŚ 2030+ oraz jaka jest ich wartość (planowana i wydatkowana);
- c) **podmiot** odpowiedzialny za realizację (administracja regionalna lub podmiot zewnętrzny).

Podmioty zaangażowane we wdrażanie przedsięwzięć przyczyniających się realizacji celów Strategii zobowiązane będą do corocznego raportowania **postępów rzeczowych** (co w danym roku udało się osiągnąć) oraz **finansowych** (jakie środki zostały w danym roku przeznaczone na rzecz realizacji przedsięwzięcia/projektu). W ten sposób możliwe będzie rejestrowanie dynamiki realizacji przedsięwzięć/projektów przyczyniających się do osiągania celów Strategii.

KLUCZOWE ELEMENTY SYSTEMU MONITORINGU I EWALUACJI SRWŚ 2030+

Monitoring oraz ewaluację należy rozpatrywać jako dwie komplementarne procedury, których zastosowanie pozwoli na uzyskanie pełnego oraz obiektywnego obrazu skuteczności interwencji publicznych podejmowanych na kanwie zapisów SRWŚ 2030+ oraz efektów i rezultatów uzyskiwanych dzięki podejmowanym działaniom.

Podstawowym elementem monitoringu Strategii będzie **raport monitoringowy**, przygotowywany w cyklu dwuletnim na podstawie dostępnych danych statystycznych oraz informacji przekazanych przez merytoryczne departamenty urzędu marszałkowskiego i wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne. Będzie on zatwierdzany przez Zarząd Województwa Świętokrzyskiego, a następnie przedłożony Sejmikowi Województwa Świętokrzyskiego.

Drugim elementem systemu będzie **raport ewaluacyjny**, stanowiący efekt procedury oceny adekwatności i skuteczności wdrażania Strategii przeprowadzonej przez niezależną od administracji regionalnej jednostkę. W zależności od etapu wdrażania Strategii zakłada się, że ewaluacja będzie mieć charakter:

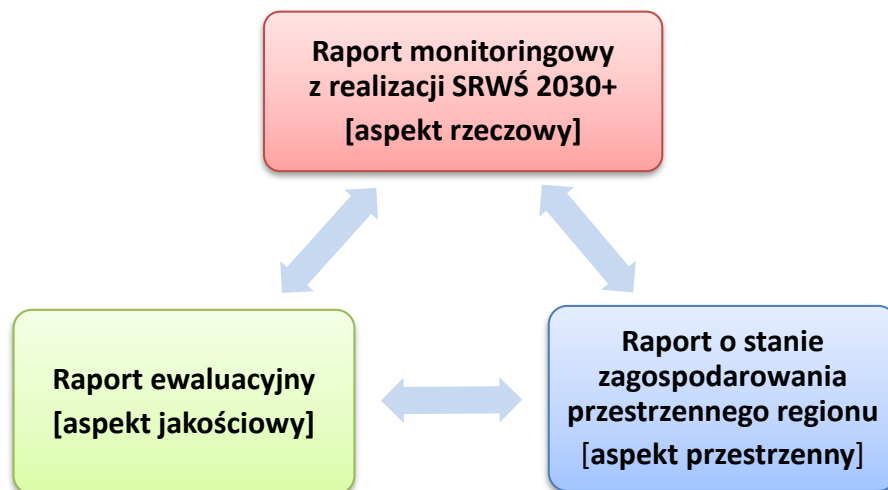
- a) **on-going** – przeprowadzana w trakcie wdrażania Strategii, zaś jej przedmiotem będzie ocena dotychczas podjętych działań na rzecz realizacji jej celów oraz samej Strategii, jako instrumentu prowadzenia regionalnej polityki rozwoju przez samorząd województwa;
- b) **ex-post** – przeprowadzana po zakończeniu wdrażania Strategii; jej przedmiotem będzie ocena długoterminowych efektów wdrażania SRWŚ 2030+.

Termin przeprowadzenia ewaluacji śródkresowej (on-going) SRWŚ 2030+, podsumowującej dotychczasowy przebieg jej wdrażania, determinowany będzie upływającym horyzontem czasowym

Strategii, przepisami krajowymi, jak również dobiegającą końca wieloletnią perspektywą finansową UE na lata 2021–2027. W oparciu o wyniki tego procesu podjęta zostanie decyzja o aktualizacji bądź też rozpoczęciu prac nad nową Strategią²⁶.

Trzecim elementem systemu będzie **raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa** opisany w *ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*. Zgodnie z przepisami tej ustawy zarząd województwa zobowiązany jest przedstawiać sejmikowi raport nie rzadziej niż raz w ciągu kadencji. Raport, będący jednocześnie elementem monitorowania planu zagospodarowania przestrzennego województwa, będzie koncentrować się na przestrzennych aspektach rozwoju województwa świętokrzyskiego.

Schemat 6. Elementy systemu monitoringu i ewaluacji SRWŚ 2030+

Źródło: Opracowanie eksperckie.

Elementem wspomagającym monitorowanie Strategii będzie **Raport o stanie województwa**, o którym mowa w art. 34a *ustawy o samorządzie województwa*. Dokument ten obejmuje podsumowanie działalności Zarządu Województwa w roku poprzednim, w szczególności realizację polityk, programów i strategii, uchwał Sejmiku Województwa i budżetu obywatelskiego. Powyższy raport, przygotowywany corocznie, będzie zawierał najbardziej aktualną charakterystykę sytuacji społeczno-gospodarczej regionu na tle kraju, innych województw, dzięki czemu możliwe będzie uchwycenie zachodzących zmian oraz odpowiednie reagowanie na zjawiska niekorzystne oraz niezgodne z założoną ścieżką rozwoju. Raport o stanie województwa będzie przedstawiany Sejmikowi Województwa Świętokrzyskiego na tej samej sesji co sprawozdanie z wykonania budżetu w roku ubiegłym. Dzięki temu radni województwa, mieszkańcy oraz partnerzy regionalni otrzymują kompleksową informację dotyczącą polityk publicznych realizowanych przez administrację regionalną, która będzie odnosić się zarówno do ich wymiaru rzeczowego (raport), jak i finansowego (sprawozdanie).

²⁶ Należy pamiętać, że zgodnie z przepisami *ustawy z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw* strategii rozwoju województw oraz plany zagospodarowania przestrzennego województw przyjęte na podstawie dotychczasowych przepisów **obowiązywać będą do 31 grudnia 2025 r.**, zaś po tej dacie zastąpione zostaną przez zintegrowane strategii rozwoju (odnoszące się zarówno do aspektów społeczno-gospodarczych, jak i przestrzennych rozwoju). Wejście w życie tych przepisów stanowi istotną determinantę nie tylko dla systemu monitoringu i ewaluacji, ale przede wszystkim dla okresu obowiązywania Strategii i daty rozpoczęcia prac nad nowym dokumentem. W praktyce oznaczać to, że już w 2024 r. uzasadnione stanie się rozpoczęcie prac nad podsumowaniem dotychczasowego wdrażania SRWŚ 2030+ oraz przygotowań do opracowania nowej (zintegrowanej) strategii rozwoju. Dlatego też najbardziej optymalną datą przeprowadzenia ewaluacji on-going SRWŚ 2030+ będzie rok **2024**. Jej wyniki, razem z raportem o stanie województwa za 2023 r., będą stanowić podsumowanie wdrażania Strategii w jej dotychczasowym kształcie.

RAMY INSTYTUCJONALNE

Podmiotem odpowiedzialnym za prowadzenie procesu monitoringu i ewaluacji SRWŚ 2030+ jest Zarząd Województwa Świętokrzyskiego, który będzie realizował powyższe zadania poprzez **Zespół zadaniowy ds. realizacji SRWŚ 2030+**. Do zadań Zespołu będą należały w szczególności:

- a) bieżący monitoring postępów wdrażania SRWŚ 2030+;
- b) proponowanie Zarządowi Województwa Świętokrzyskiego mechanizmów oraz instrumentów usprawniających wdrażanie Strategii;
- c) formułowanie propozycji dotyczących zmian w Strategii;
- d) opracowanie wstępnego projektu *Raportu monitoringowego z realizacji SRWŚ 2030+* przed jego przyjęciem przez Zarząd województwa;
- e) opiniowanie projektu raportów ewaluacyjnych dotyczących skuteczności osiągnięcia celów Strategii rozwoju województwa.

Realizując postulat inkluzywności systemu monitorowania i ewaluacji SRWŚ 2030+, istotną rolę w tym systemie odgrywać będzie Rada ds. Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego. Gremium to będzie uczestniczyć w bieżącej ocenie realizacji celów i kierunków polityki regionalnej województwa opisanych w SRWŚ 2030+.

SYSTEM WSKAŹNIKÓW

W poniższej tabeli przedstawiono wskaźniki monitorowania Strategii. Przyjęto następujące założenia:

1. Założono dwa kluczowe wskaźniki dla misji strategicznej, związane z najważniejszymi wyzwaniem rozwojowym świętokrzyskiego;
2. Przypisano wskaźniki do każdego celu operacyjnego przyjętego w ramach celów strategicznych 1–4;
3. Oczekiwany trend zmiany wskaźników ustalono metodą ekspercką, przy czym:
 - w sytuacji kiedy wartości bazowe wskaźników dla województwa świętokrzyskiego niekorzystnie odbiegają od odpowiednich wartości dla Polski – założono wystąpienie w perspektywie do 2030 r. trendu, który pozwoli województwu przybliżyć się do parametrów krajowych,
 - w sytuacji kiedy wartości bazowe wskaźników dla województwa świętokrzyskiego są zbliżone lub przewyższają odpowiednie wartości dla Polski – założono wystąpienie trendu pozwalającego na utrzymanie lub nieznaczny wzrost do 2030 r. wartości tych wskaźników, uważając, że wysiłek powinien być kierowany na zidentyfikowane deficyty i restrukturyzację gospodarczą województwa,
 - w sytuacji kiedy obowiązujące przepisy prawa, inne programy krajowe lub regionalne określają wartości wskaźników, które powinny zostać osiągnięte w określonym horyzoncie czasowym – założono wystąpienie trendu, który umożliwi województwu świętokrzyskiemu osiągnięcie wymaganych wartości wskaźnika w danej dziedzinie.
4. W procesie monitorowania stanu środowiska w województwie świętokrzyskim trendy niekorzystne i stagnacyjne będą podstawą do podjęcia decyzji o poszerzeniu listy monitorowanych wskaźników.

Trendy zmiany wskaźników w poniższej tabeli oznaczono następująco:

- ↑ *wzrost wartości wskaźnika w perspektywie do 2030 r.*
- ↔ *utrzymanie wartości wskaźnika w perspektywie do 2030 r.*
- ↓ *spadek wartości wskaźnika w perspektywie do 2030 r.*

Tabela 18. Wskaźniki monitorowania SRWŚ 2030+

Nazwa wskaźnika	Jednostka	Wartość bazowa		Rok bazowy	Oczekiwany trend	Źródło
		Świętokrzyskie	Polska			
MISJA						
Liczba mieszkańców województwa	osoba	1 241 546	nd	2018	↔	GUS
PKB na 1 mieszkańca	zł	39 742	55 066	2018	↑	GUS
	%	72,2	100	2018	↑	GUS
Cel 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE						
Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki						
Wartość środków finansowych w dyspozycji Świętokrzyskiego Funduszu Rozwoju (na koniec roku kalendarzowego)	mln zł	0	nd	0 ²⁷	↑	Opracowanie własne
Średni udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw	%	14,3	21,8	2018	↑	GUS
Miejsce województwa świętokrzyskiego w Regionalnej Tablicy Wyników Innowacji	pozycja w RIS	214/238	nd	2019	↑	Regional Innovation Scoreboard (RIS)
Patenty udzielone przez Urząd Patentowy RP na 1 mln ludności	szt./ 1 mln	33,8	75,7	2018	↑	GUS
Cel operacyjny 1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki						
Uczniowie w I klasach szkół branżowych I stopnia	osoba	1 291	48 779	2018	↑	GUS
Odsetek absolwentów studiujących na kierunkach technicznych i przyrodniczych	%	28,7	28,5	2018		GUS
Odsetek absolwentów uczelni na kierunkach medycznych – według klasyfikacji ISCED-F 2013	%	17,18	9,8	2018	↔	GUS
Osoby dorosłe w wieku 25–64 lata uczestniczące w kształceniu lub szkoleniu (w okresie czterech tygodni przed badaniem)	%	3,2	5,7	2018	↑	GUS

²⁷ Pierwszy pełny rok działalności FRP.

Nazwa wskaźnika	Jednostka	Wartość bazowa		Rok bazowy	Oczekiwany trend	Źródło	
		Świętokrzyskie	Polska				
Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu							
Noclegi na 10 tys. mieszkańców udzielone:	turystom krajowym	szt.	13 591	18 514	2018	↑	GUS
	turystom zagranicznym		849	4 619			
Udział zwiedzających targi organizowane w Kielcach w ogólnej liczbie zwiedzających targi w Polsce	%	14,3	nd	2018	↑	Polska Izba Przemysłu Targowego	
Przedsiębiorstwa ogółem (przedsiębiorstwa sektora niefinansowego) posiadające szerokopasmowy dostęp do Internetu	%	93,3	96,3	2019	↑	GUS	
Nakłady wewnętrzne na działalność B+R w sektorze przedsiębiorstw	mln zł	197,5	16 950,8	2018	↑	GUS	
Cel 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION							
Cel operacyjny 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego							
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	%	59,0	70,8	2018	↑	GUS	
Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów	%	27,9	28,9	2018	↑	GUS	
Liczba dni z przekroczonym 24-godzinnym poziomem dopuszczalnym stężenia pyłu PM10 ²⁸	Kielce (strefa M. Kielce)	Liczba dni	41	-	2018 ²⁹	↓	GIOŚ Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Kielcach
	Busko-Zdrój (strefa świętokrzyska)		42	-	2018		
	Starachowice (strefa świętokrzyska)		45	-	2018		
Liczba przewiezionych pasażerów pociągami regionalnymi	tys. osób	2 308,9	261 823	2018	↑	GUS, UMWŚ	
Długość ścieżek rowerowych (dróg dla rowerów)	km	276,1	13 904,7	2018	↑	GUS	

²⁸ 50 µg/m³.

²⁹ Roczna ocena jakości powietrza w województwie świętokrzyskim. Raport wojewódzki za rok 2018, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Kielcach.

Nazwa wskaźnika	Jednostka	Wartość bazowa		Rok bazowy	Oczekiwany trend	Źródło
		Świętokrzyskie	Polska			
Powierzchnia zieleni ulicznej ogółem (w miastach i na wsi)	ha	267,63	16 455,82	2019	↑	GUS
Powierzchnia obszarów chronionego krajobrazu	ha	625 472,37	7 021 788,62	2019	↑	GUS
Cel operacyjny 2.2. Adaptacja do zmian klimatu						
Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych ogółem na 1 korzystającego (m ³ /rok)	m ³	30,0	36,2	2018	↓	GUS
Obiekty małej retencji wodnej w regionie	szt.	102	31 888	2018	↑	GUS
Nakłady inwestycyjne na wykonanie obiektów małej retencji wodnej	tys. zł	13778	201 401	2019	↑	GUS
Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji	ha	3 723	61 863	2018	↓	GUS
Cel operacyjny 2.3. Energetyka odnawialna i efektywność energetyczna						
Gęstość sieci ciepłej przesyłowej i rozdzielczej	km/100 km ²	3,73	5,21	2018	↑	GUS
Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem	%	16,2	12,7	2018	↑	GUS
Zużycie energii elektrycznej na 1 mln zł PKB	GWh	0,11	0,08	2017	↓	GUS
Cel 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI						
Cel operacyjny 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie						
Frekwencja wyborcza w wyborach do sejmików województw	%	51,57	48,83	2018	↑	PKW
Dodatnie saldo migracji na pobyt stały	osoby	-2 628	nd	2018	↑	GUS
Działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic:	organizowane imprezy	szt.	6 172	243 839	2019	↑
	uczestnicy imprez	osoba/1 tys. ludności	1 008			
Zdawalność egzaminów maturalnych	%	80,0	79,7	2018	↑	GUS
Członkostwo w organizacjach non-profit	tys. osób	200	9 200	2016	↑	GUS

Nazwa wskaźnika	Jednostka	Wartość bazowa		Rok bazowy	Oczekiwany trend	Źródło
		Świętokrzyskie	Polska			
Cel operacyjny 3.2. Poprawa jakości usług społecznych i zdrowotnych						
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	%	6,9	10,5	2018	↑	GUS
Placówki stacjonarnej pomocy społecznej	szt.	70	1 886	2019	↑	GUS
Liczba funkcjonujących w regionie Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej	szt.	2	nd	2018	↑	ROPS
Przychodnie na 10 tys. osób	szt.	5	6	2018	↑	GUS
Lekarze (personel pracujący ogółem) na 10 tys. osób	osoba	53	58	2018	↑	GUS
Pielęgniarki i położne (personel pracujący ogółem) na 10 tys. ludności	osoba	83,5	72	2018	↔	GUS
Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności przestrzennej i społecznej regionu						
Odsetek dróg wojewódzkich w stanie dobrym	%	51,8	n/d	2019	↑	ŚZDW
Wskaźnik penetracji budynkowej Internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 mb/s	%	18,6	33	2017	↑	UKE
Liczba gminnych programów rewitalizacji (w tym opracowanych na podstawie obecnie obowiązujących zaktualizowanych lokalnych programów rewitalizacji)	szt.	11	nd	2017	↑	Opracowanie własne
Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem	%	31,1	30,8	2018	↑	GUS
Cel 4. SPRAWNE ZAZĄDZANIE REGIONEM						
Cel operacyjny 4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem						
Europejski wskaźnik jakości rządzenia	wartość EQI <0;100>	38,2	39	2017	↑	European Quality of Government Index (EQI)
Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem	%	31,1	31,2	2019	↑	GUS
Cel operacyjny 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego						
Miejsce województwa świętokrzyskiego w rankingu konkurencyjności regionów	pozycja w RCI	211/268	nd	2019	↑	European Regional

Nazwa wskaźnika	Jednostka	Wartość bazowa		Rok bazowy	Oczekiwany trend	Źródło
		Świętokrzyskie	Polska			
						Competitiveness Index (RCI)
Średni czas pobytu turysty w województwie świętokrzyskim (w turystycznych obiektach noclegowych)	liczba dni	2,9	nd	2018	↑	GUS
Cel operacyjny 4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa						
Odsetek mieszkańców wykorzystujących Internet w kontaktach z administracją publiczną	%	32,9	35,5	2018	↑	GUS
Liczba porozumień terytorialnych przy udziale Województwa Świętokrzyskiego (zawartych na podstawie przepisów ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju)	szt.	0	nd	2019	↑	Opracowanie własne

Źródła:

- dane – zgodnie z odpowiednią kolumną,

- oczekiwany trend – opracowanie własne na podstawie założeń opisanych powyżej tabeli.

8. SŁOWNIK SKRÓTÓW

CP5 – Cel Polityki 5 według ZUP

Diagnoza, Opracowanie – Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego

DNB – dochód narodowy brutto

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

JST – jednostka samorządu terytorialnego

KOF – Kielecki Obszar Funkcjonalny

KSRR 2020 – Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie

KSRR 2030 – Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

MIIR – Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju

MOF – miejski obszar funkcjonalny

NGO – organizacja pozarządowa

OSI – obszary strategicznej interwencji

OSO – obszary specjalnej ochrony ptaków

OZE – odnawialne źródła energii

OZW – obszary mające znaczenie dla wspólnoty

PAIH – Polska Agencja Inwestycji i Handlu

PNB – produkt krajowy brutto

POPW – Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014–2020

p.p. – punkt procentowy

Program – Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020

PS – Polityka Spójności UE

Region – województwo świętokrzyskie

RLKS – Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność

RPO – regionalny program operacyjny w rozumieniu Ustawy o zppr

RPOWŚ 2014–2020 - Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020

SOO – specjalne obszary ochrony siedlisk

SOR – Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

SRWŚ 2020 – Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020

SRWŚ 2030+, Strategia – Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+

TEN-T - Transeuropejska Sieć Transportowa

UE – Unia Europejska

Ustawa o zppr – Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2019 r. poz. 1295 ze zm.)

ZIT – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne

ZUP – Założenia do Umowy Partnerstwa

9. BIBLIOGRAFIA

Publikacje naukowe

- Carayannis E.G., Barth T.D., Campbell D., (2012), *The Quintuple Helix innovation model: global warming as a challenge and driver for innovation*, „Journal of Innovation and Entrepreneurship”, DOI: 10.1186/2192-5372-1-2, <https://innovation-entrepreneurship.springeropen.com/articles/10.1186/2192-5372-1-2> (odczyt: 20180315).
- Dziemianowicz W., Szlachta J., Pylak K., (2017), *Innowacyjność słabo rozwiniętych regionów – zmiana ścieżek rozwoju czy dryfowanie?*, „Studia KPZK” nr 179, s. 8 i n.
- Etzkowitz E., Leydesdorff L., (2000), *The dynamics of innovation: from National Systems and „Mode2” to a Triple Helix of university–industry–government relations*, „Research Policy” vol. 29, s. 109–123, <https://pl.scribd.com/document/61400759/Etzkowitz-h-Leydesdorff-l-2000-Triple-Helix>, (odczyt: 20080315).
- Gospodarka o obiegu zamkniętym – nowa koncepcja gospodarcza*, (2017), <https://www.mr.gov.pl/strony/zadania/reindustrializacja-gospodarki/zrownowazony-rozwoj-gospodarczy/gospodarka-o-obiegu-zamknietym/informacje-podstawowe/>, Ministerstwo Rozwoju (odczyt: 20171215).
- Herman G., Gągól J., (2000), *Wody mineralne w rejonie Buska-Zdroju i Solca-Zdroju*, „Przegląd Geologiczny” vol. 48, nr 7, Kielce.
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), (2018), *Special Report. Global Warming of 1.5 °C* (odczyt: 20190718).
- Kądziołka K., (2016), *Determinanty przestępczości w Polsce. Analiza zależności z wykorzystaniem drzew*.
- Kulikowski R., (2012), *Produktywność i towarowość rolnictwa w Polsce*, „Barometr Regionalny” nr 4 (30).
- Noworól A., (2018), *Zarządzanie funkcjonalnością miasta w kontekście gospodarki o obiegu zamkniętym – wyzwania i koncepcje teoretyczne*, [w:] T. Kudłacz, M. Musiał-Malagó (red.), *Funkcjonalne miasto w teorii i praktyce na przykładzie Krakowa i Krakowskiego Obszaru Funkcjonalnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków, s. 24–32.
- Oxfam International, (2019), doi: 10.21201/2019.3651, <https://www.oxfam.org> (odczyt: 20190720).
- Panek T., (2014), *Statystyka społeczna*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa
- Piketty T., (2015), *Kapitał XXI wieku*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa.
- Putnam R., (1995), *Bowling Alone: America’s Declining Social Capital*.
- Rifkin J., (2016), *Spółczesność zerowych kosztów krańcowych. Internet przedmiotów. Ekonomia współdzielenia. Zmierzch kapitalizmu („The Zero Marginal Cost Socie-ty”)* (e-book), Wydawnictwo Studio, Palgrave Macmillan „St. Martin’s Press LLC”, Warszawa, New York.
- Ross A., (2017), *Świat przyszłości*, MT Biznes, Warszawa.
- Śleszyński P., Bański J., Degórski M., Komornicki T., (2017), *Delimitacja obszarów strategicznej interwencji państwa: obszarów wzrostu i obszarów problemowych*, Prace Geograficzne IGiPZ PAN nr 260.
- Śleszyński P. inni (2018), *Diagnoza obszarów problemowych w Polsce*, IGiPZ PAN, EUROREG Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
- Śleszyński P., (2013), *Delimitacja Miejskich Obszarów Funkcjonalnych stolic województw (Delimitation of the Functional Urban Areas around Poland’s voivodship capital cities)*, „Przegląd Geograficzny” vol. 85 (2), s. 173–197.
- Śleszyński P., (2016), *Delimitacja miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze (opracowano dla potrzeb Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju)*, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Stańczak J., Szałtys D., (2017), *Regionalne zróżnicowanie procesu starzenia się ludności Polski w latach 1990–2015 oraz w perspektywie do 2040 roku*, [w:] *Zielonogórskie Spotkania z Demografią*, Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, s. 11–27.
- Stanny M., Rosner A., Komorowski Ł., (2018), *Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap III. Struktury społeczno-gospodarcze, ich przestrzenne zróżnicowanie i dynamika*, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.
- Suzuki E., (2019), *World’s population will continue to grow and will reach nearly 10 bil-lion by 2050*, <http://blogs.worldbank.org/opendata/worlds-population-will-continue-grow-and-will-reach-nearly-10-billion-2050> (odczyt: 20190717).
- Walkowska W., (2017), *Starzenie się społeczeństw – problem demograficzny czy wyzwanie współczesności?*, <https://ec.europa.eu/epale/pl/blog/starzenie-sie-spoleszenstw-problem-demograficzny-czy-wyzwanie-wspolczesnosci> (odczyt: 20190717).

Wiśniewska S., Wiśniewski K., (2016), *Raport końcowy z procesu badawczego realizowanego w ramach projektu „Nowoczesna Szkoła Zawodowa – Nowoczesny Region”*.

Akty prawne i dokumenty programowe

Krajowe i Unii Europejskiej

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa; wcześniej dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (zwana KPZK 2030), uchwała nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.
- Koncepcja przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarność – Centralny Port Komunikacyjny (CPK) dla Rzeczypospolitej Polskiej – Uchwała nr 173/2017 Rady Ministrów z dnia 7 listopada 2017 r.
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony, Uchwała Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r.
- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej (Monitor Polski z 2019 r. poz. 214).
- Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014–2020
- Rozporządzenie Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 29 sierpnia 2018 r. w sprawie powierzenia zarządzającemu Specjalną Strefą Ekonomiczną „Starachowice” wydawania decyzji o wsparciu oraz wykonywania kontroli realizacji decyzji o wsparciu (Dz. U. poz. 1703)
- Rozporządzenie Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 29 sierpnia 2018 r. w sprawie ustalenia obszarów i przypisania ich zarządzającym (Dz. U. poz. 1698).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1315/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie unijnych wytycznych dotyczących rozwoju transeuropejskiej sieci transportowej i uchylające decyzję nr 661/2010/UE
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wykazu linii kolejowych o znaczeniu państwowym
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) – Uchwała Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. („Monitor Polski” poz. 260)
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do roku 2030
- System Zarządzania Rozwojem Polski (Uchwała Rady Ministrów z dnia 29 października 2018 r.)
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. z 2019 r. poz. 701 ze zm.)
- Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o wspieraniu nowych inwestycji (Dz. U. poz. 1162 ze zm.)
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2019 r. poz. 512 ze zm.)
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2019 r. poz. 1295 ze zm.)
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2018 r. poz. 1398 ze zm.)
- Założenia do Umowy Partnerstwa na lata 2021–2027, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, Departament Strategii Rozwoju, Warszawa, lipiec 2019 r.

Dokumenty dotyczące Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+

- Uchwała nr 779/19 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 3 lipca 2019 r. w sprawie przyjęcia Założeń programowych Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+
- Uchwała nr 780/19 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 3 lipca 2019 r. w sprawie powołania Zespołu zadaniowego ds. opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+
- Uchwała nr 781/19 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 3 lipca 2019 r. w sprawie powołania Grup Roboczych ds. opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+
- Uchwała nr V/73/19 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 25 lutego 2019 r. w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+

Dokumenty dotyczące Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020

- Diagnoza stanu województwa świętokrzyskiego – opracowanie eksperckie 2011
- Diagnoza uwarunkowań rozwoju województwa świętokrzyskiego
- Raport z konsultacji społecznych aktualizacji strategii rozwoju województwa świętokrzyskiego do roku 2020 + załączniki
- Raport: Ewaluacja Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020 w kontekście wpływu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020 na realizację jej celów
- Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020

Dokumenty dotyczące Strategii Badań i Innowacyjności RIS3

- Plan wykonawczy Strategii Badań i Innowacyjności RIS3
- Raport: „Identyfikacja nisz rynkowych oraz planów inwestycyjnych przedsiębiorstw innowacyjnych”
- Raport: „Rozwój innowacyjności i obszaru B+R przedsiębiorstw”
- Raport: „Trendy rozwoju innowacyjności w województwie świętokrzyskim”
- Strategii Badań i Innowacyjności (RIS3). Od absorpcji do rezultatów, czyli jak pobudzić potencjał województwa świętokrzyskiego 2014–2020+ oraz załączniki
- Uszczegółowienie Inteligentnych Specjalizacji Województwa Świętokrzyskiego

Dokumenty Województwa związane z perspektywą finansową 2014–2020

- Diagnoza wewnątrzregionalna wskazująca obszary zdegradowane i potrzebę rewitalizacji
- Kontrakt Terytorialny dla Województwa Świętokrzyskiego
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020 – wersja 7.0
- Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014–2020

Inne dokumenty:

- „Atrakcyjność Inwestycyjna Regionów 2017”, Województwo Świętokrzyskie, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, PAIH 2017
- Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2016 r., GUS
- Eurostat, Working Group Meeting On Statistics On Science, Technology And Innovation, Luxembourg 27-28 November 2008. Doc. Eurostat/f4/sti/2008/12
- Indeks zagrożenia ubóstwem w województwie świętokrzyskim za 2017 rok, Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kielcach, 2018
- Monitoring realizacji „Regionalnego programu rozwoju ekonomii społecznej w województwie świętokrzyskim do 2020 roku”, ROPS, Kielce 2019
- Plan sieci elektroenergetycznej najwyższych napięć PSE
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego
- Plan Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego Województwa Świętokrzyskiego
- Potencjał społeczno-gospodarczy województwa świętokrzyskiego na tle województw Polski Wschodniej w latach 2010–2016 – opracowanie Urzędu Statystycznego w Kielcach
- Program ochrony środowiska województwa świętokrzyskiego
- Program opieki nad zabytkami województwa świętokrzyskiego
- Program Rozwoju Infrastruktury Transportowej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020
- Raport o stanie województwa świętokrzyskiego 2018
- Rocznik statystyczny rolnictwa 2017, GUS
- Sektor non-profit w 2016 r. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, samorząd gospodarczy i zawodowy, Urząd Statystyczny w Krakowie, Warszawa, Kraków 2018
- Sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce 2018, ABSL
- Stan środowiska w województwie świętokrzyskim, raport 2017, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach; Program ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego na lata 2015–2020 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2025

- Statut Województwa Świętokrzyskiego (Uchwała Nr XXXIII/554/09 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 30 grudnia 2009 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Statutu)
- Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012–2020
- Strategia rozwoju turystyki w województwie świętokrzyskim
- Wyniki klasyfikacji i oceny stanu wód podziemnych w województwie świętokrzyskim w roku 2018, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach
- Wyniki klasyfikacji i oceny stanu wód powierzchniowych w województwie świętokrzyskim w roku 2017, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach
- Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r. (na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych), GUS, czerwiec 2019

Strony internetowe

http://ksow.pl/baza-kgd-2014-2020.html?no_cache=1&tx_ksow_baza_kgd_pi1%5Bpage%5D=10

<http://mapa.coi.sejmik.kielce.pl/>

<http://onw.iung.pulawy.pl/specyficzne/wwrpp>

<http://www.es.umws.pl/aktualnosci/item/231-swietokrzyskie-dobra-praktyka-w-zakresie-koordynacji-ekonomii-spolecznej>

<http://www.es.umws.pl/aktualnosci/item/231-swietokrzyskie-dobra-praktyka-w-zakresie-koordynacji-ekonomii-spolecznej>

<https://aqicn.org/map/europe/pl/>

<https://sos.wwf.pl/problemy?id=9/>

<https://data.worldbank.org> (odczyt 20190803)

https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/regional_competitiveness

<https://powietrze.malopolska.pl/baza/jakosc-powietrza-w-polsce-na-tle-unii-europejskiej/>

<https://stat.gov.pl/>

<https://ungc.org.pl/info/zasoby-wodne-polsce/>

<https://www.gddkia.gov.pl/pl/1077/mapa-stanu-budowy-drog>

<https://www.gdos.gov.pl>

<https://www.gov.pl/web/rolnictwo/delimitacja-onw-wedlug-nowych-zasad-ue>

<https://www.pse.pl/obszary-dzialalnosci/krajowy-system-elektroenergetyczny/plan-sieci-elektroenergetycznej-najwyzszych-napiec>

<https://www.sciencedaily.com/releases/2019/03/190312075933.htm>

<https://wyszukiwarka.uke.gov.pl>

10. SPIS TABEL, WYKRESÓW, RYCIŃ I SCHEMATÓW

Spis tabel

Tabela 1. Świętokrzyskie na tle Polski – powierzchnia i ludność	13
Tabela 2. Świętokrzyskie na tle Polski – wskaźniki sytuacji społecznej.....	17
Tabela 3. Świętokrzyskie na tle Polski – jakość życia.....	18
Tabela 4. Świętokrzyskie na tle Polski – wybrane wskaźniki gospodarcze.....	19
Tabela 5. Świętokrzyskie na tle Polski – innowacyjność gospodarki.....	21
Tabela 6. Świętokrzyskie na tle Polski – energia elektryczna.....	24
Tabela 7. Ludność i powierzchnia OSI	55
Tabela 8. Oczekiwane skutki interwencji w OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją i ich powiązanie z celami Strategii	61
Tabela 9. Oczekiwane skutki interwencji w OSI Kielecki Obszar Funkcjonalny a cele Strategii	63
Tabela 10. Oczekiwane skutki interwencji w OSI MOF Miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze a cele Strategii	65
Tabela 11. Oczekiwane skutki interwencji w OSI Góry Świętokrzyskie a cele Strategii	68
Tabela 12. Oczekiwane skutki interwencji w OSI Obszar uzdrowiskowy a cele Strategii	70
Tabela 13. Oczekiwane skutki interwencji w OSI Pomieście a cele Strategii	72
Tabela 14. Oczekiwane skutki interwencji w OSI Dolina Wisły a cele Strategii.....	74
Tabela 15. Wartość alokacji funduszy europejskich na lata 2014–2020 w podziale na regiony	84
Tabela 16. Wartość subwencji i dotacje z budżetu państwa dla województw w roku 2019	86
Tabela 17. Prognoza wysokości i źródeł finansowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030	88
Tabela 18. Wskaźniki monitorowania SRWŚ 2030+	93

Spis wykresów

Wykres 1. Prognoza liczby ludności województwa świętokrzyskiego do 2035 r.	18
Wykres 2. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w zł w latach 2008 i 2017	19
Wykres 3. Prognoza PKB dla województwa świętokrzyskiego do roku 2030	20
Wykres 4. Województwo świętokrzyskie w badaniu RCI 2019 – wybrane parametry na tle UE i polskich regionów.....	22
Wykres 5. Liczba podmiotów gospodarczych w województwie świętokrzyskim w latach 2000–2018 z prognozą na lata 2019–2030	23
Wykres 6. Odsetek gospodarstw wyposażonych w komputer osobisty (% , 2008) / urządzenie (% , 2018) z dostępem do Internetu.....	25
Wykres 7. Wskaźniki środowiska przyrodniczego OSI (2018)	56
Wykres 8. Wskaźniki demografii OSI (2018).....	56
Wykres 9. Wskaźniki gospodarki OSI (2018)	57
Wykres 10. Wskaźniki poziomu życia OSI (2018)	57
Wykres 11. Wskaźniki dochodów samorządów OSI (2018)	58
Wykres 12. Struktura dochodów i wydatków samorządu województwa świętokrzyskiego w latach 2012–2018.....	85
Wykres 13. Prognoza dochodów i wydatków budżetowych województwa świętokrzyskiego na lata 2019–2043.....	87

Spis rycin

Rycina 1. Cele KSRR 2030	11
Rycina 2. Położenie województwa świętokrzyskiego na mapie Polski.....	12
Rycina 3. Miasta województwa świętokrzyskiego oraz wskaźnik urbanizacji powiatów (liczba ludności na 1.01.2019).....	13
Rycina 4. Formy ochrony przyrody w województwie świętokrzyskim	15
Rycina 5. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych, pomniki historii oraz obiekty wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO	16
Rycina 6. Zmiana liczby ludności w latach 2008–2018 na 1000 mieszkańców (liczba mieszkańców....	17
Rycina 7. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie świętokrzyskim	20
Rycina 8. Atrakcyjność inwestycyjna gmin województwa świętokrzyskiego	21
Rycina 9. Mapa stanu budowy dróg krajowych w województwie świętokrzyskim.....	24
Rycina 10. Obszary strategicznej interwencji	54
Rycina 11. OSI Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze	59
Rycina 12. OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją	60
Rycina 13. OSI Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego.....	62
Rycina 14. OSI MOF Miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze.....	64
Rycina 15. OSI Góry Świętokrzyskie	67
Rycina 16. OSI Obszar uzdrowiskowy	69
Rycina 17. OSI Ponidzie	71
Rycina 18. OSI Dolina Wisły	73

Spis schematów

Schemat 1. Wyzwania rozwojowe województwa świętokrzyskiego.....	33
Schemat 2. Wizja rozwoju województwa świętokrzyskiego 2030+	34
Schemat 3. Misja rozwoju województwa świętokrzyskiego 2030+	34
Schemat 4. Cele strategiczne rozwoju województwa świętokrzyskiego.....	35
Schemat 5. Układ dokumentów regionalnych województwa świętokrzyskiego	81
Schemat 6. Elementy systemu monitoringu i ewaluacji SRWŚ 2030+	91

WOJEWÓDZTWO
ŚWIĘTOKRZYSKIE

Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego

Kielce, październik 2019

Zespół autorski:

prof. zw. dr hab. inż. arch. Aleksander Noworól – konsultant, członek Zespołu eksperckiego
dr Kamilla Noworól – konsultant, członek Zespołu eksperckiego

dr Krzysztof Jakóbiak – konsultant
mgr Paweł Hałat – konsultant

Spis treści

Wprowadzenie	6
1. Metodyka opracowania Diagnozy	8
2. Obszary badawcze Diagnozy	10
2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.....	10
2.1.1. Uwarunkowania globalne i europejskie	10
Wyzwanie klimatyczne/środowiskowe	10
Wyzwanie technologiczne.....	11
Wyzwania społeczne	11
Wyzwania gospodarcze – nowe koncepcje rozwoju.....	12
Wyzwania społeczno-polityczne o wymiarze globalnym	13
Uwarunkowania europejskie, w tym związane z Polityką Spójności	13
2.1.2. Uwarunkowania krajowe.....	19
<i>Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju</i>	19
<i>Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030)</i>	20
2.2. Sfera przyrodniczo-kulturowa	24
2.2.1. Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju województwa świętokrzyskiego	24
Ogólna charakterystyka przyrodnicza regionu.....	24
Zasoby wodne i gospodarka wodna	26
Zanieczyszczenie i ochrona powietrza atmosferycznego.....	33
Gospodarka odpadami	34
Zasoby surowcowe	36
Adaptacja regionu do zmian klimatu.....	40
2.2.2. Leśnictwo i przyrodnicze obszary chronione.....	41
Lasy.....	41
Obszary chronione	45
Sieć Natura 2000	49
Węzły i korytarze ekologiczne	51
2.2.3. Dziedzictwo kulturowe oraz dostępność do usług kulturalnych	51
Najważniejsze zabytki województwa świętokrzyskiego.....	51
Obiekty wpisane do rejestru zabytków	53
Dziedzictwo niematerialne województwa świętokrzyskiego	55
Instytucje kultury o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym oraz dostępność do usług kulturalnych.....	56
2.3. Sfera społeczna.....	60
2.3.1. Procesy demograficzne, ich konsekwencje rozwojowe i prognoza demograficzna.....	60
2.3.2. Kapitał ludzki i społeczny regionu	69

Kapitał ludzki – wykształcenie	69
Kapitał społeczny	71
2.3.3. Spójność społeczna regionu	74
Aktywność zawodowa i bezrobocie	74
Warunki i jakość życia w regionie i ich zróżnicowanie	79
2.3.4. Bezpieczeństwo	94
2.3.5. Infrastruktura społeczna i jej dostępność	100
2.4. Sfera gospodarcza	121
2.4.1. Wskaźniki makroekonomiczne – stan obecny i prognoza	121
Produkt krajowy brutto	121
Produkcja globalna, wartość dodana brutto, produkcja sprzedana	127
2.4.2. Przedsiębiorstwa i przedsiębiorczość	129
2.4.3. Zatrudnienie i wynagrodzenia	136
2.4.4. Przedsiębiorczość społeczna	140
2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki	140
Inteligentne specjalizacje województwa świętokrzyskiego	140
Instytucje wspierające innowacyjność i współpracę przedsiębiorstw w regionie	142
Działalność B+R i innowacyjność	143
Inicjatywy klastrowe w regionie	146
2.4.6. Specjalne strefy ekonomiczne w regionie, dostępność terenów inwestycyjnych	147
SSE działające w świętokrzyskim	147
Atrakcyjność inwestycyjna i dostępność terenów inwestycyjnych	148
2.4.7. Konkurencyjność województwa świętokrzyskiego w skali regionów polskich i Unii Europejskiej	150
2.4.8. Rolnictwo	153
Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej	153
Powierzchnia i struktura użytków rolnych	155
Struktura agrarna i charakterystyka użytkowników gospodarstw rolnych	156
Produktywność i opłacalność gospodarstw rolnych	158
2.4.9. Turystyka	161
Infrastruktura turystyczna	164
Wielkość i struktura ruchu turystycznego	169
2.5. Sfera techniczna	172
2.5.1. Elektroenergetyka	172
Produkcja i zużycie energii elektrycznej oraz odnawialne źródła energii	172
Sieci elektroenergetyczne	176
2.5.2. Ciepłownictwo	178
2.5.3. Gazownictwo	180

2.5.4.	Elementy infrastruktury komunalnej – sieci wodnokanalizacyjne	182
	Sieci wodociągowe	182
	Sieci kanalizacyjne	186
2.5.5.	Sieci teleinformatyczne	191
2.6.	System komunikacji i dostępność transportowa.....	197
2.6.1.	Połączenia i dostępność regionu	197
2.6.2.	Infrastruktura transportowa	198
	Infrastruktura transportu drogowego.....	198
	Infrastruktura kolejowa.....	201
	Transport lotniczy.....	203
2.7.	Sfera przestrzenno-funkcjonalna	204
2.7.1.	Struktura osiedleńcza regionu.....	204
	Kielce jako ośrodek ponadregionalny	209
	Ośrodki miejskie województwa.....	213
	Obszary wiejskie	217
2.7.2.	Obszary rozwojowe i problemowe województwa świętokrzyskiego.....	220
	Kielecki Obszar Funkcjonalny	221
	Miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze.....	221
	Obszary problemowe / zmarginalizowane.....	222
2.8.	Zarządzanie rozwojem województwa świętokrzyskiego.....	225
2.8.1.	System instytucjonalny zarządzania rozwojem województwa świętokrzyskiego	225
2.8.2.	Aktualne instrumenty zarządzania rozwojem	226
2.9.	Analiza SWOT	230
3.	Słownik skrótów.....	242
4.	Bibliografia – publikacje i źródła wykorzystane przy opracowywaniu Diagnozy	244
	Publikacje naukowe.....	244
	Akty prawne i dokumenty programowe	245
	Strony internetowe	247
5.	Spisy wykresów, tabel i map	248
5.1.	Spis tabel	248
5.2.	Spis wykresów	250
5.3.	Spis rycin.....	252

Wprowadzenie

W dniu 25 lutego 2019 r. Sejmik Województwa Świętokrzyskiego przyjął Uchwałę Nr V/73/19 (opublikowaną 4 marca 2019 r.) w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, nazywanej dalej **Strategią** lub **SRWŚ 2030+**. W uchwale określono zasady opracowania Strategii oraz związane z tym: tryb, zasady współpracy oraz zadania organów samorządu województwa. Harmonogram opracowania SRWŚ 2030+ wskazuje czynności administracyjne oraz etapy prac nad Strategią, zakładając, że w 2019 r. zostanie opracowana diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego, obejmująca potencjały, obszary problemowe i trendy rozwojowe. Dokument *Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego*, zwany dalej **Diagnozą** lub **Opracowaniem**, stanowi Zadanie nr 1, będąc częścią usługi doradztwa eksperckiego w procesie opracowania Strategii.

Opracowanie diagnozy strategicznej stanowi niezbędny element procesu planowania strategicznego. W diagnozie określa się stan programowanego terytorium w czasie tworzenia strategii. Zakres opracowań diagnostycznych nie jest prawnie unormowany, ale powinien pozwolić członkom wspólnoty samorządowej na wskazanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego konkretnego terytorium. Poziom ten można określać wskaźnikami bezpośrednimi oraz – przede wszystkim – porównawczo, z wykorzystaniem parametrów charakteryzujących cały kraj i inne jednostki administracyjne o zbliżonej skali przestrzennej i znaczeniu dla państwa. W przypadku strategii województwa odniesieniem są uśrednione wskaźniki dla Polski oraz innych regionów administracyjnych.

Diagnoza nie jest inwentaryzacją zasobów województwa, ale zawiera wybrane informacje, których zestawienie jest niezbędne dla oceny stanu regionu w kontekście formowania dalszych prorozwojowych działań. Zamieszczono więc w niej opinie i uwagi oceniające, na podstawie których będzie można określić: wizję, cele strategiczne, kierunki działań i projekty strategiczne dostosowane do aktualnego stanu rozwoju społeczno-gospodarczego województwa świętokrzyskiego.

Zakres tematyczny niniejszej Diagnozy został dostosowany do wymagań Urzędu Marszałkowskiego, obejmując praktycznie nie tylko zadania własne samorządu wojewódzkiego, ale i inne dziedziny aktywności administracji publicznej wpływające na procesy rozwojowe w regionie. Obszary badawcze Diagnozy obejmują więc analizę uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym oraz związane z tym wyzwania. Przegląd sfery przyrodniczo-kulturowej przedstawia zasoby i potencjały województwa związane ze środowiskiem i wynikające z działalności człowieka. Zwrócono przy tym także uwagę na dziedzictwo niematerialne. W części dotyczącej sfery społecznej opisano – kluczowe dla rozwoju województwa świętokrzyskiego – procesy demograficzne i ich konsekwencje. Przedstawiono charakterystykę kapitału ludzkiego i społecznego regionu oraz infrastrukturę społeczną i jej dostępność. Diagnoza sfery gospodarczej przedstawia stan i prognozy wskaźników makroekonomicznych oraz kwestie związane z innowacyjnością gospodarki i wsparciem inteligentnych specjalizacji województwa. W rozdziale zawarto też opis kluczowych instrumentów rozwoju, takich jak inicjatywy klastrowe i specjalne strefy ekonomiczne. Z uwagi na charakter regionu należne miejsce w Diagnozie przypisano rolnictwu i turystyce. Zagadnienia związane ze stanem infrastruktury opisano w układzie poszczególnych branż. W związku z wymaganiami związanymi z terytorializacją polityki rozwoju dokument zawiera też opis przestrzeni regionalnej oraz wskazanie stanu potencjalnych obszarów strategicznej interwencji państwa i województwa. W rozdziale dotyczącym zarządzania rozwojem opisano skrótowo regionalny system instytucjonalny zarządzania oraz instrumenty wykorzystywane przez samorząd wojewódzki. Podsumowaniem Diagnozy jest tzw. analiza SWOT, przedstawiająca silne i słabe strony badanej jednostki oraz szanse i zagrożenia, z którymi trzeba się liczyć w procesie opracowania strategii. Dokument zawiera też bibliografię, spisy wykresów, tabel i map oraz aneksy. Wyjaśnienie stosowanych w Ekspertyzie skrótów zamieszczono w „Słowniku skrótów”.

Opracowanie wykonano na podstawie umowy pomiędzy Województwem Świętokrzyskim – Urzędem Marszałkowskim Województwa Świętokrzyskiego a Aleksandrem Noworólem, działającym pod firmą Aleksander Noworól Consulting. Zespół autorski opracowujący Diagnozę i wymieniony na s. 2 zwany będzie dalej **autorem**.

1. Metodyka opracowania Diagnozy

Metodykę opracowania Diagnozy oparto na zastosowaniu różnych komplementarnych metod badawczych (ilościowych i jakościowych, z przewagą ilościowych), zgodnie z podejściem określanym jako triangulacja metodologiczna. Pozwala ona pogłębiać rozumienie problematyki dzięki zastosowaniu różnych perspektyw i technik poznawczych.

Specyfika Diagnozy tak dużej jednostki, jaką jest województwo, wymagała określenia perspektyw rozwojowych, skupienia się przede wszystkim na badaniu danych ilościowych, umożliwiających porównanie jednostki terytorialnej z innymi podobnymi jednostkami i/lub parametrami tzw. średniej krajowej lub czasami szerzej – średniej unijnej. Dane ilościowe pozwoliły także na przedstawienie różnicowań wewnątrzregionalnych na poziomie powiatowym i/lub gminnym.

Opracowanie uwzględni zatem dane i informacje ilościowe w poszczególnych obszarach badawczych uwzględniające:

- możliwie najbardziej aktualne dane z ostatnich co najmniej 5 lat, dla których dostępne są dane statystyki publicznej (Głównego Urzędu Statystycznego),
- średnią krajową dla parametrów, dla których możliwe było jej określenie na podstawie danych statystyki publicznej (Głównego Urzędu Statystycznego),
- parametry wszystkich polskich województw (dane Głównego Urzędu Statystycznego),
- dla wybranych wskaźników parametry dla Unii Europejskiej lub jej regionów (dane Eurostatu),
- wyniki istniejących i opublikowanych raportów i opracowań eksperckich (ujętych w bibliografii i cytowanych w Diagnozie),
- pozyskane od jednostek organizacyjnych Województwa Świętokrzyskiego oraz podmiotów uczestniczących w pracach nad Strategią Świętokrzyskie 2030+,
- zapisy wybranych dokumentów programowych oraz sprawozdań i badań ewaluacyjnych: Unii Europejskiej, Rzeczypospolitej Polskiej, Województwa Świętokrzyskiego i/lub jego jednostek,
- treści publikowane na oficjalnych stronach internetowych wybranych podmiotów i instytucji cytowane w treści Diagnozy.

Źródłem pozyskanych danych o charakterze jakościowym były:

- wyniki prac warsztatowych z 4 Grupami Roboczymi, które odbyły się w Kielcach w dniach 9 i 11–13 września 2019 r. oraz posiedzenia Zespołu ds. opracowania SRWŚ 2030+,
- wyniki istniejących i opublikowanych raportów i opracowań eksperckich (ujętych w bibliografii i cytowanych w Diagnozie),
- informacje pozyskane od jednostek organizacyjnych samorządu województwa świętokrzyskiego oraz podmiotów uczestniczących w pracach nad Strategią 2030+ (m.in. Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej),
- zapisy dokumentów programowych oraz sprawozdań i badań ewaluacyjnych Województwa Świętokrzyskiego i/lub jego jednostek,
- treści publikowane na oficjalnych stronach internetowych wybranych podmiotów i instytucji, cytowane w treści Diagnozy.

W ramach opracowania Diagnozy Województwa Świętokrzyskiego wykorzystano metody i techniki pracy badawczej i analitycznej takie jak:

- analiza *desk research* w obszarze opublikowanych raportów i opracowań eksperckich oraz dostępności baz danych,
- analiza tekstów, w tym istniejących uchwał, dokumentów programowych i innych dokumentów Województwa Świętokrzyskiego,
- analiza tekstów prawnych – obowiązujących i projektowanych,
- analiza danych zastanych, dostępnych w bazach danych cytowanych i przywoływanych w Diagnozie, przede wszystkim Głównego Urzędu Statystycznego,
- praca warsztatowa w zakresie identyfikacji problemów i potencjałów oraz czynników i organizacji wpływających na rozwój województwa,
- spotkanie informacyjno-konsultacyjne z Zespołem ds. opracowania Strategii,
- dyskusje panelowe,
- badanie kwestionariuszowe w zakresie oceny aktualności czynników analizy SWOT.

Diagnoza została uzgodniona w trybie konsultacji ustnych i pisemnych (zgodnie z Uchwałą Nr V/73/19 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 25 lutego 2019 r. w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ oraz odpowiednimi uchwałami Zarządu Województwa w sprawie: Powołania Zespołu ds. opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ oraz Powołania Grup Roboczych ds. opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+):

- wewnętrznych – z departamentami merytorycznymi UMWS oraz określonymi jednostkami organizacyjnymi Urzędu Marszałkowskiego;
- zewnętrznych – z członkami powołanymi przez Zarząd Województwa Świętokrzyskiego do Grup Roboczych.

2. Obszary badawcze Diagnozy

2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym

2.1.1. Uwarunkowania globalne i europejskie

Wyzwanie klimatyczne/środowiskowe

Globalny problem nabierający w XXI w. w niespotykanej wcześniej wagi w skalach: globalnej, krajowej i regionalnej – to **zmiany klimatyczne**. Zgodnie ze Specjalnym Raportem przygotowanym w 2018 r. przez ONZ-owską agendę Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) ocieplenie wywołane przez człowieka wzrasta o ok. 0,2°C na dekadę i osiągnęło w 2017 r. niemal 1°C powyżej poziomu sprzed epoki przemysłowej¹. Prowadzone na całym świecie badania wykazują negatywny wpływ zmian klimatycznych na sposób życia i ubóstwo oraz w konsekwencji na spodziewane migracje, wysiedlenia i konflikty. Wiąże się to z konsekwencjami gwałtownych zjawisk klimatycznych oraz powstaniem zagrożeń – nawet egzystencjalnych – dla populacji zamieszkujących obszary nadmorskie. Negatywne zjawiska dotyczą zwykle w pierwszym rzędzie osób żyjących w najgorszych warunkach, co z kolei jest zwykle źródłem napięć społecznych i politycznych (IPCC, 2018, s. 244–245).

Zanieczyszczenie powietrza i związane z tym zjawisko **smogu** należy do istotnych problemów środowiskowych w skali globalnej. Dotyczy głównie państw europejskich: w tym Polski, Włoch czy Bułgarii, i azjatyckich, m.in.: Chin i Indii². Według European Society of Cardiology zanieczyszczenie powietrza powoduje 8,8 mln dodatkowych przedwczesnych zgonów rocznie w skali świata. W Europie, wykorzystując nowe metody modelowania wpływu różnych źródeł zanieczyszczenia powietrza na wskaźniki śmiertelności, odkryto, że zanieczyszczenie spowodowało w 2015 r. około 790 tys. dodatkowych zgonów w całej Europie i 659 tys. zgonów w 28 państwach członkowskich Unii Europejskiej³. W Polsce, według różnych źródeł, śmiertelność spowodowana zanieczyszczeniem powietrza szacowana jest pomiędzy ok. 19 tys. osób rocznie (według Ministerstwa Przedsiębiorczości i Technologii) a ok. 45 tys. osób (według niezależnych organizacji pozarządowych). Jesteśmy szczególnie niestawnym liderem w emisji rakotwórczego benzo(a)pirenu, zajmując pierwsze miejsce w Europie z 6-krotnie przekroczoną normą (przy czym kolejne państwo – Czechy, miało 3-krotnie mniejszą emisję)⁴. Wśród miast najbardziej zanieczyszczonych pyłami PM10 w Polsce znajdują się też Kielce.

Na świecie ponad miliard ludzi **nie ma dostępu do wody zdatnej do picia**, a 2,6 mld ludzi żyje w złych warunkach sanitarnych. Cierpią głównie mieszkańcy Afryki i Azji. Co roku ponad milion dzieci umiera na biegunkę i inne choroby wywołane spożyciem skażonej wody lub brakiem dostępu do sanitariatów⁵.

Uwzględniając warunki hydrologiczne oraz położenie geograficzne kraju w zasięgu klimatu umiarkowanego przejściowego, trzeba uznać, że zasoby wodne w Polsce są małe. Charakteryzuje je również znaczne zróżnicowanie przestrzenne, będące konsekwencją dużej zmienności warunków środowiska przyrodniczego kształtujących cykl hydrologiczny. Według Global Compact Network

¹ 0,87°C w latach 2006–2015 w stosunku do lat 1850–1900.

² <https://aqicn.org/map/europe/pl/> (odczyt 26.08.2019)

³ <https://www.sciencedaily.com/releases/2019/03/190312075933.htm> (odczyt 26.08.2019)

⁴ <https://powietrze.malopolska.pl/baza/jakosc-powietrza-w-polsce-na-tle-unii-europejskiej/> (odczyt 26.08.2019)

⁵ <https://sos.wwf.pl/problemy?id=9> / (odczyt 26.08.2019)

Poland: „Położenie kraju w stosunku do oceanu wpływa także na wielkość opadów, które maleją od oceanu w głąb kontynentu, z zachodu na wschód. Dlatego opady w Polsce są mniejsze niż w większości krajów europejskich. Dodatkowym problemem są występujące często w ostatnich latach bezśnieżne zimy, podczas których brak śniegu i zmagazynowanej w nim wody, zasilającej wody powierzchniowe i podziemne, niekorzystnie wpływają na zasoby wodne kraju”⁶. Województwo świętokrzyskie jest jednym z czterech regionów Polski, które są w największym stopniu narażone na brak dostępności wody.

Wyzwanie technologiczne

Kolejnym kluczowym wyzwaniem globalnym są zmiany technologiczne, urastające do rangi rewolucji technologicznej, istotnie wpływającej na gospodarkę, kapitał społeczny i polityczny. Niespotykany wcześniej rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych rodzi określone konsekwencje dla komunikacji społecznej i poziomu debaty publicznej. Rozwój technologiczny wiąże się ze wzrostem znaczenia sztucznej inteligencji, już dziś obecnej w naszym życiu, w postaci konsekwencji uczestnictwa w sieciach społecznościowych, w sterowaniu ruchem na ulicach miast czy przy wykorzystaniu urządzeń nawigacji. Rewolucja cyfrowa umożliwi dalsze radykalne zmiany, wpływające na funkcjonowanie społeczeństw, a polegające na wyłanianiu się nowych form usieciowienia. Stopniowo upowszechnia się – poza sferą komunikacji – internet energetyczny oraz internet logistyczny, które budują całościową inteligentną infrastrukturę XXI w., określaną łącznie jako internet przedmiotów / internet rzeczy (IoT). Jego zastosowania są niezwykle szerokie w wielu sferach związanych z: życiem codziennym, świadczeniem usług publicznych, produkcją używającą inteligentnych maszyn, energetyką, monitorowaniem środowiska i zagrożeń itd. Funkcjonowanie internetu rzeczy wiąże się z wykorzystywaniem wielkich zbiorów danych (*big data*) i pośrednio tworzy zaawansowane inteligentne rozwiązania zarządcze (Rifkin, 2016, e-book). Jeszcze dalej w ocenie zmian technologicznych posuwa się Y.N. Harari, twierdząc, że „rewolucja w technologii informacyjnej i biotechnologii będzie mogła zrestrukturyzować nie tylko gospodarkę i społeczeństwa, lecz także nasze ciała i umysły” (Harari, 2018, e-book). Następstwa wpływu tego typu zmian na organizację pracy i życia społecznego są dziś trudne do wyobrażenia. Globalne wyzwanie technologiczne stawia wymagania i wyzwania przed władzami i administracją publiczną, dotyczące: systemu i poziomu edukacji na wszystkich szczeblach oraz wspierania dostępnymi instrumentami gospodarki opartej na wiedzy we wszystkich sektorach: prywatnym, publicznym i społecznym. Dotyczy to m.in. promowania systemów współpracy międzysektorowej w 3-, 4- lub 5-elementowych układach, tzw. helisach (Carayannis i in., 2012; Etkowitz i Leydesdorff, 2000).

Wyzwania społeczne

Zasadniczym procesem wpływającym na transformację współczesnego świata jest kontynuacja i nasilenie się **zmian demograficznych**. Można przy tym zaobserwować dwa problemy. Z jednej strony ilość mieszkańców Ziemi rośnie, sięgając obecnie 7,7 mld osób⁷. Według analityków Banku Światowego liczba ludności sięgnie w 2050 r. ok. 10 mld (Suzuki, 2019), co wynika z upowszechnienia medycyny i wydłużania się życia. To ostatnie oznacza **starzenie się społeczeństw** na wszystkich kontynentach. Przykładowo prognozy ONZ zakładają, że odsetek ludności Europy powyżej 65. roku życia wyniesie do 2030 r. 23,8%. Jest to dwukrotnie więcej niż w 1990 r. (Walkowska, 2017). Według analiz realizowanych przez GUS wskaźnik starości demograficznej (procentowy udział osób w wieku 65 i więcej lat w ogólnej populacji) w Polsce kształtował się od 10,2 w 1990 r. po 17,5% w 2018 r. Przewiduje się, że w 2040 r. wskaźnik ten sięgnie 26,4 (Stańczak i Szałtys, 2017, s. 14). Sytuacja taka stanowi istotne zagrożenie dla systemu emerytalnego i polityk społecznych w Polsce. Negatywne zjawiska demograficzne obecne są

⁶ <https://ungc.org.pl/info/zasoby-wodne-polsce/> (odczyt 2019.08.27)

⁷ <https://data.worldbank.org> (odczyt 2019.08.03)

też w województwie świętokrzyskim, gdzie obserwuje się szybki proces starzenia się ludności, niski poziom dzietności oraz niekorzystne saldo migracji⁸.

Kolejnym wielkim i trudnym do oceny w długim horyzoncie czasu problemem współczesnego świata są **nierówności społeczne** obserwowane w skali globalnej. Najnowszy raport pt. *Public good or private wealth?* opracowany przez organizację Oxfam International ze stycznia 2019 r. przedstawia dane, z których przykładowo wynika, że ok. 3,4 mld ludzi na świecie żyje za mniej niż 5,5\$ dziennie, 262 mln dzieci nie może chodzić do szkoły, tysiące osób umierają rocznie z powodu braku dostępu do opieki zdrowotnej itd. Przepaść między bogatymi a biednymi dzieli społeczeństwa. Uniemożliwia pokonanie ubóstwa i osiągnięcie równości kobiet i mężczyzn. Ważnym aspektem zróżnicowania bogactwa jest to, że od 2013 r. redukcja ubóstwa zmniejszyła się o połowę, podczas gdy w tym samym czasie rośnie kapitał najbogatszych (Oxfam, 2019, s. 10–12; por. też szerszą analizę tematyki w: Piketty, 2015). W Polsce ubóstwo skrajne (minimum egzystencji) dotyczyło, według badań GUS, w 2015 r. 7,4% ludności, by spaść do 4,3% w 2017 r. i wzrosnąć do 5,4% w 2018 r.⁹

Wyzwania gospodarcze – nowe koncepcje rozwoju

Międzynarodowe doświadczenia wskazują skuteczne przykłady stosowania teorii wzrostu endogenicznego, która koncentruje się na kształtowaniu postępu technicznego z wykorzystaniem lokalnych potencjałów. Głównymi stymulatorami są przy tym: wzrost kapitału ludzkiego, wykorzystanie efektów skali, oddziaływanie inwestycji w kapitał fizyczny oraz w badania i rozwój, a wreszcie poprawa usług publicznych. Czynniki te prowadzą do uruchomienia procesów kumulacyjnych i polaryzacji wzrostu regionalnego. W konsekwencji powstają regionalne i lokalne **domeny kompetencji**, jako rozwiązania modelowe w dobie technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Istotą domen kompetencji jest terytorialna koncentracja osób o określonych kompetencjach. Osoby migrują w wybrane miejsca, żeby studiować, szukając pracy czy też w celu zainwestowania kapitału, by stać się częścią kultury i społeczności, w której pracownik/pracownica o określonych kompetencjach ma najwyższy z możliwych status społeczny. Według A. Rossa „domena kompetencji nie jest jedynie centrum przemysłowym, ale „pewnego rodzaju gwiazdą przewodnią – miejscem oferującym nie tylko szanse, lecz również poczucie przynależności, a to przyciąga coraz to nowe fale ambitnych przedsiębiorców” (Ross, 2017, s. 279 i dalsze).

Wskazuje się następujące innowacje dynamizujące gospodarczo dzisiejszy świat:

- automatyzacja i robotyka,
- genomika – przyszłość maszyny ludzkiej,
- cyfryzacja pieniędzy i rynków,
- cyberbroń,
- operowanie danymi jako głównym zasobem – surowcem przyszłości.

Kluczowym elementem opisywanego modelu rozwoju jest **zidentyfikowanie inteligentnych regionalnych specjalizacji** jako podstawy dla rozwoju domen kompetencji. W województwie świętokrzyskim podstawą stworzenia ram polityki innowacyjnej regionu oraz identyfikacji regionalnych specjalizacji była koncepcja opracowana przez KE, tj. RIS3 strategia badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji. W dokumencie Strategia Badań i Innowacyjności (RIS3) z 2014 r. jako regionalne specjalizacje wskazano:

- przemysł metalowo-odlewniczy,
- zasobooszczędne budownictwo,

⁸ Por. podrozdział: *Procesy demograficzne, ich konsekwencje rozwojowe i prognoza demograficzna.*

⁹ *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r. (na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych)*, GUS, czerwiec 2019.

- nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo przemysłowe,
- turystykę zdrowotną i prozdrowotną,
- technologie informacyjno-komunikacyjne,
- branżę targowo-kongresową,
- zrównoważony rozwój energetyczny.

Specjalizacje te mogą stać się podstawą do kształtowania wojewódzkich domen kompetencji.

Nowy model gospodarczy, łączący kwestie ekonomiczne, środowiskowe i społeczne, wiąże się z rozwojem **gospodarki o obiegu zamkniętym** (GOZ) i biogospodarki. W ujęciu autora Diagnozy „Istotą GOZ jest taka konfiguracja funkcjonowania gospodarki, na wszystkich poziomach organizacji terytorialnej państwa, w której surowce, materiały i produkty powinny pozostawać w ciągłym obiegu tak długo, jak to możliwe”(Noworól, 2018, s.24). W konsekwencji minimalizowane jest powstawanie odpadów, których wytwarzanie jest charakterystyczne dla tradycyjnej linearnej gospodarki, wykorzystującej zasadę „weź – wyprodukuj – zużyj – wyrzuć”. Istotą GOZ jest zatem zmiana traktowania odpadów. Przystają być one ostatnim etapem cyklu życia produktu, a stają surowcem lub/ i materiałem do dalszego przetwarzania i obróbki. Ta zmiana przynosi korzyści o charakterze środowiskowym, gospodarczym i społecznym. Idea GOZ wymaga zaawansowanych rozwiązań technologicznych i organizacyjnych, a uwzględniana musi być na wszystkich etapach cyklu życia produktu. Restrukturyzacja gospodarki w duchu jej cyrkularności powinna się rozpocząć na etapie projektowania produktu, by wpływać na sposób jego wytwarzania i konsumpcji, wreszcie pozwalając na odpowiednie systemy zbierania i zagospodarowania odpadów. Powstające odpady w gospodarce o obiegu zamkniętym powinny być wykorzystane jako surowce wtórne. Tworzenie nowych produktów i procesów produkcyjnych w duchu GOZ jest zatem szansą na zwiększenie innowacyjności przedsiębiorstw oraz podniesienie konkurencyjności gospodarki krajowej, regionalnej i lokalnej. Koncepcja gospodarki o obiegu zamkniętym wpisuje się w politykę środowiskową i gospodarczą Unii Europejskiej¹⁰.

Wyzwania społeczno-polityczne o wymiarze globalnym

Wśród współczesnych uwarunkowań i wyzwań powinno się też uwzględnić inne elementy:

- ryzyko wojny nuklearnej (wiele państw, w tym Korea Płn., posiada taką broń);
- fundamentalizm, integryzm i terroryzm jako zagrożenia ze strony niektórych państw lub międzynarodowych systemów ideologiczno-religijnych;
- zachwianie się porządku globalnego ukształtowanego po II wojnie światowej w związku z cichym wycofywaniem się USA i Rosji z porozumień rozbrojeniowych;
- wzrost znaczenia Chin i Indii na arenie politycznej i gospodarczej.

Uwarunkowania europejskie, w tym związane z Polityką Spójności

Najważniejszym europejskim uwarunkowaniem rozwoju regionalnego w Polsce jest polityka spójności Unii Europejskiej. W perspektywie roku 2030 kluczowe są propozycje Komisji Europejskiej dotyczące kolejnego okresu programowania, czyli lat 2021–2027. Pakiet projektów rozporządzeń odnoszących się do polityki spójności w perspektywie finansowej 2021–2027 został opublikowany przez Komisję Europejską 29 maja 2018 r. Pakiet ten obejmuje:

- Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego

¹⁰ Tamże.

i Rybackiego, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu i Migracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu na rzecz Zarządzania Granicami i Wiz COM(2018) 375;

- Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności, COM(2018) 372;
- Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+), COM(2018) 382;
- Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie przepisów szczegółowych dotyczących celu „Europejska współpraca terytorialna” (Interreg) wspieranego w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz instrumentów finansowania zewnętrznego COM(2018) 374;
- Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie mechanizmu eliminowania barier prawnych i administracyjnych w kontekście transgranicznym COM(2018) 373.

Dla skuteczności prowadzenia polityki regionalnej w Polsce, kluczowe znaczenie mają **cele i alokacja finansowa związane z Polityką Spójności UE**. Cele te wraz z odpowiadającymi im celami szczegółowymi przedstawiono za dokumentem rządowym Założenia do Umowy Partnerstwa z lipca 2019 r. (ZUP). Cele te są następujące:

Cel Polityki 1 – bardziej inteligentna Europa (*Smarter Europe*)

Cele szczegółowe będą osiągnęte poprzez dwa cele szczegółowe. Pierwszy to wzrost innowacyjności gospodarki. Obejmuje on wsparcie wszystkich etapów tworzenia innowacji poprzez:

- „wsparcie rozwoju działalności B+R przedsiębiorstw i konsorcjów z ich udziałem;
- wsparcie wdrażania wyników prac B+R, ze względu na koszty, które przedsiębiorstwa muszą ponieść na tym etapie, aby finalnie wprowadzić innowację do obiegu gospodarczego;
- wsparcie rozwoju współpracy między (1) przedsiębiorstwami, (2) przedsiębiorstwami a sektorem nauki oraz (3) przedsiębiorstwami, sektorem nauki i podmiotami sektora publicznego w procesie tworzenia, rozwoju i wdrażania innowacji;
- wsparcie zwiększania podaży innowacji ze strony sektora nauki – rozwój kadr, współpracy między instytucjami (w tym z renomowanymi ośrodkami badawczymi z zagranicy) oraz zasobów technicznych niezbędnych do prowadzenia badań przemysłowych i prac rozwojowych, ukierunkowanie publicznych prac B+R na wybrane obszary problemowe kluczowe dla nowoczesnej gospodarki;
- wsparcie rozwoju systemu ochrony własności intelektualnej;
- wsparcie rozwoju mechanizmów dyfuzji wiedzy w gospodarce (transfer technologii);
- wsparcie infrastruktury B+R (w szczególności w przedsiębiorstwach)”¹¹.

W związku z opisanymi powyżej uwarunkowaniami globalnymi powyższe formy wsparcia mają podstawowe znaczenie dla poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej w Polsce i województwie świętokrzyskim.

Kolejny szczegółowy kierunek działań w ramach Celu Polityki 1. dotyczy restrukturyzacji i modernizacji sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Przewiduje on wsparcie wymienionych poniżej działań:

¹¹ ZUP, s. 21.

- „wsparcie inwestycji produkcyjnych w MSP, w tym – zwiększających ich zaawansowanie technologiczne;
- stymulowanie popytu na innowacje ze strony przedsiębiorstw (zwłaszcza z MSP);
- zwiększanie zdolności przedsiębiorstw do tworzenia produktów i usług o potencjale eksportowym;
- transformacja cyfrowa gospodarki,
- wsparcie rozwoju innowacyjnych usług dla MSP, w tym zwiększenie zdolności krajowego ekosystemu do sieciowania i klasteryzacji podmiotów biznesowych i naukowych;
- rozwój systemów doskonałości procesowej i produktowej przedsiębiorstw – upowszechnienie systemów i standardów jakości wśród przedsiębiorstw, wsparcie popytu na projaściowe usługi instytucji otoczenia biznesu;
- rozwój niezbędnych dla nowoczesnej gospodarki kompetencji i umiejętności przedsiębiorców, menadżerów i pracowników, w szczególności w zakresie umiejętności cyfrowych oraz zarządzania nowymi modelami biznesowymi”¹².

Cel Polityki 2 – bardziej przyjazna dla środowiska bezemisyjna Europa (a *Greener, carbon free Europe*)

Cel ten związany jest z ochroną środowiska oraz energetyką i odpowiada na wyzwania związane z żywotnymi potrzebami Polski, a tym – województwa świętokrzyskiego.

W obszarze ochrony środowiska wsparcie ma być kierowane na:

- zmianę zachowań na proekologiczne, co obejmuje m.in.: promocję odpowiednich zachowań indywidualnych oraz grupowych, wsparcie indywidualnej i zbiorowej mobilności o niskiej lub zerowej emisyjności, rozwój infrastruktury transportu zbiorowego, edukację ekologiczną;
- przystosowanie systemu społecznego do zmian klimatu i środowiska naturalnego, a w szczególności:
 - planowanie i rozwój zintegrowanych miejskich strategii rozwoju, planowanie i wdrażanie strategii niskoemisyjnych na poziomie miast i województw,
 - przystosowanie się do zmian klimatu poprzez m.in. dostosowanie infrastruktury miejskiej do ekstremalnych stanów pogodowych, zagospodarowanie wód opadowych, wspieranie małej retencji, przeciwdziałanie zasklepieniu gleby, przeciwdziałanie suszy,
 - ochronę i zapobieganie klęskom żywiołowym, w tym łączenie zasobów z sąsiednimi regionami i krajami,
 - działania na rzecz gospodarki wodnej,
 - wsparcie zarządzania i ochrony przyrody na obszarach chronionych,
 - rozwój potencjału służb publicznych – rozwój monitoringu, prognozowania i ostrzegania przed stanami nadzwyczajnymi oraz systemów ratownictwa,
 - zrównoważone rozwiązania oparte na mechanizmach środowiska – rozwój zielonej infrastruktury miast i technicznej infrastruktury lądowej;
- przystosowanie systemu gospodarczego do zmian klimatu i środowiska naturalnego:
 - zmniejszenie zasobo- i materiałochłonności procesów produkcyjnych i logistycznych poprzez rozwój i wdrażanie nowych technologii (ekoinnowacje),

¹² ZUP, s. 21–22.

- wspieranie zmiany procesów produkcyjnych w celu przejścia z modelu liniowego na cyrkularny (GOZ), w powiązaniu z reorganizacją systemów zbierania odpadów przeznaczonych do odzysku (recyklingu),
- wspieranie recyklingu odpadów komunalnych i efektywnego gospodarowania zasobami w MSP,
- dalszy rozwój systemów zbierania i oczyszczania ścieków komunalnych;
- gospodarcze wykorzystanie zasobów środowiskowych, co dotyczy gospodarki wodnej i wykorzystania zasobów przyrodniczych i krajobrazowych w gospodarce lokalnej.

W obszarze energetyki ZUP zakłada istotną restrukturyzację sektora, wskazując następujące działania priorytetowe:

- promowanie efektywności energetycznej oraz energooszczędności;
- redukcję emisji gazów cieplarnianych;
- poprawę jakości powietrza poprzez redukcję niskiej emisji;
- promocję wytwarzania energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii;
- digitalizację energetyki (rozwój nowych technologii służących poprawie wydajności energetycznej);
- rozbudowę systemu przesyłu i dystrybucji energii, a także jej magazynowania;
- wspieranie rozwoju i propagowanie transportu nisko- oraz zeroemisyjnego.

Dla każdego z wymienionych priorytetów wskazane są szczegółowe rozwiązania, które będą mogły być współfinansowane ze środków finansowych PS¹³.

Cel Polityki 3 – lepiej połączona Europa (*a more Connected Europe*):

Cel ukierunkowany jest na ograniczenie luki występującej pomiędzy rozwiniętymi krajami UE a Polską m.in. w zakresie sieci kolejowej oraz drogowej wchodzącej w skład Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T). Wskazuje się zatem następujące priorytetowe działania finansowane ze środków PS na lata 2021–2027:

- rozwój lądowej infrastruktury transportowej (punktowej i liniowej) w ramach sieci bazowej i kompleksowej TEN-T oraz poza nią (transport drogowy, szynowy/kolejowy, wodny śródlądowy, morski),
- rozwój wodnej infrastruktury transportowej,
- poprawę dostępności transportowej,
- wsparcie zmian w mobilności oraz zmniejszenie emisyjności sektora transportu dotyczące wszystkich dziedzin transportu: towarowego, zbiorowego i indywidualnego,
- cyfryzację sektora transportu zarobkowego (towarowego, pasażerskiego) i indywidualnego,
- zwiększenie dostępu do usług ultraszybkiego szerokopasmowego internetu.

Cel Polityki 4 – Europa o silniejszym wymiarze społecznym (*a more Social Europe*):

W ramach Celu 4 jako priorytety inwestycyjne finansowane ze środków PS na lata 2021–2027 w Polsce wskazuje się:

- rozwój kompetencji i umiejętności wspierających transformację gospodarczą,

¹³ ZUP, s. 23-27.

- rynek pracy sprzyjający włączeniu społecznemu,
- włączenie społeczne i integrację społeczną osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym,
- usługi zdrowotne i opiekuńcze wspierające zdrowie i aktywność społeczno-gospodarczą wszystkich grup społecznych,
- wzmacnianie zdolności instytucjonalnych podmiotów publicznych w udostępnianiu usług publicznych¹⁴.

Cel Polityki 5 – Europa bliżej obywateli (*a Europe Closer to Citizens*) – zintegrowany i zrównoważony rozwój wszystkich typów terytoriów:

Działania programowane w ramach Celu 5 i system ich wdrażania związane są z realizacją polityki regionalnej i celów KSRR 2030 opisanych poniżej. Oznacza to zapewnienie wsparcia w krajowych i regionalnych programach operacyjnych dla obszarów strategicznej interwencji (OSI), tj. miast średnich, tracących funkcje społeczno-gospodarcze, oraz obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją. Działania te mają także wiązać się z interwencją państwa na rzecz OSI wymagających wsparcia z poziomu krajowego, co dotyczy Śląska i regionów wschodniej Polski. Dopuszcza się też wsparcie OSI wyznaczanych na poziomie regionalnym.

Cel 5 będzie wdrażany poprzez realizację projektów wynikających ze strategii terytorialnych, obejmując następujące cele szczegółowe i rodzaje interwencji:

- rewitalizacja obszarów zdegradowanych, prowadzona w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki realizowane na podstawie programu rewitalizacji;
- ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury jako ważnych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego danego obszaru;
- bezpieczeństwo przestrzeni publicznych, w tym dostosowanie przestrzeni publicznej, architektury, transportu i produktów do wymagań wszystkich obywateli – seniorów, osób z niepełnosprawnościami, ale też np. kobiet w ciąży i rodziców z małymi dziećmi;
- rozwój obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych, jak też opartych o właściwości uzdrowiskowe i walory kulturowe stanowiące o ich wysokiej atrakcyjności turystycznej, m.in. na potrzeby rozwoju sektora turystyki, ekoturystyki czy srebrnej gospodarki.

Dokument ZUP podkreśla konieczność stosowania partycypacji społecznej i animowania współpracy partnerskiej podczas przygotowania i wdrażania dokumentów strategicznych niezbędnych dla wdrażania Celu 5. Zakłada się też uzupełnianie ww. interwencji wybranymi celami szczegółowymi i rodzajami działań z pozostałych celów polityki (1–4), które będą indywidualnie dostosowane do potrzeb, problemów i możliwych do wykorzystania potencjałów rozwojowych danego terytorium. Dopuszcza się też łączenie finansowania projektów typu twardego i miękkiego (EFRR i EFS)¹⁵.

¹⁴ ZUP, 30-34.

¹⁵ ZUP, s. 35–37.

Przewiduje się koncentrację tematyczną w EFRR zgodnie z poniższą tabelą:

Tabela 1. Koncentracja tematyczna w EFRR w okresie programowania 2021–2027

Kraj	Cel 1 (Inteligentna Europa) min. %	Cel 2 (Zielona, nisko-emisyjna Europa) min. %	Zrównoważony rozwój obszarów miejskich %
Polska	35	30	6
Dochód Narodowy Brutto <i>per capita</i> 75–100%	45	30	
Dochód Narodowy Brutto <i>per capita</i> pow. 100%	60	C1+C2 min 85	

Źródło: informacje MIIR.

W celach EFS+ także zakładana jest koncentracja tematyczna, przy czym:

- min. 25% środków EFS przeznaczonych na włączenie społeczne i walkę z ubóstwem, w tym integrację imigrantów (bez ekonomii społecznej);
- min. 2% środków przeznaczonych na pomoc materialną dla najbardziej potrzebujących w ramach oddzielnej osi priorytetowej lub oddzielnego programu operacyjnego;
- wsparcie zdolności do zatrudnienia ludzi młodych – warunkowa konieczność zapewnienia 10% środków EFS+.

Założenia do Umowy Partnerstwa na lata 2021–2027 przedstawiają wstępną alokację finansową Polityki Spójności (PS) dla Polski, z zastrzeżeniem, że wszystkie prezentowane kwoty mogą ulec zmianie. Całkowita alokacja dla Polski na lata 2021–2027 w ramach PS wyniesie 64 397 mln euro (przed transferami). Obowiązkowe transfery dotyczą zobowiązań na rzecz instrumentów i programów wdrażanych przez KE oraz na pomoc techniczną z inicjatywy KE i wyniosą ogółem 2951 mln euro.

Alokacja dla Polski po transferach ma wynieść 61 446 mln euro, przy następującym podziale środków:

- Cel I – „Inwestycje na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia” – 60 918 mln euro:
 - Fundusz Spójności – 8146 mln euro,
 - Fundusze strukturalne: 52 772 mln euro:
 - EFRR – 40 113 mln euro,
 - EFS+ – 12 659 mln euro;
- Cel II – EWT – 528 mln euro.

Alokacja środków na poszczególne kategorie regionów obejmuje:

- regiony słabiej rozwinięte (o zamożności poniżej 75% unijnej średniej PKB *per capita* PPS); w tej grupie jest województwo świętokrzyskie i 13 innych polskich regionów;
- regiony przejściowe (między 75 a 100% średniej), co w Polsce dotyczy województwa dolnośląskiego (a w wariantcie też województwa wielkopolskiego);
- regiony lepiej rozwinięte (powyżej 100% średniej), co w Polsce dotyczy województwa mazowieckiego (a w wariantcie – regionu warszawskiego stołecznego)¹⁶.

ZUP nie wskazuje bezpośrednio poziomu alokacji, a jedynie odniesienie do tzw. cappingu. Jest to górne ograniczenie, określone jako procent PKB kraju, którego alokacja nie może przekraczać w ujęciu rocznym. „W przypadku Polski (jako dla kraju o poziomie DNB *per capita* w PPS powyżej 65% średniej UE-27) capping został określony na poziomie 1,55% PKB”¹⁷.

¹⁶ ZUP, s. 41–42.

¹⁷ Tamże.

2.1.2. Uwarunkowania krajowe

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

W dniu 14 lutego 2017 r. Rada Ministrów przyjęła **Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r. (SOR)**. Dokument ten ukierunkowuje rozwój kraju w perspektywie średnioterminowej, definiując model rozwoju Polski i wskazując wizję, zasady, cele i priorytety rozwoju kraju w wymiarach: gospodarczym, społecznym i przestrzennym. Dwa zasadnicze elementy SOR dotyczą z jednej strony zwiększenia koncentracji polityki regionalnej na obszarach problemowych, a z drugiej – modyfikacji planowania strategicznego poprzez wprowadzenie tzw. planowania zintegrowanego, obejmującego planowanie społeczno-gospodarcze i planowanie przestrzenne. Cel główny SOR brzmi następująco: „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”. Z punktu widzenia rozwoju regionalnego najważniejsze elementy SOR ujęte są w celu szczegółowym II – „Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony”. Zaznacza się przy tym, że państwo polskie rozumie zrównoważony rozwój społeczny i regionalny jako harmonijny rozwój całego kraju, wrażliwy na terytorialną różnorodność i jej atuty, a jednocześnie dbający o zapewnienie całemu społeczeństwu wysokiej jakości życia. Cel ten obejmuje dwa obszary: „Spójność społeczną” oraz „Rozwój zrównoważony terytorialnie”. W ramach tego drugiego obszaru SOR wskazuje trzy cele polityki regionalnej:

1. Zrównoważony rozwój kraju wykorzystujący indywidualne potencjały poszczególnych terytoriów.
2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.
3. Podniesienie skuteczności i jakości wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

Dla celu 1. Zrównoważony rozwój kraju wykorzystujący indywidualne potencjały poszczególnych terytoriów wskazuje się następujące kierunki interwencji ważne dla województwa świętokrzyskiego:

- (1) Tworzenie warunków do dalszego rozwoju konkurencyjnej gospodarki w Polsce Wschodniej i w innych obszarach słabszych gospodarczo.
- (3) Aktywne gospodarczo i przyjazne mieszkańcom miasta, a w tym:
 - 3.1. Poprawa warunków rozwojowych polskich miast.
 - 3.2. Pełniejsze wykorzystanie potencjału największych polskich aglomeracji.
 - 3.3. Aktywizacja potencjałów miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze.
- (4) Rozwój obszarów wiejskich, a w tym:
 - 4.1. Rozwój obszarów wiejskich w oparciu o endogeniczne potencjały gospodarcze.
 - 4.2. Aktywizacja obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją.

W celu 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych wśród kierunków interwencji, podkreśla się:

- (1) Wzmocnienie koncentracji działań proinnowacyjnych oraz synergii pomiędzy krajowymi i regionalnymi specjalizacjami.
- (2) Wzmacnianie regionalnych systemów inwestycji.
- (3) Zapewnienie efektywnego systemu finansowania przedsięwzięć rozwojowych w regionach.

Cel 3. Podniesienie skuteczności i jakości wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie akcentuje następujące kierunki interwencji:

- (1) Wzmocnienie sprawności administracyjnej samorządów terytorialnych oraz ich zdolności do współpracy z partnerami na rzecz rozwoju.
- (2) Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych na poziomie lokalnym.
- (3) Wzmocnienie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym.
- (4) Zwiększenie efektywności finansowania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030)

Należy podkreślić, że z punktu widzenia problemów zidentyfikowanych w województwie świętokrzyskim zapisy SOR dają nadzieję na silne wsparcie rozwoju regionu przez stronę rządową. Na realizację SRWŚ 2030+ bezpośrednio wpływać będzie także inny kluczowy dokument polityki regionalnej państwa – **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030)**¹⁸. Jest to rozwinięcie i uściślenie postanowień SOR określonych w filarze rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony (cel 2). We wprowadzeniu do KSRR 2030 zamieszczone jest syntetyczne streszczenie tego dokumentu: „uwzględniając aktualne uwarunkowania i wyzwania rozwojowe, które wynikają z procesów demograficznych, globalizacji oraz nowej perspektywy finansowej UE, KSRR identyfikuje cele polityki regionalnej i działania, jakie dla ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorząd terytorialny oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki. Dokument określa systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej przez rząd wobec regionów, jak i wewnątrzregionalne, ich zadania, dokumenty programowe, sposób monitorowania i oceny efektów realizacji, formy wsparcia finansowego oraz źródła finansowania polityki regionalnej”¹⁹. KSRR 2030 rozumie politykę rozwoju „jako skoordynowane działania wszystkich podmiotów (w tym rządu, samorządów terytorialnych wszystkich szczebli i partnerów społeczno-gospodarczych) na rzecz rozwoju poszczególnych terytoriów”²⁰. Nie odchodząc od działań horyzontalnych, ukierunkowanych na zwiększanie konkurencyjności wszystkich polskich regionów, polityka regionalna koncentruje się na interwencjach związanych z wyrównywaniem poziomu życia i szans rozwojowych miast średnich, tracących funkcje społeczno-gospodarcze, oraz mniejszych, a także gmin położonych na obszarach wiejskich zagrożonych trwałą marginalizacją. KSRR 2030 podkreśla przy tym kluczową rolę koordynacji i współdziałania w realizacji interwencji publicznej będącej efektem współpracy instytucji w wieloszczeblowym systemie zarządzania publicznego. W dokumencie zaznaczono, że w systemie tym różne instytucje publiczne, od poziomu krajowego po lokalny, realizują zadania w sposób niezależny, jednakże rolę koordynatorów polityki regionalnej zapewnia minister właściwy ds. rozwoju regionalnego oraz samorządy województw.

KSRR 2030 wskazuje najważniejsze kierunki zmian w polityce regionalnej. Kładzie nacisk na to, że rozwój powinien być odpowiedzialny, czyli taki, „który budując siłę konkurencyjną z wykorzystaniem nowych czynników rozwojowych, zapewnia udział i korzyści wszystkim grupom społecznym zamieszkującym różne miejsca naszego kraju”²¹, a przy tym jest zrównoważony terytorialnie, co oznacza, że „rozwija i efektywnie wykorzystuje miejscowe zasoby i potencjały wszystkich terytoriów, a w szczególności wspomaga rozwój tych obszarów, które mają mniejszą odporność na zjawiska kryzysowe, nie mogą w pełni rozwinąć swojego potencjału rozwojowego lub utraciły funkcje społeczno-gospodarcze”²². Kluczowym elementem podejścia terytorialnego do polityki rozwoju ma być odejście od wspierania całego kraju czy regionów w jednolity sposób na rzecz większego różnicowania interwencji w zależności od problemów i potencjałów poszczególnych obszarów. Ma się to przekładać na uściślenie delimitacji obszarów strategicznej interwencji (OSI)

¹⁸ KSRR 230 została uchwalona przez Radę Ministrów RP w dniu 17 września 2019 r.

¹⁹ KSRR 2030, s. 4.

²⁰ Tamże.

²¹ KSRR 2030, s. 38.

²² Tamże.

z punktu widzenia priorytetów polityki rozwoju, jak również na tworzenie instrumentów terytorialnych dopasowanych do ich specyficznych potrzeb rozwojowych. OSI w KSRR 2030 to obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, wschodnia Polska oraz Śląsk.

KSRR 2030 wskazuje powiązanie instrumentów i mechanizmów realizacji polityki regionalnej z polityką spójności UE. Należą do nich krajowe i regionalne programy operacyjne, programy europejskiej współpracy terytorialnej, w tym wprowadzone w latach 2014–2020 mechanizmy wdrażania w postaci ZIT i RLKS. Tak więc pomimo, że miasta wojewódzkie nie stanowią OSI w KSRR 2030, to jednak zauważa się ZIT jako ważne i pozytywne doświadczenie polityki rozwoju. W systemie realizacji KSRR 2030 „dobre praktyki mechanizmów tworzonych oddolnie będą podtrzymywane, również poprzez zwiększanie zachęt do eksperymentowania. Utrzymany zostanie dotychczasowy mieszany system implementacyjny polityki regionalnej oparty o regionalne programy operacyjne zarządzane przez samorządy województw i programy krajowe oraz programy rozwoju zarządzane przez rząd skoncentrowane na rozwoju konkurencyjności terytorium całej Polski lub wybranych województw i innych obszarów (np. obszary przygraniczne)”²³.

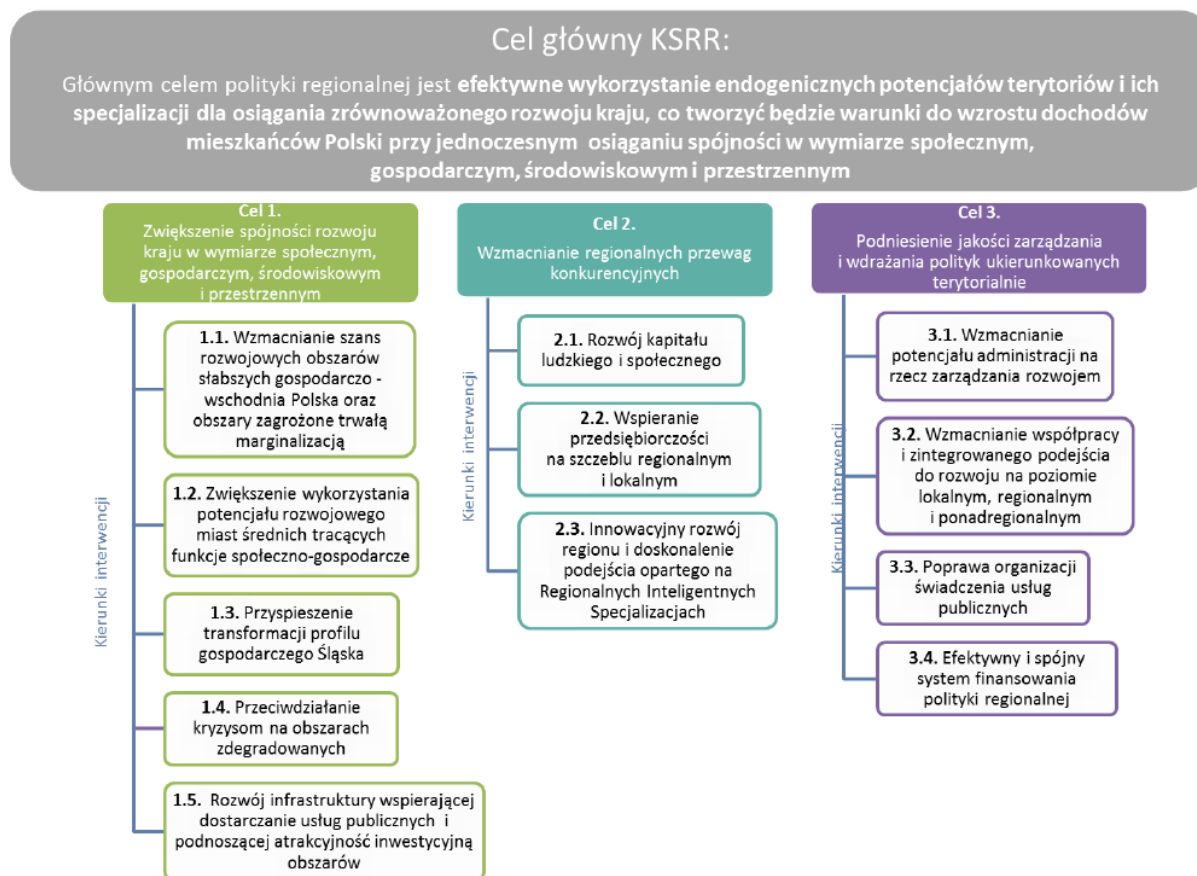
KSRR 2030 identyfikuje zasady polityki regionalnej, obejmujące:

- subsydiarność (np. strategia rozwoju ponadlokalnego),
- zintegrowane podejście terytorialne (np. pakiet działań wdrażany w ramach Programu 2020+),
- partnerstwo i współpraca (np. partnerstwa miejsko-wiejskie, projekty partnerskie realizujące usługi publiczne),
- koncentracja terytorialna i tematyczna (terytorialna – wsparcie OSI, tematyczna – wsparcie RIS),
- podejmowanie decyzji w oparciu o dowody (np. raporty, ewaluacja *ex ante*, *on-going*, *ex post*, oceny oddziaływania na środowisko),
- warunkowość (warunki wstępne stawiane beneficjentom wsparcia),
- zrównoważone inwestowanie poprzez minimalizację presji na środowisko i przestrzeń (np. współpraca gmin w odniesieniu do planowania przestrzeni i planów transportu publicznego).

Strukturę celów KSRR 2030 przedstawiono poniżej.

²³ KSRR 2030, s. 40.

Ryc. 1. Cele KSRR 2030

Źródło: KSRR 2030, s. 48.

Należy podkreślić, że praktycznie wszystkie cele KSRR 2030 mają istotne znaczenie dla konstrukcji i wdrożenia SRWŚ 2030+. W opisie Celu 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym zauważa się, że różnicowania regionalne i wewnątrzregionalne pod względem społeczno-gospodarczym są w Polsce znacznie większe w porównaniu ze standardami OECD i należy przeciwdziałać nierównościom terytorialnym i przestrzennej koncentracji problemów rozwojowych. To ważne zapisy dla województwa świętokrzyskiego. Cel 1 zakłada więc, że wsparcie otrzymają obszary o mniej korzystnych uwarunkowaniach rozwoju, uzyskując odpowiednie zasoby dla eliminowania barier rozwojowych i pobudzenia trwałego wzrostu. Wskazuje się przy tym m.in. **trzy postacie OSI polityki regionalnej, które odnoszą się do świętokrzyskiego: obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz wschodnią Polskę**. Cel 1 ma charakter wybitnie wyrównawczy. W ramach celu szczegółowego 1.1. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo podkreśla się potrzebę tworzenia warunków do dalszego rozwoju konkurencyjnej gospodarki we wschodniej Polsce, m.in. poprzez podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej, wzmacnianie konkurencyjności regionalnych gospodarek i długofalowe pobudzenie aktywności ekonomicznej w wymiarze ponadregionalnym.

Dla treści SRWŚ 2030+ bardzo ważne są też zapisy Celu 2 KSRR 2030: Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych. Zauważa się tam, że „W układzie terytorialnym ważnym podmiotem tych sieci będą miasta o wysokim potencjale gospodarczym (w tym największe aglomeracje)”²⁴. Gromadzą one potencjał, który aktywizuje i inspiruje podejmowanie różnorodnych działań rozwojowych oraz kreuje rozwój gospodarczy regionów. W przypadku województwa

²⁴ KSRR 2030, s. 64.

świętokrzyskiego odnosi się to do Kielc. Rola stolicy województwa polega m.in. na wspieraniu rozwoju i jakości życia w całym regionie poprzez m.in. uzupełnianie oferty usług świadczonych na poziomie lokalnym lub subregionalnym. Cel 2 ma charakter aktywizacyjny, podkreślając znaczenie zwiększania stopnia innowacyjności gospodarki regionalnej i lokalnej oraz rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego.

Cel 3 KSRR 2030: Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie odnosi się do konieczności zapewnienia właściwych relacji pomiędzy podmiotami zarządzającymi rozwojem. „Współpraca samorządów wojewódzkich z samorządami dużych miast, w tym miast wojewódzkich, wykorzystywanie doświadczenia istniejących platform współpracy i budowa nowych powiązań pomiędzy JST różnej wielkości pozwoli lepiej wykorzystać potencjał rozwojowy województw”²⁵.

Wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem polegać ma na poprawie mechanizmów zarządzania strategicznego i potencjału analityczno-ewaluacyjnego urzędów oraz na wdrażaniu zintegrowanego podejścia przy działaniu w partnerstwie. Zintegrowane planowanie strategiczne wymaga współpracy pomiędzy samorządami w obrębie obszaru powiązanego funkcjonalnie w zakresie wspólnego planowania inwestycji, rozbudowy i modernizacji sieci transportowych, wykorzystania terenów pod zabudowę mieszkaniową, działalność gospodarczą, usługową, ochronę terenów zielonych.

Jednym z instrumentów KSRR 2030 będzie Program ponadregionalny skierowany do najbliższych gospodarczo obszarów (**Program 2020+**). Adresatem interwencji tego programu będą terytoria uznane w KSRR jako OSI, tj. obszary zagrożone trwałą marginalizacją i średnie miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze (por. rozdział 2.7.2. *Obszary rozwojowe i problemowe województwa świętokrzyskiego*).

Zgodnie z zapisami KSRR 2030 regiony mogą – zgodnie ze swoją najlepszą wiedzą i potrzebami – wyznaczać swoje obszary strategicznej interwencji jako odpowiedź na problemy rozwojowe, o ile będzie to wiązało się z zapewnieniem konkretnych instrumentów wsparcia lub mechanizmów uzgodnień. Otwiera to przed samorządem województwa możliwość prowadzenia własnej polityki rozwoju w wymiarze terytorialnym.

²⁵ KSRR, 2030, s. 77.

2.2. Sfera przyrodniczo-kulturowa

2.2.1. Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju województwa świętokrzyskiego

Ogólna charakterystyka przyrodnicza regionu

Województwo świętokrzyskie położone jest w środkowo-wschodniej części Polski i zajmuje powierzchnię 11 711 km² (3,7 % obszaru kraju). W pobliżu południowej i wschodniej granicy województwa (dolina Wisły) przebiega granica podziału fizjograficznego na dwie wielkie jednostki (prowincje), tj. Wyżyny Polskie (większość terenu województwa) oraz Karpaty Zachodnie z Podkarpaciem Zachodnim i Północnym. Przeważająca część terytorium położona jest na terenie należącej do Wyżyn Polskich podprowincji Wyżyna Małopolska, która dzieli się na trzy makroregiony: Wyżynę Kielecką (w której skład wchodzi Góry Świętokrzyskie), Wyżynę Przedborską i Nieckę Nidziańską. Niewielki fragment na północnym-wschodzie świętokrzyskiego należy do makroregionu Wyżyny Lubelskiej (podprowincja Wyżyna Lubelsko-Lwowska). Natomiast obszar wzdłuż południowo-wschodniej granicy należy do Kotliny Sandomierskiej – podprowincja Podkarpacie Północne (Solon, Borzyszkowski, 2018, s.143-170) (Ryc. 2).

Jedną z wyróżniających cech województwa świętokrzyskiego jest jego niezwykle urozmaicona budowa geologiczna. Decyduje ona zarówno o bogactwie przyrodniczo-krajobrazowym regionu, jego bogactwach naturalnych, jak i jest swoistą wizytówką świętokrzyskiego.

Centrum regionu zajmuje Wyżyna Kielecka. Zróżnicowana odporność skał spowodowała powstanie charakterystycznej rzeźby rusztowej – równoległych twarzielowych, poprzedzielanych obniżeniami w skałach mniej odpornych (Ryc. 3). Najbardziej charakterystyczną jednostką są Góry Świętokrzyskie – silnie zdenudowany łańcuch górski, zbudowany przeważnie z paleozoicznych skał (w tym kwarcytów kambryjskich w najwyższym paśmie Łysogór).

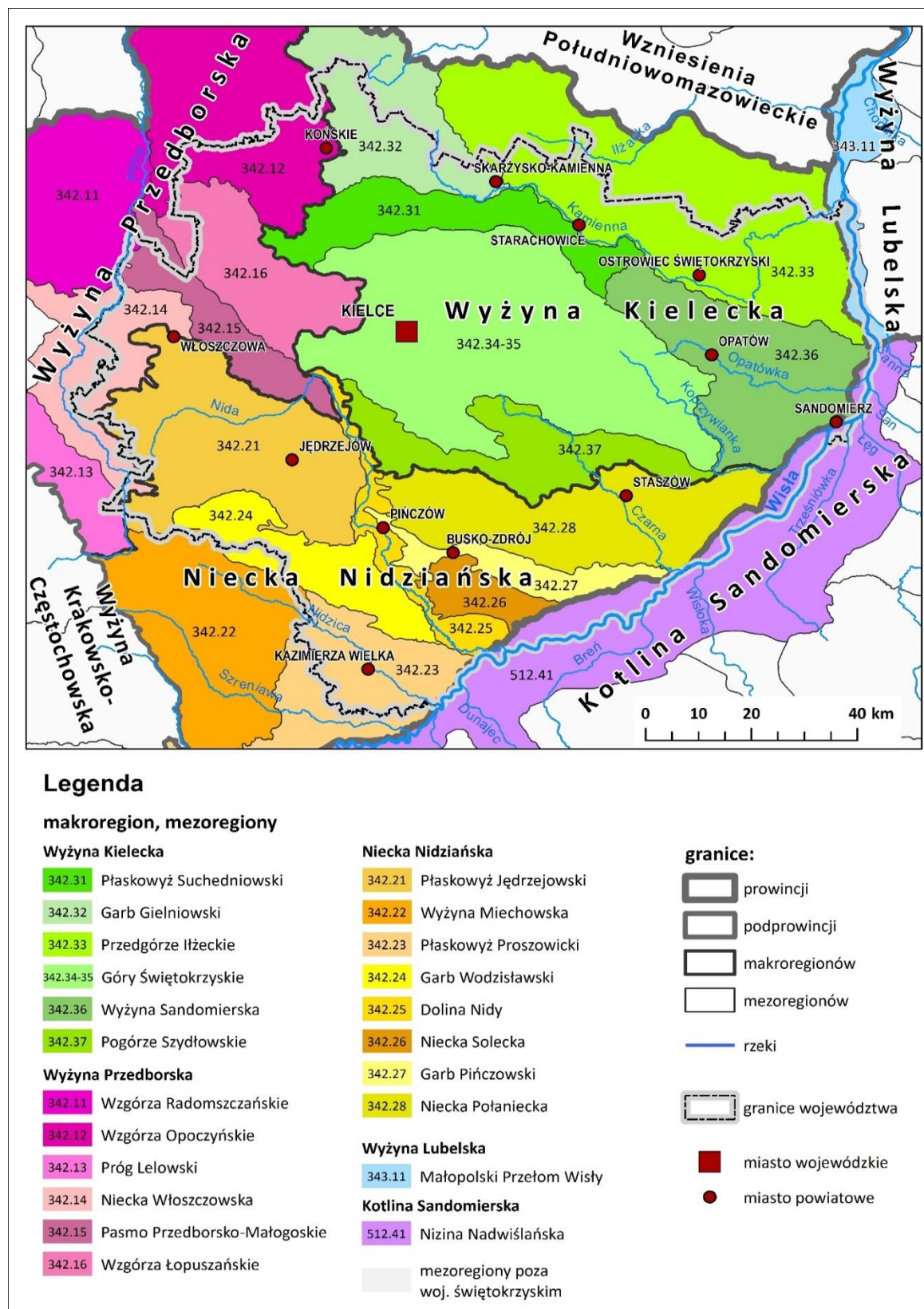
Południową część regionu zajmuje Niecka Nidziańska – rozległe nieckowate obniżenie zbudowane z osadowych skał kredowych i trzeciorzędowych, którego środkiem płynie Nida. W obrębie Niecki występują garby, płaskowyże i drugorzędne niecki.

Zachodnia część regionu położona jest na terenie Wyżyny Przedborskiej, będącej przedłużeniem monoklinalnych pasm w Niecce Nidziańskiej. Obniżenia pomiędzy nimi wypełniają piaski i gliny glacialne, ponad które wznoszą się pasma i wzgórza zbudowane ze skał jurajskich i kredowych.

Północno-wschodni fragment województwa położony jest na terenie należącego do Wyżyny Lubelskiej Małopolskiego Przełomu Wisły – charakteryzującego się stromymi zboczami, wznoszącymi się kilkadziesiąt metrów ponad zasłane madami dno doliny.

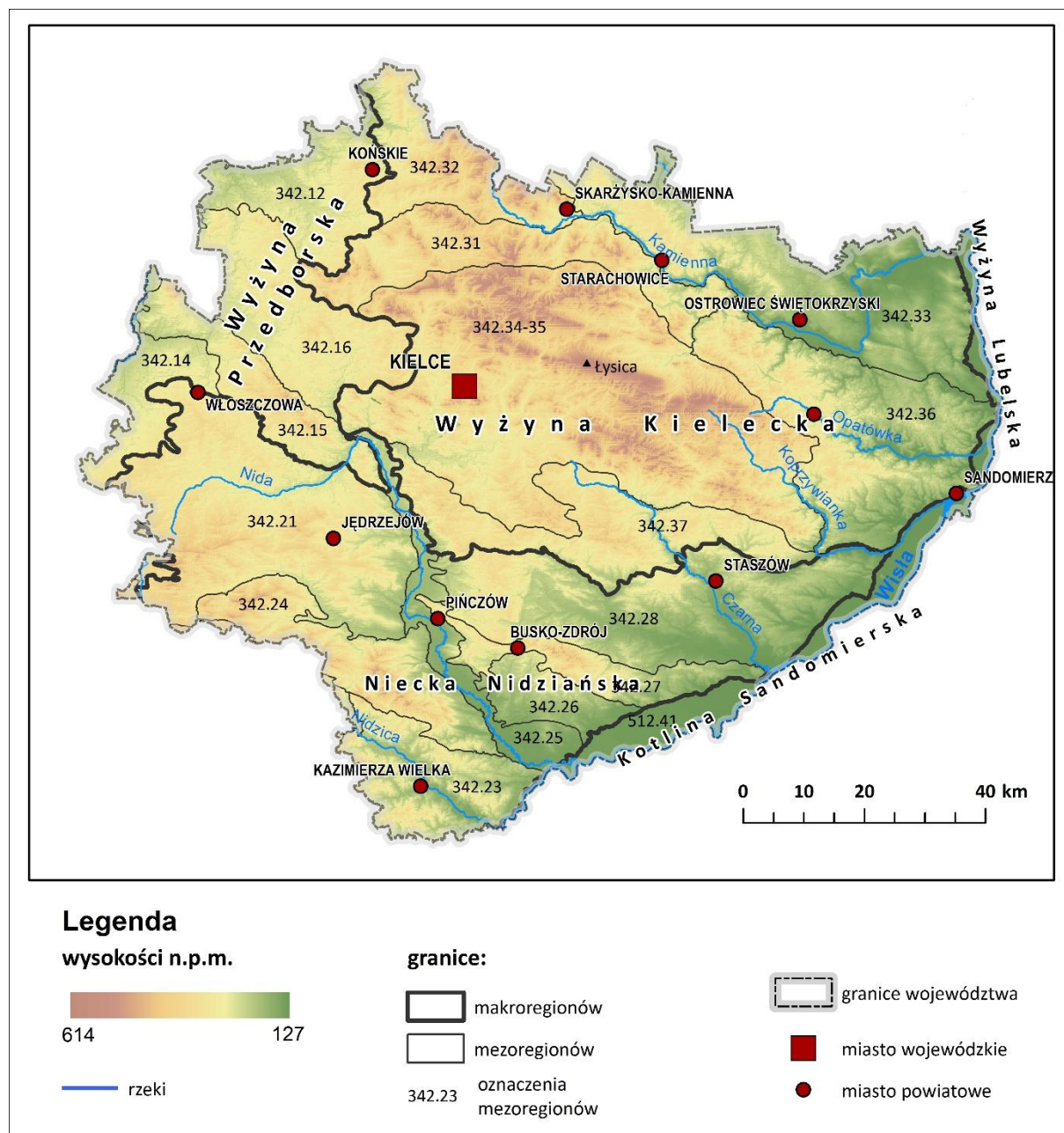
Wschodnie obrzeże Regionu, Nizina Nadwiślańska, należy do makroregionu Kotliny Sandomierskiej. Obszar ten obejmuje szeroką dolinę Wisły, wypełnioną czwartorzędowymi sadami rzecznyymi o miąższości kilkunastu metrów, pod którymi zalegają osady trzeciorzędowe (Kondracki, 2002).

Ryc. 2. Województwo świętokrzyskie na tle regionalizacji fizycznogeograficznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Solon, Borzyszkowski, 2018.

Ryc. 3. Ukształtowanie terenu województwa świętokrzyskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych wysokościowych CODGiK (Numeryczny Model Terenu). Numery mezoregionów według legendy na Ryc. 2.

Zasoby wodne i gospodarka wodna

Zasoby wodne regionu i zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej

Długość cieków na terenie województwa świętokrzyskiego wynosi 5200 km, a ich układ ma charakter promienisty – głównym obszarem źródłkowym są Góry Świętokrzyskie. Obszar województwa obejmuje całkowite bądź częściowe zlewnie rzek: Czarnej Staszowskiej, Kamiennej, Koprzywianki, Nidy, Nidzicy, Opatówki, Pilicy i Wisły.

Zasoby wód powierzchniowych w województwie, wyrażone odpływem rocznym, wynoszą około 1890 mln m³. W przeliczeniu na mieszkańca (1,4 m³) zasoby wód powierzchniowych

województwa świętokrzyskiego są zatem niskie na tle Polski (średnio 1,6 m³) i bardzo niskie na tle Europy (4,6 m³). Najwyższą zasobnością spośród świętokrzyskich zlewni II rzędu charakteryzują się zlewnia rzeki Nidy (w profilu Wiślica – ponad 600 mln m³/rok) i Kamiennej (Czekarzewice 261,9 mln m³/rok). Najniższymi zasobami charakteryzują się zlewnie Nidzicy, Iłżanki, Koprzywnianki, Mierzawy i Opatówki²⁶.

W województwie świętokrzyskim brak jest większych jezior naturalnych, występują natomiast zbiorniki sztuczne łączące funkcje: przeciwpowodziowe, kompensacyjne, rekreacyjne, hodowlane, energetyczne oraz przeciwpożarowe. Województwo cechuje się także niskim poziomem retencji wody (ok. 108,5 mln m³, ok. 5,7% zasobów wód powierzchniowych), zarówno w odniesieniu do potrzeb, jak i standardów europejskich.

Większość województwa (65%) położona jest:

- w regionie wodnym Górnej-Zachodniej Wisły - ustanowionym w art. 13 ust. 2 pkt 1 lit. b ustawy Prawo wodne – zarządzanym przez RZGW w Krakowie PGW Wody Polskie

- w regionie wodnym Górnej-Wschodniej Wisły - ustanowionym w art. 13 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy Prawo wodne – zarządzanym przez RZGW w Rzeszowie PGW Wody Polskie.

Zachodnia i północna część województwa (35% powierzchni) zlokalizowana jest natomiast w regionie wodnym Środkowej Wisły administrowanym przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie, obejmujący: Zarząd Zlewni w Radomiu (Nadzory Wodne w Ostrowcu, Skarżysku-Kamiennej, Starachowicach, Anopolu, Lipsku, Przysusze, Szydłowcu i Iłży), Zarząd Zlewni w Piotrkowie Trybunalskim (Nadzory Wodne we Włoszczowie, Piotrkowie Trybunalskim, Końskich, Białaczkowie i Koniecpolu). Na terenie województwa świętokrzyskiego zlokalizowanych jest 227 jednolitych części wód powierzchniowych, będących podstawowymi jednostkami gospodarki wodnej.

Podstawowym źródłem zaopatrzenia w wodę dla potrzeb socjalno-bytowych są wody podziemne, natomiast na cele przemysłowe – wody powierzchniowe. Na obszarze województwa znajduje się częściowo lub w całości 17 Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP)²⁷.

Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych świętokrzyskiego należą do najmniejszych w kraju, stanowią jedynie 3% krajowych zasobów. Również w przeliczeniu na mieszkańca zasoby eksploatacyjne wód podziemnych są mniejsze niż przeciętna dla kraju (11 miejsc).

Tabela 2. Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych

Jednostka terytorialna	Ogółem		Na mieszkańca
	(hm ³)	Polska = 100	m ³
Polska	18 021,1	100,0	469
Dolnośląskie	810,8	4,5	279
Kujawsko-pomorskie	1 619,8	9,0	778
Lubelskie	1 271,9	7,1	598
Lubuskie	828,6	4,6	815
Łódzkie	1 517,0	8,4	613
Małopolskie	663,2	3,7	196
Mazowieckie	2 292,0	12,7	426
Opolskie	517,3	2,9	522
Podkarpackie	522,2	2,9	245
Podlaskie	687,3	3,8	580

²⁶ Program ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego na lata 2015–2020 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2025.

²⁷ Zbiorniki o numerach: 405, 406, 408, 409, 411, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 425, za: Program ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego na lata 2015–2020 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2025.

Jednostka terytorialna	Ogółem		Na mieszkańca
	(hm ³)	Polska = 100	m ³
Pomorskie	1 448,0	8,0	623
Śląskie	961,7	5,3	211
Świętokrzyskie	541,5	3,0	434
Warmińsko-mazurskie	1 147,4	6,4	800
Wielkopolskie	1 690,3	9,4	484
Zachodniopomorskie	1 502,2	8,3	881

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Region cechuje się drugim najwyższym w kraju (po Mazowieckim) zużyciem wody na potrzeby gospodarki narodowej. Zużycie to wzrosło o 43% (463 tys. dam³) i w 2018 r. region odpowiadał za 16% zużycia wody. W przeliczeniu na mieszkańca zużycie wody wzrosło o 47% i było w 2018 r. najwyższe w kraju.

Tabela 3. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej

Jednostka terytorialna	Ogółem			Zużycie wody na 1 mieszkańca		
	2008	2018	zmiana	2008	2018	zmiana
	dam ³		%	m ³		%
Polska	10 233 645,9	9 434 564,1	-7,8	268,5	245,6	-8,5
Dolnośląskie	421 327,2	396 125,0	-6,0	146,5	136,5	-6,8
Kujawsko-pomorskie	223 097,4	241 554,3	8,3	108,0	116,1	7,5
Lubelskie	347 095,1	292 389,3	-15,8	160,4	137,8	-14,1
Lubuskie	93 961,4	80 916,1	-13,9	93,2	79,7	-14,5
Łódzkie	297 096,9	272 072,3	-8,4	116,4	110,1	-5,4
Małopolskie	524 035,0	475 191,4	-9,3	159,7	139,9	-12,4
Mazowieckie	2 646 935,6	2 460 213,4	-7,1	509,5	456,3	-10,4
Opolskie	108 718,9	132 566,0	21,9	105,1	134,2	27,7
Podkarpackie	257 832,0	225 085,9	-12,7	122,9	105,7	-14,0
Podlaskie	79 911,9	88 630,9	10,9	67,0	74,9	11,8
Pomorskie	228 126,8	200 018,3	-12,3	103,0	85,9	-16,6
Śląskie	410 410,3	372 842,6	-9,2	88,3	82,1	-7,0
Świętokrzyskie	1 060 189,9	1 523 206,9	43,7	832,4	1 224,1	47,1
Warmińsko-mazurskie	130 180,9	119 846,0	-7,9	91,3	83,7	-8,3
Wielkopolskie	1 718 197,6	1 361 394,4	-20,8	506,7	390,0	-23,0
Zachodniopomorskie	1 686 529,0	1 192 511,3	-29,3	996,6	700,2	-29,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tak znaczące zużycie wody w niewielkim województwie jest konsekwencją działalności przemysłowej, przede wszystkim funkcjonowania elektrowni w Połańcu. W 2018 r. działalność przemysłowa odpowiadała za 93% zużycia wody w świętokrzyskim (ponad 20 p.p. więcej niż w Polsce). Udział przemysłu w ogólnym zużyciu zwiększył się o 5 p.p., co w liczbach bezwzględnych oznaczało zwiększenie poboru wody przez przemysł o 482,7 tys. dam³. Zmniejszyło się natomiast o 21,2 tys. dam³ zużycie wody przez rolnictwo i leśnictwo, co oznacza także spadek o niemal połowę udział procentowego tego sektora w ogólnym zużyciu wody w regionie.

Tabela 4. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej – odsetek zużycia według sektorów – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Sektor	Rok	Polska	Świętokrzyskie
		%	
Przemysł	2008	73,3	88,2
	2018	72,2	93,1
Rolnictwo i leśnictwo	2008	11,2	7,8
	2018	10,1	4,0
Eksploatacja sieci wodociągowej	2008	15,4	4,0
	2018	17,7	2,9
Eksploatacja sieci wodociągowej – gospodarstwa domowe	2008	11,8	2,9
	2018	13,6	2,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jakość wód powierzchniowych i podziemnych i zagrożenia dla ich jakości

Jakość wód powierzchniowych w świętokrzyskim jest niezadowalająca. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach dokonuje oceny stanu wód powierzchniowych w podstawowych jednostkach gospodarki wodnej – jednolitych częściach wód powierzchniowych (JCWP) na podstawie wyników badań poszczególnych elementów w reprezentatywnych punktach pomiarowo-kontrolnych²⁸. Ocenę stanu ogólnego, a co za tym idzie zarówno ocenę stanu/potencjału ekologicznego jak i ocenę stanu chemicznego posiadają wszystkie z 227 JCWP położone w granicach województwa świętokrzyskiego (dla części z nich jest to ocena "z przeniesienia" wynikająca z braku punktu monitoringowego dla danej JCWP).

W 2017 r. ocenę stanu wód wykonano dla 34 jednolitych części wód powierzchniowych (rzecznych) według zmienionych zasad. Stan wszystkich jednostek został oceniony jako zły, a najczęstszym powodem takiej klasyfikacji był stan ichtiofauny, fitobentosu oraz zanieczyszczenie benz(a)pirenem²⁹.

Lepszą jakością cechowały się wody podziemne³⁰. Klasyfikacja jakości wód podziemnych wskazuje na dobry stan chemiczny w 13 punktach pomiarowych (54% – klasa II, III), natomiast w 11 punktach (46% – klasa IV i V) wody charakteryzują się słabym stanem chemicznym³¹.

Do głównych czynników, które negatywnie oddziałują na wody powierzchniowe i podziemne województwa, należą:

- znaczące pobory wody na cele przemysłowe oraz zmiana stosunków wodnych w wyniku eksploatacji surowców i niekontrolowane przedostawanie się zanieczyszczeń z terenów górniczych do wód powierzchniowych i podziemnych;
- zanieczyszczenia punktowe – ścieki odprowadzane do wód powierzchniowych w sposób zorganizowany systemami kanalizacyjnymi z oczyszczalni ścieków komunalnych i przemysłowych;
- zanieczyszczenia obszarowe – zanieczyszczenia spływające do wód powierzchniowych wraz z wodami opadowymi z terenów rolnych i leśnych oraz z obszarów zamieszkałych,

²⁸ W województwie świętokrzyskim w latach 2010–2015 badaniami monitoringowymi objęto 55, a oceniono 54 JCWP (28% JCWP). Oceny dokonuje się na podstawie wyników klasyfikacji stanu/potencjału ekologicznego (w tym klasyfikacji elementów: biologicznych, hydromorfologicznych, fizykochemicznych) oraz wyników klasyfikacji stanu chemicznego. O ogólnej ocenie wód decyduje gorszy ze stanów.

²⁹ Wyniki klasyfikacji i oceny stanu wód powierzchniowych w województwie świętokrzyskim w r. 2017. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach.

³⁰ Badania monitoringowe wód podziemnych w województwie świętokrzyskim w 2018 r. prowadzono w sieci krajowej w ramach monitoringu operacyjnego, w 24 punktach pomiarowych.

³¹ Wyniki klasyfikacji i oceny stanu wód podziemnych w województwie świętokrzyskim w roku 2018. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach.

nieposiadających systemów kanalizacyjnych. Do szczególnie istotnych czynników zagrażających jakości wód w świętokrzyskim należy znaczny udział terenów nieskanalizowanych, z dużą liczbą zbiorników bezodpływowych, z których istnieje ryzyko odprowadzania do wód i do ziemi nieoczyszczonych ścieków komunalnych, zarówno w sposób niecelowy (np. niewykryta nieuszczelnność zbiornika), ale także celowy;

- zanieczyszczenia liniowe – zanieczyszczenia pochodzenia komunikacyjnego, wytwarzane przez środki transportu i splukiwane z powierzchni dróg oraz pochodzące z rurociągów, gazociągów, kanałów ściekowych i osadowych;
- presje wynikające ze zmian morfologicznych w korytach cieków³².

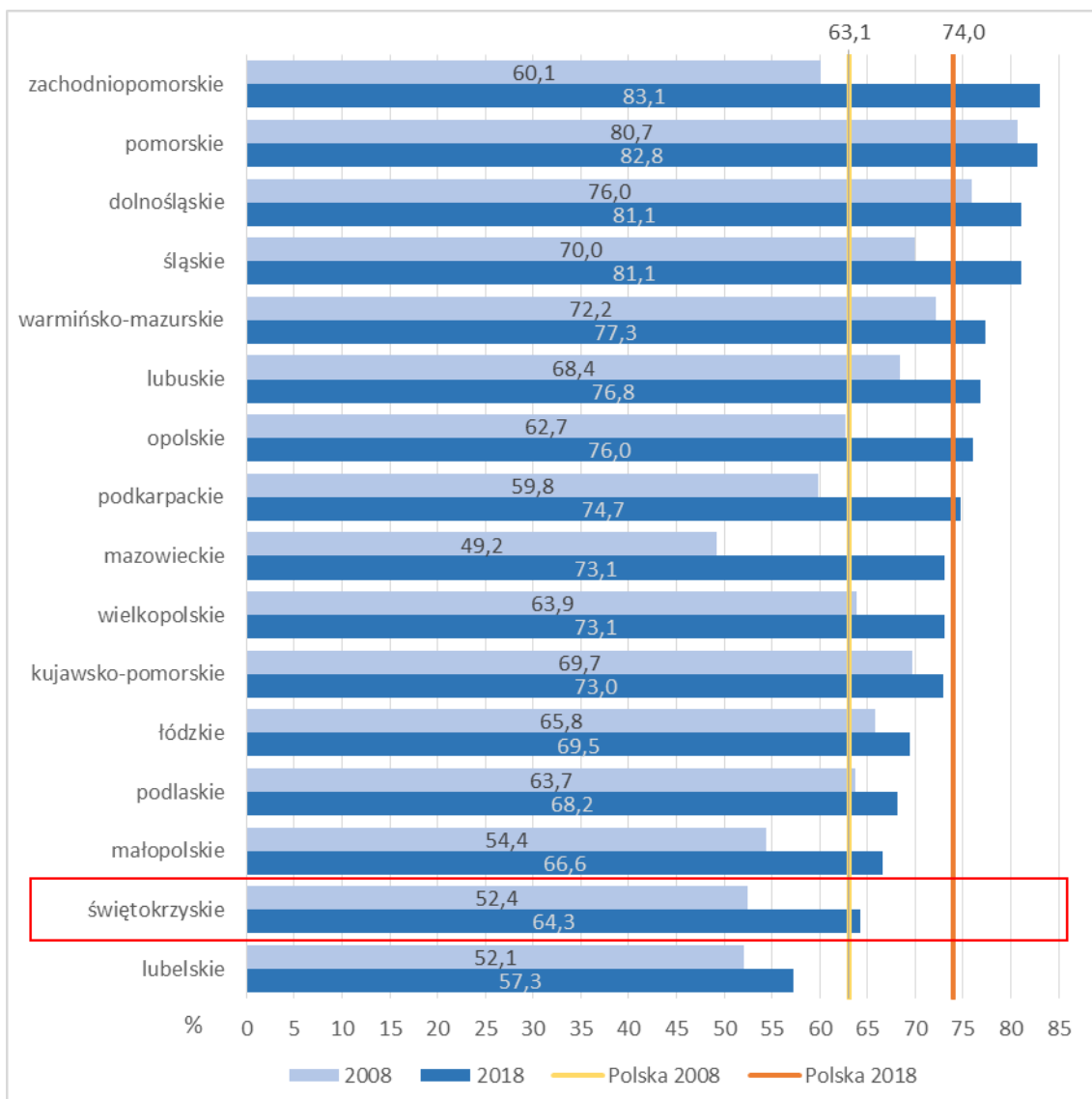
Oczyszczalnie ścieków

W województwie świętokrzyskim w 2018 r. funkcjonowało 111 komunalnych oczyszczalni ścieków, w tym 35 z podwyższonym oczyszczaniem biogenów. W stosunku do 2008 r. liczba oczyszczalni w regionie wzrosła o 10. Wzrosła także wielkość oczyszczalni, wyrażona w RLM³³. Łącznie w 2018 r. wielkość świętokrzyskich oczyszczalni wynosiła 1218,2 tys. RLM (16% więcej niż w 2008 r., w Polsce wzrost wynosił 12%). Objętość odprowadzonych do oczyszczalni ścieków wzrosła w tym okresie o 20% do 34 630 dam³. Był to znacznie wyższy wzrost niż w kraju (6%). Całość objętości odprowadzonych ścieków była oczyszczana co najmniej biologicznie, a 83% (w Polsce – 85%) – z podwyższonym usuwaniem biogenów. Był to wynik znacząco lepszy niż dekadę wcześniej, kiedy najwyższy poziom oczyszczania dotyczył jedynie 47% objętości ścieków komunalnych.

Znacznie gorzej przedstawiał się kluczowy wskaźnik, tj. odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków (wykres niżej). W 2018 r. z oczyszczalni korzystało zaledwie 64% ludności, mniejszy odsetek mieszkańców korzystał z oczyszczalni tylko w lubelskim. Województwo świętokrzyskie dzieli znaczny dystans od obecnej średniej dla kraju i zaledwie przekracza średnią krajową sprzed dekady. Problem ten dotyczy obszarów wiejskich. W miastach z oczyszczalni korzystało 95% ludności (7 miejsce w kraju) i wskaźnik ten był wyższy niż średnia krajowa dla miast (94%). Na wsi natomiast wskaźnik wynosił 39% (12 miejsce) i był niższy niż przeciętna (42%). Przyczynia się do tego przede wszystkim bardzo niski stopień skanalizowania obszarów wiejskich regionu.

³² *Stan środowiska w województwie świętokrzyskim raport 2017*. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach; Program ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego na lata 2015–2020 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2025.

³³ Równoważona Liczba Mieszkańców – przez jednego równoważnego mieszkańca rozumie się ładunek substancji organicznych biologicznie rozkładalnych wyrażony jako wskaźnik pięciodobowego biochemicznego zapotrzebowania na tlen w ilości 60 g tlenu na dobę.

Wykres 1. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w procencie ogólnej liczby ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Mieszkańcy nieposiadający dostępu do kanalizacji korzystają z innych sposobów utylizacji ścieków – przydomowych oczyszczalni lub zbiorników bezodpływowych opróżnianych przez tabor asenizacyjny.

Dane dotyczące liczby ludności korzystającej z tych sposobów utylizacji pochodzą z Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK) i dotyczą tylko aglomeracji wodnych³⁴. W V aktualizacji KPOŚK ujęto aglomeracje o łącznej liczbie 874,7 tys. mieszkańców (70,4% ludności regionu). W aglomeracjach województwa świętokrzyskiego zidentyfikowano 713 przydomowych oczyszczalni ścieków, a odsetek korzystającej z nich ludności na tych obszarach jest znikomy. Wynika to przede wszystkim z rozbudowy na tych terenach kanalizacji. Jednak warto zauważyć, że województwo świętokrzyskie cechuje się jednym z najwyższych odsetków ludności korzystającej ze zbiorników bezodpływowych na terenach aglomeracji wodno-ściekowych.

³⁴ Aglomeracja wodna oznacza teren, na którym zaludnienie lub działalność gospodarcza są wystarczająco skoncentrowane, aby ścieki komunalne były zbierane i przekazywane do oczyszczalni ścieków komunalnych.

Tabela 5. Mieszkańcy aglomeracji wodno-ściekowych ujętych w Krajowym Programie oczyszczania ścieków komunalnych korzystający z różnych systemów utylizacji ścieków

Jednostka	Przydomowe oczyszczalnie ścieków		Mieszkańcy aglomeracji (liczba rzeczywista) korzystający z:			
	liczba	na 10 tys. os. nie korz. z kanal.	ogółem	systemu kanalizacyjnego	zbiorników bezodpływowych	przydomowych oczyszczalni ścieków
			liczba	%	%	%
Polska	34 262	152	29 157 172	92,3	6,9	0,5
Dolnośląskie	3 010	188	2 386 440	93,3	5,9	0,5
Kujawsko-pomorskie	3 104	310	1 543 459	93,5	5,3	0,8
Lubelskie	2 191	169	1 231 485	89,5	9,5	0,7
Lubuskie	1 662	429	797 069	95,1	4,1	0,7
Łódzkie	2 441	201	1 726 911	93,0	6,3	0,6
Małopolskie	2 919	93	2 505 245	87,5	11,4	0,5
Mazowieckie	1 867	76	3 877 073	93,7	6,0	0,2
Opolskie	1 091	247	748 562	94,1	5,3	0,6
Podkarpackie	807	36	1 755 680	87,1	10,0	0,2
Podlaskie	608	202	752 113	96,0	3,5	0,3
Pomorskie	1 938	166	1 967 477	94,1	5,4	0,4
Śląskie	4 078	146	3 882 894	92,8	6,7	0,4
Świętokrzyskie	713	70	874 738	88,4	11,2	0,3
Warmińsko-mazurskie	718	161	1 051 798	95,8	3,8	0,3
Wielkopolskie	4 950	219	2 631 408	91,4	7,4	0,7
Zachodniopomorskie	2 165	301	1 424 820	95,0	3,8	0,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z piątej aktualizacji Krajowego Programu oczyszczania ścieków komunalnych (V AKPOŚK)³⁵.

Dane dotyczące oczyszczalni przydomowych dla całego województwa (w tym terenów poza aglomeracjami wodnymi) dotyczą jedynie przyrostu infrastruktury brak natomiast danych o liczbie obsługiwanej ludności. W województwie świętokrzyskim w końcu 2017 r. funkcjonowało ponad 9 tys. przydomowych oczyszczalni ścieków (Tabela 6). Pod względem liczby tych instalacji województwo było na 10 miejscu w kraju, a na 5 w przeliczeniu na mieszkańca.

Od 2008 r. realizowany jest Program budowy przydomowych oczyszczalni ścieków dla Województwa Świętokrzyskiego, aktualizowany w 2013 r. oraz w 2019 r. W latach 2008–2013 wybudowano w ramach programu 3444 oczyszczalnie, a do 2017 r. – kolejne 2673³⁶, zatem łącznie w ramach programu powstało ponad 6,1 tys. oczyszczalni. Całkowita liczba przydomowych oczyszczalni ścieków do końca 2017 r. wzrosła w województwie świętokrzyskim o ponad 8,5 tys. w stosunku do 2008 r., co oznacza 13-krotny wzrost liczby tych instalacji (Tabela 6). Warto jednak zauważyć, że zgodnie z celami programu w 2013 r. planowano budowę blisko 16,7 tys. instalacji, zatem stopień realizacji programu po 2013 r. wyniósł zaledwie 16%, czego przyczyną było zaangażowanie środków większości gmin biorących udział w programie w realizację zadań w zakresie budowy zbiorczych systemów kanalizacyjnych³⁷.

Problemem pozostaje znaczna liczba zbiorników bezodpływowych w regionie. Ich liczba spadła w ciągu dekady o ok. 19%, jednak ich liczba na 1000 mieszkańców pozostaje wciąż jedną z najwyższych w Polsce. Problem ten dotyczy zarówno województwa ogółem (Tabela 6), jak i obszaru objętego aglomeracjami wodno-ściekowymi (Tabela 5). Problemem jest zwłaszcza utylizacja ścieków z takich zbiorników. W 2017 r. ok. 12% mieszkańców regionu nie było objętych żadną formą zbierania i utylizacji

³⁵ <http://kzgw.gov.pl/index.php/pl/materialy-informacyjne/programy/krajowy-program-oczyszczania-ściekow-komunalnych>

³⁶ Dane w oparciu o aktualizację Programu budowy przydomowych oczyszczalni ścieków dla województwa świętokrzyskiego z lat 2013 i 2019.

³⁷ Aktualizacja Programu budowy przydomowych oczyszczalni ścieków dla województwa świętokrzyskiego 2019.

ścieków, a tylko 46 gmin prowadziło ewidencję zbiorników bezodpływowych, z czego 42 kontrolowały częstotliwość ich opróżniania³⁸.

Tabela 6. Zbiorniki bezodpływowe i przydomowe oczyszczalnie ścieków

Nazwa	Zbiorniki bezodpływowe				Oczyszczalnie przydomowe			
	2008	2017	zmiana		2008	2017	zmiana	
	(szt.)	na tys. ludn.	%		(szt.)	na tys. ludn.	%	
Polska	2 439 682	2 121 060	55	-13,1	51 943	233 846	6,1	350,2
Dolnośląskie	110 400	102 476	35	-7,2	2 955	11 566	4,0	291,4
Kujawsko-pomorskie	111 291	96 053	46	-13,7	8 516	27 395	13,2	221,7
Lubelskie	181 623	173 765	82	-4,3	7 224	23 991	11,3	232,1
Lubuskie	56 309	48 622	48	-13,7	1 224	5 708	5,6	366,3
Łódzkie	190 629	162 902	66	-14,5	4 537	22 521	9,1	396,4
Małopolskie	306 075	277 307	82	-9,4	3 674	18 330	5,4	398,9
Mazowieckie	395 291	368 476	68	-6,8	4 943	29 888	5,6	504,7
Opolskie	77 492	51 768	52	-33,2	869	4 688	4,7	439,5
Podkarpackie	159 927	111 618	52	-30,2	515	3 159	1,5	513,4
Podlaskie	78 390	76 262	64	-2,7	3 524	14 913	12,6	323,2
Pomorskie	80 036	68 992	30	-13,8	1 820	6 992	3,0	284,2
Śląskie	271 451	210 029	46	-22,6	4 585	16 518	3,6	260,3
Świętokrzyskie	107 875	87 385	70	-19,0	697	9 227	7,4	1 223,8
Warmińsko-mazurskie	53 088	49 465	34	-6,8	845	6 831	4,8	708,4
Wielkopolskie	219 222	193 542	55	-11,7	4 699	24 873	7,1	429,3
Zachodniopomorskie	40 583	42 398	25	4,5	1 316	7 246	4,2	450,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Zanieczyszczenie i ochrona powietrza atmosferycznego

Województwo świętokrzyskie podzielone jest na dwie strefy ochrony powietrza. Strefę miasto Kielce stanowi obszar w granicach administracyjnych miasta Kielce. Strefę świętokrzyską stanowi obszar województwa świętokrzyskiego w jego granicach administracyjnych, z wyłączeniem miasta Kielce. W 2018 r. wystąpiły przekroczenia norm jakości powietrza (pod kątem ochrony zdrowia ludzi) w obu strefach. Przekroczenia norm dotyczyły:

- pyłu zawieszonego PM10 (24-godzinny poziom dopuszczalny),
- benzo(a)pirenu (poziom docelowy),
- pyłu zawieszonego PM2,5 (poziom dopuszczalny – faza II),
- ozonu (cel długoterminowy).

Jako bezpośrednie przyczyny przekroczenia poziomu zanieczyszczeń pyłami PM10, pyłu PM2,5 i B(a)P można wskazać³⁹:

- stosowanie paliw o wysokiej zawartości popiołu i siarki wraz ze spalaniem śmieci w kotłach o niskiej sprawności cieplnej,
- wysoki udział indywidualnego ogrzewania na paliwa stałe w ogólnym bilansie energetycznym, eksploatacja instalacji energetycznych o małej mocy,
- oddziaływanie emisji związanej z ruchem pojazdów na drogach.

³⁸ Tamże.

³⁹ Roczna ocena jakości powietrza w województwie świętokrzyskim. Raport wojewódzki za rok 2018. Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Kielcach.

Do pośrednich przyczyn wpływających na emisję zanieczyszczeń do powietrza i przekroczenia norm należą natomiast niski poziom życia ludności i niski poziom wiedzy ekologicznej (powodujące np. stosowanie niskiej jakości paliw do ogrzewania, w tym spalanie śmieci w paleniskach indywidualnych) oraz niedostateczny poziom wydatków budżetowych na realizację programów ochrony powietrza i ograniczenie emisji zanieczyszczeń.

Przyczyną występowania podwyższonych stężeń ozonu (zanieczyszczenie wtórne) jest obecność w powietrzu jego prekursorów (tlenków azotu, tlenku węgla i niemetanowych lotnych związków organicznych), pochodzących głównie z emisji komunikacyjnej, w połączeniu z określonymi warunkami meteorologicznymi (duże usłonecznienie, wysokie temperatury powietrza). Zanieczyszczenia te mogą także pochodzić spoza obszaru województwa⁴⁰.

Gospodarka odpadami

Ustawa o odpadach z dnia 14 grudnia 2012 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 701 ze zm.), obowiązująca od 23 stycznia 2013 r., definiuje odpady komunalne jako odpady powstające w gospodarstwach domowych, z wyłączeniem pojazdów wycofanych z eksploatacji, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

W województwie świętokrzyskim w 2018 r. wytworzono 250 tys. ton odpadów (2% masy odpadów w kraju). Około 77% stanowiły odpady zebrane z gospodarstw domowych – był to jeden z niższych wskaźników w kraju (przeciętnie – 84%). Wzrost poziomu życia i konsumpcji powoduje, że podobnie jak w całym kraju sukcesywnie rośnie masa wytwarzanych odpadów komunalnych – w 2008 r. masa wyprodukowanych w świętokrzyskim odpadów wynosiła 206,7 tys. ton, wzrosła zatem o 21%, nieco mniej niż średnia w kraju (24%).

Masa odpadów zebranych na mieszkańca wzrosła o ok. 24% (Tabela 7); pod tym względem województwo świętokrzyskie jest nadal na ostatnim miejscu w Polsce. Jest to zjawisko korzystne z punktu widzenia środowiska, choć wynika głównie z względnie niższego poziomu życia na tle województw wytwarzających większe ilości odpadów. Nieco niższy niż średnia w kraju był natomiast poziom selektywnej zbiórki odpadów (8 miejsce w kraju).

Tabela 7. Odpady zebrane na mieszkańca i selektywna zbiórka odpadów

Jednostka terytorialna	Masa odpadów na 1 mieszkańca (kg)		Odsetek odpadów zebranych selektywnie (%)	
	2008	2018	2008	2018
Polska	263	325	6,8	28,9
Dolnośląskie	323	394	6,6	24,3
Kujawsko-pomorskie	248	320	5,2	28,6
Lubelskie	172	222	4,9	32,6
Lubuskie	307	361	5,7	23,3
Łódzkie	246	320	7,4	30,6
Małopolskie	224	316	8,9	32,5
Mazowieckie	323	335	7,2	26,4
Opolskie	242	327	4,7	32,9
Podkarpackie	173	234	8,5	27,4
Podlaskie	207	253	4,5	26,9
Pomorskie	307	354	5,2	28,9
Śląskie	292	367	7,1	39,1
Świętokrzyskie	162	201	4,8	27,9
Warmińsko-mazurskie	240	309	5,1	19,5
Wielkopolskie	262	350	8,9	25,9

⁴⁰ Tamże.

Jednostka terytorialna	Masa odpadów na 1 mieszkańca (kg)		Odsetek odpadów zebranych selektywnie (%)	
	2008	2018	2008	2018
Zachodniopomorskie	315	377	6,2	23,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W województwie świętokrzyskim w 2018 r. znajdowało się 10 czynnych składowisk odpadów o powierzchni 41,3 ha. Znajdowały się one w gminach: Busko-Zdrój, Sędziszów, Chmielnik, Strawczyn, Końskie, Baćkowice, Kunów, Staszów (dwa), Włoszczowa.

Łącznie w świętokrzyskim funkcjonowało 21 Regionalnych Instalacji do Przetwarzania Odpadów Komunalnych (RIPOK). Na koniec 2017 r. było to: 6 regionalnych instalacji do mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych, 7 regionalnych instalacji do przetwarzania selektywnie zebranych odpadów zielonych i innych bioodpadów oraz 8 regionalnych instalacji do składowania odpadów powstających w procesie mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych oraz pozostałości z sortowania odpadów), w tym 18 w ramach Regionalnych Zakładów Zagospodarowania Odpadów⁴¹.

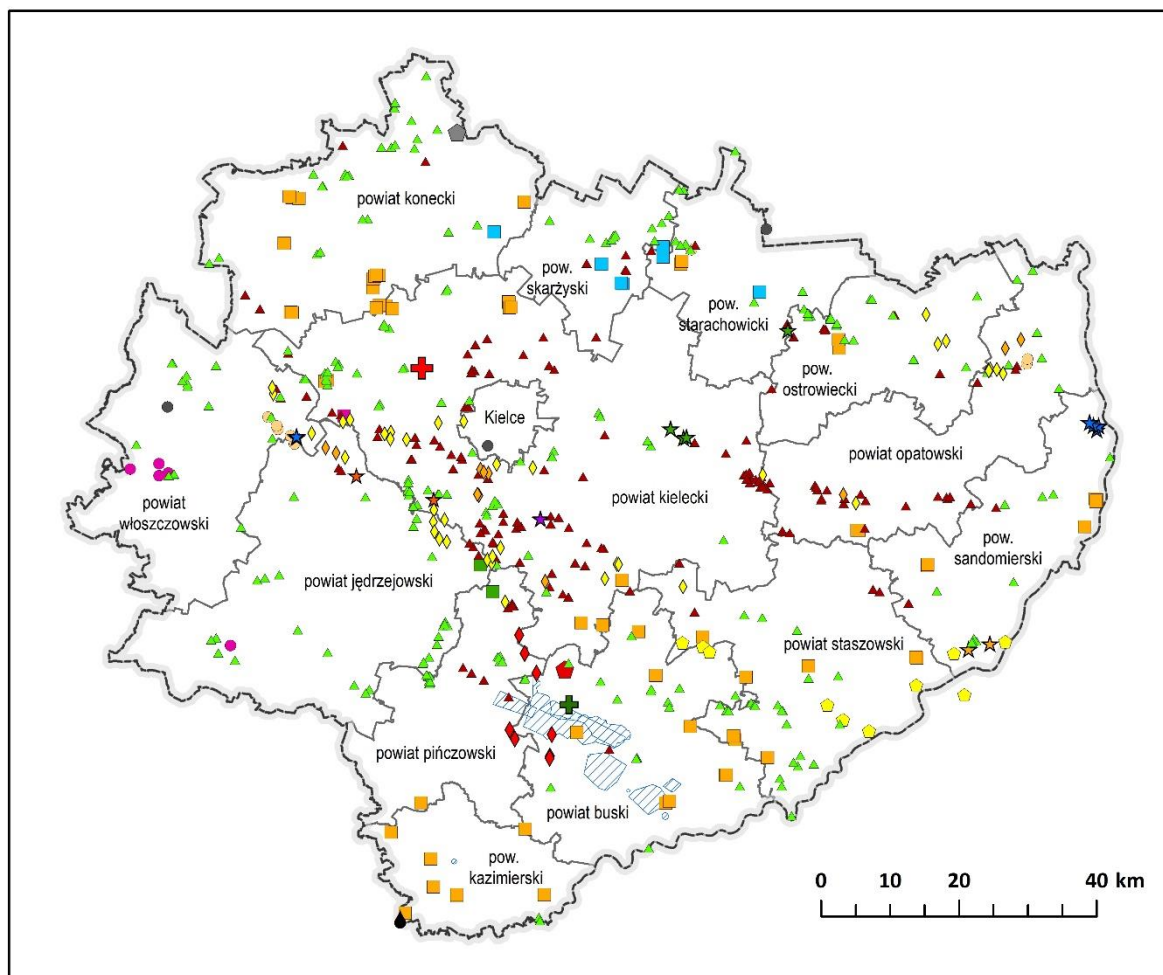
Pomimo objęcia wszystkich mieszkańców zbiórką odpadów problemem są wciąż dzikie wysypiska. Według danych GUS w końcu 2017 r. było ich w świętokrzyskim 43, o łącznej powierzchni 20,7 ha. Natomiast w ciągu 2017 r. zlikwidowano 296 wysypisk i zebrano z nich 947 t odpadów. Liczba dzikich wysypisk spadła w porównaniu z 2008 r. (373 zlikwidowane wysypiska, 196 istniejących w końcu roku, 1361 ton odpadów zebranych w trakcie likwidacji), niemniej w ostatnich latach utrzymuje się na podobnym poziomie.

⁴¹ *Raport o stanie województwa świętokrzyskiego za 2018 rok*, Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego 2019.

Zasoby surowcowe

Zróznicowana budowa geologiczna powoduje, że województwo świętokrzyskie jest obszarem zasobnym w surowce mineralne. Rozmieszczenie udokumentowanych złóż kopalin przedstawiono na Ryc. 4.

Ryc. 4. Udokumentowane złoża kopalin w województwie świętokrzyskim (stan na 9.09.2019)

Legenda

◇ wapień i margle przem. cementowego	■ surowce ilaste ceramiki budowlanej	✚ torfy
◊ wapień i margle przem. wapienniczego	■ surowce ilaste do prod. cementu	☆ kalcyt
◆ gipsy i anhydryty	■ surowce bentonitowe	★ krzemienie
▲ kamienie drogowe i budowlane	■ gliny ceramiczne kamionkowe	★ kwarcyty
▲ kruszywa naturalne	■ surowce dla prac inżynierskich	★ surowce szklarskie
● piaski formierskie	■ surowce do prod. farb mineralnych	★ ziemia krzemionkowa
● piaski kwarcowe do prod. betonów komórkowych	● ropa naftowa	▨ wody lecznicze
● piaski kwarcowe do prod. cegły wap.-piaskowej	● siarka	▭ granice województwa
	✚ baryty	▭ granice powiatów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych przestrzennych Systemu Gospodarki i Ochrony Bogactw Mineralnych Polski – MIDAS.

Województwo świętokrzyskie jest jednym z najważniejszych w kraju regionów wydobycia surowców skalnych (Tabela 8). Najważniejszymi z gospodarczego punktu widzenia grupami surowców są wapień i margle dla przemysłu cementowego i przemysłu wapienniczego, których wydobycie w 2018 r. stanowiło odpowiednio 30 i 70% krajowej produkcji. Skały dla przemysłu cementowego eksploatowane były w 4 złożach w powiatach opatowskim (50% wydobycia w regionie), jędrzejowskim (24%), kieleckim (22%) i włoszczowskim (4%). Natomiast wapień i margle dla przemysłu wapienniczego były wydobywane w 10 złożach w powiatach kieleckim (77% wydobycia), włoszczowskim (17%), jędrzejowskim (6%) i opatowskim (0,5%).

Zlokalizowane wzdłuż północnego obrzeżenia Zapadliska Przedkarpackiego, przede wszystkim w dolinie Nidy miocenijskie złoża gipsów i anhydrytów zawierają ponad 71% zasobów przemysłowych tej kopaliny w Polsce, a wydobycie w świętokrzyskim (w 2018 r. eksploatowano 2 złoża w powiecie pińczowskim) – to ponad 85% krajowej produkcji tych surowców.

Województwo posiada także znaczne zasoby kamieni budowlanych i drogowych (łamanych i blocznych). W regionie występują udokumentowane zasoby bilansowe dwóch grup tych surowców: skał osadowych węglanowych (wapieni i dolomitów – ponad 72% wydobycia krajowego) oraz skał osadowych niewęglanowych (piaskowce i piaskowce kwarcytowe). W 2018 r. kamienie budowlane i drogowe wydobywane były w 38 złożach, w powiatach kieleckim (66% wydobycia w regionie), opatowskim (15%), staszowskim (13%), skarżyskim (3%), jędrzejowskim (2%), włoszczowskim (0,5%) i ostrowieckim (0,3%).

Ponadto w województwie świętokrzyskim występują złoża kalcytu i krzemieni (100% zasobów bilansowych w kraju) oraz kwarcytów ogniotrwałych, które nie są obecnie eksploatowane.

W regionie wydobywane są także surowce ilaste. Gliny ceramiczne kamionkowe wydobywano w 2018 r. w jednym złożu w powiecie skarżyskim. Natomiast wydobycie surowców ilastych do produkcji ceramiki budowlanej prowadzono w 11 złożach w powiatach staszowskim (64% wydobycia regionu), koneckim (29%) i kieleckim (7%). Nie są natomiast wydobywane pozostałe surowce ilaste – dla przemysłu cementowego i bentonitowe.

Piaski i żwiry (kruszywa naturalne) wydobywane były z 51 złóż we wszystkich powiatach regionu (poza miastem Kielce). Największy odsetek wydobycia przypadł na powiat kielecki (61%). Większe wydobycie prowadzono także w powiatach koneckim (10%), jędrzejowskim (6%), starachowickim i staszowskim (po 4%) oraz włoszczowskim (3%). Udział pozostałych powiatów w wydobyciu nie przekraczał 2,5%.

Świętokrzyskie jest także producentem piasków kwarcowych: do produkcji betonów komórkowych oraz do produkcji cegły wapienno-piaskowej. Pierwszy typ surowca wydobywano w jednym złożu w powiecie włoszczowskim, natomiast drugi w dwu miejscach – w powiatach włoszczowskim (67% wydobycia) i jędrzejowskim. Ponadto w regionie występują nieeksploatowane złoża piasków formierskich i surowców szklarskich.

Tabela 8. Surowce skalne województwa świętokrzyskiego – zasoby i wydobycie⁴²

Rodzaj surowca	Zasoby (2018)					Wydobycie				
	liczba złóż	bilansowe		przemysłowe		2013		2018		zmiana
	szt.	tys. ton	% krajowych	tys. ton	% krajowych	tys. ton	% kraju	tys. ton	% kraju	%
Surowce skalne zwięzłe										
wapienie i margle dla przemysłu cementowego	13	2 221 338	17,5	379 171	18,8	6 667	29,9	8 521	30,2	27,8
wapienie i margle dla przemysłu wapienniczego	42	3 293 684	60,4	635 414	52,2	11 328	67,4	13 246	70,5	16,9
gipsy i anhydryty	8	173 250	67,9	48 142	71,1	925	84,2	891	85,5	-3,7
kamienie łamane i bloczne – ogółem, w tym:	139	2 526 120	22,1	458 449	12,6	19 260	33,0	26 586	32,7	38,0
kamienie łamane i bloczne – osadowe węglanowe	105	2 274 672	65,2	412 870	55,3	17 484	74,9	24 610	72,7	40,8
kamienie łamane i bloczne – osadowe niewęglanowe	34	251 448	12,6	45 579	13,0	1 776	26,4	1 976	22,3	11,3
kalcyt	3	232,8	100	0	-	-	-	-	-	-
krzemienie	2	27,7	100	0	-	-	-	-	-	-
kwarcyty ogniotrwałe	4	4 438	67,3	0	-	-	-	-	-	-
Surowce skalne ilaste										
gliny ceramiczne kamionkowe	7	51 260,9	64,9	1 030,5	23,4	11,0	5,4	21,4	8,0	94,8
surowce ilaste ceramiki budowlanej	62	254 957*	12,5	19 929*	14,6	195*	12,8	372*	18,2	90,8
surowce ilaste dla przemysłu cementowego	2	8 773	3,1	0	0	0	0	0	0	-
surowce bentonitowe	2	417,3	14,5	0	0	0	0	0	0	-
Surowce skalne okruczowe										
piaski i żwiry (kruszywa naturalne)	208	645 082	3,3	43 640	1,1	1 921	1,1	2 032	1,0	5,8
piaski kwarcowe do produkcji betonów komórkowych	4	4 030,9*	2,9	665,2*	4,6	16,1*	4,8	43,6*	9,6	170,7
piaski kwarcowe do produkcji cegły wapienno-piaskowej	6	4 844,8*	1,8	170,6*	0,8	21,5**	4,1	29,7*	5,3	38,2
piaski formierskie	3	8 353,4	2,8	0	0	0	0	0	0	-
surowce szklarskie	2	6 872	1,1	0	0	0	0	0	0	-

*tys. m³

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego – Państwowego Instytutu Badawczego, <http://geoportal.pgi.gov.pl/surowce>.

Na terenie województwa świętokrzyskiego występują także surowce chemiczne i energetyczne. Złoża siarki rodzimej występują w północnej części zapadliska przedkarpackiego, na pograniczu świętokrzyskiego (powiat staszowski i buski) i podkarpackiego. W ostatnich latach nastąpił znaczący spadek produkcji siarki rodzimej na świecie, związany z odzyskiwaniem siarki z zasiarzonych

⁴² W przypadku udziału w krajowych zasobach przemysłowych (procent zasobów krajowych) oraz udziału w krajowym wydobyciu (procent wydobycia kraju) wartość 0 oznacza, że na terenie kraju (poza województwem świętokrzyskim) odpowiednio istniały zasoby przemysłowe danego surowca lub prowadzono jego wydobycie, natomiast znak „-” oznacza, że na terenie kraju nie istniały dane zasoby przemysłowe lub nie prowadzono wydobycia.

złóż gazu ziemnego i ropy naftowej. Jedyną eksploatowaną kopalnią siarki w Polsce (i jedyną dużą kopalnią siarki rodzimej na świecie) jest złożo „Osiek” w okolicach Staszowa.

W regionie nie prowadzi się wydobycia innych udokumentowanych surowców chemicznych: barytu, surowców dla produkcji farb mineralnych (jedynie w Polsce udokumentowane złoża ochry, itów i itowców ochrowych) i ziemi krzemionkowej. Wydobywana jest natomiast ropa naftowa – ze złoża Pławowice w powiecie kazimierskim, na granicy z województwem małopolskim.

Tabela 9. Surowce chemiczne i energetyczne województwa świętokrzyskiego – zasoby i wydobycie⁴²

Rodzaj surowca	Zasoby (2018)					Wydobycie				
	liczba złóż	bilansowe		przemysłowe		2013		2018		zmiana
		szt.	tys. ton	% krajowych	tys. ton	% krajowych	tys. ton	% kraju	tys. ton	% kraju
Surowce chemiczne										
siarka rodzima	7	75 349,3	15,0	17 149,7	74,9	526,3	95,6	617,4	100,0	17,3
baryt	1	110	1,9	0	-	0	-	0	-	-
surowce do produkcji farb mineralnych	1	578,1	100	0	-	0	-	0	-	-
ziemia krzemionkowa	3	1 256	56,5	0	-	0	-	0	-	-
Surowce energetyczne										
ropy naftowe	1	73,7	0,3	8,4	0,1	5,0	0,5	4,4	0,5	-12,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego – Państwowego Instytutu Badawczego, <http://geoportal.pgi.gov.pl/surowce>.

Na terenie województwa występują też jedne z największych w kraju złóż tzw. materiałów do prac inżynierskich. Wydobycie w ostatnich latach znacząco wzrosło i odbywa się w złożach w powiecie buskim (58% wydobycia), kieleckim (26%) i sandomierskim (2 złoża, łącznie 16% wydobycia). Udokumentowano także jedno złożo torfów rolniczych (pow. kielecki) oraz jedno złożo torfów leczniczych (borowin) w powiecie buskim. Na złożach tych nie prowadzi się eksploatacji.

Tabela 10. Inne surowce województwa świętokrzyskiego – zasoby i wydobycie⁴²

Rodzaj surowca	Zasoby (2018)					wydobycie				
	liczba złóż	bilansowe		przemysłowe		2013		2018		zmiana
		tys. m ³	% krajowych	tys. m ³	% krajowych	tys. m ³	% kraju	tys. m ³	% kraju	%
materiały do prac inżynierskich	5	3 412	30,1	3 156	61,9	6,0	5,1	76	23,0	166,7
torfy dla celów rolniczych	1	104	0,1	81,0	0,3	0	0	0	0	-
torfy lecznicze – borowiny	1	82,8	0,8	0	0	0	b.d.	0	0	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego – Państwowego Instytutu Badawczego, <http://geoportal.pgi.gov.pl/surowce>.

Istotnym gospodarczo zasobem województwa są wody lecznicze występujące w 8 udokumentowanych złożach w powiecie buskim oraz w jednym w powiecie kazimierskim. Koncesją na wydobycie objęte jest 7 złóż w powiecie buskim (Busko II, Busko-Północ, Dobrowoda, Las Winiarski, Solec-Zdrój, Wełnin) oraz złożo Cudzynowice w powiecie kazimierskim.

Tabela 11. Wody lecznicze w województwie świętokrzyskim – zasoby i wydobycie

Rodzaj surowca	Zasoby (2018)					Wydobycie				
	liczba złóż	dyspozycyjne		eksploatacyjne		pobór 2013		pobór 2018		zmiana
		m ³ /h	% krajowych	m ³ /h	% krajowych	m ³ /rok	% kraju	m ³ /rok	% kraju	%
solanki, wody lecznicze i termalne	9	21,6	0,1	135,8	2,2	101 378,2	1,0	137 451,4*	1,0	35,6

*Pobór ze złoża Busko II zweryfikowany w oparciu o dane Departamentu Rozwoju Obszarów Wiejskich i Środowiska UMWS

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego – Państwowego Instytutu Badawczego, <http://geoportal.pgi.gov.pl/surowce>.

Eksploracja złóż zasobów mineralnych (odbywająca się metodą odkrywkową) przyczynia się także do degradacji i zagrożenia stanu środowiska przyrodniczego. Zagrożenia te są związane z przekształceniami rzeźby terenu, a następnie kosztami rekultywacji terenów zdegradowanych, zmianami w krajobrazie kulturowym (obniżanie estetyki), zmniejszaniem bioróżnorodności, powstaniem lejów depresyjnych (wody podziemne) i możliwymi zanieczyszczeniami wód powierzchniowych wodami kopalnianymi, nadmiernym pyleniem związanym z eksploatacją złóż, transportem i przerobem materiału, uciążliwościami związanymi z hałasem. Szczególnie istotnym zagadnieniem jest rekultywacja terenów zdegradowanych przez wydobycie, przede wszystkim tych związanych z wydobyciem siarki.

Adaptacja regionu do zmian klimatu

Do głównych skutków zmian klimatu należy nasilenie ekstremalnych zjawisk pogodowych, wzrost liczby zjawisk ekstremalnych, takich jak fale upałów, nawałnice, susze, wiatry huraganowe i trąby powietrzne.

Jednym z zagrożeń występujących na terenie świętokrzyskiego są powodzie. W związku z tym prowadzono działania adaptacyjne obejmujące przede wszystkim zadania związane z ochroną przeciwpowodziową. Polegały one głównie na budowie, przebudowie i modernizacji urządzeń i obiektów służących zabezpieczeniu regionu przed powodzią i realizowane były m.in. w ramach Programu ochrony przed powodzią w dorzeczu górnej Wisły.

Innym problemem występującym w regionie są niedobory wody, związane z suszami, potęgowane niską zasobnością w wodę. Świętokrzyskie należy do terenów o umiarkowanym stopniu zagrożenia zjawiskiem suszy rolniczej (większość województwa to obszary niezagrożone, zagrożenie występuje w północno-wschodniej i południowo-zachodniej części regionu). Większość obszaru regionu należy do umiarkowanej klasy zagrożenia suszą hydrologiczną. Większe obszary o dużym zagrożeniu tym rodzajem suszy położone są w południowej i południowo-wschodniej oraz w północno-zachodniej części województwa⁴³.

W województwie znajduje się 276 zinwentaryzowanych zbiorników wodnych o łącznej powierzchni 1696 ha⁴⁴, w tym 6 dużych zbiorników retencyjnych (z uzupełniającą funkcją rekreacyjną): zbiornik Wióry, Brody i Chańcza, Borków w gm. Daleszyce (na Czarnej Nidzie), Cedzyna gm. Górno, Maleniec gm. Ruda Maleniecka, Rejów gm. Skarżysko Kamienna, Starachowice gm. Starachowice, Szymanowice gm. Klimontów o pojemności ok. 5 040,7 tys. m³. Ponadto funkcję retencyjną pełnią

⁴³ Projekt planu przeciwdziałania skutkom suszy na obszarach dorzeczy (wersja z 12.08.2019), PGW Wody Polskie, <http://stopsuszy.pl/projekt-planu-przeciwdzialania-skutkom-suszy/>.

⁴⁴ Dane za: Komputerowa Mapa Podziału Hydrograficznego Polski w skali 1:50 000, PGW Wody Polskie.

stawy ziemne o szacunkowej pojemności retencji⁴⁵ 34 690 tys. m³. Ważną funkcję retencyjną spełniają także obszary leśne i podmokłe oraz doliny rzeczne (retencja dolinowa).

W województwie świętokrzyskim od 2007 r. realizowany był Program małej retencji dla województwa świętokrzyskiego, który został w 2018 r. uchylony.⁴⁶ W programie tym ujęto do budowy i odbudowy 174 zbiorniki małej retencji o łącznej pojemności 73 mln m³. W Ministerstwie Gospodarki Wodnej i Żeglugi Śródlądowej pod koniec 2018 r. rozpoczęły się natomiast prace mające na celu opracowanie Programu Rozwoju Retencji na lata 2021–2027 z perspektywą do roku 2030 (PRR). Realizacja programu, opracowanego przez MGMIŻŚ we współpracy z Państwowym Gospodarstwem Wodnym Wody Polskie, planowana jest na lata 2020–2027, a jego celem jest dwukrotne zwiększenie współczynnika retencji wody w Polsce do 2027 r., z obecnych 6,5 do 15%. Główny cel programu został podzielony na trzy priorytety. Pierwszym jest wskazanie i realizacja działań z zakresu budowy zintegrowanego systemu naturalnej i sztucznej retencji wodnej. Kolejnym priorytetem jest stworzenie warunków do zrównoważonego wykorzystania zasobów wodnych. Niemniej istotne jest wzmocnienie świadomości społecznej w zakresie potrzeby retencionowania i oszczędzania wody. Działania wskazane w Programie uwzględniać będą wszystkie rodzaje retencji wód powierzchniowych wyróżniane ze względu na skalę – dużą, małą i mikroretencję oraz rodzaj retencji – naturalną i sztuczną.

Ponadto rekomendowanymi kierunkami działań adaptacyjnych dla województwa są⁴⁷:

- ochrona przeciwpowodziowa obszarów położonych na terenach zalewowych;
- dostosowanie rolnictwa do zmieniających się warunków klimatycznych, z ukierunkowaniem na utrzymanie i odtwarzanie elementów krajobrazu rolniczego o znaczeniu ochronnym i kulturowym;
- zachowanie różnorodności biologicznej siedlisk półnaturalnych i zasobów genetycznych;
- powiększanie obszarów leśnych, szczególnie na obszarach lessowych, jako istotnego czynnika zapobiegania erozji gleb oraz rozwój funkcji ochronnych i turystycznych lasów;
- rekultywacja terenów zdegradowanych, w tym terenów posiarkowych; dotyczy to zwłaszcza zakończenia rekultywacji wyrobiska Piaseczno Kopalni Machów S.A. w likwidacji⁴⁸.

2.2.2. Leśnictwo i przyrodnicze obszary chronione

Lasy

Powierzchnia lasów w województwie świętokrzyskim wynosi 332,3 tys. ha. Lesistość województwa jest przeciętna na tle kraju, wynosi 28,4%, a zatem nieco mniej niż średnia krajowa, natomiast od 2002 r. nieznacznie wzrosła (Wykres 2). Pod względem własnościowym przeważają lasy publiczne (236,2 tys. ha), które stanowią 71% powierzchni lasów w regionie. W większości to lasy w zarządzie Lasów Państwowych (234,9 ha, 68% lasów w świętokrzyskim). Świętokrzyski Park Narodowy zarządza 2,1% powierzchni leśnej (7,1 tys. ha), a w zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa pozostaje 0,65 tys. ha (0,2% powierzchni). Lasy gminne stanowią zaledwie 0,3% powierzchni leśnej

⁴⁵ Projekt planu przeciwdziałania skutkom suszy na obszarach dorzeczy (wersja z 12.08.2019), PGW Wody Polskie, <http://stopsuszy.pl/projekt-planu-przeciwdzialania-skutkom-suszy/>.

⁴⁶ Uchwała Nr XL/592/18 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 29 stycznia 2018 r.

⁴⁷ <http://klimada.mos.gov.pl>

⁴⁸ W 2018 r. Najwyższa Izba Kontroli negatywnie oceniła rekultywację i zagospodarowanie byłego wyrobiska, zalecając zweryfikowanie, we współpracy z właściwymi organami, przyjętych celów rekultywacji wyrobiska Piaseczno oraz opracowanie optymalnego programu rekultywacji tych terenów wraz z zapewnieniem odpowiedniego finansowania.

(1,1 tys. ha)⁴⁹. W ramach Lasów Państwowych grunty leśne administrowane są przez trzy regionalne dyrekcje lasów państwowych, tj. RDLP w Radomiu (17 nadleśnictw), RDLP w Katowicach i RDLP w Łodzi (po jednym nadleśnictwie).

Największą lesistością cechują się gminy w północno-zachodniej i północnej części regionu oraz na południowy wschód od Kielc. Najniższy udział lasów występuje natomiast w południowej części powiatu kazimierskiego, środkowej części powiatu opatowskiego i sandomierskiego, a także w powiecie buskim i południowej części jędrzejowskiego (Ryc. 5).

Największe kompleksy leśne położone są w dwu pasach: na północnym zachodzie i północy oraz w centralnej części regionu, między Kielcami i Staszowem. W tych rejonach zachowały się duże kompleksy leśne, będące pozostałościami dawnych puszczy: Świętokrzyskiej, Łżeckiej, Pilickiej oraz Lasów Włoszczowskich i Staszowskich (Ryc. 6).

W województwie przeważają lasy iglaste – w strukturze drzewostanu dominuje sosna (63%), następnie jodła (9,1%). W przypadku drzew liściastych w drzewostanie najczęściej spotykane są dęby (6,9%), buki (5,6%) i brzozy (5,4%)⁵⁰. Lasy pełnią funkcje produkcyjne i nieprodukcyjne. W 2018 r. z lasów pozyskano 1,4 mln m³ drewna (3,1% produkcji kraju), o 45% więcej niż dekadę wcześniej. Wśród nieprodukcyjnych funkcji lasów należy wymienić przede wszystkim funkcje ekologiczne: związane z retencją wody, poprawą jakości powietrza (lasy w tym stanowią barierę dla zanieczyszczeń). Są również jednym z głównych centrów bioróżnorodności. Lasy pełnią istotne funkcje społeczne, jako miejsce rekreacji, wypoczynku i uprawiania turystyki. Stanowią także źródło zarobkowania, związanego z leśnictwem czy turystyką i rekreacją, a także pozyskiwaniem pożytków leśnych (owoce, grzyby).

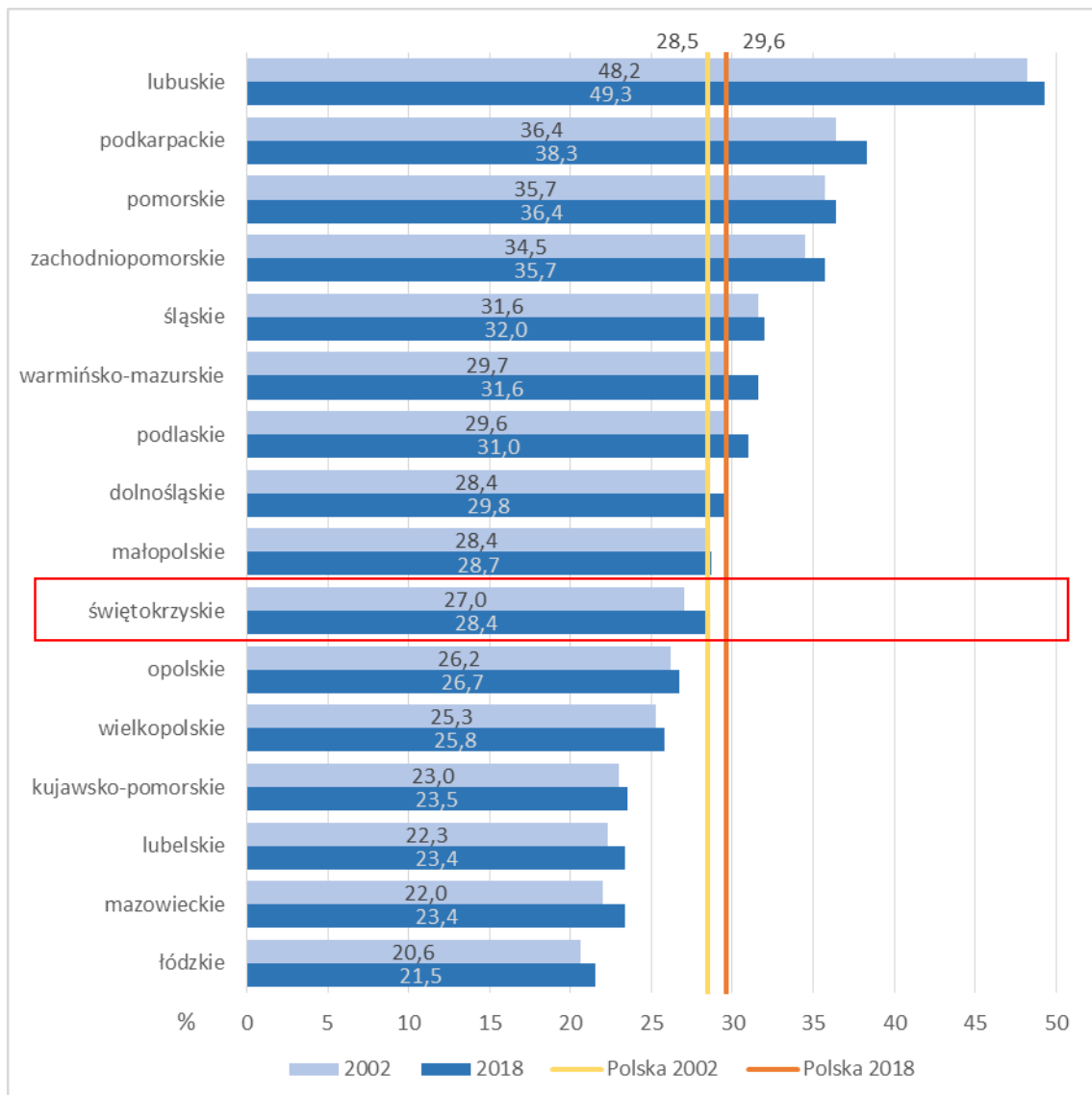
Program Ochrony Środowiska województwa świętokrzyskiego do głównych zagrożeń i problemów związanych z gospodarką leśną i stanem lasów zalicza:

- duże zagrożenie lasów przez ekstremalne zjawiska pogodowe, szkodniki owadzie i pożary, niską świadomość prywatnych właścicieli lasów o metodach przeciwdziałania ww. zagrożeniom;
- brak uproszczonych planów urządzania lasu dla wszystkich lasów prywatnych (ok. 30%);
- stale rosnące zagrożenie w lasach wszystkich form własności od uszkodzeń powodowanych przez jeleniowate i bobry;
- niewielkie zainteresowanie ze strony rolników przystępowaniem do programów zalesieniowych;
- zwiększającą się penetrację terenów leśnych przez ludzi (głównie w celach turystycznych) bardzo często połączoną ze szkodnictwem leśnym (np. nielegalne uprawianie sportów motorowych);
- izolację kompleksów leśnych poprzez presję zabudowy.

⁴⁹ Wszystkie dane dla 2018 r., BDL GUS.

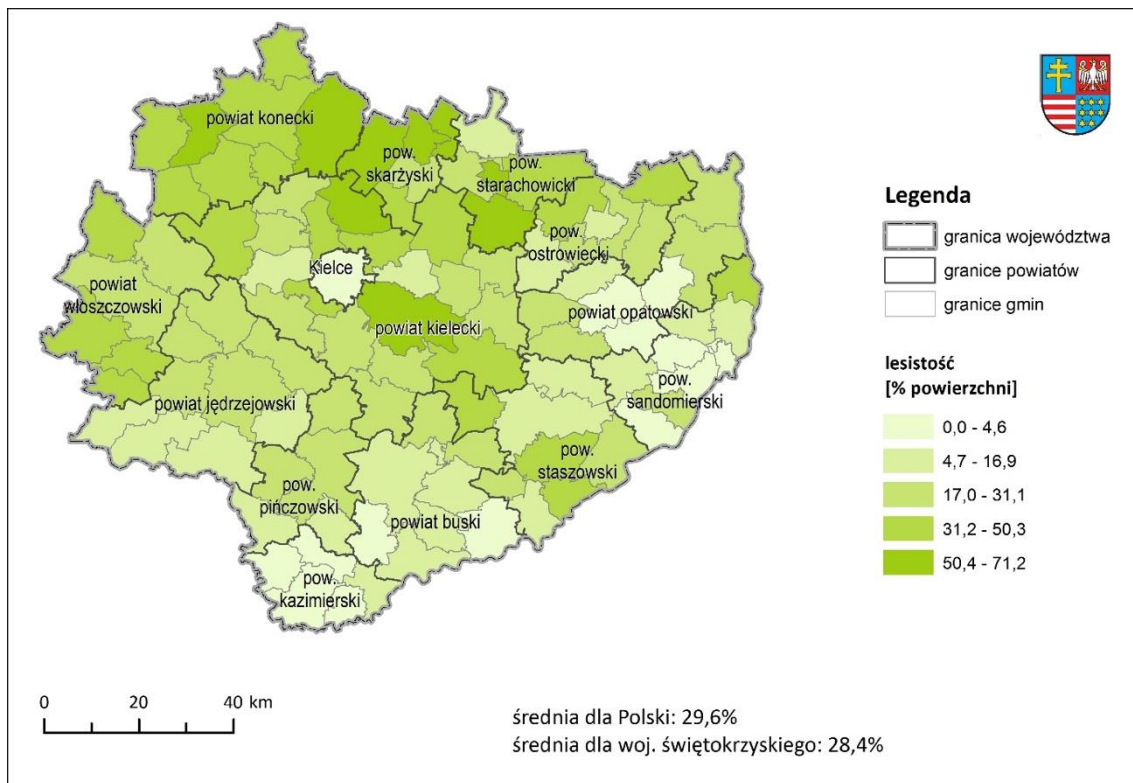
⁵⁰ Program ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego na lata 2015–2020 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2025.

Wykres 2. Lesistość województw (procent powierzchni)

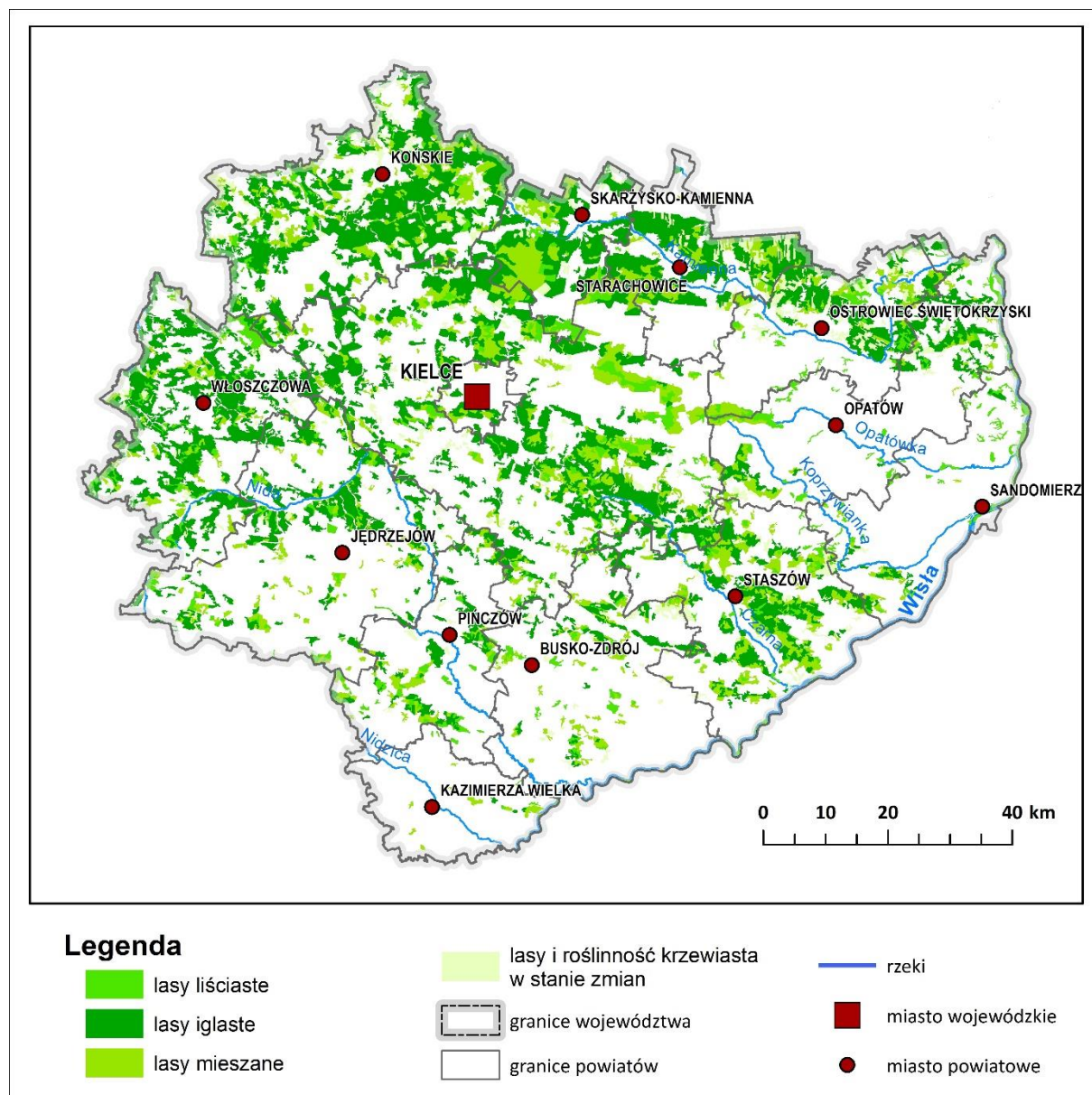
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Ryc. 5. Lesistość w województwie świętokrzyskim w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

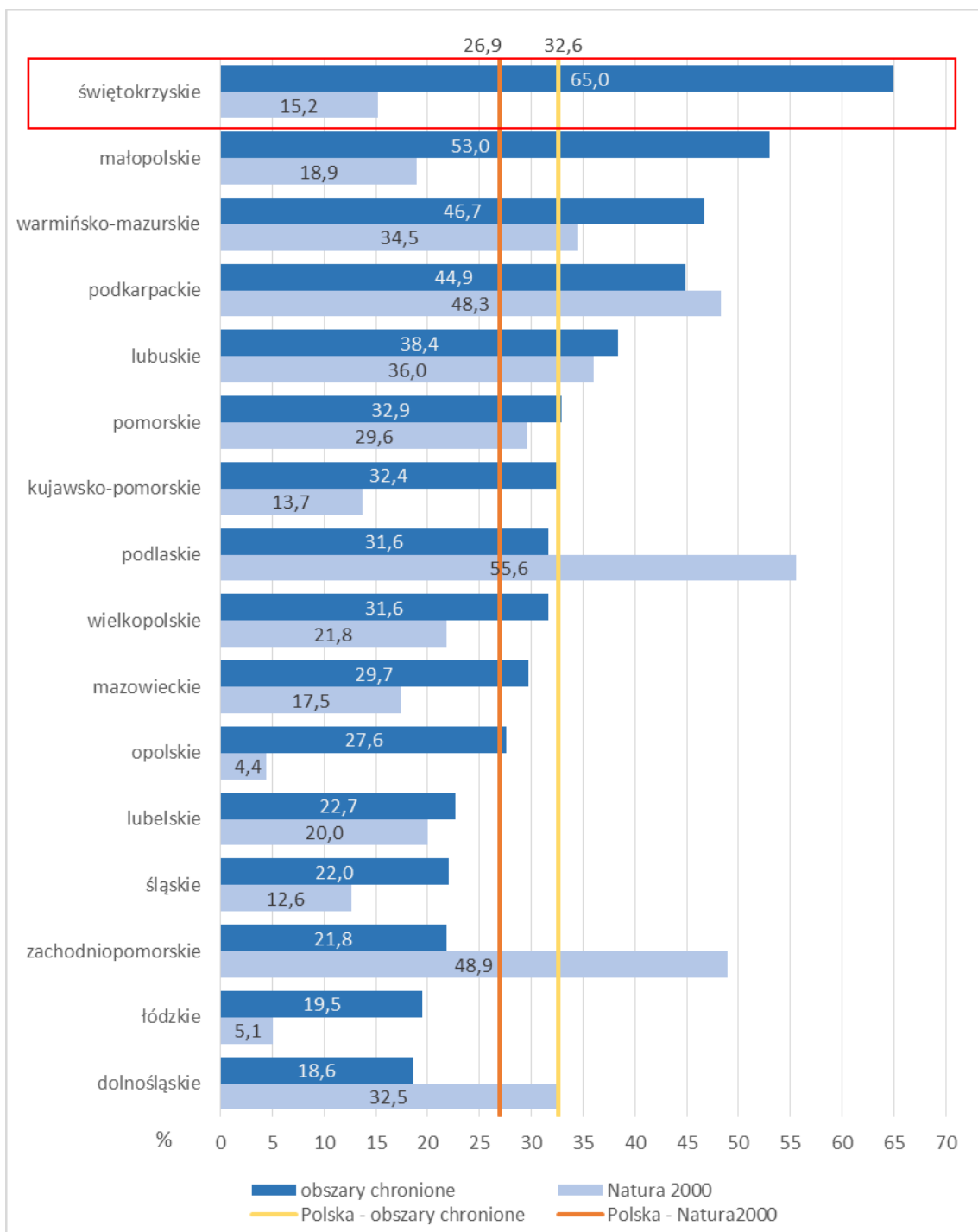
Ryc. 6. Rozmieszczenie lasów w województwie świętokrzyskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CORINE Land Cover 2018.

Obszary chronione

Obszary chronione zajmują ponad 760 ha, tj. 65% obszaru województwa świętokrzyskiego – jest to zdecydowanie najwyższy odsetek spośród polskich regionów. Przyrodnicze obszary chronione stanowią niezaprzeczalny kapitał rozwoju świętokrzyskiego, m.in. jako jeden z czynników z rozwoju turystyki. Tak duża powierzchnia terenów chronionych powoduje jednak, że znaczna część regionu objęta jest ograniczeniami, jeśli chodzi o swobodne gospodarowanie. Szczególnie jest pod tym względem położenie Kielc, które są otoczone przez park narodowy i parki krajobrazowe. Na swoim terenie posiadają kilka rezerwatów przyrody nieożywionej, obszary Natury 2000, park krajobrazowy, obszar chronionego krajobrazu, stanowiska dokumentacyjne, użytek ekologiczny i zespół przyrodniczo-krajobrazowy. Wyzwaniem w tym wypadku, wobec nasilających się procesów suburbanizacji w obszarze kieleckim, jest zachowanie wartości krajobrazowych i przyrodniczych tego obszaru.

Wykres 3. Udział obszarów chronionych w powierzchni regionów – krajowe formy ochrony oraz Natura 2000

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na terenie województwa znajduje się park narodowy, 9 parków krajobrazowych, ponad 70 rezerwatów przyrody oraz inne formy ochrony (zob. tabelę poniżej).

Tabela 12. Obszary chronione w województwie świętokrzyskim (2018 r.)

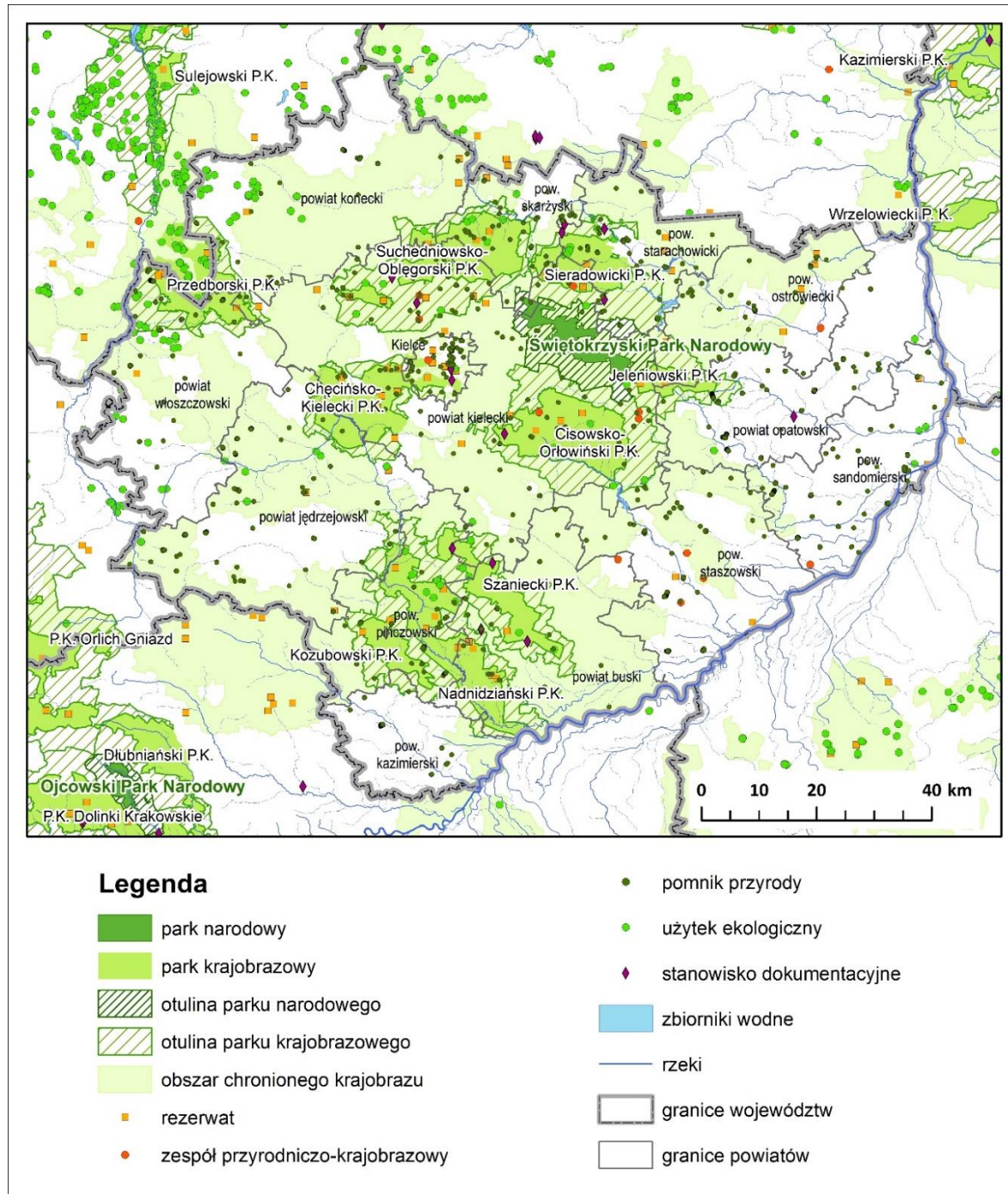
Wyszczególnienie	Liczba	Powierzchnia	
		ha	Polska = 100
Krajowe formy ochrony przyrody			
Ogółem	966	761 473	7,5
Parki narodowe	1	7 626	2,4
Rezerwaty przyrody	72	3 794	2,2
Parki krajobrazowe	9	133 737	5,1
Obszary chronionego krajobrazu	24	625 472	7,7
Użytki ekologiczne	116	770	1,4
Stanowiska dokumentacyjne	15	29	3,0
Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	13	108	0,1
Pomniki przyrody	712	-	-
Obszary Natura 2000			
Ogółem obszary zatwierdzone	6	178 045	2,1
Obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO)	2	21 981	0,4
Specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO)	4	156 064	4,5
Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty	34	b.d.	b.d.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS oraz Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Rozmieszczenie obszarów chronionych (z wyjątkiem obszarów Natura 2000) zostało przedstawione na mapie (Ryc. 7). Najważniejszym obszarem chronionym jest Świętokrzyski Park Narodowy, obejmujący Łysogóry, wschodnią część Pasma Klonowskiego oraz część Pasma Pokrzywiańskiego. Park zajmuje ponad 7,6 tys. ha, natomiast powierzchnia otuliny wynosi 20,8 tys. ha. Otulina obejmuje głównie grunty nieleśne (rolnicze), z przeważającą wiejską zabudową jednorodzinną oraz fragmenty lasów należących do Skarbu Państwa i prywatnych. Ponadto na Wyżynie Kieleckiej położonych jest pięć parków krajobrazowych.

Drugim rejonem o znaczących walorach przyrodniczych, chronionych w trzech parkach krajobrazowych i kilku rezerwatach, jest południowa część województwa – Niecka Nidziańska. Osiem parków krajobrazowych tworzy Zespół Świętokrzyskich i Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych. Ochroną w formie Przedborskiego Parku Krajobrazowego (wchodzącego w skład Nadpilicznych Parków Krajobrazowych, oddziału terenowego Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego) objęto także zachodnią część Wyżyny Przedborskiej, na granicy z województwem łódzkim.

Ryc. 7. Formy ochrony przyrody w województwie świętokrzyskim (poza obszarami Natura 2000)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych przestrzennych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (<https://www.gdos.gov.pl>).

Sieć Natura 2000

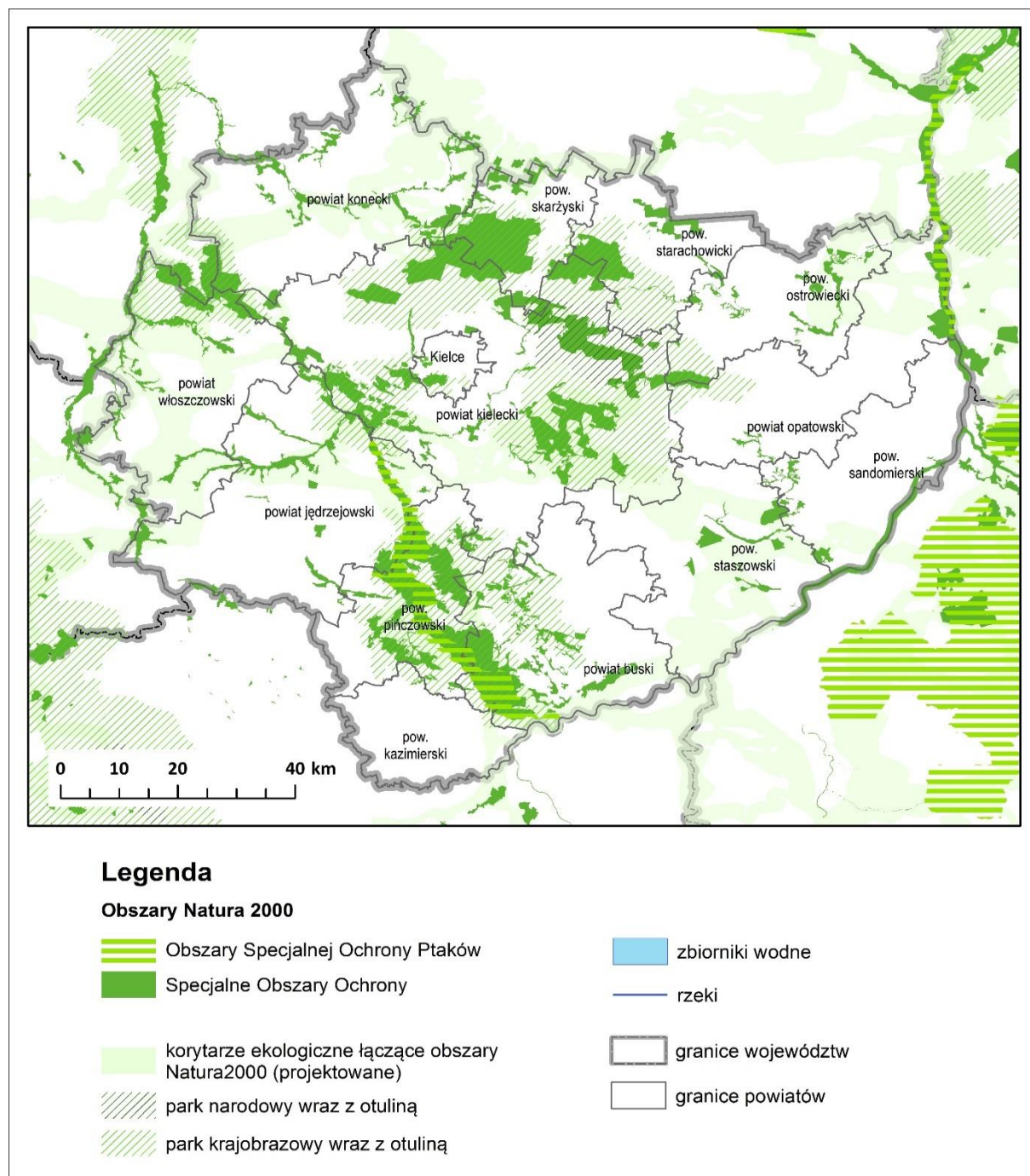
Głównym celem funkcjonowania Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 jest zachowanie określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków, które uważa się za cenne i zagrożone w skali całej Europy, a poprzez to ochrona bioróżnorodności państw europejskich. Podstawą funkcjonowania programu są dwie unijne dyrektywy, tzw. dyrektywa ptasia⁵¹, określająca kryteria wyznaczania ostoi dla zagrożonych gatunków ptaków, oraz dyrektywa siedliskowa⁵², ustalająca zasady ochrony pozostałych gatunków zwierząt, a także roślin i siedlisk przyrodniczych oraz procedury ochrony obszarów priorytetowych. Natura 2000 – wyznaczone w oparciu o pierwszą dyrektywę – obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) – określa się potocznie jako „ptasie”, natomiast drugi rodzaj obszarów – obszary mające znaczenie dla Wspólnoty (OZW) / specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO)⁵³ – jako „siedliskowe”. Na terenie województwa świętokrzyskiego wyznaczono 2 obszary „ptasie”, 4 „siedliskowe” SOO i 34 „siedliskowe” obszary mające znaczenie dla Wspólnoty. W odróżnieniu od krajowych form ochrony obszary „naturowe” zajmują w świętokrzyskim niewielką powierzchnię – zaledwie 15% powierzchni obszaru (Ryc. 8).

⁵¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa – wcześniej dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, Dz. Urz. UE z 2010 r. L 20, s. 7, ze zm.

⁵² Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, Dz. Urz. L 206, s. 7, ze zm.

⁵³ Państwo członkowskie opracowuje i przedstawia Komisji Europejskiej listę leżących na jego terytorium obszarów najcenniejszych przyrodniczo, spełniających kryteria zawarte w dyrektywie siedliskowej. Komisja Europejska ocenia, a następnie zatwierdza w drodze decyzji obszary jako „obszary mające znaczenie dla Wspólnoty – OZW” (Site of Community Importance – SCI). Od tego momentu uzyskują one status obszarów Natura 2000. Kraje członkowskie w ciągu sześciu lat od decyzji Komisji zobowiązane są do wyznaczenia tych ostoi jako specjalnych obszarów ochrony.

Ryc. 8. Obszary Natura 2000 oraz korytarze ekologiczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych przestrzennych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (<https://www.gdos.gov.pl>).

Węzły i korytarze ekologiczne

Koncepcja sieci ekologicznej zakłada stworzenie wielkoprzestrzennego systemu obszarów węzłowych, najcenniejszych z przyrodniczego punktu widzenia, wzajemnie ze sobą powiązanych korytarzami ekologicznymi. Obszarami węzłowymi w świętokrzyskim są:

- węzły ekologiczne o znaczeniu międzynarodowym, tj. obszar świętokrzyski (najcenniejsza część Gór Świętokrzyskich), obszar buski, obejmujący najcenniejsze fragmenty Niecki Nidziańskiej, oraz obszar środkowej Wisły (dolina Wisły od Sandomierza w dół rzeki);
- węzły ekologiczne o randze krajowej: obszar przedborski (najwartościowsze fragmenty Wyżyny Przedborskiej), obszar cisowsko-orłowiński (pd.-wsch. część Gór Świętokrzyskich), obszar nidziański (dolina Nidy) oraz obszar miechowski z wschodnim obrzeżem Wyżyny Miechowskiej.

Celem funkcjonowania sieci (korytarzy) jest zapewnienie spójności przestrzeni przyrodniczej, w tym umożliwienie migracji gatunków, zwłaszcza dużych ssaków. W odróżnieniu od krajowych i europejskich obszarów chronionych korytarze nie są usankcjonowaną prawnie formą ochrony przyrody. KPZK 2030 wymienia korytarze ekologiczne sieci ECONET oraz korytarze łączące elementy sieci Natura 2000⁵⁴. W województwie świętokrzyskim korytarzem ECONET o znaczeniu międzynarodowym jest dolina Wisły, a korytarzami o znaczeniu krajowym – doliny jej pozostałych większych rzek (Pilicy, Nidy, Białej Nidy, Czarnej Koneckiej). Korytarze łączące sieć Natura 2000 zostały przedstawione na mapie zamieszczonej wyżej (Ryc. 8).

2.2.3. Dziedzictwo kulturowe oraz dostępność do usług kulturalnych

Najważniejsze zabytki województwa świętokrzyskiego

Do najważniejszych obiektów dziedzictwa materialnego województwa świętokrzyskiego należy wpisany w 2019 r. na listę światowego dziedzictwa UNESCO „Krzemionkowski region prehistorycznego górnictwa krzemienia pasiastego”, stanowiący wyjątkowy w skali światowej prehistoryczny krajobraz przemysłowy złożony z poszybowych obniżeń terenu, wzniesień powstałych z odpadów kopalnianych, pozostałości warsztatów obróbki krzemienia, osad robotniczych i szlaków komunikacyjnych. Obiekt ten może stać się wizytówką województwa, łączącą bogactwo geologiczne z wartościami kulturowymi.

Do najistotniejszych obiektów zabytkowych regionu zaliczają się obiekty wpisane przez prezydenta RP na listę pomników historii⁵⁵:

- Kielce – dawny Pałac Biskupów Krakowskich i Katedra,
- Oblęgorek – pałacyk Henryka Sienkiewicza wraz z zabytkowym parkiem i aleją lipową,
- Rytwiany – pokamedulski zespół klasztorny Pustelnia Złotego Lasu,
- Sandomierz – historyczny zespół architektoniczno-krajobrazowy,
- Święty Krzyż – pobenedyktynski zespół klasztorny oraz przedchrześcijańskie obwałowania kamienne na Łysej Górze,
- Ujazd – ruiny zamku Krzyżtopór,

⁵⁴ *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, s. 115.

⁵⁵ <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/pomniki-historii/obiekty-wpisane-na-liste-pomnikow-historii/>

- Wiślica – zespół kolegiaty pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Maryi Panny wraz z relikwiami kościoła pod wezwaniem św. Mikołaja oraz grodzisko,
- Zespół Opactwa Cystersów w Wąchocku,
- Krzemionki – kopalnie krzemienia z okresu neolitu.

Ponadto trwa procedura mająca na celu uznanie za pomnik historii dwu kolejnych zespołów, tj.:

- w Kielcach – zespołu klasztornego z kościołem pod wezwaniem św. Karola Boromeusza na Karczówce,
- w Opatowie – kolegiaty św. Marcina.

Do ważnych zabytków według Narodowego Instytutu Dziedzictwa należą także obiekty zlokalizowane na Szlaku Architektury Drewnianej. Jest to drogowy szlak turystyczny o długości ok. 210 km, połączony z podobnymi szlakami w województwie śląskim, małopolskim i podkarpackim. Do najważniejszych zabytków spotykanych na szlaku zaliczyć można kościoły drewniane w: Zborówku (II poł. XV w.), Mnichowie (XVIII w.), Busku-Zdroju (XVII w.), Chotelku Zielonym (XVI w.), Glinianach (XVI w.), Kossowie (XVII w.), Krzelowie (I poł. XVII w.), Radkowicach (XVII w.), Niekrasowie (XVII w.), Strzegomiu (XVI/XVII w.), należa do nich także zabytkowa chałupa świętokrzyska w Kakoninie z XIX w. i kapliczka na Górze Witośławskiej (XVIII w.). Najważniejszym obiektem na szlaku jest Muzeum Wsi Kieleckiej – Park Etnograficzny w Tokarni, obejmujący również małomiasteczkową Zagrodę Czernikiewiczów w Bodzentynie (XVIII–XIX w.) i Dworek Laszczyków w Kielcach (XVIII w.).

Dziedzictwo materialne regionu uzupełniają układy urbanistyczne miast lokacyjnych, a do szczególnie interesujących należą: Bodzentyn (XIV w.), Busko-Zdrój (XIII w.), Chęciny (XIV w.), Kielce (XVIII w.), Opatów (XIII w.), Nowy Korczyn (XIII w.), Pińczów (XV w.), Sandomierz (XIII w.), Secemin (XIV w.), Stopnica (XIV w.), Szydłów (XIV w.), Wiślica (XIV w.) i Raków (XVI w.).

Zabytki sakralne obejmują zespoły klasztorne: cystersów w Jędrzejowie, Koprzywnicy, Wąchocku (XIII w.) bernardynek w Świętej Katarzynie (XV w.), oblatów na Świętym Krzyżu (XII–XVIII w.) i pobernardyński na Karczówce w Kielcach (XVII w.), reformatów w Pińczowie (XVII w.); katedry: w Kielcach (XII w.) i Sandomierzu (XIV w.); kolegiaty w: Wiślicy (XII–XIV w.), Klimontowie (XVII w.), Kurzelowie (XIV w.), Opatowie (XII w.); kościoły romańskie z XI–XIII w. (Goźlice, Imielno, Kije, Mokrsko, Samborzec, Sandomierz, Sulisławice, Tarczek, Trójca), gotyckie z XIV–XVI w. (Bejsce, Beszowa, Bodzentyn, Chotel Czerwony, Chroberz, Chybice, Końskie, Krzęcice, Skotniki, Staszów, Szaniec, Szydłów, Zagość (kościół gotycki z elementami romańskimi), renesansowe i barokowe z XVII–XVIII w. (Bieliny, Góry Wyższe, Lisów Młodzawy, Pińczów, Piotrkowice, Raków, Rytwiany, Starochęciny, Szewna, Tarłów), klasycystyczne (Kielce, kościół ewangelicki z 1835 r., Krzyżanowice 1786 r.); zbory ariańskie (Cieszkowy, Kolosy, Ludynia, Łapczyzna Wola, Pęczelicace, Pętkowice, Ublinek, Węchadłów); synagogi (Chęciny, Szydłów, Chmielnik, Pińczów).

Na terenie województwa świętokrzyskiego zachowały się także liczne zabytki:

- architektury rezydencjonalno-obronnej: zamki, z których część przekształcono w pozbawione (lub niemal pozbawione) cech obronnych rezydencje (Sandomierz XIV w.), Kurozwęki (XIV–XVIII w.), Bolmin (XVI/XVII w.), Sobków (fortalicja z XVI–XVIII w.),
- ruiny zamków: Bodzentyn (XIV w.), Chęciny (XIV–XV w.), Maleszowa (XVII w.), Mokrsko Górne (XIV–XVI w.), Szydłów (XIV–XVII w.),
- gródki stożkowate – pozostałości po obiektach rezydencjonalno-obronnych z XIV–XV w., należących do rycerstwa, m.in. w Dębnie k. Bodzentyna, Miłkowie, Mokrsku Dolnym Stanowicach, Włoszczowie,

- architektury pałacowej: dawny Pałac Biskupów Krakowskich w Kielcach (XVII w.) oraz pałace w: Bejskach (XVIII w.), Chrobrzu (XIX w.), Czyżowie Szlacheckim (XVIII w.), Grabkach Dużych (XVIII w.), Końskich (XVIII/XIX w.), Podzamczu Piekoszowskim (XVII w.), Sancygniowie (XVI-XVIII w.), Śladkowie Dużym (XVII-XVIII w.), Zborowie (XVI/XIX w.), Nieznanowicach (XIX/XX w.),
- architektury dworskiej w: Gnojnie (XVI-XIX w.), Ludyni (XVII w.), Modliszewicach (XVII w.), Nikisiałce (XVIII w.), Podzamczu Chęcińskim (XVII w.), Skotnikach (XVII w.), Słupi Starej (XVII w.), Szańcu (XVI-XVII w.), Widuchowej (XVII w.),
- architektury cmentarnej: katolickie, związane z czasami I wojny światowej, okresem okupacji hitlerowskiej i walkami z czasów II wojny światowej oraz żydowskie.

Warto wymienić też zabytki z XIX w. związane z dziedzictwem Staropolskiego Okręgu Przemysłowego:

- Ruiny zakładu wielkopieczowego w Bobrzy,
- Kuźnica w Maleńcu,
- Ruiny zakładu wielkopieczowego w Samsonowie,
- Muzeum Przyrody i Techniki w Starachowicach,
- Kuźnia w Starej Kuźnicy,
- Muzeum Zagłębia Staropolskiego w Sielpi Wielkiej,
- Ruiny walcowni w Nietulisku Dużym.

Dziedzictwo wsi chronione jest w Muzeum Wsi Kieleckiej. Głównym obiektem Muzeum jest Park Etnograficzny w Tokarni, w którym znajduje się 80 obiektów historycznych. Zadaniem skansenu jest zachowanie zabytków budownictwa wiejskiego i małomiasteczkowego kielecczyny oraz prezentowanie ich w otoczeniu zbliżonym do pierwotnego i w naturalnych zespołach fragmentów wsi.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków

Na tle kraju i innych regionów Polski – szczególnie sąsiedniej Małopolski – zabytki w świętokrzyskim są rozproszone, a **region charakteryzuje niewielka gęstość obiektów zabytkowych (16,4 na 100 km²)** wobec średniej dla Polski (24,7) czy dla sąsiedniej Małopolski (40,7); niższa gęstość charakteryzuje tylko Podlasie i Łódzkie.

Tabela 13. Obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych w województwach

Jednostka terytorialna	Obiekty w rejestrze		Gęstość obiektów zabytkowych	
	liczba	Polska = 100	liczba/100 km ²	Polska = 100
Dolnośląskie	8805	11,4	44,1	178,6
Małopolskie	6186	8,0	40,7	164,9
Opolskie	3350	4,3	35,6	144,0
Śląskie	4267	5,5	34,6	140,0
Lubuskie	4592	5,9	32,8	132,8
Podkarpackie	5155	6,7	28,9	116,9
Wielkopolskie	7887	10,2	26,4	107,0
Warmińsko-mazurskie	6329	8,2	26,2	105,9
Mazowieckie	7867	9,9	21,5	87,1
Pomorskie	3693	4,8	20,2	81,6
Kujawsko-pomorskie	3523	4,6	19,6	79,3
Zachodniopomorskie	4245	5,5	18,5	75,0

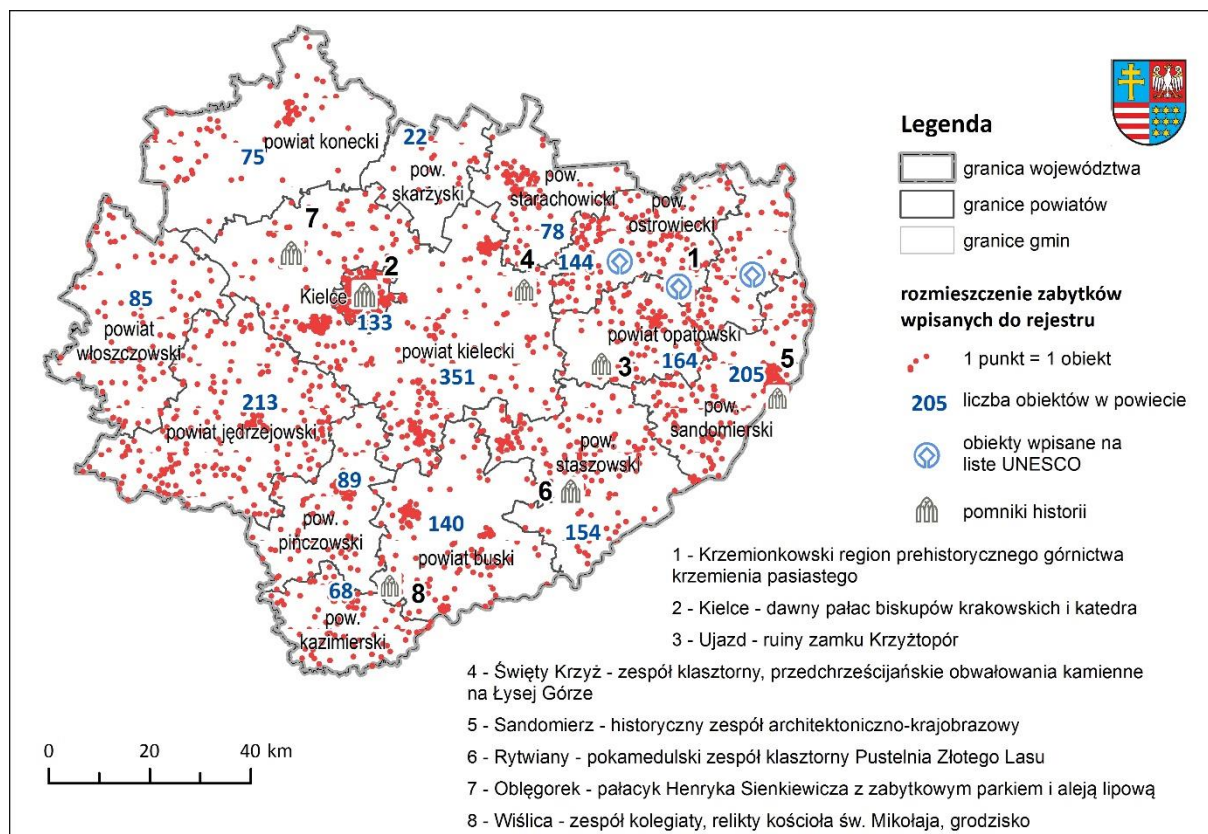
Jednostka terytorialna	Obiekty w rejestrze		Gęstość obiektów zabytkowych	
	liczba	Polska = 100	liczba/100 km ²	Polska = 100
Lubelskie	4350	5,6	17,3	70,1
Świętokrzyskie	1921	2,5	16,4	66,4
Łódzkie	2889	3,7	15,9	64,2
Podlaskie	2431	3,1	12,0	48,7
Polska	77275	100,0	24,7	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dziedzictwo materialne województwa obejmuje bardzo różnorodne obiekty. Spośród budynków i budowli wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości największą liczbę stanowią budowle sakralne – w tym kościoły (344 obiekty), dzwonnice (78 obiektów), klasztory (47 obiektów), kaplice (56 obiektów), kapliczki (12 obiektów), a także 10 synagog i jeden dom modlitwy oraz 9 zborów i jedna cerkiew. Łącznie wymienione obiekty stanowią blisko 30% zasobów zabytkowych regionu. Istotnym elementem krajobrazu kulturowego są także obiekty obronne i rezydencjonalne – w tym 19 zamków i jeden relikwiarz zamku, 66 pałaców, 143 dwory i 14 willi. Ponadto w rejestrze figuruje 49 kamienic i ponad 150 innych obiektów mieszkalnych (domy, oficyny mieszalne, plebanie, kanonie, chałupy). Wpisane do rejestru jest także 19 układów urbanistycznych miast, jeden wsi i dwa dzielnic. Ważnym elementem dziedzictwa są również zabytkowe obszary krajobrazowe – w tym 206 parków, 5 założeń krajobrazowych, dwa sady, jak też 191 cmentarzy i 2 uzdrowiska. Interesującymi obiektami są zabytki industrialne, m.in. 21 fabryk i innych obiektów przemysłowych lub magazynowych, 9 młynów, 4 gorzelnie, hale napraw, wozownie, huty, warsztaty, odlewnie (po 2 obiekty), a także elektrownia, kopalnia, walcownia czy lokomotywnia oraz 4 odcinki linii kolejowych. Rejestr województwa obejmuje również obiekty hydrotechniczne, skanseny i zabudowę wiejską (zagrody, obory), obiekty obronne (mury, fortyfikacje) i publiczne (m.in. ratusze, banki, poczty, szkoły).

Największa liczba obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości) znajduje się w centralnej części regionu – powiat kielecki i Kielce gromadzą łącznie 25% zasobu zabytków województwa (Ryc. 9). Ponadto do najzasobniejszych w obiekty zabytkowe części regionu należy północno-wschodnia część województwa (powiaty sandomierski, opatowski i ostrowiecki) oraz powiat jędrzejowski. Zabytki w województwie świętokrzyskim są rozproszone i stosunkowo nieliczne są duże zespoły zabytkowe, liczące po kilkadziesiąt obiektów. Największe zespoły zabytkowe w regionie to miasta Kielce (133 obiekty), Sandomierz (93 obiekty) i Chęciny (50 obiektów) oraz Bodzentyn (33 obiekty). Ponad 20 obiektów zabytkowych znajduje się jeszcze w Chmielniku, Busku-Zdroju, Pińczowie, Starachowicach, Końskich, Jędrzejowie i Szydłowie.

Ryc. 9. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych, pomniki historii oraz obiekty wpisane na listę dziedzictwa światowego UNESCO

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Dziedzictwo niematerialne województwa świętokrzyskiego

W rozumieniu Konwencji UNESCO z 2003 r.⁵⁶ dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- spektakle i widowiska,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Województwo świętokrzyskie nie charakteryzuje się poważnymi różnicami w zakresie odrębności etnograficznej, ale posiada bogate dziedzictwo, na które składają się:

- gwary kieleckie jako zbitek gwar kielecko-miechowskiej, sandomierskiej i lasowskiej (w widłach Wisły i Sanu) należących do dialektu małopolskiego,
- stroje ludowe: strój kielecki (rejon zachodni), strój świętokrzyski (rejon Gór Świętokrzyskich), strój sandomierski (rejon wschodni), strój krakowski (Krakowiaków wschodnich), strój opoczyński (rejon północno-zachodni),

⁵⁶ Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r.

- malarstwo ludowe z motywami Matki Boskiej z Dzieciątkiem oraz Ukrzyżowaniem Chrystusa, świętych (św. Barbara, św. Jan Nepomucen, św. Mikołaj), a od połowy XX w. obejmujące sceny z życia wiejskiego,
- rzeźbiarstwo ludowe, głównie o tematyce religijnej, w późniejszym okresie także postacie diabłów, ważnych osób historycznych i inne, wykonane z drewna i malowane na wyraziste kolory,
- zdobienia domów (mebli, nakryć, kilimów, wycinanki, pająki),
- muzyka ludowa – śpiewna, skoczna, taneczna⁵⁷.

O podtrzymanie dziedzictwa niematerialnego dba wiele organizacji non profit (przede wszystkim Koła Gospodyń Wiejskich i Ochotnicze Straże Pożarne), zespołów folklorystycznych (w tym najstarszych, jak Ludowy Zespół Artystyczny „Dwikożanie” czy Kapela Stefana Wyczurnskiego z Lubczy) oraz instytucji kultury (w tym Wojewódzki Dom Kultury im. J. Piłsudskiego prowadzący Świętokrzyską Akademię Edukacji Kulturowej).

Na obszarze województwa świętokrzyskiego odbywa się wiele cyklicznych imprez i festiwali kultywujących dziedzictwo niematerialne regionu (np. turnieje rycerskie w Sandomierzu, Szydłowie, Ujeździe, liczne imprezy organizowane przez Muzeum Wsi Kieleckiej zarówno w zakresie obrzędów, sztuki ludowej, jak i tradycyjnego rzemiosła, np. Wytopki Ołowiu, Festiwal Smaków, Jarmark Agroturystyczny, Święto Chleba. Do innych odbywających się cyklicznych wydarzeń zaliczyć można Buskie Spotkania z Folklorem, Dymarki Świętokrzyskie w Nowej Słupi, Jarmark Świętokrzyski na Św. Krzyżu, Święto Śliwki w Szydłowie). Oferta regionu bazuje również na regionalnych kulinariach oznaczonych znakiem Dziedzictwo Kulinarne Świętokrzyskie oraz obejmuje szlaki kulinarne: Świętokrzyska Kuźnia Smaków, Sandomierski Szlak Jabłkowy, Sandomierski Szlak Winiarski, Szlak Kulinaryny Podzemia i Powiśla. Działania te poszerzają atrakcyjność turystyczną i kulturalną Regionu, przyciągając coraz liczniejszych odwiedzających. Dziedzictwo niematerialne wpływa także na tworzenie się inicjatyw klastrowych i oferty nowych produktów turystycznych.

Instytucje kultury o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym oraz dostępność do usług kulturalnych

Samorząd Województwa Świętokrzyskiego jest organizatorem ważnych instytucji kultury w regionie, są to:

- Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Witolda Gombrowicza w Kielcach,
- Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach,
- Wojewódzki Dom Kultury im. Józefa Piłsudskiego w Kielcach,
- Filharmonia Świętokrzyska im. Oskara Kolberga w Kielcach,
- Teatr im. Stefana Żeromskiego w Kielcach,
- Europejskie Centrum Bajki im. Koziołka Matołka w Pacanowie.

Instytucje kultury o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym mają swoje siedziby przede wszystkim w Kielcach oraz w Sandomierzu (por. rycina poniżej).

W Kielcach, oprócz wymienionych instytucji, działają także:

- Muzeum Zabawek i Zabawy,
- Muzeum Historii Kielc,
- Biuro Wystaw Artystycznych,

⁵⁷ Por. *Program opieki nad zabytkami województwa świętokrzyskiego*.

- Teatr Lalki i Aktora „Kubuś”,
- Kielecki Teatr Tańca,
- Stowarzyszenie Chór Kameralny „Fermata”,
- Kino Studyjne „Fenomen”,
- Geopark Kielce – Centrum Geoedukacji,
- Filharmonia Świętokrzyska.

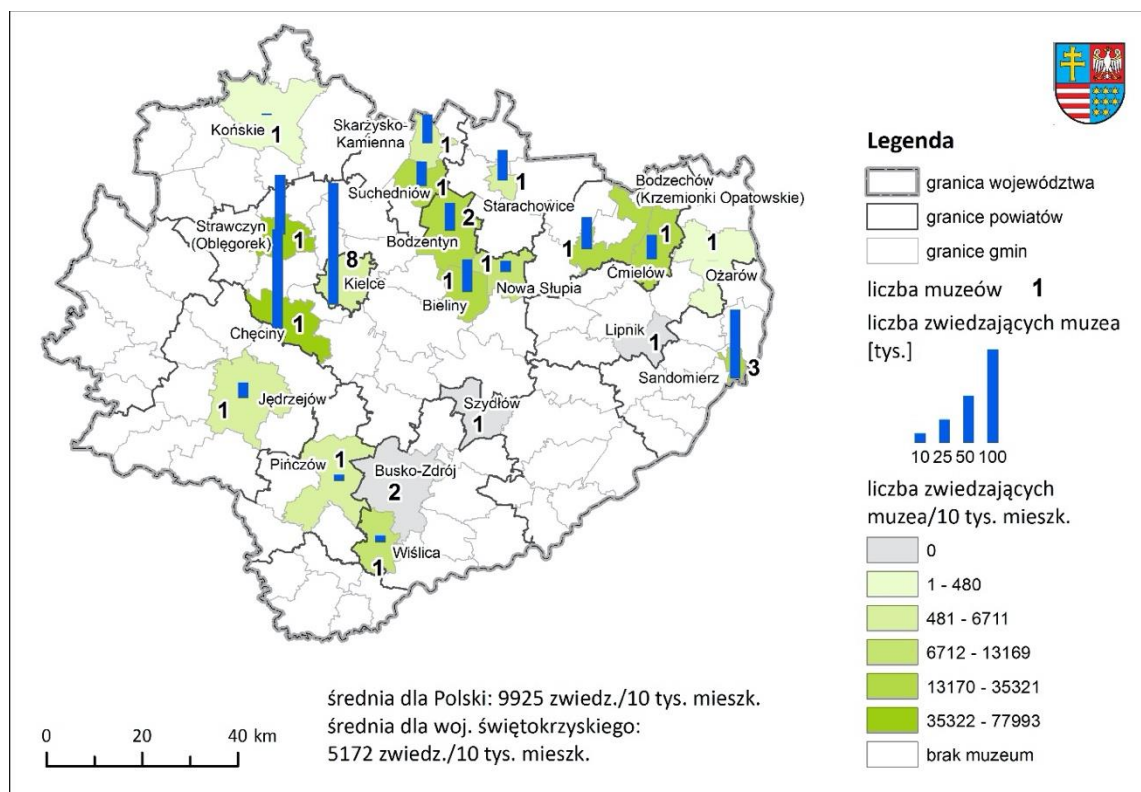
W Sandomierzu funkcjonują liczne muzea i galerie (w tym prywatne). Wśród muzeów wymienić należy:

- Muzeum Diecezjalne,
- Muzeum Okręgowe,
- Oddział Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie.

W Ostrowcu Świętokrzyskim w 2019 r. otwarty został Ostrowiecki Browar Kultury, zrzeszający szereg instytucji kultury.

Wśród obiektów popularyzujących dziedzictwo przemysłowe wymienić należy Muzeum Starożytnego Hutnictwa Świętokrzyskiego w Nowej Słupi, Muzeum Zagłębia Staropolskiego w Sielpi Wielkiej oraz Muzeum Przyrody i Techniki w Starachowicach.

Ryc. 10. Muzea i zwiedzający muzea w 2018 r.

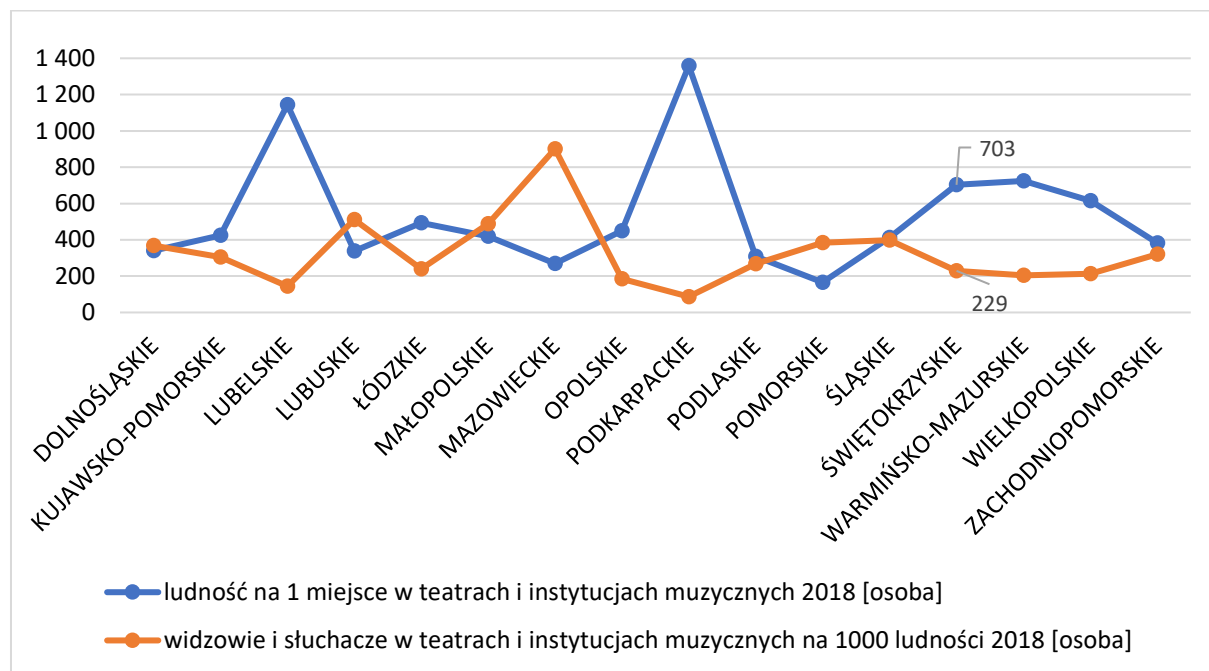
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jednostki samorządu terytorialnego województwa świętokrzyskiego charakteryzują niskie wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego. W 2017 r. wyniosły one według danych Ministerstwa Finansów 177 zł na mieszkańca i były to najniższe nakłady wśród polskich regionów. Kiedy

w województwie przeznaczano na omawiany dział 2,8% ogółu wydatków samorządów, średnia dla Polski wynosiła 3,6%.

Teatry i instytucje zlokalizowane w Kielcach odwiedzane były również przez niewielką – na tle innych regionów – liczbę słuchaczy i widzów (trzecie miejsce od końca, przed podkarpackim i opolskim), stanowiąc jednocześnie w roku 2018 229 osób na 1000 ludności, co poprawiało pozycję województwa na tle innych regionów (por. wykres niżej).

Wykres 4. Dostępność instytucji i uczestnictwo w kulturze – teatry i instytucje muzyczne w 2018 r.

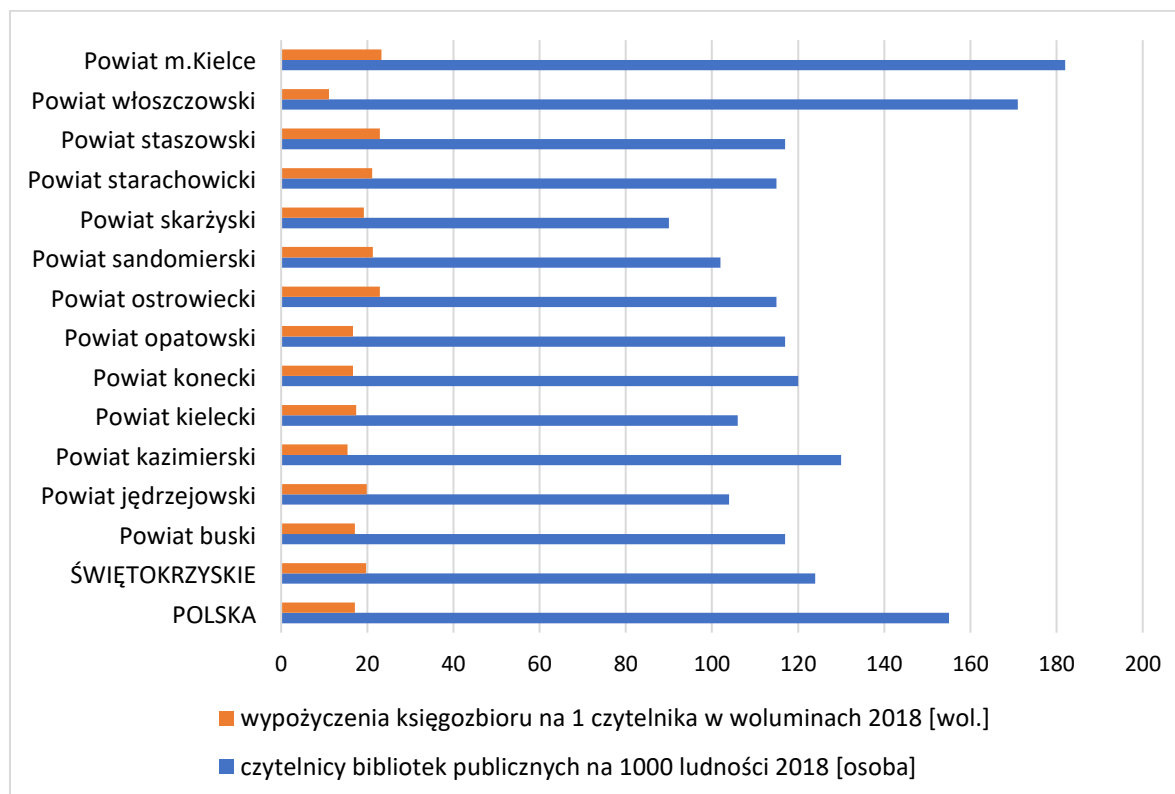
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ważne instytucje kultury, świadczące usługi dla mieszkańców regionu, zlokalizowane są – jak wskazano wyżej – głównie w Kielcach. Poza stolicą województwa działają przede wszystkim biblioteki publiczne oraz domy i ośrodki kultury.

Dostępność do nich mieszkańców oraz liczba uczestników organizowanych imprez przedstawiona jest na kolejnym wykresie (biblioteki) oraz mapie (domy i centra kultury).

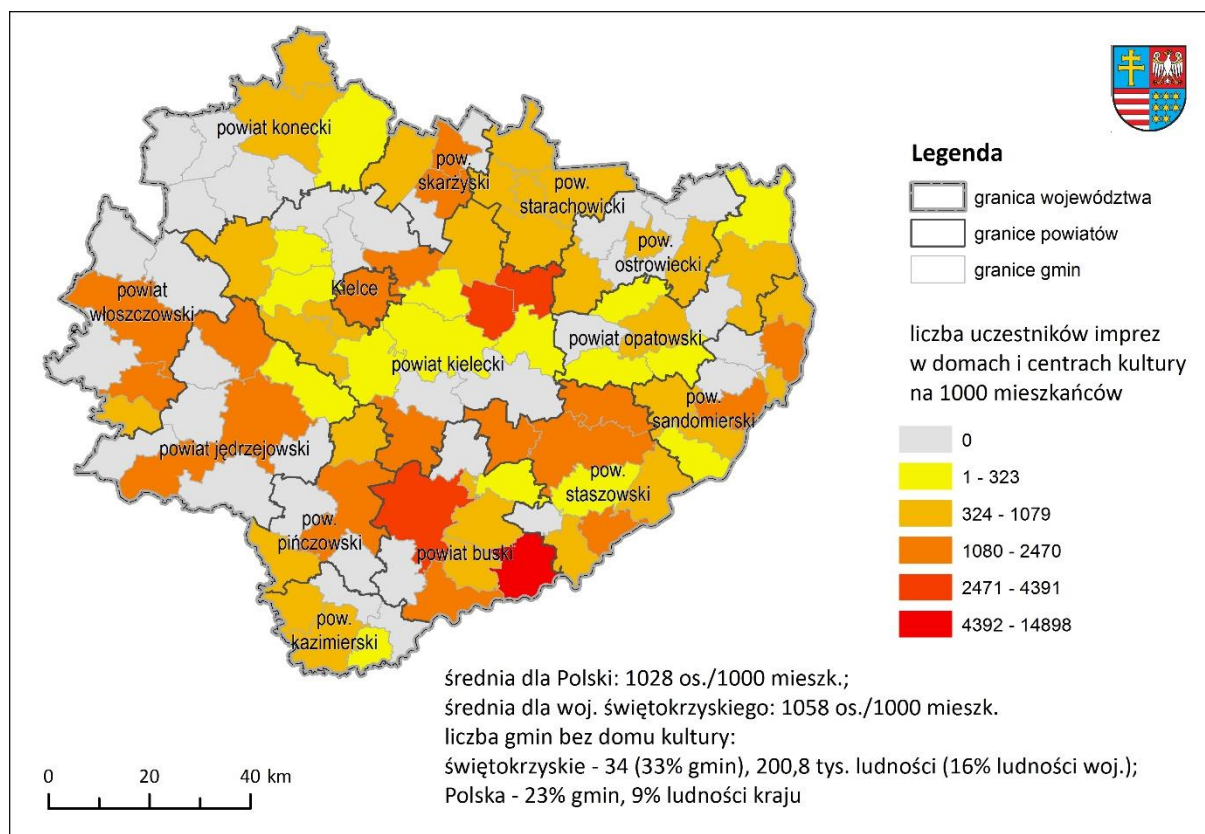
Mieszkańcy świętokrzyskiego częściej niż przeciętnie Polacy są czytelnikami bibliotek i wypożyczają więcej woluminów. Jednocześnie, mimo gorszej dostępności do domów i centrów kultury niż przeciętnie w Polsce, ludność województwa liczniej uczestniczy w przygotowywanych w tych instytucjach kultury imprezach.

Wykres 5. Korzystanie z bibliotek w województwie świętokrzyskim w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ryc. 11. Domy i centra kultury w województwie świętokrzyskim

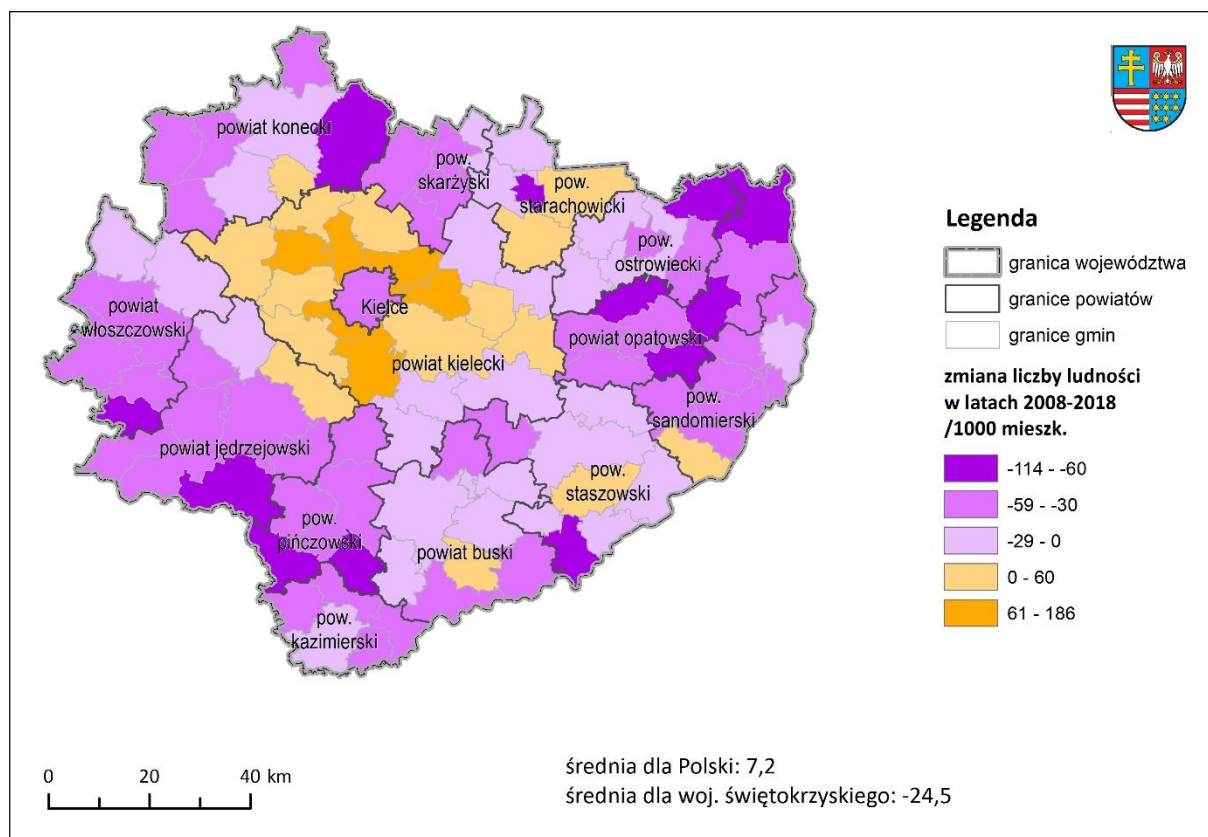
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

2.3. Sfera społeczna

2.3.1. Procesy demograficzne, ich konsekwencje rozwojowe i prognoza demograficzna

Województwo świętokrzyskie jest jednym z najmniejszych województw w Polsce, zarówno pod względem powierzchni, jak i liczby ludności. Populacja regionu liczy 3,2% ogółu ludności kraju. Na koniec 2018 r. liczba mieszkańców wyniosła 1 241 546 osób, o 3,2% mniej niż w 2010 r. **Procesy depopulacyjne dotyczą wszystkie polskie regiony, ale dynamika tego zjawiska jest szczególnie wysoka w województwie świętokrzyskim.**

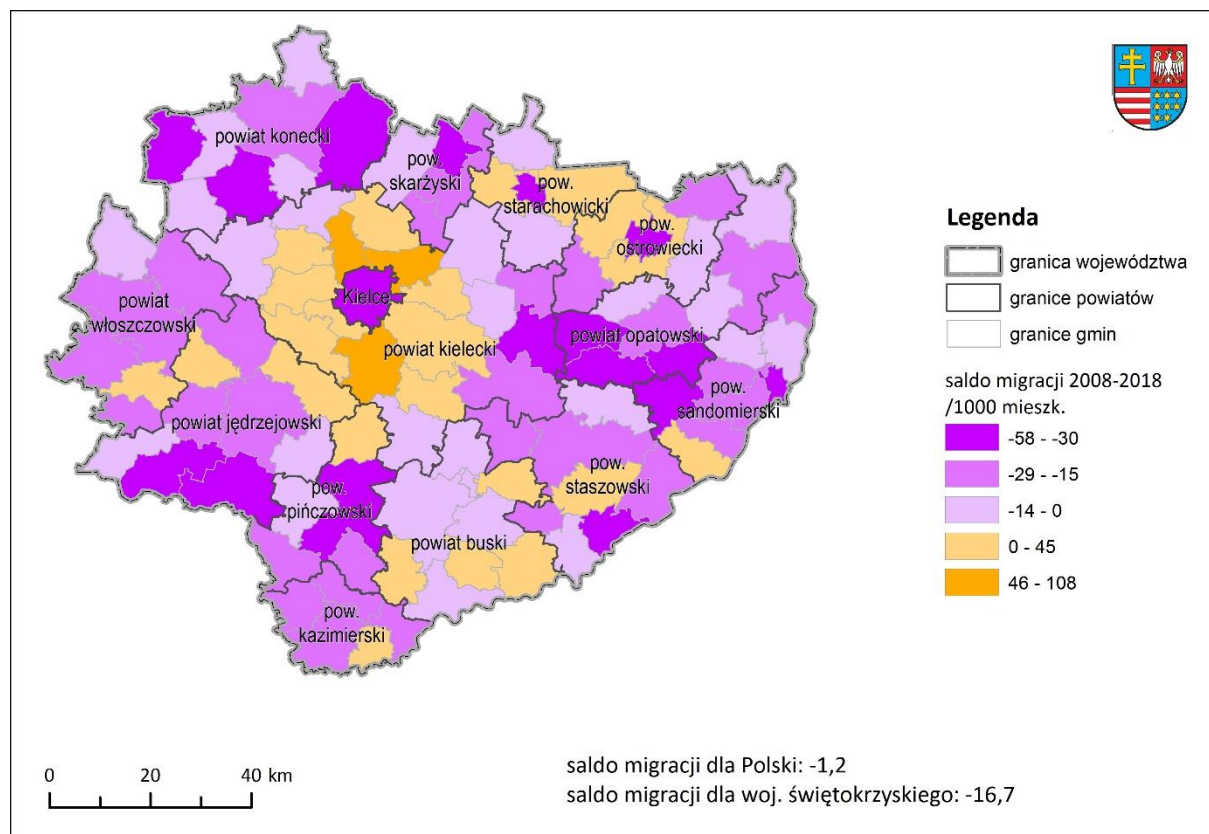
Ryc. 12. Zmiana liczby ludności w latach 2008–2018 na 1000 mieszkańców (liczba mieszkańców w 2008 r.) w województwie świętokrzyskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na trudną sytuację regionu składają się czynniki wynikające zarówno z procesów ruchu naturalnego, jak i ruchów wędrowniczych ludności. **Województwo świętokrzyskie charakteryzuje się zarówno niekorzystnym saldem migracji, jak i ujemnym przyrostem naturalnym.**

Ryc. 13. Saldo migracji w latach 2008–2018 na 1000 mieszkańców w województwie świętokrzyskim

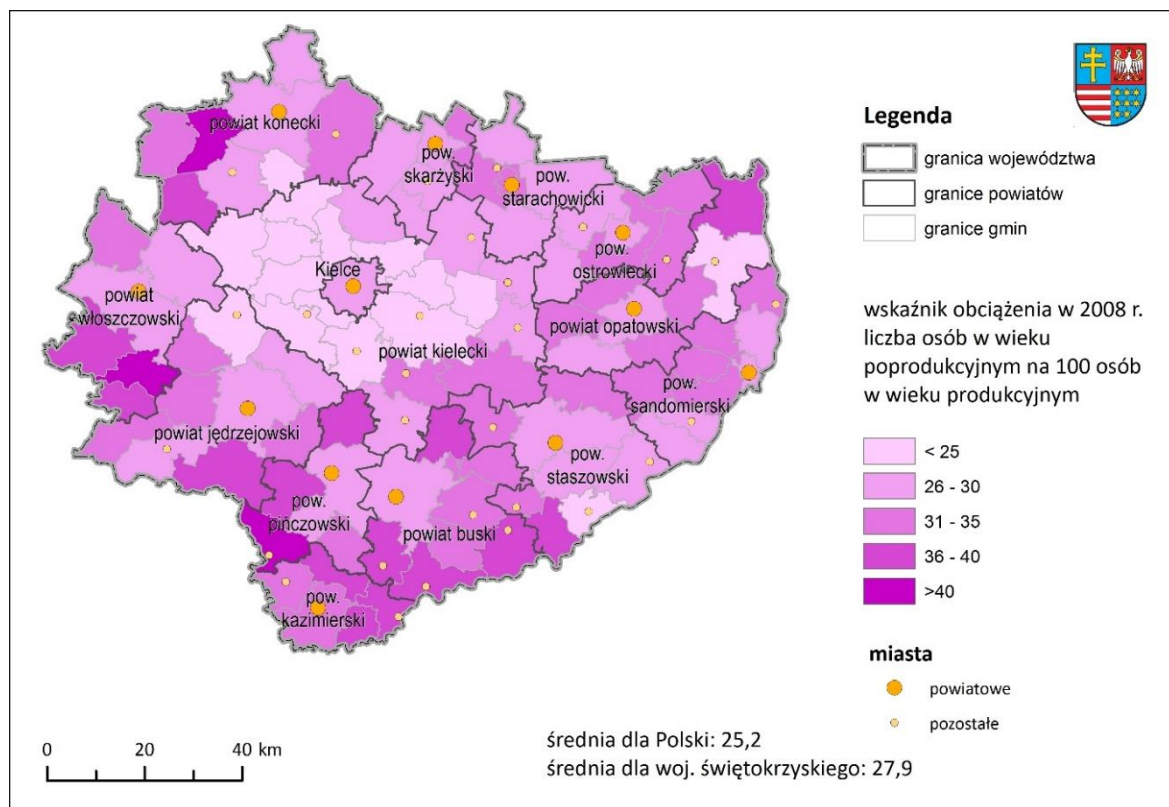

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Miarą zjawiska starzenia się społeczeństwa jest wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym). Zarówno w skali kraju, jak i w świętokrzyskim wskaźnik wzrósł w ciągu dekady o 10 osób w wieku poprodukcyjnym. **Procesy starzenia się były w regionie bardziej zaawansowane niż w kraju** – w 2018 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadły tu o 3 osoby więcej w wieku poprodukcyjnym niż średnia w Polsce. Wzrost wskaźnika nastąpił we wszystkich gminach województwa (Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

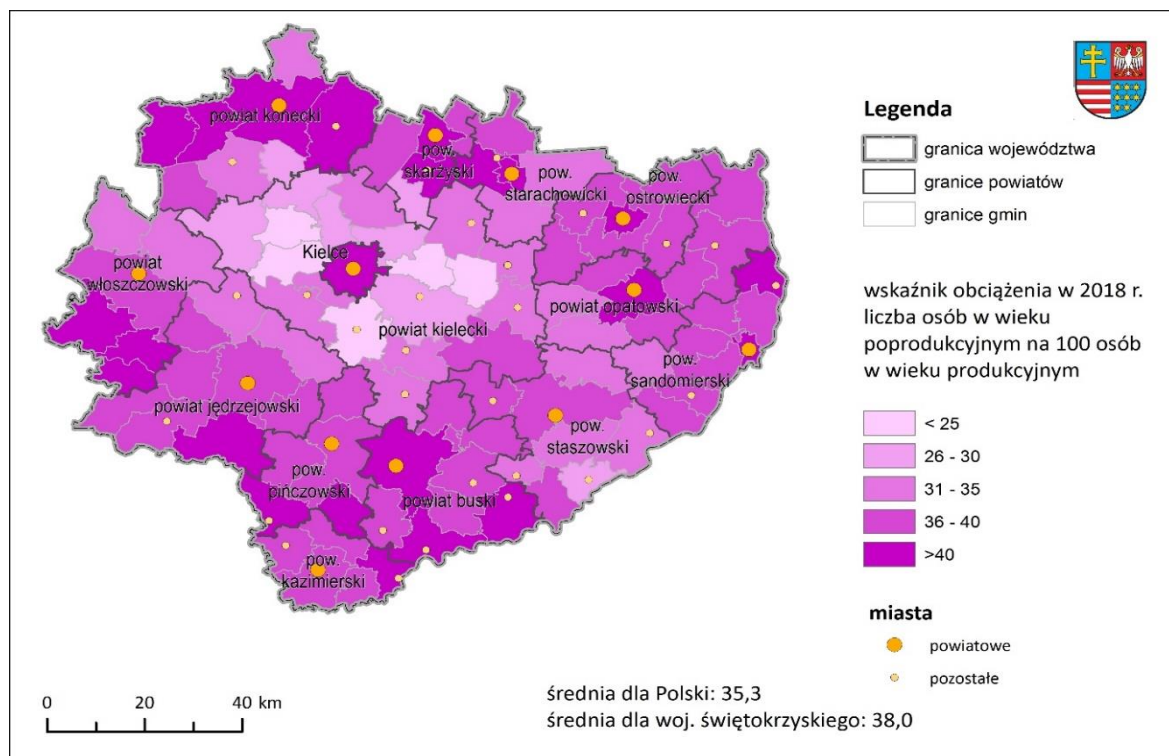
, Ryc. 15). Stosunkowo najlepsza sytuacja występuje w centralnej części regionu. Wyjątkiem są Kielce, gdzie udział osób starszych należy do największych w województwie. Najbardziej procesem starzenia dotknięte są gminy w powiatach: koneckim, skarżyskim (w tym miasto Skarżysko-Kamienna), buskim, a także większe ośrodki miejskie, takie jak Starachowice, Ostrowiec Świętokrzyski, Sandomierz, Busko-Zdrój, Końskie, Opatów, Stąporków, Pińczów, Jędrzejów, Suchedniów, Wąchock i Działoszyce.

Ryc. 14. Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) w 2008 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ryc. 15. Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na skalę obciążenia demograficznego wpływają współczynniki dzietności. Porównując sytuację województwa świętokrzyskiego z sytuacją Polski, można zauważyć, że **współczynnik dzietności w regionie jest niższy i wynosi 87,9% jego wartości w ogółem dla całego kraju.**

Tabela 14. Współczynniki dzietności w poszczególnych województwach i dla Polski

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Polska	1,376	1,297	1,299	1,256	1,29	1,289	1,357	1,453	1,435
Dolnośląskie	1,288	1,21	1,201	1,153	1,225	1,206	1,286	1,361	1,367
Kujawsko-pomorskie	1,388	1,297	1,294	1,253	1,285	1,249	1,318	1,411	1,374
Lubelskie	1,367	1,297	1,299	1,222	1,245	1,257	1,271	1,372	1,348
Lubuskie	1,352	1,298	1,307	1,246	1,267	1,253	1,326	1,43	1,353
Łódzkie	1,353	1,279	1,29	1,232	1,268	1,26	1,324	1,409	1,396
Małopolskie	1,396	1,332	1,316	1,29	1,3	1,32	1,397	1,486	1,499
Mazowieckie	1,453	1,366	1,37	1,333	1,382	1,409	1,482	1,57	1,564
Opolskie	1,155	1,102	1,146	1,074	1,139	1,124	1,201	1,288	1,255
Podkarpackie	1,314	1,265	1,266	1,23	1,212	1,199	1,254	1,372	1,369
Podlaskie	1,309	1,227	1,231	1,178	1,235	1,226	1,303	1,401	1,393
Pomorskie	1,49	1,392	1,398	1,344	1,396	1,412	1,506	1,625	1,598
Śląskie	1,341	1,265	1,274	1,247	1,264	1,258	1,323	1,424	1,389
Świętokrzyskie	1,306	1,227	1,232	1,161	1,181	1,181	1,203	1,258	1,262
Warmińsko-mazurskie	1,387	1,305	1,281	1,235	1,283	1,228	1,284	1,412	1,361
Wielkopolskie	1,478	1,376	1,376	1,341	1,374	1,384	1,466	1,579	1,552
Zachodniopomorskie	1,308	1,215	1,228	1,203	1,228	1,218	1,296	1,372	1,332

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dla celów opracowania Diagnozy przygotowano prognozę demograficzną ludności województwa. Uwzględniając zarówno ogólną tendencję w Polsce, jak i lokalną w województwie, nie można liczyć na istotny wzrost dzietności. Z tego powodu do prognozy przyjęto aktualną wartość współczynnika. Wprawdzie możliwy jest wzrost dzietności w ujęciu relatywnym, jednak w przypadku świętokrzyskiego można oczekiwać, że zostanie on stłumiony procesami migracyjnymi. **Województwo opuszczają niestety głównie ludzie młodzi, będący w okresie swej maksymalnej aktywności prokreacyjnej.**

Migracje do i z województwa mają od dłuższego czasu saldo silnie ujemne. Skala zjawiska pozostaje ustabilizowana. W tabelach poniżej zestawiono kierunki i skalę wyjazdów z województwa, a w kolejnej – przyjazdów do niego. Głównymi miejscami docelowymi wyjazdów są Mazowsze i Małopolska, co ciekawe, Śląsk – mimo atrakcyjnych zarobków i bliskości – nie cieszy się taką popularnością jako miejsce do przesiedlenia się.

Tabela 15. Kierunki odpływu ludności ze świętokrzyskiego (w osobach)

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	296	307	263	316	296	270	257	236	320
Kujawsko-pomorskie	60	57	54	53	40	40	46	43	61
Lubelskie	222	188	185	214	170	174	206	186	191
Lubuskie	47	27	23	33	36	27	27	40	33
Łódzkie	330	313	293	317	289	273	278	314	286
Małopolskie	1 111	1 110	975	1 084	1 094	1 023	1 052	1 127	1 353
Mazowieckie	1 725	1 880	1 663	1 795	1 694	1 657	1 456	1 596	1 930
Opolskie	72	49	61	51	64	40	43	61	65
Podkarpackie	389	382	327	348	381	364	292	400	374

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Podlaskie	42	21	27	15	25	29	25	25	25
Pomorskie	155	128	121	147	111	113	127	159	146
Śląskie	664	606	631	593	572	515	475	570	520
Warmińsko-mazurskie	54	39	39	50	41	36	37	38	43
Wielkopolskie	141	141	130	146	123	110	89	112	113
Zachodniopomorskie	104	72	75	87	63	74	65	88	76

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Z województwa wyjeżdża rocznie około 5,5 tys. osób, zaś przybywa blisko 3 tys., głównie ze Śląska, Mazowsza i Małopolski. Saldo migracji pozostaje ujemne na poziomie około 2,5 tys. osób rocznie. Takie też przyjęto w konstruowanej prognozie, z założeniem, że w dłuższym, kilkuletnim okresie saldo to poprawi się, zmierzając do zera. Jest to założenie bazujące na redukcji potencjału migracji ekonomicznej wynikającej z generalnego niedostatku zasobów ludzkich we wszystkich regionach Polski.

Tabela 16. Migracje do świętokrzyskiego z polskich województw oraz Polski ogółem (w osobach)

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Polska	2845	2912	2687	2631	2535	2477	2504	2569	2908
Dolnośląskie	144	145	109	127	116	107	113	125	104
Kujawsko-pomorskie	52	41	28	36	36	47	45	37	50
Lubelskie	179	186	187	168	179	153	155	172	187
Lubuskie	17	55	22	33	21	38	22	26	26
Łódzkie	213	232	203	191	205	188	185	184	237
Małopolskie	368	394	415	407	341	319	370	429	476
Mazowieckie	535	523	511	501	552	500	487	486	560
Opolskie	55	48	43	30	24	33	39	33	45
Podkarpackie	351	295	289	289	274	291	296	281	308
Podlaskie	38	26	31	25	24	31	17	25	27
Pomorskie	56	61	55	48	54	48	44	37	54
Śląskie	646	715	645	629	570	581	581	599	675
Warmińsko-mazurskie	68	52	34	40	34	24	48	39	35
Wielkopolskie	51	67	55	66	42	75	56	46	67
Zachodniopomorskie	72	72	60	41	63	42	46	50	57

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Kolejna tabela przedstawia porównanie skali procesów migracji ze świętokrzyskiego i z województw sąsiednich oraz z reszty obszaru Polski (krajowe i zagraniczne łącznie) w osobach. Udział migracji ze świętokrzyskiego stanowi aż 5,1% ogółu migracji z Polski w 2018 r.

Tabela 17. Migracje krajowe i zagraniczne łącznie w osobach w latach 2010–2018

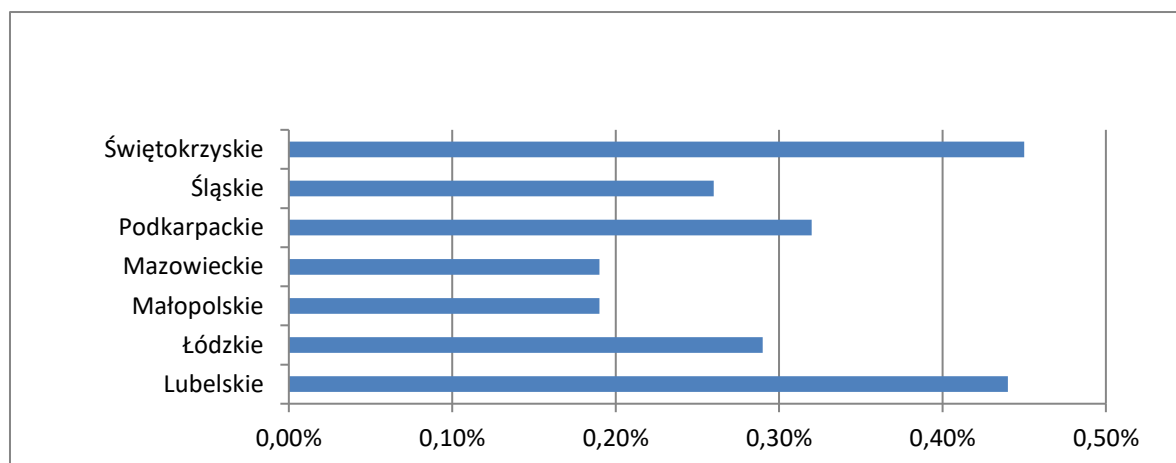
Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Polska	100 531	100 467	93 458	99 909	96 449	91 438	88 285	94 128	108 773
Dolnośląskie	6 979	6 932	6 181	6 364	6 105	5 631	5 536	5 813	6 659
Kujawsko-pomorskie	6 050	6 059	5 803	6 296	5 932	5 874	5 592	5 729	7 029
Lubelskie	8 299	8 288	8 095	8 246	8 255	7 713	7 366	8 054	9 295
Lubuskie	3 727	3 851	3 579	4 010	3 678	3 645	3 395	3 695	4 081
Łódzkie	6 649	6 676	6 097	6 679	6 325	6 011	5 899	6 259	7 036
Małopolskie	5 720	5 769	5 410	5 800	5 624	5 402	5 359	5 843	6 597
Mazowieckie	9 491	9 245	8 519	9 026	8 952	8 180	7 890	8 502	10 077

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Opolskie	3 548	3 345	3 070	3 520	3 253	3 102	3 063	3 227	3 540
Podkarpackie	5 508	5 602	5 172	5 499	5 288	5 526	5 139	5 583	6 817
Podlaskie	3 878	4 016	3 747	4 117	4 021	3 765	3 552	3 861	4 460
Pomorskie	4 969	5 070	4 688	4 843	4 813	4 414	4 224	4 587	5 286
Śląskie	11 418	11 396	10 818	11 528	11 052	10 304	9 971	10 414	11 943
Świętokrzyskie	5 412	5 320	4 867	5 249	4 999	4 745	4 475	4 995	5 536
Warmińsko-mazurskie	6 646	6 777	6 029	6 580	6 410	6 017	5 948	6 059	7 360
Wielkopolskie	6 537	6 477	6 270	6 836	6 494	6 330	6 183	6 424	7 394
Zachodnio-pomorskie	5 700	5 644	5 113	5 316	5 248	4 779	4 693	5 083	5 663

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Niestety, pod względem skali migracji odniesionej do wielkości populacji w świętokrzyskim udział wskaźnika migracji (0,45%) jest znacznie wyższy niż stosunek ten dla całej Polski, gdzie wynosi tylko 0,28%, oraz województw sąsiadujących (por. poniższy wykres).

Wykres 6. Udział migracji do liczby ludności w 2018 r. w świętokrzyskim i sąsiadujących województwach. Polska ogółem = 0,28%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jak wspomniano wcześniej, **sytuacja demograficzna województwa świętokrzyskiego jest trudna i w perspektywie najbliższych lat nie można oczekiwać jej poprawy, a raczej dalszych niekorzystnych procesów. Poza ujemnym saldem migracji, powodującym ubytek ludzi i to głównie młodych, także ruch naturalny związany z umieralnością przyjmuje relatywnie wysokie wartości współczynników.** Świętokrzyskie zajmuje drugie miejsce – po województwie łódzkim – pod względem wysokiej wartości współczynnika zgonów. Jego wartość w 2018 r. była o 8,9% wyższa niż w całej Polsce ogółem. Wskaźniki wyższe od przeciętnych dla kraju charakteryzują województwo od lat (Tabela 18).

W tabeli poniżej przedstawiono współczynniki zgonów ludności zestawione dla Polski ogółem i polskich regionów.

Tabela 18. Współczynnik zgonów ludności w latach 2010–2018

Jednostka terytorialna	Zgony ogółem na 100 tys. osób								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Polska	982,6	974,7	998,6	1 005,9	978,2	1 027,0	1 009,7	1 048,5	1 078,3
Dolnośląskie	1 019,1	1 008,2	1 044,4	1 047,7	1 028,4	1 085,6	1 052,6	1 103,9	1 137,2
Kujawsko-pomorskie	974,5	937,2	974,2	978,2	957,9	983,0	984,6	1 020,3	1 088,0
Lubelskie	1 056,0	1 056,7	1 040,4	1 057,6	1 027,4	1 064,6	1 043,4	1 100,2	1 116,2
Lubuskie	927,6	943,0	939,0	982,7	935,9	996,2	978,4	1 011,7	1 081,4

Jednostka terytorialna	Zgony ogółem na 100 tys. osób								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Łódzkie	1 226,0	1 214,4	1 239,9	1 241,2	1 185,1	1 245,9	1 214,1	1 257,0	1 278,6
Małopolskie	889,6	889,8	913,0	902,0	880,2	931,1	909,7	940,7	956,1
Mazowieckie	1 015,7	1 006,4	1 028,7	1 022,4	1 004,7	1 030,4	1 024,2	1 065,4	1 089,2
Opolskie	970,2	957,0	1 005,6	1 019,6	978,3	1 048,0	1 006,1	1 097,7	1 083,7
Podkarpackie	859,7	856,0	864,4	873,4	862,6	912,8	898,2	908,4	922,4
Podlaskie	981,0	969,0	988,2	1 015,6	993,0	1 033,6	1 033,3	1 056,9	1 096,6
Pomorskie	850,8	848,2	895,3	876,1	875,5	912,7	914,8	933,3	961,9
Śląskie	1 029,0	1 030,4	1 061,1	1 067,1	1 041,3	1 101,4	1 072,6	1 129,1	1 148,8
Świętokrzyskie	1 090,1	1 072,2	1 094,2	1 117,3	1 076,9	1 143,7	1 111,8	1 146,7	1 174,8
Warmińsko-mazurskie	890,0	890,5	923,9	961,3	906,1	960,9	979,1	1 005,2	1 046,1
Wielkopolskie	901,8	891,4	911,7	932,4	895,2	954,8	929,5	954,4	1 006,2
Zachodniopomorskie	958,7	937,2	957,9	987,8	947,6	1 007,4	997,5	1 042,3	1 089,7

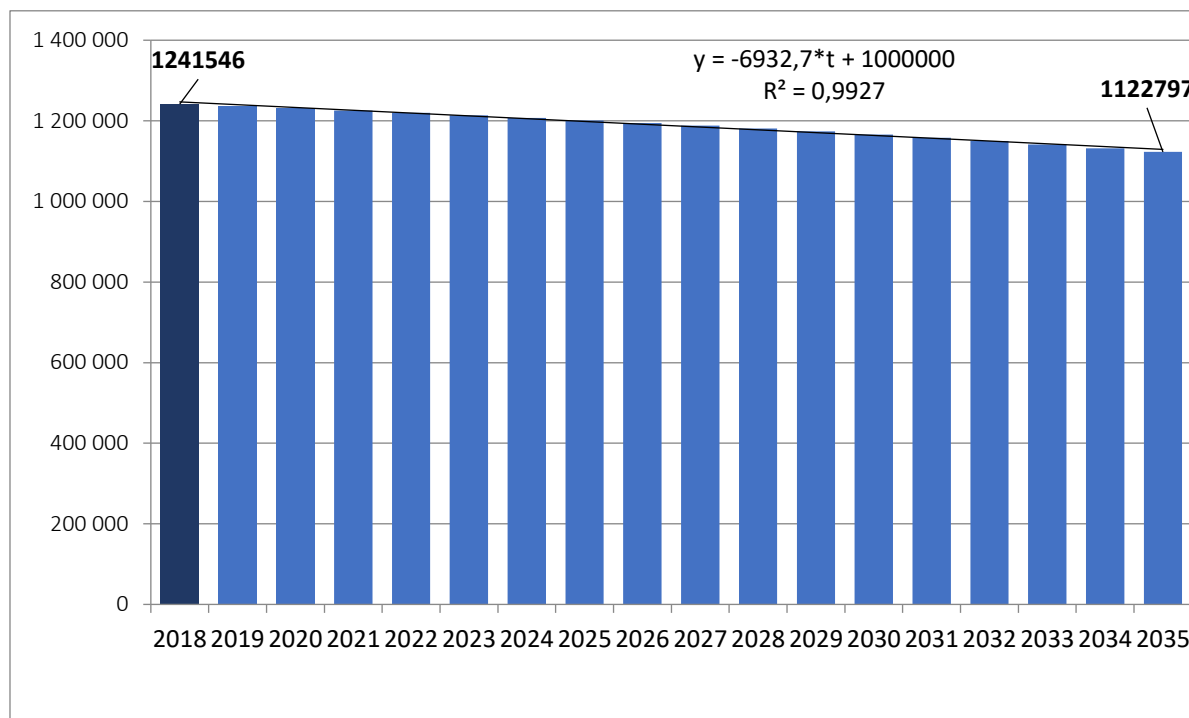
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na wykresach poniżej przedstawiono wyniki opracowanej przez autora Diagnozy prognozy demograficznej. Wykres 7 prezentuje zmiany ogólnej liczby ludności województwa uwzględniające aktualne procesy demograficzne. Zaprezentowano tam wymodelowaną liniową tendencję (trend) spadku liczebności mieszkańców do 2035 r. Średnioroczne tempo ubytku ludności to około 6933 osoby. Kolejne wykresy prezentują prognozowane struktury wiekowe i według płci ludności województwa (piramidy wieku). Uwidaczniają one starzenie się ludności i zmiany proporcji grup ekonomicznych.

Za podstawę sporządzanej prognozy w horyzoncie do 2035 r. przyjęto stan i strukturę ludności opublikowane przez GUS dla roku 2018. Współczynnik dzietności przyjęto także według wartości z 2018 r., kiedy był on nieco korzystniejszy niż w poprzednich latach.

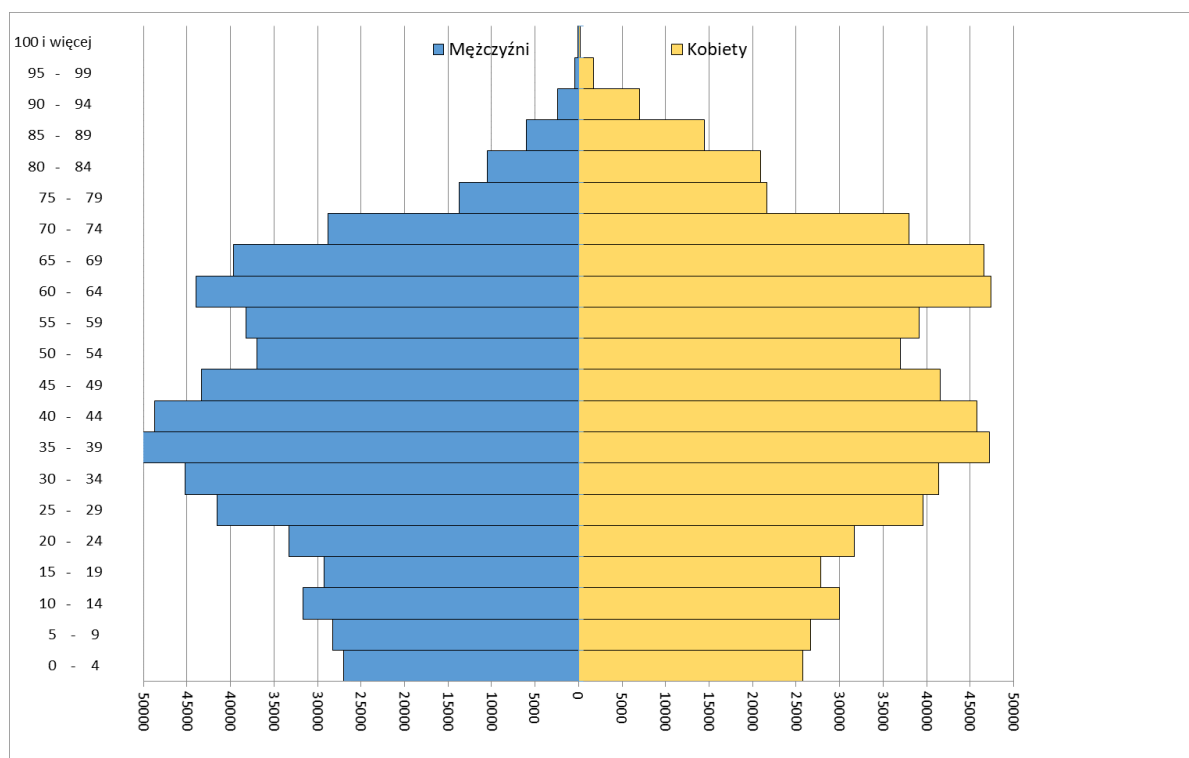
Zachodzące i prognozowane procesy wskazują perspektywę spadku udziału ludności w wieku produkcyjnym w ogóle ludności, podobnie jak spadku grupy przedprodukcyjnej. Oznacza to także wzrost obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym. W 2018 r. udział grupy ludności w wieku poprodukcyjnym wynosił 23% w województwie, a grupy przedprodukcyjnej 16,6%. W 2030 r. będzie to odpowiednio: w wieku poprodukcyjnym 27,6% (wzrost o 4,7 p.p.), a grupy przedprodukcyjnej 14,8% (spadek o 1,8 p.p.). Zasiób produkcyjny ludności spadnie z blisko 60,5% w 2018 r. (750 tys. osób) do 57,5% w 2030 r. (670 tys. osób) i 57,4% w 2035 r. (644 tys. osób).

Wykres 7. Prognoza liczby ludności województwa świętokrzyskiego do 2035 r.

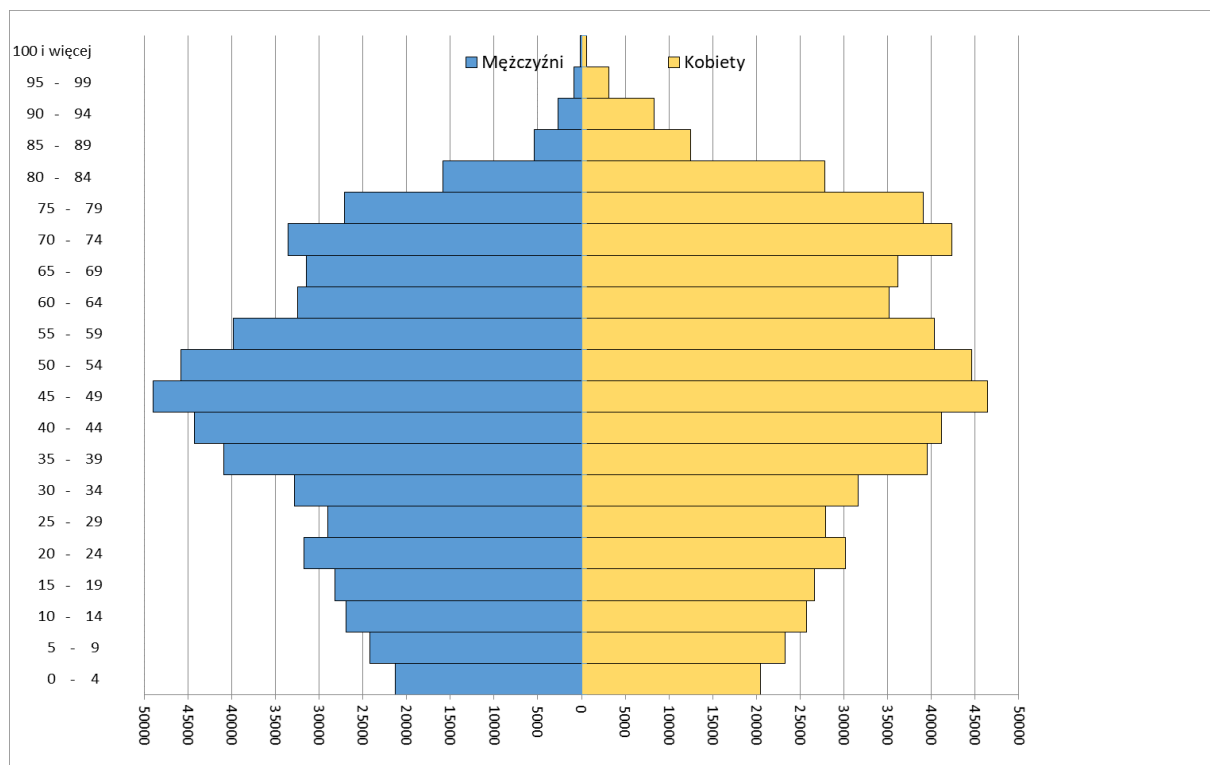
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i autorskich założeń.

Wykres 8. Piramida wieku ludności województwa świętokrzyskiego w 2020 r. – prognoza

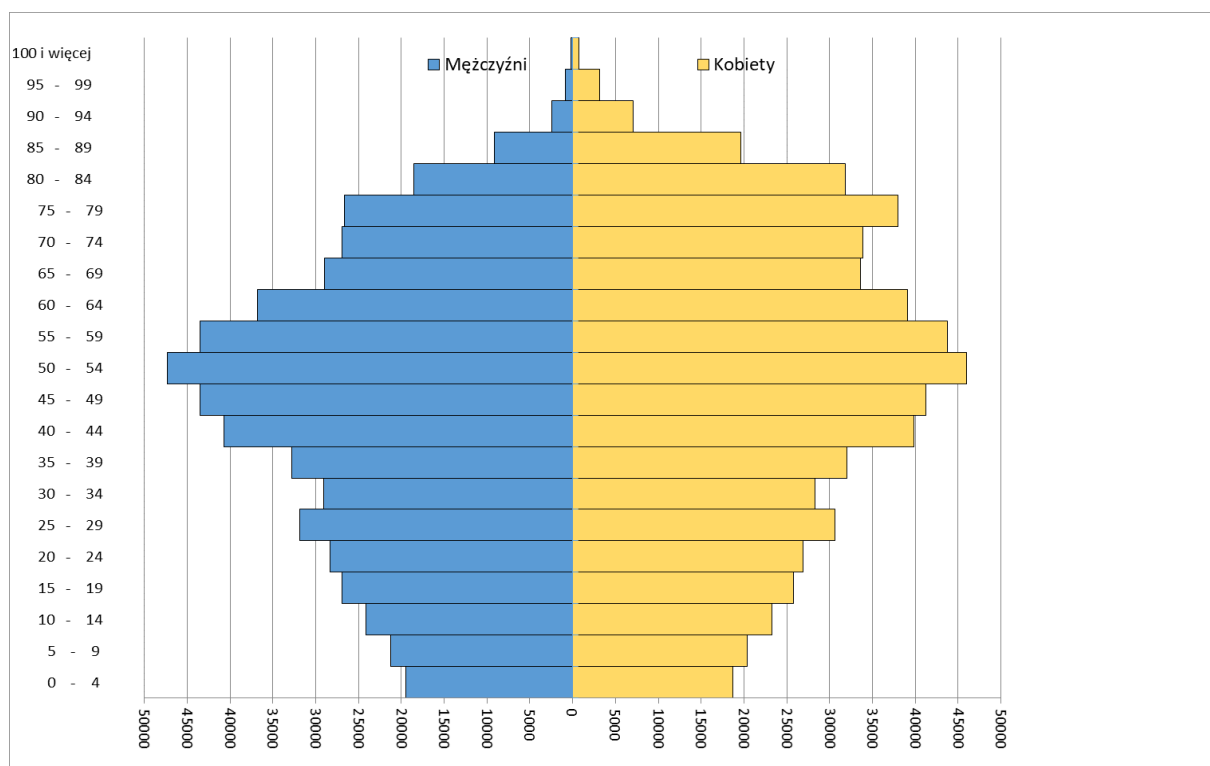
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i autorskich założeń.

Wykres 9. Piramida wieku ludności województwa świętokrzyskiego w 2030 r. – prognoza

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i autorskich założeń.

Wykres 10. Piramida wieku ludności województwa świętokrzyskiego w 2035 r. – prognoza

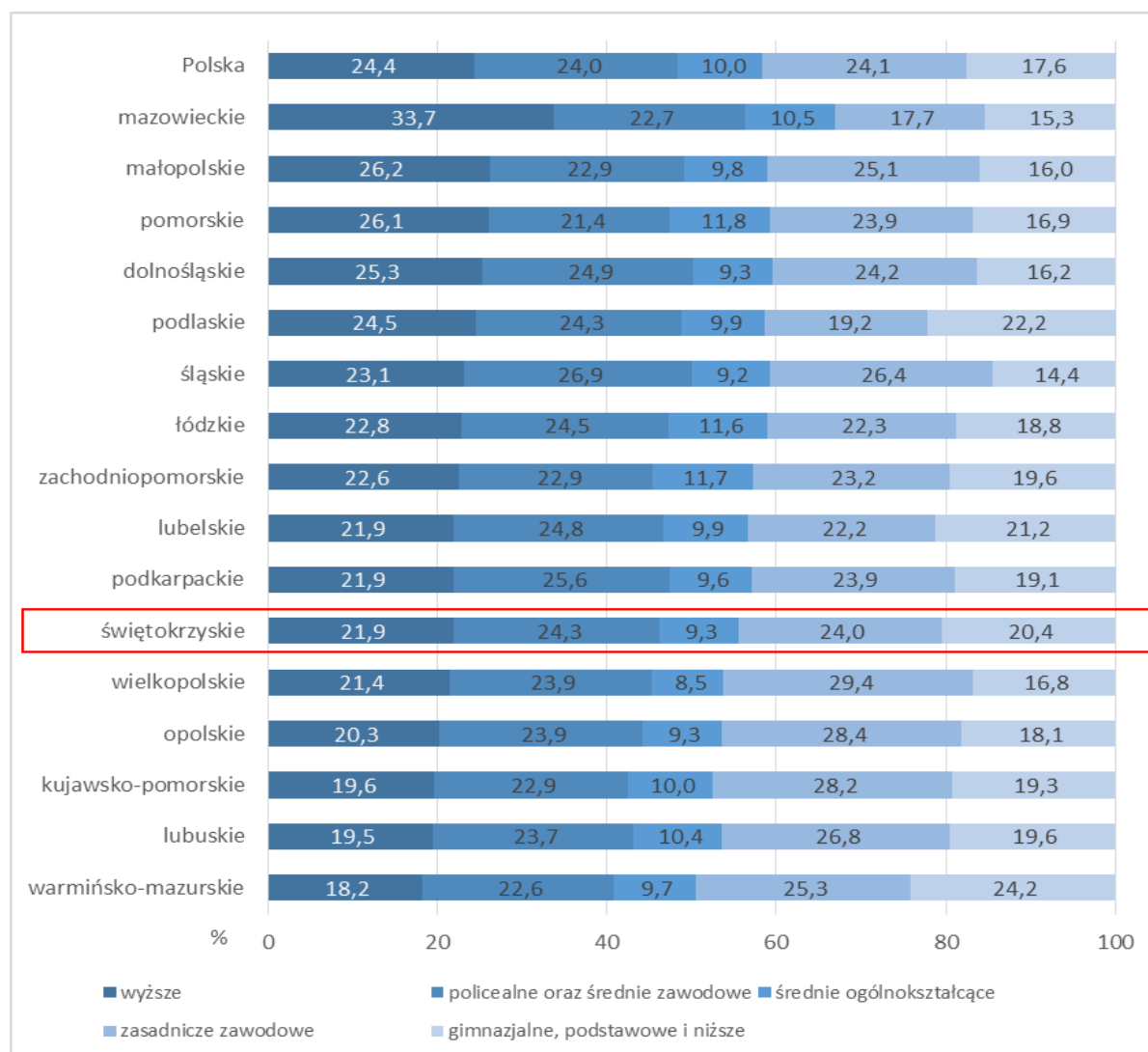
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i autorskich założeń.

2.3.2. Kapitał ludzki i społeczny regionu

Kapitał ludzki – wykształcenie

W związku z dezaktualizacją danych o wykształceniu pozyskiwanych z Narodowego Spisu Powszechnego do analizy poziomu wykształcenia ludności wykorzystano informacje pochodzące z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) prowadzonego przez GUS. Badania dotyczą reprezentatywnej próby osób w wieku 15 i więcej lat. Według danych BAEL poziom wykształcenia mieszkańców województwa świętokrzyskiego jest niższy niż średnio w Polsce. Wykształcenie wyższe posiadało w 2018 r. niespełna 22% ludności, co plasowało województwo na 11 miejscu w Polsce. Zbliżone do średniej krajowej były wskaźniki dla wykształcenia średniego technicznego i zasadniczego zawodowego (po ok. 24% ludności). Za niekorzystny należy uznać wysoki na tle kraju odsetek osób z najniższym poziomem wykształcenia, tj. gimnazjalnym lub niższym. **W 2018 r. aż 1/5 mieszkańców regionu posiadała wykształcenie najwyżej gimnazjalne.** Tak wysoki udział osób bez formalnego wykształcenia jest charakterystyczną cechą wszystkich województw Polski wschodniej (z wyjątkiem województwa podkarpackiego).

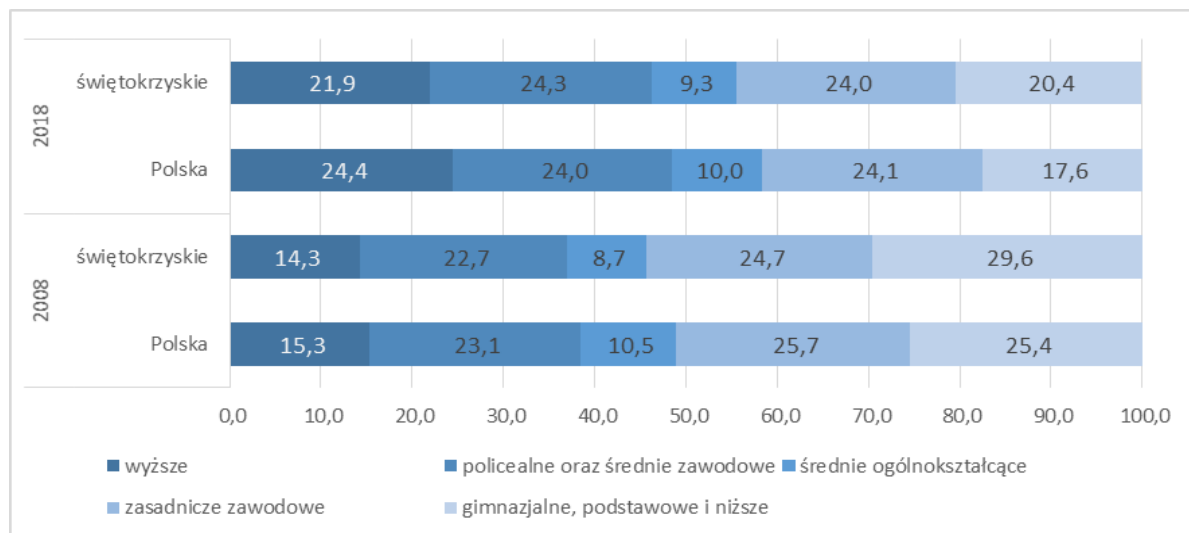
Wykres 11. Udział ludności w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia w ogólnej liczbie ludności w tym wieku w 2018 r. według BAEL

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wzrost poziomu wykształcenia w regionie był w stosunku do 2008 r. wolniejszy niż przeciętnie w Polsce. Odsetek osób z wyższym wykształceniem wzrósł o 7,6 p.p., wobec 9,1 p.p. średnio w kraju, zatem różnica między średnim poziomem wykształcenia w kraju i w województwie świętokrzyskim pogłębiła się. **Pozytywnym zjawiskiem jest natomiast szybsze niż w Polsce obniżanie się udziału osób z najniższym poziomem wykształcenia.** W województwie świętokrzyskim udział takich osób spadł o 9,2 p.p. (wobec 7,8 p.p. w skali kraju).

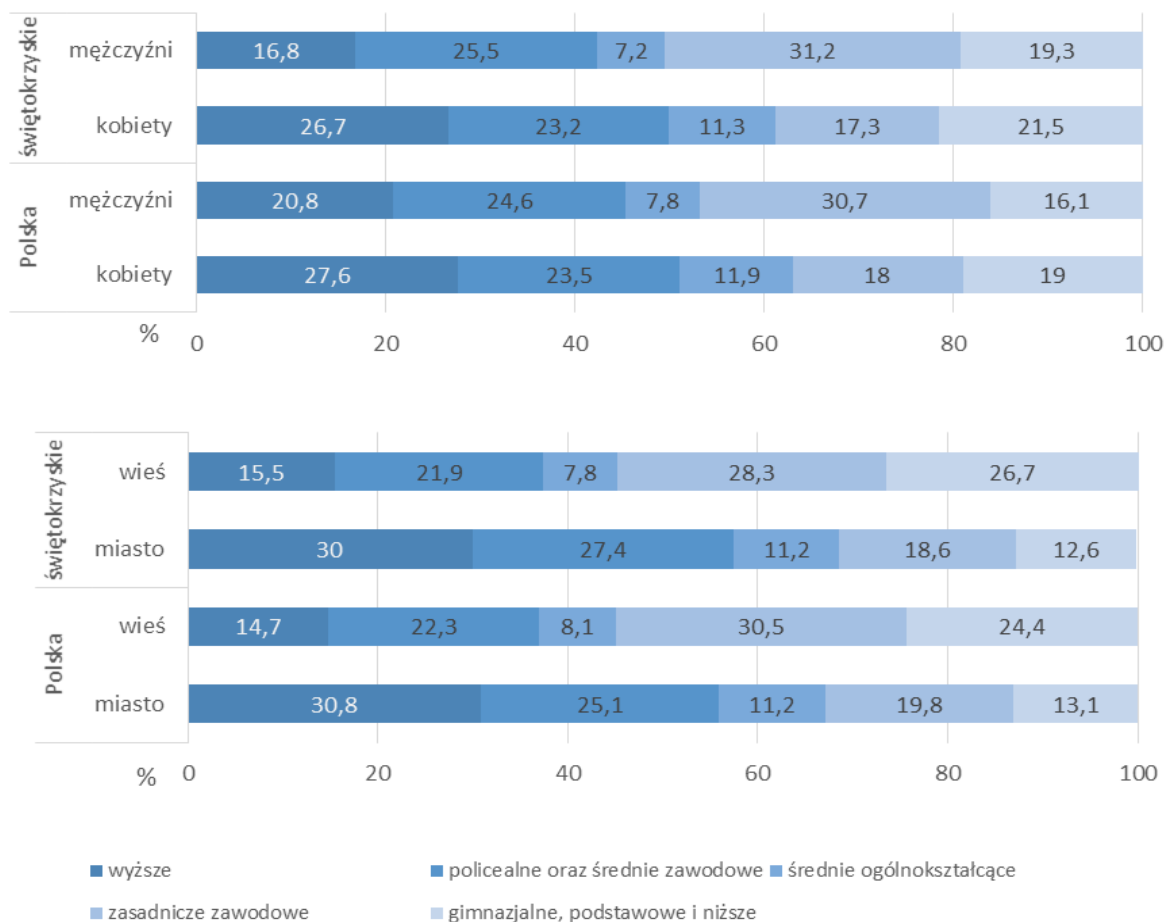
Wykres 12. Udział ludności w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia w ogólnej liczbie ludności w tym wieku w latach 2008 i 2018 r. według BAEL

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Podobnie jak w całym kraju w województwie świętokrzyskim kobiety są przeciętnie lepiej wykształcone niż mężczyźni, jednak różnica ta w świętokrzyskim zaznacza się szczególnie wyraźnie. O ile odsetek kobiet z wyższym wykształceniem jest nieznacznie niższy od przeciętnego dla Polski, to w przypadku mężczyzn różnica wynosi aż 4 p.p. Jednocześnie jednak udział osób z najniższym poziomem wykształcenia wśród kobiet jest wyższy (jak w całej Polsce). Podobnie jak w przypadku wykształcenia wyższego różnica pomiędzy poziomem wykształcenia w Polsce i regionie zaznacza się bardziej wśród mężczyzn, tj. udział osób z wykształceniem gimnazjalnym i podstawowym jest wśród mężczyzn o 3,2 p.p. wyższy niż w kraju, wśród kobiet – o 2,5 p.p. wyższy.

Warto natomiast zwrócić uwagę na dane dotyczące poziomu wykształcenia na wsi i w miastach. W przypadku miast struktura wykształcenia w województwie świętokrzyskim jest bardzo zbliżona do średniej dla miast polskich, a udział osób z wykształceniem co najmniej średnim jest nawet nieznacznie wyższy (69% wobec 67% w kraju). Podobnie wygląda sytuacja na wsi – gdzie udział osób z wykształceniem wyższym lub średnim jest równy średniej krajowej (45%). Wyższy niż w kraju (o 2,3 p.p.) jest jedynie udział osób o najniższym wykształceniu. Zatem na niższy na tle innych regionów poziom wykształcenia formalnego w województwie świętokrzyskim wpływ ma przede wszystkim niski udział ludności miejskiej, przeciętnie lepiej wykształconej, w ogólnej ludności regionu.

Wykres 13. Udział ludności w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia w ogólnej liczbie ludności w tym wieku w 2018 r. według BAEL, w podziale na płeć oraz miejsce zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Kapitał społeczny

Jedną z podstawowych definicji kapitału społecznego zaproponował Robert D. Putnam, według którego kapitał ten to cechy organizacji społecznych, takich jak sieci jednostek lub gospodarstw domowych oraz powiązanych z nimi norm i wartości, które kreują efekty zewnętrzne dla całej wspólnoty⁵⁸. Dla badania poziomu kapitału społecznego z wykorzystaniem dostępnych danych statystycznych bierze się pod uwagę m.in. aktywność wyborczą mieszkańców oraz działalność sektora non profit. Szerzej na ocenę kapitału społecznego wpływają opinie i doświadczenia mieszkańców obejmujące poziom zaufania do innych czy do instytucji publicznych itp.

Danych ilościowych sektora non profit dostarczają wyniki badań GUS za 2016 r.⁵⁹, według których **w województwie świętokrzyskim działało 2,9 tys. organizacji spośród 91,8 tys. działających w kraju (ok. 3,2%)**. 88% świętokrzyskich organizacji non profit to stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, 7% stanowiły fundacje, a 5% samorządy gospodarcze i zawodowe oraz społeczne podmioty wyznaniowe. W porównaniu ze średnią dla Polski w regionie działa mniejszy odsetek fundacji. Wśród wszystkich podmiotów non profit jedynie 7% posiada status organizacji pożytku publicznego

⁵⁸ Putnam R. (1995), *Bowling Alone: America's Declining Social Capital*.

⁵⁹ *Sektor non-profit w 2016 r. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, samorząd gospodarczy i zawodowy*, Urząd Statystyczny w Krakowie. Warszawa, Kraków 2018.

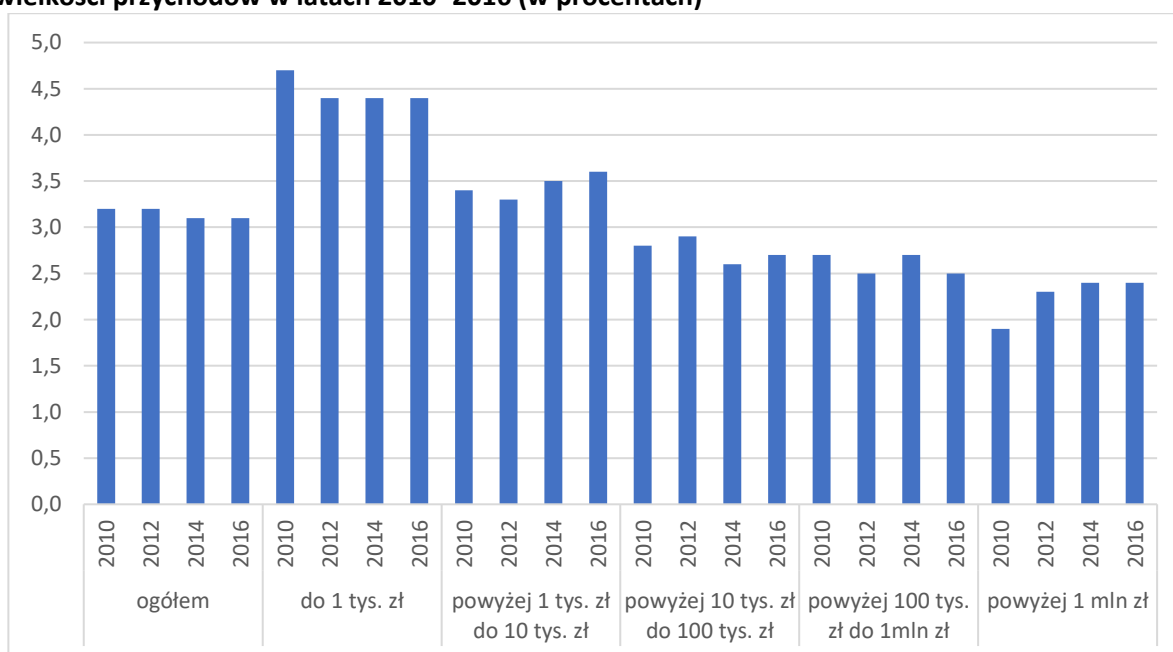
i jest to jeden z najniższych udziałów tych organizacji wśród polskich województw, przy udziale 10% ogółem dla Polski.

W strukturze organizacji określanych jako stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne największy jest udział typowych stowarzyszeń i organizacji społecznych (44%), liczne są ochotnicze straże pożarne (32%) i stowarzyszenia sportowe (21%); 4% organizacji w tej formie to koła łowieckie. W perspektywie ogólnopolskiej świętokrzyskie charakteryzuje się bardzo wysokim udziałem OSP, wyższy o 1 p.p. udział występował tylko w województwie lubelskim.

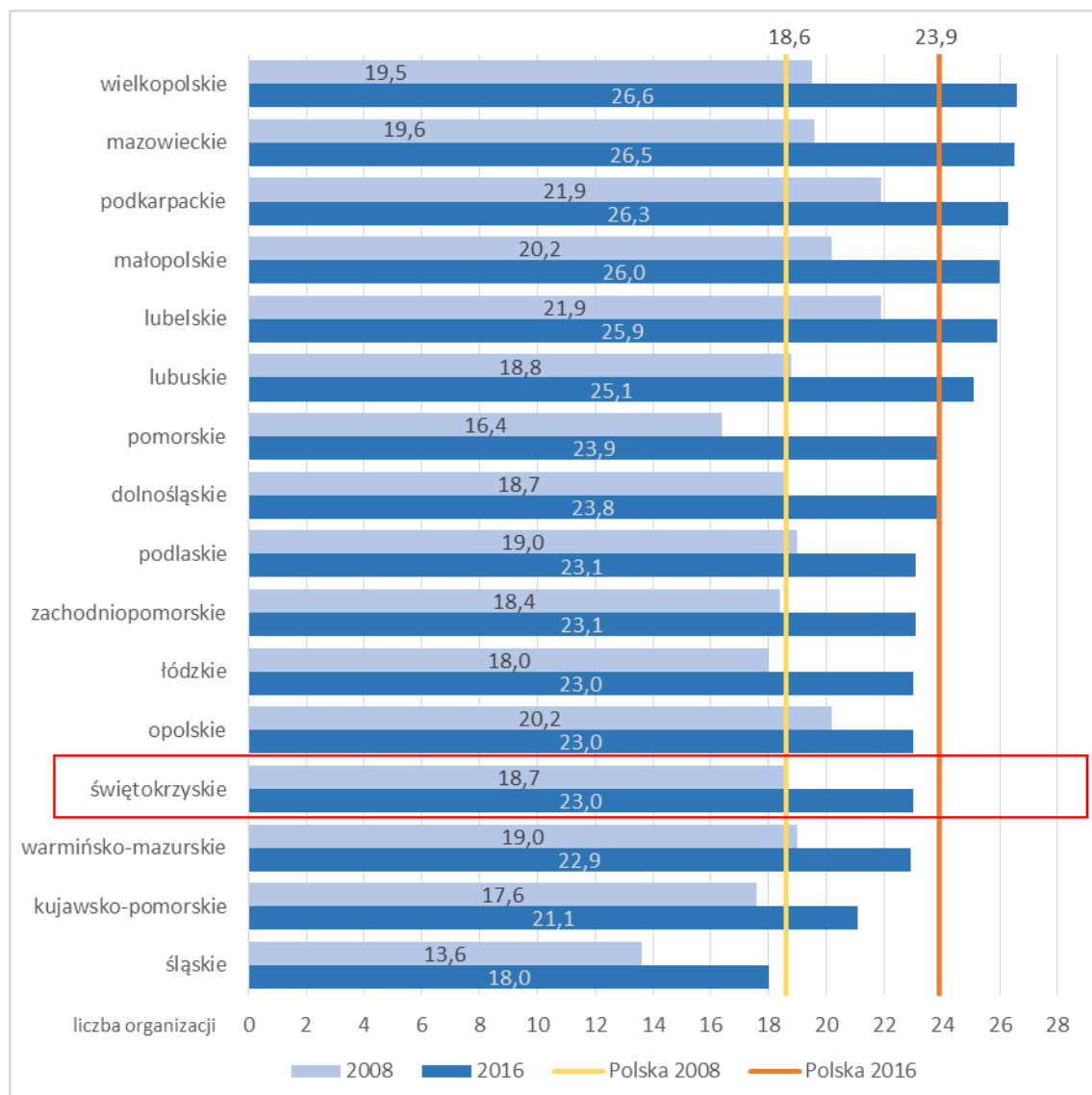
61% polskich organizacji non profit ma swoją siedzibę w miastach, a w województwie świętokrzyskim stanowią one jedynie 43% podmiotów. W powiązaniu z odsetkiem OSP pokazuje to, że aktywność społeczna mieszkańców świętokrzyskich wsi jest na wysokim poziomie. Potwierdzają to także dane o zasięgu działania organizacji – w regionie największy udział posiadały te, które funkcjonują w najbliższym sąsiedztwie, gminie – 47% (to o 11 p.p. więcej niż średnio w Polsce), a 37% nie przekracza skali województwa. Specyficzna jest także struktura rodzajów prowadzonej działalności – aż 28% zajmuje się działaniami ratowniczymi, a 24% – sportem, turystyką, rekreacją i hobby. W skali Polski organizacje sportowo-hobbystyczne występują najczęściej, stanowiąc 29% ogółu sektora non profit, a ratownicze jedynie 17%. Dość niski jest udział świętokrzyskich podmiotów non profit działających na rzecz edukacji i badań naukowych oraz kultury i sztuki – odpowiednio 9 i 8% (w Polsce 10 i 12%).

Jeśli chodzi o aktywność społeczną mieszkańców województwa, wyrażającą się w skali członkostwa, to w regionie członkostwo utrzymuje się od lat na podobnym poziomie. **W 2016 r. działający w organizacjach mieszkańcy świętokrzyskiego stanowili 2,2% wszystkich członków organizacji non profit. W porównaniu z udziałem mieszkańców województwa w ogóle ludności jest to znacząco mniej.**

Wykres 14. Udział świętokrzyskich organizacji non profit w ogóle polskich organizacji według wielkości przychodów w latach 2010–2016 (w procentach)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

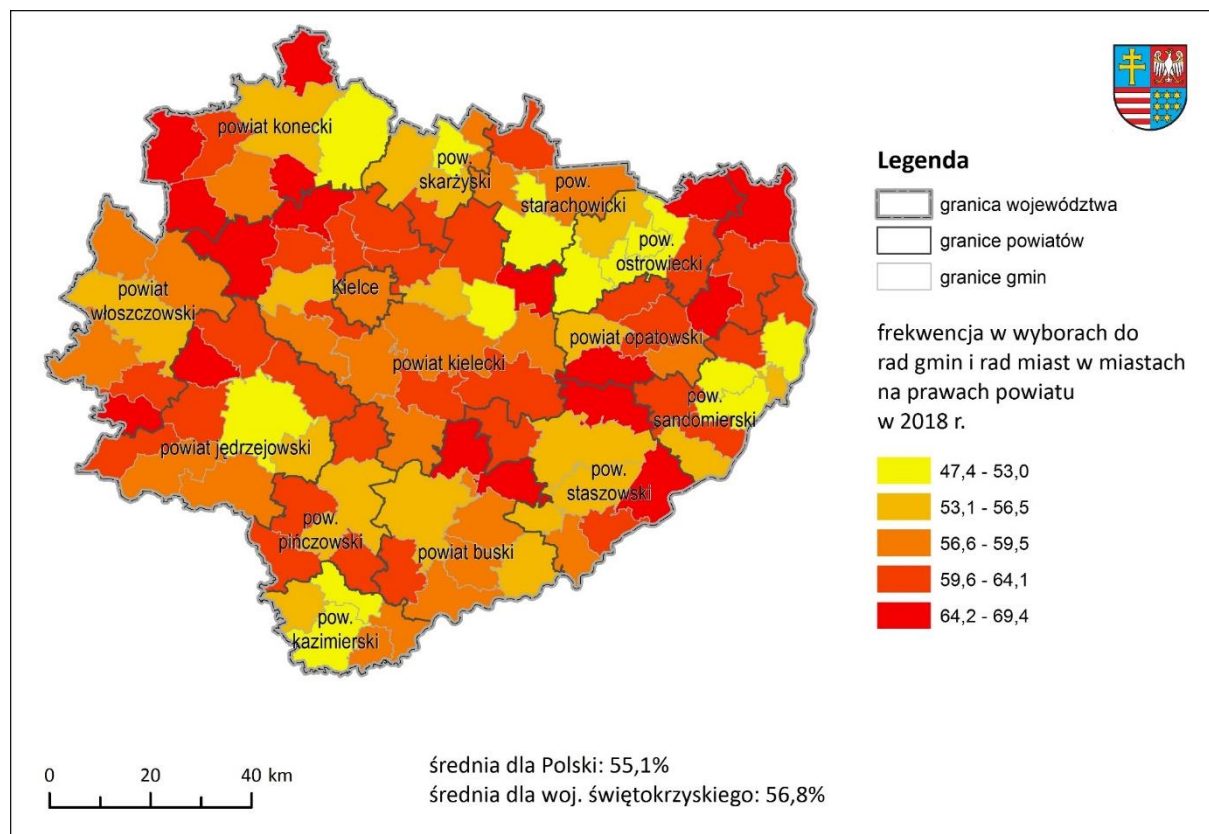
Wykres 15. Liczba organizacji non profit na 10 tys. osób

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Pomimo wzrostu liczby podmiotów trzeciego sektora wskaźnik liczby organizacji na 10 tys. mieszkańców był w regionie w 2016 r. niższy niż średnia dla Polski, gdy w 2008 r. nieznacznie ją przekraczał. Niepokojąca jest kondycja finansowa świętokrzyskich organizacji, znaczna ich część osiągała niewielkie przychody (w tym do 1 tys. zł), stanowczo mniejszy był udział organizacji najbogatszych (z przychodami powyżej 1 mln zł).

Kolejny wskaźnik aktywności społecznej to frekwencja wyborcza. W ostatnich wyborach samorządowych w 2018 r. wyniosła ona w województwie 51,57% przy średniej ogólnopolskiej 48,83%. Największa frekwencja odnotowana została w powiatach: ostrowieckim (62,92), włoszczowskim (60,45) i staszowskim (59,25).

Ryc. 16. Frekwencja w wyborach do rad gmin w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

2.3.3. Spójność społeczna regionu

Aktywność zawodowa i bezrobocie

Poziom bezrobocie

Liczba bezrobotnych spada systematycznie od 2013 r., kiedy wynosiła ponad 90,1 tys. osób. W końcu 2018 r. w województwie świętokrzyskim było zarejestrowanych 44,1 tys. bezrobotnych, o 5,2% mniej niż rok wcześniej. Oznaczało to spadek stopy bezrobocia w regionie z 16,6% do 8,3%.

Pomimo spadku w stosunku do 2008 i 2013 r. bezrobocie jest wciąż problemem województwa świętokrzyskiego. **Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego w województwie utrzymuje się na wysokim poziomie względem przeciętnej stopy w kraju i regionach.** W 2018 r. świętokrzyskie pod względem stopy bezrobocia zajmowało 13 pozycję w kraju, a wskaźnik bezrobocia był o 2,5 p.p. wyższy od średniej krajowej.

Tabela 19. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwach

Jednostka terytorialna	Stopa bezrobocia rejestrowanego				Polska = 100		
	2008	2013	2018	zmiana 2008-2018	2008	2013	2018
	(%)	(%)	(%)	p.p.	(%)	(%)	(%)
Polska	9,5	13,4	5,8	-3,7	100,0	100,0	100,0
Dolnośląskie	10,0	13,1	5,2	-4,8	105,3	97,8	89,7
Kujawsko-pomorskie	13,3	18,2	8,8	-4,5	140,0	135,8	151,7
Lubelskie	11,2	14,4	8,0	-3,2	117,9	107,5	137,9
Lubuskie	12,5	15,7	5,8	-6,7	131,6	117,2	100,0

Jednostka terytorialna	Stopa bezrobocia rejestrowanego				Polska = 100		
	2008	2013	2018	zmiana 2008- 2018	2008	2013	2018
	(%)	(%)	(%)	p.p.	(%)	(%)	(%)
Łódzkie	9,2	14,1	6,1	-3,1	96,8	105,2	105,2
Małopolskie	7,5	11,5	4,7	-2,8	78,9	85,8	81,0
Mazowieckie	7,3	11,1	4,9	-2,4	76,8	82,8	84,5
Opolskie	9,8	14,2	6,3	-3,5	103,2	106,0	108,6
Podkarpackie	13,0	16,3	8,8	-4,2	136,8	121,6	151,7
Podlaskie	9,7	15,1	7,8	-1,9	102,1	112,7	134,5
Pomorskie	8,4	13,2	4,9	-3,5	88,4	98,5	84,5
Śląskie	6,9	11,3	4,3	-2,6	72,6	84,3	74,1
Świętokrzyskie	13,7	16,6	8,3	-5,4	144,2	123,9	143,1
Warmińsko-mazurskie	16,8	21,6	10,4	-6,4	176,8	161,2	179,3
Wielkopolskie	6,4	9,6	3,1	-3,3	67,4	71,6	53,4
Zachodniopomorskie	13,3	18,0	7,4	-5,9	140,0	134,3	127,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Przestrzenne zróżnicowanie poziomu bezrobocia w ciągu dekady zmieniło się nieznacznie – najwyższe wskaźniki notowane są w powiatach północnej części województwa, zwłaszcza w powiecie skarżyskim, gdzie stopa bezrobocia w końcu 2018 r. wynosiła 15,7% i opatowskim (13,7%). Na tym tle lepiej prezentuje się południowa część regionu, gdzie stopa bezrobocia jest ok. połowę niższa, nie przekraczając 7,5%. Najniższy wskaźnik (3,9%) cechował powiat buski oraz Kielce (5,4 %). Warto tu zauważyć jednak, że jedynie te dwie jednostki cechowała stopa bezrobocia niższa niż średnia krajowa.

Do istotnych problemów społecznych należy bezrobocie długotrwałe, oznaczające trwałe wykluczenie z rynku pracy, którego konsekwencją jest często ubóstwo i wykluczenie społeczne całych rodzin. Poziom bezrobocia długotrwałego, mierzony udziałem bezrobotnych powyżej roku w ogóle ludności aktywnej zawodowo, spadł w ciągu dekady o połowę. Znacząco poprawiła się także sytuacja regionu na tle Polski – w 2008 r. pod tym względem plasował się on na ostatnim miejscu z wskaźnikiem przewyższającym blisko dwukrotnie średnią.

Najwyższym poziomem bezrobocia długotrwałego (Ryc. 18) cechowały się w końcu 2018 r. powiaty skarżyski i opatowski (gdzie stopa bezrobocia długotrwałego wynosiła 5,7%). Stosunkowo wysoka była też stopa bezrobocia w powiecie opatowskim, ostrowieckim i kazimierskim. Największa poprawa w stosunku do 2008 r. nastąpiła natomiast w powiecie koneckim – gdzie wskaźnik długotrwałego bezrobocia spadł aż o 7,5 p.p., z poziomu blisko 11% do 3%. Najlepszą sytuacją cechował się powiat buski (1,2%).

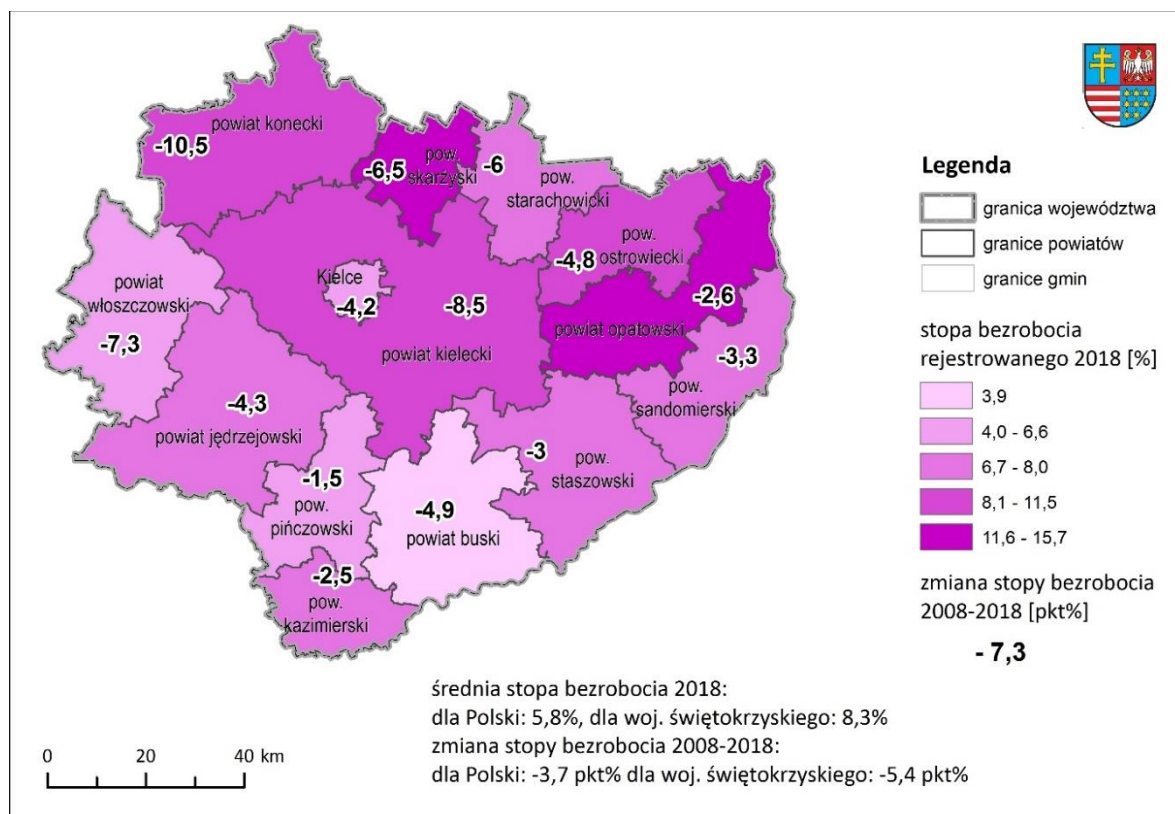
Tabela 20. Poziom bezrobocia długotrwałego (powyżej 12 miesięcy)

Jednostka terytorialna	W procencie ludności aktywnej zawodowo				Polska = 100		
	2008	2013	2018	zmiana 2008- 2018	2008	2013	2018
	(%)	(%)	(%)	p.p.	(%)	(%)	(%)
Polska	3,2	5,1	2,3	-0,9	100,0	100,0	100,0
Dolnośląskie	3,0	4,6	1,9	-1,1	93,8	90,2	82,6
Kujawsko-pomorskie	4,7	7,2	3,9	-0,8	146,9	141,2	169,6
Lubelskie	4,5	6,3	3,5	-1,0	140,6	123,5	152,2
Lubuskie	3,3	4,8	1,9	-1,4	103,1	94,1	82,6
Łódzkie	3,1	5,8	2,5	-0,6	96,9	113,7	108,7
Małopolskie	2,6	4,4	1,9	-0,7	81,3	86,3	82,6
Mazowieckie	3,0	4,8	2,1	-0,9	93,8	94,1	91,3

Jednostka terytorialna	W procencie ludności aktywnej zawodowo				Polska = 100		
	2008	2013	2018	zmiana 2008– 2018	2008	2013	2018
	(%)	(%)	(%)	p.p.	(%)	(%)	(%)
Opolskie	2,6	4,5	2,3	-0,3	81,3	88,2	100,0
Podkarpackie	5,2	7,0	4,0	-1,2	162,5	137,3	173,9
Podlaskie	3,2	6,4	3,4	0,2	100,0	125,5	147,8
Pomorskie	2,4	4,6	1,6	-0,8	75,0	90,2	69,6
Śląskie	2,1	4,0	1,6	-0,5	65,6	78,4	69,6
Świętokrzyskie	6,0	6,3	3,0	-3,0	187,5	123,5	130,4
Warmińsko-mazurskie	5,3	7,8	3,9	-1,4	165,6	152,9	169,6
Wielkopolskie	1,7	3,2	1,0	-0,7	53,1	62,7	43,5
Zachodniopomorskie	4,1	6,3	2,8	-1,3	128,1	123,5	121,7

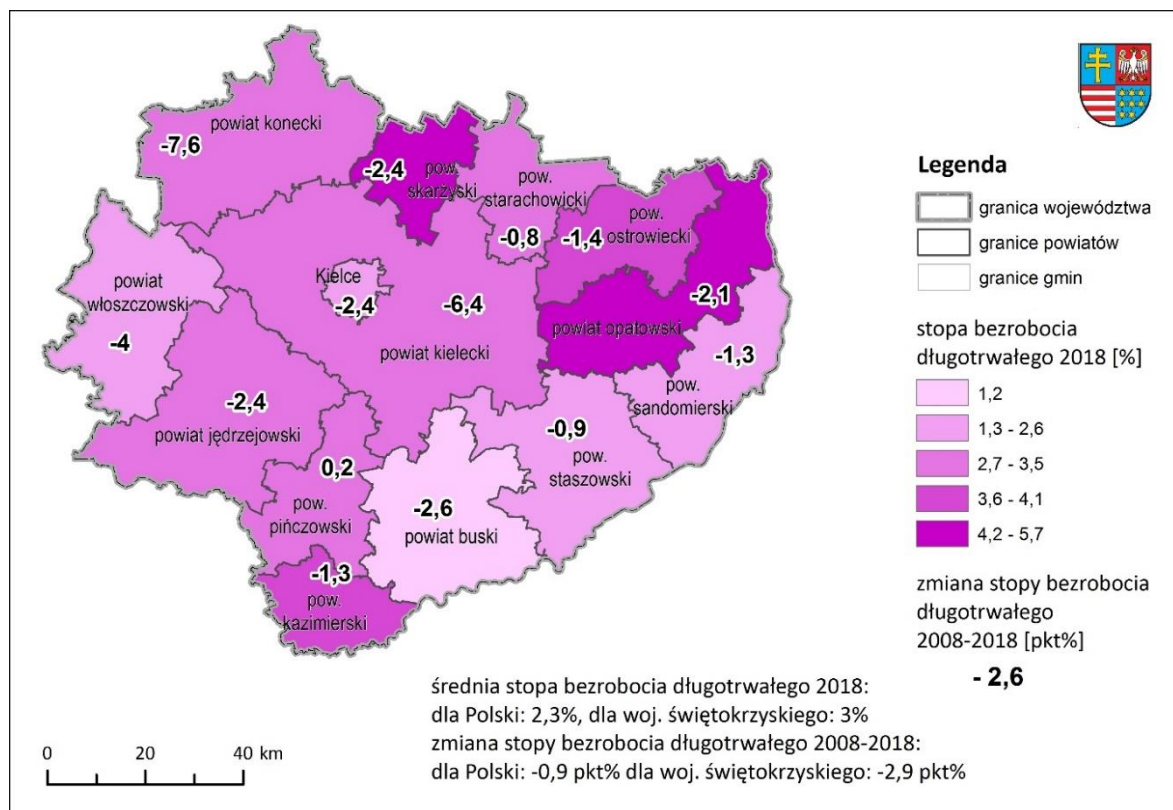
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ryc. 17. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie świętokrzyskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Ryc. 18. Stopa bezrobocia długotrwałego w województwie świętokrzyskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Aktywność zawodowa

Jednym z ważniejszych czynników rozwoju regionalnego jest aktywność zawodowa mieszkańców. Współczynnik ten obliczono jako procentowy udział aktywnych zawodowo w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym⁶⁰. Województwo świętokrzyskie cechuje się jednym z najniższych wskaźników aktywności zawodowej w Polsce. Pod tym względem nastąpiła po 2008 r. niekorzystna zmiana, gdyż świętokrzyskie spadło z pozycji wicelidera na przedostatnie miejsce, wyprzedzając jedynie warmińsko-mazurskie. Niekorzystna zmiana pod tym względem wiązała się głównie z zahamowaniem wzrostu aktywności zawodowej w stosunku do innych regionów. Przeciętny wzrost udziału osób aktywnych zawodowo w ludności w wieku produkcyjnym w Polsce wyniósł blisko 7 p.p., podczas gdy w świętokrzyskim zaledwie 0,5 p.p.

Tabela 21. Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku produkcyjnym

Nazwa	Odsetek aktywnych zawodowo (wiek produkcyjny)				Polska = 100		
	2008	2013	2018	zmiana 2008–2018	2008	2013	2018
	(%)	(%)	(%)	p.p.	(%)	(%)	(%)
Polska	69,9	73,5	76,6	6,7	100,0	100,0	100,0
Dolnośląskie	68,3	72,5	76,6	8,3	97,7	98,6	100,0
Kujawsko-pomorskie	67,6	72,9	75,0	7,4	96,7	99,2	97,9
Lubelskie	71,1	74,0	75,8	4,7	101,7	100,7	99,0
Lubuskie	67,1	70,8	74,6	7,5	96,0	96,3	97,4
Łódzkie	71,9	76,2	80,2	8,3	102,9	103,7	104,7

⁶⁰ Aktywni zawodowo – łącznie osoby pracujące i bezrobotni zarejestrowani. Wiek produkcyjny – wiek zdolności do pracy; obejmuje mężczyzn w wieku 18–64 lata i kobiety w wieku 18–59 lat.

Nazwa	Odsetek aktywnych zawodowo (wiek produkcyjny)				Polska = 100		
	2008	2013	2018	zmiana 2008–2018	2008	2013	2018
	(%)	(%)	(%)	p.p.	(%)	(%)	(%)
Małopolskie	71,2	73,1	75,3	4,1	101,9	99,5	98,3
Mazowieckie	75,0	78,1	81,2	6,2	107,3	106,3	106,0
Opolskie	67,3	72,7	77,2	9,9	96,3	98,9	100,8
Podkarpackie	69,8	72,9	74,0	4,2	99,9	99,2	96,6
Podlaskie	72,7	75,2	76,6	3,9	104,0	102,3	100,0
Pomorskie	68,3	72,5	77,0	8,7	97,7	98,6	100,5
Śląskie	65,8	70,6	74,0	8,2	94,1	96,1	96,6
Świętokrzyskie	73,2	73,3	73,7	0,5	104,7	99,7	96,2
Warmińsko-mazurskie	66,1	67,8	71,6	5,5	94,6	92,2	93,5
Wielkopolskie	70,2	74,6	78,3	8,1	100,4	101,5	102,2
Zachodniopomorskie	65,8	70,0	75,0	9,2	94,1	95,2	97,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W ostatniej dekadzie w Polsce nastąpił znaczący wzrost poziomu aktywności zawodowej kobiet, którego przyczyn można upatrywać m.in. w procesach przekształceń gospodarki (w tym rozwoju sektora usług pociągającego za sobą wzrost popytu na pracę kobiet), we wzroście poziomu ich wykształcenia (co opisano powyżej), a także w zmianach systemu wartości i ekonomicznego modelu rodziny. Od 2008 r. wskaźnik aktywności zawodowej kobiet wzrósł w Polsce o blisko 8 p.p. Podobna tendencja pojawiła się w województwie świętokrzyskim, choć wskaźnik aktywności zawodowej kobiet wzrastał tu znacznie wolniej niż średnia (i najwolniej ze wszystkich regionów) – do poziomu 69%. Niepokojącym zjawiskiem jest natomiast obniżająca się w ostatniej dekadzie aktywność zawodowa mężczyzn – świętokrzyskie jako jedyne województwo w Polsce odnotowało obniżenie wskaźnika aktywności zawodowej mężczyzn, przy przeciętnym jego wzroście w Polsce o 5 p.p.

Tabela 22. Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku produkcyjnym według płci

Jednostka terytorialna	Odsetek aktywnych zawodowo (wiek produkcyjny)					
	mężczyźni			kobiety		
	2008	2018	zmiana 2008-18	2008	2018	zmiana 2008–2018
	(%)	(%)	p.p.	(%)	(%)	p.p.
Polska	75,3	80,4	5,1	64,4	72,3	7,9
Dolnośląskie	74,4	79,5	5,1	61,9	73,2	11,3
Kujawsko-pomorskie	75,5	80,3	4,8	59,3	69,0	9,7
Lubelskie	75,0	79,0	4,0	66,9	72,1	5,2
Lubuskie	73,3	78,6	5,3	60,7	69,8	9,1
Łódzkie	75,2	83,2	8,0	68,3	76,7	8,4
Małopolskie	76,5	79,3	2,8	65,9	71,0	5,1
Mazowieckie	79,9	84,4	4,5	69,9	77,5	7,6
Opolskie	75,1	82,3	7,2	59,3	71,4	12,1
Podkarpackie	74,6	78,4	3,8	64,8	68,8	4,0
Podlaskie	76,9	80,8	3,9	68,4	72,4	4,0
Pomorskie	73,9	82,9	9,0	62,7	70,6	7,9
Śląskie	70,5	76,3	5,8	60,8	71,4	10,6
Świętokrzyskie	78,3	77,5	-0,8	67,6	69,4	1,8

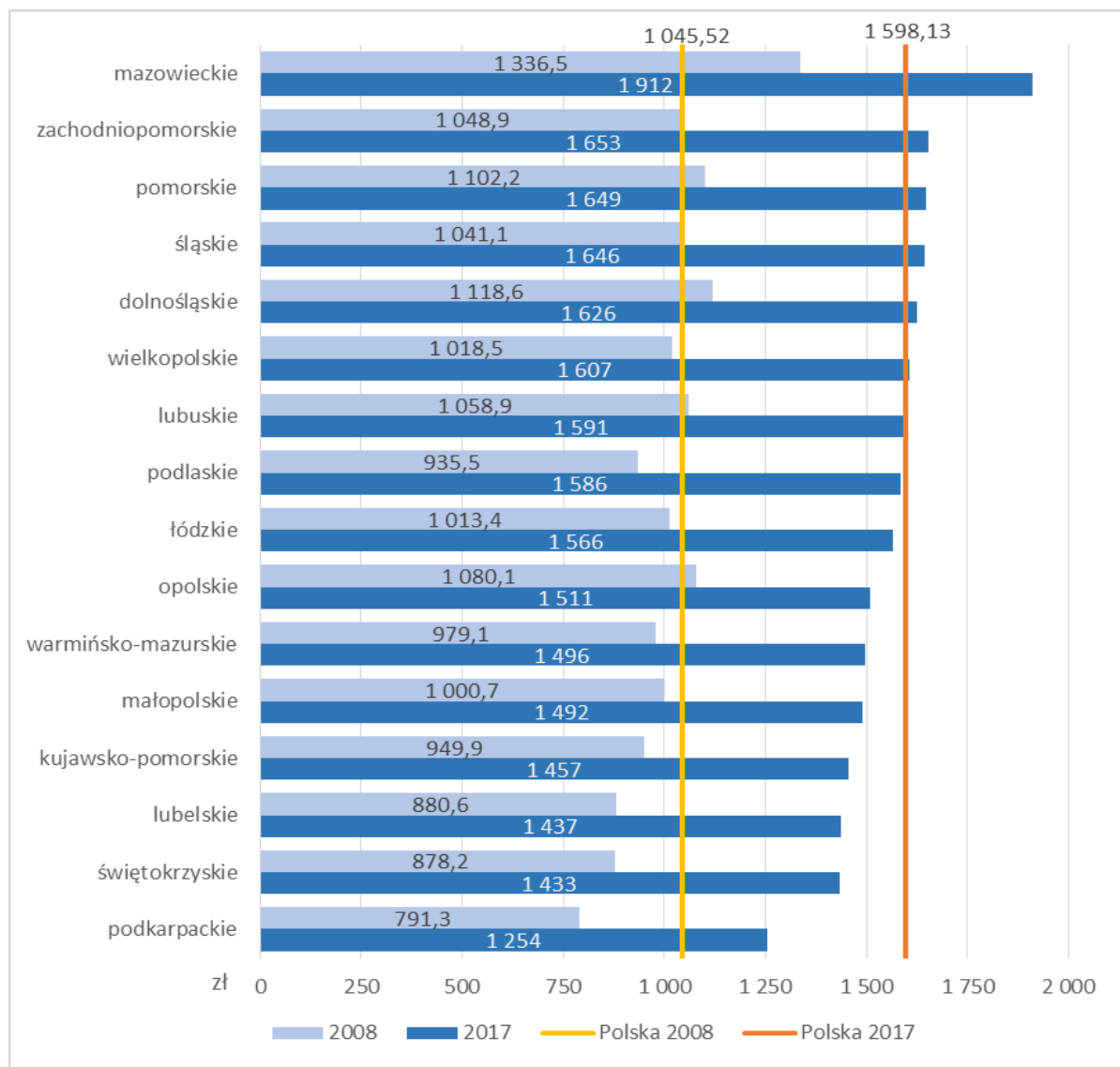
Jednostka terytorialna	Odsetek aktywnych zawodowo (wiek produkcyjny)					
	mężczyźni			kobiety		
	2008	2018	zmiana 2008-18	2008	2018	zmiana 2008– 2018
	(%)	(%)	p.p.	(%)	(%)	p.p.
Warmińsko-mazurskie	71,6	76,6	5,0	60,4	65,8	5,4
Wielkopolskie	77,6	83,2	5,6	62,5	72,9	10,4
Zachodniopomorskie	71,2	79,0	7,8	60,5	70,4	9,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Warunki i jakość życia w regionie i ich zróżnicowanie

Sytuacja materialna ludności

Jedną z ważniejszych determinant sytuacji materialnej ludności jest poziom dochodów gospodarstw domowych. Niestety pod tym względem sytuacja województwa świętokrzyskiego jest niekorzystna (wykres poniżej). Przeciętny dochód rozporządzalny na jednego członka rodziny w 2017 r. wynosił 1433 zł, co stanowiło 89,6% średniej krajowej i dawało temu regionowi przedostatnie miejsce w Polsce. Niekorzystną sytuację pod tym względem notowano jednak od lat – i tak w 2008 r. dochód w regionie wynosił zaledwie 878 zł na osobę (84% średniej krajowej, 15 miejsce w kraju). Wobec tak niskiego poziomu dochodów negatywnej sytuacji nie zmieniła jedna z najwyższych w kraju dynamik wzrostu dochodów mieszkańców w ostatniej dekadzie. Wyniosła ona 63% w stosunku do 2008 r. i ustępowała jedynie województwu podlaskiemu (69%).

Wykres 16. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w latach 2008 i 2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

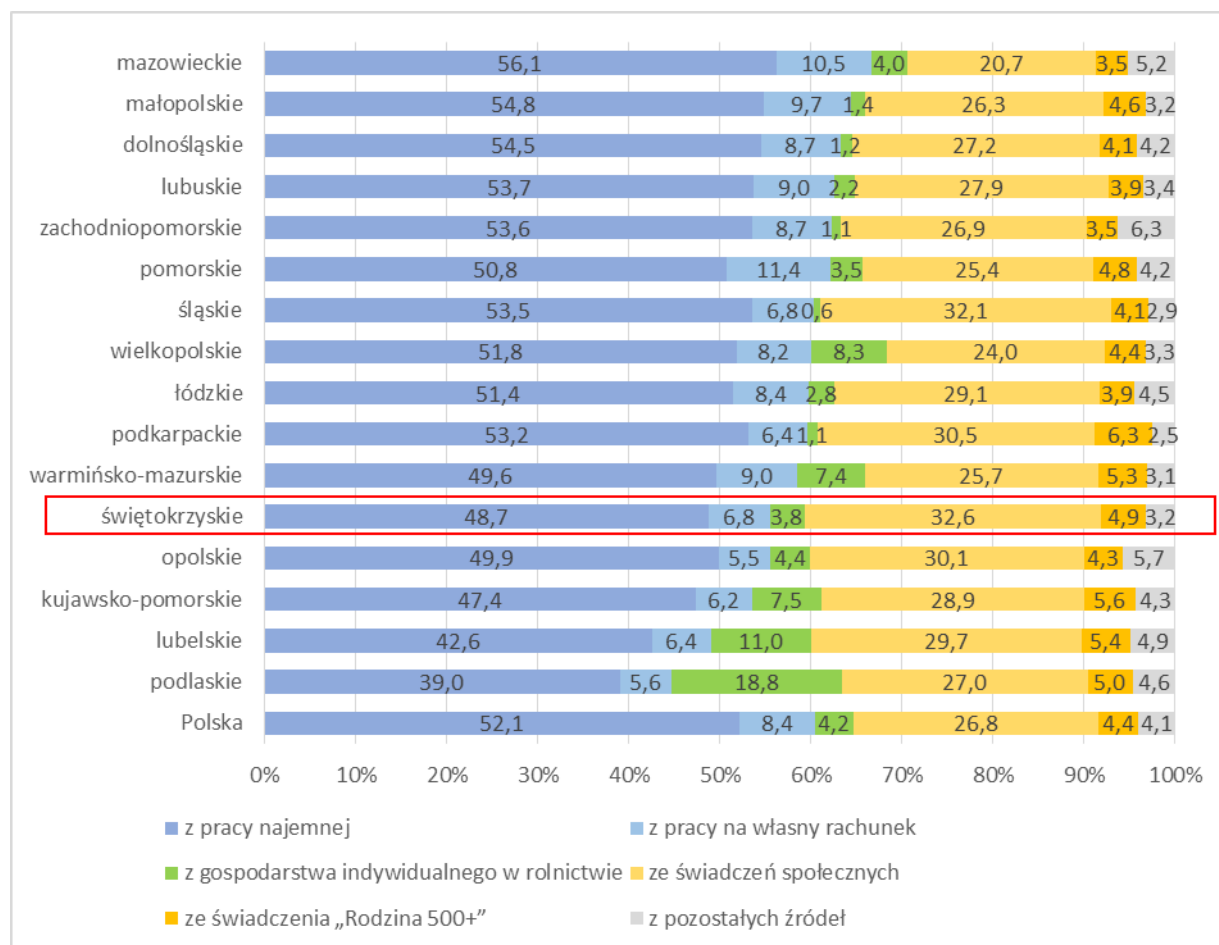
Na niekorzystną sytuację gospodarstw domowych składają się dwa czynniki: niskie przeciętne wynagrodzenie oraz niekorzystna struktura dochodów gospodarstw domowych. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie świętokrzyskim wynosiło w 2018 r. 4171 zł (86% przeciętnego wynagrodzenia w kraju) i należało do najniższych w Polsce⁶¹. Drugą przyczyną niskich dochodów gospodarstw domowych jest struktura ich źródeł (wykres niżej). W województwie świętokrzyskim wysoki jest udział świadczeń społecznych (w których zawierają się także emerytury i renty) w dochodach gospodarstw, który stanowił w 2017 r. blisko 33% dochodu (bez dochodów ze świadczenia „Rodzina 500+”). Świadczenia społeczne stanowiły w świętokrzyskim największy udział dochodów gospodarstw spośród wszystkich regionów w kraju.

Niski na tle kraju jest udział dochodów z pracy – łącznie dochody z pracy najemnej i na własny rachunek stanowią 55,5% dochodów gospodarstw w województwie świętokrzyskim, o 5 p.p. mniej niż średnia krajowa. Pod względem udziału dochodów z tych źródeł województwo plasowało

⁶¹ Szerzej opisano tę problematykę w rozdziale *Zatrudnienie i wynagrodzenia*.

się na 12 miejscu w Polsce. Pomimo rolniczego charakteru regionu względnie niski na tle kraju był także udział dochodów w gospodarstwach rolniczych.

Wykres 17. Procentowa struktura przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzaju dochodu w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Ocenę zmiany struktury dochodów gospodarstw w województwie świętokrzyskim w ostatniej dekadzie utrudnia pojawienie się nowej kategorii źródeł – świadczenia wychowawczego „Rodzina 500+”. W 2017 r. stanowiło ono w tym województwie niespełna 5% dochodów gospodarstw domowych, co było wartością nieco wyższą od przeciętnej w kraju. Z tego powodu zmianę struktury dochodów w latach 2008–2017 przedstawiono w dwu ujęciach, tj. z udziałem świadczenia „Rodzina 500+” oraz bez jego udziału w strukturze dochodów (tabela niżej).

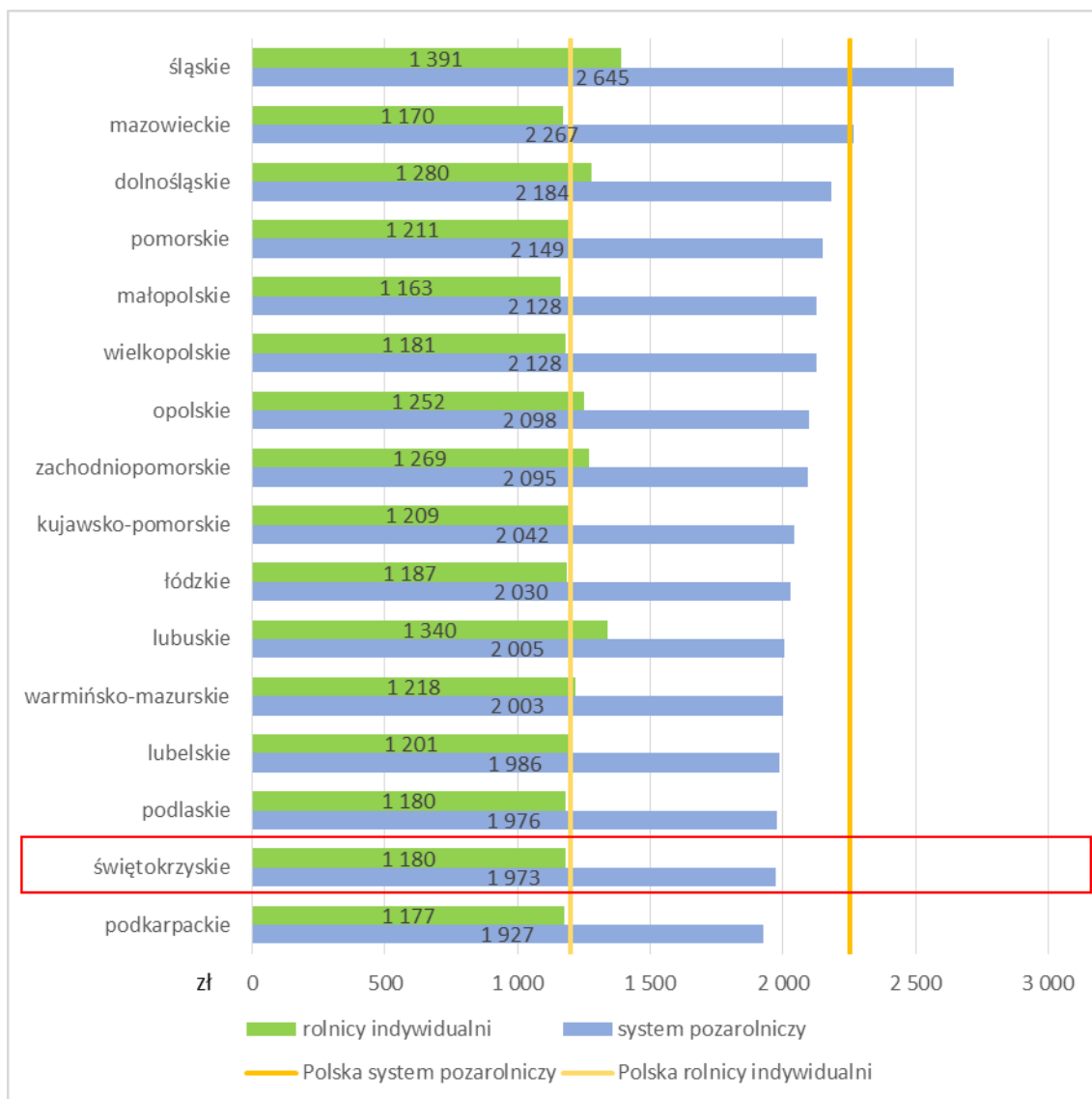
W strukturze dochodów zaznacza się wzrost udziału dochodów z pracy najemnej, widoczny także (choć znacznie słabiej) po uwzględnieniu świadczenia rodzinnego. Zjawisku temu towarzyszył jednak spadek udziału dochodów z pracy na własny rachunek. Bardzo wyraźnie zaznaczył się spadek udziału dochodów z indywidualnego gospodarstwa rolniczego, który w 2008 r. przewyższał średnią krajową o prawie 2 p.p., a w 2017 r. był niższy niż przeciętnie w kraju. W wartościach bezwzględnych widoczna jest znaczna stagnacja w wysokości tego źródła dochodu. Niekorzystnym zjawiskiem, które można wiązać m.in. ze wzrostem udziału osób w wieku emerytalnym, jest wzrost w ostatniej dekadzie udziału dochodów ze świadczeń społecznych (poza „Rodzina 500+”) widoczny w obu ujęciach.

Tabela 23. Struktura przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzaju dochodu w roku 2008 i 2017 – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Rodzaje dochodów	Świętokrzyskie					Polska				
	2008		2017 z 500+		2017 bez 500+	2008		2017 z 500+		2017 bez 500+
	zł	%	zł	%	%	zł	%	zł	%	%
Ogółem	878,2	100,0	1 432,7	100,0	100,0	1 045,5	100,0	1 598,1	100,0	100,0
Z pracy najemnej	415,4	47,3	698,1	48,7	51,3	560,8	53,6	831,9	52,1	54,5
Z pracy na własny rachunek	82,5	9,4	97,1	6,8	7,1	91,6	8,8	134,6	8,4	8,8
Z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie	51,8	5,9	53,9	3,8	4,0	43,2	4,1	67,5	4,2	4,4
Ze świadczeń społecznych (bez „Rodzina 500+”)	295,0	33,6	467,3	32,6	34,3	298,7	28,6	428,9	26,8	28,1
Ze świadczenia wychowawczego „Rodzina 500+”	-	-	70,5	4,9	-	-	-	70,2	4,4	-
Pozostałe	33,5	3,8	45,8	3,2	3,4	51,3	4,9	65,1	4,1	4,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W kontekście sytuacji materialnej osób starszych należy zwrócić uwagę na niższą niż w Polsce wysokość przeciętnej emerytury. W 2017 r. wysokość przeciętnej emerytury z systemu pozarolniczego wynosiła 1973 zł brutto (87,5% średniej dla Polski) i była niższa od przeciętnej w kraju o 281 zł. Jeszcze niższa wysokość przeciętnej emerytury odnotowana była w tym okresie jedynie w województwie podkarpackim. Średnia wysokość emerytury rolniczej wynosiła 1179 zł brutto (98% średniej dla Polski). Także w tym wypadku przeciętna emerytura należała do najniższych w regionach – pod tym względem województwo świętokrzyskie zajmowało 13 miejsce (przed podkarpackim, mazowieckim i małopolskim).

Wykres 18. Wysokość przeciętnej miesięcznej emerytury (brutto) z systemu pozarolniczego i rolników indywidualnych w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Przeciętne wydatki miesięczne gospodarstw domowych w przeliczeniu na jedną osobę należały do najniższych w Polsce. W 2017 r. wynosiły przeciętnie 1037 zł (88% średniej krajowej). W stosunku do 2008 r. wydatki wzrosły o 39%, z 746 zł (83% średniej krajowej w 2008 r.), co było jednym z najwyższych wskaźników w kraju i pozwoliło poprawić pozycję regionu z 15 na 12.

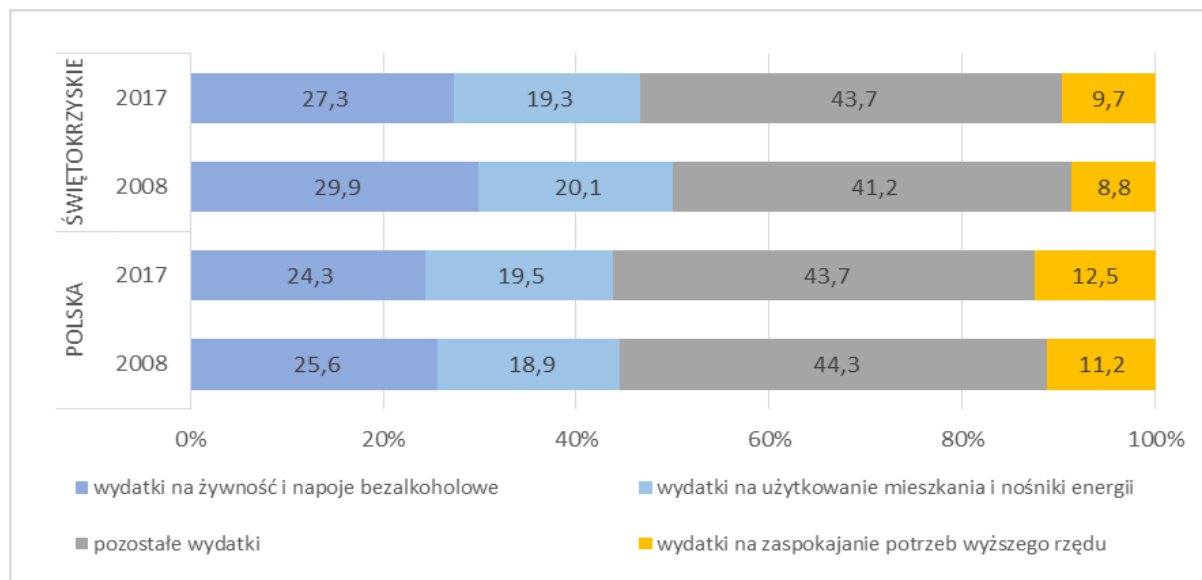
Jednym ze wskaźników poziomu życia jest struktura wydatków gospodarstw domowych, tj. udział w budżecie wydatków podstawowych oraz wydatków związanych z zaspokajaniem potrzeb wyższego rzędu. Struktura wydatków gospodarstw domowych w świętokrzyskim wskazuje na niższy – niż przeciętna w Polsce – poziom życia. Wydatki podstawowe w 2017 r. (tj. łącznie wydatki na żywność i napoje oraz na użytkowanie domu i nośniki energii⁶²) stanowiły 47% wydatków ogółem gospodarstw w województwie, w kraju natomiast – 44%. Natomiast wydatki na potrzeby wyższego rzędu⁶³ stanowiły niecałe 10% budżetów gospodarstw w regionie, wobec ok. 12% w Polsce. W przypadku wydatków

⁶² Wydatki na utrzymanie domu zawierają: opłaty na rzecz właścicieli, wydatki na konserwację mieszkania lub domu, nośniki energii, zaopatrzenie w wodę, usługi kanalizacyjne, wywóz śmieci i inne usługi związane z zamieszkiwaniem (m.in. koszty administrowania, opłaty eksploatacyjne).

⁶³ Łącznie: wydatki na rekreację i kulturę, wydatki na edukację oraz wydatki na restauracje i hotele.

związanych z zaspokajaniem potrzeb podstawowych dystans regionu do średniej w kraju zmniejszył się, jednak udział wydatków związanych z zaspokajaniem potrzeb wyższego rzędu wciąż pozostaje o ponad 2 p.p. mniejszy.

Wykres 19. Udział wydatków podstawowych oraz wydatków związanych z zaspokajaniem potrzeb wyższego rzędu (wydatki na rekreację i kulturę, edukację oraz restauracje i hotele) w wydatkach gospodarstw domowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dla oceny sytuacji materialnej społeczności w regionie mogą być także wykorzystane subiektywne opinie na temat sytuacji gospodarstw domowych, pochodzące z badań empirycznych prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny. Największa grupa gospodarstw domowych w świętokrzyskim w 2017 r. – blisko 55% – oceniała swoją sytuację jako przeciętną, natomiast korzystnie oceniła ją 34% ankietowanych. Wyniki te są zbliżone do średniej ogólnopolskiej. Niekorzystne (zła lub raczej zła) oceny formułowało 11% ankietowanych, co jest wynikiem identycznym ze średnią krajową, w tym jako złą określiło swoją sytuację 2,2% gospodarstw, nieco mniej niż w kraju. Porównując powyższe wyniki do odpowiedzi z 2010 r., można zauważyć zdecydowaną poprawę oceny sytuacji materialnej gospodarstw w województwie, zwłaszcza w odniesieniu do ocen negatywnych, w których przypadku odsetek odpowiedzi spadł o 14 p.p., przy spadku negatywnej samooceny sytuacji materialnej w skali kraju o 8 p.p.

Tabela 24. Subiektywna ocena sytuacji materialnej w procencie gospodarstw domowych – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Ocena sytuacji materialnej	Świętokrzyskie			Polska		
	2010	2017	zmiana	2010	2017	zmiana
	%	%	p.p.	%	%	p.p.
Bardzo dobra	2,0	12,5	10,5	2,7	15,7	13,0
Raczej dobra	19,8	21,6	1,8	22,6	21,5	-1,1
Przeciętna	52,9	54,6	1,7	55,1	51,6	-3,5
Raczej zła	18,5	9,1	-9,4	13,4	8,4	-5,0
Zła	6,9	2,2	-4,7	6,2	2,8	-3,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dane dotyczące sytuacji materialnej ludności są publikowane w większości wyłącznie dla województw, dlatego nie ma możliwości szczegółowej analizy wewnątrzregionalnego zróżnicowania dochodów i wydatków gospodarstw.

Poziom ubóstwa i pomoc społeczna

Ubóstwo jest stanem, w którym występują niedostatki wynikające z niewystarczających dochodów, powodujące niezaspokojenie potrzeb jednostki lub rodziny na akceptowalnym (w danym kontekście społecznym) poziomie. Choć taka lakoniczna definicja jest powszechnie akceptowana, to w przypadku pomiaru zagrożenia ubóstwem więcej wątpliwości budzi określenie granic ubóstwa, czyli sprecyzowanie, które osoby i grupy społeczne uznajemy za ubogie. Kluczowym zagadnieniem w tym wypadku jest zakres potrzeb uwzględnianych przy pomiarze ubóstwa. Katalog tych potrzeb stopniowo rozszerzano, od potrzeb podstawowych (zapewniających możliwość przeżycia, takich jak żywność, mieszkanie lub odzież), do szerszego zakresu dóbr i usług. Ubóstwo w tym ujęciu oznacza brak możliwości dokonywania różnego rodzaju wyborów mających zasadnicze znaczenie dla życia jednostki, pozwalającego na prowadzenie długiego, zdrowego i aktywnego życia, korzystanie z przyzwoitego standardu życiowego, wolności, poczucia własnej godności, cieszenie się szacunkiem innych członków społeczeństwa⁶⁴.

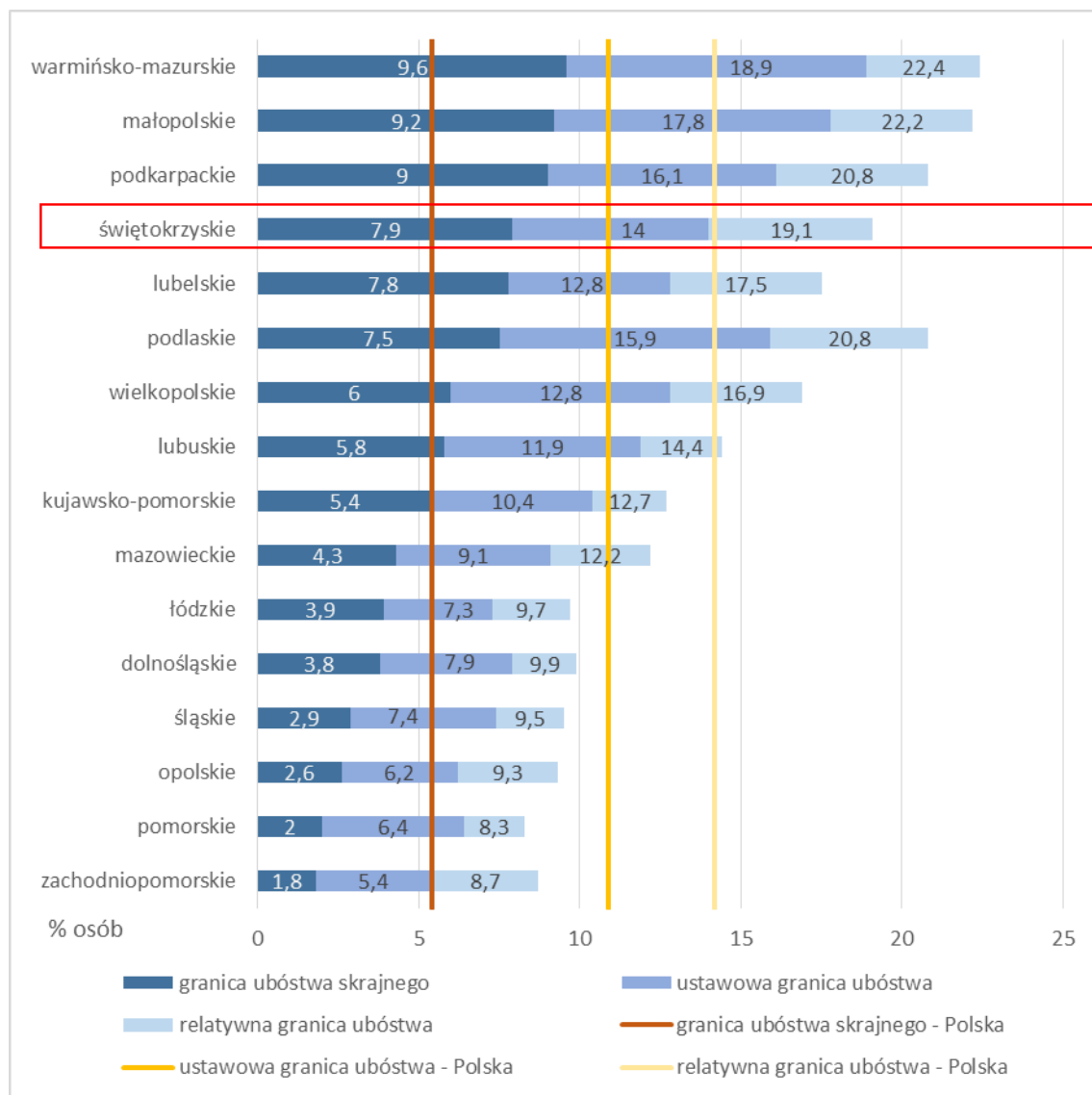
W statystyce publicznej stosowane są trzy miary ubóstwa. Ubóstwo skrajne określane jest w stosunku do minimum egzystencji⁶⁵. Minimum egzystencji wyznacza poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. Drugą miarą jest ustawowa granica ubóstwa definiowana na podstawie kwoty (aktualizowanej co trzy lata), która zgodnie z obowiązującą ustawą uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia z pomocy społecznej. Trzeci z progów, relatywna granica ubóstwa, określaną jest względem przeciętnych wydatków gospodarstw domowych w kraju, a granicą są wydatki na osobę niższe niż 50% średnich wydatków.

Na podstawie danych dotyczących wydatków gospodarstw domowych można stwierdzić, że poziom ubóstwa w województwie świętokrzyskim jest stosunkowo wysoki. Szczególnie niepokojący jest wysoki odsetek mieszkańców w gospodarstwach o wydatkach niższych od minimum egzystencji – ubóstwa skrajnego. W 2018 r. niemal 8% mieszkańców żyło w gospodarstwach domowych, w których wydatki na osobę mieściły się poniżej tego progu. Był to jeden z najwyższych odsetków w kraju (kolejny wykres). Poniżej ustawowej granicy ubóstwa znajdowało się 14% mieszkańców regionu, natomiast poniżej relatywnej granicy ubóstwa – 19%. Pozytywnym zjawiskiem jest natomiast zmniejszanie się – szybsze niż w skali kraju – odsetka osób zagrożonych ubóstwem. W stosunku do 2008 r. wskaźnik ubóstwa skrajnego spadł w województwie świętokrzyskim o 3,4 p.p. (w Polsce – o 0,2 p.p.), ubóstwa ustawowego – o 4 p.p. (w Polsce wzrósł o 0,3 p.p.), a ubóstwa relatywnego o 8 p.p. (w Polsce spadek o 3,4 p.p.). Według analizy Regionalnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kielcach czynnikami, które w największym stopniu przyczyniły się do spadku zasięgu ubóstwa skrajnego i relatywnego, były wzrost wynagrodzeń i spadek bezrobocia, a w przypadku rodzin z dziećmi wprowadzenie od 1 kwietnia 2016 r. świadczenia wychowawczego⁶⁶.

⁶⁴ Panek T., 2014, *Statystyka społeczna*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.

⁶⁵ Poziom minimum egzystencji obliczany przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPiSS).

⁶⁶ *Indeks zagrożenia ubóstwem w województwie świętokrzyskim za 2017 rok*. Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kielcach, 2018.

Wykres 20. Odsetek osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej progów ubóstwa w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

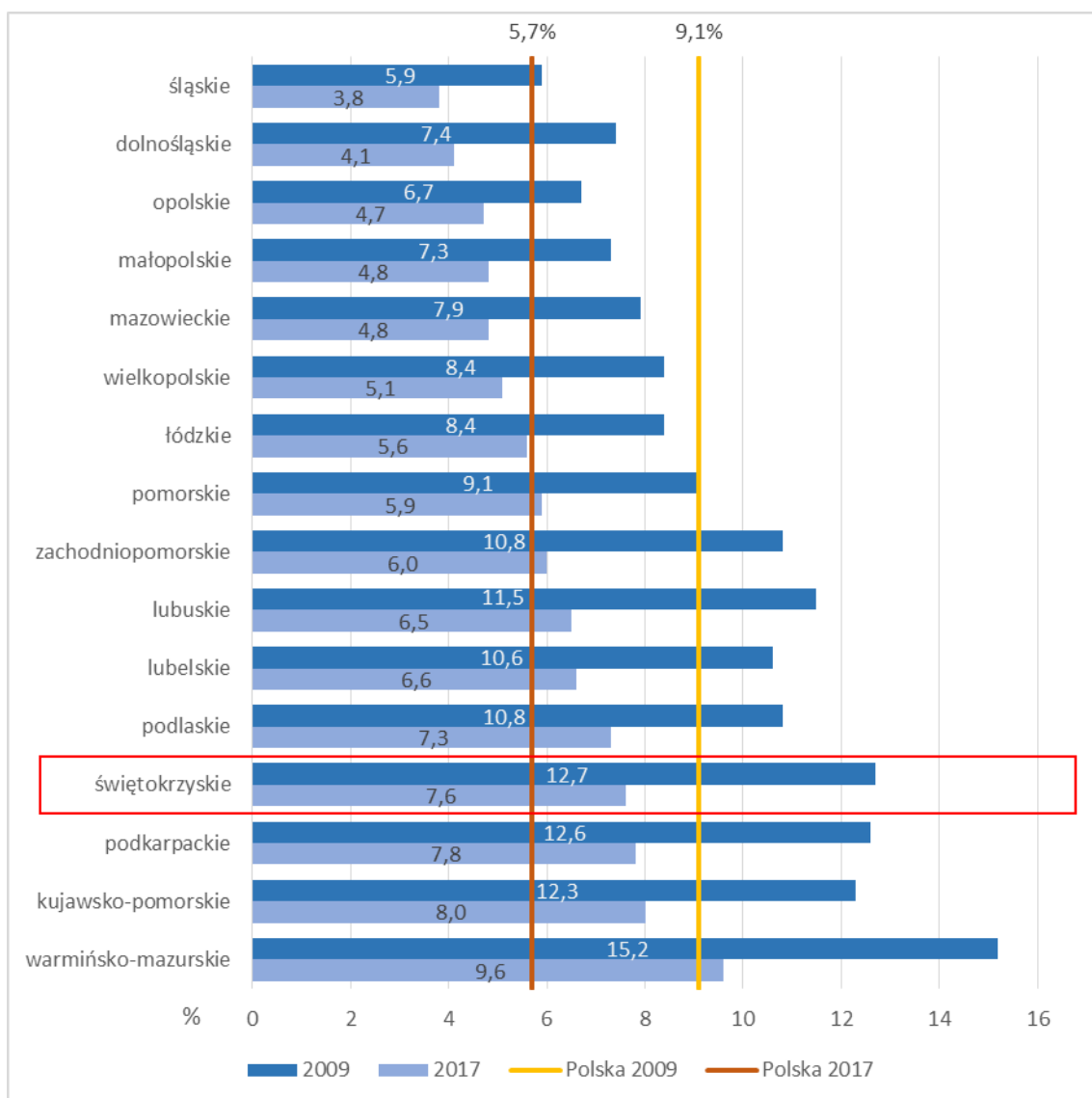
Jedną z form pomocy osobom w trudnej sytuacji życiowej są świadczenia z systemu pomocy społecznej. W 2017 r. ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej korzystało w województwie świętokrzyskim 95,1 tys. osób⁶⁷ w 41,8 tys. gospodarstwach domowych. Liczba beneficjentów pomocy społecznej systematycznie spada – w 2009 r. korzystało z niej 161,8 tys. osób w 53,4 tys. gospodarstwach, a w 2013 r. – 140,7 tys. osób w 52,4 tys. gospodarstwach. Głównymi przyczynami przyznania pomocy było ubóstwo (23% przypadków przyznania pomocy), długotrwała lub ciężka choroba (22%), bezrobocie (20%) oraz niepełnosprawność (18%).

Zasięg pomocy społecznej mierzony jest udziałem beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem. Pomimo znaczącego spadku od 2009 r. w województwie świętokrzyskim wskaźnik ten jest wysoki na tle kraju. W 2017 r. z pomocy społecznej korzystało niemal 8% mieszkańców regionu, co było jednym z najwyższych wskaźników w Polsce.

⁶⁷ Liczba ta obejmuje zarówno świadczeniobiorców, czyli osoby, na które była wystawiona decyzja przyznająca świadczenie, jak również członków ich rodzin, z którymi pozostają we wspólnym gospodarstwie domowym. Dane wg BDL GUS.

Pozytywnym aspektem jest odnotowany w 2018 r. spadek udziału osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ogólnej liczbie świadczeniobiorców. Wskaźnik ten wyniósł 56% i był mniejszy o 4,8 p.p. w stosunku do 2017 r., a jego wartość była najmniejsza od 2015 r. Charakterystyczną cechą obecnej sytuacji społecznej regionu jest fakt, że pomimo spadku liczby osób korzystających z pomocy społecznej ogółem, systematycznie rośnie liczba beneficjentów w wieku poprodukcyjnym. Sugeruje to, że seniorzy są grupą w sposób szczególnie zagrożoną wykluczeniem. Ponadto odnotowywany jest wzrost liczby gospodarstw jednoosobowych emerytów i rencistów korzystających z pomocy społecznej, co świadczy o pogłębianiu się zjawiska tzw. singularyzacji starości i rodzi zapotrzebowanie na określone usługi społeczne. Na przestrzeni lat 2015–2018 obserwowany był rosnący trend w zakresie liczby osób objętych usługami opiekuńczymi⁶⁸.

Wykres 21. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej – udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w 2017 r.

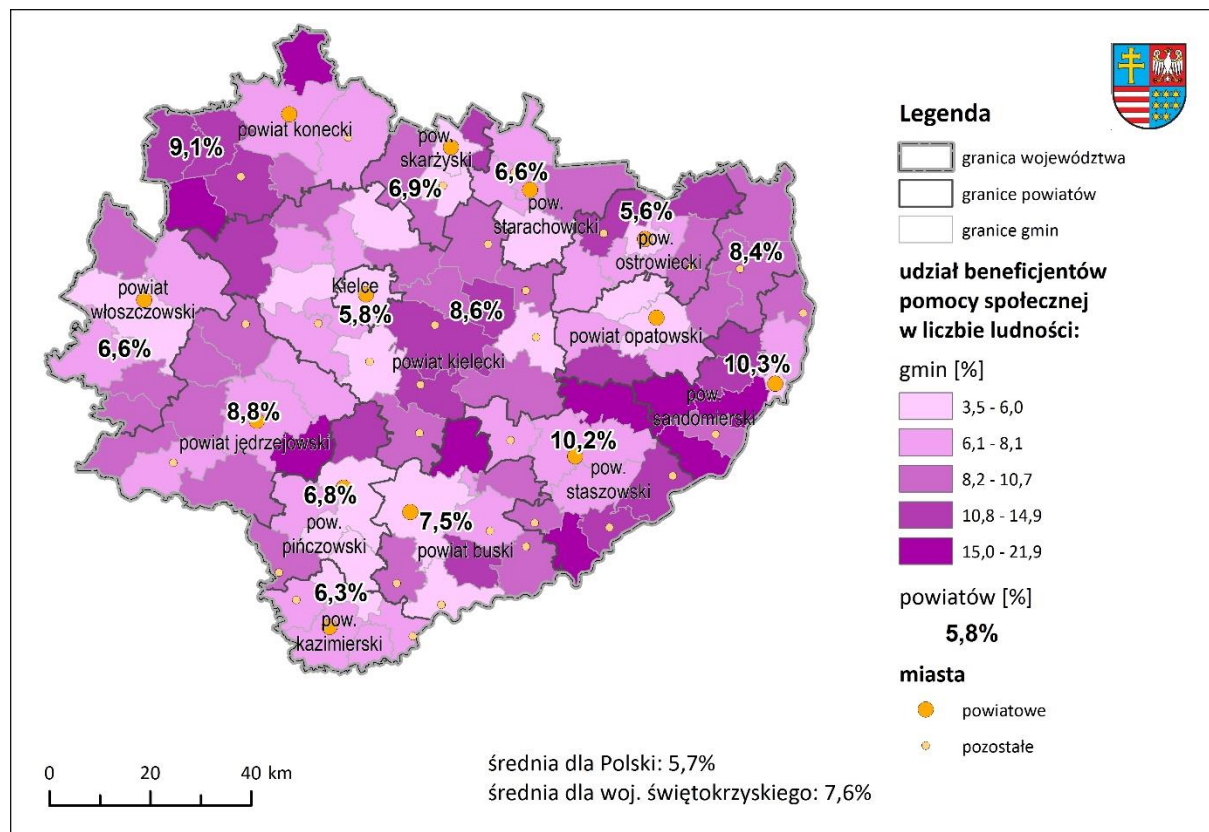
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

⁶⁸ Ocena zasobów pomocy społecznej województwa świętokrzyskiego za 2018 rok. Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej, Kielce 2019.

Najniższym wskaźnikiem korzystania z pomocy społecznej, poniżej 6%, cechowały się Kielce oraz powiat ostrowiecki. Są to jedyne dwa powiaty w regionie, gdzie zasięg pomocy społecznej jest niższy niż przeciętny w kraju. Najwyższym poziomem cechowały się natomiast powiaty sandomierski i staszowski, gdzie zasięg pomocy społecznej przekracza 10%, oraz powiat konecki – powyżej 9%. Nieco bardziej szczegółowych danych dostarcza mapa w układzie gminnym (rycina niżej). Do najbardziej zagrożonych ubóstwem obszarów należą:

- gminy nadwiślańskie, na pograniczu z województwem podkarpackim w powiatach: sandomierskim, staszowskim, buskim i opatowskim;
- centralna część województwa – we wschodniej i południowo-wschodniej części powiatu kieleckiego i północnej części powiatu jędrzejowskiego;
- zachodnia część powiatu koneckiego i północno-zachodnia powiatu kieleckiego;
- północna część powiatu ostrowieckiego.

Ryc. 19. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Warunki mieszkaniowe

Jednym z ważniejszych czynników wpływających na poziom życia mieszkańców jest stan zasobu mieszkaniowego. Istotne są zarówno liczba i powierzchnia mieszkań decydujące o zagęszczeniu osób w mieszkaniach, jak i jakość zasobu – w tym zaopatrzenie mieszkań w podstawowe urządzenia techniczne.

Zasób mieszkaniowy województwa świętokrzyskiego obejmował w 2017 r. ponad 444 tys. mieszkań (3,1% zasobu mieszkaniowego kraju). Na 1000 mieszkańców przypadało 356 mieszkań, co jest wynikiem o 20 mieszkań gorszym w stosunku do średniej. Przekłada się to na nieco większy w stosunku do kraju wskaźnik zagęszczenia w mieszkaniach – na jedno mieszkanie w świętokrzyskim przypada 2,8 osoby, w kraju – średnio 2,7. Powierzchnia użytkowa mieszkań wynosiła 33,2 mln m². Mieszkania w świętokrzyskim są przeciętnie nieznacznie większe niż w kraju – przeciętna powierzchnia mieszkania wynosiła 74,6 m². Pomimo to wskaźnik powierzchni użytkowej mieszkania na mieszkańca, wynoszący 26,6 m², był niższy niż średnio w kraju.

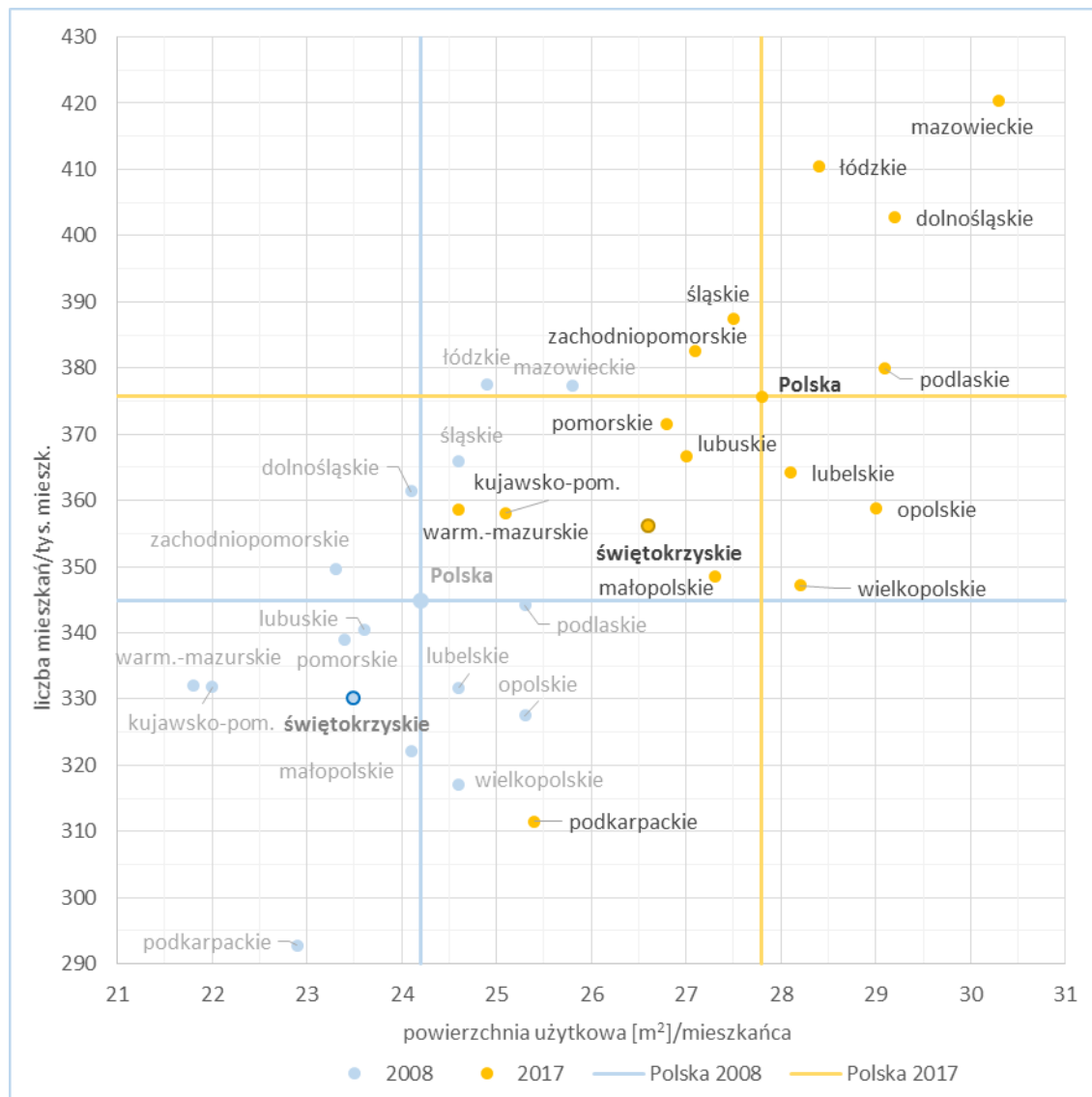
Zasób mieszkaniowy regionu zwiększył się w stosunku do 2008 r. o 24,1 tys. mieszkań (5,8%) o powierzchni 3,2 mln m² (10,7%). Wzrost ten był jednak znacznie wolniejszy niż przeciętnie w kraju – liczba mieszkań w Polsce wzrosła w tym okresie o 9,8%, a powierzchnia o 15,7%. Tym samym pomimo przyrostu liczby i powierzchni mieszkań wskaźniki określające zagęszczenie ludności w mieszkaniach, tj. przeciętna liczba osób na mieszkanie i metraż mieszkania w przeliczeniu na mieszkańca, są gorsze niż przeciętne w kraju i dystans pomiędzy świętokrzyskim i średnią krajową w ciągu dekady się pogłębił.

Tabela 25. Zasoby mieszkaniowe – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Zmienna	Wskaźnik		Świętokrzyskie		Polska	
			2008	2017	2008	2017
mieszkania	liczba ogółem	szt.	420 209	444 300	13 150 294	14 439 777
	na tys. mieszkańców	szt.	330	356	345	376
		Polska =100	96%	95%	100%	100%
	liczba mieszkańców na 1 mieszkanie	osoby	3,0	2,8	2,9	2,7
Polska =100		104%	106%	100%	100%	
powierzchnia użytkowa	ogółem	tys. m ²	29 946,1	33 157,9	923 411,3	1 068 557,5
	przeciętna mieszkania	m ²	71,3	74,6	70,2	74,0
		Polska =100	102%	101%	100%	100%
	na mieszkańca	m ²	23,5	26,6	24,2	27,8
Polska =100		97%	96%	100%	100%	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Nieco bardziej szczegółowy obraz pozycji świętokrzyskiego na tle województw przedstawiono na kolejnym wykresie. Świętokrzyskie znalazło się w grupie kilku regionów, których wskaźniki zaopatrzenia w mieszkania odbiegają negatywnie od średniej. Warto jednak zauważyć, że średnia jest zawyżana przez trzy regiony o liczbie i powierzchni mieszkań na osobę zdecydowanie wyróżniającej się od pozostałych.

Wykres 22. Wskaźniki zasobu mieszkaniowego województw świętokrzyskiego na tle województw w latach 2008 i 2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Słabą stroną zasobu mieszkaniowego województwa jest zaopatrzenie w podstawowe instalacje techniczno-sanitarne. W przypadku wszystkich rodzajów instalacji przeciętne zaopatrzenie mieszkań w województwie świętokrzyskim w latach 2008–2017 znacząco odbiegało od przeciętnego standardu mieszkań w kraju. Wyraźna jest jednak tendencja do wyrównywania tego wskaźnika – występująca we wszystkich typach instalacji techniczno-sanitarnych.

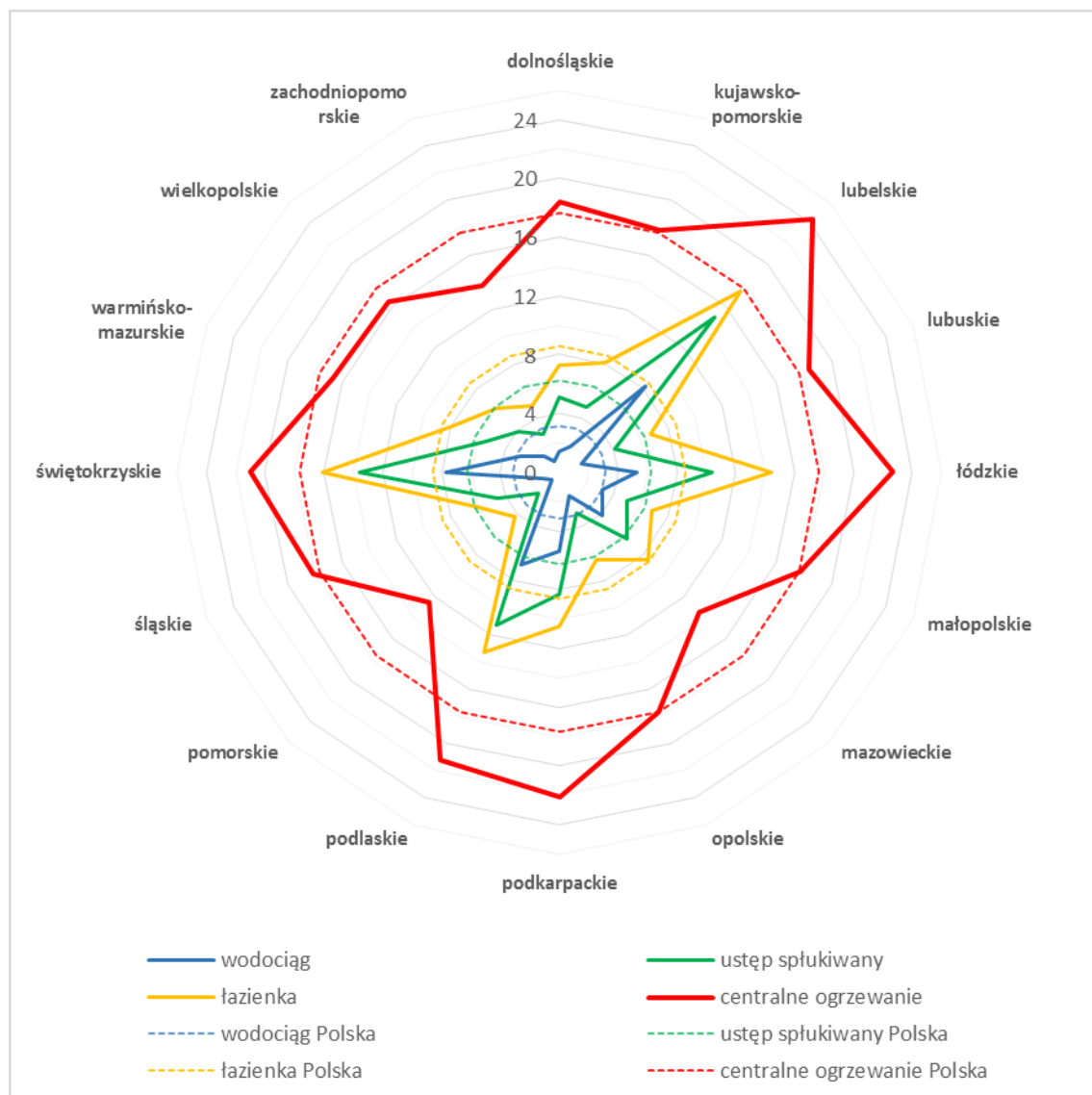
Tabela 26. Mieszkania wyposażone w podstawowe instalacje w procentach – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Rodzaj instalacji	Świętokrzyskie					Polska		
	2008		2017		zmiana 2008– 2017	2008	2017	zmiana 2008– 2017
	%	Polska = 100	%	Polska = 100	p.p.	%	%	p.p.
wodociąg	88,3	92,6	92,3	95,3	4,0	95,4	96,8	1,5
ustęp spłukiwany	76,6	87,1	86,4	92,2	9,8	88,0	93,7	5,8
łazienka	77,1	88,8	83,9	91,7	6,7	86,9	91,4	4,5
centralne ogrzewanie	74,8	95,8	79,0	95,9	4,2	78,0	82,3	4,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

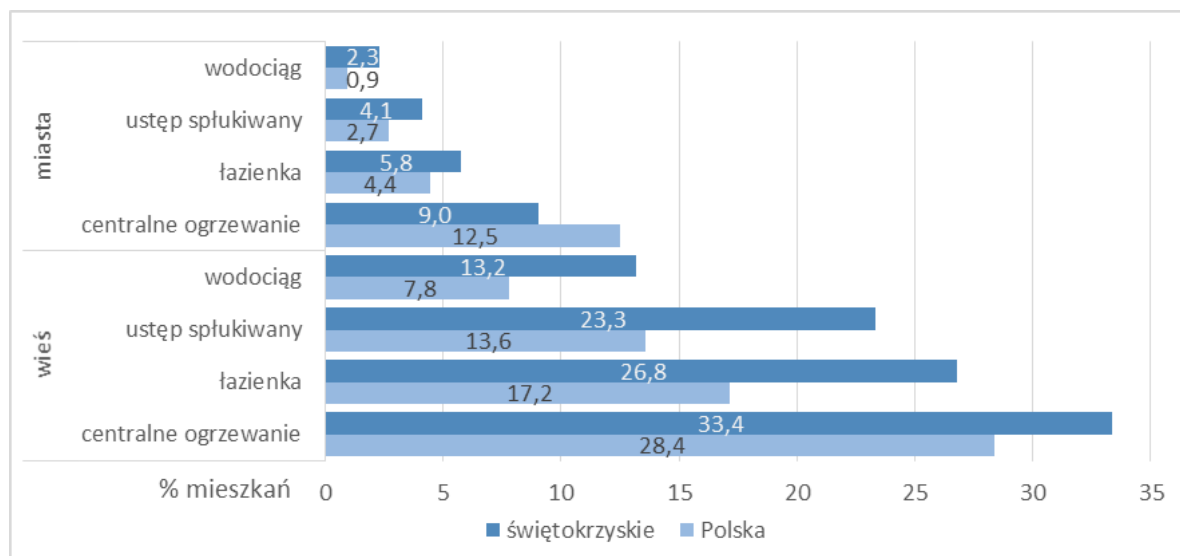
Pomimo tych pozytywnych zmian województwo świętokrzyskie wciąż znajduje się w grupie regionów z największym odsetkiem mieszkań pozbawionych instalacji techniczno-sanitarnych (wykres niżej). Dotyczy to zwłaszcza tak podstawowych udogodnień, jak wodociąg, łazienka i ustęp spłukiwany.

Wykres 23. Odsetek mieszkań bez podstawowych instalacji techniczno-sanitarnych według województw w 2017 r.

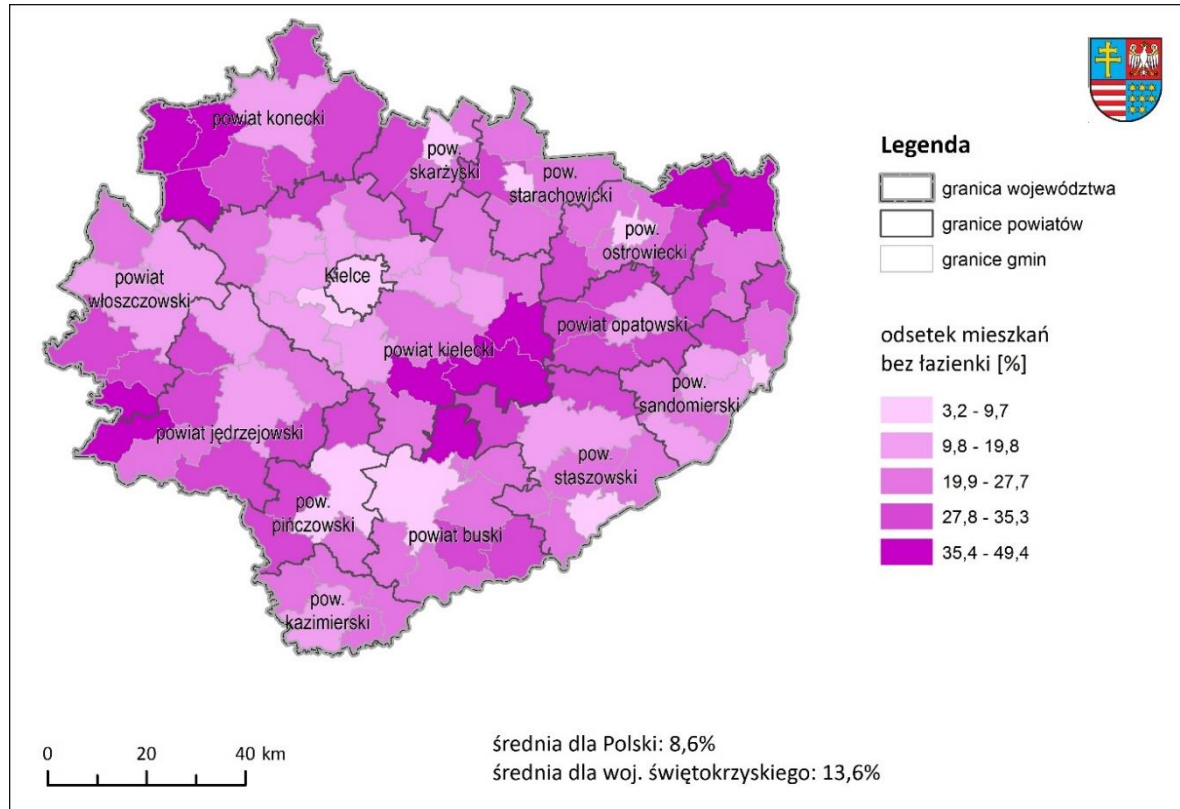
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W ujęciu terytorialnym niski standard mieszkań w świętokrzyskim dotyczy przede wszystkim obszarów wiejskich. Szczególnie widoczne jest to w odniesieniu do łazienek i WC – w tym przypadku różnice w stosunku do przeciętnego zaopatrzenia mieszkań na wsi sięgają 10 p.p.

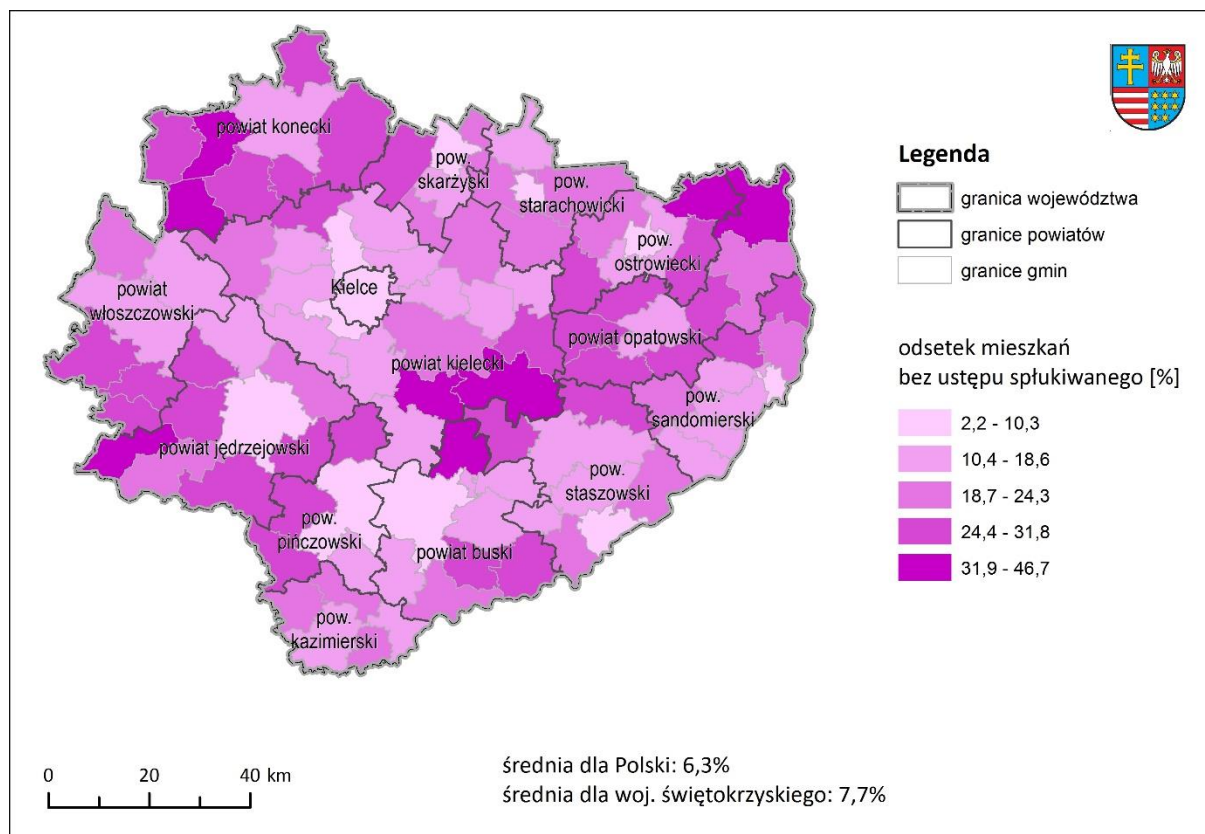
Wykres 24. Odsetek mieszkań bez podstawowych instalacji techniczno-sanitarnych w 2017 r. – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Szczególnie niskie zaopatrzenie w urządzenia sanitarne (łazienka i WC) występuje we wschodniej części powiatu kieleckiego oraz w gminach na obrzeżach województwa, głównie w powiatach koneckim, włoszczowskim, jędrzejowskim, ostrowieckim i opatowskim.

Ryc. 20. Odsetek mieszkań bez łazienki w województwie świętokrzyskim w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Ryc. 21. Odsetek mieszkań bez ustępu spłukiwanego w województwie świętokrzyskim w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

2.3.4. Bezpieczeństwo

Przestępczość

Poziom bezpieczeństwa związanego z przestępczością pozytywnie wyróżnia region na tle kraju. Województwo świętokrzyskie cechuje się niskim zagrożeniem przestępczością, w tym przestępczością kryminalną. Wskaźnik liczby przestępstw ogółem na tysiąc osób w 2018 r. wynosił 16,3, a w przypadku przestępstw kryminalnych – 10. W stosunku do kraju było to odpowiednio o 19 i 22% mniej niż średnia dla Polski. Po 2008 r. nastąpił spadek poziomu przestępczości w regionie, podobnie zresztą jak w przypadku całego kraju. W 2018 r. stwierdzono w całym regionie ponad 20 tys. przestępstw, co oznacza spadek o 41% w ciągu dekady. Spadła także liczba przestępstw kryminalnych, do poziomu 12 tys. (spadek o 29%, nieco mniejszy niż w Polsce).

Zdecydowanie korzystniej przedstawia się sytuacja w przypadku przestępczości gospodarczej – po 2008 r. liczba przestępstw gospodarczych spadła o 46%, podczas gdy w kraju w tym czasie nastąpił wzrost o 34%. Przełożyło się to na wyraźną poprawę wskaźnika przestępczości gospodarczej, który w 2008 r. był wyraźnie wyższy niż w kraju, obecnie spadł do poziomu 84% średniej krajowej.

Wyższa niż przeciętnie w kraju jest także wykrywalność przestępstw – w przypadku przestępstw ogółem wynosi ona 80%, a w przypadku przestępstw kryminalnych – 74%. W obu przypadkach zanotowano również wzrost wskaźnika wykrywalności. Podobnie jak w całym kraju spadł natomiast wskaźnik wykrywalności przestępstw gospodarczych, jednak nadal jest on wyższy niż w kraju.

Tabela 27. Wskaźniki przestępczości i wykrywalności przestępstw – województwo świętokrzyskie na tle Polski

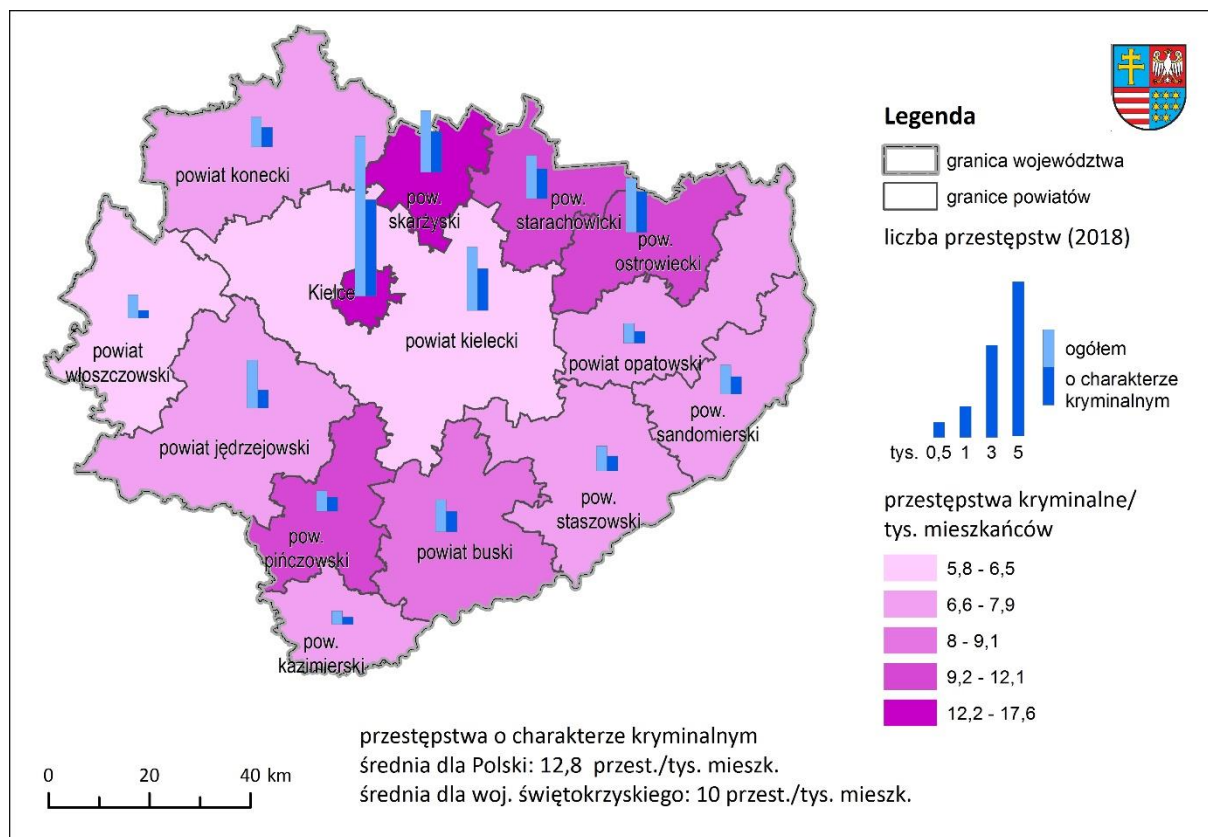
Kategoria przestępstw	Wskaźnik	2008		2018		Zmiana 2008–2018	
		świętokrzyskie	Polska	świętokrzyskie	Polska	świętokrzyskie	Polska
przestępstwa ogółem	liczba przestępstw	34 606	1 082 057	20 271	768 049	-41,4	-29,0
	przestępstwa na tys. osób	27,2	28,4	16,3	20,0	-40,0	-29,6
	wskaźnik wykrywalności (%)	77,3	65,9	80,6	73,4	4,3	11,4
o charakterze kryminalnym	liczba	17 599	735 218	12 437	491 732	-29,3	-33,1
	przestępstwa na tys. osób	13,8	19,3	10,0	12,8	-27,7	-33,6
	wskaźnik wykrywalności (%)	57,4	51,7	73,9	64,3	28,7	24,4
o charakterze gospodarczym	liczba	9 047	135 305	4 907	180 739	-45,8	33,6
	przestępstwa na tys. osób	7,10	3,55	3,94	4,71	-44,5	32,7
	wskaźnik wykrywalności (%)	98,0	94,0	88,1	86,1	-10,1	-8,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Poziom przestępczości jest powiązany z urbanizacją obszarów⁶⁹, stąd nie jest zaskakujące, że największym poziomem przestępczości cechują się Kielce, gdzie w 2018 r. zgłoszono ponad 5 tys. przestępstw, ponad jedną czwartą przestępstw stwierdzonych w regionie, a wskaźnik liczby przestępstw kryminalnych na tysiąc mieszkańców wynosił 17,6. Względnie wyższym poziomem zagrożenia przestępczością cechują się także powiaty północnej, uprzemysłowionej części regionu, zwłaszcza powiat skarżyski. Na tle pozostałej części województwa nieco wyższym wskaźnikiem cechował się powiat pińczowski.

⁶⁹ Zob. np. Kądziołka K., *Determinanty przestępczości w Polsce. Analiza zależności z wykorzystaniem drzew regresyjnych*. *Ekonomia. Rynek, Gospodarka, Społeczeństwo*, 45(2016), s. 53–81.

Ryc. 22. Przestępstwa ogółem i o charakterze kryminalnym w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Bezpieczeństwo drogowe

Zdecydowanie mniej korzystnie przedstawia się w województwie świętokrzyskim bezpieczeństwo drogowe. W 2018 r. odnotowano w regionie 1,2 tys. wypadków drogowych, tj. 97 na 100 tys. mieszkańców, co było wartością wyższą od średniej w Polsce o 17%. W wypadkach tych zginęło 127 osób, a rannych zostało 1450 osób. Także i tutaj wskaźniki w przeliczeniu na liczbę mieszkańców są niekorzystne na tle przeciętnej dla kraju. Warto jednak zauważyć, że zarówno liczba wypadków, jak i ich ofiar znacząco spadła w ciągu dekady.

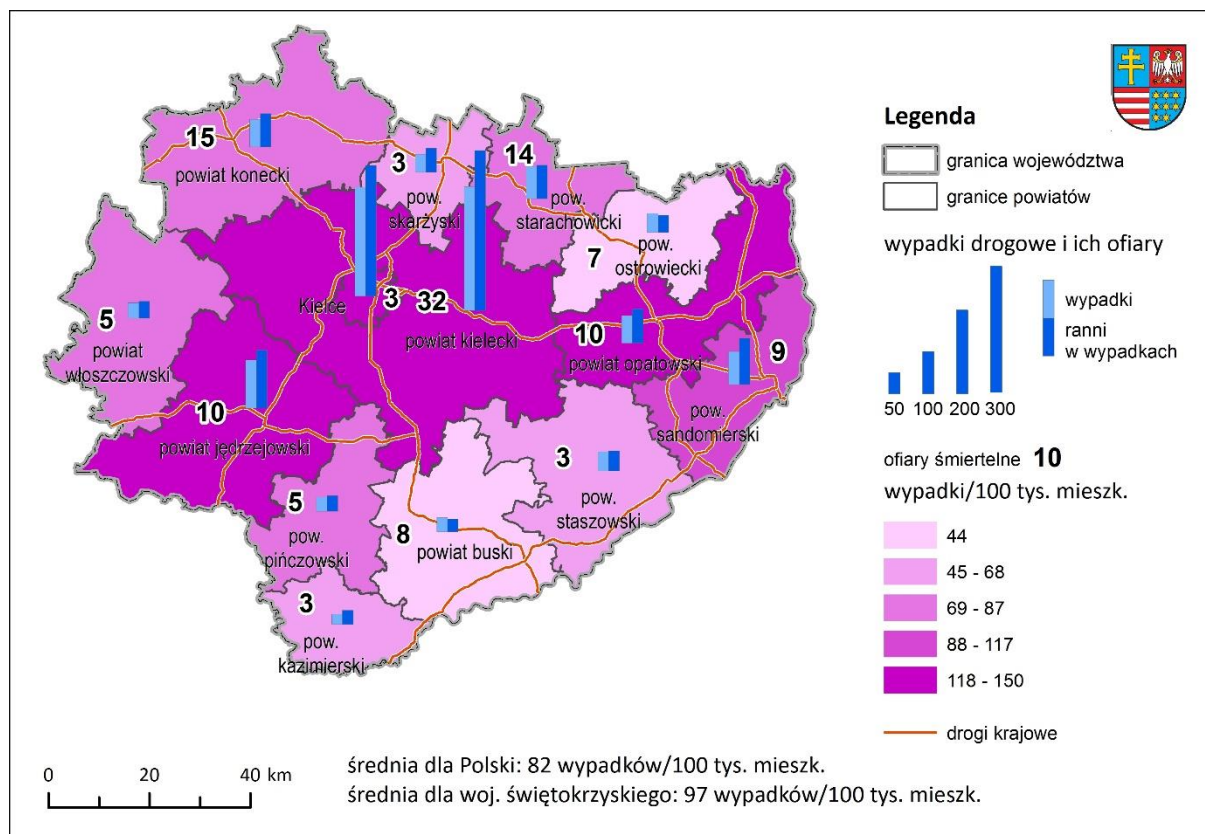
Tabela 28. Wypadki drogowe i ich konsekwencje – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Zjawisko	Wskaźnik	2008		2018		zmiana 2008– 2018
		-	Polska = 100	-	Polska = 100	%
Wypadki	Liczba ogółem	1899	3,9	1201	3,8	-36,8
	na 100 tys. mieszkańców	149	116,0	97	117,3	-35,2
Zabici	Liczba ogółem	240	4,4	127	4,4	-47,1
	na 100 tys. mieszkańców	19	132,3	10	137,3	-45,8
Ranni	Liczba ogółem	2358	3,8	1450	3,9	-38,5
	na 100 tys. mieszkańców	185	113,8	117	120,1	-37,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komendy Głównej Policji.

Wpływ na wysokie zagrożenie wypadkami ma tranzytowy charakter regionu, przez który przebiegają ważne szlaki komunikacyjne (Ryc. 23). Największa liczba wypadków oraz osób rannych i ofiar śmiertelnych notowana jest w powiatach, przez które przebiegają najważniejsze drogi regionu, tj. przede wszystkim w powiecie kieleckim i w Kielcach, a także w powiecie jędrzejowskim.

Ryc. 23. Wypadki drogowe w województwie świętokrzyskim w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Bezpieczeństwo powodziowe

Kolejnym ważnym elementem, który składa się na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców, jest bezpieczeństwo związane z występowaniem klęsk żywiołowych. Na terenie województwa świętokrzyskiego zagrożenia te wiążą się przede wszystkim z wezbrzeniami rzek na terenach położonych w dolinie Wisły, które związane są z intensywnymi opadami na Podkarpaciu i w Małopolsce. Intensywne opady atmosferyczne oraz gwałtowne roztopy wiosenne w Górach Świętokrzyskich powodują też znaczne wzrosty poziomu wód w rzekach i strumieniach w rejonie źródeł Bobrzy, Lubrzanki, Kamionki, Psarki, Świśliny i Pokrzywianki.

Ponadto na terenie województwa występują obszary narażone na podtopienia, w dolinach rzek: Kamiennej, Nidy (wraz z dopływami), Wisły (wraz dopływami), Czarnej, Pilicy.

Na terenie województwa świętokrzyskiego znajduje się 344,216 km wałów przeciwpowodziowych⁷⁰ na 18 rzekach, o łącznej powierzchni objętej ochroną 498,77 km²⁷¹. Eksploatowane są także trzy zbiorniki przeciwpowodziowe:

- zbiornik wodny Wióry na rzece Świślinie,
- zbiornik wodny Brody Łżeczkie na rzece Kamiennej,
- zbiornik wodny Chańcza na rzece Czarnej Staszowskiej.

Dyrektywa Powodziowa⁷² UE, wprowadziła obowiązek opracowania dokumentów planistycznych, w tym map zagrożenia powodziowego i map ryzyka powodziowego, które stanowią podstawę do oceny ryzyka powodziowego oraz podejmowania działań mających na celu ograniczenie negatywnych skutków powodzi dla zdrowia i życia ludzi, działalności gospodarczej, środowiska i dziedzictwa kulturowego. Dyrektywa została transponowana do polskiego systemu prawnego – ustawa Prawo wodne⁷³. Zgodnie z wymaganiami Dyrektywy mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego sporządza się dla obszarów i typów powodzi, wskazanych we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego.

Ustawa Prawo wodne definiuje obszary szczególnego zagrożenia powodzią, które uwzględnia się m.in. w strategii rozwoju województwa i w planie zagospodarowania przestrzennego województwa. Są to:

- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1%,
- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10%,
- obszary między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w który wbudowano wał przeciwpowodziowy, a także wyspy i przymuliska, o których mowa w art. 224, stanowiące działki ewidencyjne,
- pas techniczny.

Zgodnie z ustawą Prawo Wodne obszary zagrożenia powodzią przedstawiane są na mapach zagrożenia powodziowego i mapach ryzyka powodziowego. Mapy zagrożenia powodziowego (MZP), określają granice obszarów zagrożonych powodzią oraz zawierają informacje na temat głębokości oraz

⁷⁰ Program ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego na lata 2015–2020 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2025.

⁷¹ Program ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego na lata 2015–2020 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2025.

⁷² Dyrektywa 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim

⁷³ Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2020 r. poz. 310, z późn. zm.), która określa ogólny zakres i sposób sporządzania map zagrożenia powodziowego i map ryzyka powodziowego, a także tryb ich opiniowania i uzgadniania oraz Rozporządzenie Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 4 października 2018 r. w sprawie opracowania map zagrożenia powodziowego oraz map ryzyka powodziowego (Dz. U. z 2018 r. poz. 2031) określające zakres i wymagania dotyczące opracowywania map zagrożenia powodziowego oraz map ryzyka powodziowego, jak również skalę map

prędkości i kierunków przepływu wody, określających stopień zagrożenia dla ludzi i sposób oddziaływania wody na obiekty budowlane. Uzupełnieniem MZP są Mapy Ryzyka Powodziowego (MRP), które określają wartości potencjalnych strat powodziowych oraz przedstawiają szacunkową liczbę mieszkańców oraz obiekty narażone na zalanie w przypadku wystąpienia powodzi o określonym prawdopodobieństwie, jak również obiekty stanowiące potencjalne źródło zagrożenia dla środowiska i zdrowia człowieka. Dla rzek i odcinków rzek, dla których jeszcze nie zostały opracowane mapy zagrożenia powodziowego, do czasu ich sporządzenia formalną podstawą wyznaczenia granic obszarów szczególnego zagrożenia powodzią są studia ochrony przeciwpowodziowej.

Projekty MZP i MRP sporządzają Wody Polskie w uzgodnieniu z właściwymi wojewodami. Zgodnie z zapisami ustawy Prawo wodne co 6 lat przewiduje się przegląd Map Zagrożenia Powodziowego i Map Ryzyka Powodziowego. Mapy opracowane w I cyklu planistycznym, zostały poddane przeglądowi i w uzasadnionych przypadkach aktualizacji. Sporządzone zostały również nowe mapy zagrożenia powodziowego dla obszarów wskazanych w wyniku przeglądu i aktualizacji wstępnej oceny ryzyka powodziowego (WORP) zakończonej w 2018 r.

Na terenie województwa świętokrzyskiego wskazano na MZP obszary zagrożone powodzią rzeczną w dwóch scenariuszach: naturalne wezbranie i zniszczenie wałów przeciwpowodziowych. Mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego dla powodzi rzecznych zostały opracowane dla następujących scenariuszy powodziowych:

- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi 0,2% (raz na 500 lat);
- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1% (raz na 100 lat);
- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10% (raz na 10 lat);
- obszary narażone na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego lub przeciwsztormowego (wyznaczone dla poziomu wody o prawdopodobieństwie wystąpienia 1%);
- obszary narażone na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia budowli piętrzącej - scenariusz zdarzenia ekstremalnego (wyznaczone dla przepływu o różnym prawdopodobieństwie wystąpienia, w zależności od klasy budowli).⁷⁴

Ponadto na MZP terenie województwa wskazano obszary obejmujące tereny narażone na zalanie w przypadku uszkodzenia lub zniszczenia budowli piętrzącej – scenariusz zdarzenia ekstremalnego; wyznaczone dla przepływu o różnym prawdopodobieństwie wystąpienia, w zależności od klasy budowli. Scenariusz ten sprowadza się do zniszczenia zapory na pewnym odcinku umożliwiającego całkowite opróżnienie zbiornika.

Zaktualizowane i nowe mapy zagrożenia powodziowego zostały podane do publicznej wiadomości i udostępnione na Hydroportalu Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie:

- Mapy zagrożenia powodziowego w wersji numerycznej (wektorowej) dostępne są pod adresem: https://wody.isok.gov.pl/imap_kzgw/?gmap=gpMZP

⁷⁴ Szersze informacje na temat map zawierają podrozdziały 3.3.1. MZP i MRP dla powodzi rzecznych, 3.3.2. MZP i MRP dla powodzi od strony morza, 3.3.3. MZP i MRP dla powodzi od budowli piętrzących w Raporcie z wykonania przeglądu i aktualizacji map zagrożenia powodziowego i map ryzyka powodziowego opracowany dla Wód Polskich przez konsorcjum Lider: Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej - Państwowy Instytut Badawczy, Partner: ARCADIS sp. z o.o. w Warszawie https://powodz.gov.pl/www/powodz/raporty_z_przegladu_2020/aMZPiMRP%20Raport%20aMZPiMRP%20201022%20v1.00%20pub.pdf

- Mapy ryzyka powodziowego w wersji numerycznej (wektorowej) dostępne są pod adresem: https://wody.isok.gov.pl/imap_kzgw/?gmap=gpMRP

Na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią obowiązują przepisy odrębne, w tym ustawa Prawo wodne, która nakłada ograniczenia w gospodarowaniu na tych terenach. Odpowiednie zagospodarowywanie w obszarach szczególnego zagrożenia powodzią m.in. poprzez ograniczenie dalszej zabudowy powinno uwzględniać kierunki działań konieczne dla ograniczenia ryzyka powodziowego oraz zasady określone w ustawie. Ponadto zagospodarowanie terenów nie może kolidować z działaniami z Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły (PZRP)⁷⁵. PZRP jest strategicznym dokumentem służącym właściwemu zarządzaniu ryzykiem powodziowym. W jego ramach zostały zidentyfikowane główne cele zarządzania tym ryzykiem, w tym cele główne obejmujące: zahamowanie wzrostu ryzyka powodziowego, obniżenie istniejącego ryzyka powodziowego oraz poprawę systemu zarządzania ryzykiem powodziowym. Plan zawiera listę działań technicznych i nietechnicznych, realizowanych w ramach przyjętego planu⁷⁶. Wszelkie planowane działania inwestycyjne, mające bezpośredni wpływ na zadania przyjęte w Planie zarządzania ryzykiem powodziowym powinny być realizowane w sposób umożliwiający zachowanie przyjętego w PZRP poziomu redukcji zagrożenia powodziowego.

Zgodnie z zapisami ustawy Prawo wodne co 6 lat przewiduje się przegląd Planów Zarządzania Ryzykiem Powodziowym dokonując w razie potrzeby ich aktualizacji. W 2020 r. w obszarze dorzecza Wisły, rozpoczęte zostały prace nad aktualizacją PZRP.

2.3.5. Infrastruktura społeczna i jej dostępność

W perspektywie jakości życia mieszkańców szczególną rolę odgrywa dostęp i jakości istniejącej infrastruktury społecznej: opieki na dziećmi, edukacji, zdrowia i kultury. W tym zakresie województwo świętokrzyskie oraz jednostki samorządu terytorialnego działające w regionie podejmują wiele istotnych przedsięwzięć systemowych i inwestycyjnych. Nadal jednak są obszary wymagające dalszych zintensyfikowanych działań.

Opieka nad dziećmi – żłobki

Żłobki i kluby dziecięce sprawują opiekę nad dziećmi w wieku do 3 lat w czasie, w którym rodzice wykonują pracę zawodową. Dostępność opieki żłobkowej stanowi zatem istotny czynnik umożliwiający łączenie kariery zawodowej, zwłaszcza u kobiet, z rolami rodziców.

W 2018 r. w województwie świętokrzyskim funkcjonowały 54 żłobki i oddziały żłobkowe oraz 11 klubów dziecięcych, które zapewniały łącznie ponad 2,4 tys. miejsc. W ciągu dekady nastąpiła znacząca poprawa pod względem zaopatrzenia w infrastrukturę opieki nad małymi dziećmi – w 2008 r. w całym województwie funkcjonowało zaledwie 7 placówek z 400 miejscami. Wzrost liczby placówek i miejsc był zatem kilkusetprocentowy i przekraczał średnią dla kraju.

⁷⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r. w sprawie przyjęcia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły (Dz. U. z 2016r. poz. 1841)

⁷⁶ Informacje oraz lokalizacja nt. działań planowanych w ramach Planu zarządzania ryzykiem powodziowym są dostępne na stronie Hydroportalu (isok.gov.pl)

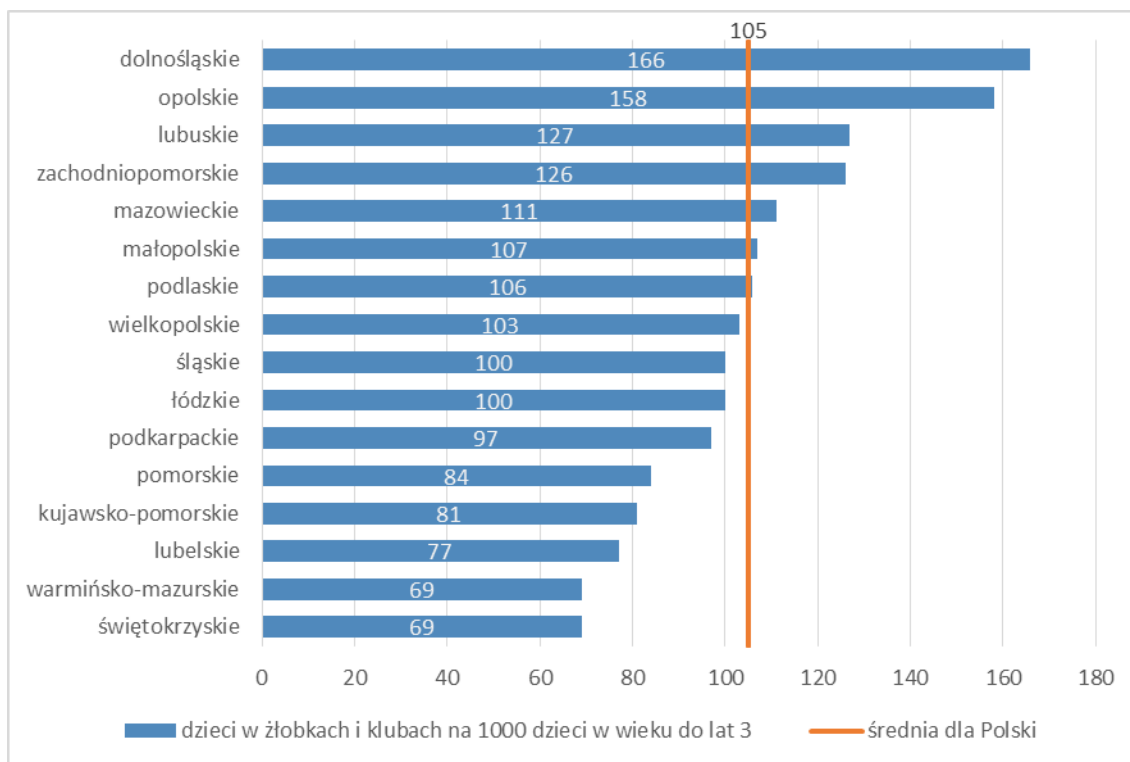
Tabela 29. Żłobki i kluby dziecięce w latach 2008 i 2018 r. – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Placówki	2008		2018		Zmiana 2008-2018	
	Świętokrzyskie	Polska	Świętokrzyskie	Polska	Świętokrzyskie	Polska
Żłobki i oddziały żłobkowe	7	504	54	3 144	671,4	523,8
Kluby dziecięce	-	-	11	632	-	-
Miejsca ogółem (łącznie z oddziałami i klubami dziecięcymi)	452	29 273	2 450	137 583	442,0	370,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

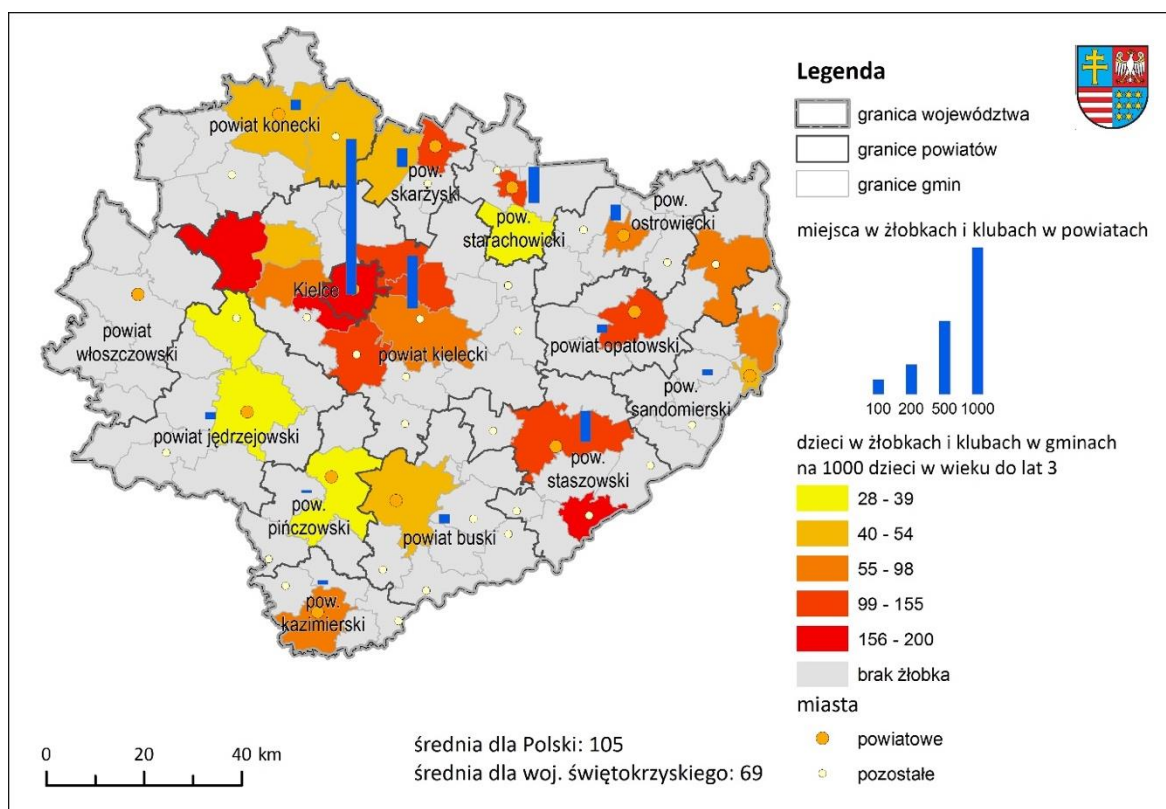
Pomimo tak dynamicznych zmian udział dzieci w wieku do 3 lat korzystających z opieki żłobkowej jest w województwie świętokrzyskim najniższy w Polsce. Na tysiąc dzieci jedynie 69 korzysta z opieki żłobkowej, co jest wynikiem znacznie odbiegającym od średniej krajowej oraz dwukrotnie niższym od województw w czołówce zestawienia.

Jednym z czynników wpływających na niski udział dzieci korzystających z opieki żłobkowej jest niska przestrzenna dostępność żłobków. Korzystne wskaźniki pod tym względem cechują jedynie Kielce i sąsiednie gminy w powiecie kieleckim oraz większe ośrodki miejskie. Do 2018 r. pozbawiony opieki żłobkowej był powiat włoszczowski. Żłobek samorządowy we Włoszczowie otwarto w 2019 r.

Wykres 25. Dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Ryc. 24. Miejsca w żłobkach i klubach dziecięcych w powiatach oraz dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3 w województwie świętokrzyskim w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wychowanie przedszkolne

W 2018 r. w województwie świętokrzyskim funkcjonowało 328 przedszkoli, z których 67% było prowadzonych przez gminy. Zapewniały one 28,7 tys. miejsc, z czego 75% stanowiły miejsca w placówkach samorządowych. W ostatniej dekadzie nastąpił istotny wzrost ilościowy w zakresie wychowania przedszkolnego – liczba placówek wzrosła o 48%, a liczba miejsc – o 67%. Największy udział we wzroście miały placówki prywatne, których liczba wzrosła stukrotnie.

Tabela 30. Przedszkola w latach 2008 i 2018 – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Wskaźnik	2008		2018		Zmiana 2008–2018		
	Świętokrzyskie	Polska	Świętokrzyskie	Polska	Świętokrzyskie	Polska	
Przedszkola	ogółem	221	7 963	328	12 249	48,4	53,8
	Samorządowe	212	6 550	219	6 918	3,3	5,6
Miejsca w przedszkolach	ogółem	17 185	731 621	28 694	1 209 304	67,0	65,3
	Samorządowe	16 630	626 228	21 776	819 224	30,9	30,8

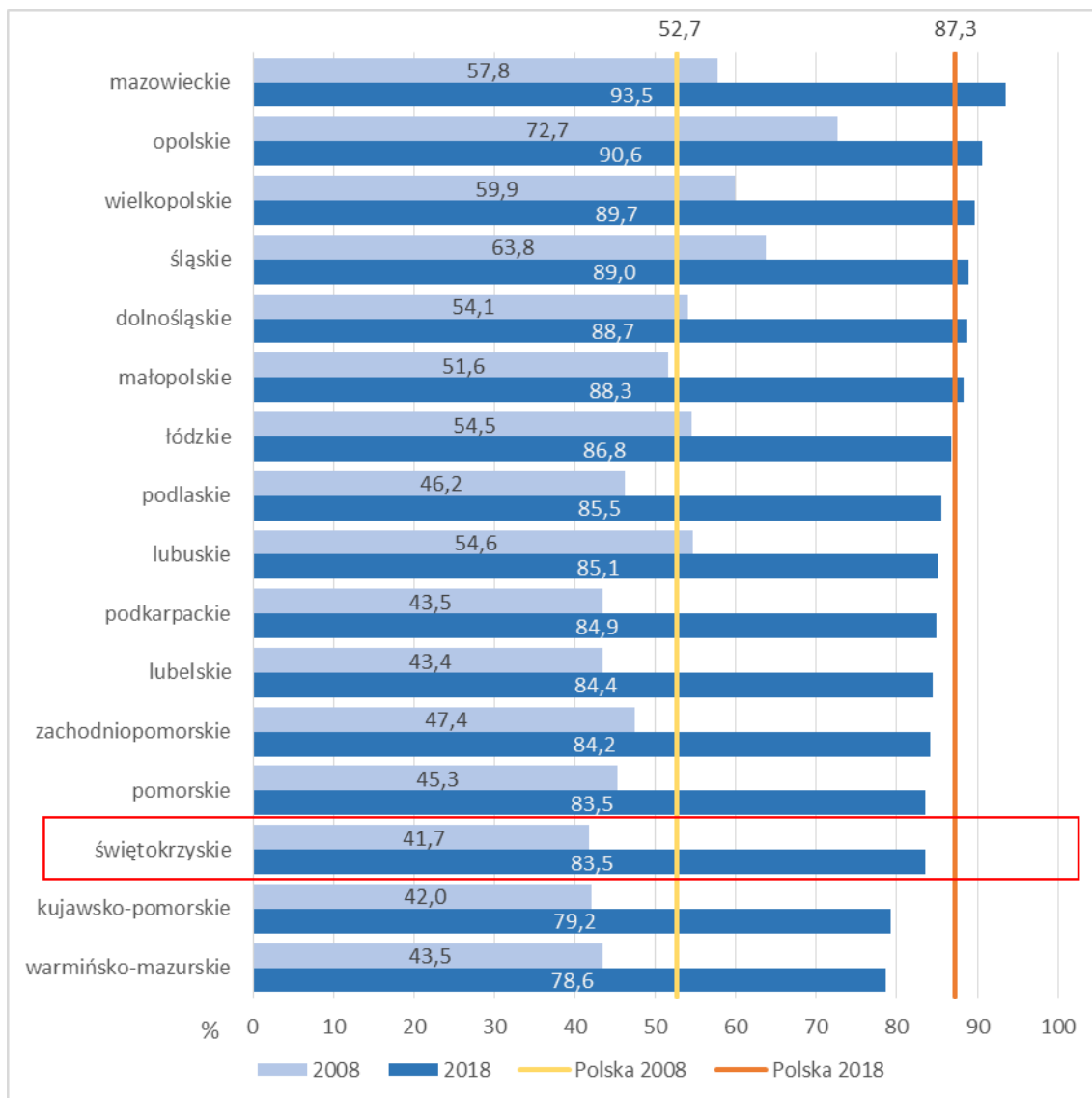
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wzrost liczby przedszkoli przełożył się na dwukrotny wzrost odsetka dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym. Pomimo że województwo świętokrzyskie wciąż zajmuje jedno z ostatnich miejsc wśród polskich regionów, to różnica w stosunku do średniej krajowej została znacząco zniwelowana.

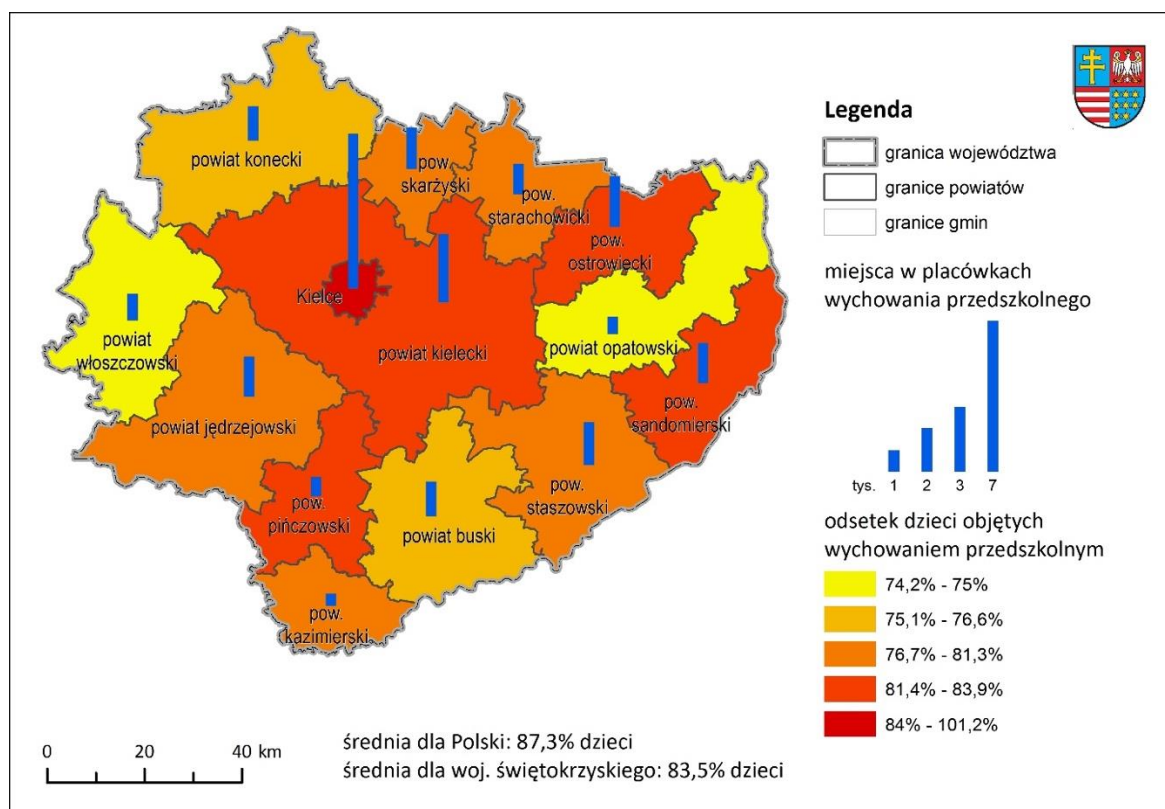
Odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w powiatach wskazuje na znaczne dysproporcje terytorialne w regionie. Udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym

wynosi od poniżej 75% w powiatach włoszczowskim i opatowskim, poniżej 77% w powiatach koneckim i buskim do powyżej 100% (dowozy dzieci z aglomeracji) w Kielcach. Względnie dobrą sytuacją w tym zakresie cechują się powiaty: kielecki (skąd dodatkowo dzieci mogą być dowożone do Kielc), sandomierski, ostrowiecki i pińczowski (Ryc. 255).

Wykres 26. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym według województw w 2008 i 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Ryc. 25. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w województwie świętokrzyskim w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Szkoły podstawowe i gimnazja

W roku szkolnym 2018/2019 w województwie świętokrzyskim funkcjonowało 571 szkół podstawowych, w których uczyło się 89,6 tys. uczniów w 5,7 tys. oddziałów. Funkcjonowało także 71 gimnazjów w których uczyło się 11,3 tys. uczniów. Gimnazja wygaszane od roku szkolnego 2017/2018 zakończyły działalność w 2019 r.

Reforma systemu oświaty realizowana od 1 września 2017 r., likwidująca sześciolletnie szkoły podstawowe i trzyletnie gimnazja i wprowadzająca w ich miejsce ośmioklasowe szkoły podstawowe, utrudnia analizę trendów dotyczących edukacji na poziomie podstawowym w ostatniej dekadzie. Analizując dane dla lat 2008–2016 (zatem sprzed zmian wywołanych reformą), można zauważyć systematyczny spadek liczby szkół podstawowych i oddziałów, podążający za zmniejszającą się liczbą uczniów szkół podstawowych. W tym czasie nastąpił wzrost liczby gimnazjów, jednocześnie jednak spadła liczba oddziałów w tych szkołach i znacząco spadła liczba ich uczniów. Podobne zmiany dotyczyły całego kraju, w województwie świętokrzyskim były jednak bardziej nasilone.

Tabela 31. Szkoły podstawowe i gimnazja w latach 2008–2018 (stan na 30 września) – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Liczba	Jednostka terytorialna	2008	2010	2012	2014	2016	2018	Zmiana 2008-2016 (%)
szkoły podstawowe								
szkół	Polska	14 072	13 927	13 555	13 528	13 517	14 584	-3,9
	Świętokrzyskie	616	600	571	568	555	571	-9,9
oddziałów	Polska	124 629	122 147	119 331	127 240	130 152	175 704	4,4
	Świętokrzyskie	4 441	4 324	4 115	4 281	4 274	5 747	-3,8
uczniów	Polska	2 294 434	2 191 896	2 160 861	2 306 102	2 296 529	3 043 162	0,1

Liczba	Jednostka terytorialna	2008	2010	2012	2014	2016	2018	Zmiana 2008-2016 (%)
	Świętokrzyskie	76 397	71 637	68 367	70 900	68 078	89 589	-10,9
Gimnazja								
szkół	Polska	7 334	7 442	7 573	7 635	7 706	1 695	5,1
	Świętokrzyskie	245	244	251	259	265	71	8,2
oddziałów	Polska	61 942	58 771	54 614	52 102	51 193	17 396	-17,4
	Świętokrzyskie	2 078	1 959	1 806	1 678	1 664	563	-19,9
uczniów	Polska	1 393 692	1 277 473	1 177 480	1 105 868	1 071 302	354 709	-23,1
	Świętokrzyskie	48 075	43 333	39 329	35 875	34 441	11 327	-28,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W celu prezentacji zmian w funkcjonowaniu szkolnictwa na poziomie podstawowym w latach 2008–2018 przedstawiono sumaryczną liczbę placówek, oddziałów i uczniów szkół podstawowych i gimnazjów (tabela poniżej). Liczba placówek, podobnie jak w przypadku całego kraju, spadła o ok. jedną czwartą, co bezpośrednio wynika z reformy oświaty. W tym samym czasie nieznacznie – o 3% – spadła w województwie liczba oddziałów szkolnych na obu poziomach edukacji. Znacząco spadła natomiast liczba uczniów – o blisko 19%, wobec niespełna 8% w skali kraju. W analizowanym okresie spadła też średnia liczba uczniów na jeden oddział, wzrosła natomiast (choć nie tak znacznie, jak w przypadku kraju) średnia liczba uczniów na jedną szkołę.

Tabela 32. Szkoły podstawowe i gimnazja (łącznie liczba placówek, oddziałów i uczniów) – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Liczba	Jednostka terytorialna	2008	2018	Zmiana 2008–2018 (%)
szkół	Polska	21 406	16 279	-24,0
	Świętokrzyskie	861	642	-25,4
oddziałów	Polska	186 571	193 100	3,5
	Świętokrzyskie	6 519	6 310	-3,2
uczniów	Polska	3 688 126	3 397 871	-7,9
	Świętokrzyskie	124 472	100 916	-18,9
uczniów na 1 oddział	Polska	19,8	17,6	-11,0
	Świętokrzyskie	19,1	16,0	-16,2
uczniów na 1 szkołę	Polska	172,3	208,7	21,1
	Świętokrzyskie	144,6	157,2	8,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Szkoły ogólnokształcące

W 2018 r. w województwie świętokrzyskim funkcjonowało 67 liceów, w których uczyło się 15,4 tys. uczniów (Tabela 33). Liczba placówek w regionie utrzymywała się w ostatnich latach na podobnym poziomie, natomiast znacząco spadła liczba uczniów – aż o 36% oraz oddziałów w liceach (30% mniej). Spadek liczby uczniów przyczynił się do zmniejszenia wielkości liceów. Przeciętna liczba uczniów przypadających na jedno liceum spadła o 30%.

Tabela 33. Licea ogólnokształcące dla młodzieży (bez specjalnych) – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Liczba	Jednostka terytorialna	2008	2010	2012	2014	2016	2018	zmiana 2008-2018 (%)
Szkół	Polska	2 343	2 313	2 293	2 211	2 150	2 140	-8,7
	Świętokrzyskie	73	74	73	69	67	67	-8,2
Oddziałów	Polska	24 192	22 861	21 135	19 328	18 188	17 959	-25,8
	Świętokrzyskie	808	775	723	655	599	563	-30,3
Uczniów	Polska	685 329	631 319	577 462	522 494	484 307	469 190	-31,5
	Świętokrzyskie	24 135	22 595	20 564	18 529	16 672	15 431	-36,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Spadek liczby uczniów jest zjawiskiem obserwowanym w całym kraju, wynikającym przede wszystkim ze spadającej liczby młodzieży w wieku licealnym. W województwie świętokrzyskim liczba osób w wieku 16–18 lat spadła w latach 2008–2018 z 54,9 tys. do 35,6 tys., tj. o 35% (w kraju spadek ten był mniejszy i wynosił 31%). Jednocześnie spadło także zainteresowanie szkołami ogólnokształcącymi wśród młodzieży, co wyraża się obniżeniem wskaźnika skolaryzacji netto⁷⁷ w liceach ogólnokształcących w latach 2008–2017⁷⁸ z 44,3 do 43,5%. Wskaźnik ten należy jednak wciąż do najwyższych w kraju.

Blisko jedna czwarta liceów znajdowała się w Kielcach, których dominacja w tym względzie w ciągu dziesięciu lat wzrosła. Rola Kielc jako ośrodka szkolnictwa ogólnokształcącego w regionie jest widoczna jeszcze wyraźniej w przypadku liczby uczniów – w 2018 r. w tym mieście uczyło się ok. 38,8% wszystkich uczniów liceów w świętokrzyskim, o 7,6 p.p. więcej niż dekadę wcześniej. Jako potencjalną przyczynę takiego zjawiska można wskazać przede wszystkim dojazdy uczniów do liceów kieleckich z innych powiatów regionu, głównie powiatu kieleckiego (zwłaszcza ze strefy suburbannej Kielc). Istotnym czynnikiem może być w tym wypadku większy prestiż liceów w stolicy regionu. Najwyżej notowane (jedyne w pierwszej setce) w rankingu ogólnopolskim Perspektyw⁷⁹ Liceum Ogólnokształcące im. św. Jadwigi Królowej w Kielcach zajęło 12 miejsce. Ponadto w rankingu obejmującym 500 szkół w Polsce znalazło się 5 innych kieleckich liceów (na miejscach: 114, 136, 220, 354, 448), dwa z Ostrowca Świętokrzyskiego (miejsca 115, 406), oraz po jednym liceum we Włoszczowie (miejsce 261), w Sandomierzu (347), w Busku-Zdroju (382), w Końskich (384) i w Starachowicach (426).

⁷⁷ Współczynnik skolaryzacji netto jest to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (w danej grupie wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 grudnia) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

⁷⁸ W momencie opracowania tego rozdziału brakowało danych dla 2018 r.

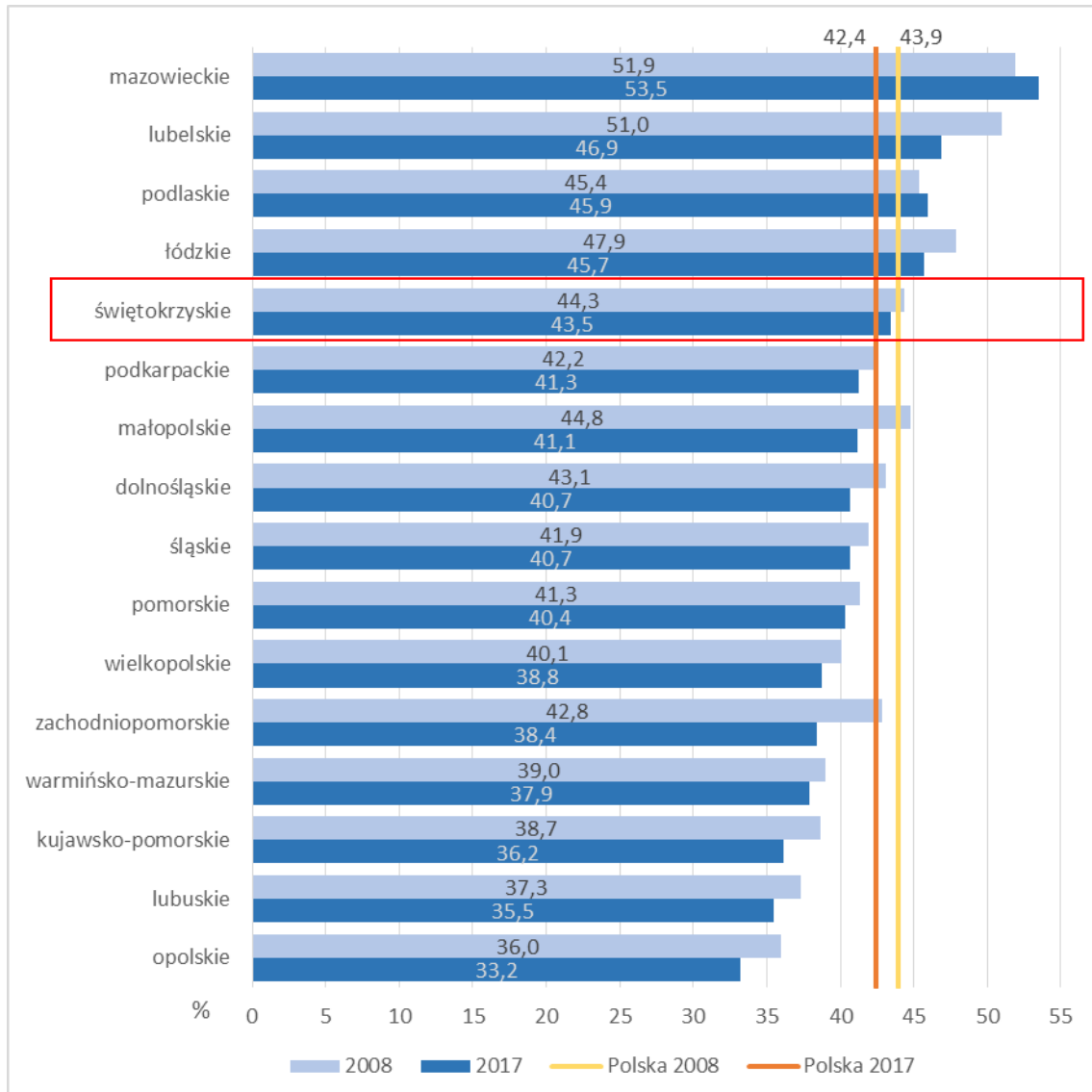
⁷⁹ <http://licea.perspektywy.pl/2019/ranking/ranking-liceow-ogolnoksztalcacych-2019>

Tabela 34. Licea ogólnokształcące dla młodzieży (bez specjalnych) w powiatach województwa świętokrzyskiego (stan na 30 września)

Jednostka	Licea		Uczniowie			Uczniowie na 100 osób w wieku 16–18 lat		
	2008	2018	2008	2018	zmiana 2008–2018 (%)	2008	2018	zmiana p.p.
Świętokrzyskie	73	67	24 135	15 431	-36,1	44,0	43,3	-0,7
Powiat buski	5	3	1 234	817	-33,8	41,4	39,4	-2,0
Powiat jędrzejowski	5	5	1 345	753	-44,0	35,6	29,7	-5,9
Powiat kazimierski	2	1	582	224	-61,5	37,6	25,1	-12,6
Powiat kielecki	6	4	824	324	-60,7	8,2	4,6	-3,6
Powiat konecki	3	3	1 241	850	-31,5	35,3	37,1	1,8
Powiat opatowski	4	4	861	558	-35,2	35,7	35,0	-0,7
Powiat ostrowiecki	7	7	2 431	1 305	-46,3	50,9	41,4	-9,6
Powiat pińczowski	2	1	546	279	-48,9	31,0	24,6	-6,3
Powiat sandomierski	8	8	1 764	982	-44,3	47,4	42,1	-5,3
Powiat skarżyski	5	3	1 675	858	-48,8	52,7	45,0	-7,7
Powiat starachowicki	3	4	1 729	1 020	-41,0	43,0	41,2	-1,8
Powiat staszowski	6	5	1 493	693	-53,6	43,7	31,4	-12,2
Powiat włoszczowski	3	3	887	788	-11,2	38,3	55,1	16,8
Kielce	14	16	7 523	5 980	-20,5	101,5	129,8	28,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

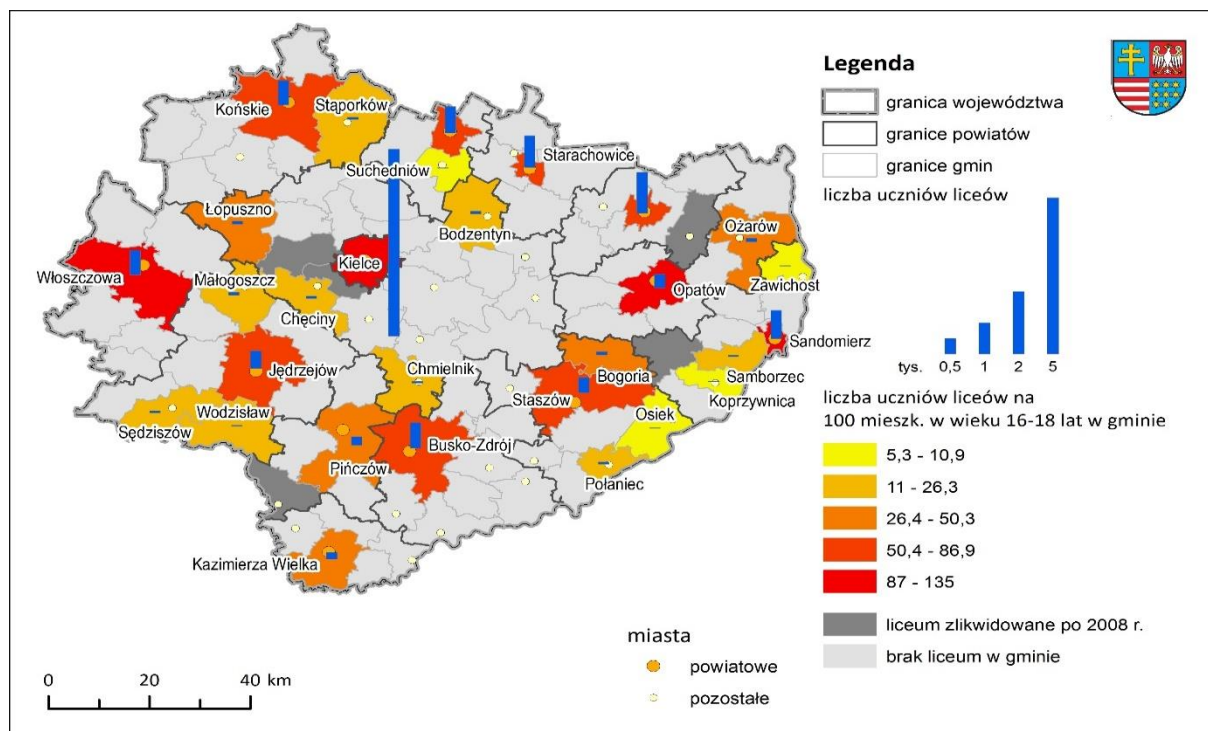
Liczba szkół ogólnokształcących spadła w kilku powiatach – buskim, kazimierskim, kieleckim, skarżyskim i staszowskim. Natomiast spadek liczby uczniów dotyczył wszystkich powiatów regionu, nie był jednak równomierny. Największy spadek liczby uczniów – o 61% w ciągu dekady – nastąpił w powiatach kazimierskim i kieleckim. Spadek powyżej 50% zanotowano jeszcze w powiecie staszowskim. Najniższy spadek liczby uczniów, jedynie o 11%, dotyczył powiatu włoszczowskiego, a o 20% spadła liczba uczniów w Kielcach.

Wykres 27. Współczynnik skolaryzacji netto dla liceów ogólnokształcących (wiek 16–18 lat)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rozmieszczenie szkół ogólnokształcących wraz z liczbą ich uczniów przedstawiono na poniższej mapie.

Ryc. 26. Licea ogólnokształcące w województwie świętokrzyskim w 2018 r. (stan na 30 września)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Jednym z mierników edukacji na poziomie średnim jest zdawalność egzaminów. Średnia zdawalność egzaminów maturalnych w województwie świętokrzyskim dla lat 2016–2018 wynosiła 74,4% i była nieznacznie wyższa niż w latach 2008–2010. Zdawalność egzaminów maturalnych w województwie świętokrzyskim poprawiła się w stosunku do kraju – województwo awansowało pod tym względem z 14 na 7 pozycję.

Tabela 35. Zdawalność egzaminów maturalnych – średnia dla lat 2008–2010 oraz dla lat 2016–2018

Jednostka terytorialna	Średnia 2008–2010		Średnia 2016–2018	
	%	Polska = 100	%	Polska = 100
Polska	79,3	100,0	79,1	100,0
Dolnośląskie	78,0	98,4	76,7	97,0
Kujawsko-pomorskie	80,7	101,8	78,4	99,2
Lubelskie	80,0	100,9	78,7	99,5
Lubuskie	77,3	97,5	80,5	101,8
Łódzkie	80,0	100,9	79,6	100,7
Małopolskie	82,0	103,4	82,6	104,5
Mazowieckie	79,7	100,5	81,2	102,7
Opolskie	78,7	99,2	78,3	99,1
Podkarpackie	80,3	101,3	79,5	100,5
Podlaskie	80,3	101,3	80,9	102,3
Pomorskie	79,3	100,0	78,2	98,9
Śląskie	80,3	101,3	78,2	98,9
Świętokrzyskie	78,0	98,4	79,4	100,5
Warmińsko-mazurskie	78,0	98,4	75,8	95,9
Wielkopolskie	77,7	98,0	78,4	99,2
Zachodniopomorskie	78,0	98,4	75,7	95,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Szkolnictwo zawodowe

Szkolnictwo zawodowe obejmuje:

- średnie szkoły zawodowe (w których nauka kończy się maturą) – technika, szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe (do 2014 r. także licea profilowane), po 1 września 2020 r. utworzone zostaną dodatkowo szkoły branżowe II stopnia, w których kontynuować naukę będą mogli absolwenci szkół branżowych I stopnia,
- branżowe szkoły I stopnia (które zastąpiły po reformie edukacji zasadnicze szkoły zawodowe), a także szkoły zawodowe przysposabiające do pracy.

Podobnie jak w przypadku liceów ogólnokształcących w przypadku średnich szkół zawodowych oraz zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych nastąpiły znaczące spadki liczby szkół, jak również liczby uczniów (tabela poniżej).

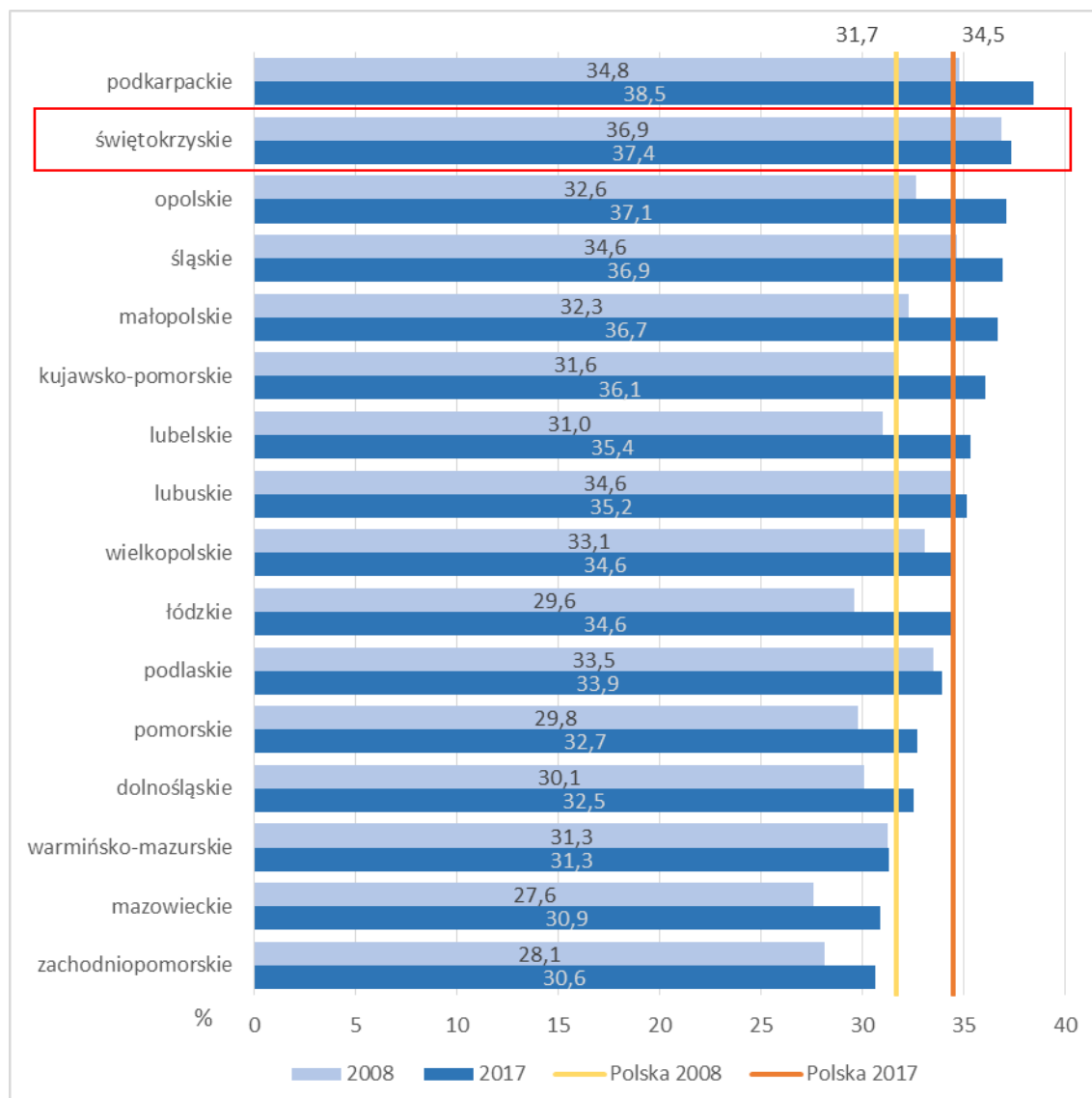
Tabela 36. Szkoły zawodowe – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Liczba:	Jednostka terytorialna	2010	2012	2014	2016	2017	Zmiana 2010-2017 (%)
szkoły średnie zawodowe razem*							
Szkół	Polska	3 620	3 243	2 557	2 026	2 012	-44,4
	Świętokrzyskie	138	138	101	79	78	-43,5
Oddziałów	Polska	27 862	25 389	22 570	22 028	22 132	-20,6
	Świętokrzyskie	1 128	1 016	879	814	793	-29,7
Uczniów	Polska	644 706	591 347	533 021	518 742	516 193	-19,9
	Świętokrzyskie	26 292	23 461	20 652	18 968	18 662	-29,0
w tym technika							
Szkół	Polska	3 116	2 902	2 546	2 026	2 012	-35,4
	Świętokrzyskie	129	129	99	79	78	-39,5
Oddziałów	Polska	26 091	24 548	22 553	22 028	22 132	-15,2
	Świętokrzyskie	1 089	992	877	814	793	-27,2
Uczniów	Polska	603 979	573 725	532 822	518 742	516 193	-14,5
	Świętokrzyskie	25 241	22 940	20 627	18 968	18 662	-26,1
zasadnicze szkoły zawodowe, szkoły branżowe I stopnia i szkoły przysposabiające do pracy zawodowej specjalne							
Szkół	Polska	2 303	2 333	2 201	2 158	2 014	-12,5
	Świętokrzyskie	82	87	83	85	76	-7,3
Oddziałów	Polska	11 973	11 254	11 239	10 511	10 363	-13,4
	Świętokrzyskie	430	398	400	383	381	-11,4
Uczniów	Polska	240 261	211 842	201 109	176 920	166 371	-30,8
	Świętokrzyskie	7 629	6 583	5 935	5 235	4 928	-35,4

*Obejmuje technika, wraz z ogólnokształcącymi szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe oraz – nieistniejące od 2014 r. licea profilowane

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

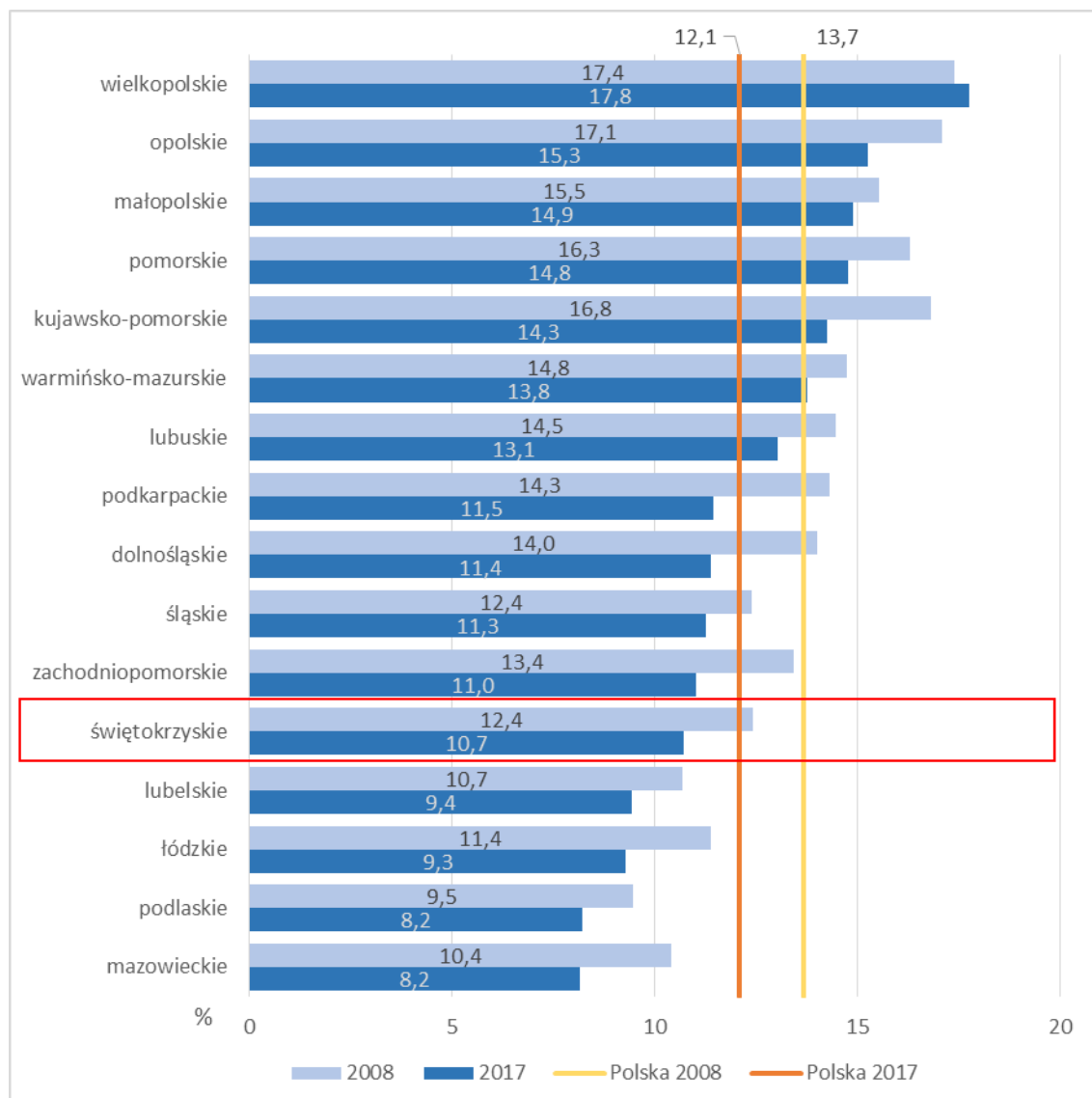
Województwo świętokrzyskie cechuje się jednym z najwyższych udziałów młodzieży uczącej się w średnich szkołach zawodowych – współczynnik skolaryzacji netto dla tego typu szkół wynosił w 2017 r. ponad 37%. Pomimo spadku ogólnej liczby uczniów średnich szkół zawodowych wskaźnik ten dla tego typu szkół w województwie świętokrzyskim wskazuje na rosnące zainteresowanie młodzieży nauką w nich (Wykres 28).

Wykres 28. Współczynnik skolaryzacji netto dla średnich szkół zawodowych (wiek 16–18 lat)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Nieco inaczej przedstawia się sytuacja w szkołach branżowych/zasadniczych szkołach zawodowych. W tym wypadku współczynnik skolaryzacji spada, a odsetek kształcącej się w tych szkołach młodzieży należy do najniższych w kraju i nie przekracza 11% (Wykres 29).

W przypadku kształcenia zawodowego istotne jest dopasowanie oferty edukacyjnej do regionalnego rynku pracy, zwłaszcza w obszarach inteligentnej specjalizacji regionu. Badanie tego zagadnienia przeprowadzone zostało w ramach projektu „Nowoczesna Szkoła Zawodowa – Nowoczesny Region” (Wiśniewska, Wiśniewski, 2016). W ramach przeprowadzonych badań respondenci dokonali oceny w pięciostopniowej skali świętokrzyskiego szkolnictwa zawodowego w kontekście regionalnego rynku pracy. Z opinią, że oferta edukacyjna świętokrzyskich szkół zawodowych odpowiada potrzebom regionalnego rynku pracy, zgadzało się 23,4% respondentów (raczej zgadza się 18,5%, zdecydowanie zgadza się 4,9%). Ze wskazaną opinią nie zgadzało się 40,1% badanych (raczej nie zgadza się 21,8%, zdecydowanie nie zgadza się 18,3%). Pozostali respondenci nie mieli zdania na analizowany temat.

Wykres 29. Współczynnik skolaryzacji netto dla zasadniczych szkół zawodowych, szkółach zawodowych przysposabiających do pracy i szkołach branżowych I stopnia (wiek 16–18 lat)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Oferta edukacyjna świętokrzyskich szkół zawodowych w kontekście potrzeb regionalnego rynku pracy najlepiej została oceniona przez respondentów reprezentujących tzw. inteligentne specjalizacje: branża targowo-kongresowa, turystyka zdrowotna i prozdrowotna oraz nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo spożywcze. Natomiast zdecydowanie gorzej oferta szkolnictwa zawodowego w kontekście rynku pracy oceniana była przez respondentów reprezentujących przemysł metalowo-odlewniczy, zasobooszczędne budownictwo i zrównoważony rozwój energetyczny.

Szkolnictwo wyższe

W województwie świętokrzyskim w 2018 r. funkcjonowało 12 szkół wyższych i 3 wydziały zamiejscowe (w tym dwa szkół spoza województwa), w których studiowało 23 tys. studentów oraz 383 doktorantów. Pracowało w nich (2017 r.) ponad 1,7 tys. nauczycieli akademickich, w tym 500 profesorów.

Ostatnia dekada cechowała się w całym kraju spadkiem liczby studentów, czego konsekwencją była także redukcja liczby szkół wyższych. Zmiany te dotknęły szczególnie mocno województwo świętokrzyskie, gdzie liczba studentów spadła o ponad połowę. Likwidacji uległy trzy uczelnie, a liczba pracowników nauki spadła o 5%, w tym liczba adiunktów – o 10%. Pozytywnym aspektem zmian jest natomiast znaczny wzrost liczby doktorantów oraz wzrost liczby młodych pracowników nauki – liczba asystentów wzrosła o 12%, przy spadkowej tendencji w całym kraju.

Podobnie jak w całym kraju największe zmiany na rynku edukacji wyższej zaszły w przypadku szkół niepublicznych, gdzie w skali Polski ubyło ponad 50% studentów. W województwie świętokrzyskim liczba studentów szkół niepublicznych spadła aż o 72%. Zmieniło to proporcje studentów obu typów szkół – o ile w 2008 r. uczniów szkół publicznych i niepublicznych było mniej więcej tyle samo, to obecnie studenci uczelni publicznych stanowią 70% wszystkich studentów w województwie.

Tabela 37. Szkoły wyższe – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Wyszczególnienie	Rok	Polska	Świętokrzyskie
Uczelnie	2008	449 (223)*	15 (3)
	2018	392 (130)	12 (3)
	zmiana %	-12,7	-20,0
Studenci, w tym:	2008	1 911 520	49 654
	2018	1 228 667	22 685
	zmiana %	-35,7	-54,3
studenci uczelni publicznych	2008	1 252 124	25 409
	2018	901 516	15 892
	zmiana %	-28,0	-37,5
studenci uczelni niepublicznych	2008	659 396	24 245
	2018	327 151	6 793
	zmiana %	-50,4	-72,0
Doktoranci	2008	31 269	56
	2018	39 269	383
	zmiana %	25,6	583,9
Nauczyciele akademicy, w tym:	2008	100 137	1 833
	2017	94 707,4	1 736,20
	zmiana %	-5,4	-5,3
Profesorowie	2008	23 004	496
	2017	22 690,6	500,4
	zmiana %	-1,4	0,9
Docenci	2008	1 134	70
	2017	403,2	8,0
	zmiana %	-64,4	-88,6
Adiunkci	2008	41 078	672
	2017	39 174,2	602,0
	zmiana %	-4,6	-10,4
Asystenci	2008	14 134	217
	2017	12 951,1	244,0
	zmiana %	-8,4	12,4

*W nawiasach liczba jednostek zamiejscowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Pod względem liczby studentów świętokrzyskie zajmuje, podobnie jak przed dekadą, 14 pozycję wśród polskich regionów, przed województwem opolskim i lubuskim. Zmniejszył się natomiast udział regionu w potencjale akademickim kraju – z 2,6% do 1,8%. Podobna sytuacja występuje jednak we wszystkich mniejszych ośrodkach akademickich, które tracą w ostatnich latach studentów znacznie szybciej niż regiony z największą liczbą studentów. Udział pięciu regionów z najmniejszą liczbą studentów zmniejszył się w analizowanym okresie o 2,5 p.p. z 11,8% do 9,3%, jednocześnie o 3,6 p.p. wzrósł udział regionów najsilniejszych pod tym względem, z największymi ośrodkami akademickimi w kraju (tabela niżej). Zmiana liczby studentów spowodowała, że świętokrzyskie pod względem liczby studentów na 10 tys. mieszkańców zajmuje obecnie przedostatnie miejsce (w 2008 r. – 12 miejsce). Pogłębiły się także różnice międzyregionalne – w 2008 r. wskaźnik dla województwa świętokrzyskiego stanowił 77% średniej dla kraju i 58% średniej mazowieckiego, w 2018 r. – już tylko odpowiednio 59% i 40%.

Tabela 38. Studenci w województwach w latach 2008 i 2018

Jednostka	Liczba studentów		Procent kraju		Na 10 tys. mieszk.	
	2008	2018	2008	2018	2008	2018
Polska	1 911 520	1 228 667	100	100	501	320
Dolnośląskie	173 014	120 315	9,1	9,8	601	415
Kujawsko-pomorskie	84 155	56 539	4,4	4,6	407	272
Lubelskie	105 674	69 854	5,5	5,7	489	330
Lubuskie	29 763	13 260	1,6	1,1	295	131
Łódzkie	142 456	70 764	7,5	5,8	559	287
Małopolskie	211 077	150 137	11,0	12,2	642	442
Mazowieckie	344 292	246 781	18,0	20,1	662	457
Opolskie	39 221	21 292	2,1	1,7	380	216
Podkarpackie	75 477	46 912	3,9	3,8	360	220
Podlaskie	52 953	29 761	2,8	2,4	444	252
Pomorskie	104 834	83 514	5,5	6,8	472	358
Śląskie	192 230	114 728	10,1	9,3	414	253
Świętokrzyskie	49 654	22 685	2,6	1,8	390	183
Warmińsko-mazurskie	54 529	27 180	2,9	2,2	382	190
Wielkopolskie	173 945	115 524	9,1	9,4	512	331
Zachodniopomorskie	78 246	39 421	4,1	3,2	462	232

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2019 r. szkoły wyższe funkcjonowały w 5 miastach województwa świętokrzyskiego, przy czym publiczne uczelnie znajdowały się tylko w Kielcach i Sandomierzu (wydział zamiejscowy). Były to następujące uczelnie i wydziały zamiejscowe uczelni:

- uczelnie publiczne:
 - Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach,
 - Politechnika Świętokrzyska w Kielcach,
 - Wydział Zamiejscowy w Sandomierzu Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach (poprzednio: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sandomierzu);
- uczelnie niepubliczne:
 - Kielce:
 - Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach (poprzednio: Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych w Kielcach),
 - Świętokrzyska Szkoła Wyższa w Kielcach,
 - Wszechnica Świętokrzyska w Kielcach,

- Wyższa Szkoła Administracji Publicznej w Kielcach,
- Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych im. prof. Edwarda Lipińskiego w Kielcach (poprzednio: Wyższa Szkoła Ekonomii i Prawa im. prof. Edwarda Lipińskiego),
- Wyższa Szkoła Technik Komputerowych i Telekomunikacji w Kielcach,
- Wydział Zamiejscowy Społecznej Akademii Nauk z siedzibą w Łodzi;
- Ostrowiec Świętokrzyski: Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim,
- Sandomierz:
 - Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza Studium Generale Sandomiriense w Sandomierzu,
 - Instytut Teologiczny im. bł. Wincentego Kadłubka w Sandomierzu,
- Pińczów: Wyższa Szkoła Umiejętności Zawodowych w Pińczowie,
- Starachowice: Wydział Zamiejscowy w Starachowicach Powszechnej Wyższej Szkoły Humanistycznej „Pomerania” w Chojnicach.

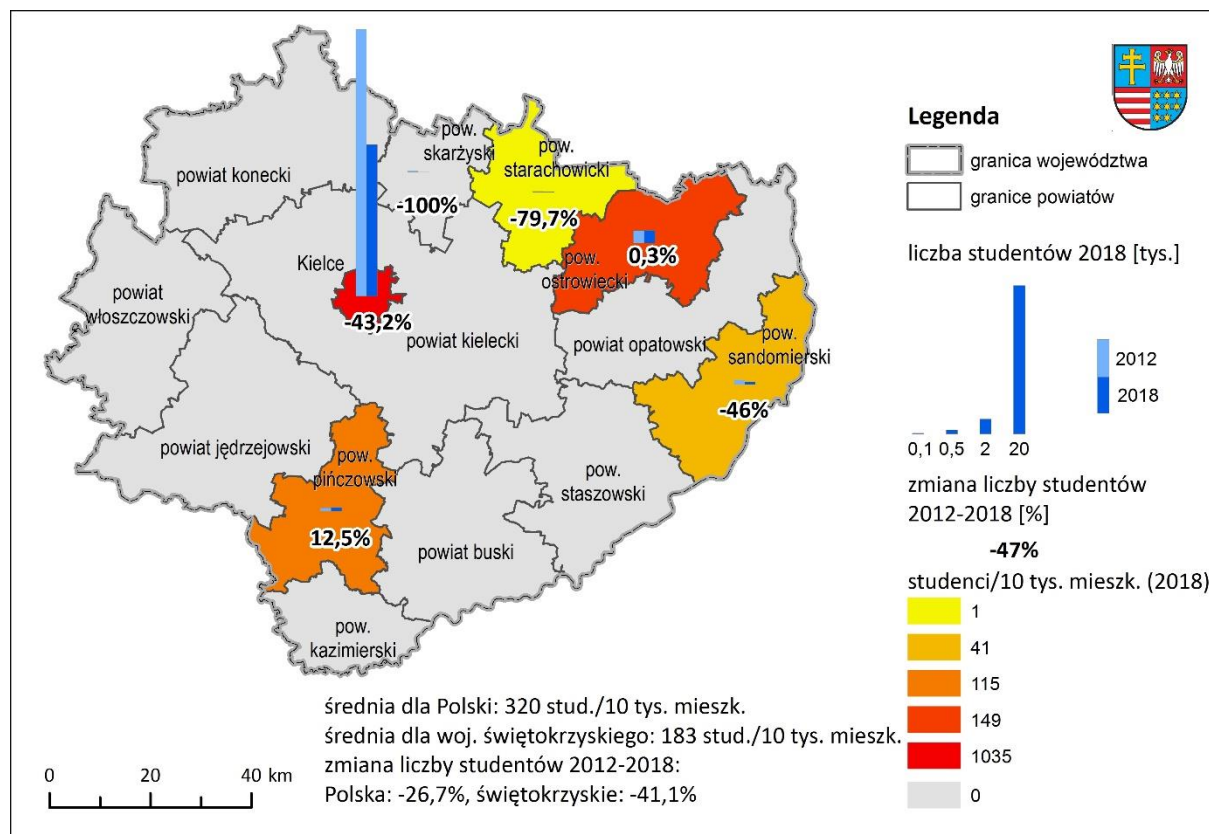
Ponadto w Kielcach i Sandomierzu działają diecezjalne wyższe seminaria duchowne. Status miasta akademickiego utraciło natomiast Skarżysko-Kamienna, gdzie w 2015 r. został zlikwidowany Wydział Zamiejscowy Społecznej Akademii Nauk.

Największymi uczelniami regionu są: Uniwersytet im. Jana Kochanowskiego w Kielcach, gdzie w roku akademickim 2018/2019 studiowało 10,6 tys., osób oraz Politechnika Świętokrzyska, na której studiowało 6,4 tys. studentów⁸⁰.

Pod względem liczby studentów zaznacza się zdecydowana dominacja Kielc jako ośrodka akademickiego. W 2018 r. studiowało tu niespełna 90% wszystkich studentów w regionie (w 2012 r. – 93%). W przeliczeniu na liczbę ludności dawało to Kielcom 12 pozycję wśród miast wojewódzkich i 13 – wśród miast na prawach powiatu. Drugim ośrodkiem był Ostrowiec Świętokrzyski (7%), gdzie liczba studentów wzrosła w ostatnich latach.

⁸⁰ Dane za: <http://studia.gov.pl>., odczyt 2019.09.02

Ryc. 27. Studenci w województwie świętokrzyskim w latach 2012–2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Uczelnie w świętokrzyskim cechuje stosunkowo niski udział studentów zagranicznych. Średnio w kraju wynosił on w 2018 r. 6,3%, przy czym najwyższy był w województwach mazowieckim i lubelskim (10%), a najniższy w lubuskim i warmińsko-mazurskim (1%). Natomiast w omawianym regionie kształtował się na poziomie 3,5%. Należy jednak zauważyć, że udział ten wzrósł w ciągu dekady z poziomu zaledwie 0,1% (było to wówczas ostatnie miejsce spośród województw).

Według Rankingu Szkół Wyższych Perspektywy 2019 w zestawieniu ogólnym uczelni akademickich, w którym ocenie poddano 92 uczelnie, Uniwersytet Jana Kochanowskiego (UJK) w Kielcach sklasyfikowany został na miejscach 51–60 (podobnie w latach 2016 i 2018, natomiast w 2017 r. zajął 47 miejsce). Natomiast Politechnika Świętokrzyska (PŚk) była w 2016 r. sklasyfikowana na miejscach 51–60, a od 2017 r. na miejscach 61–70.

W rankingu uniwersytetów UJK zajął w 2019 r. 18 pozycję (*ex aequo* z 3 innymi uniwersytetami, na 22 jednostki) i spadł z pozycji 15 w 2016 r. Również PŚk uzyskała 18 pozycję (*ex aequo* z 1 uczelnią, na 22 jednostki) i zanotowała awans o jedną pozycję w stosunku do 2016 r.

W rankingu szkół niepublicznych jedyna sklasyfikowana świętokrzyska uczelnia, Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach, uzyskała 30 miejsce, *ex aequo* z 3 jednostkami, na 42 oceniane uczelnie.

Ochrona zdrowia

Na jakość życia w regionie składa się dostępność do infrastruktury i wykwalifikowanej kadry służby zdrowia. W świętokrzyskim dostęp do personelu medycznego wzrósł w ostatniej dekadzie. Liczba lekarzy pracujących w województwie (personel pracujący ogółem) w 2017 r. w wynosiła ponad 6,4 tys. (2,9% personelu medycznego w kraju), a lekarzy dentyistów – 489 (3,7%). Liczba lekarzy i lekarzy dentyistów wzrosła odpowiednio o 49 i 65%, wzrost ten był zatem znaczniejszy niż zmiany w skali kraju.

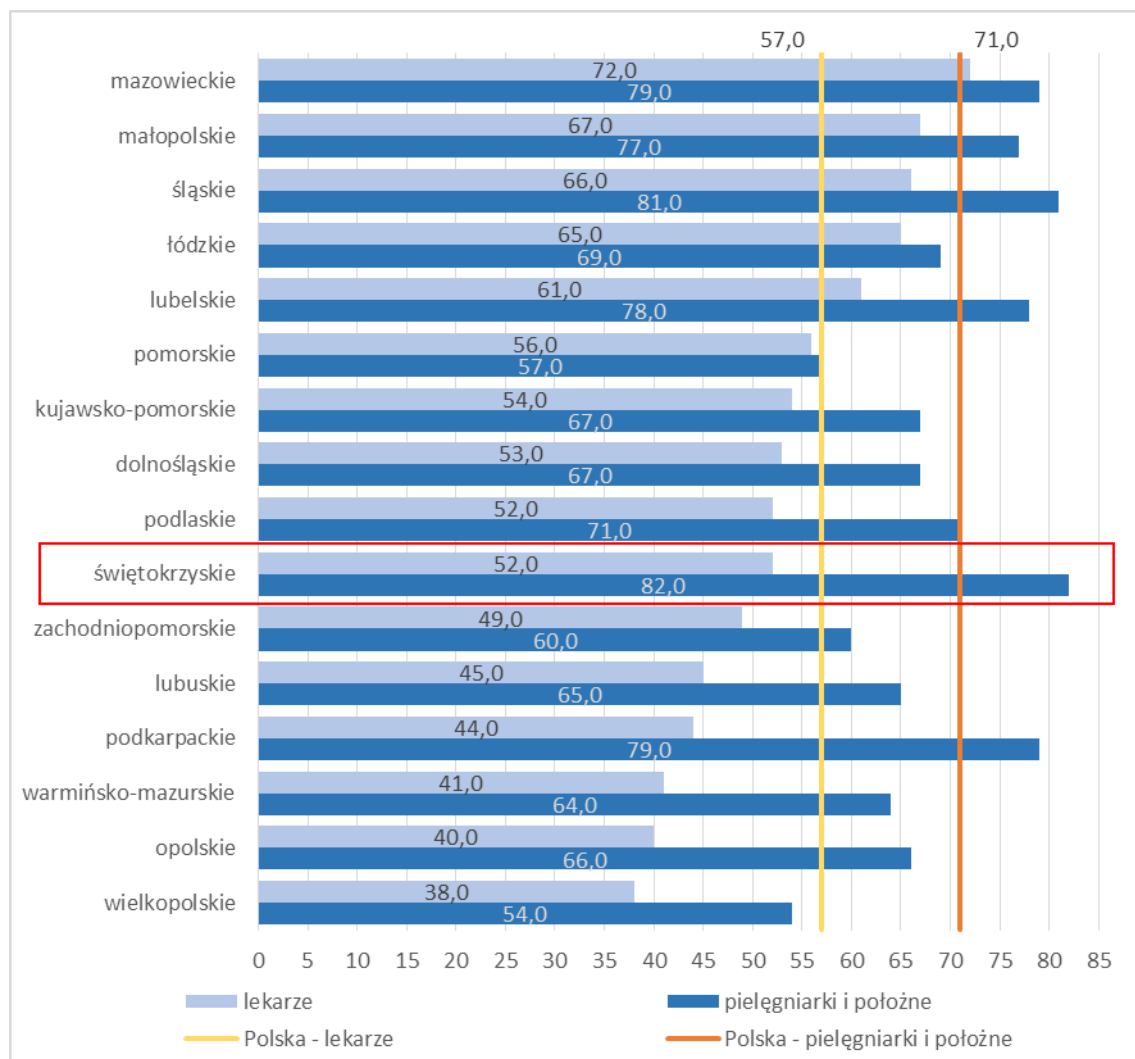
W 2017 r. w świętokrzyskim pracowało ponad 9,3 tys. pielęgniarek (3,8% personelu kraju) i niespełna 900 położnych (2,9% personelu kraju). Także w tym wypadku odnotowano pozytywne zmiany pod względem liczby personelu – jednak mniejsze niż w przypadku lekarzy.

Tabela 39. Personel medyczny – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Rodzaj personelu	Świętokrzyskie			Polska		
	2008	2017	zmiana%	2008	2017	zmiana%
lekarze	4 334	6 455	48,9	154 428	218 083	41,2
lekarze dentyści	408	671	64,5	19 533	23 700	21,3
pielęgniarki	6 934	9 319	34,4	203 261	242 102	19,1
położne	747	895	19,8	24 967	30 276	21,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

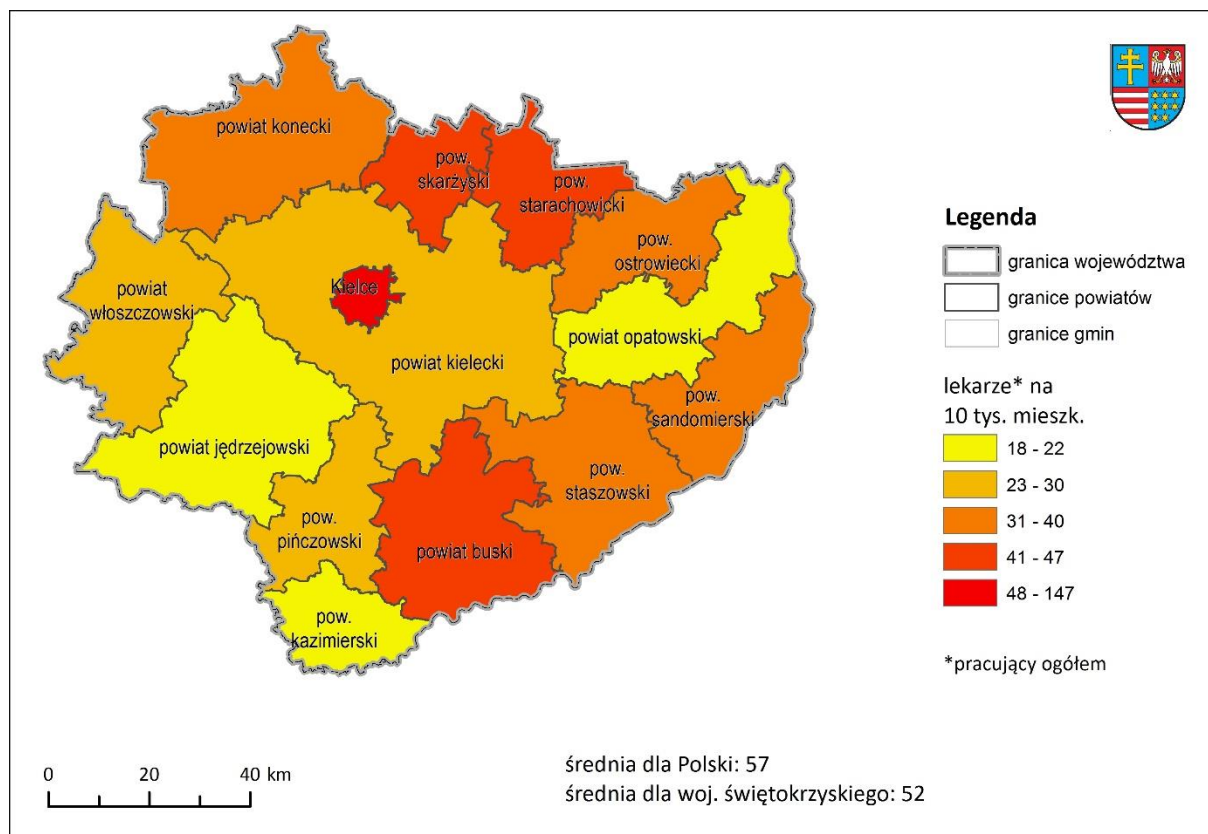
Pomimo wzrostu liczby personelu wskaźnik dostępności lekarzy (liczba członków personelu na 10 tys. osób) wynosił w 2017 r. 52 i był w świętokrzyskim gorszy niż średnia dla kraju, a województwo zajmowało pod tym względem 10 miejsce. Znacznie korzystniej przedstawiała się natomiast dostępność pielęgniarek i położnych, która z wskaźnikiem 82 pielęgniarki i położne na 10 tys. osób jest najwyższa w Polsce.

Wykres 30. Lekarze oraz pielęgniarki i położne pracujący ogółem na 10 tys. ludności w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W dostępności personelu medycznego zaznaczają się bardzo duże różnice wewnątrzregionalne. Najlepszą dostępnością personelu medycznego (lekarze) cechują się Kielce, powiaty z większymi miastami na północy regionu oraz powiat buski – z działalnością uzdrowiskową. Natomiast bardzo słabą dostępnością kadry medycznej odznaczają się powiaty kazimierski, opatowski i jędrzejowski, gdzie wskaźnik jest około siedem razy niższy niż dla stolicy regionu.

Ryc. 28. Lekarze pracujący ogółem w województwie świętokrzyskim na 10 tys. mieszkańców w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Infrastruktura ochrony zdrowia

Infrastruktura ochrony zdrowia obejmowała placówki opieki ambulatoryjnej (przychodnie), szpitale (w tym psychiatryczne) oraz placówki opieki długoterminowej i paliatywno-hospicyjnej (hospicja, oddziały opieki paliatywnej, zakłady opiekuńczo-lecznicze i pielęgnacyjno-opiekuńcze), a także zespoły ratownictwa medycznego, w tym szpitalne oddziały ratunkowe. W ostatniej dekadzie zaopatrzenie w infrastrukturę ochrony zdrowia w województwie świętokrzyskim uległo poprawie w każdej z tych kategorii placówek (zmniejszyła się jedynie nieznacznie liczba łóżek szpitalnych). Największe zmiany dotyczyły opieki paliatywnej i długoterminowej, zwłaszcza hospicyjnej.

Ze względu na walory przyrodnicze istotnym elementem infrastruktury ochrony zdrowia w świętokrzyskim jest lecznictwo uzdrowiskowe, które w ciągu dekady dokonało znacznego rozwoju. Województwo skupia istotny odsetek krajowego potencjału tego rodzaju usług medycznych – w 2008 r. miejsca w placówkach uzdrowiskowych stanowiły 5,5% liczby w kraju, w 2017 r. – już 7,1%. W tym samym czasie zwiększyła się ponad dwukrotnie liczba kuracjuszy stacjonarnych, a udział regionu w liczbie kuracjuszy w kraju wzrósł z 5,8 do 9,9%.

Tabela 40. Infrastruktura ochrony zdrowia – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Rodzaj placówki	Miara	Świętokrzyskie			Polska		
		2008	2017	zmiana %	2008	2017	zmiana %
przychodnie	liczba	473	624	31,9	14 853	21 665	45,9
szpitale ogólne	liczba	22	25	13,6	732	951	29,9
	łóżka	6 238	6 125	-1,8	183 565	185 263	0,9
	leczeni	267 494	284 243	6,3	7 222 365	7 773 353	7,6
szpitale psychiatryczne*	liczba	1	1	0,0	47	48	2,1
	łóżka	743	765	3,0	17 750	17 730	-0,1
	leczeni	9 086	10 562	16,2	198 021	195 817	-1,1
hospicja*	liczba	1	8	700,0	67	95	41,8
	łóżka	15	112	646,7	1 126	1 809	60,7
	pacjenci	364	855	134,9	14 988	18 962	26,5
oddziały opieki paliatywnej**	liczba	4	4	0,0	69	66	-4,3
	łóżka	80	80	0,0	1 157	1 148	-0,8
	pacjenci	1 193	1 060	-11,1	17 687	15 679	-11,4
zakłady opiekuńczo-lecznicze*	liczba	13	15	15,4	330	415	25,8
	łóżka	520	813	56,3	19 250	25 615	33,1
	pacjenci	1 423	1 643	15,5	39 606	46 720	18,0
zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze*	liczba	2	3	50,0	137	161	17,5
	łóżka	33	65	97,0	5 688	7 528	32,3
	pacjenci	54	78	44,4	13 613	14 821	8,9
zespoły ratownictwa medycznego	liczba	45	46	2,2	1 470	1 519	3,3
szpitalne oddziały ratunkowe	liczba	9	10	11,1	219	226	3,2
szpitale uzdrowiskowe, sanatoria uzdrowiskowe i stacjonarne zakłady rehabilitacji leczniczej	liczba	13	17	30,8	234	265	13,2
	łóżka	2 084	3 405	63,4	38 143	47 763	25,2
	kuracjusze	36 219	78 089	115,6	619 847	789 104	27,3

*Dane dla lat 2010–2017 **Dane dla lat 2014–2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dostępność placówek ochrony zdrowia w województwie świętokrzyskim w 2017 r. pozostawała na średnim poziomie. Na tle kraju niższa niż średnia była dostępność przychodni podstawowej opieki zdrowotnej – na 10 tys. mieszkańców w świętokrzyskim przypadało 5 przychodni, jedynie w dwóch województwach dostępność była niższa.

Nieco wyższa niż średnia była natomiast dostępność łóżek w szpitalach ogólnych, a region zajmował pod tym względem 6 pozycję w kraju (Tabela 41). W latach 2008–2017 liczba łóżek zmniejszyła się o 113, a w 2018 r. o kolejne 339, tj. 5,6% w stosunku do 2017 r. Pomimo że zmiany dotyczące liczby łóżek w opiece krótkoterminowej są zgodne z kierunkami wskazanymi w Mapie potrzeb zdrowotnych w zakresie leczenia szpitalnego dla województwa świętokrzyskiego, to jednak nie zostały one skompensowane wzrostem liczby miejsc w systemie leczenia jednego dnia,

tak by zabezpieczyć potrzeby zdrowotne mieszkańców województwa w tym zakresie⁸¹. Na tle średniej ogólnopolskiej korzystnie prezentował się wskaźnik liczby osób przypadających na jeden szpitalny oddział ratunkowy – był on najmniejszy (po województwie podlaskim) i znacznie niższy niż średnia krajowa.

Zdecydowanie słabsze były natomiast wskaźniki dotyczące opieki paliatywnej i długoterminowej. Pod względem liczby miejsc w tego typu placówkach województwo świętokrzyskie zajmowało 10 pozycję, znacznie odbiegając od pozycji najlepiej zaopatrzonych pod tym względem regionów. Pomimo wzrostu liczby miejsc w opiece paliatywno-hospicyjnej oraz opiece długoterminowej ich liczba nadal jest zbyt mała i w związku z zachodzącymi zmianami demograficznymi nie zabezpiecza obecnych, a także przyszłych potrzeb zdrowotnych mieszkańców województwa w tym zakresie.

Tabela 41. Wskaźniki dostępności infrastruktury ochrony zdrowia w 2017 r.

Jednostka terytorialna	Przychodnie na 10 tys. osób	Polska = 100	Łóżka w szpitalach ogólnych na 10 tys. osób	Polska = 100	Łóżka w placówkach opieki długoterminowej i paliatywno-hospicyjnej na 100 tys. osób	Polska = 100	Liczba osób przypadająca na szpitalny oddział ratunkowy	Polska = 100
Polska	6	100,0	48,20	100,0	90,9	100,0	170 060	100,0
Dolnośląskie	5	83,3	50,43	104,6	137,0	150,7	181 409	106,7
Kujawsko-pomorskie	4	66,7	47,02	97,6	82,7	91,0	208 294	122,5
Lubelskie	6	100,0	52,63	109,2	75,7	83,3	132 895	78,1
Lubuskie	6	100,0	43,28	89,8	98,2	108,0	127 104	74,7
Łódzkie	7	116,7	51,59	107,0	76,5	84,2	145 666	85,7
Małopolskie	6	100,0	44,19	91,7	101,3	111,4	161 494	95,0
Mazowieckie	6	100,0	48,38	100,4	117,1	128,8	179 487	105,5
Opolskie	6	100,0	46,15	95,7	98,1	107,9	141 438	83,2
Podkarpackie	6	100,0	48,00	99,6	105,1	115,6	163 780	96,3
Podlaskie	6	100,0	50,35	104,5	84,9	93,4	118 455	69,7
Pomorskie	4	66,7	39,82	82,6	73,4	80,7	178 789	105,1
Śląskie	6	100,0	55,17	114,5	106,7	117,4	379 015	222,9
Świętokrzyskie	5	83,3	49,09	101,8	79,3	87,2	124 773	73,4
Warmińsko-mazurskie	6	100,0	46,79	97,1	56,5	62,2	130 359	76,7
Wielkopolskie	6	100,0	44,71	92,8	42,0	46,2	145 384	85,5
Zachodnio-pomorskie	6	100,0	46,29	96,0	57,1	62,8	213 192	125,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

2.4. Sfera gospodarcza

2.4.1. Wskaźniki makroekonomiczne – stan obecny i prognoza

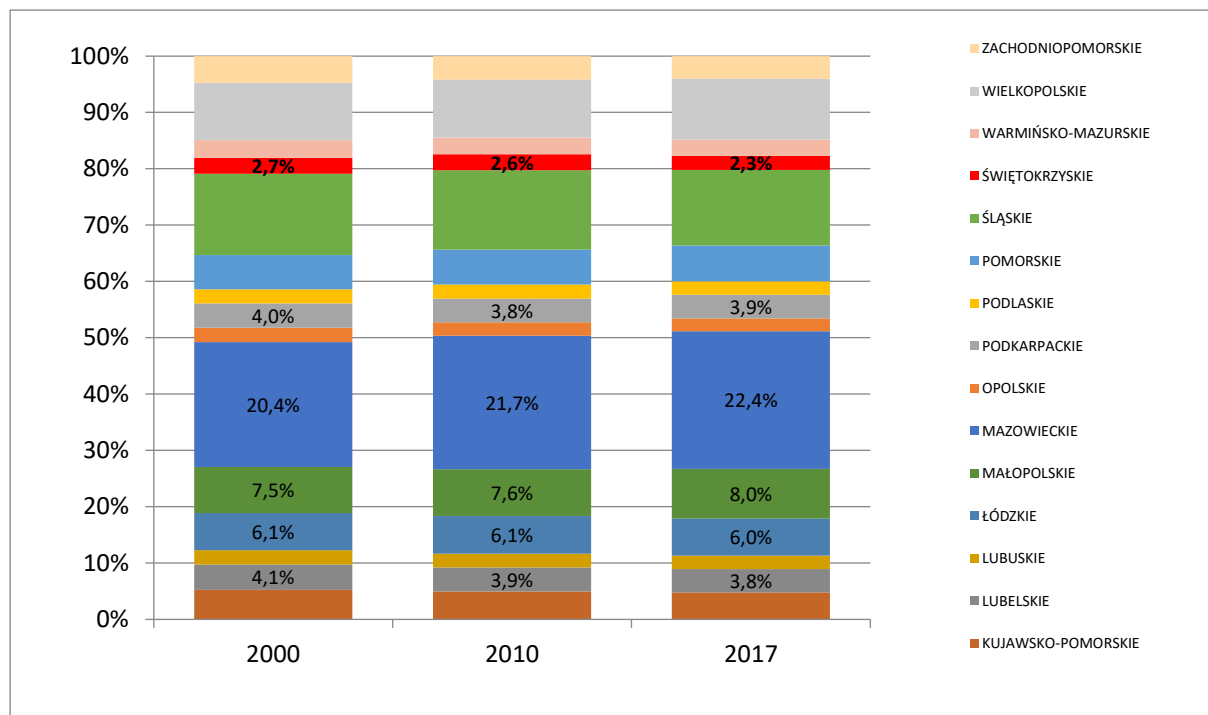
Produkt krajowy brutto

Dane charakteryzujące szeroko rozumiany potencjał gospodarczy świadczą o stopniowym rozwoju województwa świętokrzyskiego. Badania GUS wskazują, że w latach 2010–2017 pozostawał on jednak niewysoki na tle innych województw. Świadczy o tym poziom PKB będącego syntetycznym

⁸¹ Sytuacja zabezpieczenia opieki zdrowotnej w województwie świętokrzyskim za 2018 rok, ŚUW w Kielcach, Kielce 2019, <https://wczp.kielce.uw.gov.pl/czp/statystyka/publikacje/8159,Sytuacja-zabezpieczenia-opieki-zdrowotnej.html>, odczyt 2019.08.30

miernikiem wzrostu gospodarczego. Pomimo że w relacji do przeciętnego poziomu PKB w UE PKB regionu zwiększył się w latach 2010–2015, to postęp ten był mniejszy niż np. na obszarze oddziaływania programu Polska Wschodnia. Udział województwa świętokrzyskiego w tworzeniu PKB w 2000 r. wynosił około 2,7%, w 2010 r. było to 2,6%, a w 2017 r. już tylko 2,3%. Należy przypomnieć, że w 2017 r. ludność regionu stanowiła 3,2% mieszkańców Polski. Świętokrzyskie wciąż należy do regionów o najniższym udziale w PKB kraju. Prognoza PKB do 2030 r. przygotowana na potrzeby Diagnozy nie jest optymistyczna i zakłada dalszy spadek udziału PKB województwa w PKB Polski.

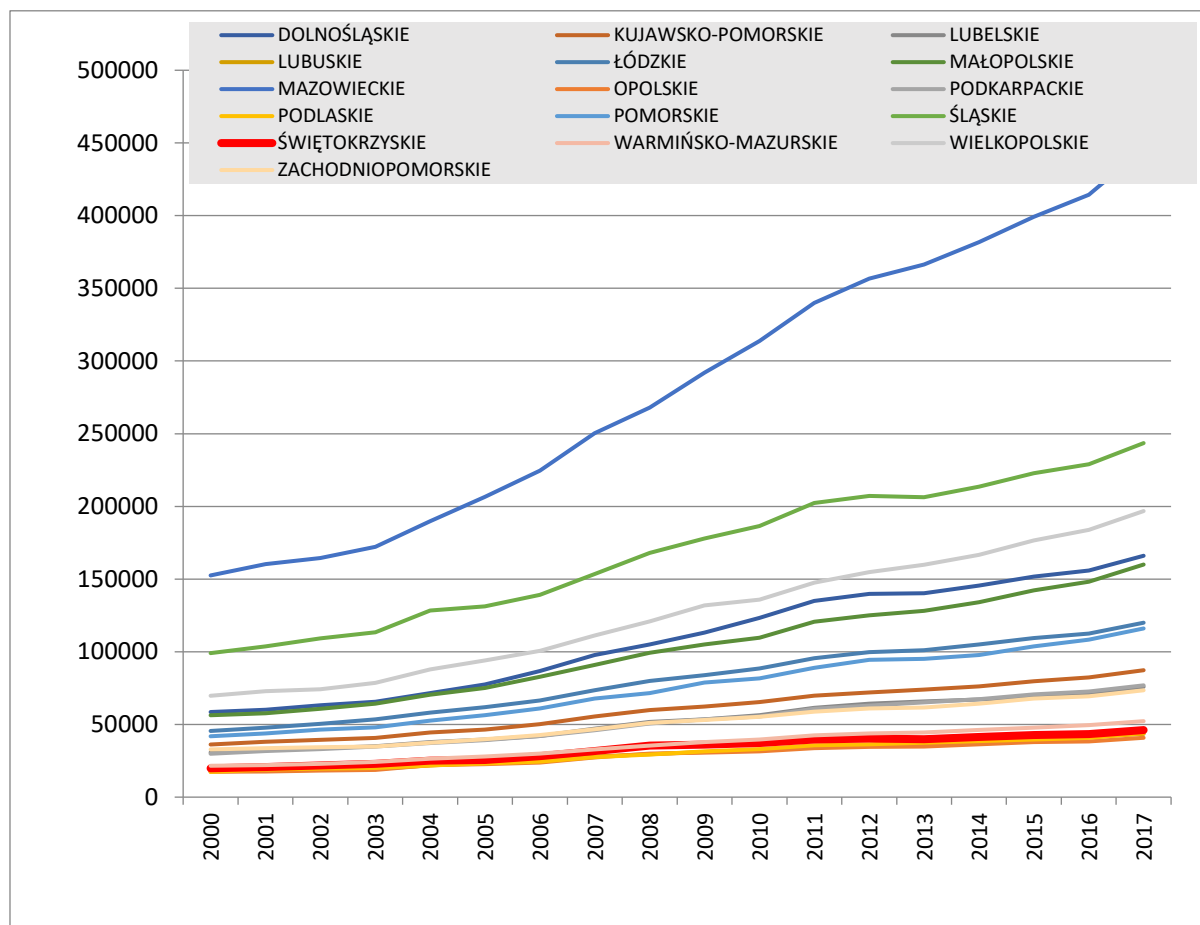
Wykres 31. Udział województw w PKB Polski w latach 2000–2017

*Ujawniono wielkość danych dla świętokrzyskiego i regionów sąsiednich
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

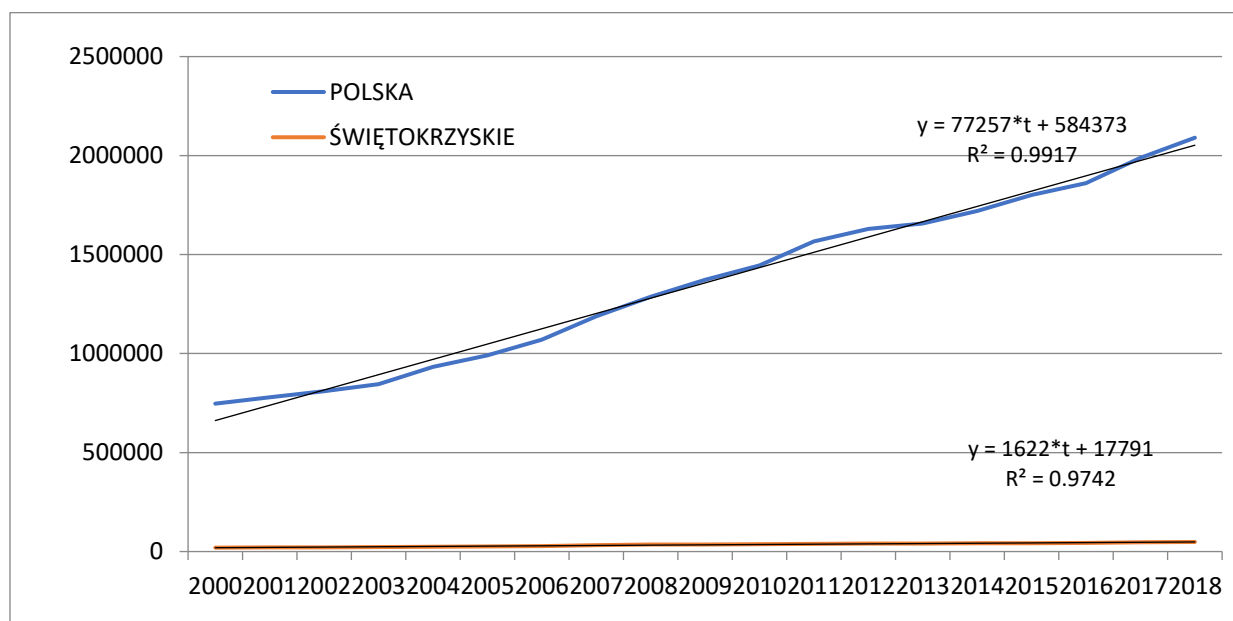
Nominalnie PKB dla regionu wyniosło w 2000 r. – 19 834 mld zł, w 2010 r. – 37 218 mld zł, a w 2017 r. – 46 126 mld zł. Zarówno jednak pod względem poziomu nominalnego, jak i tempa obniżania się udziału w wytwarzanym PKB województwo świętokrzyskie spośród ogółu województw zajmuje 4 lokatę od końca, notując jedynie lepszy wynik niż województwa: opolskie, podlaskie i lubuskie.

Natomiast PKB *per capita* w regionie w latach 2000–2016 w stosunku do średniej dla Polski zmalał: w 2000 r. wynosił 77,9%, w 2008 r. wzrósł i osiągnął aż 82,3%, by potem już sukcesywnie maleć – osiągając w 2016 r. najniższy poziom – 71,5%. Niższym wskaźnikiem charakteryzuje się jedynie województwo warmińsko-mazurskie, przy czym w omawianym okresie nigdy nie osiągnęło równie znaczącego spadku, jak świętokrzyskie po roku 2008.

Wykres 32. Zmiany PKB polskich województw w latach 2000–2017 (wysokości nominalne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

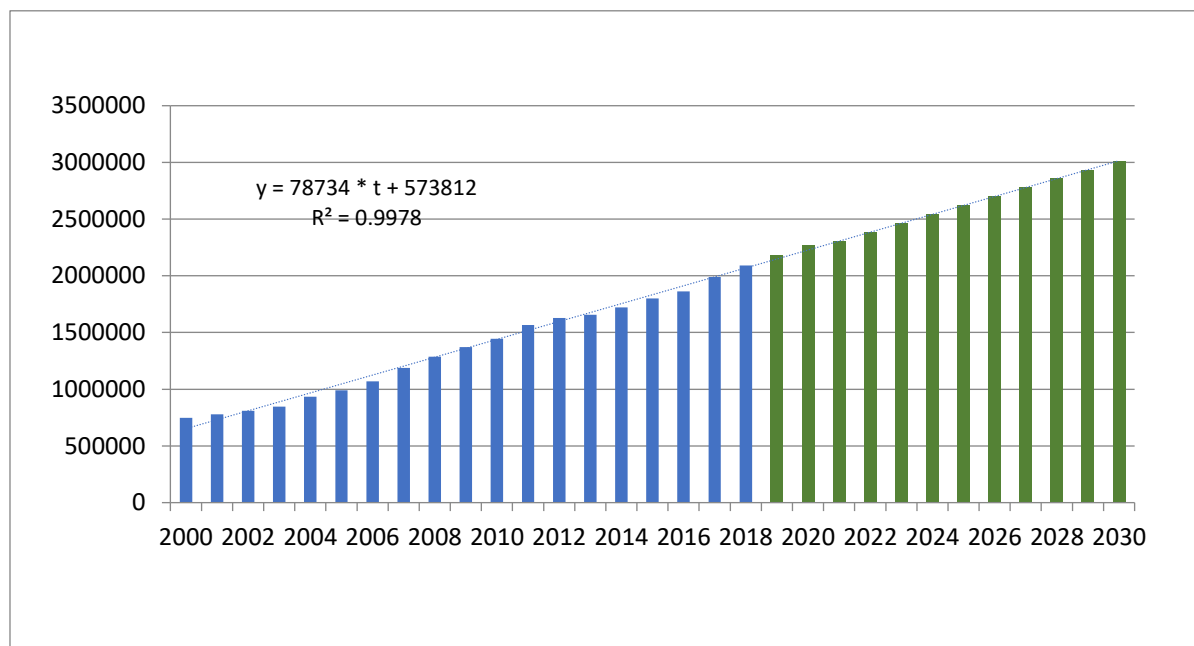
Dla celów Diagnozy autor opracował prognozę PKB województwa do roku 2030. Dla analizy i sporządzenia szacunku PKB województwa przyjęto dane publikowane przez GUS od 2000 do 2017 r., dla którego opublikowano już dane. Na tej podstawie oszacowano średnie tempo wzrostu PKB dla Polski, średnie tempo wzrostu PKB w województwie świętokrzyskim oraz tempo zmian udziału PKB wytwarzanego w województwach, w tym w świętokrzyskim, jako ich udziału w całkowitym PKB Polski.

Wykres 33. Tendencje zmian w tworzeniu PKB Polski i województwa świętokrzyskiego w latach 2000–2018 (wysokości nominalne)

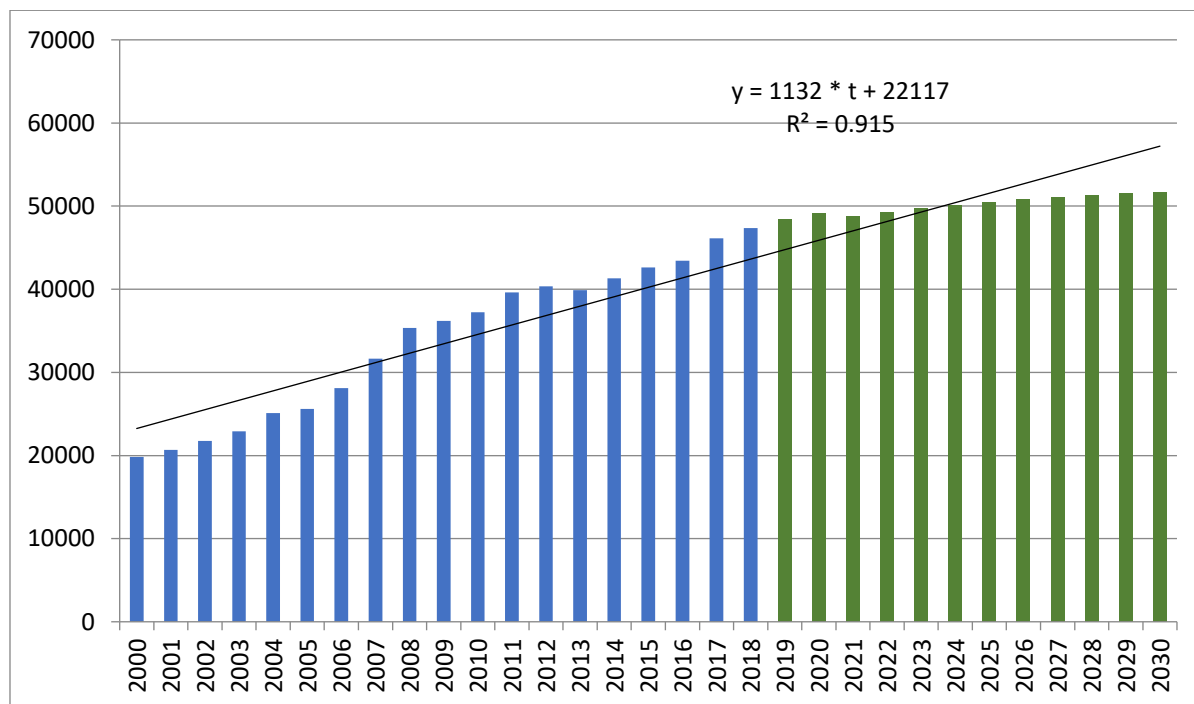
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Powyższy wykres prezentuje porównanie tendencji – trendu wzrostowego wartości tworzonego PKB w Polsce i w województwie świętokrzyskim po 2000 r. Porównanie współczynników kierunkowych obydwu trendów uwidacznia dysproporcje w dotychczas obserwowanym tempie wzrostu wytwarzanego PKB dla Polski ogółem i świętokrzyskiego jako jego części składowej. Szczegóły składowych poszczególnych województw zaprezentowano na Wykresie 32, tu lepiej uwidacznia się dysproporcja tempa tego wzrostu (około 47 razy mniejsze w województwie niż dla Polski, jak wynika z ilorazu współczynników kierunkowych).

Na kolejnych wykresach zaprezentowano model obrazujący tempo dalszego wzrostu PKB dla Polski, średnioroczny przyrost nominalny 78,7 mld zł oraz około 1,1 mld w świętokrzyskim. Ze względu na uwarunkowania rynku pracy należy przy tym oczekiwać osłabienia tempa wzrostu w regionie w stosunku do zaprezentowanego trendu liniowego, co widać na kolejnym wykresie. Jest to wywołane w głównej mierze przewidywanymi niewystarczającymi zasobami siły roboczej, ograniczającymi możliwy wzrost gospodarczy.

Wykres 34. Prognoza tempa wzrostu PKB Polski do 2030 r. (nominalnie w mln zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS. Kolor niebieski – dane GUS (dla 2018 r. opublikowany szacunek), kolor zielony – prognoza autora.

Wykres 35. Prognoza tempa wzrostu PKB świętokrzyskiego do 2030 r. (nominalnie w mln zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS. Kolor niebieski – dane GUS (dla 2018 r. opublikowany szacunek), kolor zielony – prognoza autora.

Następnie, w oparciu o informacje i szacunki Komisji Europejskiej, obliczono PKB prognozowane dla Polski w 2019 i 2020 r. Po uwzględnieniu tych wycień oszacowano dalej projekcję PKB dla Polski zgodnie z dotychczasową trajektorią wzrostu PKB, zakładającą stopniowe obniżanie się

rocznego wzrostu PKB w kolejnych latach w tempie od 3,4 do 2,7%. Dostyc prawdopodobny wydaje się bardziej optymistyczny scenariusz, gdy wzrost PKB w kolejnych latach po 2020 r. utrzyma się na poziomie powyżej 3,5%. Uwzględniając obserwowaną dynamikę zmian udziału potencjału gospodarczego województwa świętokrzyskiego w tworzeniu wkładu do PKB, oszacowano ten udział. Dynamika kształtuje się w ten sposób, że udział wkładu województwa systematycznie spada, przy czym tempo tego spadku maleje, utrzymując się na poziomie około -2,3 p.p. względem wartości z poprzedniego roku. To przekłada się na średnioroczny poziom spadku udziału wytwarzanego PKB o 0,5% procentowego ogólnego PKB. Projekcję tę należy traktować jako jeden z możliwych wariantów ścieżki rozwojowej gospodarki Polski, wariant ostrożnościowy (pesymistyczny).

W tabeli poniżej przedstawiono prognozowane zmiany PKB dla województwa świętokrzyskiego oraz prognozę udziału PKB województwa w PKB Polski do roku 2030.

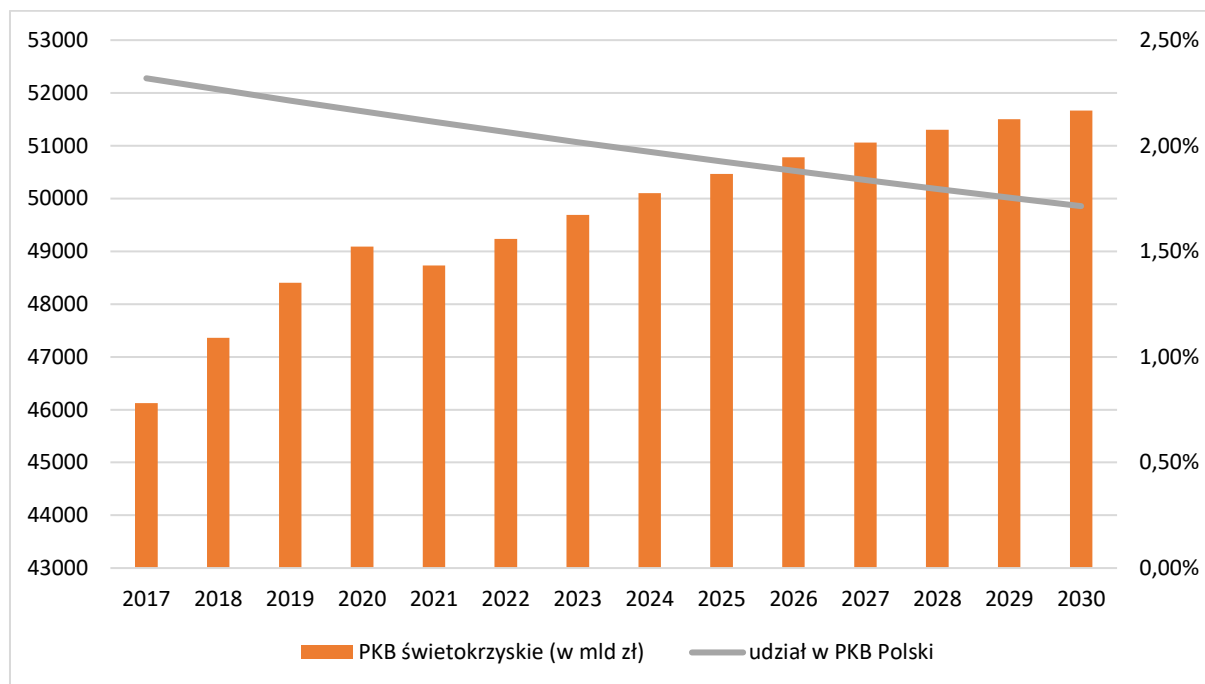
Obserwowany spadek udziału świętokrzyskiego jest prostą konsekwencją obecnych utrwalonych tendencji społecznych i gospodarczych.

Tabela 42. Prognoza PKB województwa świętokrzyskiego do 2030 r. w mln zł oraz udziale w PKB Polski

Rok	PKB PL (w mln zł)	PKB świętokrzyskie (w mln zł)	Udział w PKB
2000	747032	19834	2,66%
2001	779975	20674	2,65%
2002	810617	21759	2,68%
2003	845930	22903	2,71%
2004	933062	25087	2,69%
2005	990468	25594	2,58%
2006	1069824	28099	2,63%
2007	1187605	31633	2,66%
2008	1286069	35359	2,75%
2009	1372208	36177	2,64%
2010	1445298	37218	2,58%
2011	1566824	39629	2,53%
2012	1629425	40359	2,48%
2013	1656895	39876	2,41%
2014	1720430	41307	2,40%
2015	1800228	42641	2,37%
2016	1861112	43448	2,33%
2017	1988730	46126	2,32%
2018	2090155	47363,42	2,27%
2019	2186302	48402,67	2,21%
2020	2269382	49086,41	2,16%
2021	2305957	48730,33	2,11%
2022	2384691	49235,1	2,06%
2023	2463425	49690,87	2,02%
2024	2542158	50099,63	1,97%
2025	2620892	50463,3	1,93%
2026	2699626	50783,74	1,88%
2027	2778360	51062,74	1,84%
2028	2857094	51302,04	1,80%
2029	2935828	51503,33	1,75%
2030	3014562	51668,21	1,71%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i szacunków własnych autora, kolor żółty: szacunki GUS, kolor zielony: szacunki własne.

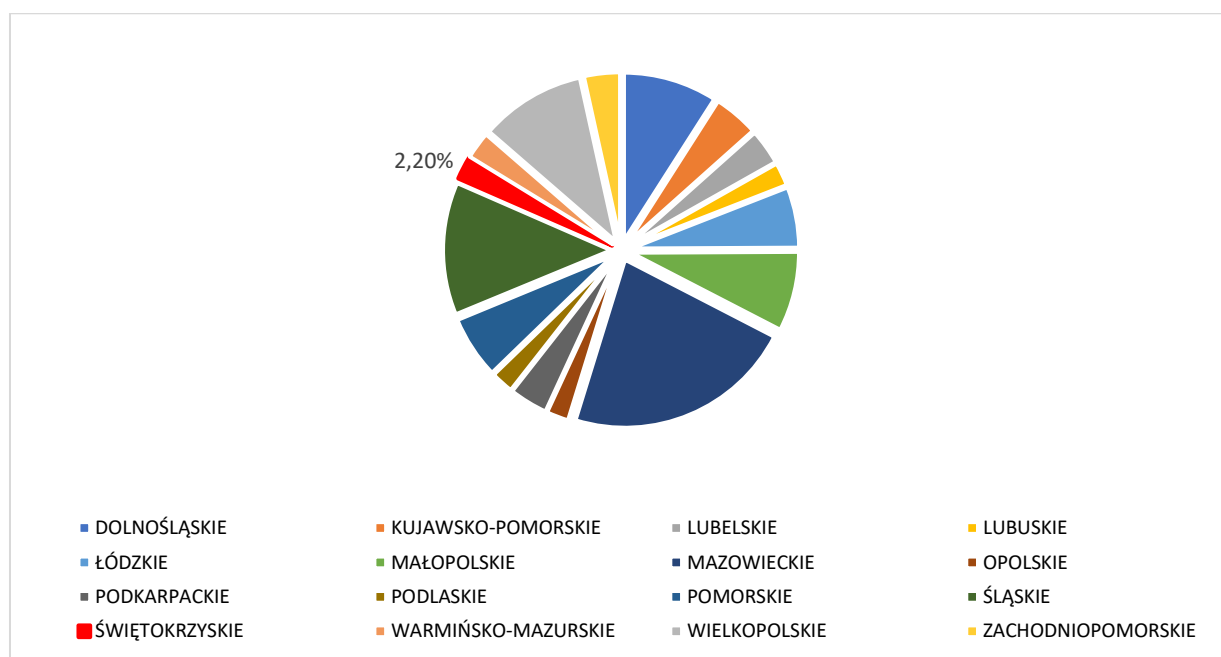
Opracowana prognoza ukazuje pogarszanie się sytuacji ekonomicznej regionu mierzonej PKB – kurczył się będzie wkład świętokrzyskiego w krajowy produkt brutto.

Wykres 36. Prognoza PKB dla województwa świętokrzyskiego do roku 2030

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i szacunków własnych ANK.

Produkcja globalna, wartość dodana brutto, produkcja sprzedana

Produkcja globalna w skali Polski i regionu stale wzrasta. Dla świętokrzyskiego z 38,6 mld zł w 2000 r. do 82,4 mld zł w 2016 r.⁸², co oznacza, że w tym okresie produkcja globalna określona w cenach bieżących wzrosła ponad dwukrotnie (ale w skali Polski dwuipółkrotnie). Udział województwa świętokrzyskiego w produkcji globalnej Polski wynosił jedynie 2,2%, a niższy charakteryzował tylko województwa opolskie i podlaskie.

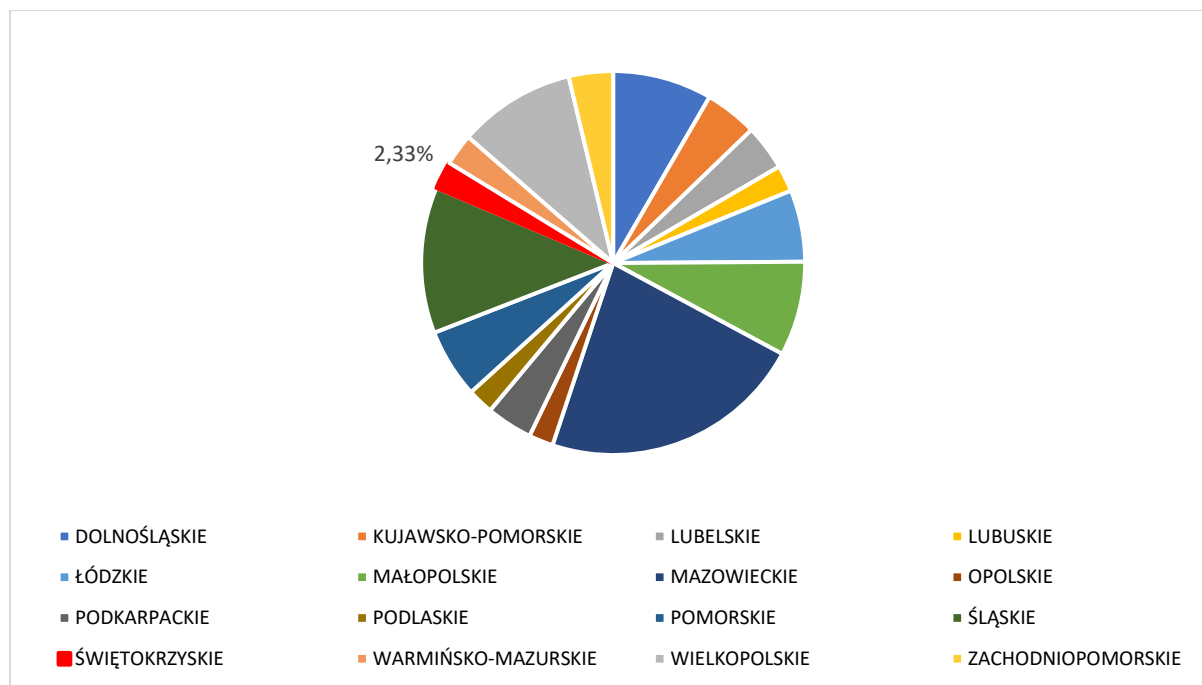
Wykres 37. Udział województw w produkcji globalnej Polski w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

⁸² Ostatni rok, dla którego dostępne są dane GUS.

Podobnie wskaźnik wartości dodanej brutto (WDB) wzrastał sukcesywnie w omawianym okresie – z 17,6 mld zł w 2000 r. do 38,38 mld zł w 2016 r. W tym przypadku świętokrzyskie wypracowało 2,33% wartości dodanej brutto Polski, co oznacza, że niższy wskaźnik cechował trzy polskie regiony: opolskie, podlaskie i lubuskie.

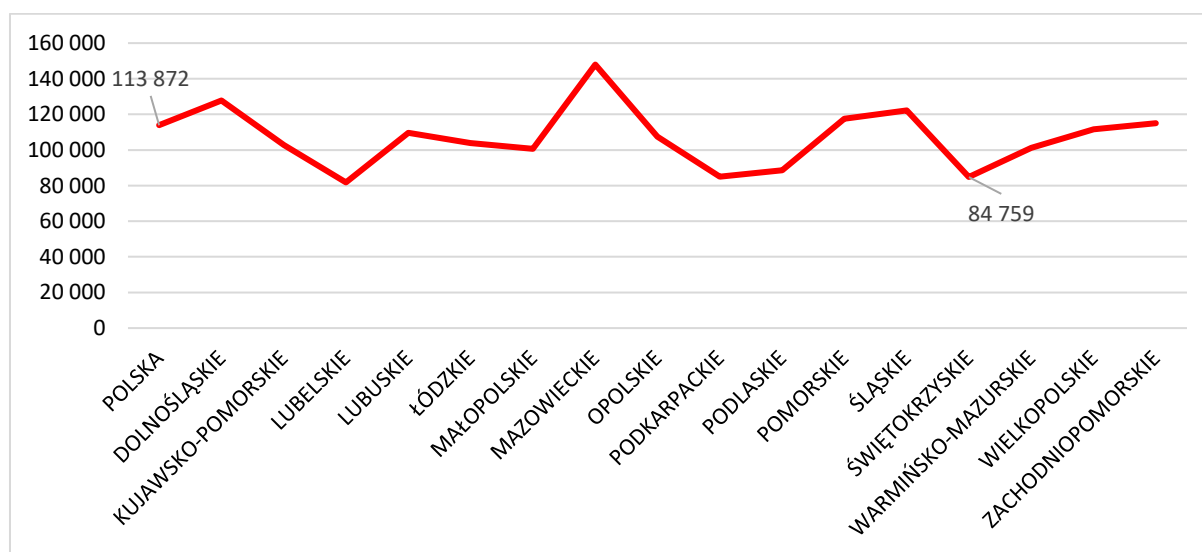
Wykres 38. Udział województw w wartości dodanej brutto Polski w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W przeliczeniu na 1 pracującego WDB w zł w świętokrzyskim należała do najniższych w Polsce (niższa była tylko w województwie lubelskim) i wynosiła tylko 74,4% średniej dla Polski (por. wykres niżej). Przyczyny tego stanu należy upatrywać w znacznym udziale rolnictwa w gospodarce regionu (dla tej sekcji PKD omawiany wskaźnik w regionie sięgnął 11,2 tys. zł, przy 19,75 tys. zł w tej sekcji w Polsce). Natomiast przemysł i budownictwo wypracowywały WDB na 1 pracującego w wysokości 131,1 tys. zł (przy średniej dla Polski w tych sekcjach 148,3 tys. zł).

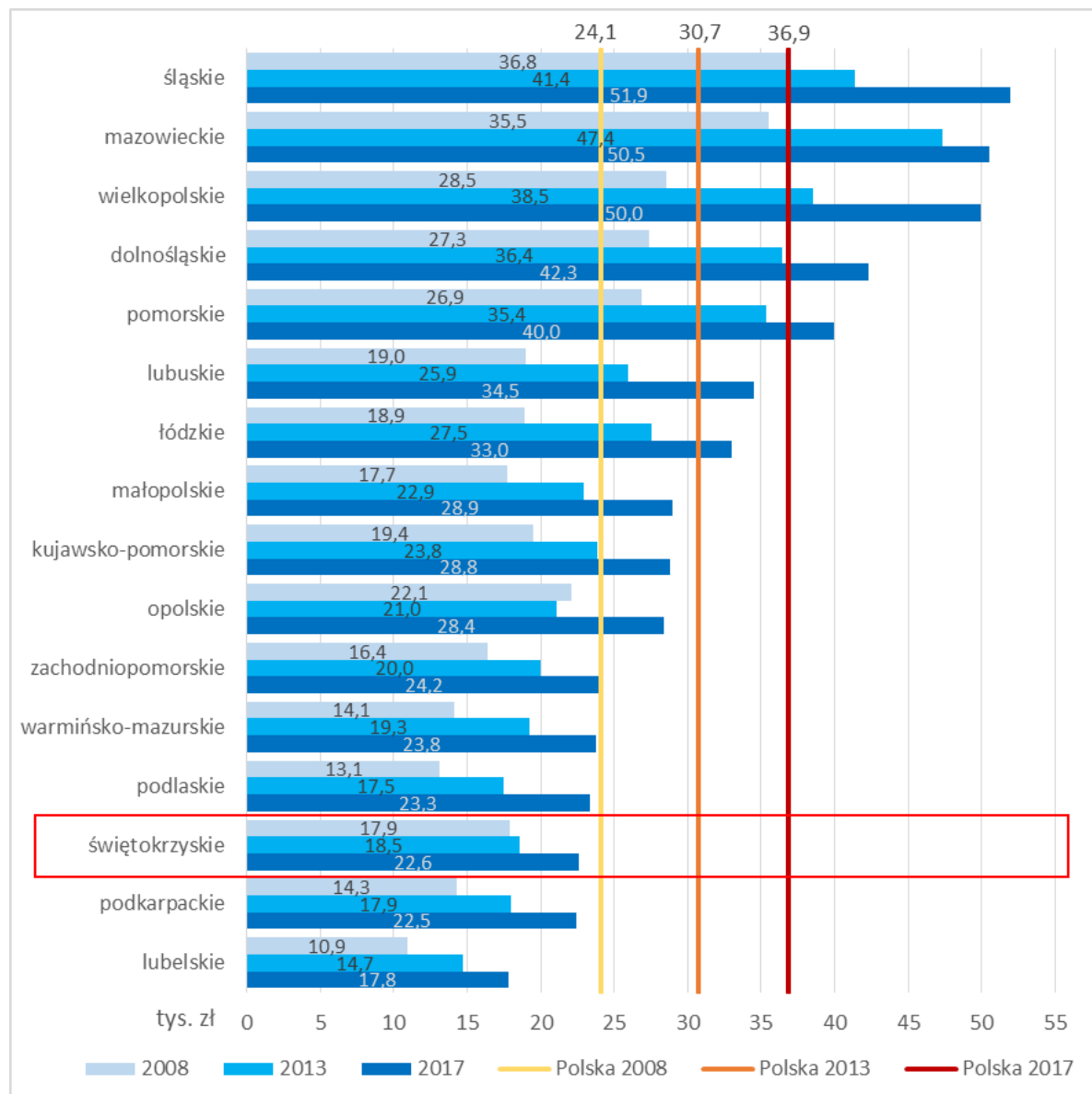
Wykres 39. Wartość dodana brutto w zł na 1 pracującego w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Z związku ze znaczeniem działalności przemysłowej dla gospodarki regionu poniżej przedstawiono skalę produkcji sprzedanej przemysłu w przeliczeniu na mieszkańca. Ponownie, **mimo odnotowywanych w ostatnich latach wzrostów, i ten wskaźnik potwierdza trudną sytuację gospodarczą regionu, szczególnie w porównaniu ze skalą wzrostów w województwach, które jeszcze w 2008 r. cechowały się słabszymi, niż świętokrzyskie parametrami** (małopolskie, podlaskie, zachodniopomorskie, a nawet warmińsko-mazurskie).

Wykres 40. Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca w tys. zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

2.4.2. Przedsiębiorstwa i przedsiębiorczość

Główne gałęzie przemysłu na terenie świętokrzyskiego to przemysł: metalowy i maszynowy (Skarżysko-Kamienna, Starachowice, Kielce, Ostrowiec Świętokrzyski, Końskie), materiałów budowlanych (Kielce, Pińczów, Małogoszcz, Ożarów, Ostrowiec Świętokrzyski), ceramiczny (Końskie, Ćmielów), hutniczy (Ostrowiec Świętokrzyski), energetyczny (Połaniec). Należy podkreślić, że przemysł województwa ukształtował się w powiązaniu z zasobami skalnymi i energetycznymi zlokalizowanymi w regionie świętokrzyskim. Województwo świętokrzyskie należy do grupy województw, w których

odnotowuje się wysoki udział firm działających w sekcji związanej z przemysłem i budownictwem – 24,19% (27 505 podmiotów w 2018 r.). Świętokrzyskie zajmuje pod tym względem 2 miejsce w kraju, przy średniej 21,60%. Nieznacznie większy procentowy udział podmiotów w tej sekcji miało jedynie województwo opolskie – 24,32%⁸³.

Do największych świętokrzyskich przedsiębiorstw należą:

- Celsa Huta Ostrowiec z siedzibą w Ostrowcu Świętokrzyskim,
- Grupa PSB Handel z siedzibą w miejscowości Wełecz koło Buska Zdroju (handel materiałami budowlanymi, markety „Mrówka” i „Mini Mrówka”),
- Enea Elektrownia Połaniec w Zawadzie koło Połańca (produkcja energii),
- MAN BUS ze Starachowic (produkcja samochodów ciężarowych i autobusów),
- NSG Group w Polsce w Sandomierzu (producent szyb samochodowych i szkła przemysłowego),
- Cersanit z siedzibą w Kielcach (ceramika łazienkowa),
- Lafarge Cement z Małogoszczy (produkcja cementu),
- Kolporter z siedzibą w Kielcach (dystrybucja prasy),
- Grupa Kapitałowa Barlinek w Kielcach (produkcja podłóg drewnianych),
- Grupa Kapitałowa Echo Investment (usługi inwestycyjno-developerskie),
- Frega Frejowski, Garbol z Kielc (sprzedaż hurtowa),
- NSK Bearings Polska z Kielc (produkcja części samochodowych),
- Grupa Kapitałowa ZPUE z Włoszczowy (produkcja urządzeń elektroenergetycznych),
- Mesko w Skarżysku-Kamiennej (produkcja broni i amunicji),
- Pilkington Igp z Sandomierza (produkcja szkła),
- Dyckerhoff Polska z miejscowości Sitkówka-Nowiny (produkcja cementu),
- Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska we Włoszczowie (przetwórstwo mleczne),
- Trzuskawica z miejscowości Sitkówka-Nowiny (produkcja materiałów budowlanych)
- Kerry Polska z siedzibą w Kielcach (przetwórstwo spożywcze),
- Ekoplon z miejscowości Grabki Duże (producent środków żywienia zwierząt i nawozów⁸⁴).

Wśród wyżej wymienionych do największych pracodawców w regionie należą: Cersanit (ok. 7,7 tys. pracowników), NSG Group w Polsce (ok. 4 tys. pracowników) i MAN BUS (ok. 2,4 tys. pracowników)⁸⁵.

Należy wskazać, że podstawę dla rozwijającego się w województwie świętokrzyskim przetwórstwa spożywczego stanowi rolnictwo, które obejmuje istotną część gospodarki tego województwa. Rozwija się uprawa warzyw gruntowych, sadownictwo i uprawa krzewów. W ogólnej wartości globalnej produkcji rolniczej w 2017 r. w województwie świętokrzyskim 63,4% stanowiła

⁸³ Założenia programowe SRWŚ 2030+, s. 12.

⁸⁴ Kolejność za rankingiem „Złota setka 2019” dziennika Echo Dnia.

⁸⁵ Tamże.

produkcja roślinna, natomiast na produkcję zwierzęcą przypadało 36,6%⁸⁶ (por. rozdział 2.4.8. *Rolnictwo*).

W województwie świętokrzyskim w 2018 r. do rejestru REGON było wpisanych 113 717 podmiotów gospodarki narodowej, co stanowiło zaledwie **2,6% wszystkich podmiotów tego typu w kraju (13 miejsce wśród województw w kraju)**.

W mieście Kielce zarejestrowana jest ponad jedna czwarta przedsiębiorstw w regionie (28 321 podmiotów). Natomiast łącznie na obszarze Kielc i powiatu kieleckiego (powiat kielecki – 17 548 podmiotów, co stanowi 15% firm działających w regionie) zarejestrowanych było aż 40% podmiotów gospodarczych województwa⁸⁷. Najmniej podmiotów zarejestrowanych było w powiecie o charakterze typowo rolniczym – kazimierskim oraz pińczowskim (odpowiednio 1 895 i 2 667 jednostek). Pod względem liczby podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców województwo zajmowało w 2018 r. 12 pozycję w kraju.

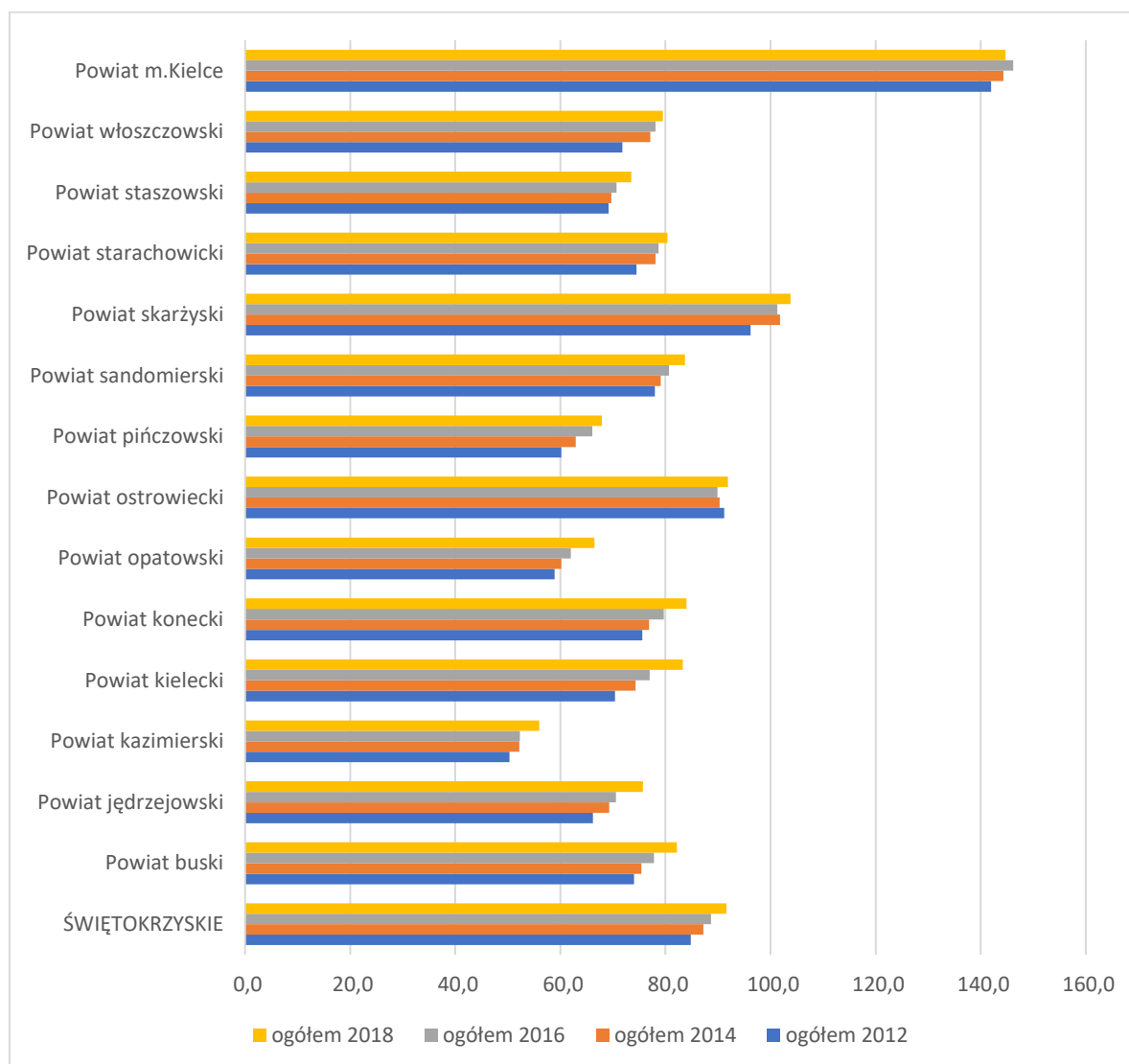
Tabela 43. Podmioty według klas wielkości na 1000 mieszkańców ogółem w 2018 r.

Jednostka terytorialna	Ogółem	Klasa wielkości według liczby pracujących			
		0–9	10–49	50–249	250–999
Polska	113,6	109,2	3,6	0,7	0,1
Dolnośląskie	129,4	125,0	3,5	0,7	0,1
Kujawsko-pomorskie	95,1	91,0	3,3	0,7	0,1
Lubelskie	85,4	82,1	2,7	0,6	0,0
Lubuskie	111,7	107,3	3,5	0,7	0,1
Łódzkie	100,4	95,9	3,7	0,7	0,1
Małopolskie	115,1	110,7	3,7	0,7	0,1
Mazowieckie	151,1	145,5	4,5	0,9	0,1
Opolskie	102,3	98,1	3,4	0,6	0,1
Podkarpackie	82,1	78,7	2,8	0,6	0,1
Podlaskie	87,2	83,9	2,6	0,6	0,1
Pomorskie	127,1	122,6	3,6	0,8	0,1
Śląskie	104,2	99,4	4,0	0,8	0,1
Świętokrzyskie	91,6	87,7	3,2	0,7	0,1
Warmińsko-mazurskie	89,0	85,2	3,0	0,7	0,1
Wielkopolskie	123,0	117,7	4,3	0,8	0,1
Zachodniopomorskie	131,7	127,3	3,6	0,7	0,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

⁸⁶ Założenia programowe SRWŚ 2030+, s. 13.

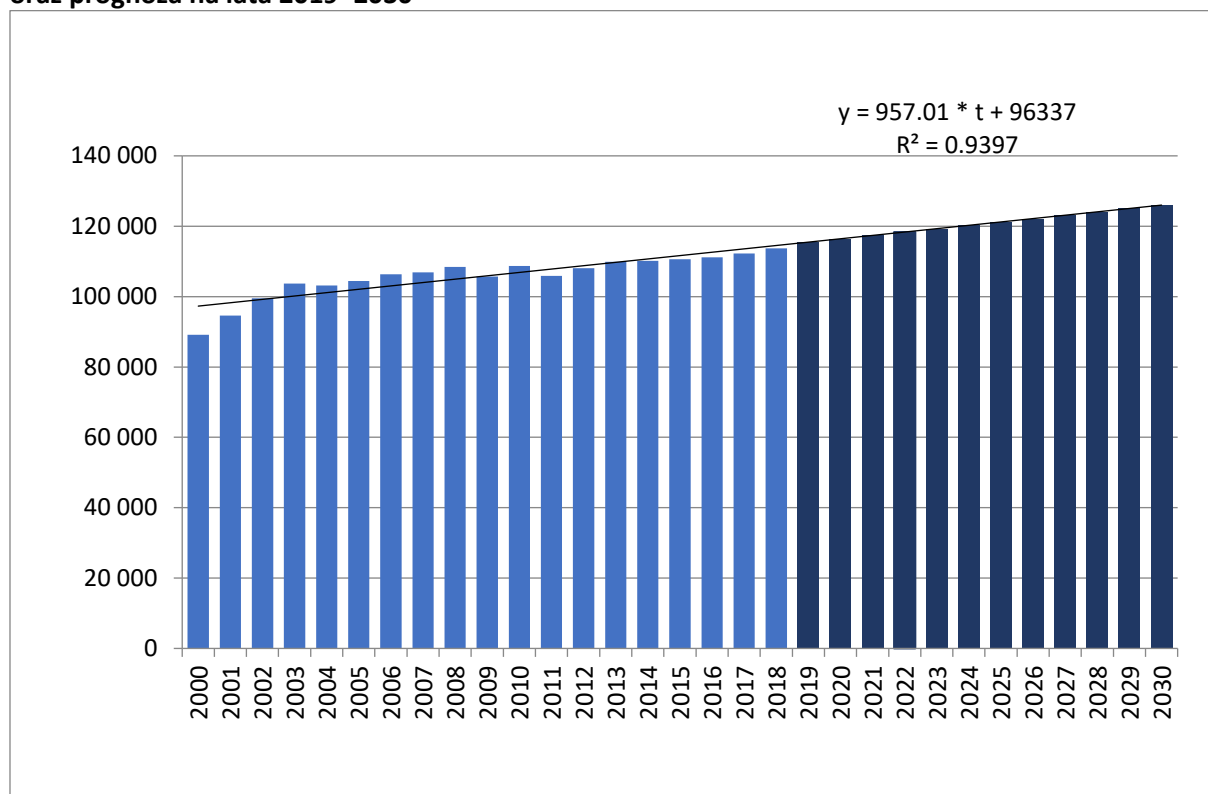
⁸⁷ Tamże, s. 12.

Wykres 41. Przedsiębiorczość w powiatach i województwie świętokrzyskim w latach 2012–2018 – podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców ogółem

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Obserwując kształtowanie się zbiorowości podmiotów gospodarczych po 2000 r., można zauważyć długookresową prawidłowość stałego systematycznego wzrostu liczby funkcjonujących podmiotów gospodarczych. Wzrost ten sięga blisko 1000 podmiotów rocznie (przeciętnie średniorocznie 957) i stanowi wzrost o blisko 1% ogółu podmiotów. **Optymizmem napawa fakt, że świętokrzyskie znajduje się w pierwszej piątce województw w kraju pod względem rejestracji nowych firm (dynamika zakładania nowych podmiotów osiągnęła tam 11,71% i znacznie przewyższała krajową, która wynosiła 7,43%).**

Prognoza liczby podmiotów, wykonana na potrzeby Diagnozy, przewiduje dalszy stały, choć niewielki, wzrost populacji świętokrzyskich firm, w perspektywie roku 2030 o blisko 13 tys. wobec 2018 r. (por. poniższy wykres).

Wykres 42. Liczba podmiotów gospodarczych w województwie świętokrzyskim w latach 2000–2018 oraz prognoza na lata 2019–2030

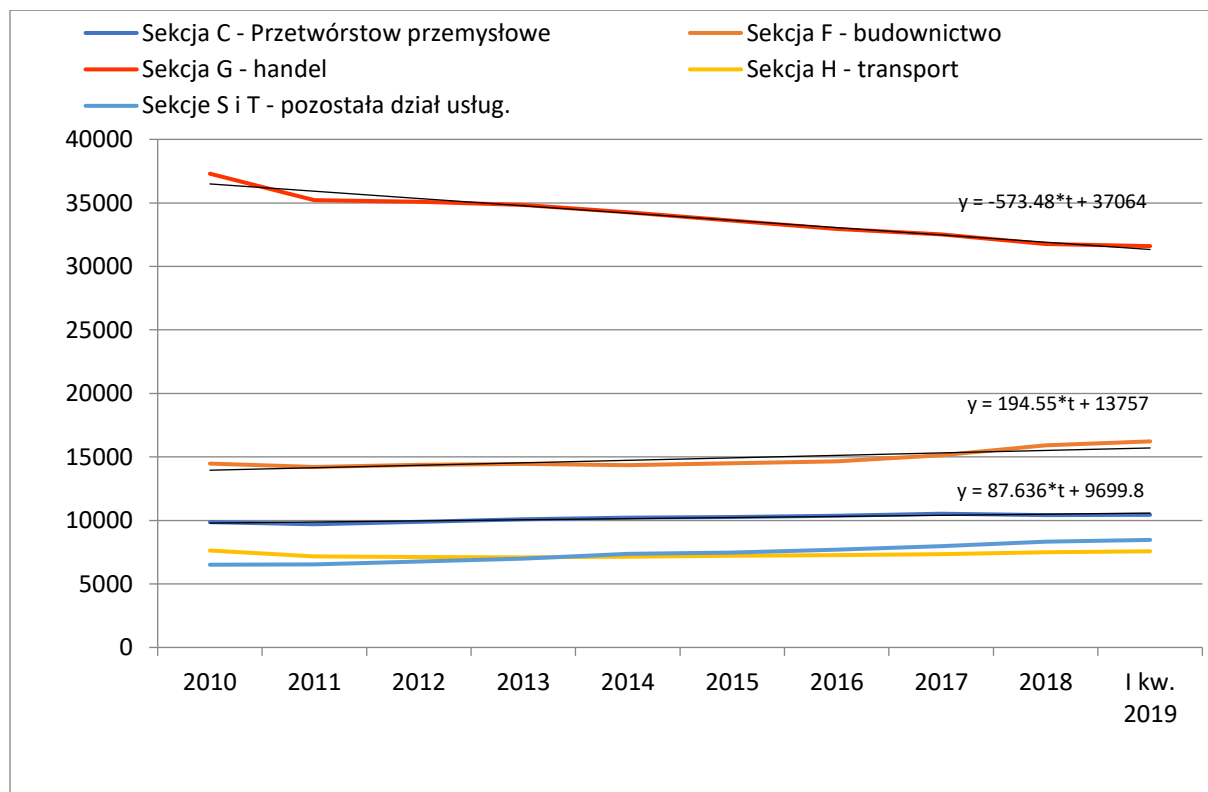
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i własnych szacunków ANK.

Coraz większy udział w ogóle przedsiębiorstw zyskują mikropodmioty, stanowiące w ogóle ponad 95% ogólnej liczby firm. Zmiany te odpowiadają ogólnej tendencji w gospodarce – wzrostowi znaczenia sektora usług, gdzie wiodącymi są właśnie mikropodmioty. Podmioty bardzo duże, duże i średnie zmniejszają swój udział w ogóle przedsiębiorstw i choć spadek ten jest powolny, to systematycznie postępuje. Wiąże się to z przekształceniami gospodarki i centralizacją największych przedsiębiorstw, które przenoszą swe siedziby głównie do Warszawy. Podobny proces jest obserwowany w innych województwach. Z punktu widzenia regionalnego rynku pracy i gospodarki małe i mikropodmioty odgrywać będą coraz większą rolę. Prognozuje się ich dalszy systematyczny przyrost, zgodnie z obserwowaną dotychczas tendencją, która pozostała niezachwiana także podczas spowolnienia gospodarczego w latach 2008–2010. Ważne, że tworzą one nowe miejsca pracy w regionie i uzupełniają ubytek związany ze zmniejszaniem się znaczenia gospodarczego podmiotów największych. Warto też podkreślić, że **w ostatnich latach świętokrzyskie charakteryzowało się niewielką liczbą ogłoszonych upadłości na tle innych województw** (dla 2018 r. spośród 615 ogłoszonych w Polsce upadłości jedynie 16 stanowiły firmy z siedzibą w tym województwie).

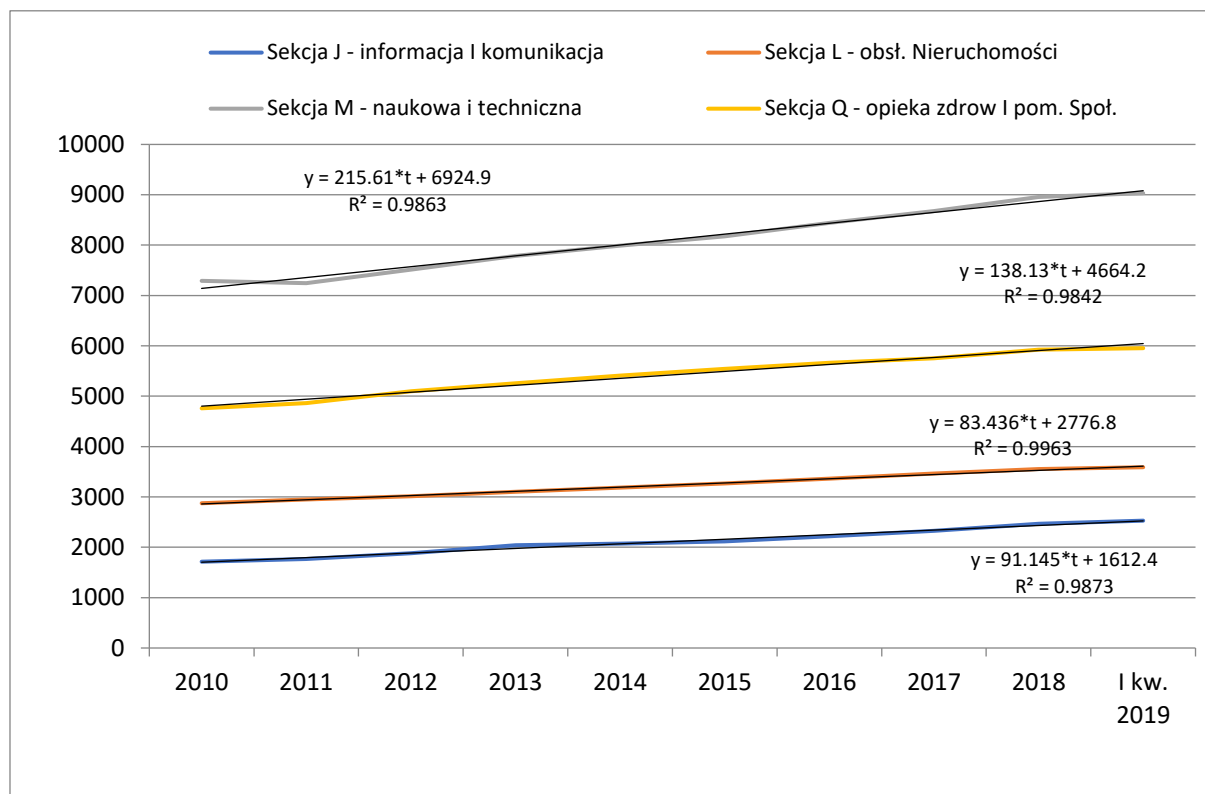
Podkreślenia wymaga, że **wzrost liczby podmiotów przyczynia się do tworzenia nowych miejsc pracy, a średnioroczne saldo przewyższa liczbę miejsc zlikwidowanych o około 855. Co ważne, tendencja występuje od kilkunastu lat, będąc dobrym sygnałem o systematycznym rozwoju gospodarki województwa.**

Jeśli chodzi o strukturę rodzajów działalności gospodarczej, to obserwuje się istotne zmniejszenie liczby podmiotów w sekcji G, handel hurtowy i detaliczny. Natomiast praktycznie we wszystkich pozostałych następuje wzrost. Wyższy wzrost obserwowany jest w sekcjach: M – działalność naukowa i techniczna, F – budownictwo oraz Q – opieka zdrowotna, a nieco mniejsze w: C – przetwórstwo przemysłowe, J – informacja i komunikacja, L – obsługa nieruchomości (por. wykresy poniżej). Należy podkreślić, że szczególnie korzystny jest wzrost liczby podmiotów w sekcjach, które świadczą o nowoczesności regionalnej gospodarki i wychodzeniu naprzeciw wyzwaniom rozwojowym (głównie M, J, Q).

Wykres 43. Zmiany w liczbie podmiotów w wybranych sekcjach PKD (C, F, G, H, S i T)

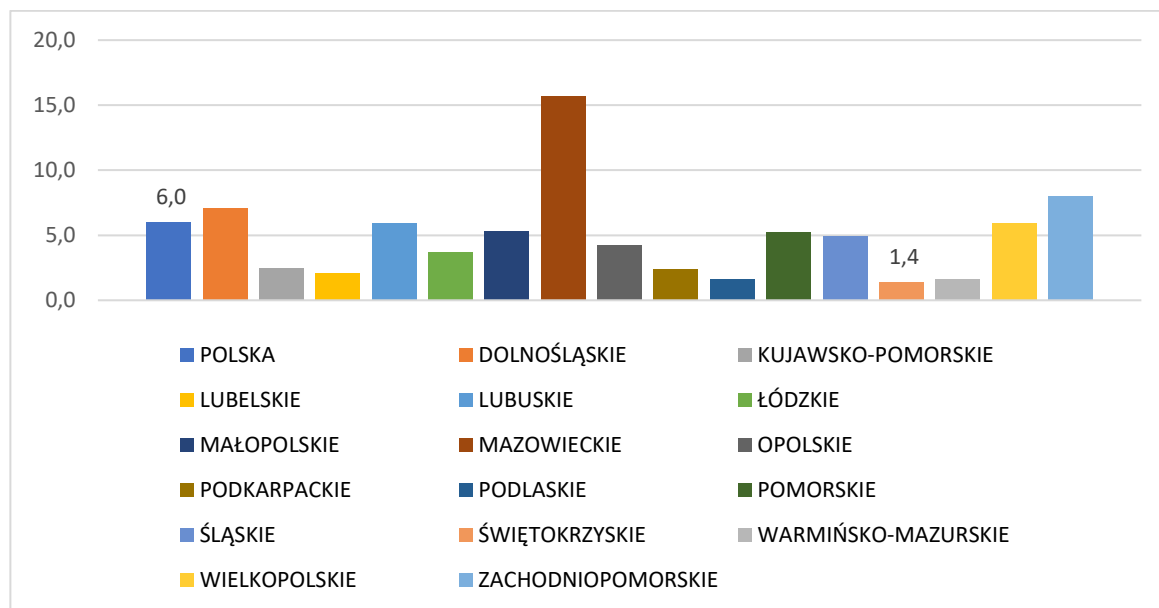
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 44. Zmiany w liczbie podmiotów w wybranych sekcjach PKD (J, M, L i Q)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Natomiast z punktu widzenia rynku pracy największe przeciętne zatrudnienie w województwie dają sekcje: C – przetwórstwo przemysłowe (ok. 62 tys. osób w 2018 r.) oraz G – handel hurtowy i detaliczny (35,3 tys. w 2018 r.) W dalszej kolejności są to: P – edukacja, Q – opieka zdrowotna i pomoc społeczna oraz O – administracja publiczna i obrona narodowa. **Spada natomiast znaczenie sekcji F – budownictwo i to systematycznie** – 21 tys. zatrudnionych w 2011 r., a niecałe 16 tys. w 2018 r. (spadek przeciętnego zatrudnienia w tej branży o blisko jedną czwartą), co może niepokoić ze względu na strategiczne znaczenie tego sektora w gospodarce i polityce rozwoju województwa. Szczególna sytuacja dotyczy sekcji A – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, w której w 2018 r. przeciętne zatrudnienie wyniosło co prawda jedynie 355 tys. osób, natomiast wśród pracujących było to 149,7 tys. osób, co odpowiadało 31,10% wszystkich pracujących w województwie świętokrzyskim i 6,26% wszystkich pracujących w tej sekcji w Polsce. **Rolnictwo ma więc duże znaczenie dla rozwoju regionu świętokrzyskiego**, zarówno z uwagi na znaczną część terytorium zajmowaną przez obszary rolnicze, jak i duży odsetek ludzi pracujących w tej branży.

Region charakteryzuje się niskim udziałem podmiotów zagranicznych i spółek z udziałem kapitału zagranicznego. W skali Polski odnotowywany jest spadek (11%) podmiotów z kapitałem zagranicznym, tendencja ta dotyczy też świętokrzyskiego. W 2017 r. w regionie było jedynie 169 podmiotów z kapitałem zagranicznym, co wobec lat 2013–2014 oznacza ubytek 15 podmiotów. Niepokoić może jednak bardziej, że za spadkiem liczby podmiotów idzie także utrata kapitału zagranicznego (z 2,9 mld zł w 2014 r. do 2,07 mld zł w 2017 r.). Na poniższym wykresie przedstawiono podmioty z kapitałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców w Polsce i województwach.

Wykres 45. Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Niepokojący jest również znikomy udział świętokrzyskich spółek z udziałem kapitału zagranicznego w skali kraju (najniższy spośród polskich regionów 0,64%).

Tabela 44. Aktywne spółki z udziałem kapitału zagranicznego zarejestrowane w KRS według województw, stan na 30.06.2019 r.

Jednostka terytorialna	Aktywne spółki zarejestrowane w KRS	
	Liczba podmiotów	Udział w ogóle dla Polski
Dolnośląskie	6416	7,78
Kujawsko-Pomorskie	1503	1,82
Lubelskie	1847	2,24
Lubuskie	1484	1,80
Łódzkie	2685	3,25
Małopolskie	6240	7,56
Mazowieckie	38644	46,84
Opolskie	920	1,12
Podkarpackie	2243	2,72
Podlaskie	983	1,19
Pomorskie	3413	4,14
Śląskie	5361	6,50
Świętokrzyskie	530	0,64
Warmińsko-Mazurskie	717	0,87
Wielkopolskie	6371	7,72
Zachodniopomorskie	3151	3,82

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej.

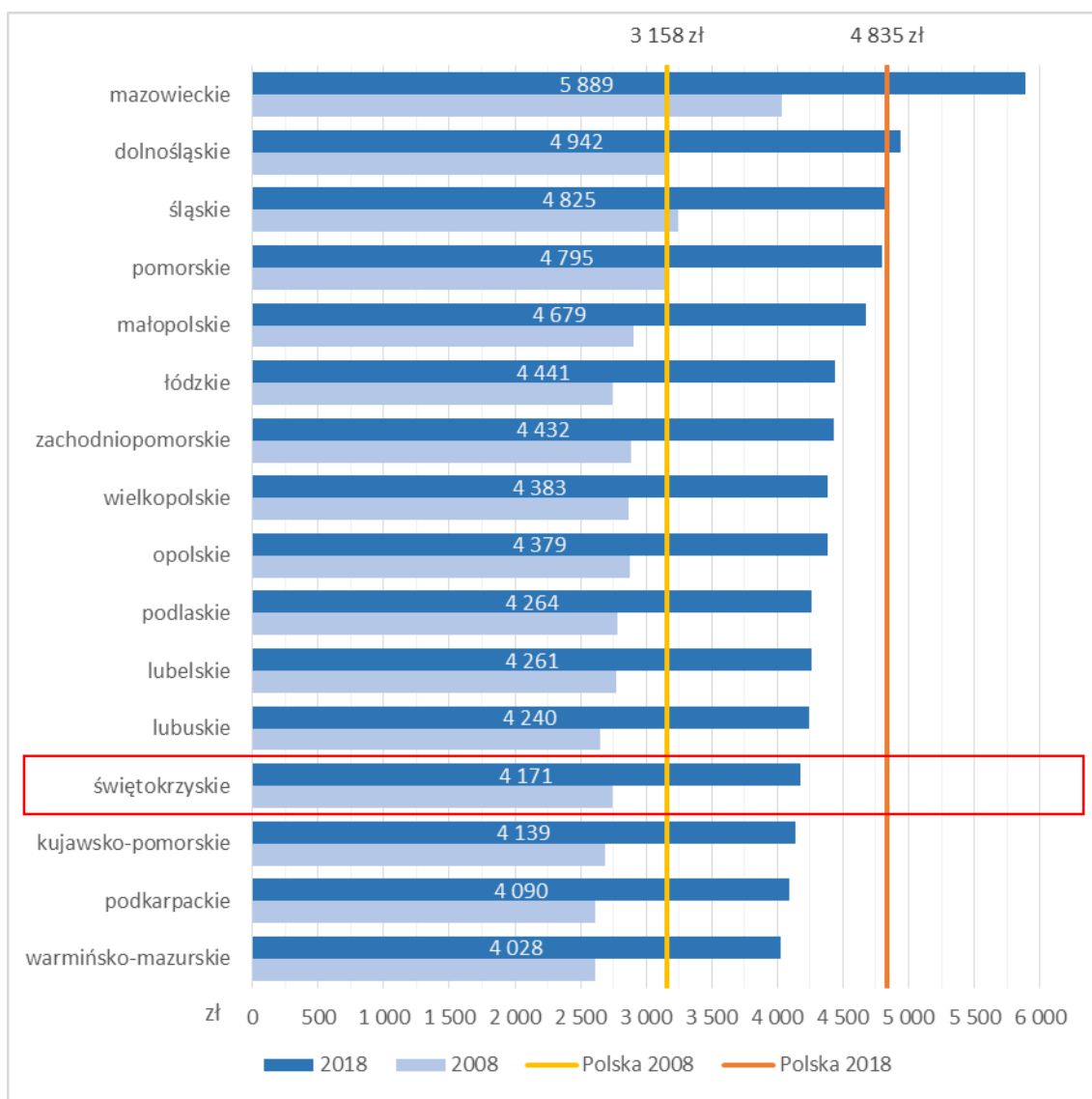
2.4.3. Zatrudnienie i wynagrodzenia

W latach 2013–2017 zarówno w kraju, jak i w województwie świętokrzyskim następował stały wzrost zatrudnienia osób w wieku 15–64 lata. W 2017 r. wskaźnik zatrudnienia osiągnął w regionie wartość 63,6%, odnotowując w omawianym okresie wzrost o 5,6 p.p., przy wzroście dla kraju o 6,1 p.p. Pod względem liczby nowo utworzonych miejsc pracy województwo świętokrzyskie z 15,2 tys. miejsc w 2017 r. zajmowało 14 miejsce, przed województwami lubuskim i opolskim. W regionie wciąż utrzymuje się wysoki udział zatrudnionych w sekcji rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo

(która ma stosunkowo niski wpływ na budowanie produktu krajowego brutto). Na tle innych regionów stosunkowo niewielki był udział zatrudnionych w sektorze usług.

W latach 2008–2018 poziom wynagrodzeń w województwie świętokrzyskim, w stosunku do średnich wynagrodzeń brutto w kraju, nie zmienił się znacząco i w 2018 r. ukształtował się poniżej średniej płacy w Polsce (Wykres 46). Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie wynosiło w 2018 r. 4171 zł i należało do najniższych w Polsce (86% przeciętnego wynagrodzenia w kraju). W ciągu dekady nastąpił wzrost wynagrodzenia z poziomu 2745 zł, tj. o 52%. Jednak wzrost wynagrodzeń w świętokrzyskim utrzymywał się na poziomie niższym od średniej krajowej (53%). Konsekwencją tego jest fakt, że **poziom wynagrodzeń w regionie nie tylko nie zmniejszył dystansu do średniego wynagrodzenia brutto w Polsce, ale region spadł z 11 na 13 pozycję pod względem wysokości wynagrodzeń.**

Wykres 46. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto według województw (bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób) w latach 2008 i 2018

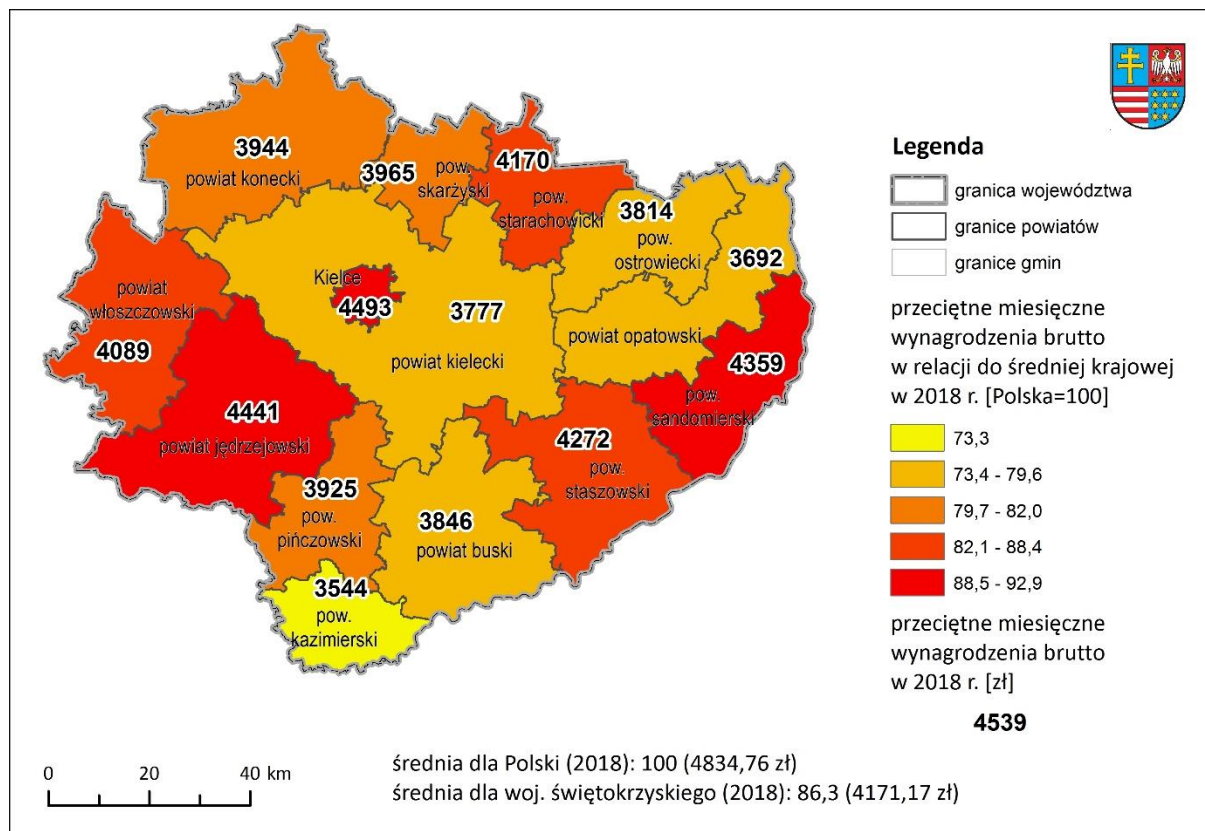

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rozkład powiatowy zmian w wynagrodzeniu brutto w województwie świętokrzyskim przedstawiono na mapach poniżej. Najwyższe przeciętne wynagrodzenie w 2018 r. odnotowano w Kielcach oraz w powiatach sandomierskim i jędrzejowskim, natomiast najniższe w powiecie

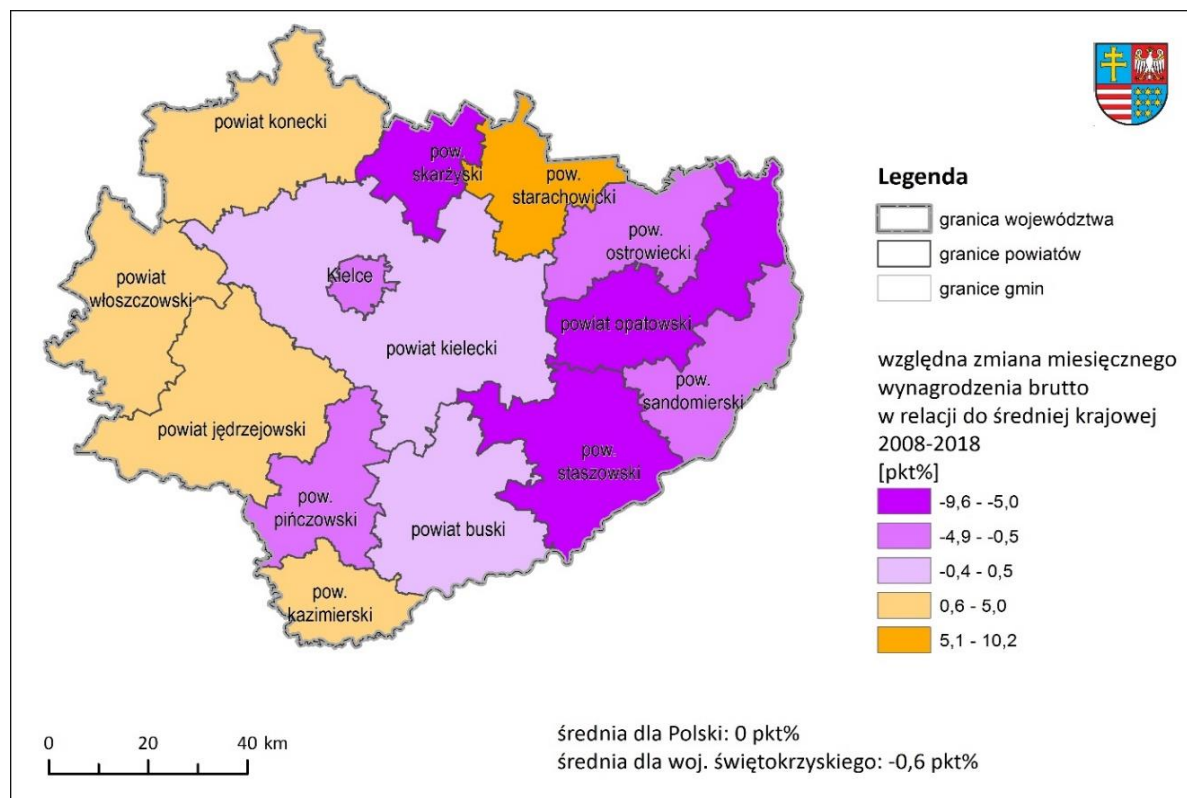
kazimierskim. Warto natomiast zauważyć, że żaden z powiatów – w tym Kielce – nie przekroczył wartości średniej dla kraju. W większości powiatów dystans do średniego wynagrodzenia w Polsce powiększył się, istotniejszą poprawę zanotował tylko powiat starachowicki (**Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.**0).

Ryc. 29. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w województwie świętokrzyskim (bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób) w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

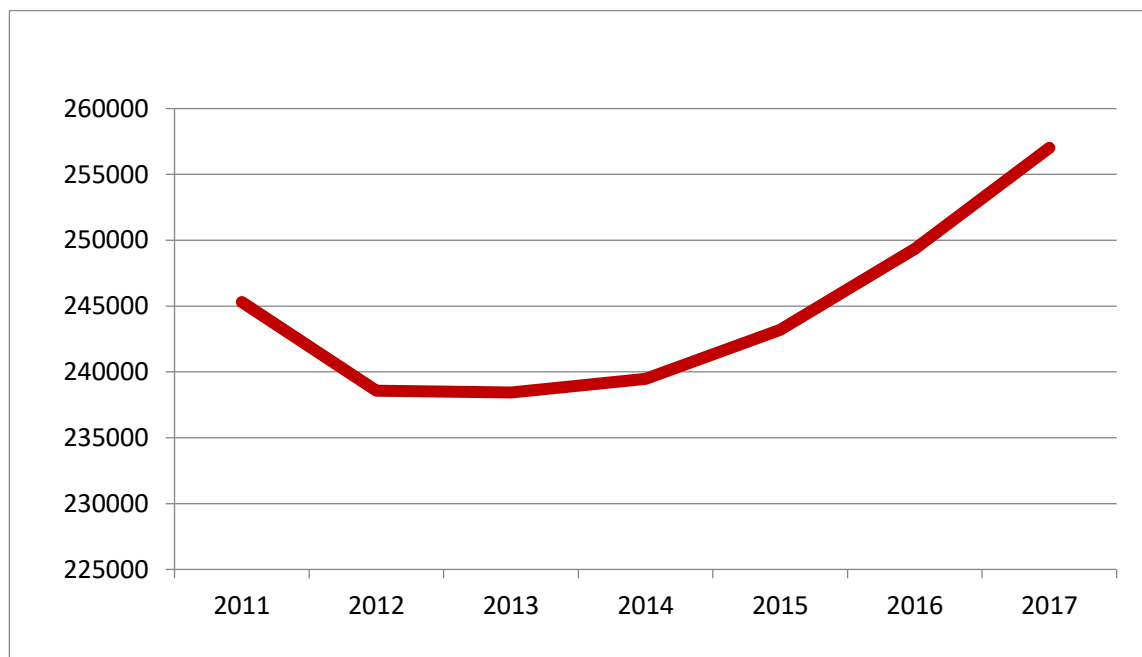
Ryc. 30. Względna zmiana miesięcznego wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Istotnym zjawiskiem jest obserwowane od 2010 r. powiększanie się populacji pracujących. Pomimo procesów depopulacyjnych, w tym w szczególności coraz mniejszej liczby osób w wieku produkcyjnym, wzrastała liczba miejsc pracy. Zmniejszyły się problemy ze znalezieniem pracy. Szybko malała liczba zarejestrowanych bezrobotnych, co przełożyło się na znaczny spadek stopy bezrobocia.

Wykres 47. Liczba pracujących w latach 2011–2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Niezależnie od obserwowanych pozytywnych zmian województwo świętokrzyskie w porównaniu z sąsiadującymi województwami charakteryzowało się w 2018 r. najmniejszym udziałem w ogólnopolskiej liczbie podmiotów zarejestrowanych (2,6%) oraz proporcją nowo rejestrowanych podmiotów (2,7%). Udział województwa w przeciętnym zatrudnieniu w kraju wyniósł 2,3%, a niższe odsetki zanotowano w trzech województwach, tj. w lubuskim (2,2%), podlaskim (2,1%) i opolskim (1,9%).

2.4.4. Przedsiębiorczość społeczna

Wskazywana już wyżej w Diagnozie potrzeba budowania kapitału społecznego oraz kryzys skuteczności dotychczasowych narzędzi redukujących zjawiska społecznie niekorzystne wymagają wdrożenia mechanizmów, które będą wpływać na zmiany zarówno w sferze społecznej (aktywizacji społecznej), jak i gospodarczej (promowanie postaw przedsiębiorczych i aktywizacja zawodowa). **Województwo świętokrzyskie ma już bogate doświadczenie w tworzeniu ram dla rozwoju ekonomii (przedsiębiorczości) społecznej⁸⁸.**

W 2018 r. w województwie funkcjonowały 2 akredytowane Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES): Kielecko-Ostrowiecki OWES i Świętokrzyski OWES (działalność współfinansowana ze środków RPO WŚ na lata 2014–2020). W 2018 r. 78 jednostek samorządu terytorialnego z obszaru województwa (w 2017 r. – 78, a w 2016 r. – 61) zawierało zapisy dotyczące ekonomii społecznej w dokumentach strategicznych.

W 2018 r. sektor ekonomii społecznej obejmował 62 spółdzielnie socjalne, 32 Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ), 6 Centrów Integracji Społecznej (CIS), 11 Klubów Integracji Społecznej (KIS), 4 Zakłady Aktywności Zawodowej (ZAZ) oraz ok. 150 organizacji pozarządowych (NGO). 17 podmiotów ekonomii społecznej posiadało status przedsiębiorstwa społecznego. Zauważalny jest trend odchodzenia od formy działalności, jaką jest spółdzielnia socjalna (według sprawozdań OWES), w 2018 r. na 43 założonych w wyniku ich działalności podmiotów ekonomii społecznej tylko 8 to spółdzielnie socjalne). Przedsiębiorstwa społeczne uczestniczą w inicjatywach klastrowych oraz są członkami Lokalnych Grup Działania funkcjonujących na terenie województwa; 7 podmiotów ekonomii społecznej posiada certyfikat – znak promocyjny ekonomii społecznej „Zakup prospołeczny”: Powiatowy Zakład Aktywności Zawodowej w Stykowie, Zakład Aktywności Zawodowej Caritas Diecezji Kieleckiej, Fundacja „Pomocna Dłoń” Ostrowiec Świętokrzyski, Zakład Aktywności Zawodowej przy Stowarzyszeniu Nadzieja Rodzinie; Fundacja na rzecz promocji zdrowia PULS; Allozaur sp. z o.o., Spółdzielnia socjalna MAXIMUS.

ROPS i akredytowane w województwie OWES tworzą także standardy działania w sektorze ekonomii społecznej, czego przykładem jest ogólnopolska dobra praktyka pn. „Trójki murarskie”⁸⁹.

2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki

Inteligentne specjalizacje województwa świętokrzyskiego

Główne inteligentne specjalizacje wyznaczone zostały w Strategii Badań i Innowacyjności (RIS3) z 2014 r. z horyzontem czasowym do 2020 r. Zwrócono uwagę, że ujęty w niej opis kluczowych branż regionu pełni funkcję pomocniczą, a ich lista nie stanowi katalogu zamkniętego i będzie podlegać weryfikacji i aktualizacji.

⁸⁸ Por. *Monitoring realizacji „Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie świętokrzyskim do 2020 roku”*, ROPS, Kielce 2019 r.

⁸⁹ Por. <http://www.es.umws.pl/aktualnosci/item/231-swietokrzyskie-dobra-praktyka-w-zakresie-koordynacji-ekonomii-spoecznej> (odczyt 17.09.2019).

Główne inteligentne specjalizacje

PRZEMYSŁ METALOWO-ODLEWNICZY

produkcja metali

odlewnictwo

produkcja wyrobów gotowych z metali

Branża ta skupia swoje działania wokół przemysłu: metalurgicznego, metalowego, maszynowego, budowlanego, spożywczego oraz obejmuje ogół obróbki związanej z cięciem, gięciem, toczeniem, frezowaniem, wierceniem, szlifowaniem, spawaniem i walcowaniem.

NOWOCZESNE ROLNICTWO I PRZETWÓRSTWO SPOŻYWCZE

badania; prace rozwojowe oraz innowacje technologiczne, surowcowe, opakowań; bezpieczna i zdrowa żywność oraz zarządzanie procesami produkcji, dystrybucji i marketingu z zakresu: upraw rolnych, chowu i hodowli zwierząt, produkcji artykułów spożywczych i napojów, leśnictwa, rybactwa, działalności usługowej dotyczącej wynajmu i dzierżawy maszyn i urządzeń.

ZASOBOOSZCZĘDNE BUDOWNICTWO

tworzenie nowych budynków oraz udoskonalanie istniejących obiektów przy wykorzystaniu m.in.:

- materiałów i technologii związanych z termomodernizacją obiektów, skutkujących poprawą działania systemów energetycznych budynków,
- zasobooszczędnych materiałów budowlanych, w tym chemii budowlanej,
- zasobooszczędnych technologii w budownictwie,
- metod poprawiających efektywność gospodarki wodnej m.in. w wyniku usprawnień technologicznych konstrukcji budynku.

TURYSTYKA ZDROWOTNA I PROZDROWOTNA

turystyka medyczna

turystyka uzdrowiskowa

turystyka spa i wellness

turystyka zdrowotna w agroturystyce

Horyzontalne inteligentne specjalizacje

TECHNOLOGIE INFORMACYJNO-KOMUNIKACYJNE

telekomunikacja przewodowa i bezprzewodowa

usługi informatyczne związane z oprogramowaniem i z przetwarzaniem danych

sprzęt telekomunikacyjny

sprzęt komputerowy

BRANŻA TARGOWO-KONGRESOWA

organizacja targów, wystaw, kongresów, konferencji, spotkań

promocja i marketing

zarządzanie wiedzą i działalność B+R

infrastruktura

działalność okołobranżowa

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ ENERGETYCZNY w tym:

wytwarzanie energii

inteligentne sieci elektroenergetyczne

magazynowanie energii

odnawialne źródła energii, OZE w budownictwie, OZE w transporcie

biomasa, biogaz, biopaliwa i inne nośniki energii pochodzące z przetwarzania biomasy

wytwarzanie energii elektrycznej z otaczających źródeł odnawialnych z zastosowaniem *energy harvesting*

energia z odpadów, paliw alternatywnych i ochrona środowiska

paliwa alternatywne

redukowanie i zagospodarowanie związków szkodliwych z emisji i produktów ubocznych z procesu wytwarzania energii

W drodze konkursu dokonano wyboru Konsorcjów na rzecz rozwoju inteligentnych specjalizacji województwa świętokrzyskiego dla każdej z 7 inteligentnych specjalizacji. Każde Konsorcjum skupia niezależne podmioty i jest reprezentowane przez Koordynatorów, którzy pełnią rolę forum wymiany doświadczeń oraz przekazują wiedzę z zakresu danego obszaru.

Rolę koordynatorów poszczególnych inteligentnych specjalizacji pełnią odpowiednio:

I. Zasobooszczędne budownictwo – koordynator Konsorcjum:

Staropolska Izba Przemysłowo-Handlowa.

II. Branża metalowo-odlewnicza – koordynator Konsorcjum:

Staropolska Izba Przemysłowo-Handlowa.

III. Nowoczesne rolnictwo i przetwórstwo spożywcze – koordynator Konsorcjum:

Ośrodek Promowania i Wspierania Przedsiębiorczości Rolnej w Sandomierzu.

IV. Turystyka zdrowotna i prozdrowotna – koordynator Konsorcjum:

Uzdrowisko Busko-Zdrój S.A.

V. Technologie informacyjno-komunikacyjne – koordynator Konsorcjum:

Kielecki Park Technologiczny.

VI. Branża targowo-kongresowa – koordynator Konsorcjum:

Izba Gospodarcza „Grono Targowe Kielce”.

VII. Zrównoważony rozwój energetyczny – koordynator Konsorcjum:

Świętokrzyskie Centrum Innowacji i Transferu Technologii sp. z o.o.

Ze względu na dynamikę zmian w otoczeniu biznesowym i technologicznym województwo świętokrzyskie planuje aktualizację inteligentnych specjalizacji regionu, która wymagać będzie pogłębionych analizy potrzeb i potencjału w kontekście nowych wyzwań, takich jak np. rozwój sztucznej inteligencji czy zmiany klimatu.

Institucje wspierające innowacyjność i współpracę przedsiębiorstw w regionie

Ważnym podmiotem wspierającym innowacyjność w regionie jest Świętokrzyska Rada Innowacji – ciało doradcze i opiniotwórcze Zarządu Województwa w zakresie kreowania polityki innowacyjnego rozwoju województwa. Szczególną rolą Rady jest zacieśnianie współpracy z instytucjami okołobiznesowymi, izbami gospodarczymi, samorządami lokalnymi i gospodarczymi, agencjami rozwoju lokalnego i regionalnego, uczelniami wyższymi oraz przedsiębiorcami. Członkami ŚRI są „osoby aktywnie włączające się w proces rozwoju regionu Świętokrzyskiego i stale współpracujące z Urzędem Marszałkowskim w obszarze polityki regionalnej, oraz delegaci kluczowych, dla harmonijnego rozwoju, podmiotów i instytucji z ww. środowisk”⁹⁰.

Institucją, która od 2001 r. funkcjonuje jako podmiot otoczenia biznesu w regionie, jest Świętokrzyskie Centrum Innowacji i Transferu Technologii Sp. z o.o., której udziałowcami są aktualnie: województwo świętokrzyskie (90,83% udziałów), i Politechnika Świętokrzyska (9,17% udziałów).

Misją Świętokrzyskiego Centrum Innowacji i Transferu Technologii jest: wspieranie lokalnej przedsiębiorczości oraz stymulowanie rozwoju regionu świętokrzyskiego poprzez: transfer osiągnięć naukowo-badawczych, informację gospodarczą dla małych i średnich przedsiębiorstw, systemy jakości ISO, kształcenie przez internet oraz targi i konferencje.

Ważną rolę na obszarze województwa pełnią dwa parki technologiczne:

- Regionalne Centrum Naukowo-Technologiczne w Podzamczu koło Chęciny, w którego ramach funkcjonują m.in.: Biobank Świętokrzyski, tereny Inwestycyjne, Centrum

⁹⁰ Za: <https://www.spinno.pl/swietokrzyski-system-innowacji/swietokrzyska-rada-innowacji/informacje-o-sri>

Konferencyjno-Szkoleniowe, Centrum Wiedzy i Rozwoju Biogospodarki, Centrum Nauki Leonardo da Vinci;

- Kielecki Park Technologiczny, a w nim m.in.: Zespół Inkubatorów Technologicznych, Centrum Technologiczne, Centrum Druku 3D, Energetyczne Centrum Nauki, Centrum Fashion Design.

Nie do przecenienia jest również aktywność samorządów gospodarczych oraz wielu instytucji otoczenia biznesu działających w województwie, tj.:

- Świętokrzyskiego Funduszu Poręczeńowego Sp. z o.o.,
- Funduszu Pożyczkowego Województwa Świętokrzyskiego Sp. z o.o.,
- Fundacji Agencja Rozwoju Regionalnego w Starachowicach,
- Krajowego Stowarzyszenia Wspierania Przedsiębiorczości w Końskich,
- Izby Rzemieślników i Przedsiębiorców w Kielcach,
- Staropolskiej Izby Przemysłowo-Handlowej,
- Ośrodka Promowania i Wspierania Przedsiębiorczości Rolnej w Sandomierzu,
- Fundacji Rozwoju Regionu Pierzchnica,
- Staszowskiej Izby Gospodarczej,
- Świętokrzyskiego Związku Pracodawców Prywatnych „Lewiatan”,
- Stowarzyszenia Forum Pracodawców w Kielcach,
- Izby Gospodarczej „Grono Targowe Kielce”,
- Konsultacyjnego Zespołu do spraw rozwoju przemysłu województwa świętokrzyskiego powołanego przy Głównym Urzędzie Miar.

Działalność B+R i innowacyjność

Działalność badawczo-rozwojowa ma istotny wpływ na możliwości rozwojowe regionów. **W 2017 r. na działalność badawczo-rozwojową wydano w regionie niespełna 144 mln zł, co stanowiło zaledwie 0,7% kwoty wydawanej na ten cel w skali kraju i było najniższym wynikiem wśród polskich regionów.** Podobnie niski procentowy udział kwot na B+R zanotowano w województwach lubuskim – 0,8% i opolskim 0,9%.

Tabela 45. Nakłady wewnętrzne na działalność B+R w latach 2014–2017

Jednostka terytorialna	Nakłady ogółem				Udział w nakładach dla Polski w 2017 r.
	2014	2015	2016	2017	
	(tys. zł)	(tys. zł)	(tys. zł)	(tys. zł)	
Polska	16 168 229,3	18 060 685,9	17 943 044,6	20 578 461,7	100%
Dolnośląskie	1 070 129,9	1 281 970,6	1 079 494,8	1 517 767,5	7,4%
Kujawsko-pomorskie	255 615,6	364 447,3	289 859,8	437 134,9	2,1%
Lubelskie	690 680,8	733 732,4	624 930,6	668 759,1	3,2%
Lubuskie	68 122,0	89 375,4	83 849,6	164 240,5	0,8%
Łódzkie	703 745,5	734 555,7	699 403,1	858 715,7	4,2%
Małopolskie	1 850 339,3	2 118 563,6	3 196 958,6	2 957 994,9	14,4%
Mazowieckie	6 487 248,9	6 946 141,2	6 878 354,2	7 965 936,0	38,7%
Opolskie	122 278,2	121 168,1	137 980,8	186 904,0	0,9%

Jednostka terytorialna	Nakłady ogółem				Udział w nakładach dla Polski w 2017 r.
	2014	2015	2016	2017	
	(tys. zł)	(tys. zł)	(tys. zł)	(tys. zł)	
Podkarpackie	930 964,0	908 868,4	762 879,7	790 467,3	3,8%
Podlaskie	233 391,6	300 659,5	177 579,2	261 482,9	1,3%
Pomorskie	1 031 727,5	1 156 120,3	1 237 723,7	1 257 049,2	6,1%
Śląskie	1 218 134,4	1 352 235,6	1 204 581,9	1 530 539,8	7,4%
Świętokrzyskie	140 494,8	260 966,8	134 153,4	143 620,9	0,7%
Warmińsko-mazurskie	126 144,7	154 268,5	165 364,4	264 688,3	1,3%
Wielkopolskie	1 059 292,0	1 315 076,0	1 081 203,0	1 244 157,5	6,0%
Zachodniopomorskie	179 920,1	222 536,5	188 727,8	329 003,2	1,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

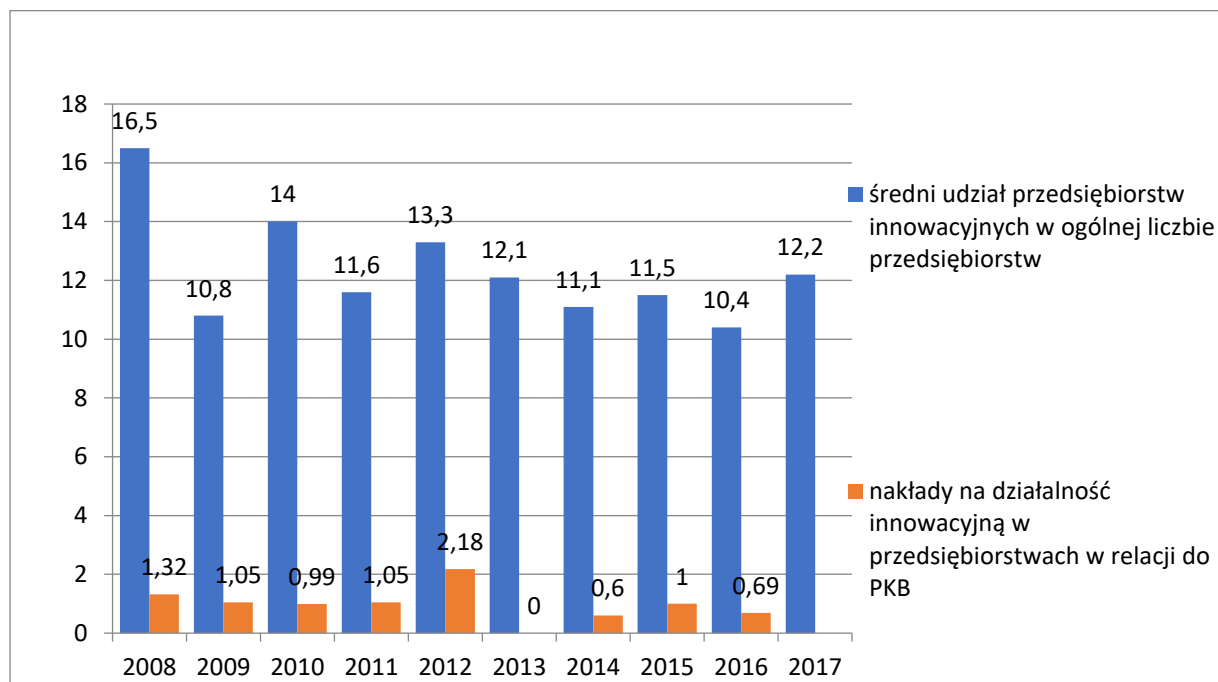
Za niskimi nakładami na działalność B+R idzie także niewielka na tle Polski i większości regionów liczba podmiotów w tej branży.

Tabela 46. Podmioty w działalności B+R w 2017 r.

Nazwa	Ogółem	Ogółem na 100 tys. ludności	Ogółem na 100 tys. podmiotów gospodarki narodowej
Polska	5102	13,3	119,3
Dolnośląskie	358	12,3	98,2
Kujawsko-pomorskie	252	12,1	129,4
Lubelskie	202	9,5	115,3
Lubuskie	81	8,0	72,1
Łódzkie	278	11,2	113,7
Małopolskie	502	14,8	133,6
Mazowieckie	1274	23,7	159,5
Opolskie	115	11,6	114,8
Podkarpackie	305	14,3	178,9
Podlaskie	120	10,1	119,3
Pomorskie	286	12,3	98,3
Śląskie	568	12,5	121,4
Świętokrzyskie	97	7,8	86,6
Warmińsko-mazurskie	106	7,4	84,8
Wielkopolskie	454	13,0	108,4
Zachodniopomorskie	104	6,1	46,7

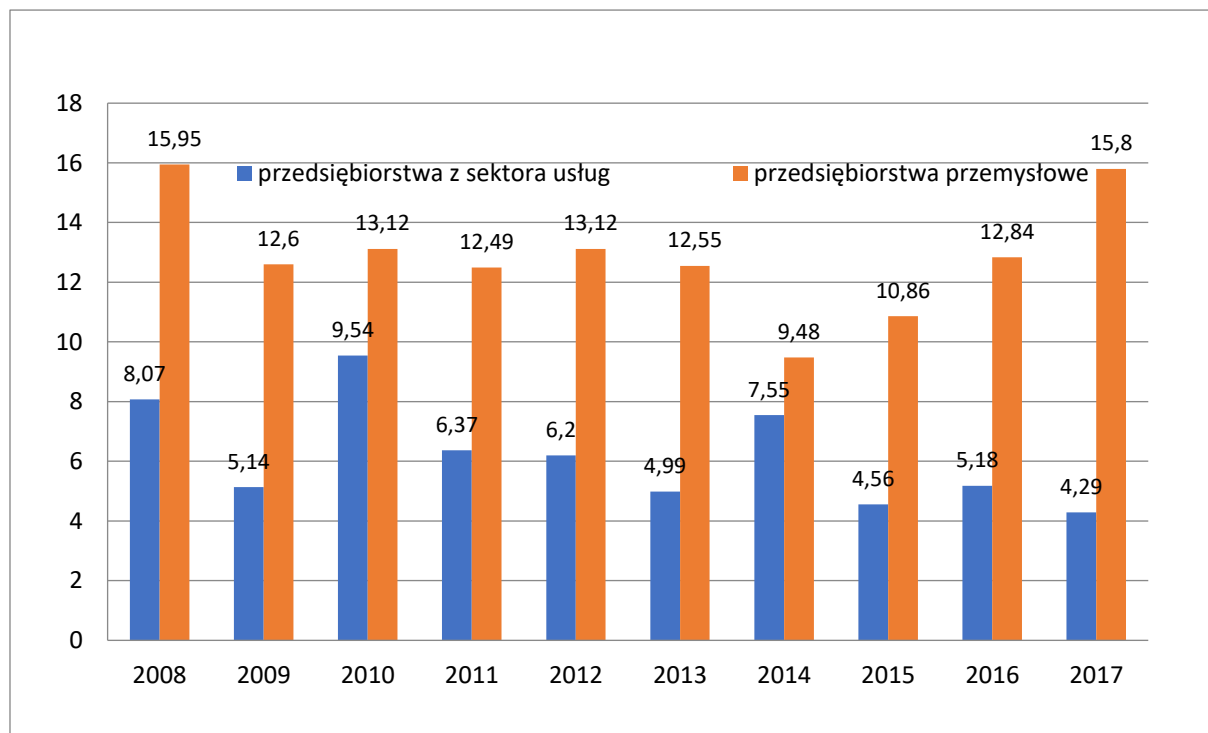
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Niskie nakłady na B+R w województwie świętokrzyskim łączą się z mniejszym niż średnio w Polsce udziałem przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw – w 2017 r. było to 12,2% (spadek z 16,5% w 2008 r.), gdy w kraju udział ten wyniósł 14,5%.

Wykres 48. Udział przedsiębiorstw ponoszących nakłady na działalność innowacyjną oraz nakłady na tę działalność w relacji do PKB regionu w latach 2008–2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Szczególnie niewielki jest udział przedsiębiorstw usługowych prowadzących działalność innowacyjną – w 2017 r. stanowiło to jedynie ok. 4,3% firm tego sektora (znaczący spadek z ponad 8% w 2008 r.).

Wykres 49. Udział przedsiębiorstw ponoszących nakłady na działalność innowacyjną 2008–2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Przekłada się to na niewielką liczbę zgłaszanych wniosków patentowych i przyznawanych patentów. Spośród 1564 patentów udzielonych w 2018 r. jedynie 42 pochodziły od świętokrzyskich podmiotów (2,7%).

Tabela 47. Zgłoszenia patentowe i patenty udzielone w 2018 r.

Jednostka terytorialna	Zgłoszenia w UPRP				Patenty udzielone przez UPRP			
	ogółem	jednostki naukowe PAN, instytuty badawcze, szkoły wyższe	podmioty gospodarcze	osoby fizyczne	ogółem	jednostki naukowe PAN, instytuty badawcze, szkoły wyższe	podmioty gospodarcze	osoby fizyczne
Polska	4 207	1 798	1 779	630	2 906	1 564	1 174	168
Dolnośląskie	371	233	99	39	252	159	80	13
Kujawsko-pomorskie	135	49	71	15	93	38	45	10
Lubelskie	304	200	75	29	168	110	47	11
Lubuskie	140	5	70	65	35	5	28	2
Łódzkie	233	121	83	29	186	108	66	12
Małopolskie	443	211	174	58	345	179	153	13
Mazowieckie	756	289	324	143	534	333	173	28
Opolskie	59	20	29	10	66	44	17	5
Podkarpackie	202	76	103	23	135	36	92	7
Podlaskie	137	30	85	22	44	16	26	2
Pomorskie	207	67	118	22	136	58	65	13
Śląskie	521	194	253	74	378	180	172	26
Świętokrzyskie	63	18	32	13	42	25	13	4
Warmińsko-mazurskie	68	27	29	12	54	29	23	2
Wielkopolskie	369	135	184	50	297	134	148	15
Zachodniopomorskie	199	123	50	26	141	110	26	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Inicjatywy klastrowe w regionie

Na znaczenie inicjatyw klastrowych w województwie świętokrzyskim wskazuje Strategia Badań i Innowacyjności (RIS3) z 2014 r. Inicjatywy tego typu wymienia się także w RPO WŚ na lata 2014–2020 (Priorytet inwestycyjny 1b czy 9v). Specyfika branżowa gospodarki regionu oraz wyznaczone inteligentne specjalizacje powinny sprzyjać rozwojowi tej formy współpracy przedsiębiorstw oraz sektora badawczo-rozwojowego i administracji.

W 2018 r. na obszarze województwa świętokrzyskiego działało 15 klastrów: Klaster Turystyki i Rozwoju Regionalnego „Słońce Regionu”; Klaster Medycyna Polska; Stowarzyszenie Producentów Komponentów Odlewniczych KOM-CAST (obecnie w likwidacji); Pomidor z Ziemi Sandomierskiej; Klaster ogrodniczo-sadowniczy „Ekologiczna żywność”; Świętokrzysko-podkarpacki klaster budowlany INNOWATOR; Grono ceramiczne Końskie-Opoczno; Biomasa Świętokrzyska; Grono Targowe Kielce, Świętokrzysko-Podkarpacki Klaster Energetyczny; Klaster Przemysłowy dawnych terenów Centralnego Okręgu Przemysłowego; Klaster Uzdrowiska Świętokrzyskie; Świętokrzyski Klaster Edukacji Zawodowej; Świętokrzyski Klaster Metalowy; „SYNERGIA” Południowo-Wschodni Klaster Ekonomii

Spółecznej (jego członkami są m.in. 2 spółdzielnie socjalne); Klaster Turystyczny „Szwajcaria Bałtowska” (jego członkiem jest m.in. przedsiębiorstwo społeczne)⁹¹.

Po wzroście w latach 2009–2011 (do 11%) udział przedsiębiorstw przemysłowych współpracujących w ramach inicjatywy klastrowej lub w innych sformalizowanych rodzajach współpracy w liczbie przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie malał i – pomimo ponownego wzrostu w latach 2015–2016 (do 12,6%) – spadł do 4,7 % w 2017 r. i był drugim najniższym udziałem wśród polskich regionów, po lubuskim (dla Polski 8,7%). Oznacza to, że współpraca przedsiębiorstw, w tym innowacyjnych, silnie uzależniona była dotąd od dostępności publicznych środków na wsparcie takich inicjatyw. Warto też podkreślić, że wszystkie województwa, korzystające ze wsparcia Programu Polska Wschodnia, osiągnęły wyższy wskaźnik współpracy klastrowej (od 5,6% w warmińsko-mazurskim, po 12,7% w lubelskim)⁹².

2.4.6. Specjalne strefy ekonomiczne w regionie, dostępność terenów inwestycyjnych

SSE działające w świętokrzyskim

W poprzednich latach duże znaczenie dla rozwoju regionu miały działające w województwie specjalne strefy ekonomiczne. Inwestycje w regionie mogły być lokowane w specjalnie przygotowanych na preferencyjnych warunkach atrakcyjnych lokalizacjach oferowanych przez SSE Krakowska, Starachowicka, Tarnobrzaska w następujących podstrefach:

- SSE Starachowicka, podstrefy: Bliżyn, Kielce, Końskie, Morawica, Ostrowiec Świętokrzyski, Piekoszków, Połaniec, Sędziszów Skarżysko-Kamienna, Starachowice, Stąporków, Suchedniów (informacja o wolnych terenach w tabeli niżej);
- SSE Krakowska, podstrefy: Jędrzejów, w czasie opracowywania Diagnozy dysponowała w strefie przemysłowej miasta Jędrzejowa ok. 6 ha terenów;
- SSE Tarnobrzaska (Tarnobrzaska Specjalna Strefa Ekonomiczna EURO-PARK WISŁOSAN), podstrefy: Opatów, Połaniec, Staszów, Tuczępy – nie posiadała w czasie opracowywania Diagnozy wolnych terenów inwestycyjnych w województwie świętokrzyskim.

Mającą swoją siedzibę w województwie SSE „Starachowice” stanowi jeden z **ważniejszych czynników lokowania inwestycji w świętokrzyskim**. Wiele terenów w strefie jest już w pełni zainwestowanych. W chwili opracowywania Diagnozy wydano 177 zezwoleń na działalność. Zatrudnienie w strefie na koniec II kw. 2019 r. sięgnęło ponad 9,3 tys. Poziom inwestycji przedstawiono w tabeli.

Tabela 48. Zagospodarowanie terenów objętych SSE „Starachowice”

Strefa	Powierzchnia ogólna w ha	Obszar zagospodarowany w ha	Obszar wolny w ha	Zagospodarowanie %
SSE „Starachowice”	707,9814	463,1199	244,8615	65,41
Starachowice	169,1954	162,3066	6,8888	95,93
Ostrowiec Świętokrzyski	95,0194	68,2192	26,8002	71,8
Skarżysko Kamienna	14,8967	5,9525	8,9442	39,96
Końskie	81,484	81,484	0	100
Suchedniów	6,6589	6,6589	0	100

⁹¹ Por. *Monitoring realizacji „Regionalnego programu rozwoju ekonomii społecznej w województwie świętokrzyskim do 2020 roku”*, ROPS, Kielce 2019 r.

⁹² Dane za bazą STRATEG, GUS.

Strefa	Powierzchnia ogólna w ha	Obszar zagospodarowany w ha	Obszar wolny w ha	Zagospodarowanie %
Morawica	64,329	29,0781	35,2509	45,2
Stąporków	19,9483	9,9121	10,0362	49,69
Sędziszów	22,3667	17,101	5,2657	76,46
Kielce	26,0634	20,5386	5,5248	78,8
Połaniec	39,423	0	39,423	0
Staszów	11,1847	1,5515	9,6332	13,87
Razem	550,5695	402,8025	147,767	

Źródło: SSE „Starachowice”.

SSE „Starachowice” jest też inicjatorem porozumienia o powołaniu Świętokrzyskiego Klastra Edukacji Zawodowej (ŚKEZ), które zostało podpisane 27 kwietnia 2015 r. z inicjatywy Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Starachowice” S.A. i Kuratorium Oświaty w Kielcach. Patronat honorowy nad tą inicjatywą objął Minister Rozwoju. Inicjatywa zrzesza ponad 50 podmiotów publicznych i prywatnych.

Ustawa o wspieraniu nowych inwestycji z 2018 r.⁹³ stworzyła nowe możliwości udzielania przedsiębiorcom wsparcia na realizację inwestycji, czyniąc SSE – w przypadku województwa świętokrzyskiego przede wszystkim SSE „Starachowice”⁹⁴ – zarządzającymi obszarami wyznaczonymi Rozporządzeniem Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 29 sierpnia 2018 r.⁹⁵, określonymi skalą powiatową. Oznaczać to będzie możliwość szerszego oddziaływania na terytorium regionu instrumentów wsparcia, wpływając na wzrost ich atrakcyjności inwestycyjnej.

Atrakcyjność inwestycyjna i dostępność terenów inwestycyjnych

Województwo świętokrzyskie charakteryzowało się niską oceną atrakcyjności inwestycyjnej, należąc także do grupy najmniej atrakcyjnych i najbiedniejszych regionów Unii Europejskiej⁹⁶.

W badaniu, wykonanym na zlecenie Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu (PAIH) przez Szkołę Główną Handlową w Warszawie pt. „Atrakcyjność Inwestycyjna Regionów 2017” region uzyskał ocenę E atrakcyjności inwestycyjnej, choć na mapie województwa występowały również obszary o wysokiej atrakcyjności A i B. Wiązała się ona zazwyczaj z występowaniem Specjalnych Stref Ekonomicznych. Najmniej atrakcyjną część regionu stanowiły powiaty i gminy zlokalizowane na południowym zachodzie (wykorzystywane głównie rolniczo) i pozbawione dotąd instrumentów zachęcających do inwestowania w postaci SSE. Jak wskazano w poprzednim rozdziale, sytuacja ta, w związku ze zmianą zasad wspierania inwestycji, może ulec korzystnym zmianom.

⁹³ Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o wspieraniu nowych inwestycji (Dz. U. poz. 1162 ze zm.).

⁹⁴ Por. Rozporządzenie Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 29 sierpnia 2018 r. w sprawie powierzenia zarządzającemu Specjalną Strefą Ekonomiczną „Starachowice” wydawania decyzji o wsparciu oraz wykonywania kontroli realizacji decyzji o wsparciu (Dz. U. poz. 1703).

⁹⁵ Rozporządzenie Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 29 sierpnia 2018 r. w sprawie ustalenia obszarów i przypisania ich zarządzającym (Dz. U. poz. 1698).

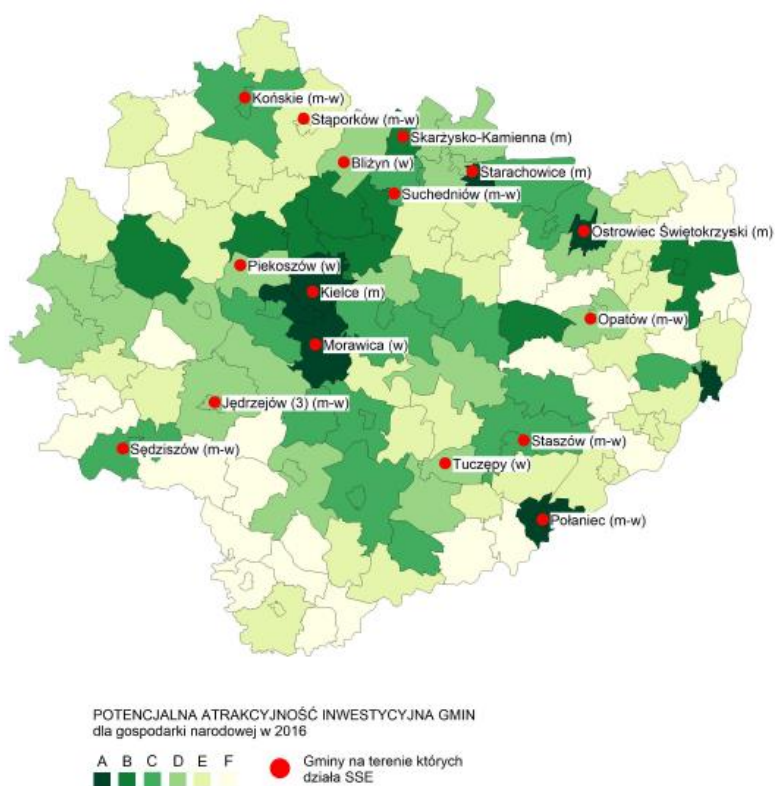
⁹⁶ Por. informacje w kolejnym podrozdziale.

Tabela 49. Powiaty i gminy województwa świętokrzyskiego o wysokiej potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej

Klasa potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej	Powiaty	Gminy*
A	Miasto Kielce	Kielce (m), Morawica (w) ⁹⁷ , Ostrowiec Świętokrzyski (m), Połaniec (m-w), Sandomierz (m), Sitkówka-Nowiny (w), Starachowice (m)
B	-	Baćkowice (w), Krasocin (w), Łączna (w), Mastów (w), Miedziana Góra (w), Ożarów (m-w), Skarżysko-Kamienna (m), Strawczyn (w), Zagnańsk (w)

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu Instytutu Przedsiębiorczości Szkoły Głównej Handlowej: *Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017*, wykonanego na zlecenie PAIH; *(m) – gmina miejska, (w) – gmina wiejska, (m-w) – gmina miejsko-wiejska.

Ryc. 31. Atrakcyjność inwestycyjna gmin województwa świętokrzyskiego

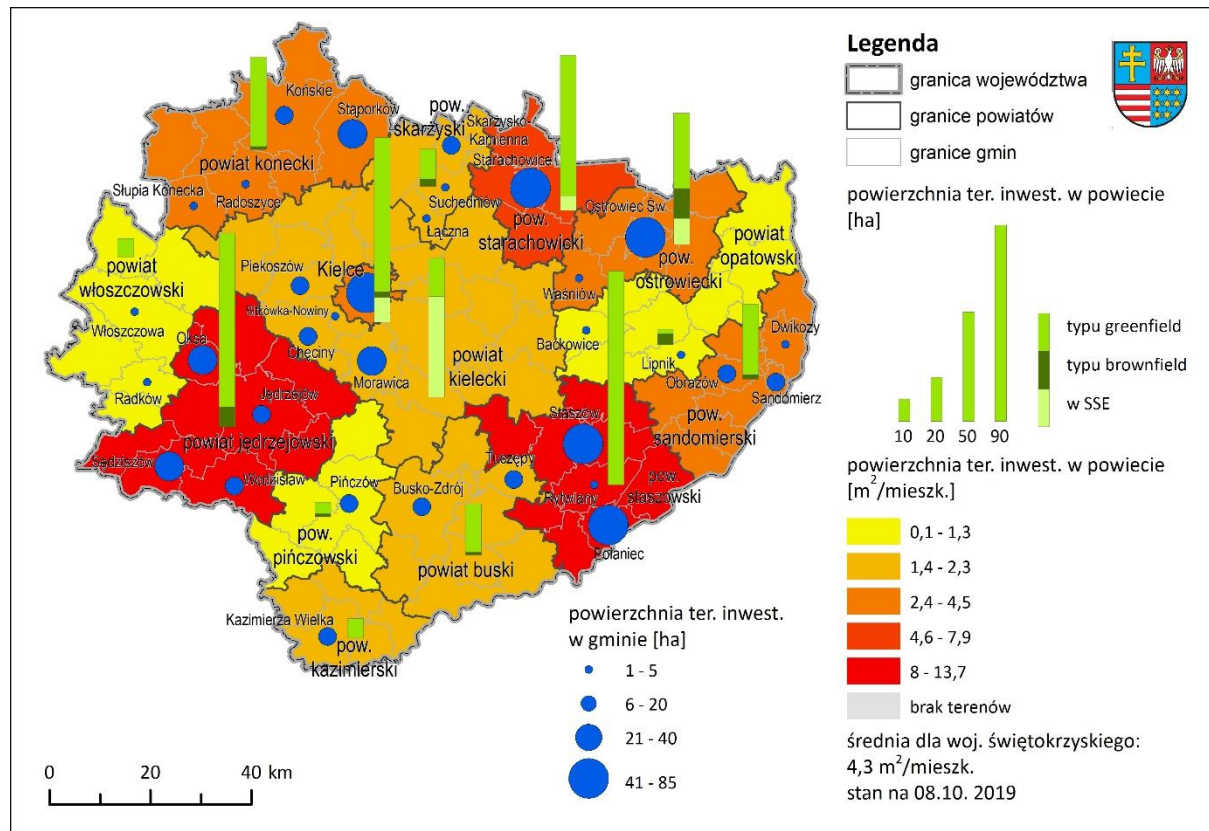
Źródło: Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, „Atrakcyjność Inwestycyjna Regionów 2017”, województwo świętokrzyskie, s. 18.

Jednym z elementów składających się na atrakcyjność inwestycyjną regionu jest dostępność przygotowanych terenów pod nowe przedsięwzięcia gospodarcze. W serwisie PAIH na koniec sierpnia 2019 r. znajdowała się oferta 13 terenów inwestycyjnych, z czego 11 terenów o łącznej powierzchni: 91,67 ha (własności gminy) znajdowało się na terenie Połanica, a tylko o 2 poza jego obszarem: w Suchedniowie (ul. Sportowa, teren o pow. 9,63 ha, własność ARP) i na styku gmin Morawica, Chmielnik i Kije (pow. kielecki i pińczowski, teren o pow. 600 ha, własność Miasta Kielce).

⁹⁷ Miejscowość Morawica jest miastem od stycznia 2017 r. i jako gmina ma obecnie status miejsko-wiejski.

Na poniższej rycinie wskazano lokalizację oraz informacje o terenach inwestycyjnych ujętych w bazie Centrum Obsługi Inwestora i Przedsiębiorczości Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego⁹⁸ oraz Centrum Obsługi Inwestora Urzędu Miasta Kielce⁹⁹.

Ryc. 32. Tereny inwestycyjne w bazie Centrum Obsługi Inwestora i Przedsiębiorczości oraz Centrum Obsługi Inwestora

Źródło: opracowane własne na podstawie <http://mapa.coi.sejmik.kielce.pl/> i <http://mapa.invest.kielce.pl/>, (odczyt: 20.10.2019).

2.4.7. Konkurencyjność województwa świętokrzyskiego w skali regionów polskich i Unii Europejskiej

Interesujących danych porównawczych dla 268 regionów Unii Europejskiej (NTS-2) dostarczyła kolejna edycja badania The Regional Competitiveness Index (RCI) 2019, w którym syntetyczny indeks konkurencyjności opiera się na uwzględnieniu ponad 70 porównywalnych wskaźników obrazujących zdolność regionu do oferowania atrakcyjnego i zrównoważonego środowiska dla firm oraz mieszkańców w kontekście miejsca do życia i pracy¹⁰⁰.

RCI 2019 osiągnął dla świętokrzyskiego miarę -0,68 (gdzie średnia UE28 = 0), co uplasowało województwo na 211 miejscu na 268 jednostek. W pięciostopniowej skali rozwoju oznacza to pierwszy – najniższy – etap rozwoju. Pod względem PKB *per capita* świętokrzyskie wypadło jeszcze gorzej, zajmując 250 miejsce wśród unijnych regionów. Jednak najbardziej niepokojące wyniki dotyczyły części indeksu „Wymiar innowacyjny” (*Innovation dimension*), gdzie ocena regionu wyniosła -1,27 (ponownie UE-28 = 0), i był to najniższy wskaźnik osiągnięty w grupie polskich regionów

⁹⁸ <http://mapa.coi.sejmik.kielce.pl/> (odczyt 20.10.2019)

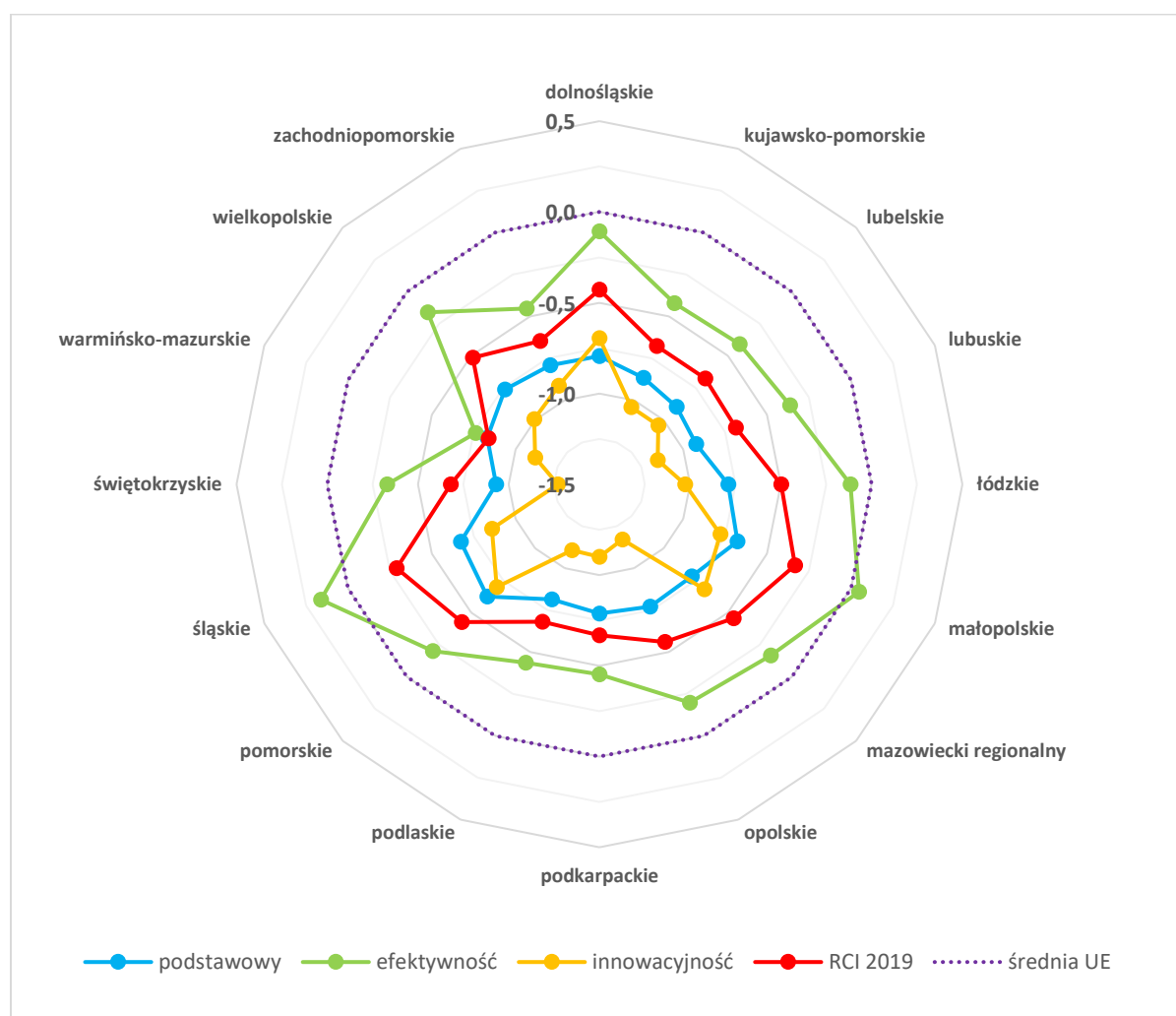
⁹⁹ <http://mapa.invest.kielce.pl/> (odczyt 20.10.2019)

¹⁰⁰ European Regional Competitiveness Index, https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/regional_competitiveness/#2 (odczyt 20.10.2019)

i 19 od końca w całej badanej populacji (najniższa miara wskaźnika to -1,80). Składające się na wymiar innowacyjny wskaźniki określone jako „Wyrafinowanie biznesowe” (*Business Sophistication*) uzyskały miarę -1,62, czyli piątą od końca zestawienia (najniższa miara wskaźnika w badaniu z 2019 r. to - 1,83, niżej z polskich województw oceniono tylko lubuskie). „Wymiar wydajności” to jedyny z trzech filarów RCI, gdzie województwo osiągało zbliżone do średniej UE-28 dwa z trzech branych pod uwagę parametrów: szkolnictwo wyższe i kształcenie przez całe życie (0,20), wydajność rynku pracy (-0,37). Dla filaru indeksu „Wymiar podstawowy” (*Basic dimension*) najwyżej, choć i tak poniżej średniej dla wszystkich regionów UE, oceniono stabilność makroekonomiczną (-0,32), a dużo niżej pozostałe wskaźniki: edukację podstawową (-0,70), instytucje (-0,72), zdrowie (-1,31), infrastrukturę (-1,45)¹⁰¹.

Informacje o wynikach uzyskanych w badaniu przez wszystkie polskie regiony przedstawiono na poniższym wykresie.

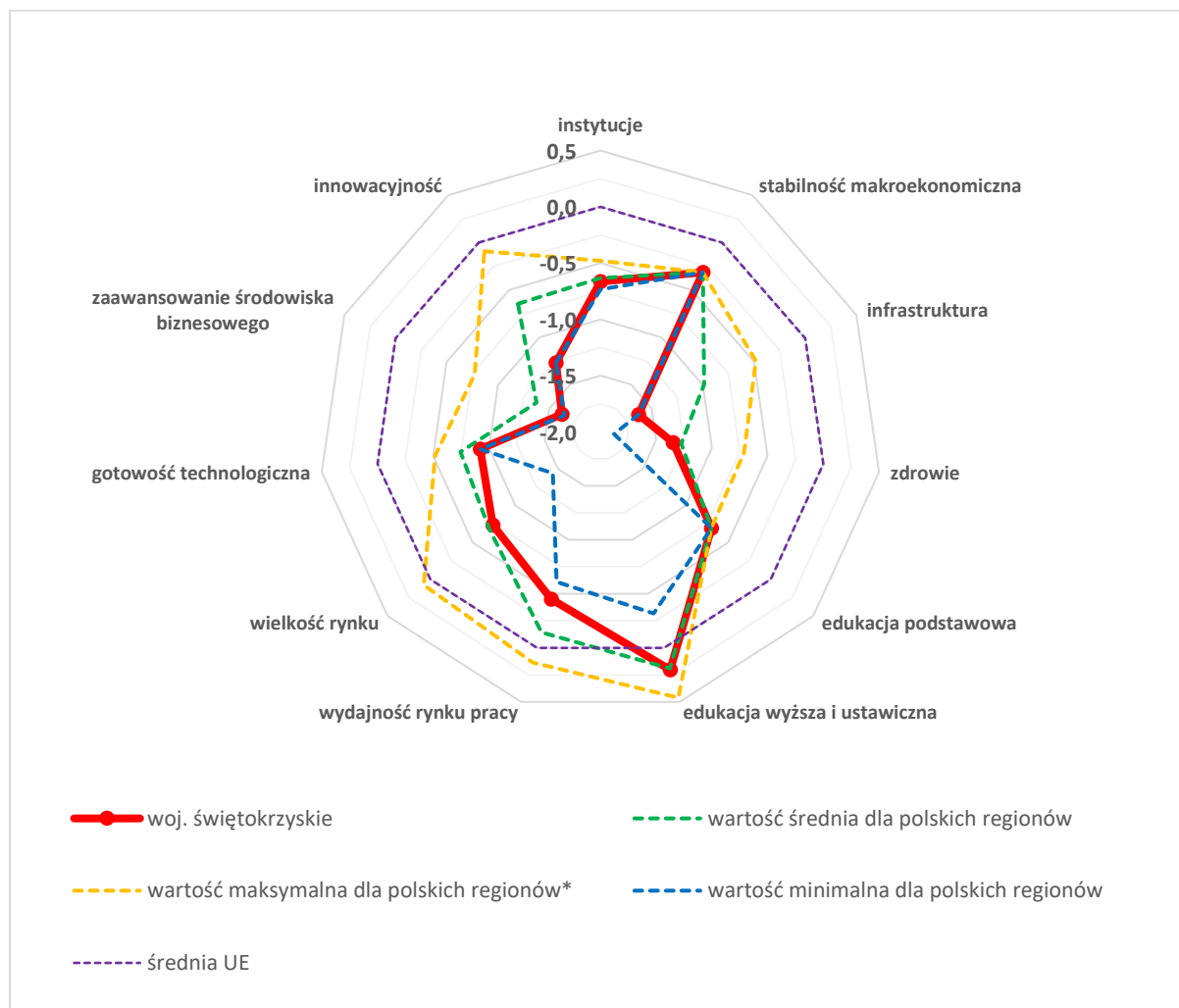
Wykres 50. Polskie regiony (bez Warszawy) w badaniu RCI 2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie RCI 2019, nie uwzględniono regionu warszawskiego.

Poniżej przedstawiono wyniki uzyskane w badaniu przez województwo świętokrzyskie na te wartości uzyskanych przez polskie regiony (bez Warszawy) i średniej regionów UE-28.

¹⁰¹ Por. tamże, *Scorecards*, s. 199.

Wykres 51. Województwo świętokrzyskie w badaniu RCI 2019 – wybrane parametry na tle UE i polskich regionów

*Nie uwzględniono regionu warszawskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie RCI 2019.

Pozytywnie ocenione parametry dla województwa świętokrzyskiego: edukacja wyższa i ustawiczna oraz stabilność makroekonomiczna, niestety w dużej części uwarunkowane były metodyką badania i uwzględnieniem wskaźników mierzonych w skali krajowej. Wpływały zatem także na oceny wszystkich polskich regionów.

2.4.8. Rolnictwo

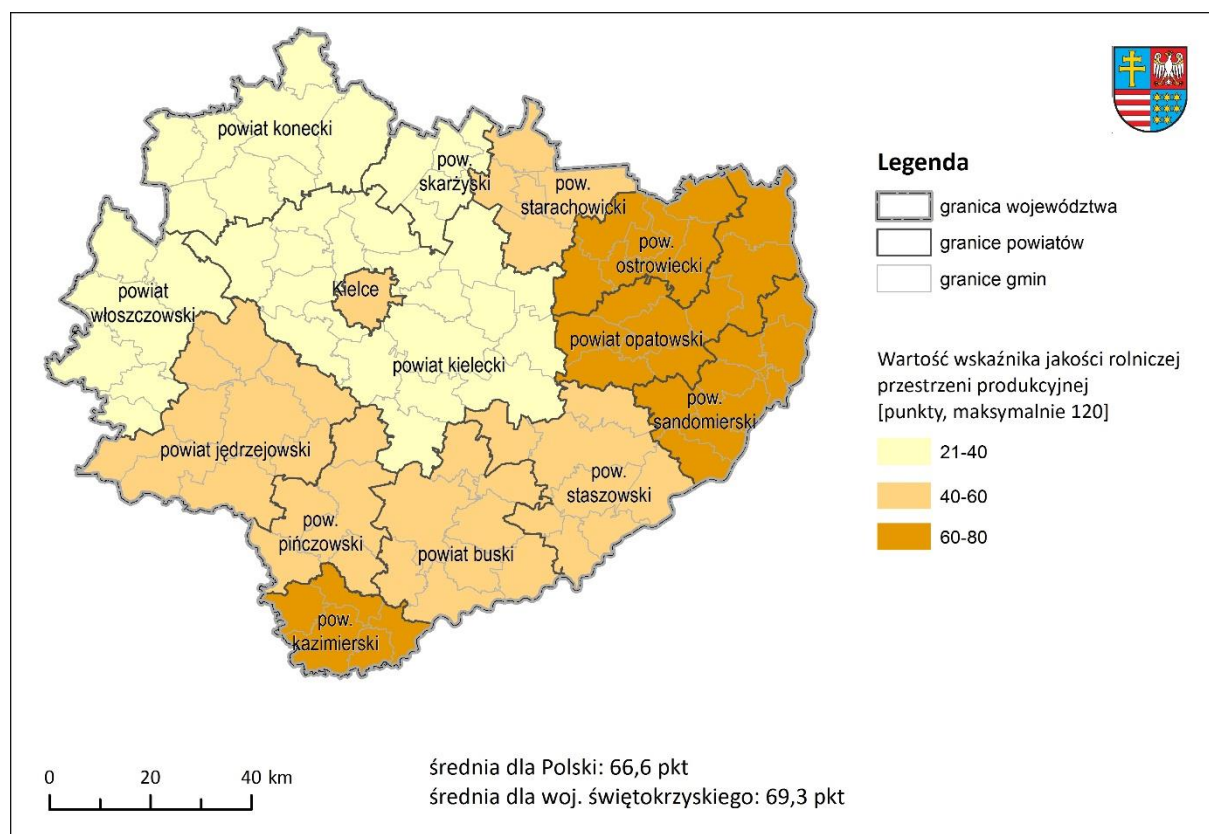
Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej została zwaloryzowana przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach. Wskaźnik Waloryzacji Rolniczej Przestrzeni Produkcyjnej (WWRPP) pozwala na ilościową i przestrzenną ocenę czynników naturalnych, decydujących o potencjalnej wydajności plonów na poziomie lokalnym. WWRPP jest wskaźnikiem złożonym, przyjmującym wartość maksymalną 120, a potencjał produkcyjny opisuje suma czterech wskaźników cząstkowych:

- jakość gleby – punktacja: 18–95;
- klimat – punktacja: 1–15;
- rzeźba terenu – punktacja: 0–5;
- stosunki wodne – punktacja: 0,5–5¹⁰².

Przeciętny wskaźnik dla województwa świętokrzyskiego wynosi 52,2 punktu, przy średniej dla kraju 66,6 punktu, co daje województwu 7 pozycję w kraju. Jakość przestrzeni rolniczej jest jednak zróżnicowana przestrzennie. Najwyższymi wartościami wskaźnika cechuje się południowa i północno-wschodnia część regionu. Natomiast najłabsze warunki do produkcji rolniczej panują w centralnej i północno-zachodniej części województwa.

Ryc. 33. Wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej w powiatach województwa świętokrzyskiego

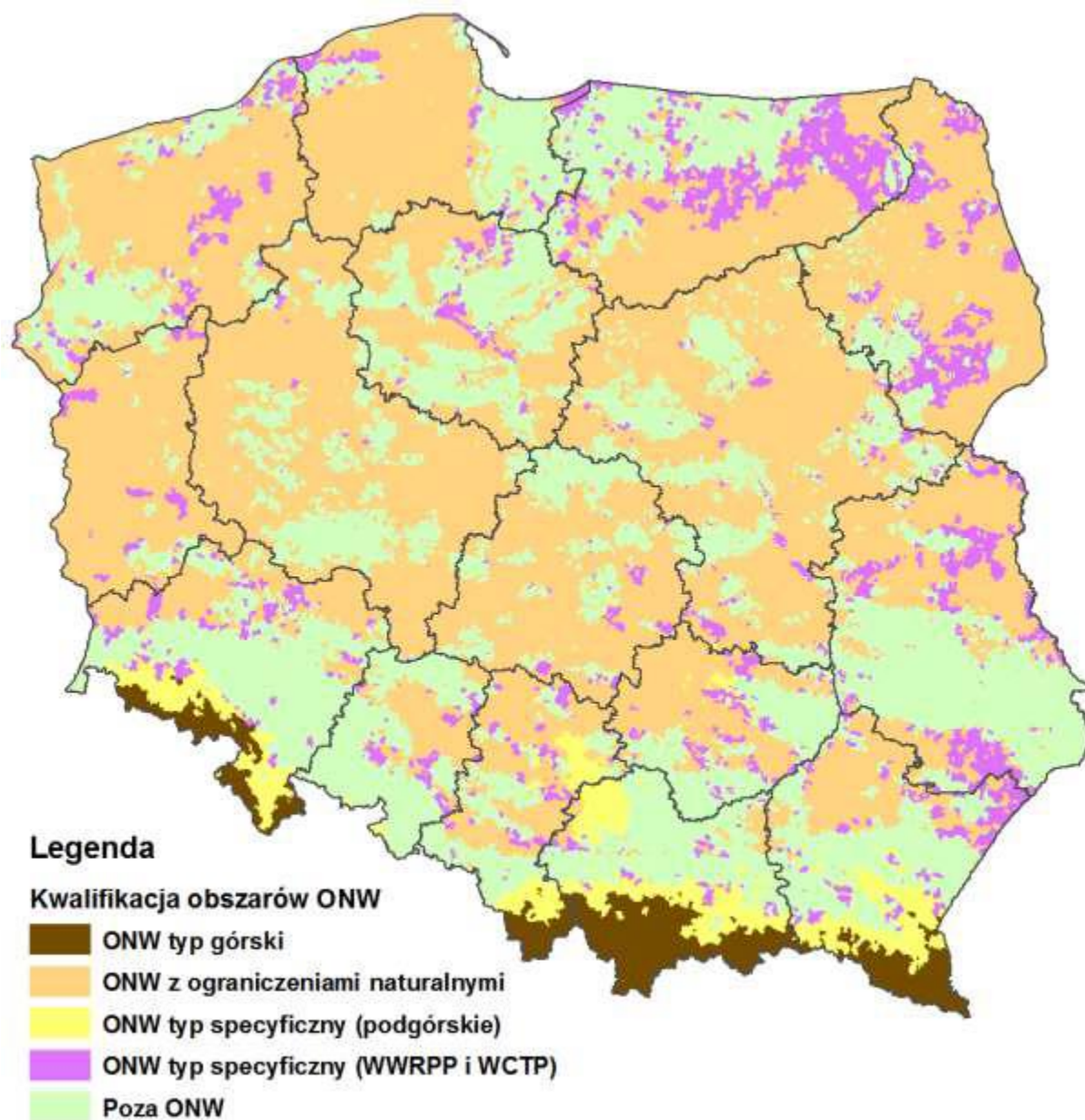

Źródło: opracowanie własne na podstawie Programu ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego na lata 2015–2020 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2025.

¹⁰² <http://onw.iung.pulawy.pl/specyficzne/wwrpp> (odczyt 15.09.2019)

Obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) to, zgodnie z wytycznymi Unii Europejskiej, tereny o niskiej produktywności spowodowanej słabą jakością gleb, niekorzystnymi warunkami klimatycznymi i topograficznymi oraz małym i zmniejszającym się zaludnieniem (34). Środkowa i północno-zachodnia część województwa położona jest na terenach ONW z ograniczeniami naturalnymi. Niewielkie fragmenty należą do obszarów o specyficznych ograniczeniach – podgórskiego oraz wyznaczonego w oparciu o wskaźnik cenności przyrodniczo-turystycznej (WCPT) i wykorzystany wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WWRPP).

Ryc. 34. Mapa obszarów ONW z uwzględnieniem obszarów charakteryzujących się specyficznymi ograniczeniami

Źródło: Informacja o nowej delimitacji ONW¹⁰³, odczyt 15.09.2019

¹⁰³ <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/delimitacja-onw-wedlug-nowych-zasad-ue>

Powierzchnia i struktura użytków rolnych

Powierzchnia gospodarstw rolnych w województwie świętokrzyskim wynosiła w 2018 r. 540 tys. ha, co stanowiło 46% województwa. Pomimo rolniczego charakteru województwa udział gospodarstw rolnych w powierzchni był mniejszy niż średnia krajowa i plasował województwo na 8 miejscu. Użytki rolne wszystkich typów zajmowały 470,7 tys. ha (40% regionu), z czego 98% pozostawało w dobrej kulturze rolnej¹⁰⁴. Największą powierzchnię zajmowały grunty orne (ponad 324 tys. ha) oraz łąki (98 tys. ha), jednak wyróżnikiem świętokrzyskiego jest wysoki udział upraw trwałych (sadów), które zajmują blisko 40 tys. ha (Tabela 50).

Tabela 50. Powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych (2018 r.) – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Powierzchnia	Polska		Świętokrzyskie	
	ha	% pow. jednostki	ha	% pow. jednostki
Powierzchnia ogółem w gospodarstwach	16 415 464	52,5	540 019	46,1
Użytki rolne	14 669 023	46,9	470 743	40,2
Użytki rolne w dobrej kulturze rolnej	14 539 550	46,5	464 075	39,6
Grunty orne	11 009 211	35,2	324 468	27,7
Łąki i pastwiska trwałe	3 149 874	10,1	98 136	8,4
Pasze zielone na gruntach ornych	1 009 086	3,2	19 123	1,6
Uprawy wieloletnie	352 567	1,1	39 969	3,4
Ogrody przydomowe	27 898	0,1	1 502	0,1
Grunty ugorowane (łącznie z nawozami zielonymi)	179 907	0,6	12 727	1,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rolniczy charakter ma przede wszystkim południowa część województwa, gdzie dominują grunty orne. Natomiast powiat sandomierski jest największym obszarem sadowniczym regionu.

Powierzchnia pod zasiewami w 2018 r. wyniosła 311,7 tys. ha (66,2%) ogólnej powierzchni użytków rolnych. Największy udział w strukturze zasiewów miały zboża (74,1%), warzywa strączkowe na ziarno (3,6%), ziemniaki (4,4%), rośliny pastewne (6,3%) i przemysłowe (5,8%). Udział województwa wynosił w 2017 r. w produkcji: zbóż – 2,5%, ziemniaków – 4,4%, a buraków cukrowych – 1,7%.

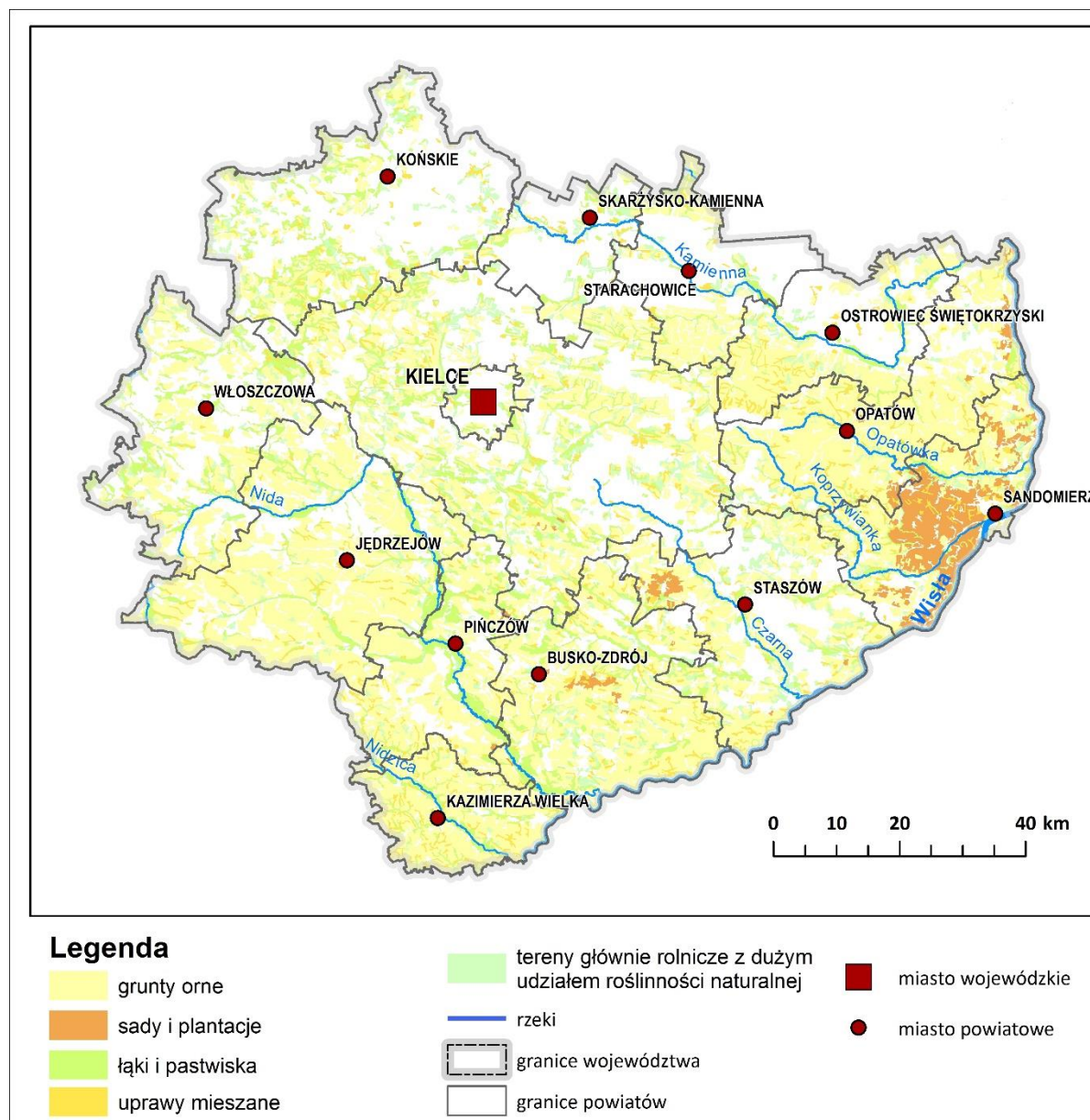
Trwałe użytki zielone obejmowały 98,1 tys. ha (21,1% użytków rolnych w dobrej kulturze i 20,8% użytków rolnych ogółem), natomiast powierzchnia gruntów ugorowanych będących w dobrej kulturze rolnej wyniosła 12,7 tys. (2,7% użytków rolnych). Wysoki był udział upraw trwałych. Uprawy trwałe utrzymywane w dobrej kulturze rolnej zajmowały 40,0 tys. ha (8,6% użytków rolnych w dobrej kulturze, 8,5% użytków rolnych ogółem).

Województwo świętokrzyskie jest znaczącym dostawcą owoców i warzyw. W 2017 r. produkcja warzyw gruntowych stanowiła 7,6% produkcji krajowej (w 2008 r. – 7,9%), natomiast owoców 11,9% – udział regionu wzrósł z 9,5%.

W grudniu 2018 r. pogłowie bydła wyniosło 153,4 tys. sztuk, trzody chlewnej – 198,6 tys. sztuk, drobiu – 5 766,4 tys. sztuk, owiec – 6,9 tys. sztuk. Udział regionu w produkcji zwierzęcej wynosił w odniesieniu do mleka 1,8% (spadek z 2,9% w 2008 r.), a żywca zwierzęcego 3% (2,7% w 2008 r.).

¹⁰⁴ Użytki rolne w dobrej kulturze to użytki utrzymywane zgodnie z normami wynikającymi z prawa krajowego i wspólnotowego, przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska

Ryc. 35. Rozmieszczenie użytków rolnych w województwie świętokrzyskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CORINE Land Cover 2018.

Struktura agrarna i charakterystyka użytkowników gospodarstw rolnych

W 2016 r. w województwie świętokrzyskim funkcjonowało 85,3 tys. gospodarstw rolnych (6% ogółu polskich gospodarstw). Cechą charakterystyczną świętokrzyskiego rolnictwa jest duże rozdrobnienie gospodarstw oraz znaczny odsetek gospodarstw produkujących tylko na własne potrzeby. Przeciętna powierzchnia gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych wynosiła w 2016 r. zaledwie 5,8 ha, co dawało temu województwu 13 pozycję. Średnia powierzchnia gospodarstwa była blisko dwukrotnie mniejsza od średniej krajowej (9,6 ha) oraz czterokrotnie mniejsza od województwa zachodniopomorskiego (23,1 ha). Bardzo wysoki jest udział gospodarstw małych – poniżej 5 ha, wynoszący 65%, natomiast o połowę mniejszy niż średnia krajowa jest udział gospodarstw o powierzchni ponad 50 ha.

Tabela 51. Gospodarstwa rolne w 2016 r.

Jednostka terytorialna	Gospodarstwa ogółem	Gospodarstwa < 5 ha	Gospodarstwa 50 ha i więcej
	liczba	%	%
Polska	1 410 704	53,9	2,5
Dolnośląskie	55 993	49,4	0,4
Kujawsko-pomorskie	63 830	33,7	1,6
Lubelskie	179 994	55,6	8,2
Lubuskie	20 236	48,2	3,5
Łódzkie	124 032	51,0	12,2
Małopolskie	139 923	82,4	5,9
Mazowieckie	212 917	45,7	6,3
Opolskie	26 919	45,4	4,5
Podkarpackie	132 851	82,4	6,0
Podlaskie	81 181	28,0	9,0
Pomorskie	39 049	34,8	0,8
Śląskie	54 503	71,5	0,5
Świętokrzyskie	85 308	65,2	1,3
Warmińsko-mazurskie	43 165	29,7	0,7
Wielkopolskie	121 157	40,3	2,7
Zachodniopomorskie	29 646	37,0	1,3

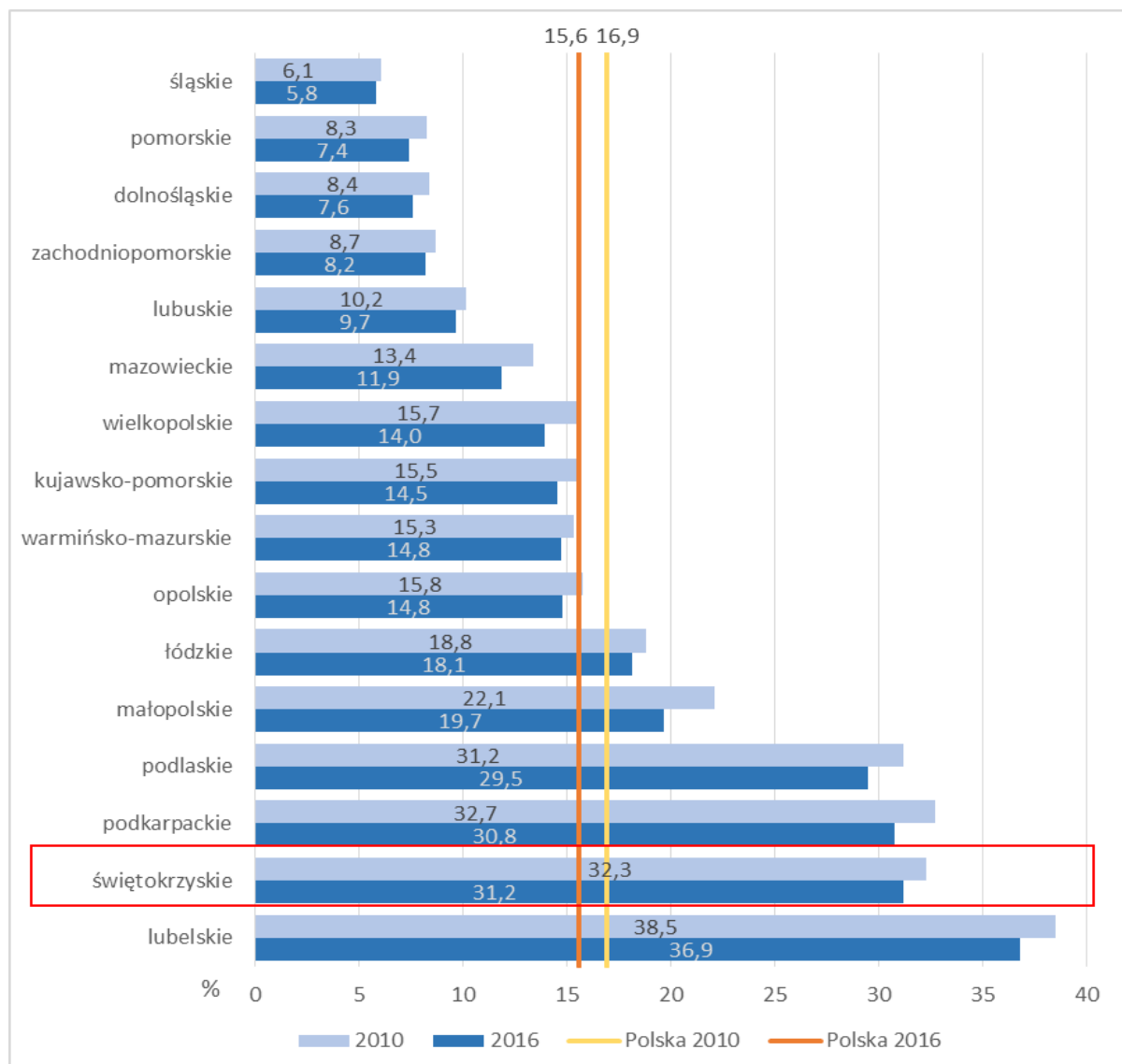
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Poziom mechanizacji rolnictwa nie był wysoki. Co prawda w 2016 r. świętokrzyskie zajmowało najwyższą pozycję pod względem odsetka gospodarstw posiadających ciągnik (75,3%), jednak bardzo niska była liczba maszyn przypadająca na 100 gospodarstw. **Niskie były także nakłady inwestycyjne w rolnictwie. W 2017 r. wynosiły one 151,5 mln zł (3% nakładów kraju). W przeliczeniu na hektar nakłady wynosiły 308,6 zł, przy średniej krajowej 346,8 zł/ha.** Województwo zajmowało pod tym względem 9 miejsce w kraju, a nakłady lidera (wielkopolskie) były o 62% większe.

Niewielka była liczba i areał gospodarstw ekologicznych. W 2017 r. funkcjonowało 740 takich gospodarstw (3,6% polskich gospodarstw ekologicznych), na powierzchni 9970 ha (2% powierzchni gospodarstw ekologicznych w Polsce).

W rolnictwie w 2016 r. pracowało w województwie świętokrzyskim 147,9 tys. osób (6,3% zatrudnionych w kraju w tym sektorze). Liczba ta zmieniła się nieznacznie od 2010 r., kiedy w rolnictwie pracowało 148 tys. osób. **Udział pracujących w rolnictwie należy do najwyższych w kraju,** świętokrzyskie pod tym względem wyprzedza tylko Lubelszczyzna. W 2017 r. udział ten wynosił 31% i był dwukrotnie wyższy niż średnia krajowa. Na 100 ha użytków rolnych przypadało w regionie 30 pracujących, blisko dwukrotnie więcej niż w kraju (16 osób). Pod względem wielkości tego wskaźnika województwo plasowało się na 3 pozycji – po małopolskim (48 osób) i podkarpackim (43 osoby), a przed śląskim (27 osób). Dla porównania najmniejszym wskaźnikiem cechowało się zachodniopomorskie, gdzie na 100 ha przypadało 5 pracujących i warmińsko-mazurskie – 6 osób¹⁰⁵.

¹⁰⁵ Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2017, GUS 2018.

Wykres 52. Udział pracujących w rolnictwie w pracujących ogółem w województwach

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS oraz Rocznika Statystycznego Rolnictwa 2017.

Produktywność i opłacalność gospodarstw rolnych

Jednym z mierników produktywności rolnictwa jest produktywność ziemi, mierzona produkcją globalną rolnictwa, wyrażoną w jednostkach monetarnych przypadających na 1 ha użytków rolnych¹⁰⁶. Wskaźnik ten jest w świętokrzyskim wyższy niż przeciętny w kraju, a województwo zajmuje pod tym względem 5 pozycję. Znacznie gorzej przedstawia się jednak produktywność pracy, mierzona produkcją globalną na jednego pracującego w rolnictwie. Województwo świętokrzyskie osiąga zaledwie 59% średniej krajowej i zajmuje jedno z ostatnich miejsc w kraju.

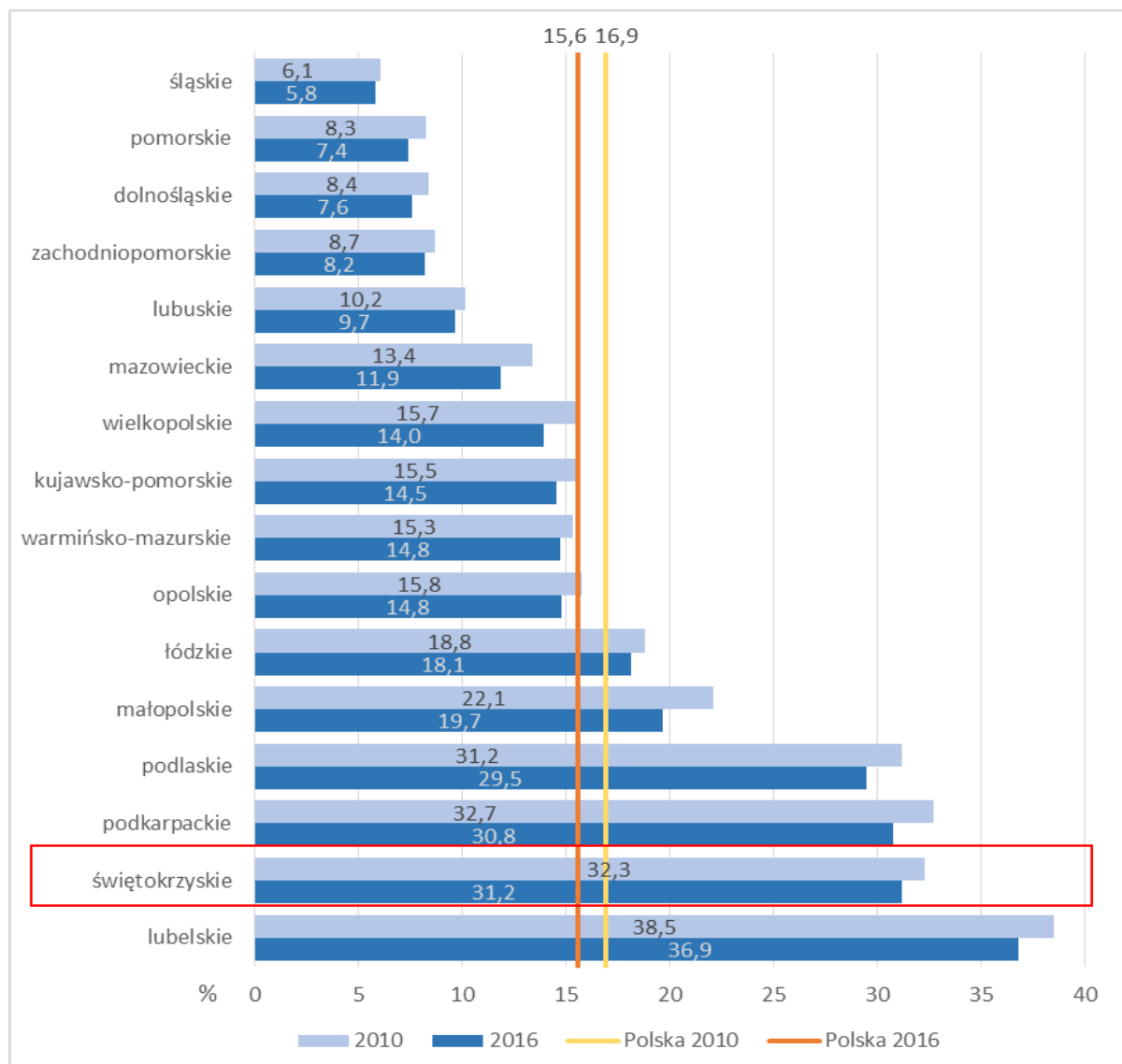
¹⁰⁶ Kulikowski R., 2012, *Produktywność i towarowość rolnictwa w Polsce*. Barometr Regionalny 4 (30).

Tabela 52. Produkcja rolnicza (w cenach stałych roku poprzedniego)

Jednostka terytorialna	Na 1 ha użytków rolnych zł		Na jednego pracującego w rolnictwie	
	zł	Polska = 100	zł	Polska = 100
Polska	7 235	100	45094	100,0
Dolnośląskie	5 346	74	57366	127,2
Kujawsko-pomorskie	7 898	109	77439	171,7
Lubelskie	6 742	93	31521	69,9
Lubuskie	5 587	77	67085	148,8
Łódzkie	8 896	123	48116	106,7
Małopolskie	7 188	99	14860	33,0
Mazowieckie	9 087	126	58164	129,0
Opolskie	6 334	88	66506	147,5
Podkarpackie	4 235	59	9743	21,6
Podlaskie	5 921	82	52079	115,5
Pomorskie	6 313	87	73617	163,3
Śląskie	8 393	116	31147	69,1
Świętokrzyskie	7 995	111	26535	58,8
Warmińsko-mazurskie	5 216	72	81504	180,7
Wielkopolskie	10 356	143	83705	185,6
Zachodniopomorskie	4 383	61	84289	186,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS oraz Rocznika Statystycznego Rolnictwa 2017.

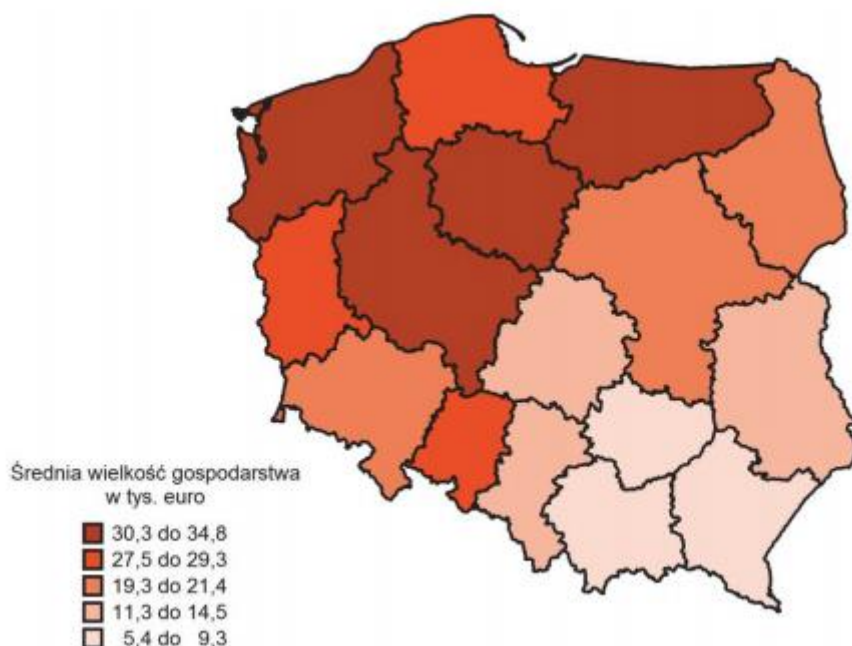
Świętokrzyskie rolnictwo cechuje niska towarowość. Udział towarowej produkcji rolniczej w końcowej produkcji rolniczej wynosił w 2017 r. zaledwie 84% i spadł w stosunku do 2008 r. Była to tendencja niekorzystna na tle wzrastającej towarowości polskiego rolnictwa i wskazuje, że znaczna część gospodarstw produkuje żywność wyłącznie na własne potrzeby. Wskazują na to także niskie dochody gospodarstw pochodzące z rolnictwa indywidualnego, co opisano w rozdziale *Warunki i jakość życia w regionie i ich zróżnicowanie*.

Wykres 53. Udział towarowej produkcji rolniczej w końcowej produkcji rolniczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Średnia wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego jest miernikiem potencjalnych możliwości wytwórczych. Wskazuje możliwą wartość produkcji, którą rolnik może osiągnąć w danym regionie przy określonych zasobach produkcyjnych gospodarstwa. W 2016 r. wynosiła ona przeciętnie w Polsce 17,7 tys. euro. **Świętokrzyskie znajdowało się w grupie województw o najniższej wielkości ekonomicznej gospodarstwa, nieprzekraczającej 9,3 tys. euro.**

Ryc. 36. Średnia wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego w 2016 r.

Źródło: charakterystyka gospodarstw rolnych w 2016 r., GUS.

2.4.9. Turystyka

Rozwój turystyki w województwie świętokrzyskim opiera się zarówno na bogactwie przyrodniczym, jak i dziedzictwie kulturowym. Największym potencjałem przyrodniczym regionu z punktu widzenia rozwoju turystyki jest różnorodność ukształtowania form powierzchni terenu i złożona budowa geologiczna. Wzmacniają go bioróżnorodność i walory krajobrazowe podlegające ochronie w parkach narodowych, krajobrazowych i rezerwach (por. rozdz. 2.2.1). **Bogactwo przyrodnicze jest podstawą turystyki o charakterze edukacyjnym oraz wypoczynku i uprawiania turystyki aktywnej (pieszej, rowerowej, wodnej). Dodatkowym atutem są obiekty dziedzictwa kulturowego wkomponowane w krajobraz, pochodzące z różnych epok – od prehistorii po czasy współczesne** (por. rozdz. 2.2.3).

Najistotniejszymi obszarami składającymi się na ofertę turystyczną regionu są¹⁰⁷:

- Góry Świętokrzyskie, w tym Świętokrzyski Park Narodowy – stanowią centrum turystyczne regionu ze względu na walory przyrodnicze, zwłaszcza georóżnorodność oraz bogatą historię;
- Krzemionkowski Region Prehistorycznego Górnicztwa Krzemienia Pasiastego – doskonale zachowany, najbardziej zróżnicowany technicznie i kompletny prehistoryczny kompleks wydobywczy krzemienia, w 2019 r. wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO;
- Parki krajobrazowe:
 - Cisowsko-Orłowiński Park Krajobrazowy,
 - Jeleniowski Park Krajobrazowy,
 - Sieradowicki Park Krajobrazowy,
 - Suchedniowsko-Oblęgarski Park Krajobrazowy (z najbardziej znaną przyrodniczą atrakcją Dębem „Bartek” oraz Pałacikiem w Oblęgorku, z Muzeum Henryka Sienkiewicza),

¹⁰⁷ Strategia rozwoju turystyki w województwie świętokrzyskim na lata 2014–2020.

- Chęcińsko-Kielecki Park Krajobrazowy (z Jaskinią „Raj”, uchodzącą za jedną z najpiękniejszych w Polsce oraz obiektami i miejscami dziedzictwa kulturowego, jak miasto Chęciny, Park Etnograficzny w Tokarni czy miejsca pamięci związane z wojnami światowymi),
- Nadnidziański Park Krajobrazowy,
- Szaniecki Park Krajobrazowy,
- Kozubowski Park Krajobrazowy;
- Góry Pieprzowe k. Sandomierza;
 - Kielce z 5 rezerwatami, w tym 4 geologicznymi: Kadzielnia, Wietrznia (z Centrum Geoedukacji), Ślichowice, Biesak-Białogon, Karczówka), oraz Ogrodem Botanicznym;
 - Zachełmie k. Zagnańska;
 - Chęciny i okolice, tereny dawnego wydobywania kruszców ze szczególnym uwzględnieniem dwóch gór: Miedzianki i Zelejowej.

Równie istotnym czynnikiem rozwoju turystyki są opisane już wyżej w Diagnozie obiekty dziedzictwa kulturowego. W województwie świętokrzyskim do rejestru zabytków wpisanych jest ponad 1,9 tys. obiektów. Znajduje się tu 9 pomników historii oraz wymieniony wyżej rezerwat Krzemionki. Do najważniejszych obiektów turystycznych należą kościoły i klasztory, zamki i rezydencje, układy urbanistyczne miast oraz zabytki techniki. Ponadto w regionie funkcjonuje 31 placówek muzealnych i 10 galerii.

Dla rozwoju turystycznego szczególne znaczenie mają także dwie miejscowości o statusie uzdrowiska: Busko-Zdrój oraz Solec-Zdrój. W rejonie tych uzdrowisk znajdują się wody mineralne (o mineralizacji ponad 1 g/dm³), z których część została uznana za lecznicze, często zawierające siarkowodor (wody siarczkowe). Wyróżnić można trzy typy wód¹⁰⁸:

- wody półsłodkie, w skałach trzeciorzędowych i lokalnie kredowych, większą wydajnością charakteryzuje się tylko źródło w Woli Zagojskiej,
- wody słonawe i słone, w skałach kredowych i stropowej części utworów jurajskich – ujmowane są do celów leczniczych, wody siarczkowe są ujęte i zbadane kilkoma otworami: 4a, 8a, 8b, 13, 16, 16a, 17, 20, 21 w Busku-Zdroju, Szybem Soleckim i otworami Solec-2, Solec-2B w Solcu-Zdroju oraz otworem wiertniczym Wełnin-2,
- solanki, w skałach jurajskich, ujęte głębokim otworem 19 w Busku-Zdroju.

Potencjał uzdrowiskowy może zostać wzmocniony w kolejnych latach poprzez budowę w okolicach Kazimierzy Wielkiej, która wraz z trzema sołectwami uzyskała w 2019 r. status obszaru ochrony uzdrowiskowej¹⁰⁹, kompleksu Kazimierskie Wody Termalne i Lecznicze. Status uzdrowiska posiadała niegdyś Czarniecka Góra w powiecie koneckim (gmina Stąporków). Obecnie mieści się tam Świętokrzyskie Centrum Rehabilitacji.

Najważniejsze produkty turystyczne regionu¹¹⁰ zestawiono w poniższej tabeli.

¹⁰⁸ Herman G., Gągól J., (2000), *Wody mineralne w rejonie Buska-Zdroju i Solca-Zdroju*, Przegląd Geologiczny, vol. 48, nr 7, Kielce.

¹⁰⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 maja 2019 r. w sprawie nadania statusu obszaru ochrony uzdrowiskowej miastu Kazimierza Wielka oraz sołectwom: Cudzynowice, Donosy i Słonowice położonym na obszarze gminy Kazimierza Wielka (Dz. U. poz. 1132).

¹¹⁰ Według Strategii rozwoju turystyki w województwie świętokrzyskim na lata 2014–2020.

Tabela 53. Produkty turystyczne regionu świętokrzyskiego i ich znaczenie według Strategii rozwoju turystyki w województwie świętokrzyskim na lata 2014–2020

Nazwa produktu	Gospodarcze i społeczne znaczenie dla regionu
produkt miejsca/obiekt	
Baseny mineralne Solec-Zdrój	Bardzo duże
Bałtowski Kompleks Turystyczny	Bardzo duże
Busko-Zdrój – zrewitalizowany Park Zdrojowy wraz z centrum miasta i bazą uzdrowiskową	Bardzo duże
Jaskinia „Raj” wraz z Pierwszym Centrum Neandertalczyka	Bardzo duże
Targi Kielce	Bardzo duże
Centrum Kulturowo-Archeologiczne w Nowej Słupi	Duże
Geopark Kielce, Centrum Geoedukacji, Rezerwat Kadzielnia, Rezerwat Wietrznia, Rezerwat im. Jana Czarnockiego, Amfiteatr na Kadzielni, Jaskinie na Kadzielni, Ogród Botaniczny	Duże
Kielce – zrewitalizowane śródmieście	Duże
Muzeum Narodowe w Kielcach wraz z oddziałami.	Duże
Muzeum Wsi Kieleckiej: Park Etnograficzny w Tokarni z Centrum Dydaktyczno-Konferencyjnym	Duże
Regionalne Centrum Naukowo-Technologiczne w Podzamczu k. Chęciny	Duże
Sandomierz – zrewitalizowane centrum wraz z bulwarem nad Wisłą i infrastrukturą w Górach Pieprzowych	Duże
Święty Krzyż	Duże
Świętokrzyski Park Narodowy	Duże
Tor Kielce	Średnie
Chęciny – zabytkowe centrum wraz z zamkiem królewskim	Duże
Muzeum Archeologiczne i Rezerwat „Krzemionki”	Duże
Centrum Edukacji i Kultury „Szkłany Dom” w Ciekotach	Średnie
Europejskie Centrum Bajki im. Koziołka Matołka w Pacanowie	Duże
Muzeum im. Przytkowskich w Jędrzejowie	Średnie
Muzeum Przyrody i Techniki w Starachowicach	Średnie
Osada Średniowieczna wraz z karczmą w Hucie Szklanej	Średnie
Ośrodek edukacyjno-muzealny „Świętokrzyski Sztetl” im. Mejera Małego w Chmielniku	Średnie
Park Rozrywki i Miniatur Sabat Krajno	Średnie
Pustelnia Złotego Lasu w Rytwianach	Średnie
Szydłów – Polskie Carcassonne	Średnie
Zamek rycerski w Sobkowie	Średnie
Zamek „Krzyżtopór” w Ujeździe	Średnie
Zespół Pałacowy w Kurozwałkach	Średnie
Żywe Muzeum Porcelany w Ćmielowie	Średnie
produkt liniowy	
Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo	Duże
Szlak Ojca Mateusza	Duże
Szlak kajakowy na rzece Nidzie	Duże
Świętokrzyski Szlak Archeologiczno-Geologiczny	Duże
Ciuchcia Expres Ponidzie	Średnie
Świętokrzyski Szlak Literacki	Średnie
produkt obszar	

Nazwa produktu	Gospodarcze i społeczne znaczenie dla regionu
Sandomierski Szlak Jabłkowy, Szlak Agroturystyczny, Szlak Aktywny, Szlak Apetyczny, Szlak Artystyczny	Duże
Sandomierski Szlak Winiarski	Duże
Ponidzie	Średnie
Szlak wokół Słońca	Średnie
Świętokrzyska Kuźnia Smaków	Duże
Szlak Cysterski	Średnie
produkt sieciowy	
Szlak Przygody	Duże
produkt wydarzenie	
Dymarki Świętokrzyskie w Nowej Słupi	Bardzo duże
Międzynarodowe Targi Turystyki Wiejskiej i Agroturystyki AGROTRAVEL	Duże
Festiwal Filmów Niezwykłych w Sandomierzu	Średnie
Festiwal im. Krystyny Jamroz w Busku-Zdroju	Średnie
Festiwal Kultury Dziecięcej w Pacanowie	Średnie
Międzynarodowy Harcerski Festiwal Kultury Młodzieży Szkolnej w Kielcach	Średnie
Świętokrzyski Jarmark Agroturystyczny w Tokarni	Średnie
Świętokrzyski Festiwal Smaków w Tokarni	Duże

Źródło: Strategia rozwoju turystyki w województwie świętokrzyskim na lata 2014–2020.

Infrastruktura turystyczna

W ciągu dekady potencjał bazy noclegowej regionu zdecydowanie się zwiększył – liczba miejsc noclegowych wzrosła aż o 88% i był to zdecydowanie najwyższy przyrost w kraju. Dzięki temu województwo poprawiło swoją pozycję pod względem nasycenia miejscami noclegowymi – z przedostatniego miejsca awansowało na 9 pozycję. W województwie świętokrzyskim funkcjonowało w 2018 r. ok. 17,8 tys. miejsc noclegowych (2,2% bazy kraju). Niemniej pomimo atrakcyjności turystycznej stopień nasycenia miejscami noclegowymi wciąż jest mniejszy niż przeciętna krajowa (Tabela 54).

Tabela 54. Miejsca noclegowe

Jednostka terytorialna	Miejsca noclegowe ogółem VII		Miejsca noclegowe na 1000 osób	
	2008	2018	2008	2018
Polska	596 998	798 723	15,66	20,79
Dolnośląskie	48 526	69 980	16,87	24,12
Kujawsko-pomorskie	24 746	32 259	11,98	15,51
Lubelskie	18 742	26 580	8,66	12,53
Lubuskie	24 578	18 512	24,37	18,23
Łódzkie	16 301	23 369	6,39	9,46
Małopolskie	68 809	101 065	20,96	29,76
Mazowieckie	40 524	62 745	7,80	11,64
Opolskie	7 589	11 138	7,33	11,27
Podkarpackie	21 349	34 743	10,18	16,32
Podlaskie	11 006	14 636	9,23	12,38
Pomorskie	85 298	115 901	38,51	49,78
Śląskie	35 528	49 096	7,64	10,81
Świętokrzyskie	9 492	17 778	7,45	14,29
Warmińsko-mazurskie	38 736	40 813	27,16	28,51

Jednostka terytorialna	Miejsca noclegowe ogółem VII		Miejsca noclegowe na 1000 osób	
	2008	2018	2008	2018
Wielkopolskie	37 974	42 014	11,20	12,04
Zachodniopomorskie	107 800	138 094	63,70	81,09

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W bazie hotelowej świętokrzyskiego dominują obiekty niższych kategorii. Hotele posiadające od jednej do trzech gwiazdek łącznie stanowiły w 2018 r. 86% wszystkich obiektów hotelowych w regionie, w Polsce – 77%. W województwie funkcjonował zaledwie jeden hotel pięciogwiazdkowy.

Tabela 55. Hotele według kategorii – województwo świętokrzyskie na tle Polski

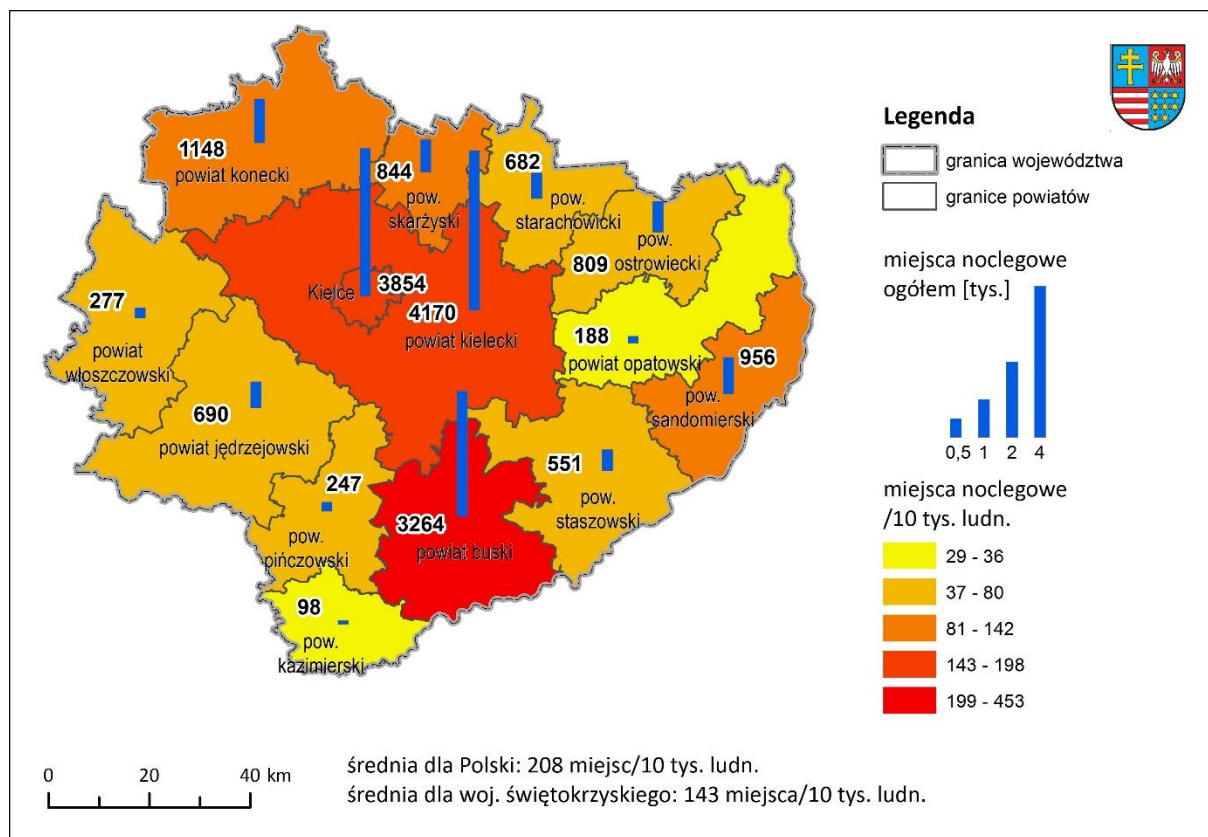
Kategoria hotelu	Świętokrzyskie		Polska	
	2018		2018	
	liczba	%	liczba	%
Kategorii *****	1	1	68	2,6
Kategorii ****	11	11,2	388	15
Kategorii ***	43	43,9	1287	49,7
Kategorii **	37	37,8	572	22,1
Kategorii *	5	5,1	146	5,6
W trakcie kategoryzacji	1	1	131	5,1
Ogółem	98	100	2592	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W województwie świętokrzyskim działa łącznie **144 skategoryzowanych obiektów hotelarskich**. Oprócz hoteli znajdują się tam m.in. pensjonaty i kempingi. Obiekty te stanowią tańszą bazę noclegową, z której chętnie korzystają turyści odwiedzający województwo świętokrzyskie. Aktualne dane dotyczące wszystkich skategoryzowanych obiektów w Polsce dostępne są na stronie internetowej prowadzonej przez Ministerstwo Sportu i Turystyki: www.turystyka.gov.pl w zakładce CWOH (Centralny Wykaz Obiektów Hotelarskich).

Stopień zagospodarowania turystycznego regionu jest nierównomierny. Większość bazy hotelowej skupia się w tradycyjnych rejonach turystycznych województwa – w Górach Świętokrzyskich i uzdrowiskach w powiecie buskim. Kielce i powiat kielecki skupiają 45% miejsc noclegowych województwa, a razem z powiatem buskim – 63%. Większą niż tysiąc liczbą miejsc noclegowych dysponuje jeszcze powiat konecki, którego atrakcją jest zbiornik w Sielpii. Najślabszą bazę turystyczną posiadają powiaty kazimierski i opatowski. Dysproporcje uwidaczniają się we wskaźniku nasycenia bazą noclegową – w powiecie buskim na 10 tys. mieszkańców przypada ponad 400 miejsc, natomiast w powiecie opatowskim i kazimierskim – ponad 10 razy mniej.

Ryc. 37. Miejsca noclegowe według powiatów w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dla rozwoju turystyki kongresowo-konferencyjnej istotne jest specjalne zaplecze. Szczególną rolę dla rozwoju tego typu turystyki odgrywają Targi Kielce – drugi ośrodek targowy w Polsce z nowoczesnym centrum kongresowym i wystawienniczym. Poprawiła się oferta konferencyjna całego regionu. Blisko 45% obiektów hotelowych posiada salę konferencyjną. Łącznie hotele w świętokrzyskim oferowały ponad 200 sal z 18,6 tys. miejsc (42% więcej niż w 2009 r.). Jednak pod względem liczby miejsc w salach konferencyjnych województwo zajmuje jedno z ostatnich miejsc w kraju.

Tabela 56. Turystyczne obiekty noclegowe z zapleczem konferencyjnym

Jednostka terytorialna	Obiekty z salą konferencyjną		Liczba sal konferencyjnych	Liczba miejsc w salach konferencyjnych	
	2017		2017	2017	zmiana 2009–2017
	ob.	% obiektów	szt.	msc.	%
Polska	3 680	34,5	8 193	555 594	47,4
Dolnośląskie	334	35,1	720	46 735	52,4
Kujawsko-pomorskie	177	43,6	378	28 217	96,4
Lubelskie	193	43,4	353	27 986	130,3
Lubuskie	125	43,1	206	11 208	22,2
Łódzkie	166	49,3	439	28 927	40,8
Małopolskie	509	33,2	1 081	70 053	52,1
Mazowieckie	296	53,4	1 172	71 388	29,4
Opolskie	80	47,6	151	8 552	42,6
Podkarpackie	227	39	421	33 311	109,9
Podlaskie	99	38,2	191	15 651	53,5

Jednostka terytorialna	Obiekty z salą konferencyjną		Liczba sal konferencyjnych	Liczba miejsc w salach konferencyjnych	
	2017		2017	2017	zmiana 2009–2017
	ob.	% obiektów	szt.	msc.	%
Pomorskie	327	20,1	645	42 020	34,4
Śląskie	285	44,2	657	45 081	32,3
Świętokrzyskie	111	44,8	222	18 576	42,1
Warmińsko-mazurskie	181	36,3	409	31 435	51,3
Wielkopolskie	295	42,9	674	42 637	34,2
Zachodniopomorskie	275	19	474	33 817	31

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Niewielki udział obiektów o wysokiej kategorii powoduje, że zaopatrzenie obiektów noclegowych w urządzenia rekreacyjne jest na przeciętnym poziomie i nie wyróżnia oferty świętokrzyskich podmiotów turystycznych, mimo posiadanych zasobów przyrodniczych i uzdrowiskowych.

Tabela 57. Wyposażenie obiektów noclegowych w wybrane urządzenia sportowo-rekreacyjne w 2017 r.

Jednostka terytorialna	Basen kryty		Zabiegi spa		Zabiegi rehabilitacyjne (masaże, fizykoterapia itp.)		Hipodrom /stadnina koni w obiekcie	
	ob.	% ob. nocleg.	ob.	% ob. nocleg.	ob.	% ob. nocleg.	ob.	% ob. nocleg.
Polska	695	6,5	943	8,8	1 084	10,1	156	1,5
Dolnośląskie	83	15,0	125	22,6	139	25,1	13	2,3
Kujawsko-pomorskie	40	2,6	41	2,7	56	3,7	5	0,3
Lubelskie	18	1,9	33	3,5	34	3,6	8	0,8
Lubuskie	11	1,7	12	1,9	17	2,6	9	1,4
Łódzkie	21	3,1	23	3,3	17	2,5	9	1,3
Małopolskie	91	5,6	144	8,8	158	9,7	16	1,0
Mazowieckie	31	2,1	49	3,4	51	3,5	13	0,9
Opolskie	11	1,9	15	2,6	15	2,6	3	0,5
Podkarpackie	35	7,0	41	8,2	56	11,2	11	2,2
Podlaskie	11	3,3	16	4,7	16	4,7	2	0,6
Pomorskie	68	16,7	110	27,1	106	26,1	13	3,2
Śląskie	48	10,8	80	18,0	78	17,5	6	1,3
Świętokrzyskie	17	6,9	20	8,1	33	13,3	4	1,6
Warmińsko-mazurskie	44	17,0	55	21,2	45	17,4	18	6,9
Wielkopolskie	31	10,7	28	9,7	39	13,4	21	7,2
Zachodniopomorskie	135	80,4	151	89,9	224	133,3	5	3,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W latach 2008–2017 nastąpił znaczący (o 130%) rozwój gastronomii w województwie świętokrzyskim – był to najwyższy przyrost w polskich regionach. Dzięki dynamicznemu rozwojowi tego sektora województwo zbliżyło się do średniej dla Polski i zajmuje obecnie 6 pozycję pod względem nasycenia placówkami gastronomicznymi.

Tabela 58. Placówki gastronomiczne ogółem

Jednostka terytorialna	Ogółem		Na 10 tys. mieszkańców	
	2008	2017	2008	2017
Polska	13 069	19 125	3,4	5,0
Mazowieckie	3 545	5 518	6,8	10,2
Pomorskie	641	1 430	2,9	6,2
Dolnośląskie	975	1 735	3,4	6,0
Małopolskie	1 238	1 903	3,8	5,6
Zachodniopomorskie	633	811	3,7	4,8
Świętokrzyskie	251	580	2,0	4,6
Opolskie	273	381	2,6	3,8
Śląskie	1 509	1 672	3,2	3,7
Lubuskie	286	369	2,8	3,6
Kujawsko-pomorskie	436	708	2,1	3,4
Podlaskie	330	398	2,8	3,4
Wielkopolskie	932	1 172	2,7	3,4
Łódzkie	556	814	2,2	3,3
Podkarpackie	461	699	2,2	3,3
Warmińsko-mazurskie	472	443	3,3	3,1
Lubelskie	531	492	2,5	2,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Istotnym elementem infrastruktury turystycznej służącej rozwojowi turystyki aktywnej są znakowane szlaki turystyczne. Obszarem, w którym znajduje się największa liczba znakowanych szlaków pieszych, są Góry Świętokrzyskie, gdzie według danych PTTK funkcjonuje ok. 320 km szlaków pieszych, w tym najdłuższy – główny szlak Gór Świętokrzyskich im. Edmunda Massalskiego (92 km)¹¹¹. Ponadto znakowane szlaki piesze wyznaczono na Ponidziu (ok. 150 km), w okolicach Sandomierza i Opatowa (ok. 280 km), w okolicach Włoszczowy (ok. 30 km) oraz w Kielcach i najbliższej okolicy (miejski szlak czerwony oraz szlaki spacerowe)¹¹². Uzupełnieniem znakowanych szlaków pieszych są szlaki rowerowe, konne oraz ścieżki dydaktyczne. Przez województwo świętokrzyskie przebiega Wschodni szlak rowerowy „Green Velo”, łączący województwa Polski Wschodniej, który jest najdłuższym spójnie oznakowanym szlakiem rowerowym w Polsce. Jego łączna długość wynosi ok. 2 tys. km, w tym w województwie świętokrzyskim 210 km, na trasie Końskie – Sielcia – Oblęgorek — Kielce – Ujazd – Klimontów – Sandomierz¹¹³. Ponadto najdłuższe odcinki znakowanych szlaków rowerowych wyznaczono w Kielcach i w powiecie kieleckim (łącznie ok. 470 km), w powiatach koneckim i starachowickim (po ok. 235 km w każdym), ostrowieckim (125 km), sandomierskim i skarżyskim (niespełna 100 km w każdym) oraz włoszczowskim¹¹⁴, a ruch rowerowy dopuszczony jest na wybranych odcinkach znakowanych szlaków turystycznych w Świętokrzyskim Parku Narodowym. Stosunkowo słabą infrastrukturą rowerową dysponuje natomiast południowa część województwa – w powiecie buskim znajdują się ścieżki rowerowe o długości niespełna 20 km, a w powiecie jędrzejowskim – ok. 10 km¹¹⁵. W Górach Świętokrzyskich oznakowany został Świętokrzyski Szlak Konny PTTK, biegnący pętlą wokół Gór. Ścieżki dydaktyczne zostały wyznaczone m.in. w Świętokrzyskim Parku Narodowym i jego otulinie oraz w Świętokrzyskim i Nadnidziańskim Parkach Krajobrazowych. Ścieżki dydaktyczne wyznaczono także w lasach Nadleśnictwa Kielce. Ponadto w województwie świętokrzyskim funkcjonują szlaki tematyczne – Szlak Literacji, Szlak Cysterski, Świętokrzyski Szlak Architektury Drewnianej, Świętokrzyski Szlak Archeo-Geologiczny,

¹¹¹ http://www.pttkielce.pl/s,5,Szlaki_piesze.html

¹¹² <http://swietokrzyskie.pl/szlaki-turystyczne-piesze-znakowane/>

¹¹³ <https://greenvelo.pl>

¹¹⁴ Dane liczbowe na podstawie: <http://swietokrzyskie.pl/szlaki-rowerowe-w-województwie-swietokrzyskim/> oraz „Województwo świętokrzyskie. Informator turystyczny 2018”, Urząd Marszałkowski Woj. Świętokrzyskiego.

¹¹⁵ https://www.swietokrzyskipn.org.pl/turystyka/szlaki_inne/

Sandomierski Szlak Jabłkowy, Szlak Winiarski, Szlak zabytków techniki, Szlak budowli obronnych, szlak „Siódmką przez Wieki”, Szlak Literacki, Ponidziański szlak rezerwatów, rowerowy szlak tematyczny im. W. Gombrowicza. Ponadto na terenie województwa świętokrzyskiego istnieją warunki dla rozwoju turystyki: narciarskiej (stacje narciarskie w Bałtowie („Szwajcaria Bałtowska”), Bodzentynie („Baba Jaga” na Górze Miejskiej), Klimontowie („Konary”), gm. Górno („Sabat Krajno”), a także wyciągi w Kielcach (na Górze Telegraf i na Górze Pierścienica), Niestachowie (na górze Otrocz), Tumlinie (na Górze Wykińskiej), a także trasy narciarstwa biegowego m.in. w Kielcach i w Sandomierzu), wodnej (zalewy w Sielpii, Chańczy, Suchedniowie, Cedzynie, spływy kajakowe – przede wszystkim rzekami Ponidzia) oraz sportów lotniczych (Aerokluby w Pińczowie i Maślowie) czy wspinaczkowych (wspinaczka skałkowa, speleologia)¹¹⁶.

Wielkość i struktura ruchu turystycznego

Wielkość ruchu turystycznego wzrosła w nieco mniejszym stopniu niż liczba miejsc noclegowych. W ciągu dekady nastąpił wzrost liczby korzystających z noclegów o 76%, co było zmianą zbliżoną do przeciętnej w kraju. Zarówno pod względem liczby turystów, jak i nasycenia ruchem turystycznym region zajmuje przedostatnie miejsce w Polsce. Warto jednak zauważyć, że dane GUS ujmują jedynie część odwiedzających województwo świętokrzyskie. Brak natomiast danych o liczbie odwiedzających „bez noclegu”, którzy – ze względu na bliskość dużych aglomeracji miejskich – mogą stanowić znaczną część ruchu turystycznego.

Tabela 59. Turyści korzystający z turystycznych obiektów noclegowych

Jednostka terytorialna	Turyści (korzystający) ogółem I–XII			Turyści na 1000 mieszk.	
	2008	2018	zmiana 2008-2018	2008	2018
	(osoba)	(osoba)	%	(osoba)	(osoba)
Polska	19 556 102	33 895 930	73,3	513	882
Zachodniopomorskie	1 742 580	3 041 149	74,5	1029	1788
Małopolskie	2 711 416	5 207 352	92,1	825	1531
Pomorskie	1 595 316	3 047 790	91,0	719	1306
Dolnośląskie	2 012 586	3 654 787	81,6	700	1260
Mazowieckie	2 708 116	5 336 963	97,1	520	988
Warmińsko-mazurskie	906 053	1 308 573	44,4	635	916
Lubuskie	703 590	687 751	-2,3	697	678
Kujawsko-pomorskie	778 400	1 326 633	70,4	376	638
Śląskie	1 647 814	2 809 293	70,5	355	620
Wielkopolskie	1 503 521	2 099 501	39,6	443	601
Podkarpackie	619 372	1 263 445	104,0	295	593
Łódzkie	891 886	1 351 302	51,5	350	548
Podlaskie	462 169	638 801	38,2	388	541
Lubelskie	677 166	1 079 253	59,4	313	510
Świętokrzyskie	353 990	624 099	76,3	278	503
Opolskie	242 127	419 238	73,1	234	425

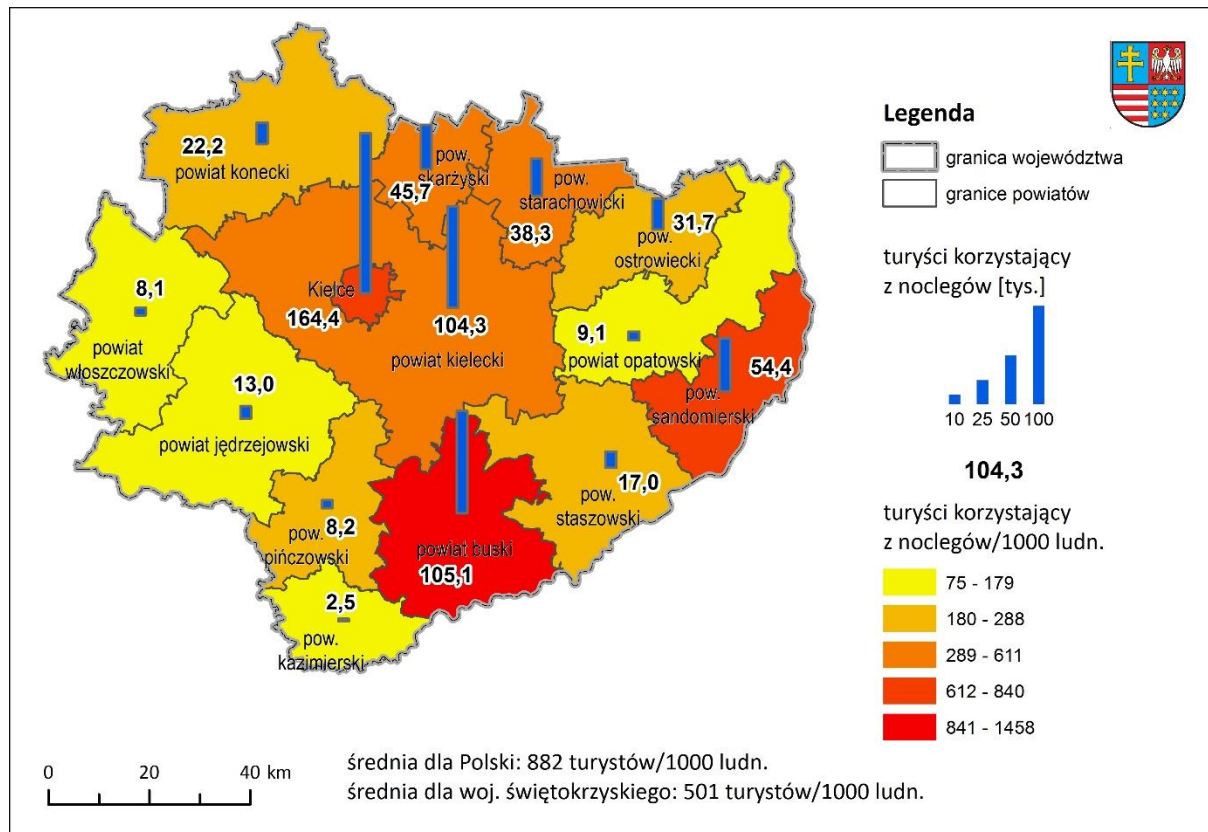
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Podobnie jak w przypadku bazy noclegowej udział poszczególnych powiatów w ruchu turystycznym jest bardzo zróżnicowany (mapa niżej). Nieco ponad jedną czwartą liczby turystów w regionie przyjmują Kielce. Trzy powiaty z największą liczbą turystów (Kielce, powiat buski i kielecki) przyjmują 61% wszystkich odwiedzających region. Następny w kolejności powiat sandomierski skupia już tylko 9% ruchu turystycznego, a ostatni – kazimierski – zaledwie 0,5%. Zdecydowanie największym nasyceniem ruchem turystycznym cechuje się uzdrowiskowy powiat buski, gdzie wskaźnik przekracza

¹¹⁶ Opracowane na podstawie: *Turystyka aktywna w województwie świętokrzyskim*. Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego oraz *Województwo świętokrzyskie. Informator turystyczny 2018*, Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego.

1,4 tys. turystów na 1000 mieszkańców. Bardzo wysokie jest nasycenie ruchem turystycznym w Kielcach i powiecie sandomierskim. Natomiast najmniejsze notowane jest w powiatach kazimierskim (zaledwie 74 turystów/1000 mieszk.), włoszczowskim, opatowskim i jędrzejowskim. Łącznie powiaty te skupiają zaledwie 5% turystów regionu.

Ryc. 38. Liczba korzystających z noclegów w województwie świętokrzyskim w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Liczba udzielonych noclegów wzrosła w omawianym okresie z 1,0 do 1,8 mln (67,5%), co daje województwu 13 miejsce w kraju i 9 pod względem liczby noclegów na mieszkańca. Porównanie liczby korzystających z bazy noclegowej i liczby noclegów udzielonych wskazuje, że turyści korzystający z bazy noclegowej pozostawali w świętokrzyskim nieco dłużej niż przeciętnie w Polsce – liczba noclegów na 1 korzystającego wynosiła 2,9 natomiast w kraju – 2,6.

Tabela 60. Noclegi udzielone w turystycznych obiektach noclegowych

Jednostka terytorialna	Udzielone noclegi			Udzielone noclegi na 1000 mieszkańców	
	2008	2018	Zmiana 2008–2018	2008	2018
	szt.	szt.	%	szt.	szt.
Polska	56 645 518	88 860 463	56,9	1 485	2 313
Zachodniopomorskie	10 033 801	15 153 463	51,0	5 927	8 908
Pomorskie	6 166 428	9 815 973	59,2	2 778	4 207
Małopolskie	7 953 631	13 918 770	75,0	2 420	4 093
Dolnośląskie	5 229 121	9 034 206	72,8	1 818	3 114

Jednostka terytorialna	Udzielone noclegi			Udzielone noclegi na 1000 mieszkańców	
	2008	2018	Zmiana 2008–2018	2008	2018
	szt.	szt.	%	szt.	szt.
Warmińsko-mazurskie	2 459 639	3 236 269	31,6	1 724	2 265
Kujawsko-pomorskie	2 892 903	4 454 608	54,0	1 399	2 144
Mazowieckie	5 106 840	9 398 882	84,0	981	1 739
Podkarpackie	1 886 570	3 540 363	87,7	899	1 663
Świętokrzyskie	1 072 492	1 796 855	67,5	843	1 447
Lubuskie	1 524 694	1 429 521	-6,2	1 511	1 409
Śląskie	4 333 866	6 315 306	45,7	933	1 393
Wielkopolskie	3 022 100	3 808 165	26,0	889	1 090
Lubelskie	1 555 548	2 296 723	47,6	720	1 085
Łódzkie	1 864 377	2 560 848	37,4	731	1 038
Podlaskie	907 520	1 211 432	33,5	762	1 025
Opolskie	635 988	889 079	39,8	616	901

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Liczba turystów zagranicznych w województwie świętokrzyskim jest znikoma. Zagraniczni turyści odwiedzający świętokrzyskie stanowią zaledwie 5,9% wszystkich turystów odwiedzających ten region i jedynie 0,5% całego ruchu turystycznego z zagranicy w Polsce. Ponieważ wzrost liczby turystów zagranicznych w ciągu ostatniej dekady był znacznie mniejszy niż ogółu turystów, to i odsetek korzystających z bazy noclegowej obniżył się. **Świętokrzyskie zajmuje ostatnie miejsce zarówno pod względem liczby, jak i udziału turystów z zagranicy.**

Tabela 61. Turyści zagraniczni korzystający z turystycznych obiektów noclegowych

Jednostka terytorialna	Turyści zagraniczni (korzystający) – nierezydenci I–XII			Udział turystów zagranicznych w liczbie turystów ogółem	
	2008	2018	zmiana 2008–2018	2008	2018
	osoba	osoba	%	%	%
Polska	4 046 312	7 082 231	75,0	20,7	20,9
Mazowieckie	809 563	1 588 719	96,2	29,9	29,8
Małopolskie	828 956	1 504 318	81,5	30,6	28,9
Zachodniopomorskie	380 196	821 571	116,1	21,8	27,0
Lubuskie	196 296	177 639	-9,5	27,9	25,8
Podlaskie	68 737	145 137	111,1	14,9	22,7
Dolnośląskie	448 136	696 726	55,5	22,3	19,1
Pomorskie	245 551	572 393	133,1	15,4	18,8
Śląskie	259 506	422 025	62,6	15,7	15,0
Wielkopolskie	257 369	310 980	20,8	17,1	14,8
Łódzkie	115 359	194 876	68,9	12,9	14,4
Opolskie	34 931	54 454	55,9	14,4	13,0
Warmińsko-mazurskie	155 346	162 345	4,5	17,1	12,4
Podkarpackie	62 798	151 037	140,5	10,1	12,0
Lubelskie	81 481	126 390	55,1	12,0	11,7
Kujawsko-pomorskie	77 398	116 637	50,7	9,9	8,8
Świętokrzyskie	24 689	36 984	49,8	7,0	5,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

2.5. Sfera techniczna

2.5.1. Elektroenergetyka

Produkcja i zużycie energii elektrycznej oraz odnawialne źródła energii

W województwie świętokrzyskim, we wsi Zawada koło Połańca, zlokalizowana jest elektrownia Enea Elektrownia Połaniec o mocy 1882 MW (5% mocy osiągalnej w Polsce w 2018 r.). Elektrownia wytwarza 9 TWh energii rocznie (prawie 6% krajowej produkcji). Energia wytwarzana jest w siedmiu blokach opalanych mieszanką węgla i biomasy oraz „Zielonym Bloku” (225 MW) – największej na świecie jednostce energetycznej opalanej w 100% mieszanką biomasy leśnej i agro.

Przed wszystkim dzięki Elektrowni Połaniec **województwo świętokrzyskie jest jednym z największych producentów energii elektrycznych w kraju, a produkcja energii wzrosła w ciągu dekady o 60%**. Po województwie łódzkim analizowany region ma też największą nadwyżkę produkcji w stosunku do zużycia energii elektrycznej.

Tabela 62. Produkcja energii elektrycznej w Polsce

Nazwa	Ogółem			Stosunek produkcji energii elektrycznej do zużycia energii elektrycznej	
	2008	2017	zmiana	2008	2017
	(GWh)	(GWh)	%	(%)	(%)
Polska	155 305,4	170 465,2	9,8	108,1	104,7
Łódzkie	30 841,6	38 446,7	24,7	297,6	278,7
Śląskie	30 053,7	27 834,2	-7,4	121,2	101,0
Mazowieckie	21 736,0	24 916,2	14,6	95,4	110,2
Wielkopolskie	13 570,9	12 321,5	-9,2	119,4	79,0
Dolnośląskie	14 816,1	10 219,5	-31,0	122,9	61,6
Świętokrzyskie	6 292,8	10 164,8	61,5	127,2	181,7
Zachodniopomorskie	8 214,7	9 330,7	13,6	149,1	164,9
Opolskie	9 150,6	8 600,7	-6,0	190,3	169,4
Kujawsko-pomorskie	2 639,8	7 203,0	172,9	35,2	107,4
Małopolskie	7 670,3	6 244,8	-18,6	62,6	51,0
Pomorskie	2 916,5	4 533,6	55,4	37,3	51,8
Lubuskie	2 104,6	3 321,4	57,8	70,5	85,8
Podkarpackie	2 727,2	2 627,1	-3,7	54,6	44,5
Lubelskie	1 797,6	2 221,8	23,6	32,7	40,2
Warmińsko-mazurskie	259,9	1 293,3	397,6	7,8	32,1
Podlaskie	513,1	1 186,1	131,2	19,2	36,9

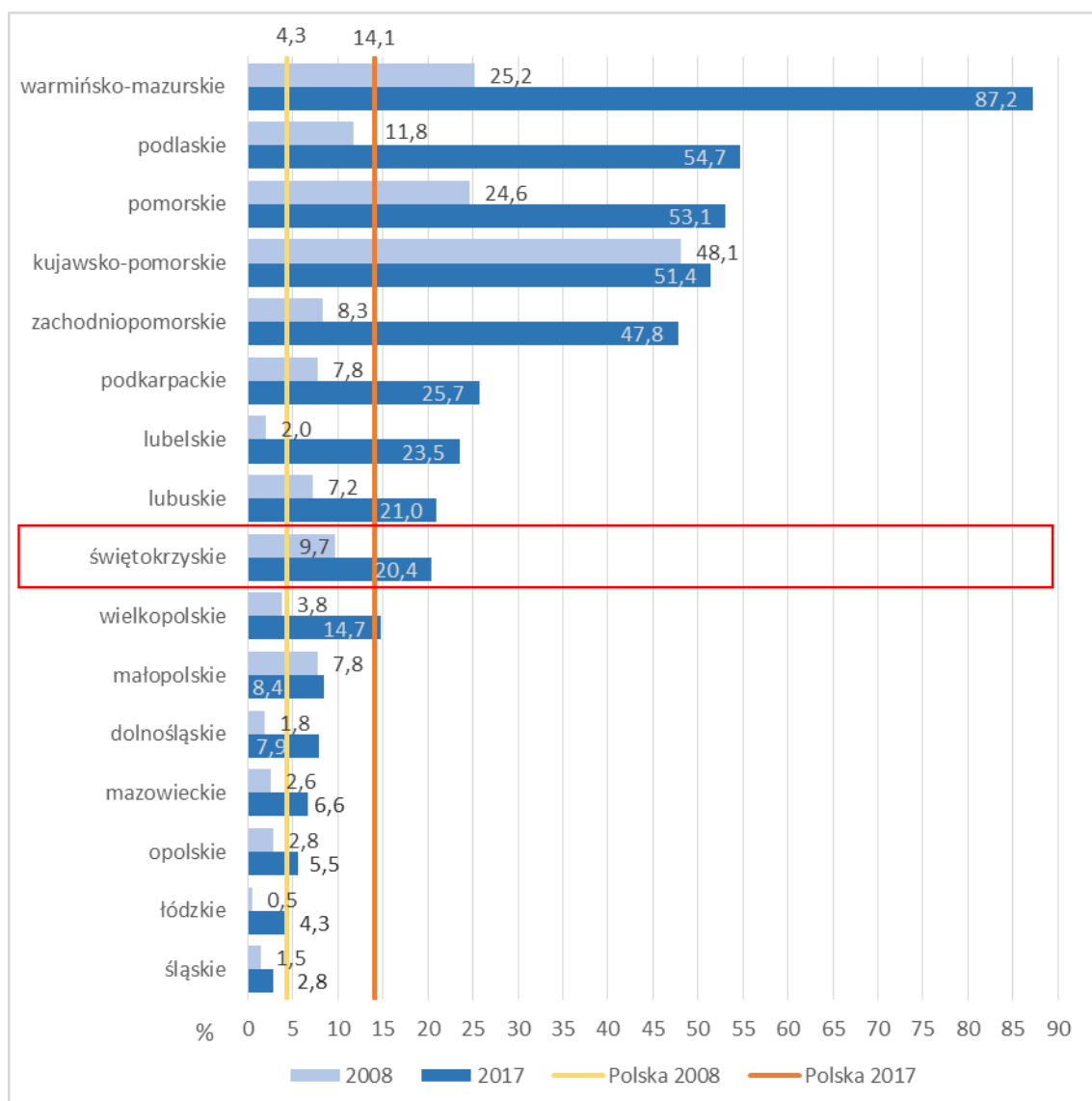
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W ostatniej dekadzie znacząco wzrosła produkcja energii z odnawialnych źródeł energii (OZE). W skali kraju wzrost ten wyniósł 263%, do 24 014,8 MWh w 2017 r. W 2017 r. produkcja energii z OZE w województwie świętokrzyskim wynosiła 2068,6 GWh (wzrost od 2008 r. – 238%). Produkcja energii z odnawialnych źródeł wzrastała jednak w świętokrzyskim nieco wolniej niż w kraju, stąd też udział w krajowej produkcji energii z OZE spadł z 9,2 do 8,6%.

Udział energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem wyniósł w 2017 r. nieco ponad 20%. Pomimo że świętokrzyskie plasowało się na dość odległej pozycji wśród województw, to udział ten był najwyższy spośród regionów, w których produkcja energii elektrycznej była największa (tj. o produkcji większej niż 10 TWh, w których funkcjonują duże elektrownie węglowe).

Na terenie województwa świętokrzyskiego pracowały w 2019 r. instalacje OZE o łącznej mocy 270,6 MW (3,1% i 12 miejsce w kraju). Zdecydowanie największy udział miały instalacje na biomasę, przede wszystkim za sprawą opisaną wyżej instalacji w Elektrowni Połaniec. Stanowiły one 88% zainstalowanej mocy OZE w województwie i 16% mocy instalacji na biomasę w kraju. Ponad 8% mocy instalacji OZE w świętokrzyskim stanowiły instalacje wiatrowe, które tworzyły 0,4% mocy instalacji wiatrowych w kraju. Pozostałe źródła energii odnawialnej miały niewielkie znaczenie w produkcji energii w regionie, ich udział nie przekraczał 1,5%.

Wykres 54. Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem według województw

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Tabela 63. Instalacje odnawialnych źródeł energii według stanu na dzień 31 marca 2019 r. – moc zainstalowana według rodzaju OZE

Jednostka terytorialna	Moc (w MW) zainstalowana w instalacjach wykorzystujących:					
	biogaz	biomasę	energię promieniowania słonecznego	energię wiatru	hydroenergię	Ogółem
Polska	237,6	1468,0	166,3	5869,5	976,3	8717,7
Dolnośląskie	21,0	100,0	12,0	176,4	75,3	384,6
Kujawsko-pomorskie	15,5	191,0	10,2	603,6	210,9	1031,2
Lubelskie	14,4	2,6	34,8	138,9	1,4	192,2
Lubuskie	5,1	1,8	5,0	193,3	114,6	319,8
Łódzkie	12,9	59,3	4,5	577,8	11,1	665,6
Małopolskie	10,3	20,1	9,3	6,4	185,3	231,4
Mazowieckie	28,0	275,3	5,9	386,5	21,8	717,5
Opolskie	3,9		5,2	138,9	30,1	178,2
Podkarpackie	7,0	67,4	5,3	153,0	209,3	441,9
Podlaskie	12,0	70,0	15,6	197,8	0,8	296,2
Pomorskie	24,4	2,4	2,6	692,4	32,7	754,5
Śląskie	22,9	166,8	10,9	33,3	36,6	270,5
Świętokrzyskie	3,8	238,7	2,8	22,6	2,7	270,6
Warmińsko-mazurskie	14,8	26,0	24,4	354,3	17,6	437,1
Wielkopolskie	24,4	141,7	7,0	705,9	12,6	891,6
Zachodniopomorskie	16,9	105,1	10,7	1488,6	13,6	1634,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Regulacji Energetyki.

Zużycie energii elektrycznej wzrosło w województwie świętokrzyskim w latach 2008–2017 o 13% – porównywalnie do średniej krajowej. Natomiast różna jest struktura tego zużycia – **blisko połowę stanowi energia wykorzystywana przez sektor przemysłowy, co jest najwyższym udziałem wśród regionów**. Niski jest natomiast udział zużycia energii w gospodarstwach domowych w bilansie zużycia energii – wynosi on zaledwie 2,3%.

Tabela 64. Zużycie energii elektrycznej według sektorów ekonomicznych w 2017 r.

Jednostka terytorialna	Ogółem	Zmiana (2008–2017)	Sektor przemysłowy	Sektor transportowy	Gospodarstwa domowe	Rolnictwo
	(GWh)		%	% zużycia		
Polska	162 756	13,3	33,8	16,3	3,2	17,9
Dolnośląskie	16 598	37,6	40,2	21,0	1,7	13,5
Kujawsko-pomorskie	6 709	-10,4	34,9	3,0	3,2	22,6
Lubelskie	5 525	0,5	28,4	11,3	2,0	25,5
Lubuskie	3 872	29,6	34,5	6,1	2,2	19,3
Łódzkie	13 796	33,1	24,1	35,5	3,7	14,1
Małopolskie	12 237	-0,1	36,5	7,7	3,7	22,2
Mazowieckie	22 612	-0,8	24,6	14,4	5,9	21,2
Opolskie	5 077	5,6	43,9	13,8	2,4	15,7
Podkarpackie	5 907	18,2	43,0	4,1	1,3	20,6
Podlaskie	3 214	20,1	26,8	2,7	2,7	27,8
Pomorskie	8 756	12,0	31,9	9,1	6,0	19,7
Śląskie	27 564	11,2	40,4	24,1	1,1	12,8
Świętokrzyskie	5 593	13,0	48,2	17,2	2,3	13,6
Warmińsko-mazurskie	4 034	20,5	30,1	1,8	3,0	24,6
Wielkopolskie	15 603	37,3	29,7	17,4	3,7	17,3
Zachodniopomorskie	5 660	2,7	28,9	11,0	4,2	21,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Mimo niewielkiego udziału w strukturze zużycia energii zużycie jej w gospodarstwach domowych w ciągu dekady jednak wzrosło (w 2017 r. zużyły one o 4,8% więcej energii niż w 2008 r.). Pomimo nieco szybszego wzrostu zużycia energii w gospodarstwach domowych udział województwa świętokrzyskiego w krajowym zużyciu energii w gospodarstwach pozostał jednak niewielki i wynosił w 2007 r. 2,6% (Tabela 65). Przekłada się to na jeden z najniższych wskaźników zużycia energii elektrycznej na mieszkańca – w 2017 r. stanowił on 81% średniego krajowego zużycia energii w gospodarstwach w przeliczeniu na mieszkańca. Wśród czynników wpływających na niskie zużycie energii elektrycznej można wymienić m.in.: przeciętnie gorszą sytuację finansową gospodarstw domowych w stosunku do średniej krajowej, brak wyposażenia w urządzenia elektryczne i sprzęt gospodarstwa domowego i oszczędność energii elektrycznej. Wskaźnik ten jednak wyraźnie wzrósł w ciągu dekady, zmniejszyła się też dysproporcja w stosunku do przeciętnego zużycia *per capita* w kraju (w 2008 r. było to 78%). Można zatem spodziewać się dalszego wzrostu zapotrzebowania na energię elektryczną w gospodarstwach domowych.

Tabela 65. Energia elektryczna w gospodarstwach domowych

Jednostka terytorialna	Zużycie energii elektrycznej			Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca		
	2008	2017	zmiana	2008	2017	zmiana
	tys. MWh		%	kWh		%
Polska	28 425,4	29 292,3	3,0	745,8	762,4	2,2
Mazowieckie	4 465,1	4 682,3	4,9	859,5	871,5	1,4
Opolskie	830,3	810,2	-2,4	802,5	817,4	1,9
Małopolskie	2 635,2	2 758,5	4,7	802,8	814,6	1,5
Łódzkie	1 973,9	1 984,6	0,5	773,6	800,2	3,4
Śląskie	3 580,2	3 608,5	0,8	770,1	792,6	2,9
Dolnośląskie	2 045,5	2 279,8	11,5	711,0	785,5	10,5
Wielkopolskie	2 545,7	2 681,4	5,3	750,7	769,4	2,5
Podlaskie	855,0	906,7	6,1	717,3	765,1	6,7
Pomorskie	1 790,4	1 711,6	-4,4	808,3	737,8	-8,7
Lubuskie	722,2	744,6	3,1	716,0	732,4	2,3
Kujawsko-pomorskie	1 485,7	1 507,3	1,5	719,0	723,6	0,6
Warmińsko-mazurskie	1 018,1	995,7	-2,2	713,8	694,0	-2,8
Zachodniopomorskie	1 172,3	1 177,3	0,4	692,7	689,9	-0,4
Lubelskie	1 402,4	1 435,8	2,4	648,2	674,3	4,0
Świętokrzyskie	740,1	775,3	4,8	581,1	620,4	6,8
Podkarpackie	1 163,4	1 232,6	5,9	554,7	579,3	4,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Sieci elektroenergetyczne

Energia elektryczna wyprodukowana w elektrowniach kierowana jest do stacji systemowych, a następnie poprzez sieci przesyłowe najwyższych napięć (NN) 400 i 220 kV rozprowadzana do szeregu stacji elektroenergetycznych. Po zredukowaniu poziomu napięcia przesyłana jest liniami wysokich napięć (WN) 110 kV do stacji elektroenergetycznych o napięciu górnym 110 kV, zwanych Głównymi Punktami Zasilania (GPZ). W stacjach tych następuje dalsze obniżenie napięcia głównie do poziomu 15 kV oraz lokalnie do poziomu 30 i 6 kV (tzw. napięcie średnie – SN) oraz rozdział energii do stacji transformatorowych, gdzie następuje redukcja do poziomu napięcia niskiego (nn) i skąd następuje przesył do odbiorców komunalnych (gospodarstw domowych) i przemysłowych.

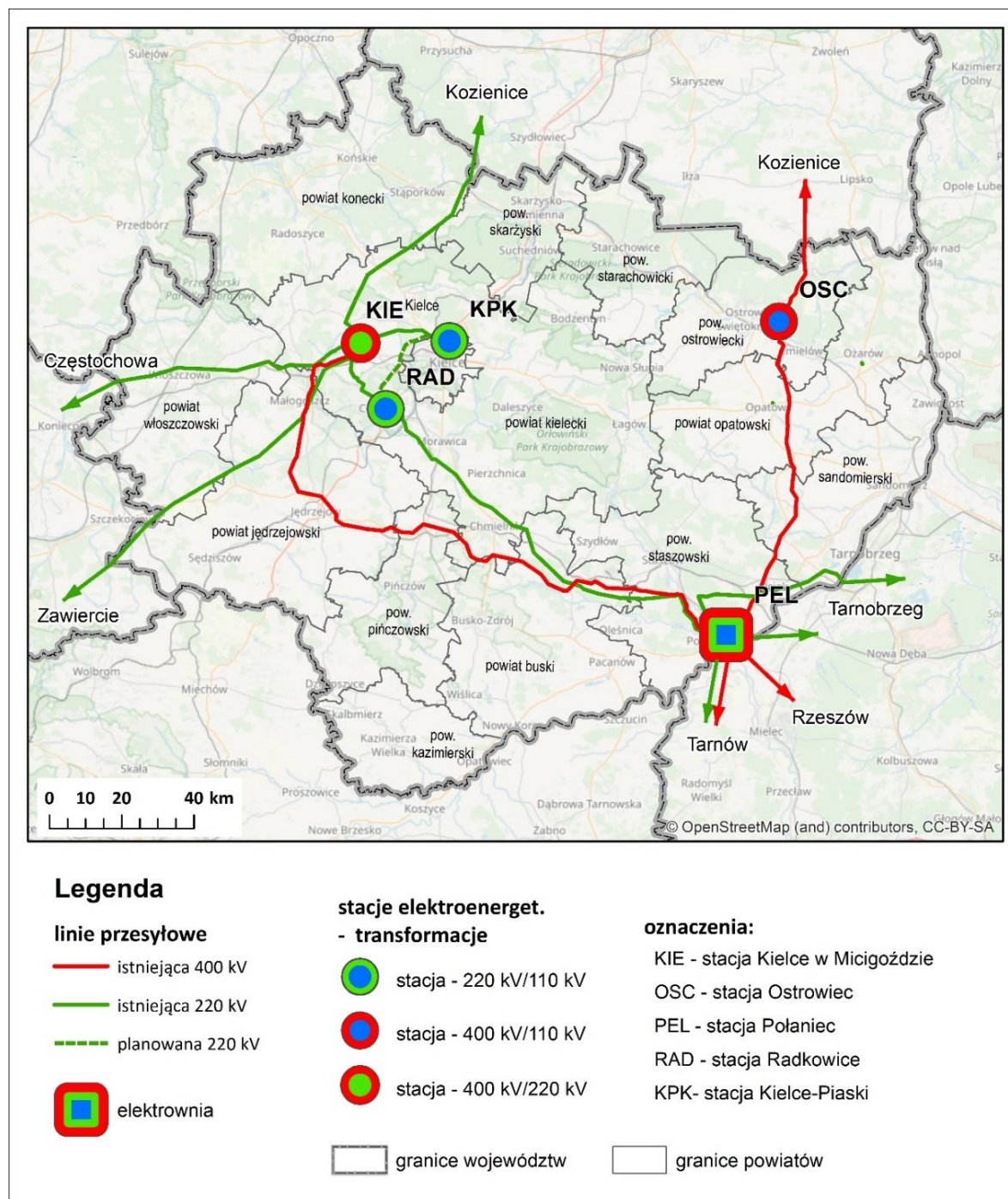
Przez teren województwa świętokrzyskiego przebiegają linie najwyższych napięć o łącznej długości ok. 445 km, w tym 210 km linii 400 kV i 235 km linii 220 kV. Głównymi punktami węzłowymi sieci na terenie województwa są: stacja Kielce 400 w Micigoździe w gm. Piekoszów oraz elektrownia i stacja w Połańcu, skąd koncentrycznie rozchodzą się linie NN. Ważniejsze stacje systemowe znajdują się w: Kielcach – Piaski (220/110 kV), Radkowicach (220/110 kV) i Ostrowcu Świętokrzyskim (400/110 kV). Stacja w Ostrowcu posiada drugostronne zasilanie z elektrowni w Koźlenicach. Elementem uzupełniającym sieć przesyłową jest projektowana przez Polskie Sieci Energetyczne linia 220 kV łącząca stacje w Radkowice oraz Kielce Piaski (wraz z rozbudową obu stacji). Celem inwestycji jest zapewnienie zasilania stacji Kielce Piaski w przypadku awarii linii 220 kV biegnącej ze stacji Kielce. Układ głównych elementów sieci przesyłowej NN przedstawiono na kolejnej mapie.

Na terenie województwa zlokalizowano 1290,7 km linii WN oraz 57 Głównych Punktów Zasilających (podstacji)¹¹⁷. Większość linii elektroenergetycznych stanowią linie niskiego napięcia. Linie te są stosunkowo wyeksploatowane i wymagają znacznych nakładów na modernizację. Znaczna część sieci jest wyeksploatowana (zamortyzowana) prawie w 50%. Linie te nie są przystosowane do zwiększającego się zapotrzebowania na energię elektryczną, stąd też niezbędna jest reelektryfikacja obszaru województwa, polegająca zarówno na odtworzeniu i odnowieniu starej infrastruktury energetycznej, jak i na zwiększeniu przepustowości sieci wynikających z przyrostu obecnie stosowanych i wykorzystywanych odbiorników elektrycznych¹¹⁸.

¹¹⁷ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego.

¹¹⁸ *Raport o stanie województwa świętokrzyskiego za 2018 rok*. Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego 2019.

Ryc. 39. Sieć przesyłowa najwyższych napięć z uwzględnieniem inwestycji do 2027 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planu sieci elektroenergetycznej najwyższych napięć PSE¹¹⁹. (odczyt.10.09. 2019) Podkład mapowy: Open Street Map CC-BY-SA.

¹¹⁹ <https://www.pse.pl/obszary-dzialalnosci/krajowy-system-elektroenergetyczny/plan-sieci-elektroenergetycznej-najwyzszych-napiec>

2.5.2. Ciepłownictwo

Sprzedaż energii ciepłej w województwie świętokrzyskim wynosiła w 2017 r. 3,8 tys. TJ, co stanowiło 2% krajowej sprzedaży i było wartością najniższą w kraju. W przeliczeniu na mieszkańca region wyprzedza tylko województwo podkarpackie.

Od 2008 r. sprzedaż energii ciepłej spadła o 7,7%. Spadek sprzedaży dotyczył całego kraju i wynikał ze zwiększenia efektywności energetycznej mieszkań. Świadczy o tym także wzrastająca kubatura ogrzewanych centralnie budynków, która wzrosła w regionie o 82%.

Tabela 66. Sprzedaż energii ciepłej w ciągu roku

Jednostka terytorialna	Sprzedaż			Kubatura budynków ogrzewanych centralnie	
	ogółem		na mieszkańca	2017	zmiana 2008 - 2017
	2017	zmiana 2008–2017	2017		
	GJ	%	GJ	dam ³	%
Polska	205 114 220,0	-5,0	5,3	2 439 828,3	34,6
Mazowieckie	39 161 580,0	-5,3	7,3	471 395,9	33,3
Śląskie	32 810 637,0	-11,1	7,2	426 138,8	55,2
Łódzkie	16 421 611,0	0,8	6,6	169 678,8	18,3
Pomorskie	13 921 881,0	6,3	6,0	160 141,5	39,8
Zachodniopomorskie	9 451 307,0	19,6	5,5	92 470,9	6,2
Podlaskie	6 452 661,0	-1,4	5,4	77 543,8	21,7
Warmińsko-mazurskie	7 366 809,0	-5,0	5,1	79 928,9	40,6
Dolnośląskie	14 628 187,0	13,1	5,0	155 614,5	29,3
Kujawsko-pomorskie	10 368 674,0	-4,4	5,0	124 539,0	25,0
Małopolskie	15 598 230,0	24,9	4,6	152 027,4	31,6
Opolskie	4 228 644,0	-5,6	4,3	54 704,8	24,4
Lubelskie	8 233 694,0	-12,2	3,9	101 510,6	24,2
Lubuskie	3 853 043,0	24,2	3,8	54 546,7	54,2
Wielkopolskie	12 672 488,0	-39,5	3,6	187 155,3	50,5
Świętokrzyskie	3 800 149,0	-7,7	3,0	46 162,7	82,4
Podkarpackie	6 144 625,0	-20,4	2,9	86 268,9	18,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W ostatniej dekadzie sieć ciepłownicza została w województwie znacząco rozbudowana. W 2017 r. w świętokrzyskim funkcjonowało 695 kotłowni centralnego ogrzewania, 71% więcej niż dekadę wcześniej. Długość sieci przesyłowej i rozdzielczej wzrosła o 36% w ciągu dekady. Przyczyniło się to do znaczącego wzrostu gęstości sieci ciepłowniczej – z 2,9 do 4 km/km² (awans województwa z 11 na 9 pozycję). Gęstość sieci ciepłowniczej nadal była mniejsza niż przeciętna w kraju (5,2 km/km² w 2017 r.). Poprawiło się też wykorzystanie sieci mierzone kubaturą budynków przypadających na 1 km sieci. Wskaźnik ten wzrósł o 33% w latach 2008–2017, niemniej pod tym względem województwo świętokrzyskie znajduje się na ostatnim miejscu w kraju i znacząco odstaje od innych regionów. Sieć ciepłownicza w świętokrzyskim cechuje się natomiast większym rozproszeniem źródeł energii – na jedną kotłownię w regionie przypada ok. 33% mniej ogrzewanej kubatury niż przeciętnie w kraju.

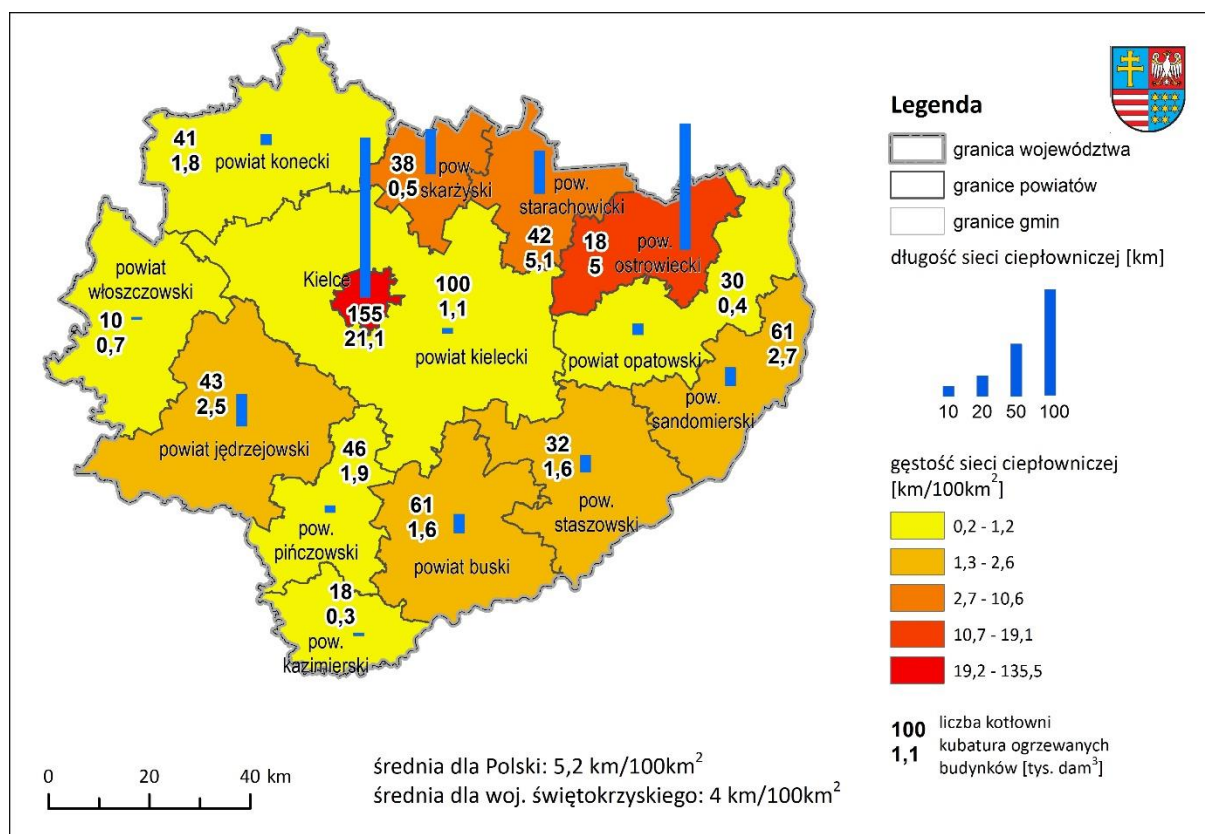
Tabela 67. Sieć ciepłownicza – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Jednostka terytorialna	Świętokrzyskie		Polska	
	2008	2017	2008	2017
liczba kotłowni (ob.)	2008	407	2008	13 446
	2017	695	2017	24 553
długość sieci ciepłej przesyłowej i rozdzielczej (km)	2008	343,6	2008	16 991
	2017	469	2017	16 381
gęstość sieci ciepłej przesyłowej i rozdzielczej	2008	2,9	2008	5,4
	2017	4,0	2017	5,2
kubatura budynków ogrzewanych centralnie na 1 km sieci (dam ³ /km)	2008	73,7	2008	106,7
	2017	98,5	2017	148,9
kubatura budynków ogrzewanych centralnie na 1 kotłownię (dam ³ /ob.)	2008	134,8	2008	99,4
	2017	62,2	2017	66,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rozwój sieci ciepłowniczej jest powiązany z poziomem urbanizacji, stąd aż 32% funkcjonującej sieci ciepłowniczej i 47% kubatury ogrzewanej za pomocą sieci ciepłych znajdowało się w Kielcach. Miasto wojewódzkie cechowało się także największą gęstością sieci ciepłej. Dużą długością i gęstością sieci odznaczały się powiaty uprzemysłowionej północnej części regionu, zwłaszcza powiat ostrowiecki. Powiaty różniły się też rozproszeniem źródeł zasilania sieci ciepłowniczej. W powiecie ostrowieckim na jedną kotłownię przypadało 275 dam³, w Kielcach – 136 dam³, a w powiecie starachowickim – 12 dam³, natomiast w powiecie kieleckim zaledwie 11 dam³, a skarżyskim – 12 dam³.

Ryc. 40. Sieć ciepłownicza według powiatów w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Kluczowym problemem definiowanym przez regionalne przedsiębiorstwa z branży ciepłowniczej jest wysoki udział przestarzałych technologii i wiek sieci ciepłowniczej. Sieci wykonane w starych technologiach, o wieku 30 lat i więcej, wymagają szybkiej wymiany na preizolowane.

W Kielcach, których sieć ciepłownicza stanowi największy odsetek sieci w regionie, Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Kielcach posiada około 50% sieci w preizolacji, Kielecka Spółdzielnia Mieszkaniowa – 38%, natomiast pozostałe spółdzielnie na sieciach niskoparametrowych prawie nie posiadają takich sieci. Ponadto większość kotłowni to instalacje węglowe. W perspektywie najbliższych lat źródła ciepła zasilające regionalne systemy muszą przejść wynikającą z dyrektyw unijnych dekarbonizację.

2.5.3. Gazownictwo

Województwo świętokrzyskie cechuje się niewielkim zużyciem gazu ziemnego. W 2017 r. łączna sprzedaż dla wszystkich sektorów gospodarki wyniosła 5090, tys. MWh (2,5% zużycia w kraju). Mniejszym zużyciem cechowały się jedynie województwa podlaskie i warmińsko-mazurskie. Większość gazu – ponad 70% używał sektor przemysłowy i budowlany, natomiast 12% przeznaczone było na potrzeby handlu i usług.

Również zużycie gazu w gospodarstwach domowych w świętokrzyskim jest niewielkie – w 2017 r. wyniosło łącznie 910,2 tys. MWh, tj. 1,9% zużycia gazu przez polskie gospodarstwa domowe. W przeliczeniu na mieszkańca zużycie w gospodarstwach domowych sięgało 728 kWh i było o 41% niższe niż średnia krajowa. Niższe wskaźniki cechowały jedynie województwa podlaskie, warmińsko-mazurskie i łódzkie.

Sieć gazowa świętokrzyskiego miała w 2017 r. długość ponad 4,4 tys. km, w tym 600 km stanowiła sieć przesyłowa. **Gęstość sieci gazowej była niższa od przeciętnej w kraju o ok. 23%.** W tym czasie funkcjonowało 73 tys. przyłączy do budynków, a z gazu korzystało 177,8 tys. gospodarstw domowych.

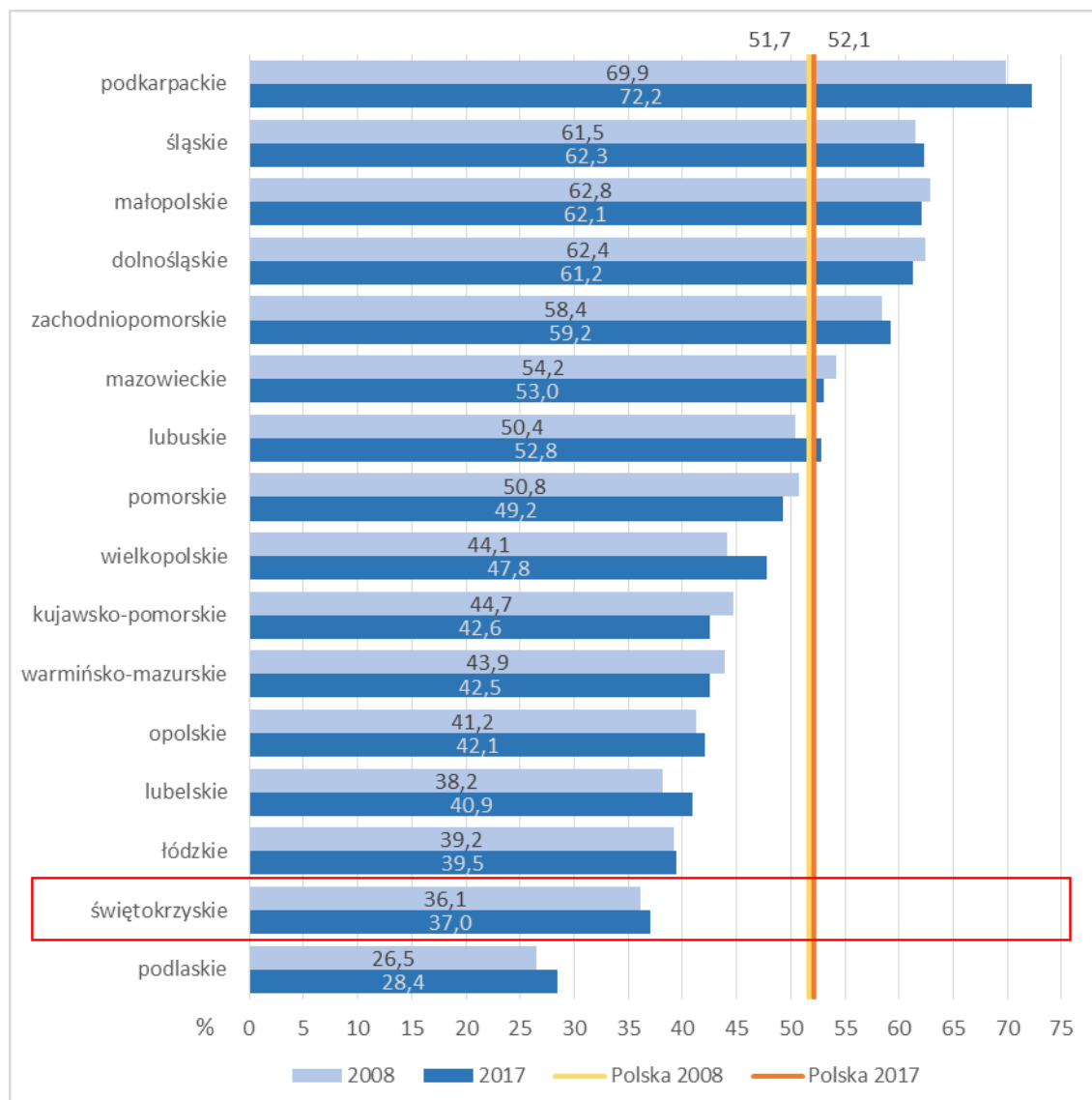
W ciągu dekady długość i gęstość sieci zwiększyła się o 16%, mniejsze były natomiast wzrosty liczby użytkowników gazu – liczba przyłączy wzrosła o 13%, a liczba ludności korzystającej z gazu – zaledwie o 0,4%. Rozwój sieci gazowej był w świętokrzyskim nieco wolniejszy niż w kraju, gdzie długość sieci wzrosła o 17,5%, a liczba przyłączy o 21%.

Tabela 68. Sieć gazowa – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Miara	Rok	Świętokrzyskie	Polska
Długość sieci gazowej ogółem (km)	2008	3 801,1	129 582,8
	2017	4 414,1	152 217,2
Długość sieci gazowej przesyłowej (km)	2008	520,2	19 154,8
	2017	599,5	21 172,7
Długość sieci gazowej rozdzielczej (km)	2008	3 280,9	110 428,1
	2017	3 814,5	131 044,6
Gęstość sieci gazowej ogółem (m/km ²)	2008	324,6	414,4
	2017	376,9	486,8
Czynne przyłącza do budynków	2008	64 360	2 369 496
	2017	73 127	2 870 330
Ludność korzystająca z sieci	2026	460 102	19 705 663
	2035	461 890	20 030 753

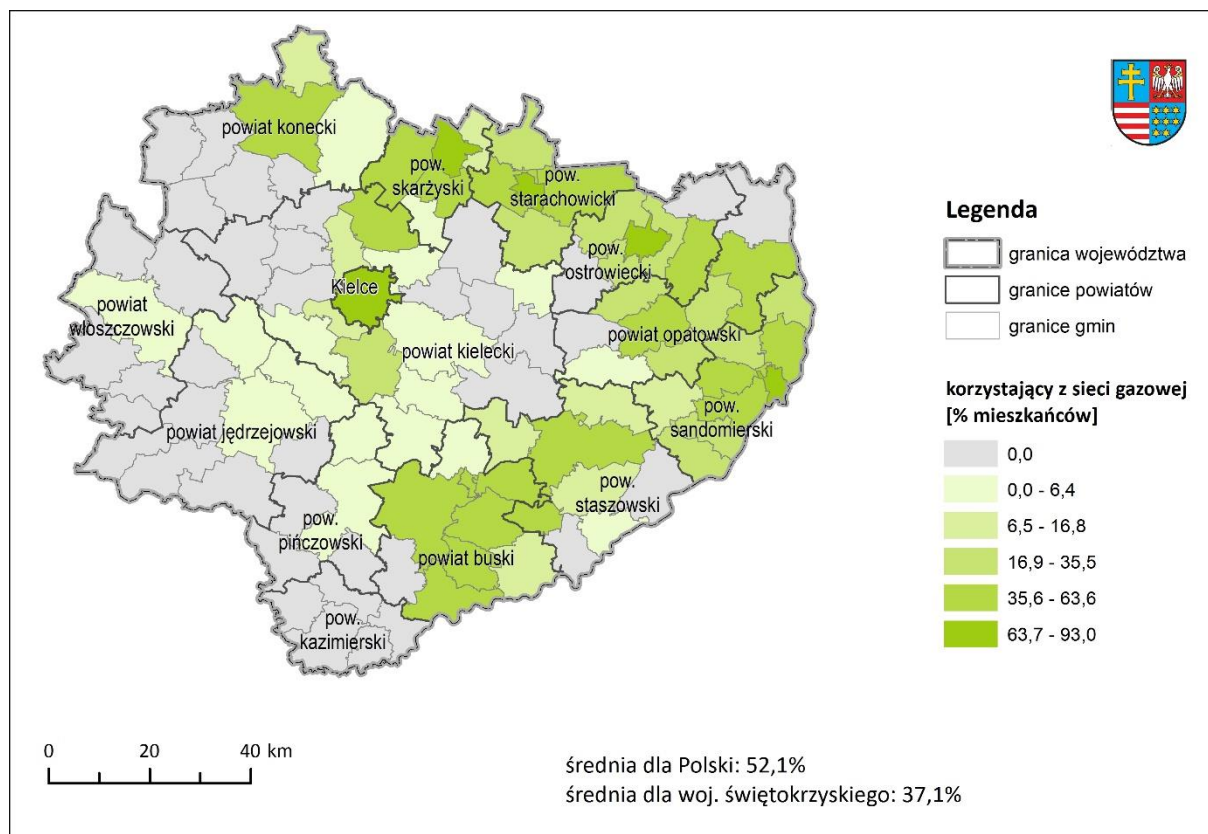
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej, pomimo notowanych przyrostów sieci, jest bardzo niewielki – w 2017 r. korzystało z gazu sieciowego zaledwie 37% mieszkańców regionu, co plasowało świętokrzyskie na przedostatnim miejscu w Polsce.

Wykres 55. Odsetek ludności korzystający z sieci gazowej według województw

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Zaopatrzenie w sieć gazową w regionie jest bardzo nierównomierne. Wysokie wskaźniki korzystania z sieci gazowej wykazuje północna, silniej zurbanizowana część województwa oraz pas powiatów nadwiślańskich. Natomiast znaczna część gmin w południowej części regionu, charakteryzującej się większym rozproszeniem zabudowy, jest pozbawiona sieci lub też korzysta z niej bardzo niewielki odsetek ludności. W 2018 r. w 40 gminach województwa nie było odbiorców gazu sieciowego, a w kolejnych 17 – odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej nie przekraczał 6,5%. Znikomy odsetek użytkowników sieci gazowej występuje także w gminach w bezpośrednim sąsiedztwie stolicy województwa (mapa poniżej).

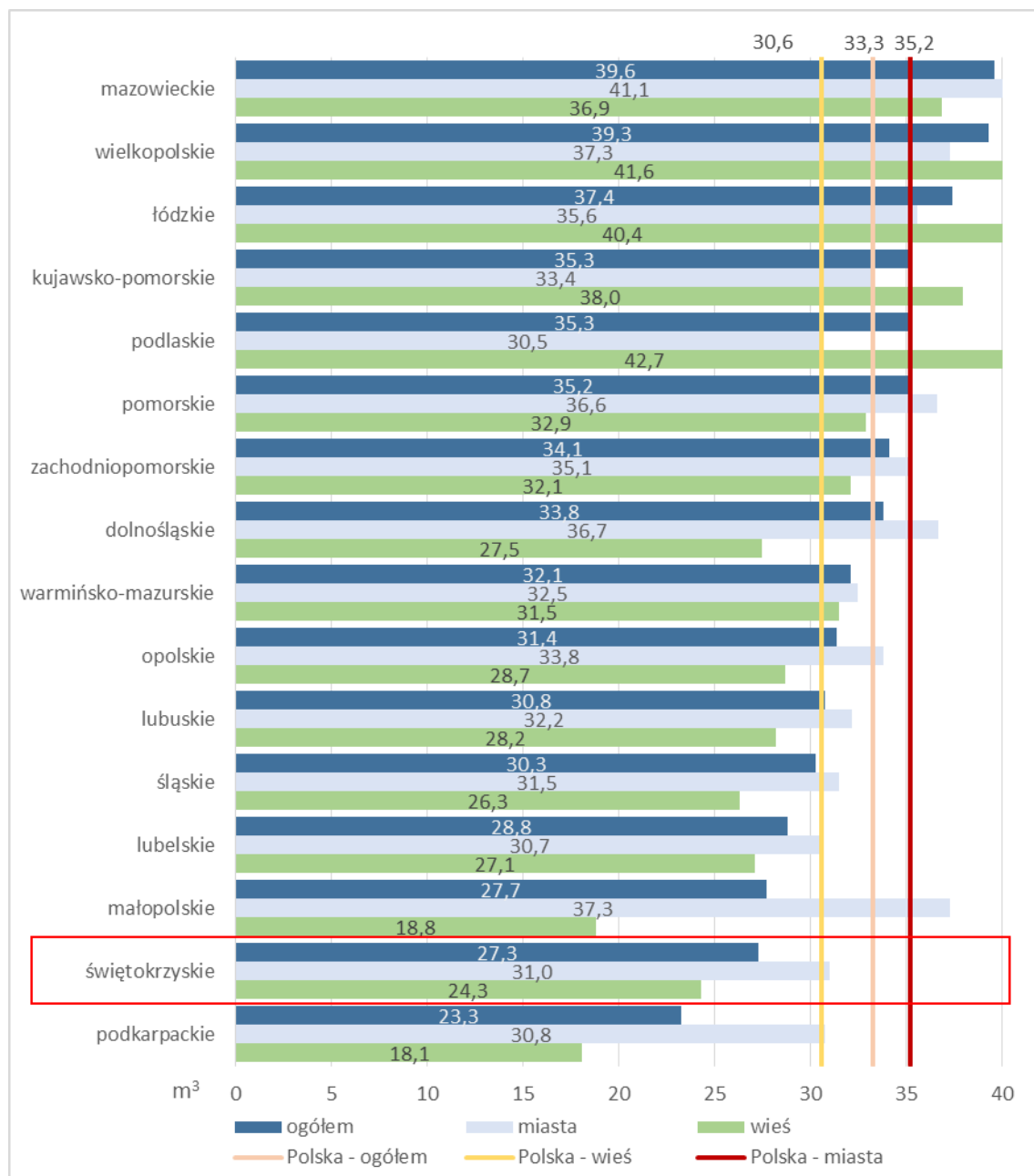
Ryc. 41. Odsetek ludności korzystający z sieci gazowej w województwie świętokrzyskim w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

2.5.4. Elementy infrastruktury komunalnej – sieci wodnokanalizacyjne

Sieci wodociągowe

Zużycie wody w regionie rośnie szybciej niż w Polsce – w stosunku do 2008 r. ilość wody dostarczonej gospodarstwom domowym wzrosła w świętokrzyskim o 8,9%, podczas gdy w kraju o 5,7%. W 2018 r. do gospodarstw domowych dostarczono 34 tys. dam^3 wody (2,6% poboru wody do gospodarstw domowych w Polsce). Jednak w przeliczeniu na mieszkańca zużycie wody jest znacznie mniejsze niż średnia krajowa (82% średniej) – województwo świętokrzyskie znajduje się pod tym względem na przedostatnim miejscu w Polsce. Podobnie jak w całym kraju znacznie niższe wartości wskaźnik ten przyjmuje na wsi niż w miastach, jednak dysproporcja w stosunku do średniej dla kraju jest w świętokrzyskim większa na wsi niż w miastach. Wskaźnik zużycia dla świętokrzyskiej wsi wynosił w 2018 r. 79% średniej krajowej dla obszarów wiejskich, a dla miast – 88% zużycia dla miast.

Wykres 56. Zużycie wody w gospodarstwach domowych na mieszkańca w 2018 r. według województw

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dane dotyczące sieci wodociągowej zostały przedstawione w Tabeli 69. Długość wodociągowej sieci rozdzielczej w regionie wynosiła w 2018 r. ponad 13 tys. km i wzrosła od 2008 r. o 1,9 tys. km, czyli o 16% (wzrost w kraju wyniósł 17%). Gęstość sieci wodociągowej w świętokrzyskim wzrosła w tym czasie do 1183 m/km² i pozostaje o ok. 20% większa niż średnia krajowa. Nieco mniejszy niż zmiana długości sieci był wzrost liczby czynnych przyłączy do budynków – w analizowanym okresie liczba przyłączy wzrosła o 15% (w kraju – o 19%). Znacznie mniejszy był natomiast wzrost liczby osób obsługiwanych przez wodociąg – w latach 2008–2017 wynosił on 7,6%. Niski wzrost wynika jednak w znacznej mierze z depopulacji obszarów miejskich, gdzie liczba użytkowników wodociągów spadła. Na terenach wiejskich przybyło 92 tys. użytkowników sieci wodociągowej (wzrost o 18% w latach 2008–2017).

Tabela 69. Wskaźniki sieci wodociągowej – województwo świętokrzyskie na tle Polski

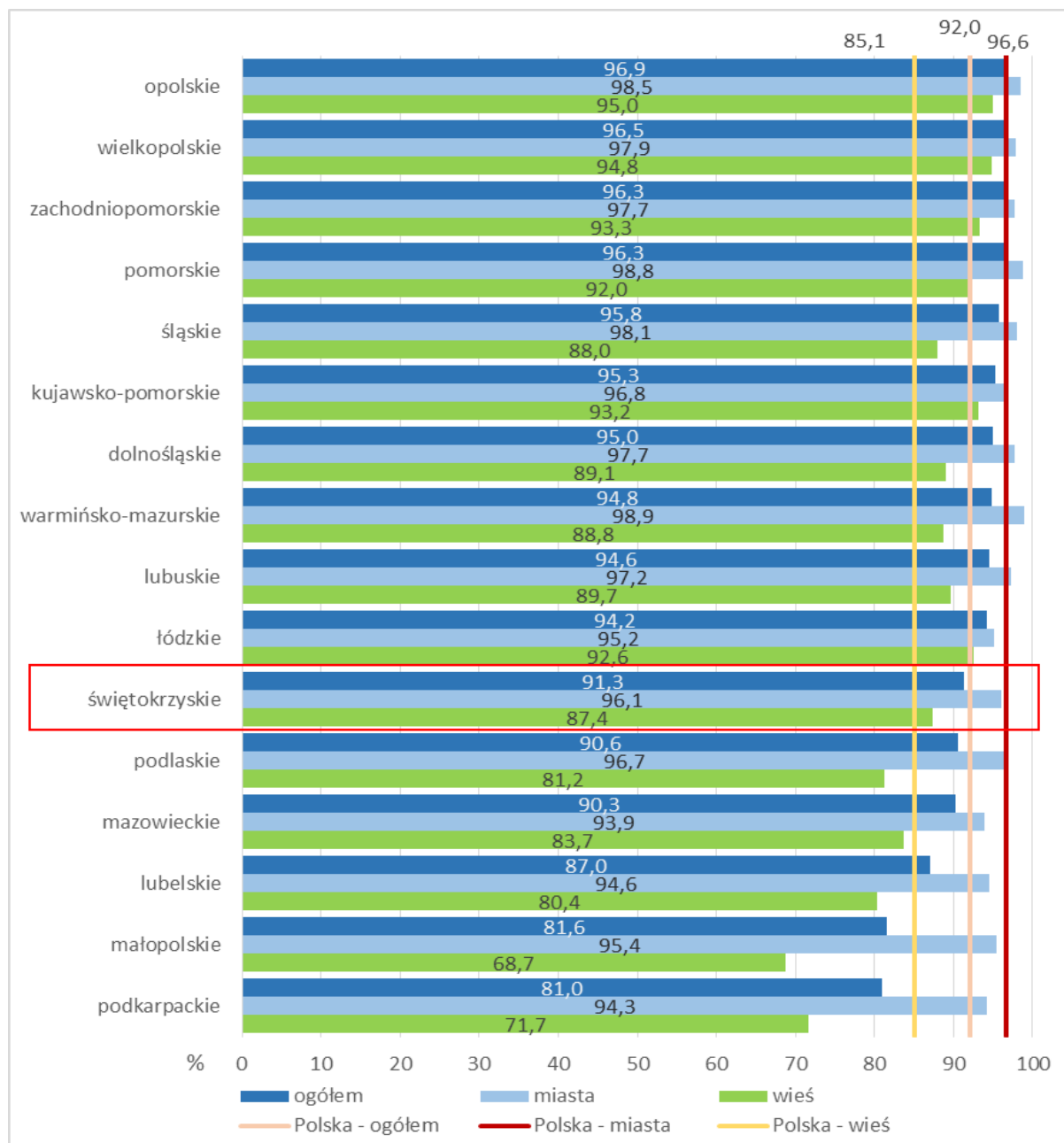
Wskaźnik	Rok	Świętokrzyskie	Polska
Długość sieci wodociągowej – rozdzielczej (km)	2008	11 902,1	262 687,1
	2018	13 848,4	307 690,4
Gęstość sieci wodociągowej (m/km ²)	2008	1016	840
	2018	1183	984
Czynne przyłącza do budynków	2008	217 034	4 777 921
	2018	249 796	5 682 404
Ludność korzystająca z sieci	2008	1 058 386	33 176 593
	2017	1 138 768	35 375 876
Ludność korzystająca z sieci w miastach	2008	546 546	22 160 439
	2017	534 526	22 329 954
Ludność korzystająca z sieci na wsi	2008	511 840	11 016 154
	2017	604 242	13 045 922

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2017 r. ponad 91% ludności województwa świętokrzyskiego korzystało z sieci wodociągowej. Wskaźnik ten był zbliżony do przeciętnej w Polsce, choć świętokrzyskie zajmowało pod tym względem dopiero 11 pozycję wśród polskich regionów. Udział ludności korzystającej z wodociągu znacząco wzrósł od 2008 r., gdy wynosił 83,2%, przy średniej krajowej 87% (13 miejsce w Polsce). Wskaźnik dla miast kształtował się również na poziomie zbliżonym do średniej w polskich miastach, a odsetek ludności korzystającej z wodociągu w miastach wzrósł w analizowanym okresie z 94,8% (przy ówczesnej średniej dla polskich miast – 95,2%) do 96%.

Znacząca zmiana nastąpiła natomiast na obszarach wiejskich świętokrzyskiego, gdzie w 2008 r. z wodociągu korzystało zaledwie 73,5% ludności (średnio w Polsce – 74,2%). **W 2017 r. wskaźnik ten wzrósł do 87,4%, a zatem o blisko 14 p.p., co pozwoliło województwu osiągnąć wskaźnik zwodociągowania wsi lepszy niż średnia krajowa.**

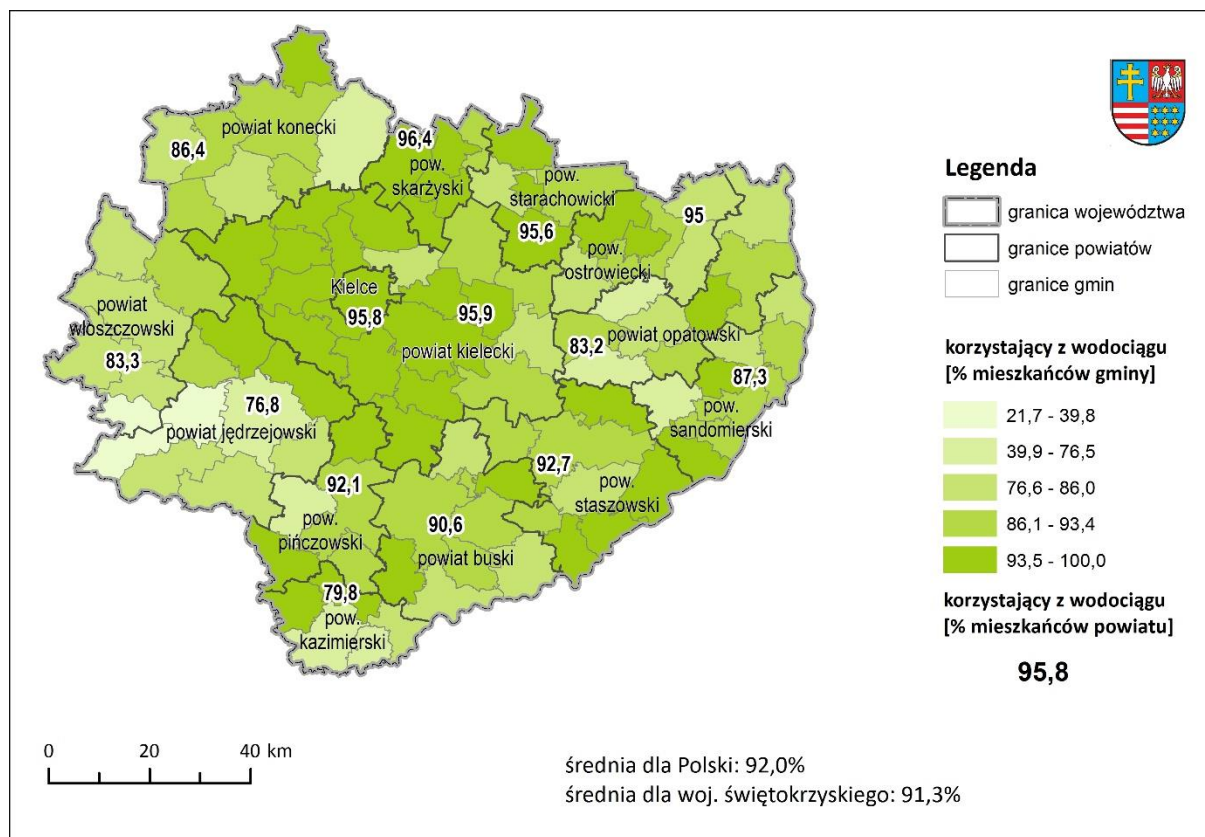
Wykres 57. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w 2017 r. według województw

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Pomimo znaczącej rozbudowy sieci wodociągowej na terenie województwa świętokrzyskiego zaznaczają się bardzo duże różnice w poziomie zwodociągowania. Najwyższym udziałem ludności korzystającej z wodociągów, przekraczającym 93%, cechowały się gminy miejskie, a także gminy w otoczeniu miasta wojewódzkiego i pozostałych większych miast. Najniższym poziomem zwodociągowania charakteryzowały się wiejskie gminy w powiecie jędrzejowskim (w tym Słupia Jędrzejowska – 21,7%, Nagłowice – 28%), co uwidacznia się także w najniższym w regionie wskaźniku dla powiatu. Niskim udziałem korzystających z wodociągu cechowały się gminy w powiecie włoszczowskim (Moskorzew – 40%), w południowej części powiatu opatowskiego (Sadowie – 64%, Iwaniska – 74%) i sąsiadującym z nim Klimontowie w powiecie sandomierskim (58%), południowej części powiatu Kazimierskiego (w tym gmina Kazimierza Wielka – 70%, Bejsce – 76%).

Ryc. 42. Korzystający w wodociągu – odsetek mieszkańców gmin i powiatów w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Sieci kanalizacyjne

W ciągu dekady długość sieci kanalizacyjnej zwiększyła się ponad dwukrotnie (o 112%). Dzięki inwestycjom w rozwój sieci kanalizacyjnej średnia gęstość tej sieci osiągnęła wartość przewyższającą średnią dla kraju (Tabela 70). W 2018 r. w województwie świętokrzyskim działało 6,3 tys. km sieci kanalizacyjnej. Liczba przyłączy do budynków wzrosła o ok. 76%. Do 2017 r. liczba osób korzystających z kanalizacji wzrosła natomiast o 142,2 tys. (24%). Znaczący przyrost korzystających z sieci dotyczył obszarów wiejskich, gdzie liczba użytkowników zwiększyła się o 139,5 tys., tj. 128%. W miastach natomiast wzrost był nieznaczny (0,5%).

Znacznie mniejszy niż przyrost infrastruktury był natomiast wzrost ilości odprowadzanych ścieków – w 2018 r. odprowadzono siecią kanalizacyjną niespełna 35 dam³ ścieków – o 20% więcej niż na początku analizowanego okresu.

Tabela 70. Sieć kanalizacyjna

Wskaźnik	Rok	Świętokrzyskie	Polska
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej (km)	2008	2 953,2	94 791,6
	2018	6 289,2	160 671,4
Gęstość sieci kanalizacyjnej (m/km ²)	2008	252,2	303,1
	2018	537,0	513,8
Czynne przyłącza do budynków	2008	69 006	2 088 900
	2018	121 403	3 367 267
Ludność korzystająca z sieci	2008	590 576	23 249 315
	2017	732 770	27 110 350

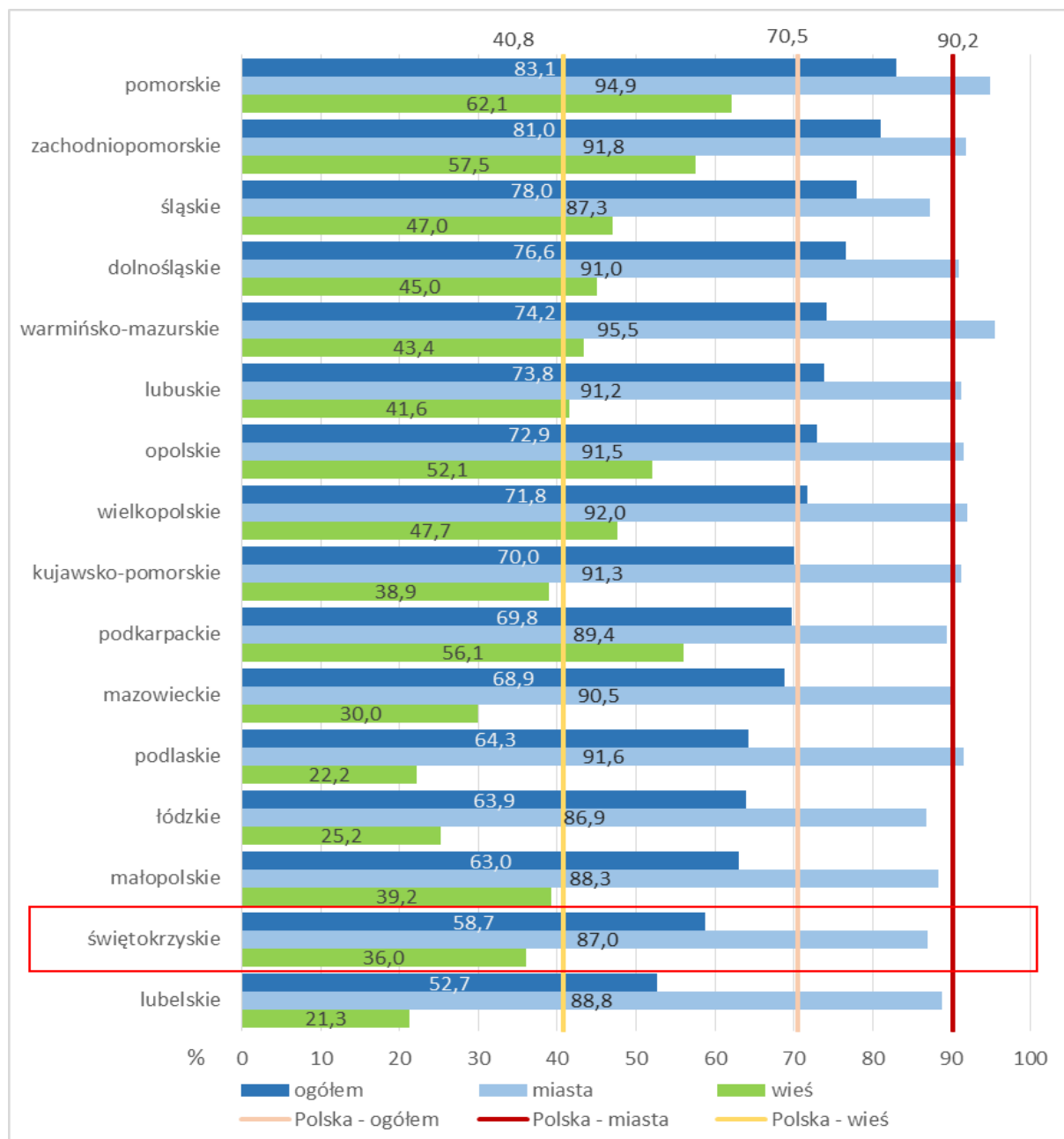
Wskaźnik	Rok	Świętokrzyskie	Polska
Ludność korzystająca z sieci w miastach	2008	481 340	19 907 962
	2017	483 978	20 852 357
Ludność korzystająca z sieci na wsi	2008	109 236	3 341 353
	2017	248 792	6 257 993
Ścieki odprowadzone (tys. dam ³)	2008	28,8	1 254,4
	2018	34,6	1 330,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Pomimo znaczącego przyrostu sieci kanalizacyjnej i jej gęstości wyższej niż przeciętna w kraju odsetek osób korzystających z tej infrastruktury należy wciąż do najniższych w Polsce. W 2017 r. korzystało z sieci kanalizacyjnej niespełna 59% mieszkańców regionu, co plasowało województwo na przedostatnim miejscu (w 2008 r. – 46,4%). Należy zauważyć, że w analizowanym okresie **znacząco wzrosły wskaźniki skanalizowania wsi – udział korzystających z sieci mieszkańców obszarów wiejskich wzrósł ponad dwukrotnie, z 15,7 do 36% (12 miejsce w kraju), a województwo zbliżyło się pod tym względem znacząco do poziomu średniego dla kraju (w 2008 r. było to 70% średniej krajowej, a w 2017 r. – 88%).**

Nieco inaczej sytuacja wygląda w miastach, gdzie z sieci korzystało w 2008 r. 83,5%, a w 2017 r. wskaźnik był o 3,5 p.p. wyższy. Świętokrzyskie miasta odstają jednak pod tym względem od średniej dla miast w kraju, a województwo zajmuje przedostatnie miejsce pod względem udziału korzystających z kanalizacji w miastach.

Wykres 58. Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w 2017 r. według województw

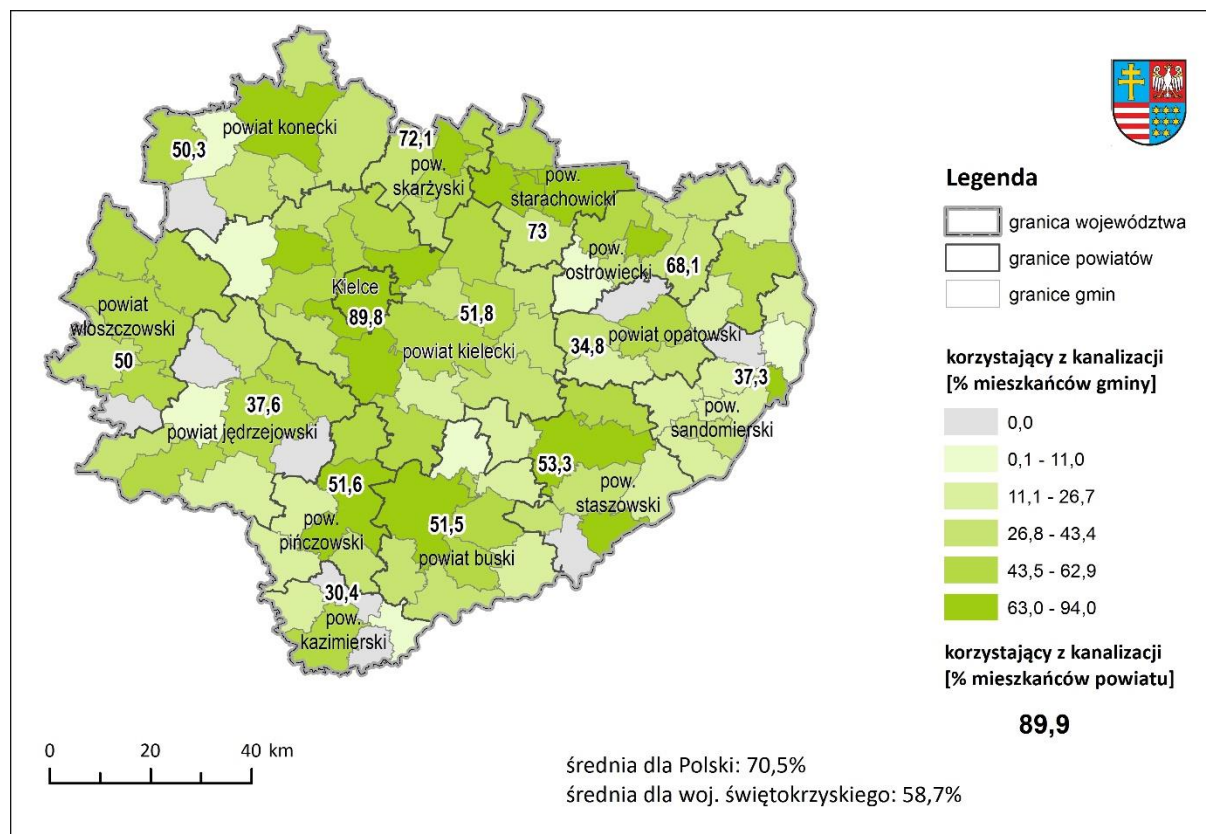

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Podobnie jak w przypadku sieci wodociągowej wskaźnik skanalizowania wykazuje przestrzenne zróżnicowanie. Najwyższym poziomem skanalizowania, przekraczającym 85%, cechowały się największe miasta regionu, a z mniejszych ośrodków – Połaniec (94%, najwyższy poziom w województwie). Natomiast żadne z miast (poza wspomnianym Połańcem) nie jest skanalizowane na poziomie wyższym niż średnia ogólnopolska dla miast.

W ujęciu powiatowym najmniej odsetek ludności, poniżej 40%, korzystał z sieci kanalizacyjnej w powiatach kazimierskim, opatowskim i sandomierskim, niemniej w większości powiatów były gminy pozbawione sieci kanalizacyjnej. Zerowy poziom skanalizowania charakteryzował gminy Imielno, Oksa (pow. jędrzejowski), Bejsce, Czarnocin (pow. kazimierski), Słupia Konecka (pow. konecki), Sadowie (pow. opatowski), Wilczyce (pow. sandomierski), Łubnice (pow. staszowski) oraz Moskorzew (pow. włoszczowski).

Ryc. 43. Korzystający w kanalizacji – odsetek mieszkańców gmin i powiatów w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Istotnym wskaźnikiem z punktu widzenia ochrony środowiska jest różnica w poziomie zwodociągowania i skanalizowania jednostek terytorialnych. Ze środowiskowego punktu widzenia niekorzystna jest sytuacja, w której znaczący odsetek ludności korzysta z sieci wodociągowej (co pociąga za sobą wzrost zużycia wody i produkowanych ścieków), jednak nie korzysta z kanalizacji (względnie innego sposobu odprowadzania i utylizacji ścieków bytowych). W Polsce różnica między odsetkiem osób korzystających z wodociągu i kanalizacji spadła w ostatniej dekadzie o 4,5 p.p. Znaczniejszy spadek nastąpił w obszarach wiejskich, w których wskaźnik ten jest jednak wciąż bardzo wysoki. Sytuacja w województwie świętokrzyskim, pomimo poprawy, przedstawia się pod tym względem niezbyt korzystnie, zwłaszcza w obszarach wiejskich, gdzie **różnica między udziałem ludności korzystającej z wodociągu i kanalizacji przekracza 51%**.

Tabela 71. Różnica pomiędzy odsetkiem korzystających z wodociągu i z kanalizacji według województw i miejsca zamieszkania

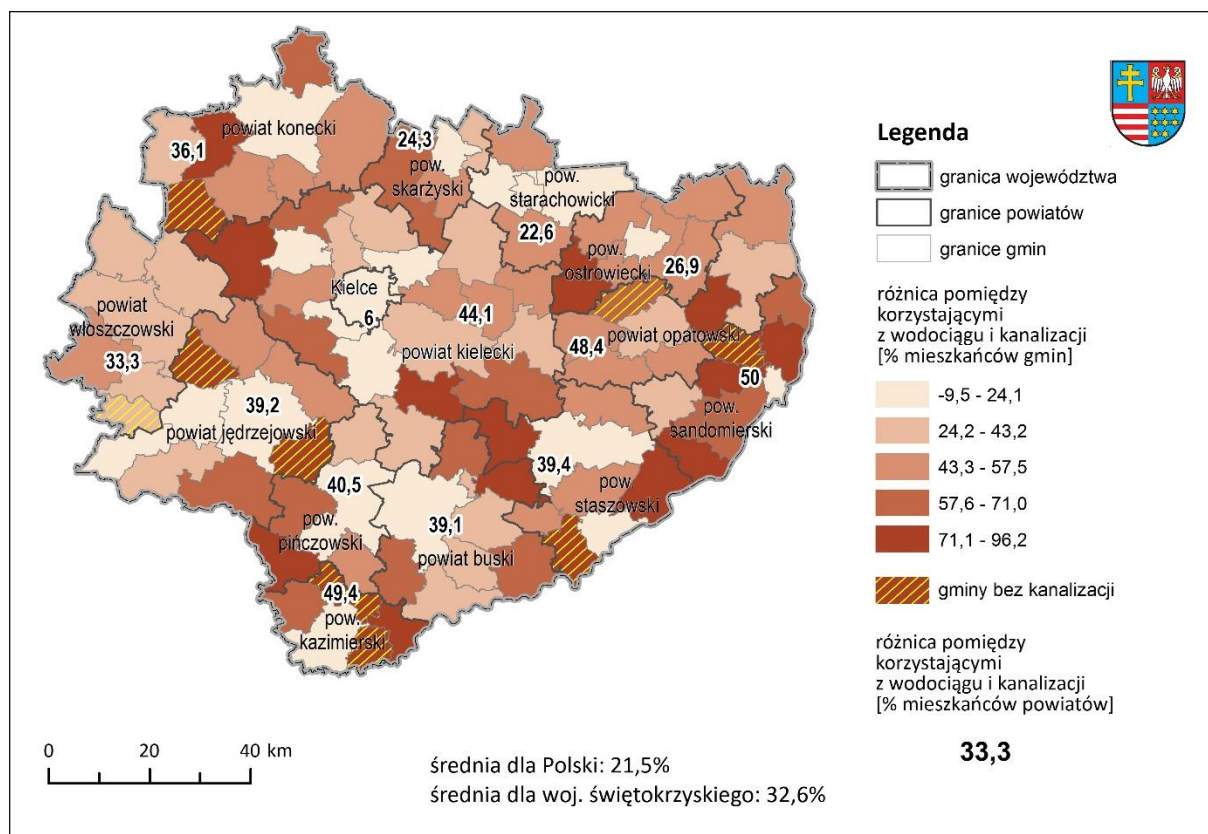
Jednostka terytorialna	Ogółem		W miastach		Na wsi	
	2008	2017	2008	2017	2008	2017
	p.p.	p.p.	p.p.	p.p.	p.p.	p.p.
Polska	26,0	21,5	9,7	6,4	51,7	44,3
Podkarpackie	21,4	11,2	7,6	4,9	30,9	15,6
Pomorskie	17,8	13,2	4,8	3,9	43,6	29,9
Zachodniopomorskie	19,0	15,3	6,6	5,9	46,3	35,8
Śląskie	24,9	17,8	16,2	10,8	56,2	41,0
Dolnośląskie	23,8	18,4	11,6	6,7	53,0	44,1
Małopolskie	23,6	18,6	9,8	7,1	36,8	29,5
Warmińsko-mazurskie	23,1	20,6	5,1	3,4	50,0	45,4
Lubuskie	26,7	20,8	8,9	6,0	58,0	48,1

Jednostka terytorialna	Ogółem		W miastach		Na wsi	
	2008	2017	2008	2017	2008	2017
	p.p.	p.p.	p.p.	p.p.	p.p.	p.p.
Mazowieckie	22,6	21,4	5,8	3,4	53,2	53,7
Opolskie	36,0	24,0	10,1	7,0	64,7	42,9
Wielkopolskie	32,6	24,7	10,9	5,9	60,6	47,1
Kujawsko-pomorskie	27,4	25,3	9,1	5,5	55,9	54,3
Podlaskie	27,7	26,3	7,4	5,1	57,6	59,0
Łódzkie	31,0	30,3	11,0	8,3	67,1	67,4
Świętokrzyskie	36,8	32,6	11,3	9,1	57,8	51,4
Lubelskie	34,0	34,3	8,0	5,8	56,5	59,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W poszczególnych gminach różnice między odsetkiem korzystających z wodociągu i kanalizacji przyjmują wartości od kilku do kilkunastu procent (wartość mniejsza niż zero występuje w gminie Słupia), do dziewięćdziesięciu kilku procent w gminach dobrze zwodociągowanych, lecz pozbawionych kanalizacji. Szczególnie niekorzystnie przedstawiała się sytuacja w gminach nadwiślańskich przy wschodniej granicy regionu (dane za 2017 r.).

Ryc. 44. Różnica pomiędzy odsetkiem korzystających z wodociągu i z kanalizacji w 2017 r. według gmin i powiatów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Należy jednak wskazać, że opisany problem wiąże się również z niską gęstością zaludnienia i zabudowy części województwa, i tam, gdzie budowa infrastruktury kanalizacyjnej jest wyjątkowo kosztowna ze względu na uwarunkowania terenu, indywidualne gospodarstwa domowe wyposaża się w przydomowe oczyszczalnie ścieków w ramach realizacji Programu budowy przydomowych oczyszczalni ścieków dla województwa świętokrzyskiego.

Rozbudowa systemów wodno-kanalizacyjnych w ostatnich latach, odbywająca się w głównej mierze na obszarach wiejskich, o niskiej gęstości zaludnienia, potęgowana przez zjawiska depopulacyjne, pociąga za sobą spadek efektywności wykorzystania sieci. Zjawisko to zachodzi w całym kraju, jednak **w świętokrzyskim wykorzystanie sieci, mierzone liczbą osób przypadającą na 1 km, należą do najniższych w Polsce**. W dłuższej perspektywie spadek ten przyczyniać się będzie do wzrostu kosztów eksploatacji i konserwacji sieci wodno-kanalizacyjnych.

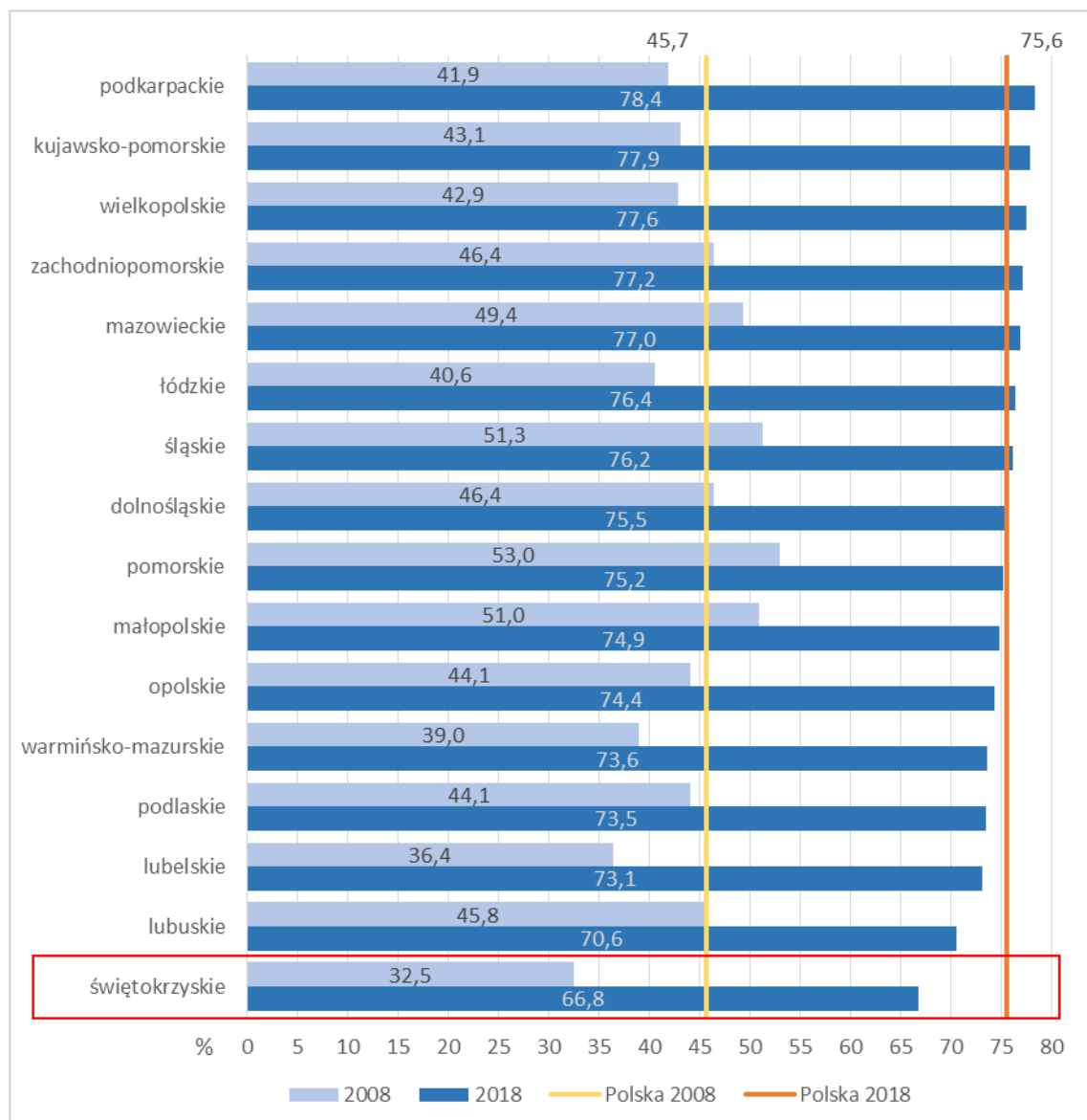
Tabela 72. Wykorzystanie sieci wodno-kanalizacyjnej

Jednostka terytorialna	Liczba korzystających na 1 km sieci wodociągowej			Liczba korzystających na 1 km sieci kanalizacyjnej		
	2008	2017	zmiana	2008	2017	zmiana
	km	km	%	km	km	%
Polska	126	116	-7,8	245	173	-29,5
Mazowieckie	112	108	-3,6	351	234	-33,4
Łódzkie	107	101	-5,6	344	231	-32,8
Śląskie	225	202	-10,0	325	218	-33,0
Podlaskie	88	79	-10,0	308	214	-30,3
Dolnośląskie	189	172	-8,9	256	193	-24,6
Pomorskie	153	139	-9,4	245	180	-26,3
Kujawsko-pomorskie	88	84	-4,4	230	180	-21,7
Wielkopolskie	111	104	-6,5	238	176	-26,2
Lubelskie	93	87	-6,5	251	174	-30,8
Zachodniopomorskie	181	145	-20,3	252	173	-31,1
Lubuskie	149	138	-7,9	255	170	-33,4
Warmińsko-mazurskie	95	84	-12,1	209	148	-29,0
Opolskie	145	128	-11,5	207	144	-30,3
Małopolskie	144	135	-5,9	193	135	-30,3
Świętokrzyskie	89	83	-6,6	200	120	-40,1
Podkarpackie	123	114	-6,9	108	89	-17,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

2.5.5. Sieci teleinformatyczne

Jednym z kluczowych uwarunkowań rozwoju społeczno-gospodarczego regionu jest dostęp do infrastruktury telekomunikacyjnej, przede wszystkim do internetu. Statystyka publiczna oferuje niewielki zakres danych na temat infrastruktury telekomunikacyjnej i jej wykorzystania, dotyczą one głównie kurczącej się w skali całego kraju liczby abonentów sieci telefonii stacjonarnej. Dostępne dane w kwestii korzystania z infrastruktury informatycznej obejmują odsetek gospodarstw dysponujących komputerem osobistym lub innym urządzeniem z dostępem do internetu. Udział ten zwiększył się w ciągu dekady ponad dwukrotnie, **jednak województwo świętokrzyskie pozostaje na ostatnim miejscu pod względem zaopatrzenia gospodarstw w urządzenia z dostępem do internetu, a wskaźnik ten znacząco odbiega od średniej krajowej**.

Wykres 59. Odsetek gospodarstw wyposażonych w komputer osobisty (2008)/urządzenie (2018) z dostępem do internetu

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

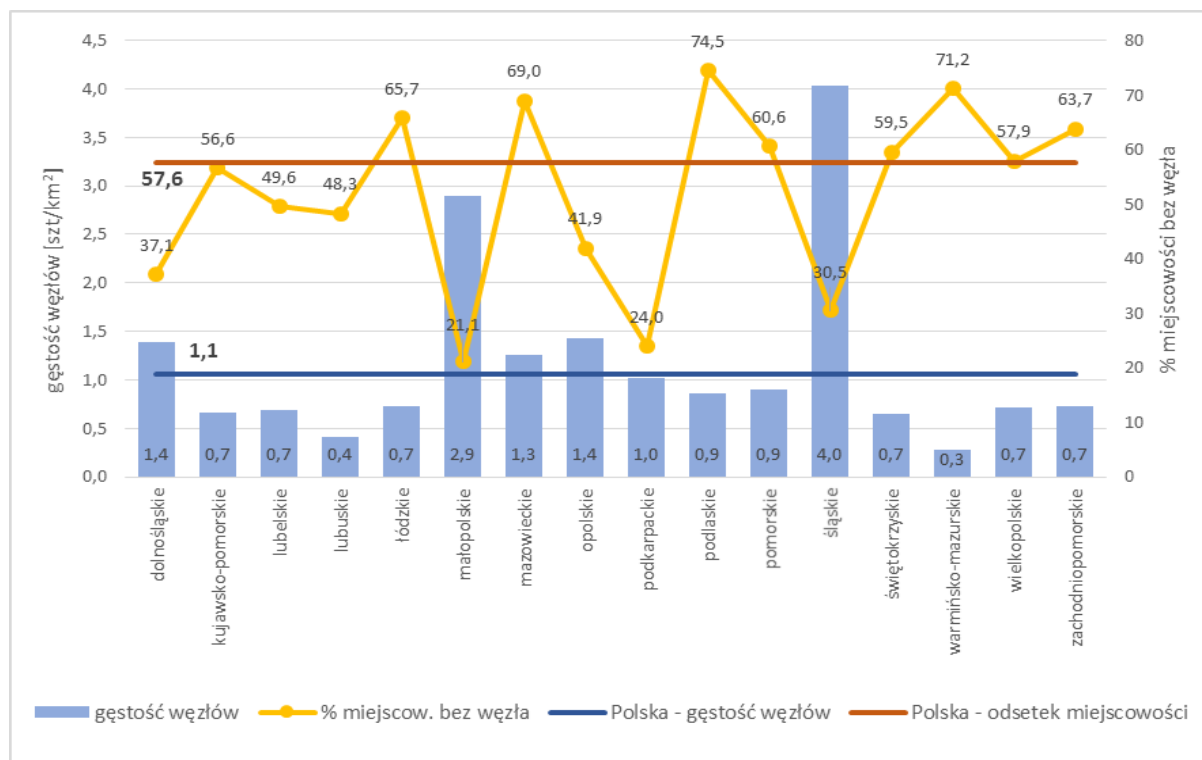
Korzystniej wyglądają wskaźniki wykorzystania technologii informacyjnych w przedsiębiorstwach województwa świętokrzyskiego (Tabela 73). Pod względem dostępu do internetu szerokopasmowego w firmach regionu plasuje się na wysokim, 6 miejscu, a blisko 96% firm ze świętokrzyskiego posiada dostęp do szybkiego internetu. Świętokrzyskie firmy rzadziej niż przeciętnie w Polsce posiadają strony internetowe – 60% firm z regionu wobec 67% w kraju (13 miejsce). Jednak pod względem wykorzystania internetu do bezpośredniego kontaktu z klientem (możliwość zamówienia) świętokrzyskie firmy plasują się na 4 miejscu w kraju.

Tabela 73. Wykorzystanie technologii informacyjnej w przedsiębiorstwach sektora niefinansowego (dane dla 2018 r., dane dla zamówień przez internet dla 2017 r.)

Jednostka terytorialna	Udział przedsiębiorstw, które (%):		
	posiadają szerokopasmowy dostęp do internetu	posiadają własną stronę internetową	otrzymują zamówienia poprzez sieci komputerowe (stronę internetową, systemy typu EDI)
Polska	95,0	66,8	14,0
zachodniopomorskie	98,2	64,4	13,0
lubuskie	97,2	60,9	7,7
dolnośląskie	96,5	69,3	14,1
kujawsko-pomorskie	96,2	68,3	13,8
mazowieckie	96,0	71,8	17,5
świętokrzyskie	95,8	60,6	14,6
śląskie	95,4	69,4	12,3
małopolskie	95,2	67,2	15,6
wielkopolskie	94,7	65,8	13,8
lubelskie	94,3	59,9	12,0
pomorskie	94,2	70,4	13,4
opolskie	93,7	62,4	12,0
podlaskie	92,9	67,3	15,9
łódzkie	92,8	64,3	13,1
warmińsko-mazurskie	92,7	59,1	11,7
podkarpackie	90,4	57,3	11,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Danych dotyczących infrastruktury teleinformatycznej dostarczają raporty Urzędu Komunikacji Elektronicznej, przygotowywane na podstawie inwentaryzacji infrastruktury i usług telekomunikacyjnych. Jednym ze wskaźników rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej jest gęstość zainstalowanych węzłów dostępowych sieci telekomunikacyjnych oraz odsetek miejscowości, w których istnieją takie węzły. **W 2018 r. zinwentaryzowano w świętokrzyskim 7,7 tys. węzłów dostępowych, tj. 2,3% całkowitej liczby węzłów w Polsce. Gęstość węzłów wynosiła 0,65 na 1 km² i należała do najniższych (14 miejsce) w kraju.** Województwo cechował także stosunkowo wysoki udział miejscowości, w których operatorzy nie posiadali węzła dostępowego – pod tym względem region plasował się na 10 miejscu.

Wykres 60. Gęstość węzłów dostępnych i odsetek miejscowości bez węzła dostępnego w województwach

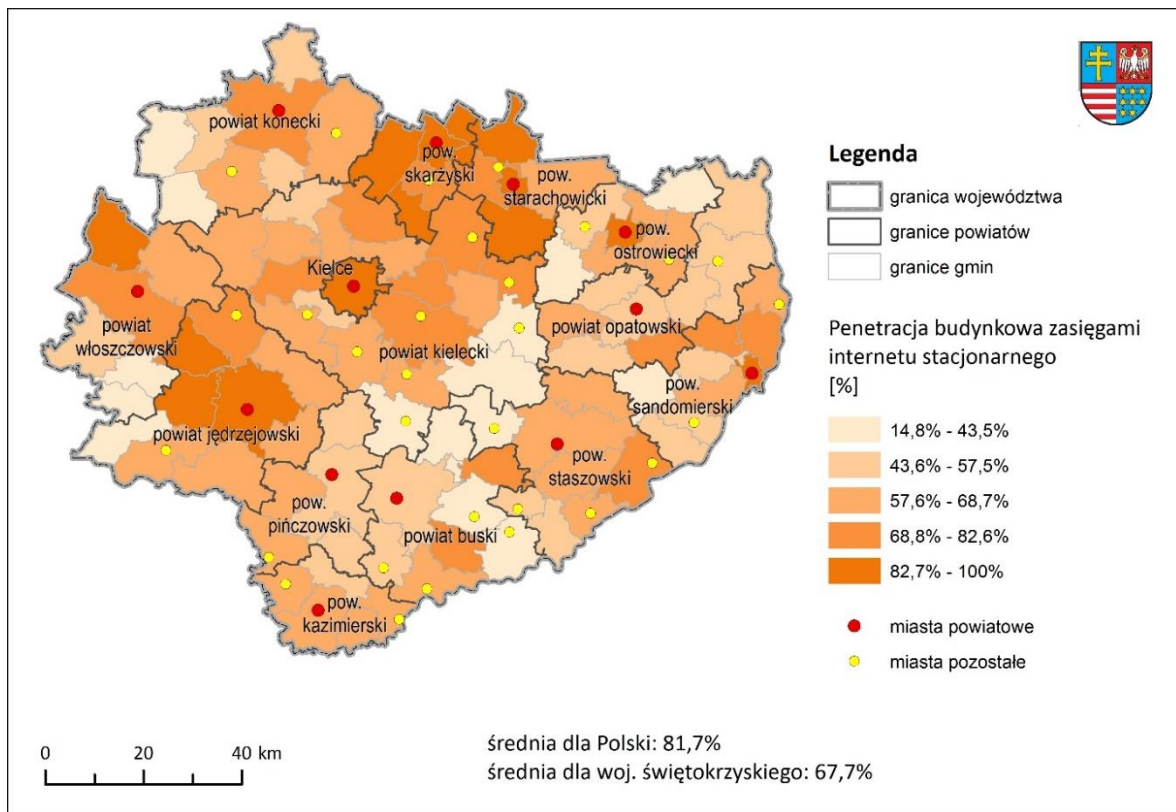
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Raport o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2018 r., UKE.

Miarą dostępności do sieci telekomunikacyjnych jest wskaźnik penetracji budynkowej, rozumiany jako stosunek liczby budynków znajdujących się w zasięgu sieci (budynki, w których operatorzy deklarują możliwość świadczenia usług) – ogółem lub o minimalnej prędkości łącza – do liczby wszystkich budynków w jednostce. Według danych UKE¹²⁰ penetracja budynkowa w końcu 2017 r. wynosiła w kraju 82%, natomiast w województwie świętokrzyskim była niższa i sięgała 68%. Dla internetu szerokopasmowego, o przepustowości min. 30 MB/sek. wartości te były znacznie mniejsze – 33% w Polsce i zaledwie 16% w świętokrzyskim. Penetracja budynkowa wykazywała znaczne zróżnicowanie przestrzenne w gminach regionu. Najwyższy odsetek budynków z dostępem do sieci ogółem cechował Kielce i większe ośrodki miejskie w północnej części województwa oraz ich otoczenie, a także Jędrzejów i okolice. Najniższe wskaźniki dotyczyły natomiast południowo-wschodniej części powiatu kieleckiego, wschodniej części buskiego i pogranicza powiatów buskiego i włoszczowskiego (kolejna mapa).

Nieco inaczej wyglądało przestrzenne zróżnicowanie dostępu do internetu szerokopasmowego (pow. 30 MB/sek.). Największą penetracją budynkową cechowały się gminy powiatu włoszczowskiego oraz gminy aglomeracji kieleckiej. Najniższą penetracją budynkową internetu szerokopasmowego cechowały się natomiast gminy południowo-wschodniej części regionu.

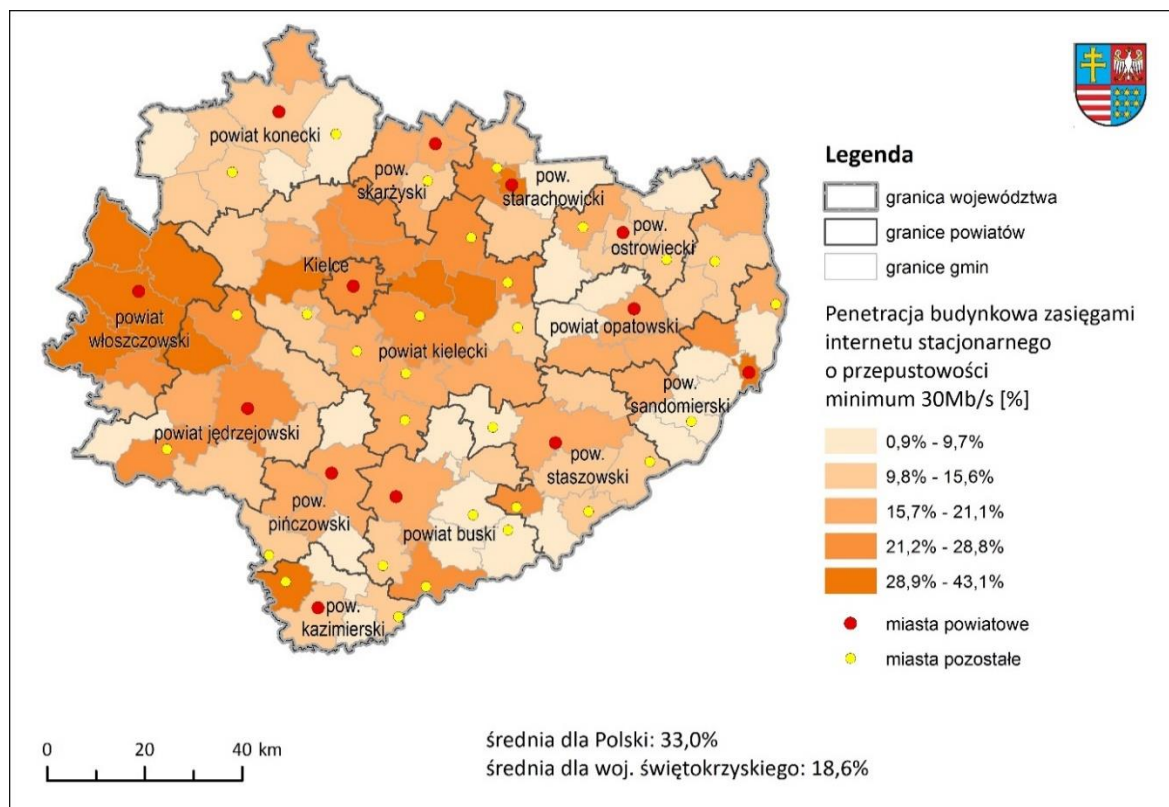
¹²⁰ <https://wyszukiwarka.uke.gov.pl>, dostępne są dane aktualne na 31.12.2017 r.

Ryc. 45. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem, stan na 31.12.2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UKE

Ryc. 46. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 mb/s, stan na 31.12.2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UKE.

Informatyzacja regionu koncentruje się na trzech kierunkach. Pierwszym są usługi cyfrowe świadczone przez administrację publiczną. Drugi to podnoszenie kompetencji cyfrowych społeczeństwa, trzeci zaś dotyczy rozbudowy sieci teleinformatycznych zapewniających dostęp do narzędzi, usług i treści internetu.

Do najważniejszych kierunków zmian w zakresie rozwoju usług cyfrowych administracji publicznej i podnoszenia kompetencji cyfrowych należą:

- zapewnienie integracji w obszarze teleinformatycznym różnorodnych funkcjonalnie podmiotów leczniczych w celu umożliwienia wzajemnej współpracy i wymiany danych medycznych¹²¹,
- rozwój infrastruktury informatycznej jednostek administracji publicznej¹²²,
- wykorzystanie i upowszechnianie udostępnianych przez samorządy danych przestrzennych¹²³,
- rozwój infrastruktury informatycznej w szkołach i podnoszenie kompetencji w zakresie technologii informacyjnych uczniów i nauczycieli na różnym poziomie edukacji¹²⁴.

¹²¹ Realizowany projekt „Informatyzacja Placówek Medycznych Województwa Świętokrzyskiego”, którego liderem jest Samorząd Województwa Świętokrzyskiego, reprezentowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego (UMWŚ), a partnerami 20 placówek medycznych – wojewódzkie i powiatowe SPZOZ.

¹²² Realizowany projekt „e-świętokrzyskie Rozbudowa Infrastruktury Informatycznej JST”, którego liderem był Samorząd Województwa Świętokrzyskiego w partnerskiej współpracy z: 95 gminami, 13 powiatami oraz Prokuraturą Okręgową w Kielcach, Świętokrzyskim Urzędem Wojewódzkim, Samodzielnym Publicznym Zakładem Opieki Zdrowotnej MSWiA w Kielcach i Komendą Wojewódzką Policji w Kielcach.

¹²³ Projekt „e-świętokrzyskie Budowa Systemu Informacji Przestrzennej Województwa Świętokrzyskiego”, którego liderem był Samorząd Województwa Świętokrzyskiego we współpracy z 115 jednostkami samorządu terytorialnego.

¹²⁴ Projekt „Szkolne pracownie komputerowe Województwa Świętokrzyskiego”, którego liderem i koordynatorem jest Samorząd Województwa Świętokrzyskiego we współpracy z 49 gminami.

Natomiast działaniem wyrównującym poziom rozwoju w regionie jest zapewnienie dostępu do usług teleinformatycznych poprzez wybudowanie nowoczesnej infrastruktury telekomunikacyjnej na obszarach tzw. białych plam. Obecnie realizowane są działania w ramach budowy Regionalnej Sieci Szerokopasmowej Województwa Świętokrzyskiego. Są one kontynuacją projektu „Sieć Szerokopasmowa Polski Wschodniej – Województwo Świętokrzyskie”, w ramach którego powstało 1420 km sieci szerokopasmowego internetu. Celem działań jest zagęszczenie regionalnej światłowodowej infrastruktury szkieletowo-dystrybucyjnej, spełniającej wymagania dla sieci NGN (Next Generation Network).

2.6. System komunikacji i dostępność transportowa

2.6.1. Połączenia i dostępność regionu

Istotnym uwarunkowaniem rozwoju powiązań transportowych województwa świętokrzyskiego jest jego „tranzytowe” położenie pomiędzy największymi aglomeracjami w Polsce: Warszawą, Łodzią, obszarem śląsko-krakowskim, a także Lublinem i Rzeszowem. Kielce położone są w niewielkiej odległości (120 do 180 km) od wszystkich sześciu sąsiadujących miast wojewódzkich.

Najistotniejsze elementy infrastruktury transportowej w Polsce stanowią elementy Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T). W 2013 r. ustalono jej nowy układ na terytorium państw członkowskich¹²⁵. Na terenie Polski wytyczono dwa korytarze europejskie: Bałtyk – Adriatyk i Morze Północne – Bałtyk oraz dwupoziomową strukturę transeuropejskiej sieci transportowej, obejmującą sieć kompleksową i ustanowioną w oparciu o nią sieć bazową¹²⁶. Elementem korytarza Bałtyk – Adriatyk jest linia kolejowa nr 4 – Centralna Magistrala Kolejowa, planowana do włączenia do sieci Kolei Dużych Prędkości (KDP), przebiegająca przez zachodnią część województwa świętokrzyskiego. Sieć kompleksową na terenie województwa tworzą linie kolejowe nr: 8, 25, 61, 64, 570, Centralna Magistrala Kolejowa (nr 4) oraz drogi ekspresowe: S7 i S74. Stanowią one połączenie Kielc z bazową siecią europejską, w tym z węzłami tej sieci: Warszawą, Łodzią, Katowicami i Krakowem. Dodatkowo do kolejowej sieci bazowej TEN-T zalicza się linie kolejowe nr 64 i 570.

Zgodnie z obowiązującą Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 głównymi elementami sieci transportowej kraju przebiegającymi przez świętokrzyskie powinny być:

- drogi ekspresowe: S7, S73 i S74, w tym zwiększenie przepustowości drogi ekspresowej S7 lub jej modernizacja do standardów autostrady;
- linia kolejowa dużych prędkości, zmodernizowana linia nr 4 – CMK Kraków/Katowice – Warszawa (z nowym odcinkiem w kierunku Łodzi);
- linie kolejowe konwencjonalne: nr 61 (dostosowana do prędkości 120 km/h), nr 8, 25 i 64 (dostosowane do prędkości 120–200 km/h), zmodernizowana linia kolejowa nr 73 Sitkówka Nowiny – Busko Zdrój – Tarnów (z wykorzystaniem istniejącego odcinka linii nr 73 Sitkówka Nowiny – Busko-Zdrój, przedłużona w kierunku Żabna w województwie małopolskim);
- regionalny port lotniczy wchodzący w skład sieci uzupełniającej (w zależności od wyników analiz ekonomicznych).

¹²⁵ Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1315/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie unijnych wytycznych dotyczących rozwoju transeuropejskiej sieci transportowej i uchylającym decyzję nr 661/2010/UE.

¹²⁶ Sieć bazowa stanowi podstawę rozwoju sieci transportowej, na której mają koncentrować się działania unijne. Sieć kompleksowa zapewnia dostępność i łączność wszystkich regionów Unii.

W 2017 r. przyjęta została *Koncepcja przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarność – Centralny Port Komunikacyjny (CPK) dla Rzeczypospolitej Polskiej*¹²⁷, obejmująca komponent lotniczy (budowa międzynarodowego portu lotniczego między Łodzią i Warszawą) oraz komponent kolejowy, zakładający budowę linii kolejowych łączących CPK z głównymi miastami kraju i miastami średnimi, tzw. szprych. Elementem programu kolejowego CPK w województwie świętokrzyskim jest budowa linii o prędkości co najmniej 160 km/h:

- w ramach szprychy nr 7: linie nr 89 (Wąsosz Konecki – Kielce) oraz nr 73 (Sitkówka Nowiny – Busko Zdrój – Tarnów),
- w ramach szprychy nr 6: budowa linii nr 84 (Radom – Kunów),
- nr 80 (Stary Garbów – Zbydniów) i nr 84 (Radom-Kunów) w ramach szprychy nr 6.

2.6.2. Infrastruktura transportowa

Infrastruktura transportu drogowego

W ciągu dekady długość dróg wzrosła o 17,4% – podobnie jak średnia krajowa. Łączna długość dróg twardych w województwie świętokrzyskim wynosiła w 2018 r. 14,7 tys. km. Na terenie województwa brak niestety odcinków autostradowych, nie ma także planów ich budowy w najbliższym okresie. Długość dróg ekspresowych w 2018 r. wynosiła 94,5 km (4,5% wszystkich dróg ekspresowych w kraju). Na skutek zmian kategorii nieznacznie zmniejszyła się długość dróg krajowych w regionie – stanowiły one 3,9% wszystkich dróg krajowych. Sieć dróg krajowych uzupełniały drogi wojewódzkie o długości ponad tysiąca km oraz lokalne (powiatowe i gminne) o łącznej długości blisko 11 tys. km.

Tabela 74. Długość dróg twardych według kategorii – województwo świętokrzyskie na tle Polski

Kategoria drogi	Świętokrzyskie			Polska		
	2008	2018	zmiana	2008	2018	zmiana
	km	km	%	km	km	%
Autostrady	0	0	-	765,2	1 636,8	114
Drogi ekspresowe	23,7	94,5	298,7	451,6	2 077,1	360
Drogi krajowe	756,2	755,0	-0,2	18 518,8	19 402,7	4,8
Drogi wojewódzkie	1 073,3	1 075,5	0,2	28 474,4	28 883,7	1,4
Drogi powiatowe	5 672,9	5 842,4	3,0	114 384,3	114 874,2	0,4
Drogi gminne	5 023,0	6 959,6	38,6	99 855,4	140 796,2	41,0
Ogółem	12 549,1	14 727,0	17,4	262 449,7	307 670,7	17,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Gęstość sieci drogowej w województwie świętokrzyskim była większa niż przeciętna w kraju – pod tym względem zajmowało ono trzecią pozycję po śląskim i małopolskim. Inaczej jednak sytuacja przedstawiała się w przypadku dróg o wyższych kategoriach. W przypadku dróg krajowych gęstość była nieznacznie wyższa od średniej i region zajmował pod tym względem 9 pozycję. Natomiast gęstość dróg szybkiego ruchu była o 1/3 mniejsza niż średnia krajowa i świętokrzyskie było pod tym względem trzecie od końca.

¹²⁷ Uchwała nr 173/2017 Rady Ministrów z dnia 7 listopada 2017 r.

Tabela 75. Gęstość sieci drogowej

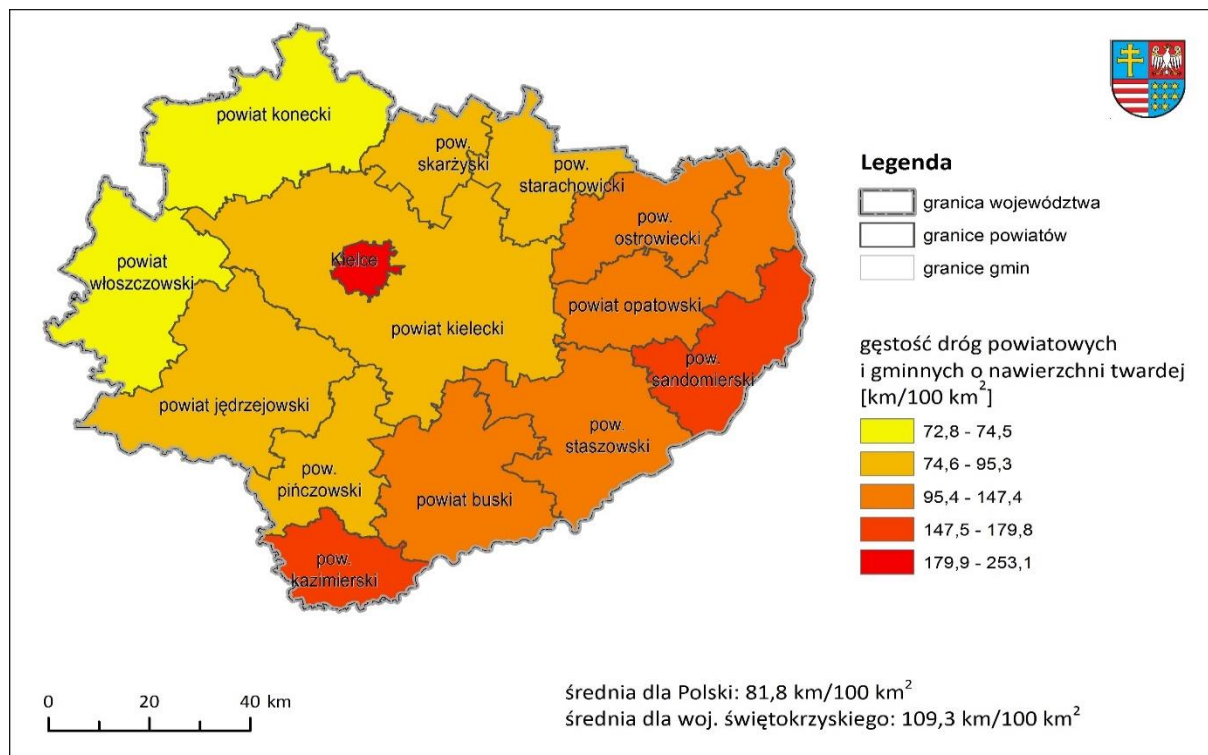
Jednostka terytorialna	Drogi o nawierzchni twardej		Drogi ekspresowe i autostrady		Drogi krajowe o nawierzchni twardej	
	na 100 km ²		na 100 km ²		na 100 km ²	
	2008	2018	2008	2018	2008	2018
Polska	83,5	97,2	0,39	1,19	5,92	6,20
Śląskie	164,5	176,3	1,50	2,49	9,07	9,96
Małopolskie	149,0	170,2	0,49	1,17	6,74	7,23
Świętokrzyskie	107,1	124,9	0,20	0,81	6,46	6,45
Łódzkie	94,5	114,2	0,42	2,47	7,41	8,16
Mazowieckie	87,2	108,7	0,24	0,99	6,63	6,85
Kujawsko-pomorskie	81,3	103,4	0,33	1,11	5,94	6,72
Dolnośląskie	91,5	101,4	0,79	2,13	6,70	7,12
Wielkopolskie	87,9	99,8	0,70	1,46	5,79	5,82
Podkarpackie	80,9	95,7	0,00	1,02	4,32	5,20
Lubelskie	74,9	93,6	0,02	0,41	4,25	4,15
Opolskie	89,3	90,7	0,94	0,94	8,30	8,28
Pomorskie	64,6	78,0	0,57	0,92	4,92	4,99
Podlaskie	56,3	66,6	0,00	0,45	4,86	4,93
Lubuskie	58,2	64,1	0,31	1,84	5,84	6,49
Zachodniopomorskie	57,5	61,2	0,22	0,70	4,97	4,96
Warmińsko-mazurskie	51,0	57,3	0,23	0,92	5,48	5,52

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Największą gęstością sieci drogowej cechowały się Kielce. Poza ośrodkiem wojewódzkim gęstość sieci drogowej rośnie z zachodu na wschód. Najmniejszą gęstością dróg cechują się powiaty konecki i włoszczowski, gdzie nie przekracza ona 75 km/100 km². Największą gęstość sieci drogowej posiadają powiaty świętokrzyski i kazimierski (mapa niżej).

Dzięki gęstości dróg tereny wiejskie województwa mają dobry dostęp do stolicy – Kielc.

Ryc. 47. Gęstość dróg powiatowych i gminnych w województwie świętokrzyskim w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Najważniejszym ciągiem drogowym w regionie jest droga ekspresowa S7, będąca jednocześnie drogą międzynarodową E-77 (Gdańsk – Warszawa – Kraków – Chyżne). Na terenie świętokrzyskiego ukończony został praktycznie cały przebieg trasy – z wyjątkiem odcinka od Skarżyska-Kamiennej do granicy z województwem mazowieckim. Drugą istotną drogą, o przebiegu równoleżnikowym, jest droga krajowa nr 74 (Piotrków Trybunalski – Kielce – Opatów), obecnie prowadzone są prace dotyczące budowy drogi ekspresowej nr S74 (S12 (Sulejów) – Kielce – Opatów – Tarnobrzeg – Stalowa Wola – Nisko). Przebieg S74 na znacznym odcinku projektowany jest po nowym śladzie.

Ponadto do ważnych ciągów należą drogi krajowe, stanowiące istotne powiązania w skali krajowej i międzyregionalnej: nr 78 (granica państwa – Gliwice – Siewierz – Jędrzejów – Chmielnik), nr 9 (E-371, Radom – Rzeszów – Barwinek), nr 73 (Kielce – Tarnów – Krosno), nr 77 (Lipnik – Sandomierz – Stalowa Wola – Przemyśl) oraz nr 79 (Warszawa – Sandomierz – Kraków – Bytom).

Dla rozwoju północnej części województwa duże znaczenie ma droga krajowa nr 42 Końskie – Skarżysko-Kamienna – Ostrowiec Świętokrzyski. Budowa obwodnicy Wąchocka oraz obwodnicy Starachowic w ciągu DK-42 (droga klasy GP, 2x2) zostały przyjęte do realizacji w ramach rządowego Program budowy 100 obwodnic. Ostatni odcinek zamykający ten dwujezdniowy ciąg dotyczący „Budowie dwujezdniowej drogi klasy GP w ciągu DK 42 i DK9 na odcinku Brody – Opatów wraz z obwodnicą Ostrowca Świętokrzyskiego” pozostaje bez zapewnionego finansowania inwestycji.

Ryc. 48. Mapa stanu budowy dróg w województwie świętokrzyskim

Źródło: Mapa Stanu Budowy Dróg – GDDKiA, <https://www.gddkia.gov.pl/pl/1077/mapa-stanu-budowy-drog> (stan na 25.09.2019 r.).

Stan nawierzchni ok. 74% dróg krajowych na obszarze działania świętokrzyskiego oddziału Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad oceniono jako dobry. Stan nawierzchni dróg krajowych w regionie należy do najlepszych w Polsce (Tabela 76), zarówno pod względem udziału dróg w dobrym stanie nawierzchni (druga pozycja w kraju), jak i dróg w stanie złym (trzecia pozycja). W rankingu natychmiastowych potrzeb remontowych dróg w poszczególnych oddziałach województwo

świętokrzyskie uplasowało się na 14 pozycji, a potrzeb łącznych – na 15. Do problemów występujących na sieci drogowej należy brak obwodnic m.in. Kielc, Ostrowca Świętokrzyskiego (tzw. duża obwodnica) i Buska-Zdroju w ciągu dróg krajowych nr 73, nr 42, nr 9.

Tabela 76. Stan nawierzchni dróg krajowych w poszczególnych oddziałach GDDKiA (stan na koniec 2018 r.)

Oddział GDDKiA	Stan dobry	Stan niezadowolający	Stan zły
Szczecin	75,94	17,64	6,42
Kielce	74,05	17,33	8,63
Łódź	73,66	15,39	10,95
Gdańsk	72,72	18,08	9,20
Olsztyn	68,30	23,26	8,44
Białystok	67,36	20,51	12,12
Opole	67,06	18,63	14,31
Rzeszów	64,75	21,27	13,98
Wrocław	62,56	22,27	15,17
Warszawa	55,05	29,61	15,34
Katowice	53,66	32,98	13,36
Zielona Góra	53,30	19,55	27,14
Lublin	52,30	27,84	19,86
Poznań	50,26	27,98	21,76
Bydgoszcz	48,82	25,08	26,10
Kraków	44,10	35,36	20,54

Źródło: Raport o stanie technicznym nawierzchni sieci dróg krajowych na koniec 2018 roku. GDDKiA.

Infrastruktura kolejowa

Przez województwo świętokrzyskie przebiega 10 linii kolejowych o łącznej długości 721 km, z czego większość (77%) stanowią linie zelektryfikowane, a prawie 52% – linie dwutorowe. Sieć kolejowa w Polsce od końca XX w. uległa znacznej redukcji. Zlikwidowane zostało ok. 16% kilometrażu linii kolejowych. W regionie skala redukcji była stosunkowo niewielka – długość linii kolejowych spadła o ok. 4%.

Tabela 77. Linie kolejowe według kategorii

Kategoria linii	Świętokrzyskie				Polska			
	1999	2008	2018	Zmiana 1999-2018	1999	2008	2018	Zmiana 1999-2018
Linie kolejowe eksploatowane, w tym:	752	707	721	-4,1	22 891	20 196	19 235	-16,0
Zelektryfikowane	539	549	554	2,8	11 967	11 924	11 894	-0,6
Dwu- i więcej torowe	374	373	373	-0,3	8 898	8 738	8 734	-1,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Świętokrzyskie cechuje gęstość sieci kolejowej zbliżona do przeciętnej w kraju. Nieco większa jest natomiast gęstość sieci zelektryfikowanej oraz linii dwu- i więcej torowych.

Tabela 78. Gęstość sieci kolejowej na 100 km²

Jednostka terytorialna	Normalnotorowe ogółem		Normalnotorowe zelektryfikowane		Normalnotorowe dwu- i więcej torowe	
	km	Polska = 100	km	Polska = 100	km	Polska = 100
Polska	6,2	100,0	3,8	100,0	2,8	100,0
Dolnośląskie	8,5	138,1	5,4	142,3	3,9	138,0
Kujawsko-pomorskie	6,7	108,5	3,1	82,4	3,0	106,8
Lubelskie	4,2	67,8	1,7	43,5	1,5	54,3
Lubuskie	6,5	106,0	2,4	63,0	2,9	102,6
Łódzkie	5,9	96,5	5,5	144,2	3,8	134,8
Małopolskie	7,2	116,3	6,0	157,9	3,2	113,9
Mazowieckie	4,8	78,5	4,0	104,4	2,9	103,2
Opolskie	8,3	135,1	4,6	119,8	4,6	164,7
Podkarpackie	5,5	89,1	2,1	54,5	1,3	46,7
Podlaskie	3,8	61,1	1,1	28,5	0,5	19,0
Pomorskie	6,5	105,8	2,5	66,6	2,1	76,6
Śląskie	15,8	256,1	13,3	348,7	8,4	300,5
Świętokrzyskie	6,2	100,1	4,7	124,4	3,2	114,0
Warmińsko-mazurskie	4,5	72,9	2,1	55,0	1,2	44,6
Wielkopolskie	6,3	102,0	4,2	111,2	3,9	138,6
Zachodniopomorskie	5,1	82,8	3,2	84,6	1,9	66,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Podstawowy układ transportu szynowego stanowią linie kolejowe znaczenia państwowego¹²⁸:

- nr 4 Grodzisk Mazowiecki – Zawiercie (magistralna),
- nr 8 Warszawa Zachodnia – Kraków Główny Osobowy (pierwszorzędna),
- nr 25 Łódź Kaliska – Ocice (pierwszorzędna),
- nr 61 Kielce – Fosowskie (pierwszorzędna),
- nr 64 Kozłów – Starzyny (pierwszorzędna),
- linia nr 73 Sitkówka Nowiny – Busko Zdrój – Tarnów (pierwszorzędna) – aktualnie linia kończy się w Busku Zdroju, natomiast w ramach komponentu kolejowego CPK zostanie zmodernizowana i przedłużona w stronę Tarnowa.

Ponadto do ważniejszych należy linia nr 70 Włoszczowice – Chmielów i nr 75 Rytwiany – Połaniec, które stanowią połączenie do Elektrowni Połaniec. Przez południową część województwa przebiega linia szerokotorowa relacji Hrubieszów – Huta „Katowice” (Linia Hutnicza – Szerokotorowa – LHS) od granicy państwa poprzez Hrubieszów do stacji Sławków Południowy, która przeznaczona jest obecnie do przewozów towarowych. W województwie świętokrzyskim LHS posiada punkt przestawczy wagonów w Sędziszowie oraz stacje: w Grzybowie, Staszowie, Sędziszowie i Gołuchowie.

Najważniejszą linią przebiegającą przez świętokrzyskie jest linia nr 4 (Centralna Magistrala Kolejowa), fragment międzynarodowej trasy AGC/AGTC nr 365, fragment korytarza sieci TEN-T Bałtyk – Adriatyk, planowana do włączenia do sieci kolei dużych prędkości. Linia ta ma ograniczone znaczenie dla rozwoju regionu ze względu na jeden funkcjonujący przystanek na trasie (Włoszczowa – Północna), na którym zatrzymują się niektóre pociągi na trasie Kraków/Katowice – Warszawa/Łódź. Poza nią elementami europejskiej sieci kompleksowej są: linia kolejowa nr 8, linia kolejowa nr 25 i linia kolejowa nr 61.

¹²⁸ Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2019 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie wykazu linii kolejowych o znaczeniu państwowym, Dz.U. 2019 poz. 899

Najważniejsze znaczenie dla rozwoju gospodarczego regionu mają: węzły kolejowe w Kielcach i Skarżysku-Kamiennej, stacja w Sędziszowie oraz stacje obsługujące przemysł wydobywczy i związane z nim przetwórstwo surowców mineralnych.

Pomimo stosunkowo gęstej sieci kolejowej świętokrzyskie należy do województw o stosunkowo dużym odsetku miast bez ruchu pasażerskiego normalnotorowego. Miastami powiatowymi pozbawionymi dostępu do kolejowej komunikacji pasażerskiej są: Pińczów, Końskie, Busko-Zdrój, Opatów i Staszów. Pińczów i Opatów są przy tym w ogóle pozbawione dostępu do infrastruktury kolejowej. Natomiast Końskie są położone przy linii kolejowej nr 25, Staszów jest położony przy linii nr 70, a do Buska-Zdroju prowadzi linia nr 73.

Transport lotniczy

Transport lotniczy w województwie świętokrzyskim opiera się w głównej mierze na lotnisku komunikacyjnym położonym w miejscowości Masłów k. Kielc¹²⁹, którego właścicielem jest samorząd regionu. Pełni ono głównie rolę lotniska sportowego, ze statusem lotniska użytku publicznego niepodlegającego certyfikacji. Lotnisko posiada: pas asfaltowo-betonowy o długości 900 m i szerokości 30 m z nawrotami na jego końcach, pas trawiasty 900 m na 200 m, światła podejścia do DS 1 dużej intensywności na obydwu kierunkach oraz światła progów DS i światła krawędziowe DS i DK. Lotnisko w Masłowie położone jest przy drodze wojewódzkiej DW745, która zapewnia połączenie do dróg krajowych nr 73 od strony zachodniej oraz nr 74 od strony południowo-wschodniej na węźle w Cedzynie.

Na lotnisku przyjmowany i odprawiany jest ruch turystyczny, biznesowy oraz sanitarny w ruchu krajowym i międzynarodowym. Poza podmiotami prywatnymi korzystają z niego SP ZOZ Lotnicze Pogotowie Ratunkowe – obsługujące głównie region województwa świętokrzyskiego – oraz PGL Lasy Państwowe wykonujące loty związane z ochroną przeciwpożarową, akcjami gaśniczymi, opryskami lasów państwowych, a także akcjami zwalczania wścieklizny u lisów wolno żyjących. Dodatkowo prowadzona jest działalność w zakresie szkolenia lotniczego pilotów samolotowych, szybowcowych i skoczków spadochronowych. Ze względu na bliskość Kielc i Starachowic w otoczeniu lotniska znajdują się znaczące stymulatory rozwoju gospodarczego regionu, m.in. ośrodek targowo-wystawienniczy oraz specjalna strefa ekonomiczna.

Ze względu na gęstą zabudowę, a także trudności ze skomunikowaniem tego obszaru z układem drogowym nie ma warunków do rozbudowy zapewniającej możliwość pełnienia przez lotnisko w Masłowie funkcji regionalnego portu lotniczego. Planowaną lokalizacją dla regionalnego portu lotniczego obsługującego województwo świętokrzyskie była miejscowość Obice w gm. Morawica, 20 km na południe od Kielc, jednak zrezygnowano z tej inwestycji.

Obecnie najbliższym działającym portem lotniczym są podkrakowskie Balice, do których czas dojazdu z Kielc wynosi ok. 1 godz. 40 min. Warto zauważyć, że na dostępność lotniczą stolicy województwa w istotny sposób wpływają realizowane inwestycje drogowe i kolejowe, zwłaszcza budowa S7. W 2019 r. przedsiębiorstwo „Porty Lotnicze” rozpoczęło modernizację Portu Lotniczego Radom-Sadków w celu dostosowania go do pełnienia roli zapasowego lotniska dla aglomeracji Warszawskiej (Port Lotniczy Warszawa-Radom), do którego dojazd zajmuje ok. godzinę (tabela poniżej).

¹²⁹ Jest to jedyne lotnisko w regionie znajdujące się w rejestrze lotnisk cywilnych prowadzonym przez Urząd Lotnictwa Cywilnego.

Tabela 79. Czasy przejazdu na trasie Kielce – porty lotnicze

Port lotniczy	Odległość drogowa	Czas dojazdu samochodem	Czas dojazdu koleją (najszybsze połączenie)
Kraków-Balice	125 km	1 h 40 min	2 h 50 min (1 przesiadka)
Warszawa-Okęcie	178 km	1 h 50 min	3 h 20 min (1 przesiadka)
Katowice-Pyrzowice	140 km	1 h 50 min	brak połączenia
Rzeszów-Jasionka	152 km	2 h 20 min	brak połączenia
Łódź-Lublinek	150 km	2 h 10 min	brak połączenia
Lublin-Świdnik	192 km	2 h 30 min	brak połączenia
Radom	82 km	1 h	brak połączenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie czasów przejazdu gogle.maps oraz rozkładu jazdy PKP.

2.7. Sfera przestrzenno-funkcjonalna

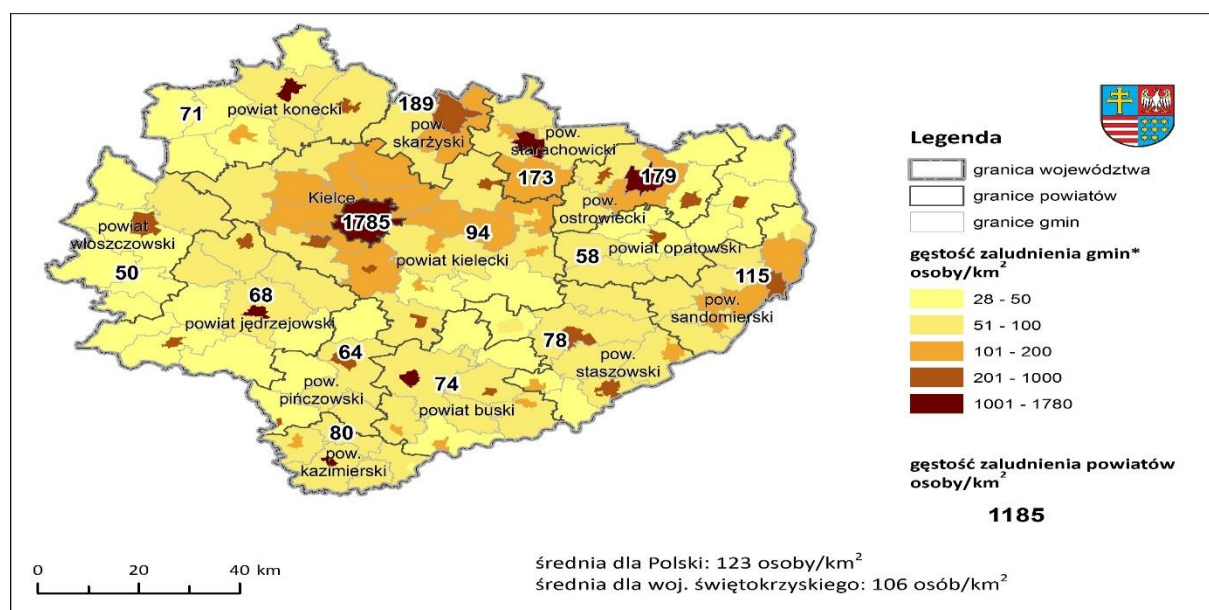
2.7.1. Struktura osiedleńcza regionu

Na sieć osadniczą regionu składało się w końcu 2018 r. 2516 miejscowości, w tym 36 miast i 2480 miejscowości wiejskich (2266 wsi i 214 jednostek pozostałych). **Województwo świętokrzyskie cechuje się niską gęstością zaludnienia.** W końcu 2018 r. wynosiła ona 106 osób na km² (87% średniej krajowej) i była siódmą najmniejszą spośród polskich regionów. Szybsza niż w całej Polsce depopulacja województwa pociąga za sobą także spadek tego wskaźnika, który w 2002 r. wynosił 111 os./km² (91% średniej krajowej). Na tle regionów Polski Wschodniej świętokrzyskie cechuje się jednak stosunkowo dużą gęstością zaludnienia. Wyższa jest jedynie gęstość zaludnienia w podkarpackim (118 os./km²), natomiast pozostałe województwa na wschodzie kraju mają ów wskaźnik wyraźnie niższy (lubelskie 84 os./km², podlaskie i warmińsko-mazurskie – 59 os./km²).

Większą gęstością zaludnienia wyróżnia się centralna część regionu, z aglomeracją kielecką, oraz północna, uprzemysłowiona jego część – powiaty skarżyski, starachowicki i ostrowiecki. Ponadto znaczna jest gęstość zaludnienia większości obszaru powiatu sandomierskiego. Najniższą gęstość zaludnienia cechują zachodnie i północne obrzeża województwa (mapa poniżej).

Ryc. 49. Gęstość zaludnienia w województwie świętokrzyskim według gmin, stan na 1.01.2019 r.

*W gminach miejsko-wiejskich miasto i część wiejska osobno

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Według danych CORINE Land Cover tereny antropogeniczne ogółem zajmowały ok. 84 tys. ha (7% powierzchni regionu), z tego większość to zabudowa luźna¹³⁰ – ten typ zagospodarowania stanowił 87% terenów antropogenicznych i 6% terenu województwa. W województwie świętokrzyskim poza terenami większych miast przeważa zabudowa zlokalizowana wzdłuż dróg (ulicówki) – co uwidacznia się na mapie rozmieszczenia terenów zabudowanych (**Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.1**). Sąd też wysoki, wyższy niż w skali kraju, udział zabudowy luźnej w powierzchni terenów antropogenicznych i w powierzchni województwa ogółem (Tabela 80).

Ukształtowana zabudowa luźna, pomimo niejednokrotnie znacznego rozciągnięcia wzdłuż drogi (co podnosi koszty budowy infrastruktury), jest zabudową stosunkowo skupioną. **Niekorzystną, zarówno z ekonomicznego, jak i ekologicznego punktu widzenia cechą osadnictwa świętokrzyskiego jest postępujące rozproszenie zabudowy.** Zabudowa rozproszona zwykle występuje w obszarach funkcjonalnych miast (jako jeden z przejawów suburbanizacji) i ma charakter rozmieszczonych dość chaotycznie skupisk zabudowy, głównie nie zlokalizowanych wzdłuż jednej drogi, tylko rozsianych po polach bądź podchodzących pod lasy. Taki sposób kształtowania zabudowy wpływa nie tylko na degradację przestrzeni i krajobrazu, ale również podnosi koszty uzbrojenia i eksploatacji tych terenów.

Tabela 80. Tereny antropogeniczne w województwie świętokrzyskim

Kategoria terenu (według CORINE Land Cover)	Województwo świętokrzyskie			Polska	
	Powierzchnia	Odsetek powierzchni (%)		Odsetek powierzchni (%)	
	ha	województwa	terenów antropogenicznych	kraju	terenów antropogenicznych
Tereny antropogeniczne ogółem	84 209	7,2	100,0	6,2	100,0
Zabudowa zwarta	154	0,01	0,2	0,03	0,4
Zabudowa luźna	73 493	6,3	87,3	4,9	80,2
Tereny przemysłu, handlu i komunikacji	5 185	0,4	6,2	0,7	10,6
Kopalnie, wyrobiska, budowy	4 052	0,3	4,8	0,3	4,3
Miejskie tereny wypoczynkowe i zielone	1 324	0,1	1,6	0,3	4,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CORINE Land Cover 2018.

ład przestrzenny należy do kluczowych wyzwań rozwojowych Polski. Jego właściwe kształtowanie sprzyja zachowaniu walorów środowiska dla przyszłych pokoleń, ograniczeniu konfliktów w zagospodarowaniu przestrzennym, wpływa również na estetykę otoczenia, a tym samym na atrakcyjność zarówno dla zamieszkania, jak i zwiedzania oraz lokalizacji inwestycji. Do najważniejszych kosztów gospodarczych niekontrolowanej urbanizacji i nieefektywnego gospodarowania przestrzenią należą koszty związane z wyznaczaniem zbyt dużych terenów pod budownictwo mieszkaniowe, zwłaszcza wysokie koszty rozbudowy i utrzymania dróg i infrastruktury oraz związane z tym koszty dojazdów (w tym do pracy). Niekontrolowana zabudowa to także większe ryzyko inwestycyjne oraz ryzyko zniszczenia zabudowy i infrastruktury na terenach nieodpowiednich dla inwestowania. Towarzyszą im społeczne koszty związane z pogarszaniem się warunków życia

¹³⁰ Do obszarów zabudowy luźnej zaliczono obszary, w których występują bloki mieszkalne, kamienice, domy jednorodzinne lub budynki użyteczności publicznej (np. szkoły, szpitale, uczelnie). Poszczególne budynki poddzielane są ulicami, terenami zieleni miejskiej, ogrodami, parkami i placami, a nawet łąkami i polami ornymi. Są to zwykle obszary miejskie, poza zaliczonymi do zabudowy zwartej, a także duże wsie, w tym także typu ulicowego, jeśli ich szerokość wynosi co najmniej 100 m. Do tej klasy nie zostały zaliczone obszary zabudowy rozproszonej, wsie otoczone działkami przyzagrodowymi, ogrodami lub niewielkimi sadami (<http://clc.gios.gov.pl/index.php/o-clc/definicje-klas>, odczyt 15.10.2019).

na wadliwie zaprojektowanych obszarach, degradacją środowiska przyrodniczego oraz konfliktami i patologiami społecznymi¹³¹.

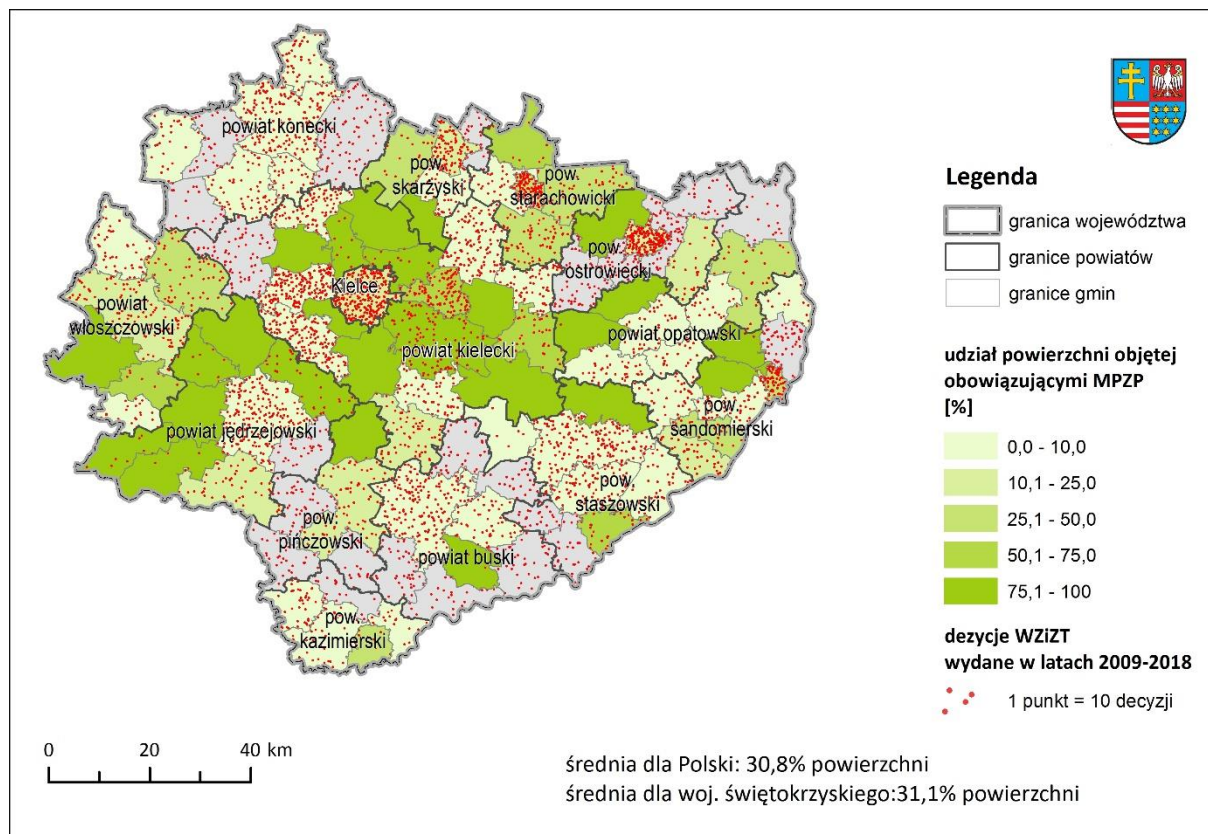
Jednym z wskaźników związanych z kształtowaniem ładu przestrzennego jest udział terenów jednostek terytorialnych, dla których sporządzono miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Plany miejscowe, choć nie gwarantują zachowania ładu przestrzennego, gdyż często również przewiduje się lokalizację nadmiernej, nie uzasadnionej prognozą rozwoju demograficznego ilości terenów budowlanych, lepiej kształtują w uporządkowanych relacjach większy obszar. Udział terenów, dla których obowiązywał MPZP, wynosił w świętokrzyskim w 2018 r. 31,1% i był zbliżony do średniej krajowej (30,8%), a województwo było pod tym względem na ósmym miejscu. W tym kontekście niepokojące jest istnienie znacznych „białych plam” na terenie regionu – tj. gmin, na których terenie nie obowiązywał żaden plan miejscowy lub objęte planem nie było więcej niż 10% gminy. Grupowały się one przede wszystkim na południu regionu (niemal całe powiaty: kazimierski, pińczowski, buski), a także obejmowały cały powiat konecki i znaczną część powiatów w północno-wschodniej części regionu. Niskim stopniem pokrycia planistycznego charakteryzują się też duże miasta regionu: Kielce (17,6%), Ostrowiec Świętokrzyski (19,1%), Skarżysko-Kamienna (11,9%). Lepiej sytuacja przedstawia się w Starachowicach (34,2%) i Sandomierzu (48,3%). Najwyższy udział terenów objętych planami występuje w gminach powiatu kieleckiego i jędrzejowskiego. Niestety, jak wspomniano, nie gwarantuje to ładu przestrzennego w aglomeracji kieleckiej, gdyż jednocześnie w zapisach planów gmin podkieleckich przewidziano chłonność demograficzną kilkukrotnie (nawet do 10 razy) przekraczającą liczbę mieszkańców¹³².

Szczególnie duże szkody dla ładu przestrzennego i krajobrazu wywołują inwestycje budowane na podstawie decyzji administracyjnych (Decyzja o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, WZiZT). Na poniższej mapie przedstawiono gęstość decyzji WZiZT wydanych w ciągu ostatniej dekady. Za szczególnie niekorzystną należy uznać sytuację w Kielcach i południowej części powiatu kieleckiego oraz w miastach subregionalnych na północy regionu, gdzie niskiemu udziałowi obszarów z obowiązującym planem towarzyszy duże natężenie ruchu budowlanego – inwestycje powstają w dużej mierze w oparciu o WZiZT.

¹³¹ *Raport o ekonomicznych stratach i społecznych kosztach niekontrolowanej urbanizacji w Polsce*, 2014. Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej i Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN.

¹³² Tamże, s. 21.

Ryc. 50. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem w 2018 r. oraz decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu wydane w latach 2009–2018 (metoda kropkowa, jednej punkt odpowiada 10 decyzjom wydanym na terenie gminy, lokalizacja punktu nie odpowiada dokładnej lokalizacji inwestycji)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Poniżej przedstawiono najważniejsze zagrożenia związane z niekontrolowanym rozwojem przestrzennym w województwie świętokrzyskim.

W zakresie efektywnego gospodarowania przestrzenią i kształtowania zabudowy:

- przekształcanie terenów rolnych (w tym gruntów rolnych podlegających ochronie prawnej) na tereny budowlane,
- nadpodaż terenów budowlanych, (zabudowy mieszkaniowej) przy jednoczesnym deficycie terenów przemysłowych i sportowo-rekreacyjnych,
- wkraczanie zabudowy na tereny otwarte zamiast preferowanego uzupełniania i kontynuacji zabudowy,
- brak wyznaczania terenów usługowych w dużych kompleksach zabudowy mieszkaniowej,
- chaos urbanistyczny, architektoniczny i reklamowy.

W zakresie kształtowania dostępności transportowej zabudowy:

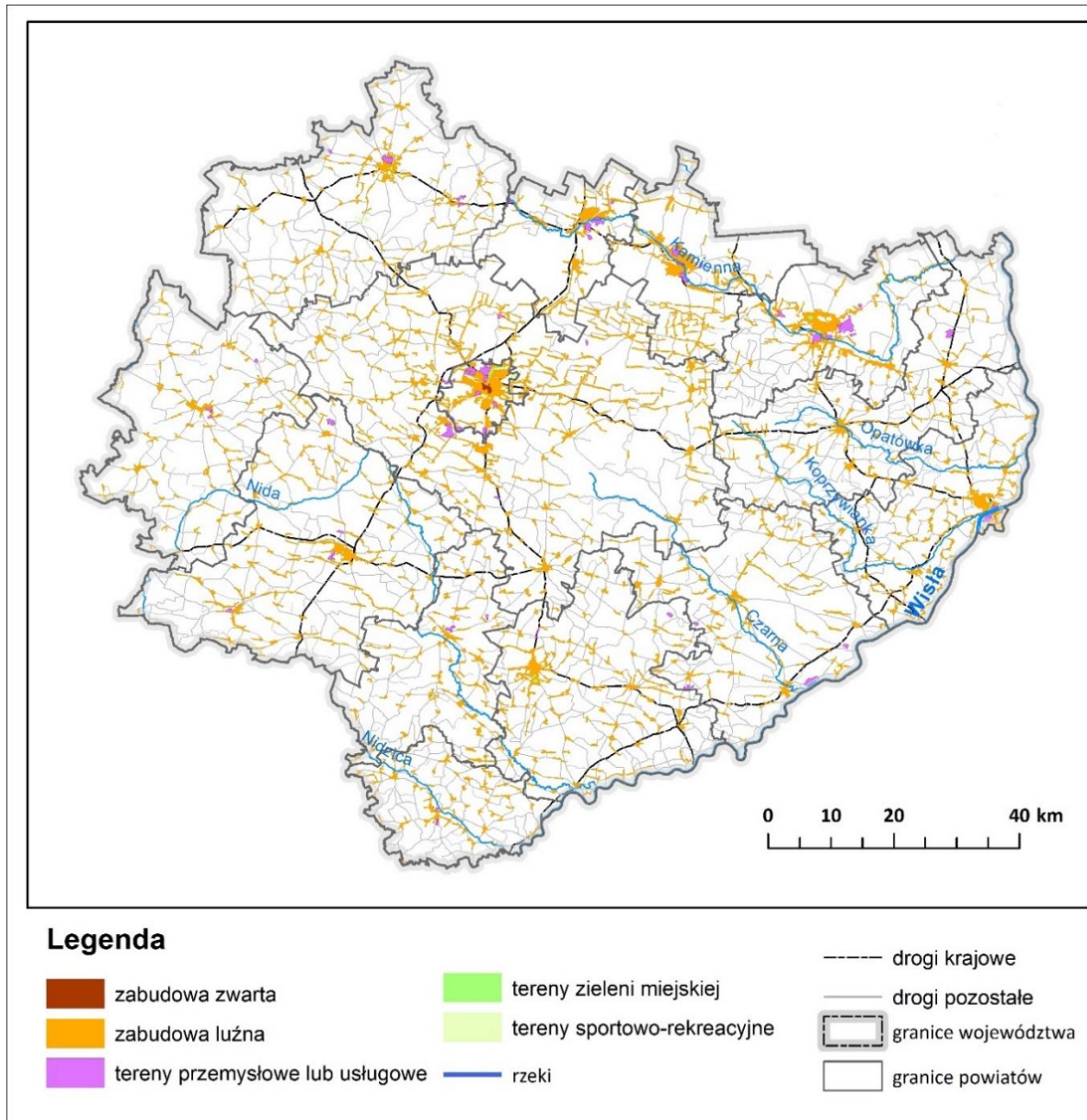
- problem z wytyczaniem korytarzy drogowych,
- lokalizacja zabudowy wzdłuż dróg tranzytowych o znaczeniu ponadlokalnym,

- brak zapewnienia dojazdu drogami publicznymi do wyznaczonych terenów zabudowy.

W zakresie kształtowania przestrzeni publicznych:

- niedobór przestrzeni publicznych,
- niedostosowanie przestrzeni publicznych oraz usług publicznych do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych,
- pozbywanie się zieleni z miast (wycinka drzew, sadzenie drzew w donicach),
- wprowadzanie obcych gatunków roślin.

Ryc. 51. Tereny zurbanizowane i zabudowane w województwie świętokrzyskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CORINE Land Cover 2018.

Kielce jako ośrodek ponadregionalny

Najważniejszym ośrodkiem miejskim regionu są Kielce. Według KPZK 2030 miasto uznano za ośrodek wojewódzki pełniący oprócz funkcji regionalnych szereg funkcji o znaczeniu metropolitalnym.

Kielce skupiają usługi o znaczeniu krajowym i międzynarodowym w zakresie:

- leczenia szpitalnego (Świętokrzyskie Centra: Onkologii i Kardiologii),
- szkolnictwa wyższego (Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Politechnika Świętokrzyska),
- wyspecjalizowanych usług (Targi Kielce),
- sektora budownictwa oraz przemysłu materiałów budowlanych, metalowego i maszynowego.

Kielce są też najważniejszym w regionie ośrodkiem kultury (m.in. instytucje takie jak Muzeum Narodowe w Kielcach, Teatr im. Stefana Żeromskiego, Kielecki Teatr Tańca, Filharmonia Świętokrzyska im. Oskara Kolberga).

W obszarze gospodarczym rozwijającym się sektorem są usługi dla biznesu, dla których Kielce są nową lokalizacją.

Kielce są też największym ośrodkiem turystycznym w regionie, przyjmującym ok. jednej czwartej przyjeżdżających do województwa. Stanowią ośrodek rozrządowy dla Gór Świętokrzyskich. Jednocześnie na terenie Kielc znajdują się unikalne obszary chronione (rezerwat Kadzielnia).

W ostatnich latach poprawiła się dostępność drogowa w kierunku Krakowa i Warszawy – wraz z budową kolejnych odcinków drogi S7, natomiast gorsza jest dostępność w kierunku równoleżnikowym. Dostępność kolejowa miasta jest obecnie przeciętna. Magistralna linia kolejowa biegnąca przez województwo (CMK) omija Kielce, natomiast najważniejsza dla miasta linia kolejowa jest w trakcie modernizacji. Ograniczeniem rozwojowym jest relatywnie słaba dostępność lotnicza, która ulegnie poprawie w przypadku otwarcia portu lotniczego w Radomiu oraz modernizacji połączeń drogowych i kolejowych w kierunku najbliższego dużego portu lotniczego w Krakowie-Balicach.

W celu syntetycznego zobrazowania pozycji Kielc na tle innych ośrodków wojewódzkich wybrano wskaźniki obrazujące rozwój miasta w sześciu płaszczyznach rozwojowych: rozwoju potencjału ludnościowego, gospodarczej, gospodarki opartej na wiedzy, jakości przestrzeni zamieszkania, usług publicznych oraz rozwoju kultury i turystyki. Dla każdej płaszczyzny wybrano trzy wskaźniki. Do porównania wybrano pozostałe stolice województw Polski Wschodniej (Rzeszów, Lublin, Białystok, Olsztyn) – centra regionów o porównywalnym do świętokrzyskiego poziomie rozwoju oraz ośrodki metropolitalne, stanowiące centra największych aglomeracji w Polsce jako swoisty wzorzec rozwojowy: Warszawę, Kraków, Łódź, Wrocław i Poznań¹³³.

Dla oceny rozwoju potencjału ludnościowego i atrakcyjności miasta jako miejsca zamieszkania wybrano średnie saldo migracji na 1000 mieszkańców w okresie dekady oraz liczbę mieszkań oddanych w ciągu pięciu lat. Wśród analizowanych ośrodków większość, poza Warszawą, Krakowem i Wrocławiem, miała ujemny bilans migracji. W przypadku Kielc spadek migracyjny był jednak bardzo znaczący. Jedną z najniższych, obok Olsztyna, była też liczba oddanych mieszkań *per capita*. Niekorzystnym z punktu widzenia rozwoju potencjału ludnościowego miasta jest bardzo wysoki wskaźnik obciążenia demograficznego.

Poziom przedsiębiorczości w Kielcach jest stosunkowo wysoki. Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 osób była znacznie niższa niż w ośrodkach metropolitalnych, jednak np. wyższa

¹³³ Pominięte zostały miasta wojewódzkie będące centrami policentrycznych ośrodków metropolitalnych, tj. Katowice i Gdańsk, których porównanie z aglomeracjami monocentrycznymi jest trudne.

niż w Łodzi oraz w większości ośrodków Polski Wschodniej (poza Rzeszowem). Zdecydowanie słabą stroną kieleckiej gospodarki są natomiast jedne z najniższych nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach. Relatywnie wysoka była też stopa bezrobocia rejestrowanego.

Jednym z najważniejszych potencjałów Kielc są istniejące uczelnie wyższe. Pod względem liczby studentów na 1000 mieszkańców Kielce wyprzedzały Białystok i Łódź, były natomiast gorsze nie tylko od największych ośrodków akademickich, ale i od Rzeszowa i Lublina.

Liczba podmiotów gospodarczych sektora usług wiedzochłonnych była w Kielcach podobna do innych miast Polski Wschodniej (z wyjątkiem Rzeszowa). Bardzo duży dystans od większych ośrodków dzielił je natomiast pod względem rozwoju bazy infrastrukturalnej dla gospodarki wiedzochłonnej – pod względem powierzchni biurowej na mieszkańca wyprzedzały tylko Białystok i Olsztyn.

Na jakość zamieszkania w mieście wpływ ma zarówno jakość przestrzeni prywatnej (mieszkania), jak i publicznej. Uważa się dziś, że miernikiem przyjazności tej drugiej dla mieszkańców jest dostosowanie jej do ruchu pieszego i rowerowego, a także nasycenie miasta terenami zieleni urządzonej.

Jednym z ważniejszych czynników jakości życia jest wielkość dostępnej powierzchni mieszkalnej. Przeciętny metraż mieszkania w Kielcach przypadający na mieszkańca jest najmniejszy spośród analizowanych ośrodków.

Niezbyt korzystnie przedstawiają się też wskaźniki dotyczące funkcjonowania przestrzeni publicznej Kielc. Gęstość ścieżek i dróg rowerowych odbiegała negatywnie od pozostałych miast. Niższa niż w innych ośrodkach była również powierzchnia terenów zieleni urządzonej, jednak w tym wypadku Kielce rekompensują te braki terenami przyrodniczymi służącymi rekreacji

Ważną determinantą jakości życia i atrakcyjności miasta jest dostęp do usług publicznych. Dotyczy to zwłaszcza infrastruktury ochrony zdrowia i usług opiekuńczych. Kielce są dla regionu ważnym ośrodkiem opieki zdrowotnej. Miasto cechuje się dobrą dostępnością kadry medycznej – liczba lekarzy na 10 tys. osób należy do najwyższych spośród analizowanych ośrodków. Miasto cechuje także bardzo dobre zaopatrzenie w ośrodki stacjonarnej opieki społecznej, co jest istotne w obliczu starzenia się społeczeństwa. Zdecydowanie gorzej przedstawia się natomiast zaopatrzenie w infrastrukturę opieki nad najmłodszymi, co wobec konieczności (i chęci) łączenia kariery zawodowej i rodzicielstwa może stanowić poważną barierę rozwojową.

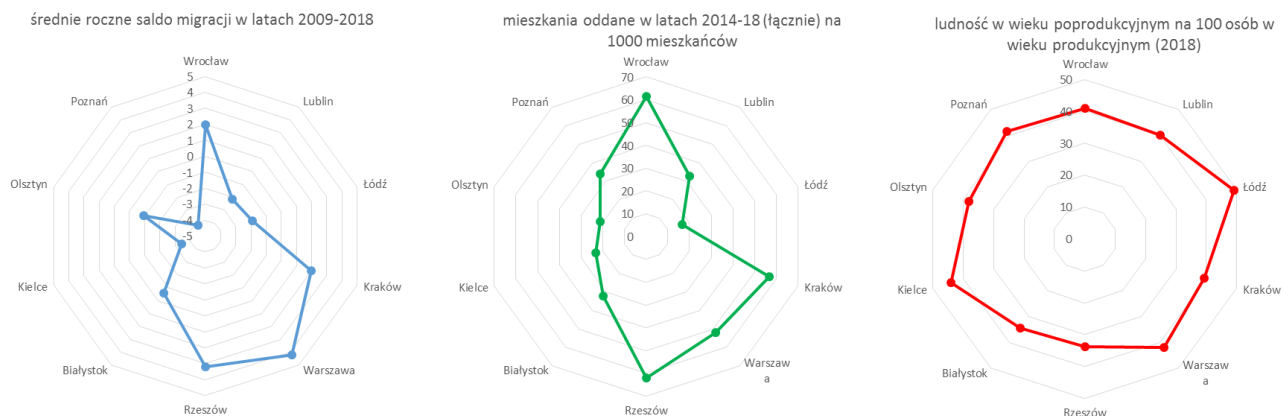
Ostatnim analizowanym aspektem jest rozwój usług kultury i turystyki. Kielce zdecydowanie wyróżniają się jako miasto spotkań – liczba uczestników imprez masowych jest najwyższa w przeliczeniu na mieszkańca ze wszystkich porównywanych miast. Wyróżniają się też wysokim wskaźnikiem działalności kin. W przeliczeniu na mieszkańca posiadają też niezłą bazę noclegową.

Powyższa analiza wskaźników rozwoju w sześciu aspektach wskazuje na dość trudną sytuację Kielc jako ośrodka o znaczeniu ponadregionalnym. W większość analizowanych aspektów miasto odstaje nie tylko od użytych jako benchmarki (wzorce) ośrodków metropolitalnych, ale w wielu aspektach także od miast Polski Wschodniej. Miasto cechuje się wysokim poziomem przedsiębiorczości, ale słabością gospodarki jest niski poziom inwestycji i wysokie na tle ośrodków wojewódzkich bezrobocie. Potencjał wyższych uczelni słabo odzwierciedla się we wskaźnikach działalności wiedzochłonnej.

Atutem miasta jest dobry dostęp do kadry medycznej i usług opiekuńczych, istotny wobec starzejącej się społeczności. Jednak mankamentem z punktu widzenia młodych mieszkańców jest bardzo słaba oferta usług opieki nad małymi dziećmi oraz niskie wskaźniki powierzchni mieszkalnej, którym towarzyszy niewielki ruch budowlany w mieście. Ważnym czynnikiem rozwojowym jest kultura, przemysł spotkań i wydarzeń – pod tym względem Kielce prezentują się dobrze.

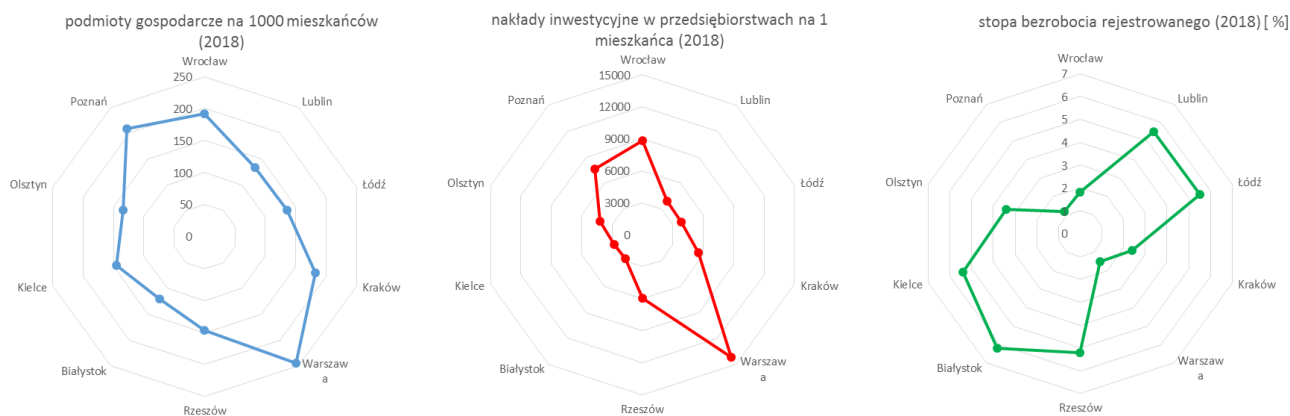
Istotnym uwarunkowaniem rozwojowym Kielc jest jego położenie między ośrodkami metropolitalnym – Krakowem, Warszawą, Aglomeracją Górnośląską i Łodzią oraz Lublinem. Położenie to z jednej strony zapewni korzyści związane z lokalizacją na szlakach transportowych między metropoliami oraz dostępność do usług przez nie oferowanych. Z drugiej strony ośrodki te, zwłaszcza Warszawa i Kraków, stanowią atrakcyjne miejsce osiedlania się, mogą przyczyniać się do odpływu ludności z Kielc. Drugim kierunkiem migracji kielczan jest strefa podmiejska, oferująca atrakcyjne warunki zamieszkania przy możliwości dojazdu do pracy. Przemysłanych działań, uwzględniających potrzeby mieszkańców, przede wszystkim niezmotoryzowanych, wymaga przestrzeń publiczna miasta.

Wykres 61. Wskaźniki rozwoju potencjału ludnościowego – Kielce na tle wybranych polskich miast

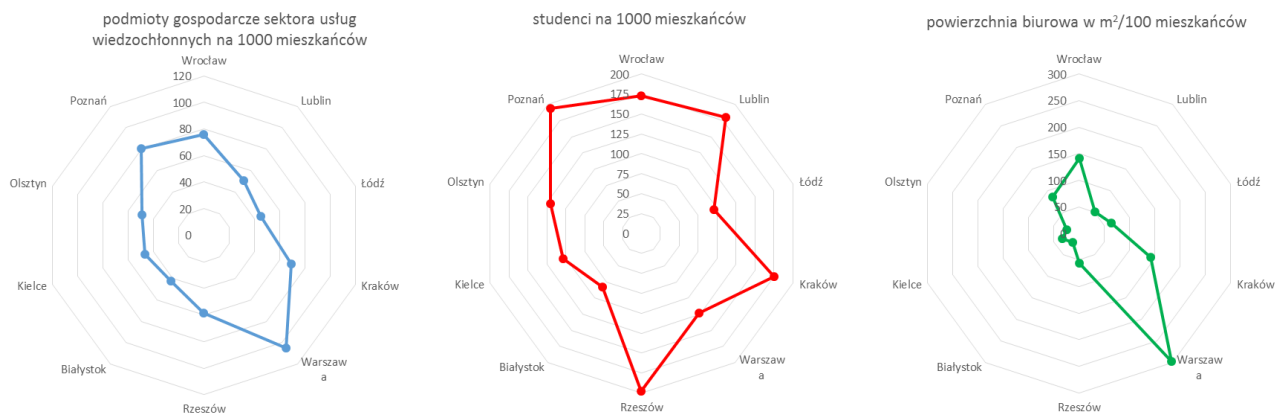
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wykres 62. Wskaźniki poziomu rozwoju gospodarczego – Kielce na tle wybranych polskich miast

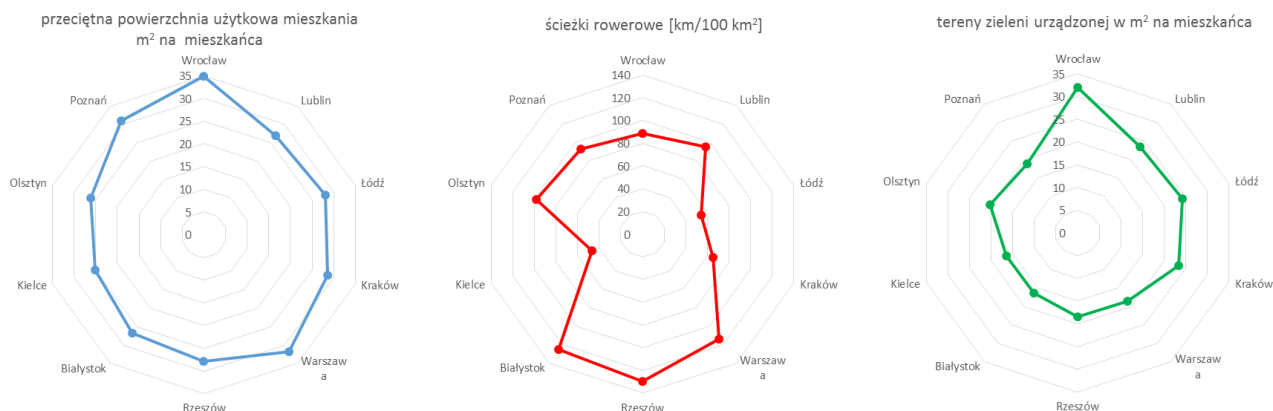
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wykres 63. Wskaźniki rozwoju gospodarki opartej na wiedzy – Kielce na tle wybranych polskich miast¹³⁴

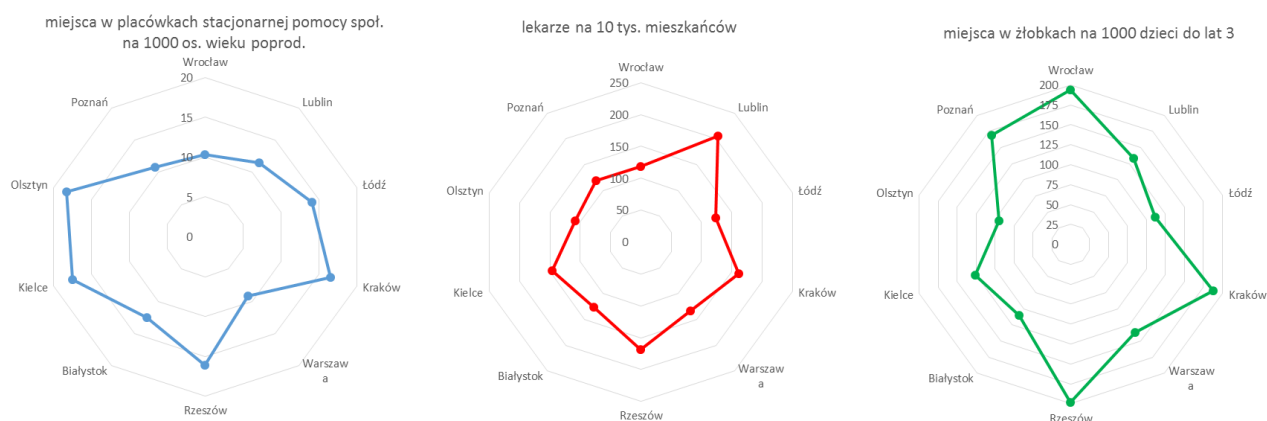
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS oraz Sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce 2018. ABSL.

Wykres 64. Wskaźniki jakości przestrzeni zamieszkania – Kielce na tle wybranych polskich miast

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

¹³⁴ Klasyfikacja usług GOW na podstawie: Eurostat, Working Group Meeting on Statistics on Science, Technology and Innovation, Luxembourg, 27–28 November 2008. doc. Eurostat/F4/STI/2008/12.

Wykres 65. Wskaźniki dostępności usług publicznych – Kielce na tle wybranych polskich miast

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wykres 66. Wskaźniki dla poziomu rozwoju kultury i turystyki – Kielce na tle wybranych polskich miast

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Ośrodki miejskie województwa

W 2019 r. w świętokrzyskim były 43 miasta (4,6% miast polskich), o powierzchni 775 km² (6,6% województwa), które łącznie zamieszkiwało 576,2 tys. mieszkańców. Mieszkańcy miast województwa świętokrzyskiego stanowili 2,4% ludności miejskiej kraju. Po 2008 r. aż 12 miejscowości w województwie uzyskało (a *de facto* odzyskało po utracie, głównie w czasie zaborów) prawa miejskie.

Województwo świętokrzyskie jest obszarem o niskim poziomie urbanizacji. Na początku 2019 r. w miastach regionu mieszkało 564 tys. osób – 45,5% mieszkańców regionu, przy przeciętnej dla kraju powyżej 60%. Pod względem poziomu urbanizacji województwo plasowało się na przedostatnim miejscu. Ponadto wśród miast świętokrzyskiego przeważają małe ośrodki, a jedynie 5 miast (12% ogółu, najniższa wartość wśród województw w Polsce) ma więcej niż 20 tys. mieszkańców. Odzwierciedla się to także w niewielkiej gęstości zaludnienia miast regionu, o 30% mniejszej niż średnia dla kraju (14 pozycja wśród regionów). Największym stopniem urbanizacji cechuje się północna część jego obszaru, natomiast najmniejszy odsetek ludności mieszka w miastach powiatu kieleckiego.

Tabela 81. Liczba ludności w miastach

Jednostka terytorialna	Liczba miast		Powierzchnia miast		Ludność miast		Gęstość zaludnienia
	Ogółem	> 20 tys. mieszk.	km ²	procent pow. województwa	osoba	procent ludności miejskiej	os/km ²
Polska	930	218	22162	7,1	23 087 873	60,1	1042
Dolnośląskie	91	19	2165	10,9	1 990 503	68,6	919
Kujawsko-pomorskie	52	7	829	4,6	1 227 851	59,1	1481
Lubelskie	48	10	1019	4,1	983 840	46,5	965
Lubuskie	43	6	876	6,3	658 924	64,9	752
Łódzkie	44	15	1160	6,4	1 542 682	62,5	1330
Małopolskie	62	13	1659	10,9	1 639 523	48,2	988
Mazowieckie	88	25	2190	6,2	3 481 625	64,4	1590
Opolskie	36	6	848	9	525 853	53,3	620
Podkarpackie	51	10	1234	6,9	881 881	41,4	715
Podlaskie	40	8	925	4,6	718 272	60,8	777
Pomorskie	42	15	1072	5,9	1 485 786	63,7	1386
Śląskie	71	37	3790	30,7	3 478 794	76,7	918
Świętokrzyskie	43	5	775	6,6	564 820	45,5	729
Warmińsko-mazurskie	50	11	616	2,6	846 013	59,2	1373
Wielkopolskie	113	20	1546	5,2	1 896 325	54,3	1227
Zachodniopomorskie	66	11	1458	6,4	1 165 181	68,5	799

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju (KPZK 2030) oraz Plan zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego wskazują hierarchię ośrodków osadniczych świętokrzyskiego:

- główny ośrodek województwa: Kielce;
- ośrodki subregionalne¹³⁵:
 - wyznaczone w KPZK 2030: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice,
 - pozostałe: Skarżysko-Kamienna, Sandomierz;
- ośrodki lokalne: Busko-Zdrój, Końskie, Jędrzejów, Opatów, Staszów, Pińczów, Kazimierza Wielka, Włoszczowa;
- pozostałe ośrodki miejskie (w tym miejscowości, które uzyskały prawa miejskie po 2008 r.).

Miasta województwa świętokrzyskiego według rangi zestawiono w tabeli oraz przedstawiono na mapie poniżej.

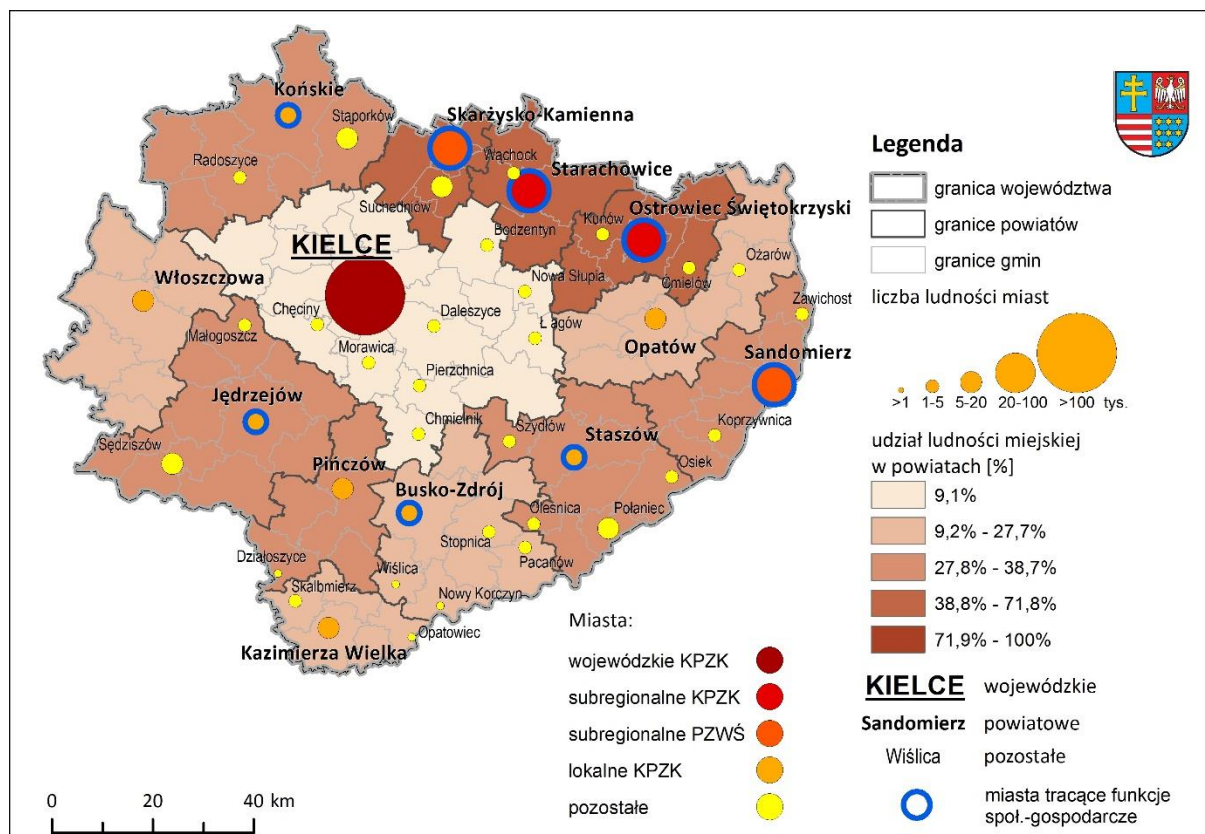
¹³⁵ KPZK nie wyznacza w województwie świętokrzyskim miasta o randze ośrodka regionalnego.

Tabela 82. Miasta województwa świętokrzyskiego

Miasto	Liczba ludności			Powierzchnia 2019	Gęstość zaludnienia	Powiat
	2008	2019	Zmiana			
ośrodek wojewódzki						
Kielce	205 094	195774	-4,5	110	1780	m. Kielce
ośrodki subregionalne						
Ostrowiec Świętokrzyski	72 823	69051	-5,2	46	1501	Ostrowiecki
Starachowice	52 320	48965	-6,4	32	1530	Starachowicki
Skarżysko- Kamienna	48 175	45358	-5,8	64	709	Skarżyski
Sandomierz	24 666	23644	-4,1	29	815	Sandomierski
ośrodki lokalne						
Końskie	20 328	19330	-4,9	18	1074	Konecki
Busko-Zdrój	17 024	15952	-6,3	12	1329	Buski
Jędrzejów	16 360	15149	-7,4	11	1377	Jędrzejowski
Staszów	15 301	14810	-3,2	27	549	Staszowski
Pińczów	11 600	10844	-6,5	14	775	Pińczowski
Włoszczowa	10 685	10043	-6,0	30	335	Włoszczowski
Opatów	6 771	6496	-4,1	9	722	Opatowski
Kazimierza Wielka	5 696	5579	-2,1	5	1116	Kazimierski
pozostałe ośrodki						
Suchedniów	8 773	8379	-4,5	60	140	Skarżyski
Połaniec	8 310	8120	-2,3	17	478	Staszowski
Sędziszów	6 771	6484	-4,2	8	811	Jędrzejowski
Stąporków	5 946	5679	-4,5	11	516	Konecki
Ożarów	4 689	4599	-1,9	8	575	Opatowski
Chęciny	4 247	4445	4,7	14	318	Kielecki
Małogoszcz	3 890	3769	-3,1	10	377	Jędrzejowski
Chmielnik	3 926	3703	-5,7	8	463	Kielecki
Ćmielów	3 194	3024	-5,3	14	216	Ostrowiecki
Kunów	3 078	2979	-3,2	7	426	Ostrowiecki
Daleszyce	2 938	2907	-1,1	16	182	Kielecki
Wąchock	2 743	2764	0,8	16	173	Starachowicki
Koprzywnica	2 536	2488	-1,9	18	138	Sandomierski
Bodzentyn	2 228	2240	0,5	8	280	Kielecki
Osiek	1 984	2015	1,6	18	112	Staszowski
Zawichost	1 805	1776	-1,6	20	89	Sandomierski
Skalbmierz	1 291	1289	-0,2	7	184	Kazimierski
Działoszyce	1 040	908	-12,7	2	454	Pińczowski
ośrodki które uzyskały prawa miejskie po 2008 r.						
Radoszyce	b.d.	3167	b.d.	17	186	Konecki
Oleśnica	b.d.	1848	b.d.	10	185	Staszowski
Morawica	b.d.	1695	b.d.	4	424	Kielecki
Łągów	b.d.	1587	b.d.	8	198	Kielecki
Stopnica	b.d.	1425	b.d.	4	356	Buski
Nowa Słupia	b.d.	1361	b.d.	14	97	Kielecki
Pierzchnica	b.d.	1152	b.d.	7	165	Kielecki
Pacanów	b.d.	1117	b.d.	7	160	Buski
Szydłów	b.d.	1106	b.d.	16	69	Staszowski
Nowy Korczyn	b.d.	955	b.d.	8	119	Buski
Wiślica	b.d.	515	b.d.	5	103	Buski
Opatowiec	b.d.	329	b.d.	6	55	Kazimierski

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ryc. 52. Miasta województwa świętokrzyskiego oraz wskaźnik urbanizacji powiatów (liczba ludności na 1.01. 2019)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Bardzo niekorzystnym zjawiskiem jest wyludnianie się niemal wszystkich ośrodków miejskich świętokrzyskiego. Proces kurczenia się miast zachodzi w skali całego kraju, jednak liczba ludności miejskiej w Polsce skurczyła się o ok. 0,9% w ciągu dekady (2008–2018). W województwie świętokrzyskim depopulacja miast¹³⁶ w tym okresie sięgnęła 5%.

Bardzo niekorzystną sytuacją jest zwłaszcza szybkie wyludnianie się większych ośrodków subregionalnych i lokalnych, a także ośrodka wojewódzkiego. Największą skalą depopulacji charakteryzują się Starachowice i Skarżysko-Kamienna, w których liczba ludności skurczyła się o ok. 6%. Miasta te, podobnie jak pozostałe średnie miasta województwa, zostały uznane za ośrodki tracące funkcje społeczno-gospodarcze.

Stosunkowo najlepiej radzą sobie najmniejsze miasta. W miastach o wielkości do 5 tys. liczba ludności spadła o 1,7%, w miastach o liczbie ludności 5–20 tys. spadek wynosił 4,9%, natomiast w największych niewojewódzkich miastach regionu – 5,7%. Niekorzystna jest także sytuacja Kielc, które w ciągu dekady zmniejszyły swoją populację o 4,5%.

¹³⁶ Bez ośrodków, które prawa miejskie uzyskały po 2008 r., dla których brak danych o liczbie ludności obecnej części miejskiej gminy w 2008 r.

Tabela 83. Zmiana liczby ludności ośrodków miejskich według kategorii

Kategoria miasta	Liczba ludności		Zmiana liczby ludności	
	2008	2019*	bezwzględna	%
Ośrodek wojewódzki	205 094	195 774	-9 320	-4,5
Ośrodki subregionalne	197 984	187 018	-10 966	-5,5
Ośrodki lokalne	103 765	98 203	-5 562	-5,4
Ośrodki pozostałe – prawa miejskie przed 2008 r.	69 389	67 568	-1 821	-2,6
Ośrodki pozostałe – prawa miejskie po 2008 r.	0	16 257	b.d.	b.d.
Miasta ogółem	576 232	564 820	-	-
Miasta bez ośrodków, które uzyskały prawa miejskie po 2008 r.	576 232	548 563	-27 669	-4,8

*Stan na 1.01.2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Obszary wiejskie

Obszary wiejskie zajmują aż 93% województwa świętokrzyskiego¹³⁷, co oznacza powierzchnię 10,9 tys. km² (w tym obszary gmin wiejskich – 6,2 tys. km², a obszary wiejskie w gminach miejsko-wiejskich 4,7 tys. km²). Obszary te zamieszkuje 674 086 osób, w tym 401 688 w gminach wiejskich i 272 398 w częściach wiejskich gmin miejsko-wiejskich. Łącznie **mieszkańcy wsi stanowią 54,3% ludności regionu. Jest to odsetek znacznie większy niż średnia krajowa wynosząca 39,9%.**

Jednym z głównych problemów obszarów wiejskich jest depopulacja i starzenie się społeczności wiejskiej¹³⁸. Liczba mieszkańców wsi w świętokrzyskim spadła od 2012 r. o 2,5% i był to spadek identyczny jak dla całego regionu. Na tle kraju sytuacja przedstawia się inaczej, gdyż – w odróżnieniu od miast – na skutek suburbanizacji obszary wiejskie w Polsce notują wzrosty liczby ludności. Depopulacja nie jest równomierna w skali województwa – jedynym powiatem notującym niewielki wzrost liczby ludności jest powiat kielecki, gdzie w otoczeniu ośrodka wojewódzkiego zachodzą procesy suburbanizacyjne. Stosunkowo niską skalą depopulacji cechują się powiaty na południowym-zachodzie województwa, powiaty nadwiślańskie oraz powiat starachowicki i ostrowiecki. Zdecydowanie w najgorszej sytuacji jest natomiast powiat konecki.

Świętokrzyska wieś jest wciąż nieco młodsza niż obszary miejskie. Wskaźnik obciążenia demograficznego jest niższy niż przeciętny dla kraju. Ogólnie niekorzystna sytuacja województwa ma jednak odzwierciedlenie także na wsi – na obszarach wiejskich w regionie przypadało na 100 osób wieku produkcyjnym o 4 osoby w wieku poprodukcyjnym więcej niż przeciętnie na polskiej wsi. Natomiast udział osób młodych był mniejszy nie tylko niż w obszarach wiejskich kraju, ale i w Polsce ogółem. Także i w tym wypadku pozytywnie wyróżnia się powiat kielecki, gdzie statystyki zawyża migracja z Kielc. Najgorszą sytuacją demograficzną cechowała się wieś w powiatach buskim i pińczowskim, gdzie wskaźnik obciążenia demograficznego dochodził do niemal 40 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Szczególnie niekorzystna jest sytuacja powiatu kazimierskiego, gdzie dodatkowo odsetek najmłodszych osób spadł do 15%.

¹³⁷ Stan na 1.01.2019 r., po uwzględnieniu zmian związanych z otrzymaniem praw miejskich przez 7 miejscowości.

¹³⁸ Zmiany na mapie administracyjnej regionu (pojawienie się 7 nowych miast z dniem 1.01.2019 r.) utrudniają opis, dlatego dalsza analiza dotyczy stanu sprzed 1.01.2019 r.

Tabela 84. Zmiany demograficzne na wsi

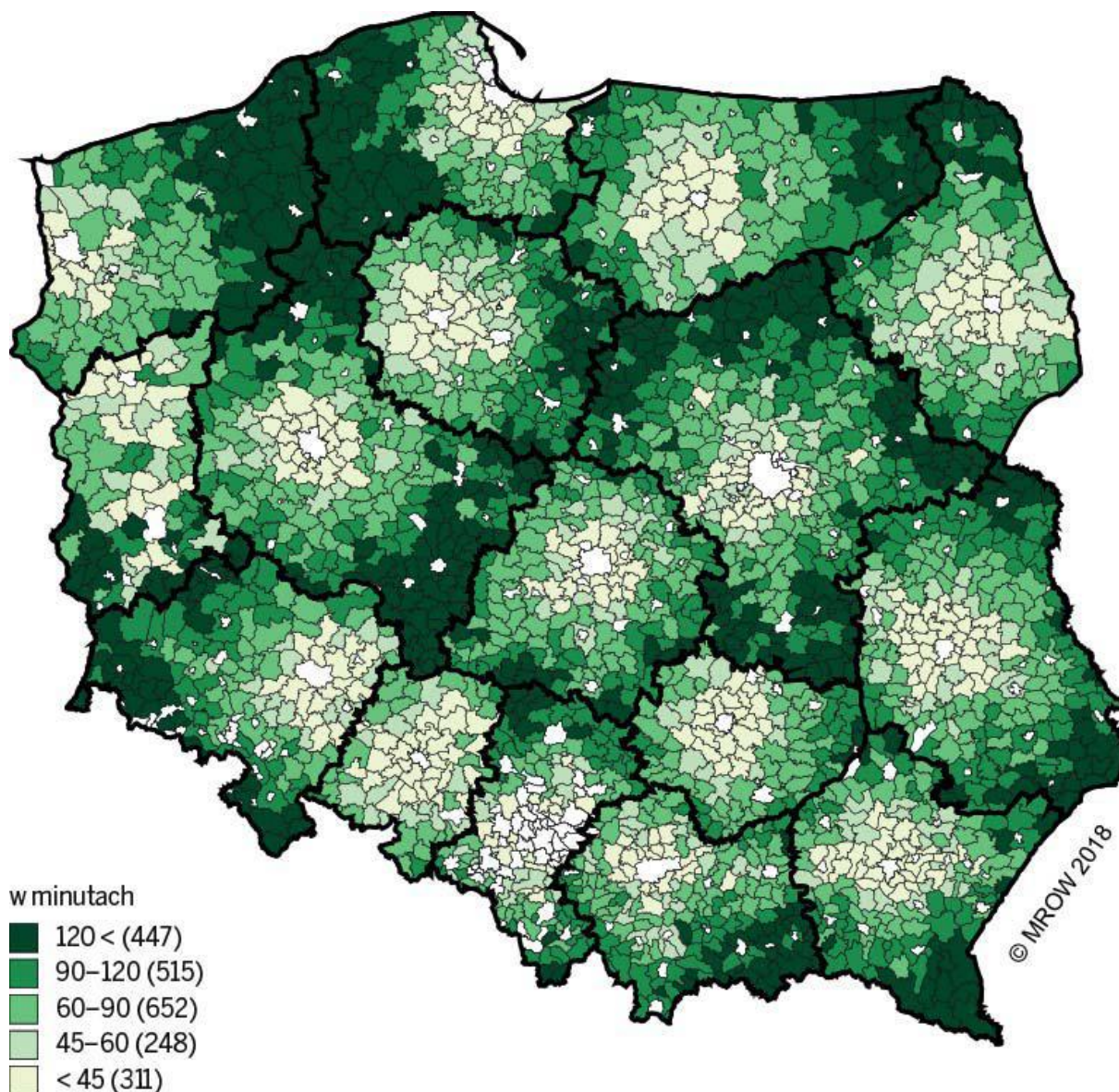
Nazwa	Liczba mieszkańców			Wskaźnik obciążenia demograficznego*		Udział osób w wieku przedprodukcyjnym	
	2012	2018	zmiana %	2012	2018	2012	2018
Świętokrzyskie – wieś	701 859	684 594	-2,5	29,3	33,7	19,0	17,6
Świętokrzyskie – ogółem	1 273 995	1 241 546	-2,5	30,4	38,0	17,6	16,6
Powiat buski	57 074	54 166	-5,1	33,5	37,6	18,0	16,7
Powiat jędrzejowski	61 627	60 674	-1,5	31,4	35,9	19,3	18,2
Powiat kazimierski	28 103	26 983	-4,0	33,7	38,6	16,9	15,0
Powiat kielecki	193 481	194 117	0,3	22,9	27,6	20,5	19,1
Powiat konecki	57 312	52 472	-8,4	31,4	36,3	18,1	16,5
Powiat opatowski	43 500	41 482	-4,6	31,7	36,1	18,1	16,6
Powiat ostrowiecki	35 952	35 073	-2,4	31,8	36,7	18,1	16,4
Powiat pińczowski	28 450	27 519	-3,3	35,4	39,2	17,8	16,6
Powiat sandomierski	51 369	49 865	-2,9	31,9	37,1	18,3	16,6
Powiat skarżyski	21 902	21 080	-3,8	29,9	34,6	17,8	16,0
Powiat starachowicki	39 221	38 648	-1,5	30,0	33,2	19,7	18,3
Powiat staszowski	48 023	47 222	-1,7	30,7	34,2	19,5	17,8
Powiat włoszczowski	35 845	35 293	-1,5	32,1	35,3	19,0	18,0
Polska – wieś	15 197 010	15 343 904	1,0	25,1	29,4	20,7	19,6
Polska – ogółem	38 533 299	38 411 148	-0,3	27,9	35,3	18,3	18,1

*Liczba osób wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jednym z istotniejszych zagadnień na obszarach wiejskich jest dostępność transportowa najbliższych ośrodków, zapewniających usługi publiczne wyższego rzędu, przede wszystkim łatwość dojazdu do ośrodka wojewódzkiego. Peryferyzacji często ulegają więc obszary przy granicy województw, pozbawione szybkiego dostępu do miasta centralnego. Województwo świętokrzyskie nie jest rozległe, brak jest więc obszarów skrajnie speryferyzowanych pod względem dostępu transportem drogowym do stolicy regionu (takie występują np. w sąsiednim województwie mazowieckim). Niemniej zaznacza się wyraźnie, że w lepszej sytuacji są gminy położone w biegnącym przez środek regionu korytarzu drogi S7, natomiast obszary przygraniczne na wschodzie i zachodzie, zwłaszcza na pograniczu z Lubelszczyzną i Podkarpaciami, cechuje znacznie gorsza dostępność do ośrodka wojewódzkiego.

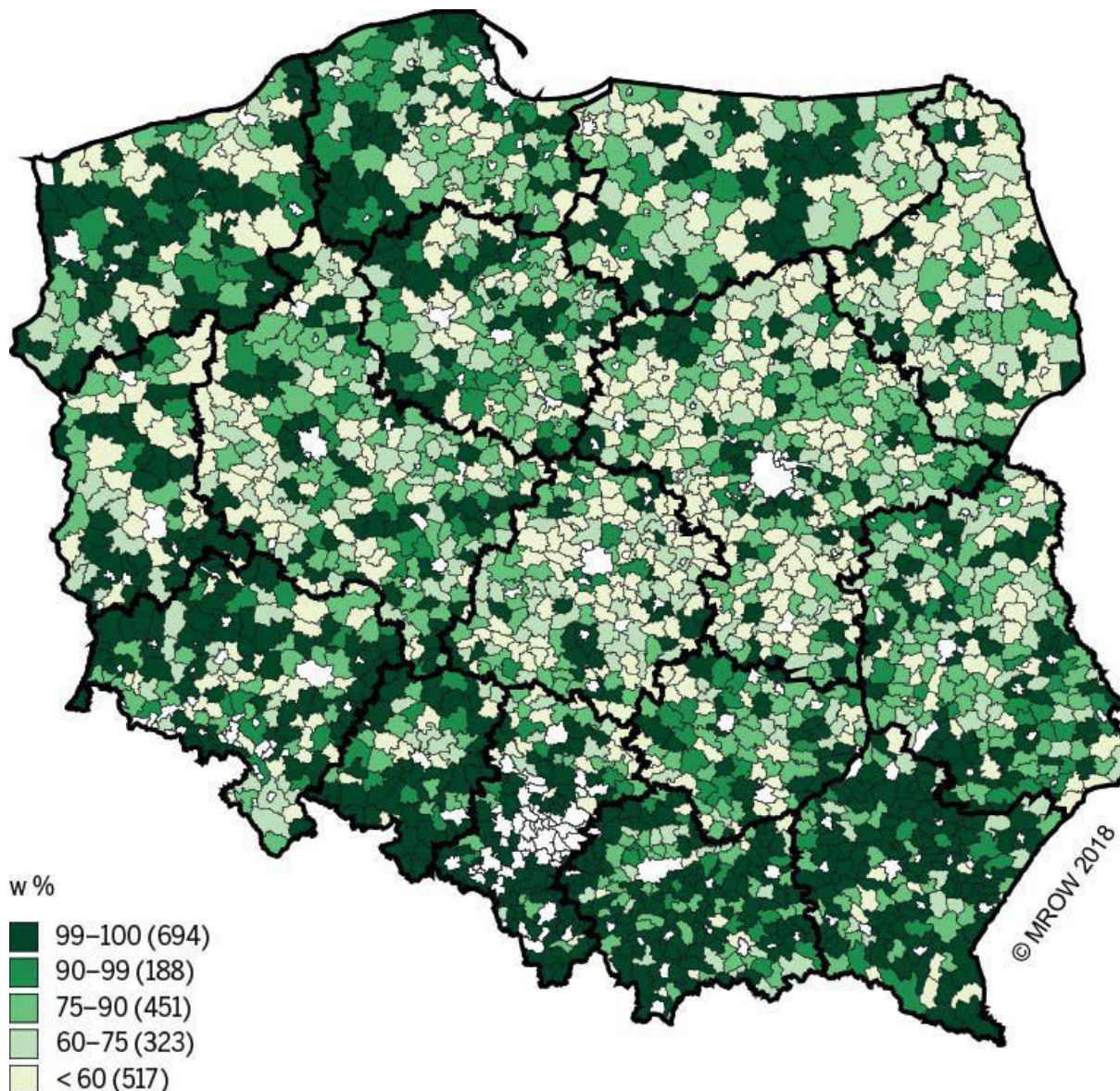
Ryc. 53. Przeciętny czas potrzebny na dojazd do miasta wojewódzkiego

Źródło: Monitoring rozwoju obszarów wiejskich.

Gorzej wypada dostępność obszarów wiejskich dzięki transportowi publicznemu (kolejna mapa). W znacznej części gmin województwa brakowało komunikacji środkiem transportu publicznego w przypadku co najmniej 40% sołectw. Szczególnie niekorzystnie pod tym względem prezentuje się południe powiatu koneckiego, północna część powiatu buskiego, znaczne obszary Sandomierszczyzny oraz gminy powiatów jędrzejowskiego i włoszczowskiego przy granicy ze Śląskiem i Małopolską.

Ryc. 54. Odsetek sołectw w gminie skomunikowanych transportem publicznym

Źródło: Monitoring rozwoju obszarów wiejskich.

2.7.2. Obszary rozwojowe i problemowe województwa świętokrzyskiego

Niezależnie od struktury osiedleńczej przestrzeń województwa charakteryzuje się zróżnicowaniem potencjałów i barier rozwojowych, które ujawniane były w różnego typu dokumentach analitycznych tworzonych w skali krajowej. Uwzględniając realizowaną aktualnie politykę regionalną państwa, warto zidentyfikować trzy rodzaje obszarów, których wyróżnienie wpływa i będzie wpływać na zarządzanie rozwojem województwa. Są to: miejskie obszary funkcjonalne, miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz obszary zmarginalizowane. Delimitacja tych obszarów musi uwzględniać analizę wskaźników poziomu życia w powiatach i gminach oraz poziomu ich rozwoju społecznego i ekonomicznego.

Kielecki Obszar Funkcjonalny

Delimitację miejskich obszarów funkcjonalnych (MOF) miast wojewódzkich opracowano w skali krajowej w 2013 r. Potrzeba opracowania delimitacji MOF stolic województw wynika bezpośrednio z zapisów Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030). Nie bez znaczenia było też zainicjowanie w Polityce Spójności nowego wówczas instrumentu wzmocnienia konkurencyjności miast pn. Zintegrowane Inwestycje Terytorialne. W skali kraju opracowano propozycję delimitacji MOF, kierując się wskaźnikami trzech rodzajów. Były to następujące kryteria:

- wskaźniki funkcjonalne uwzględniające liczbę wyjeżdżających do pracy najmniej do rdzenia MOF i liczbę zameldowań z rdzenia MOF;
- wskaźniki społeczno-gospodarcze obejmujące: udział pracujących w zawodach pozarolniczych, w stosunku do średniej wojewódzkiej, liczbę podmiotów gospodarczych w stosunku do średniej wojewódzkiej oraz udział podmiotów gospodarczych sklasyfikowanych w usługach wyższego rzędu (sekcje J–R) w stosunku do wszystkich podmiotów, wobec analogicznego wskaźnika obliczonego dla rdzenia MOF;
- wskaźniki morfologiczne, czyli: gęstość zaludnienia w stosunku do średniej wojewódzkiej i liczbę mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców w stosunku do analogicznego wskaźnika dla całego województwa (Śleszyński, 2013).

Przyjęta metoda delimitacji przesądziła o propozycji uwzględnienia w kieleckim MOF następujących gmin (w nawiasie: typ administracyjny: m – miejska, w – wiejska, mw – miejsko-wiejska oraz liczba spełnionych kryteriów lub R – rdzeń): Kielce (m, R), Chęciny (mw, 6), Daleszyce (mw, 6), Górno (w, 6), Mastów (w, 7), Miedziana Góra (w, 7), Morawica (w, 7), Piekoszów (w, 7), Sitkówka-Nowiny (w, 7), Zagnańsk (w, 7).

Zakres Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego (KOF), został przyjęty w RPOWŚ 2014–2020 na podstawie PZPWŚ i uwzględniał poza wymienionymi także Strawczyn (w) i Chmielnik (w).

Na terenie KOF realizowana jest Strategia ZIT KOF na lata 2014–2020 (por. podrozdział: 2.8.2. *Aktualne instrumenty zarządzania rozwojem*).

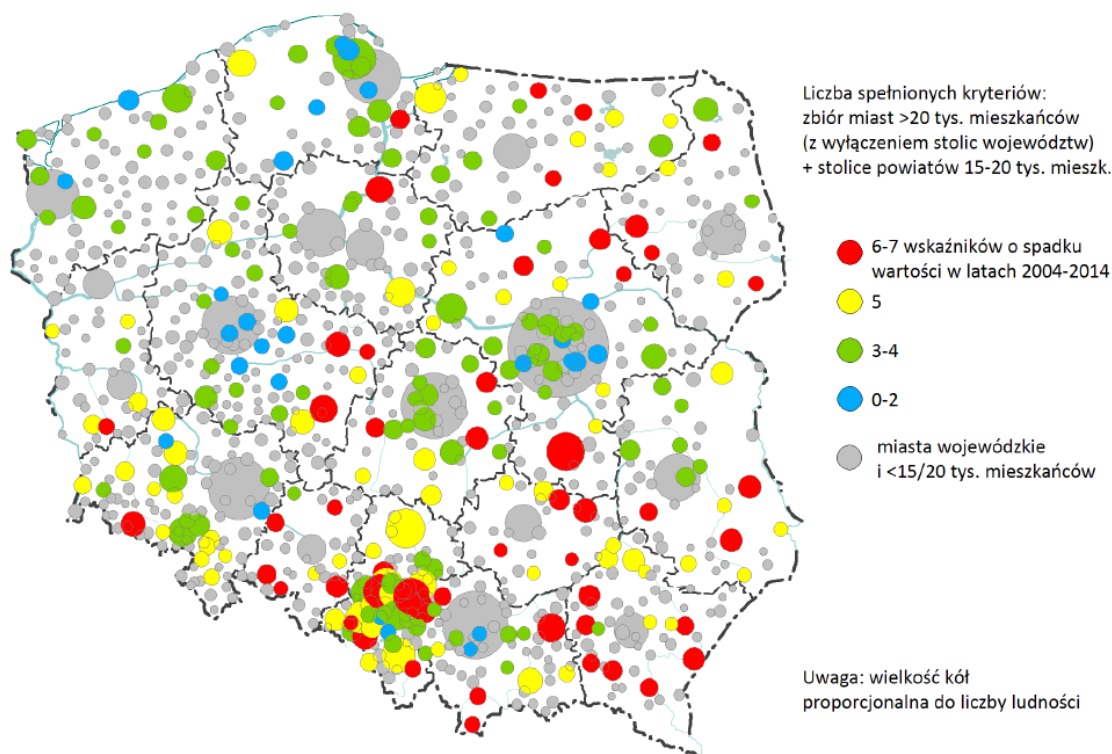
Miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze

Delimitację miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze opracowano dla potrzeb Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju w 2016 r. w Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN. Przyjęto następujące siedem kryteriów tej delimitacji:

- zmiana rejestrowanej liczby ludności (lata 2004–2014),
- prognoza liczby ludności GUS do 2035 r. w powiecie,
- zmiana liczby bezrobotnych (lata 2004–2014),
- zmiana dochodów własnych w budżetach gmin (lata 2004–2014),
- zmiana liczby udzielonych noclegów (lata 2004/2005–2013/2014),
- zmiana liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych (lata 2004–2014),
- zmiana liczby siedzib największych spółek według Listy 2000 Rzeczypospolitej (lata 2004–2013).

W wyniku analiz wymienionych wskaźników zidentyfikowano 4 miasta województwa świętokrzyskiego spełniające 6 lub 7 spośród powyższych warunków, a także kryteria wielkościowe (miasta poniżej stolicy województwa i powyżej 20 tys. mieszkańców oraz miasta powiatowe o liczbie 15–20 tys. mieszkańców). Są to: **Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Jędrzejów i Staszów** (Śleszyński, 2016, s. 6–11). Przedstawia to poniższa rycina.

Ryc. 55. Wyniki delimitacji miast średnich tracących funkcje.

Źródło: Śleszyński, 2016, s. 10.

Wymienione cztery ośrodki charakteryzują się silną utratą funkcji i mocno niekorzystną sytuacją społeczno-gospodarczą. Cytowane badanie wymienia też cztery inne miasta województwa świętokrzyskiego, w których nastąpiła utrata funkcji i które cechują się niekorzystną sytuacją społeczno-gospodarczą, a to: **Końskie**, **Skarżysko-Kamienna**, **Sandomierz** i **Busko-Zdrój**.

Obszary problemowe / zmarginalizowane

Kompleksowa diagnoza obszarów problemowych w Polsce została przeprowadzona w 2018 r. na zlecenie Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju (Śleszyński i in., 2018). Ten obszerny dokument wykorzystuje złożoną metodykę. Pogłębiona diagnoza problemów polegała najpierw na ich klasyfikacji. Wyróżniono zagadnienia związane z:

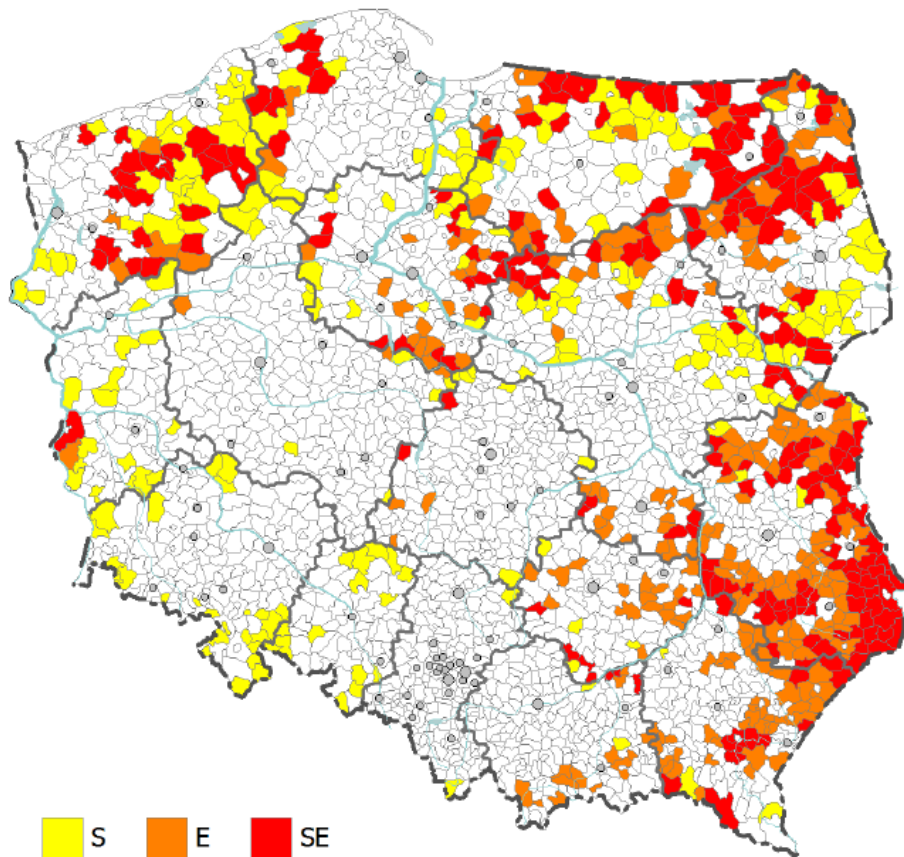
- odpływem migracyjnym, depopulacją i starzeniem się ludności,
- deprawacją ekonomiczną i społeczną,
- ułomnościami rynku pracy,
- złą strukturą ekonomiczną,
- niekorzystną strukturą osadniczą,
- utrudnieniami i zagrożeniami naturalnymi (przyrodniczymi).

W każdym z tych zagadnień wykorzystano po kilka lub kilkanaście wskaźników i mierników, obrazujących stan rozwoju cech społeczno-ekonomicznych i przyrodniczych (tamże, s. 5).

W wyniku szczegółowych analiz wskaźnikowych zidentyfikowano społeczne i ekonomiczne obszary problemowe. Poniższe ryciny przedstawiają ich układ w skali kraju i (powiększenie) – województwa świętokrzyskiego.

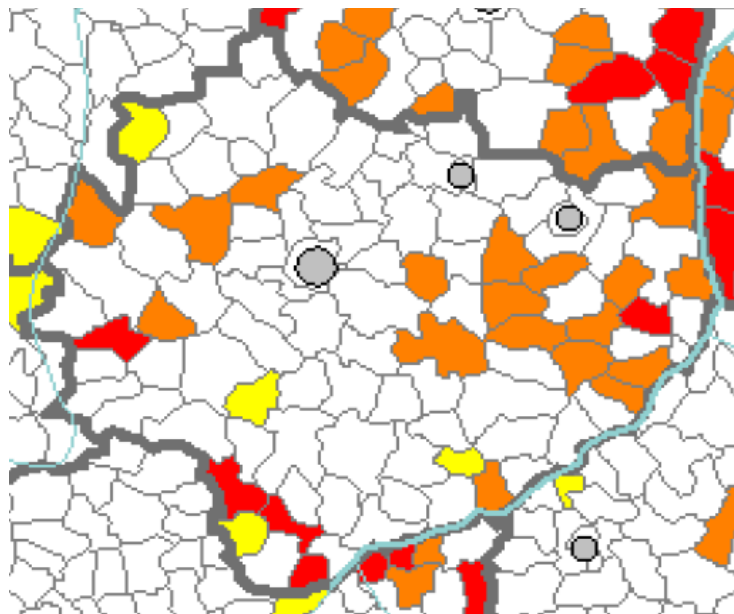
Ryc. 56. Typologia obszarów problemowych w Polsce

S – względy społeczne, E – względy ekonomiczne, SE – względy społeczno-ekonomiczne

Źródło: Śleszyński i in., 2018, s. 11.

Ryc. 57. Obszary problemowe województwa świętokrzyskiego

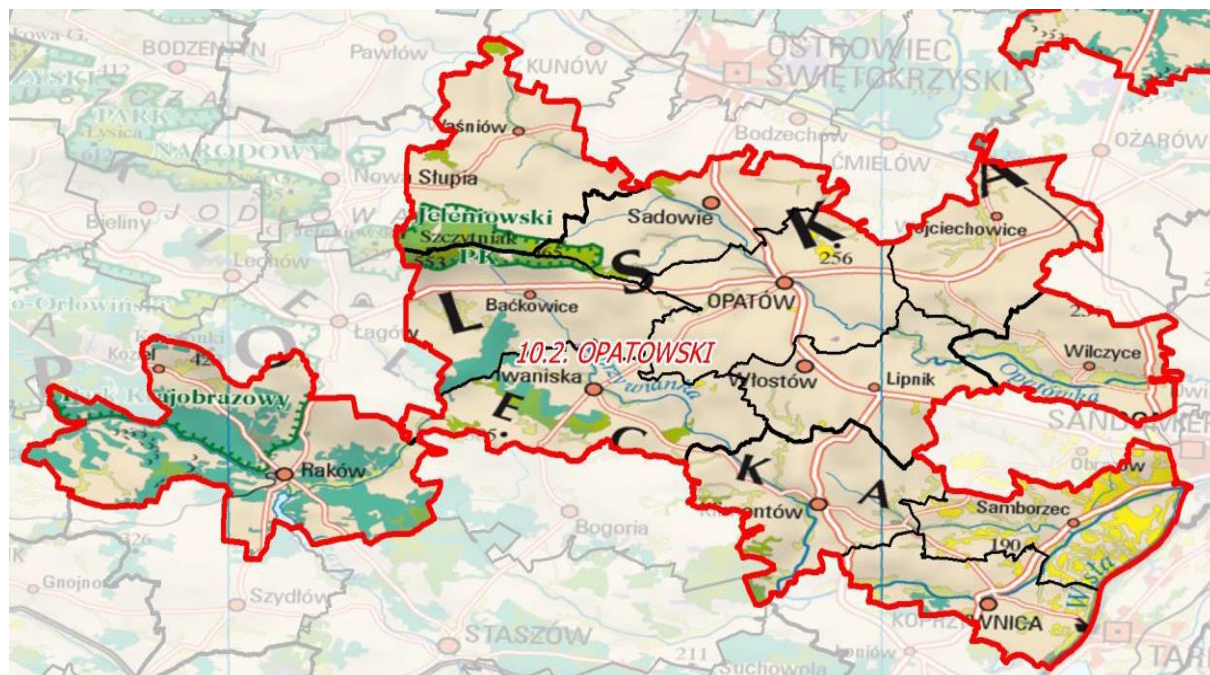
Fragment poprzedniej ryciny – legenda – jak poprzednio.

Źródło: Śleszyński i in., 2018, s. 11.

Diagnoza obszarów problemowych wskazuje dwa podobszary położone na terenie województwa świętokrzyskiego.

Podobszar Opatowski położony jest w całości na terenie świętokrzyskiego.

Ryc. 58. Podobszar opatowski

Źródło: Śleszyński i in., 2018, Załącznik, s. 230.

Podobszar opatowski posiada następującą charakterystykę:

- powiaty: kielecki, opatowski, ostrowiecki, sandomierski,
- gminy: Raków (w), Baćkowice (w), Iwaniska (w), Lipnik (w), Opatów (mw), Sadowie (w), Wojciechowice (w), Waśniów (w), Klimontów (w), Koprzywnica (mw), Samborzec (w), Wilczyce (w),
- powierzchnia – 1190 km²,
- liczba ludności – 76,6 tys.,
- gęstość zaludnienia – 64 os./km².

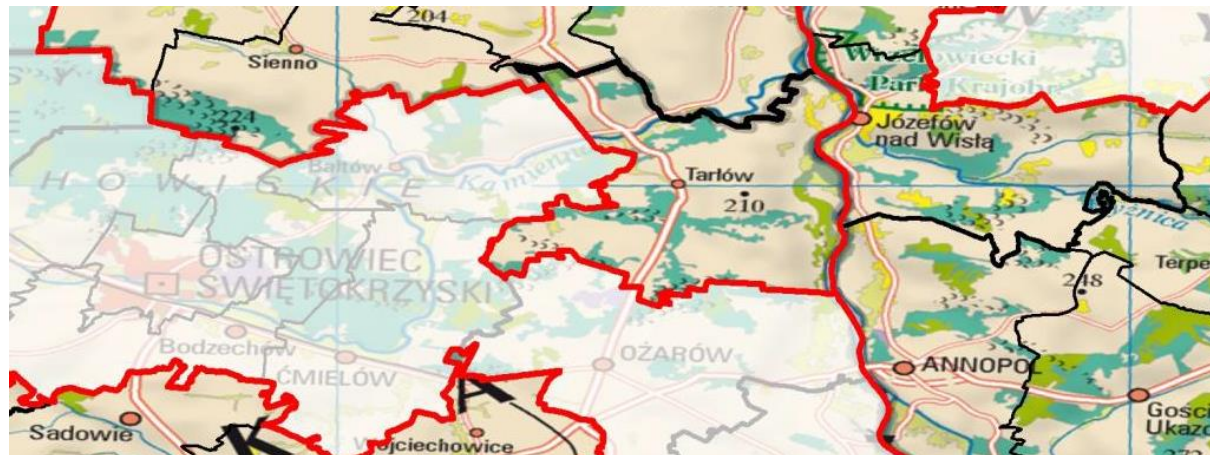
Wskazane problemy podobszaru opatowskiego obejmują: bardzo niski poziom własnych zasobów rozwojowych oraz negatywne przemiany demograficzne wraz z niską jakością przyszłych zasobów pracy. Niski jest potencjał demograficzny i kapitału ludzkiego, ale zauważalne są pozytywne oznaki w odniesieniu do kapitału społecznego, świadczące o oddolnych przejawach samoorganizowania się mieszkańców i zaangażowaniu w rozwój lokalny.

Za szansę rozwojową uznaje się wykorzystanie walorów turystycznych, przede wszystkim kulturowych, jak również położenia przy ważnych szlakach drogowych (DK74 i DK9).

Rekomenduje się poszukiwanie zasobów zewnętrznych (pobliski Ostrowiec Świętokrzyski), jednak problemem może być odpowiednie zainteresowanie inwestorów lokalną ofertą (zasoby, dobra dostępność itp.). Inne rekomendacje dotyczą wspierania rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, np. usługi okołotransportowe, wykorzystanie walorów turystyczno-kulturowych, zwłaszcza Opatowa, który mógłby pełnić funkcje regionalnego ośrodka imprez kulturalnych (Śleszyński i in., 2018, Załączniki, s. 230–235).

Podobszar radomski położony jest w większości na terenie województwa mazowieckiego. Wyłącznie jedna gmina województwa świętokrzyskiego – Tartów (w) w powiecie opatowskim – stanowi część podobszaru. Przedstawia to poniższa rycina.

Ryc. 59. Fragment podobszaru radomskiego położony w świętokrzyskim

Źródło: Śleszyński i in., 2018, Załącznik, s. 224.

Cały podobszar cechuje się brakiem własnych silnych zasobów, na których można oprzeć rozwój tego podobszaru. Problemy demograficzne, słaba jakość kapitału ludzkiego, relatywnie słaby poziom rozwoju gospodarczego (w tym rolnictwa), bardzo niski poziom rozwoju funkcji turystycznej mocno ograniczają działania prorozwojowe. Czynnikiem będącym potencjałem rozwojowym jest położenie obszaru względem aglomeracji warszawskiej, szczególnie w przypadku zwiększenia poziomu dostępności (co może podnieść atrakcyjność inwestycyjną podobszaru). Rekomenduje się rozbudowę infrastruktury drogowej w kierunku Warszawy, Radomia i Lublina w celu poprawy dostępności i zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej podobszaru. Powinno się też przeciwdziałać rozpraszaniu zabudowy przy silnej nadpodaży terenów budowlanych (Śleszyński i in., 2018, Załączniki, s. 224–229).

2.8. Zarządzanie rozwojem województwa świętokrzyskiego

2.8.1. System instytucjonalny zarządzania rozwojem województwa świętokrzyskiego

Właściwość organów odpowiedzialnych za prowadzenie polityki rozwoju województwa świętokrzyskiego regulują przede wszystkim:

- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2019 r. poz. 512 ze zm.),
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2019 r. poz. 1295 ze zm.),
- Statut Województwa Świętokrzyskiego (Uchwała Nr XIII/170/19 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 24 września 2019 r. o zmianie uchwały w sprawie uchwalenia Statutu Województwa Świętokrzyskiego).

Statut określa organy wojewódzkie, w tym sejmik wojewódzki, zarząd województwa oraz wojewódzkie jednostki organizacyjne. W ust. 1 § 8 Statutu, definiującym zakres działalności województwa, ustala się, że zakres ten obejmuje m.in.: określenie strategii rozwoju województwa

(pkt 2) oraz realizowanie polityki rozwoju województwa (pkt 3). Najważniejszymi instrumentami realizacji regionalnej polityki rozwoju są: strategia wojewódzka oraz regionalne programy operacyjne, spełniające wymagania unijnej Polityki Spójności. Korzystanie ze środków finansowych tej Polityki warunkowane może też być zgodnością z krajowymi strategiami oraz krajowymi programami operacyjnymi. Dokumenty te są oprzyrządowane wieloma aktami o charakterze operacyjnym, dotyczącymi: strategii niższego rzędu (np. strategia ZIT), szczegółowego opisu osi priorytetowych, regulaminów konkursów, kontroli, monitoringu i ewaluacji itp.

Wykaz najważniejszych dokumentów sterowania rozwojem regionalnym zamieszczono w podrozdziale: „Akty prawne i dokumenty programowe”, na s. 245.

Istotnym źródłem finansowania polityki rozwoju województwa świętokrzyskiego jest aktualnie Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020 (RPOWŚ 2014–2020), który był przygotowany, uzgodniony oraz jest wdrażany przez Zarząd Województwa, pełniący rolę tzw. Instytucji Zarządzającej RPO. To głównie na Zarządzie spoczywa odpowiedzialność za implementację Polityki Spójności w województwie świętokrzyskim. Jednocześnie trzeba pamiętać, że system wdrażania Polityki Spójności jest w wysokim stopniu sformalizowany, co narzuca konkretne rozwiązania instytucjonalne i proceduralne.

2.8.2. Aktualne instrumenty zarządzania rozwojem

Województwo świętokrzyskie jest jednym z pięciu regionów objętych krajowym instrumentem Polityki Spójności pn. **Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014–2020** (POPW). Ze względu na specyfikę sytuacji społeczno-gospodarczej Polska Wschodnia jest obszarem szczególnego zainteresowania polityki regionalnej, wymagającym podejmowania dodatkowych działań, umożliwiających nadrobienie zapóźnień i zdynamizowanie rozwoju, co zostało odnotowane we wszystkich kluczowych krajowych dokumentach strategicznych. Program obejmuje wsparcie w ramach czterech osi priorytetowych:

- Oś Priorytetowa I Przedsiębiorcza Polska Wschodnia,
- Oś Priorytetowa II Nowoczesna Infrastruktura Transportowa,
- Oś Priorytetowa III Ponadregionalna Infrastruktura Kolejowa,
- Oś Priorytetowa IV Pomoc Techniczna.

Głównym instrumentem planistycznym zarządzania rozwojem w województwie świętokrzyskim jest **Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020**, przyjęta Uchwałą Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego nr XXXIII/589/13 z dnia 16 lipca 2013 r. Opis SRWŚ 2020 nie wydaje się w tym miejscu celowy z uwagi na to, że jej horyzont czasowy wyczerpuje się, a kolejna Strategia jest w fazie opracowania. Sporządzony we wrześniu 2019 r. *Raport monitoringowy z realizacji Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 roku* (stan na 31.12.2018 r.) wskazuje poziom skuteczności Strategii z 2013 r. W raporcie dokonano oceny ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej województwa oraz działań i inicjatyw realizowanych na jego terenie. Zastosowano przy tym wskaźniki: kontekstowe, misji i wizji oraz celów strategicznych. Opisany w raporcie stan województwa jest zbieżny z analizami przedstawionymi w niniejszym opracowaniu. Ujmując to syntetycznie, należy podkreślić, że będąca m.in. wynikiem SRWŚ 2020 sytuacja społeczno-gospodarcza województwa poprawia się (poza demografią), czyli odnotowuje się ogólnie wzrost monitorowanych wskaźników, w tempie niepozwalającym jednak zmienić pozycji konkurencyjnej regionu w stosunku do innych polskich województw.

Kolejnym kluczowym instrumentem planistycznym o zasadniczym wpływie na rozwój Województwa jest **Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020** (aktualnie – wersja 7.0). Program jest istotnym elementem realizacji Polityki

Spójności i określa środki (w tym finansowe) wpływające na realizację zdiagnozowanych potrzeb regionalnych, uwzględniając przy tym pożądane kierunki interwencji, określone w unijnych, krajowych i regionalnych dokumentach strategicznych. Program obejmuje jedenaście osi priorytetowych, zawierających regionalną interpretację celów tematycznych Unii Europejskiej w okresie programowania 2014–2020.

Warto zwrócić uwagę na kilka elementów RPOWŚ 2014–2020 ważnych z punktu widzenia programowania dalszego rozwoju województwa, a także związanych z zapisami Systemu Zarządzania Rozwojem Polski (Uchwała Rady Ministrów z dnia 29 października 2018 r.) oraz KSRR 2030 (Uchwała Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r.), dotyczącymi potrzeby prowadzenia zintegrowanej polityki rozwoju, uwzględniającej spójność terytorialną i przestrzenną.

RPOWŚ 2014–2020 zakłada zintegrowane podejście do rozwoju terytorialnego, opisane w Sekcji 4, wyznaczając następujące **Obszary Strategicznej Interwencji (OSI)** w regionie, czyli obszary o szczególnych potencjałach i barierach rozwojowych:

- obszary wiejskie o najgorszym dostępie do usług publicznych, wspierane w zakresie infrastruktury usług publicznych (EFRR) oraz w obszarze edukacji, włączenia społecznego i rynku pracy (EFS),
- obszar funkcjonalny Kielc (Kielecki Obszar Funkcjonalny), wspierany m.in. z wykorzystaniem Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT),
- obszary funkcjonalne miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze (Starachowice, Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko-Kamienna), wspierane poprzez dedykowane nabory wniosków w obszarach związanych z efektywnością energetyczną, rewitalizacją, infrastrukturą usług publicznych, a także edukacją, rynkiem pracy, włączeniem społecznym,
- obszar uzdrowiskowy wzmacniany poprzez dedykowane nabory wniosków w obszarach związanych z dziedzictwem naturalnym i kulturowym oraz infrastrukturą usług publicznych,
- obszar Gór Świętokrzyskich, którego wsparcie realizowane jest poprzez dedykowane nabory wniosków dla obszaru Gór Świętokrzyskich w ramach priorytetów inwestycyjnych poświęconych zachowaniu dziedzictwa kulturowego, ochronie środowiska, jak również ochronie bioróżnorodności.

Wśród instrumentów zarządzania rozwojem szczególną rolę pełni **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego (PZPWŚ)**, uchwalony uchwałą Nr XLVII/833/14 z dnia 22 września 2014 r. Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego. Jakkolwiek problematyka planu, związana ściśle z aspektami przestrzennymi, wykracza poza zakres Diagnozy, trzeba zauważyć, że to właśnie w PZPWŚ dokonano ostatecznej delimitacji granic Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego (Kielc) oraz wyodrębniono obszary funkcjonalne, które potem uwzględniono w strategii rozwoju województwa i w RPOWŚ 2014–2020.

W województwie świętokrzyskim rozwój terytorialny wspierany jest także poprzez realizację instrumentu Polityki Spójności o nazwie **Rozwój lokalny kierowany przez społeczność (RLKS)**. Realizacja RLKS odbywa się w formule pośredniej, w ramach której Lokalne Grupy Działania (LGD) aplikują o środki na realizację projektów w ramach Programu Rozwoju obszarów Wiejskich na lata 2014–2020.

Według informacji zamieszczonych przez Krajową Sieć Obszarów Wiejskich, utworzoną zgodnie z art. 68 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

(EFRROW), w województwie świętokrzyskim funkcjonuje 18 LGD na 324 grupy w Bazie Lokalnych Grup Działania 2014–2020¹³⁹. Są to:

- Lokalna Grupa Działania „Nad Czarną i Pilicą”,
- Lokalna Grupa Działania Ziemi Sandomierskiej,
- Lokalna Grupa Działania „Region Włoszczowski”,
- Lokalna Grupa Działania „Białe Ługi”,
- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Krzemienny Krąg”,
- Lokalna Grupa Działania – Dorzecze Wisły,
- Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania – U ŹRÓDEŁ”,
- Królewskie Ponidzie,
- Świętokrzyska Rybacka Lokalna Grupa Działania,
- Lokalna Grupa Działania „Perły Czarnej Nidy”,
- Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania – Wokół Łysej Góry”,
- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Jędrzejowska – GRYF”,
- Lokalna Grupa Działania „Dorzecze Bobrzy”,
- Lokalna Grupa Działania PONIDZIE,
- Lokalna Grupa Działania Powiatu Opatowskiego,
- Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Świętokrzyskiej,
- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Razem na Piaskowcu”,
- Lokalna Grupa Działania „Perły Ponidzia”.

Biorąc pod uwagę delimitację Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego, jego diagnozę strategiczną i wynikające z niej potrzeby podjęcia działań służących zrównoważonemu rozwojowi Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego, opracowano **Strategię Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych KOF na lata 2014–2020**. Stworzono w niej Oś priorytetową 6. Rozwój miast, obejmującą następujące cele tematyczne:

- Cel tematyczny 4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach,
- Cel tematyczny 6. Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami,
- Cel tematyczny 7. Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszej infrastruktury sieciowej,
- Cel tematyczny 10. Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie.

Strategia ZIT KOF na lata 2014–2020 obejmuje 5 celów strategicznych dotyczących: (1) poprawy warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i tworzenia miejsc pracy, (2) poprawy

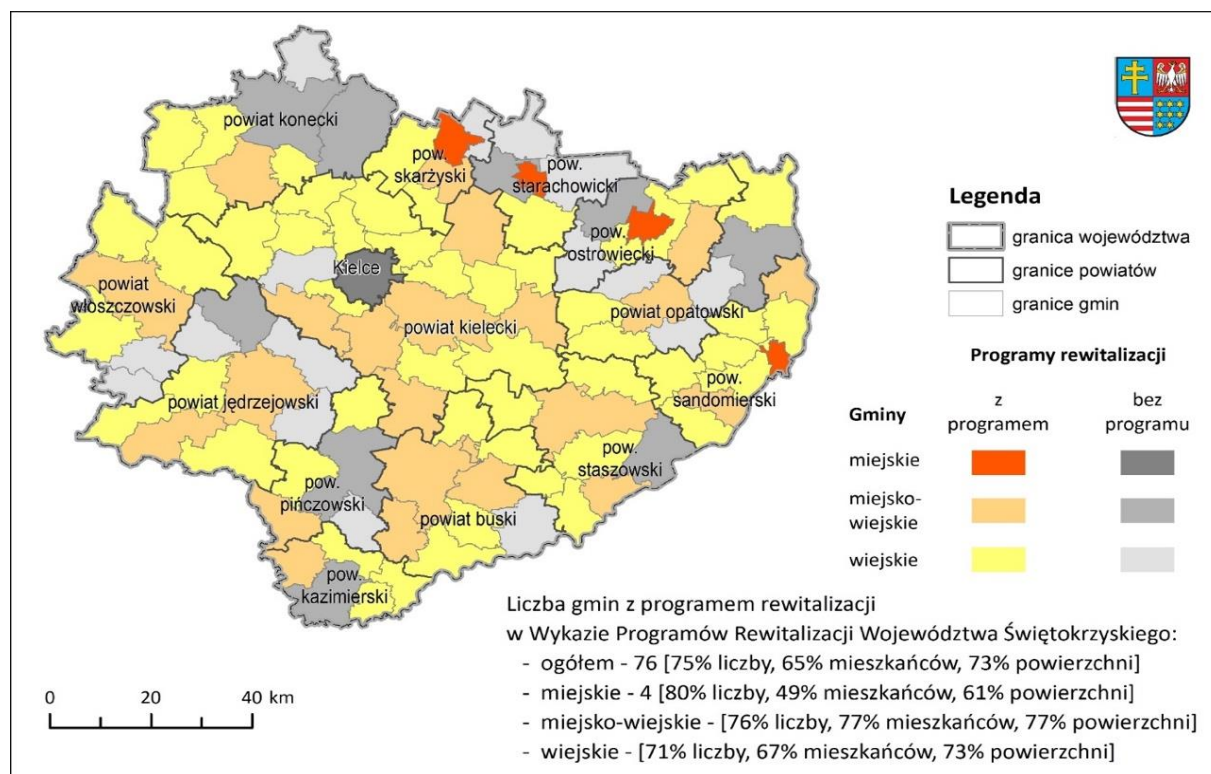
¹³⁹ http://ksow.pl/baza-kgd-2014-2020.html?no_cache=1&tx_ksow_baza_kgd_pi1%5Bpage%5D=10
(data odczytu 17.09.2019 r.)

dostępności komunikacyjnej i bezpieczeństwa drogowego, (3) rozwoju oferty zdrowotnej, socjalnej i edukacyjnej, w tym – poprawy jakości nauczania, (4) poprawy atrakcyjności turystycznej KOF oraz (5) poprawy efektywności energetycznej oraz inwestycji w odnawialne źródła energii.

Obok interwencji skierowanej do ZIT w ramach osi priorytetowej 6. RPOWŚ 2014–2020 (Rozwój miast) przewidziano działania dotyczące kompleksowych inwestycji mających na celu ożywienie zdegradowanych obszarów miast, które utraciły swoją pierwotną funkcję, poprzez nadawanie i przywracanie im funkcji gospodarczych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych, społecznych i kulturalnych. Dotyczy to interwencji związanych z **rewitalizacją obszarów zdegradowanych**. Działania w ramach rewitalizacji wykorzystują dokument realizacyjny RPOWŚ 2014–2020 pn. „Diagnoza wewnątrzregionalna wskazująca obszary zdegradowane i potrzebę rewitalizacji”.

W województwie świętokrzyskim realizuje się 76 programów rewitalizacji (trzy czwarte gmin prowadzi programowo działania rewitalizacyjne). W większości programy te są skonstruowane na podstawie art. 52 ustawy o rewitalizacji, a nie w formule tzw. gminnych programów rewitalizacji. Rozkład przestrzenny programów rewitalizacji w województwie świętokrzyskim przedstawia poniższa rycina.

Ryc. 60. Gminy z programami rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne.

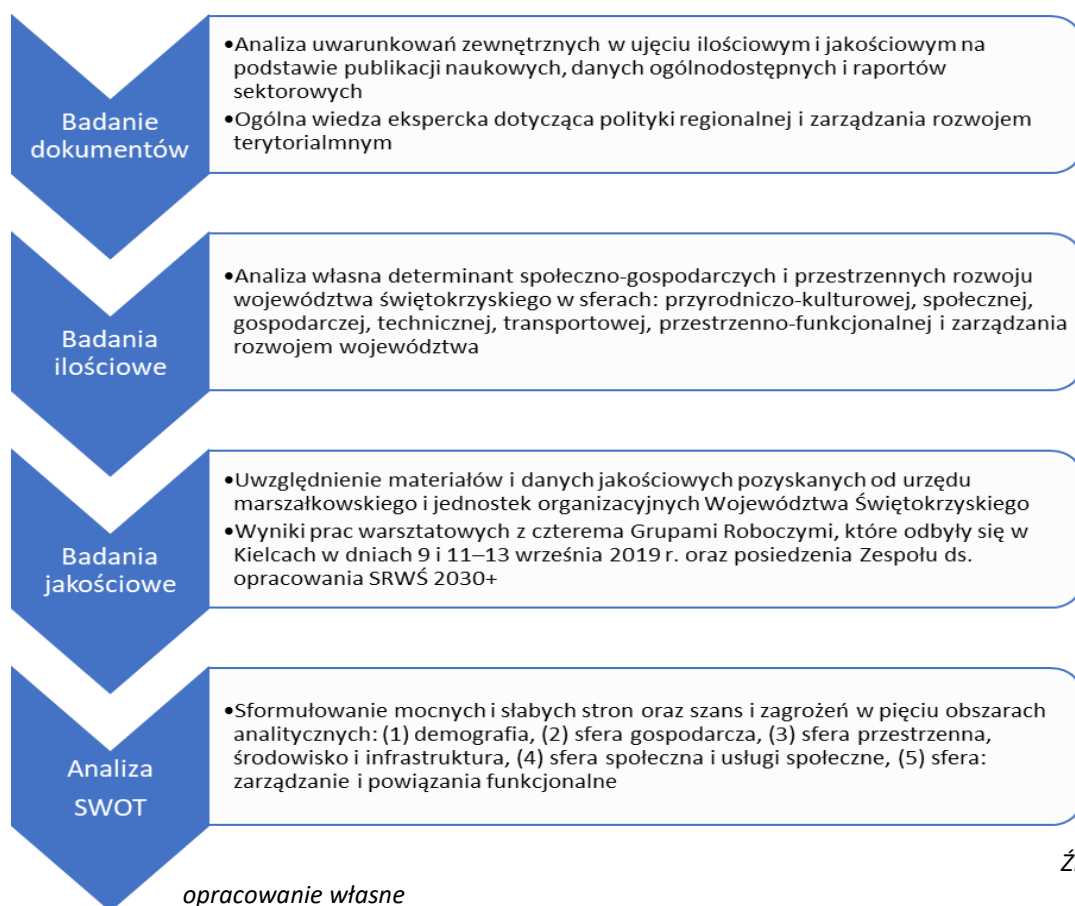
Wśród istotnych instrumentów rozwoju regionalnego wskazać należy także zidentyfikowanie regionalnych specjalizacji, co opisuje dokument Strategia Badań i Innowacyjności (RIS3) z 2014 r. Informacje na temat inteligentnych specjalizacji zawarto powyżej w podrozdziale: 2.4.5. *Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki*.

2.9. Analiza SWOT

Zawarta poniżej analiza SWOT powstała na podstawie Diagnozy, ewaluacji analizy SWOT z poprzedniej Strategii WŚ do roku 2020 oraz wyników warsztatów dla czterech Grup Roboczych ds. opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, działających w obszarach: (1) gospodarka, (2) kultura i środowisko przyrodnicze, (3) kapitał ludzki i usługi społeczne oraz (4) infrastruktura i powiązania funkcjonalne, które odbyły się w dniach 9 oraz 11–13 września 2019 r.¹⁴⁰

Poniższy schemat przedstawia ścieżkę logiczną dochodzenia do ustaleń w postaci wniosków ujętych w analizie SWOT. Przyjęto metodykę, zgodnie z którą sformułowanie mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń jest wynikiem procesu nakładania się kolejnych faz badania, od analizy dokumentów, poprzez badania ilościowe, po – decydujące dla przyjętych konkluzji – badania jakościowe, a szczególnie spotkania i konsultacje z członkami Grup Roboczych ds. opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.

Ryc. 61. Ścieżka logiczna formułowania wniosków ujętych w analizie SWOT.

Ocena aktualności analizy SWOT ze strategii do roku 2020 wskazała, że wśród mocnych stron jako najbardziej aktualny i istotny czynnik wymienić należy dobre warunki przyrodnicze i kulturowe dla rozwoju turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego.

W odniesieniu do słabych stron aktualne i ważne czynniki to: niska atrakcyjność inwestycyjna regionu, niski poziom innowacyjności regionu, niekorzystne struktury i procesy demograficzne.

¹⁴⁰ Sprawozdania z warsztatów i badania ankietowego stanowią aneksy do Diagnozy.

W zakresie szans i oczekiwań za czynniki aktualne i ważne uznano nadal położenie w centralnej części Polski czy rozwój przemysłu opartego na racjonalnym wykorzystaniu miejscowych surowców naturalnych.

Najważniejszym i najbardziej aktualnym zagrożeniem są pogłębiające się negatywnie struktury i procesy demograficzne.

Analizy SWOT dokonano w podziale na następujące obszary:

- demografia,
- sfera gospodarcza,
- sfera przestrzenna, środowisko i infrastruktura,
- sfera społeczna i usługi społeczne,
- zarządzanie i powiązania funkcjonalne.

W świetle Diagnozy i analizy SWOT za najważniejsze wyzwania stojące przed regionem uznać należy:

- starzenie się społeczności regionalnej i odpływ ludności, szczególnie młodej,
- niskie: konkurencyjność, innowacyjność regionu oraz atrakcyjność inwestycyjna w skali kraju i UE,
- niski poziom urbanizacji,
- procesy depopulacyjne i suburbanizacyjne dotyczące stolicę województwa,
- zmiany klimatyczne (zagrożenie dla dostępności wody) i zanieczyszczenie środowiska (powietrze i skutki działalności przemysłu),
- niską atrakcyjność świętokrzyskiego jako miejsca zamieszkania – niższą niż w innych regionach jakość życia (związaną z wysokością i źródłami dochodów oraz dostępnością usług publicznych),
- budowę sieci współpracy wewnątrzregionalnej o charakterze publicznym i partnerstw międzysektorowych,
- wzmocnienie potencjału naukowego i systemu edukacji w województwie,
- budowę unikalnej domeny kompetencji wokół istniejących potencjałów.

Tabela 85. Analiza SWOT – demografia

Mocne	Słabe
• dobry poziom edukacji i dostępność do bazy edukacyjnej	• starzenie się społeczności regionalnej i idące za nim obciążenie demograficzne, • procesy depopulacji, na co składa się niski przyrost naturalny z najniższą dzietnością w kraju oraz niekorzystne saldo migracji, • procesy suburbanizacji (w tym głównie w otoczeniu Kielc), • odpływ młodych ludzi do innych ośrodków akademickich, • wysoki na tle kraju odsetek osób z najniższym poziomem wykształcenia, tj. gimnazjalnym lub niższym, • brak instrumentów zachęcających do pozostania/osiedlania się w regionie, • stosunkowo niska jakość życia i wynagrodzeń, • niekorzystna prognoza demograficzna
Szanse	Zagrożenia
• atrakcyjność Polski jako miejsca zamieszkania (bezpieczeństwo i niskie koszty życia), • napływ ludności z innych regionów lub z zagranicy, • skuteczne programy wspierania dzietności, • popyt na miejsca atrakcyjne do zamieszkania dla seniorów (bezpieczne i atrakcyjne środowiskowo), • polityka państwa wspierająca obszary o niekorzystnych procesach demograficznych, • poprawa dostępności komunikacyjnej (drogowej i kolejowej), • nowe technologie uniezależniające działalność gospodarczą i życiową od lokalizacji geograficznej,	• pogłębianie się negatywnych procesów demograficznych w skali kraju, • konkurencyjność innych regionów w zakresie oferowanej jakości życia, • wyludnianie się średnich i małych miast, • utrata funkcji regionalnych i brak znaczenia metropolitalnego stolicy województwa

Tabela 86. Analiza SWOT – sfera gospodarcza

Mocne	Słabe
• tradycje przemysłowe regionu, • zasoby surowcowe województwa, • wysoki udział firm działających w sekcji związanej z przemysłem i budownictwem na tle kraju, • uznane przedsiębiorstwa przemysłowe, w tym Elektrownia Połaniec, czyniąca województwo świętokrzyskie jest jednym z największych producentów energii elektrycznych w kraju, • dwukrotny wzrost produkcji globalnej w regionie w latach 2000-2016, • Kielce – drugim (po Poznaniu) ośrodkiem targowym kraju, • identyfikacja regionalnych specjalizacji, • wzrost liczby podmiotów w sekcjach, które świadczą o nowoczesności regionalnej gospodarki i wychodzeniu naprzeciw wyzwaniom rozwojowym (głównie M, J, Q), • dobre warunki dla rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego, • wysoki potencjał rozwoju turystyki, opierający się na bogactwie przyrodniczym i dziedzictwie kulturowym, • bogactwo produktów turystycznych regionu, • marka regionu jako ośrodka turystyki kwalifikowanej i lecznictwa uzdrowiskowego (szczególnie geoturystyki i turystyki uzdrowiskowej), • istniejące inicjatywy klastrowe oparte na specyficznych potencjałach obszarów województwa, • obecność specjalnych stref ekonomicznych i inwestycje na ich terenach, • długookresowy systematyczny wzrost liczby funkcjonujących podmiotów gospodarczych (pierwsza piątka województw w kraju pod względem rejestracji nowych firm), • saldo utworzonych nowych miejsc pracy przewyższające liczbę miejsc zlikwidowanych na przestrzeni kilkunastu lat,	• spadek PKB <i>per capita</i> w regionie w stosunku do średniej dla Polski, • niekorzystna prognoza dotycząca malejącego udziału województwa w tworzeniu PKB Polski, • niska wartość dodana brutto w zł na 1 pracującego w 2016 r. na tle kraju, • jeden z najniższych wskaźników aktywności zawodowej w Polsce, • wyższe niż średnia dla Polski bezrobocie i bezrobocie długotrwałe (pomimo spadku liczby bezrobotnych), • niska atrakcyjność i konkurencyjność regionu w skali krajowej i międzynarodowej, • bardzo niska innowacyjność regionalnej gospodarki (m.in. niskie nakłady B+R i na działalność innowacyjną wszystkich sektorów, mała liczba patentów i wzorów użytkowych), • wolne tereny inwestycyjne nieodpowiadające potrzebom inwestorów (m.in. zbyt małe powierzchnie), • niski udział podmiotów zagranicznych i spółek z udziałem kapitału zagranicznego, • znikoma liczba turystów zagranicznych, • niska świadomość przedsiębiorców o możliwościach finansowania rozwoju działalności, • słaba współpraca pomiędzy instytucjami otoczenia biznesu, • wąska wiedza na temat możliwości komercjalizacji wyników badań naukowych, • zbyt mało wspólnych międzysektorowych inicjatyw badawczo-rozwojowych, • odpływ kapitału ludzkiego (osób młodych i wykształconych) z regionu

• wyższy niż przeciętnie w kraju wskaźnik produktywności rolnictwa, • rozwój ekonomii społecznej, • obecność aktywnych instytucji wspierających innowacyjność i współpracę przedsiębiorstw	
Szanse	Zagrożenia
• nowe koncepcje rozwoju gospodarczego, związane z gospodarką o obiegu zamkniętym i tworzeniem domen kompetencji w warunkach bogatych tradycji przemysłowych regionu, • Polityka Spójności UE i krajowa polityka rozwoju, zapisana w SOR i KSRR 2030, obejmująca stymulowanie innowacyjności regionalnej, • rozwój przemysłu opartego na racjonalnym wykorzystywaniu regionalnych zasobów, • rosnący popyt na produkty i wyroby oferowane przez przemysł regionu (oparte na regionalnych surowcach), • rozwój sektora usług biznesowych w Kielcach oraz dalszy rozwój branży targowej i eventowej, • reforma nauki oraz wzrost potencjału badawczego uczelni, • popyt na nowe, pakietowe produkty turystyczne oraz zainteresowanie turystyką: kwalifikowaną, uzdrowiskową i geoturystyką, • intensyfikacja współpracy ze środowiskami naukowymi (np. inwestycja Głównego Urzędu Miar), • nowe regulacje prawne i programy oferujące wsparcie dla przedsiębiorców i inwestorów, • możliwość wykorzystania dobrych praktyk we współpracy międzynarodowej	• wyzwania technologiczne gospodarki światowej w zestawieniu z niskim poziomem innowacyjności w regionie, • wzrost konkurencyjności innych polskich regionów i ośrodków miejskich, • wysokie koszty związane z rozwojem działalności innowacyjnej i B+R firm (szczególnie MŚP), • bariery prawne uniemożliwiające transfer wiedzy z uczelni do biznesu, • rozwój technologii konkurencyjnych wobec produktów i usług oferowanych przez lokalne przedsiębiorstwa (np. materiałów budowlanych, technologii energetycznych), • częste zmiany, niestabilność regulacji prawnych w Polsce, • niekorzystne prognozy dotyczące koniunktury gospodarczej w Europie

Tabela 87. Analiza SWOT – sfera przestrzenna, środowisko i infrastruktura

Mocne	Słabe
• położenie regionu w centrum Polski, • położenie pomiędzy największymi aglomeracjami w Polsce z wykorzystaniem infrastruktury transportowej stanowiącej elementy Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T), • policentryczny układ przestrzenny, • wysoka jakość oraz bogactwo walorów przyrodniczych i krajobrazowych, a także dziedzictwa kulturowego, • znaczny odsetek obszarów chronionych, o wybitnych walorach przyrodniczych i dobrze rozwinięty system ochrony tych obszarów, • korzystne warunki przyrodnicze dla odnawialnych źródeł energii (OZE) i wzrost produkcji energii z tych źródeł, • walory uzdrowiskowe, • zabytki województwa, w tym obiekt wpisany na listę UNESCO, • cenne zasoby surowców mineralnych w tym kruszyw, • wysoka gęstość sieci drogowej w regionie, • systematyczna poprawa stanu i potencjału ekologicznego jednolitych części wód powierzchniowych, • wskaźnik lesistości zbliżony do przeciętnej lesistości kraju oraz zachowanie dużych kompleksów leśnych	• ponadnormatywne przekroczenia poziomu zanieczyszczeń pyłami PM10, pyłu PM2,5 i B(a)P, • kurczące się zasoby wody pitnej, • zanieczyszczenie wód substancjami ze spływów powierzchniowych w wyniku działalności rolniczej, a także pochodzącymi ze zbiorników bezodpływowych na ścieki, • niski poziom urbanizacji połączony z wyludnianiem się niemal wszystkich ośrodków miejskich, • niska gęstość zaludnienia województwa, • duże rozproszenie sieci osadniczej na terenach wiejskich, • brak ładu przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, • nadpodaż gruntów budowlanych oraz rozproszenie zabudowy, • peryferyzacja obszarów przy granicy województwa, pozbawionych szybkiego dostępu do miasta centralnego, • zły stan infrastruktury kolejowej (dworce, linie kolejowe) oraz niedostateczne wykorzystanie kolei do transportu towarowego, • „tranzytowe” położenie Kielc pomiędzy Warszawą a Krakowem, • zły stan dróg lokalnych, • niski odsetek osób korzystających z infrastruktury kanalizacyjnej i niski odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków (64%), • wyeksploatowane linie niskiego napięcia, wymagające znacznych nakładów na modernizację czy wręcz reelektryfikację obszaru województwa, • niski odsetek mieszkań ogrzewanych z systemów ciepłowniczych, przy znaczącym wyeksploatowaniu systemów na terenie województwa, • znaczący wpływ emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych z indywidualnych źródeł na paliwa stałe na jakość powietrza, • niska sprawność systemu gospodarki odpadami, m.in. w zakresie selektywnego zbierania,

	• niedostateczna ilość zabezpieczeń przeciwpowodziowych oraz długość i wydolność kanalizacji deszczowej, • brak planów urządzania lasu dla lasów prywatnych, • niska gęstość zainstalowanych węzłów dostępowych sieci telekomunikacyjnych
Szanse	Zagrożenia
• Polityka Spójności UE, ukierunkowana na ograniczenie skutków zmian klimatu, poprawę stanu środowiska i promocję rozwiązań niskoemisyjnych, • krajowa polityka rozwoju, zapisana w SOR i KSRR 2030, obejmująca wskazanie obszarów strategicznej interwencji, zgodnych z potrzebami regionu i ze zidentyfikowanymi obszarami problemowymi regionu, • program kolejowy związany z realizacją Centralnego Portu Komunikacyjnego, obejmujący budowę na terenie województwa elementów linii kolejowych o prędkości co najmniej 160 km/h, • racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych oraz wód, m.in. dla rozwoju gospodarczego, • rozwój błękitno-zielonej infrastruktury, • działania samorządów lokalnych w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, • nowoczesne branże i technologie sprzyjające środowisku, • wzmocnienie innowacyjności zakładów wydobywczych i przetwórczych, • możliwość opracowywania zintegrowanych programów rozwojowych dla podregionów z wykorzystaniem zasobów środowiska	• zmieniający się w skali globalnej klimat i zagrożenie suszą, • wydłużone procedury inwestycyjne na obszarach chronionych, • występowanie typowych konfliktów przestrzennych i środowiskowych związanych z nowymi inwestycjami, • nielegalne składowanie odpadów, • społeczny opór wobec zmian związanych z potrzebami wynikającymi z wyzwań środowiskowych

Tabela 88. Analiza SWOT – sfera społeczna i usługi społeczne

Mocne	Słabe
• niematerialne dziedzictwo kulturowe, • niskie zagrożenie przestępczością, w tym przestępczością kryminalną, • rozbudowana sieć przedszkoli i szkół dobra baza oświatowa, • doświadczenie i dobre przygotowanie kadr świadczących usługi społeczne (szczególnie edukacyjne), • działalność w regionie uczelni publicznych, w tym nowoczesna baza kształcenia kadr medycznych, • znaczniejszy niż średnio w Polsce przyrost ilościowy personelu medycznego, • rozwój lecznictwa uzdrowiskowego, • unikalność istniejących zbiorów i zasobów instytucji kultury oraz przeprowadzone w nich inwestycje, • funkcjonowanie szlaków turystycznych powiązanych z dziedzictwem kulturowych regionu, • rozwijające się przedsiębiorstwa społeczne i działalność ośrodków wspierania ekonomii społecznej, • powstające i funkcjonujące partnerstwa lokalne, • aktywność społeczna mieszkańców, szczególnie obszarów wiejskich	• niska aktywność społeczna i ekonomiczna ludności, • wysoki odsetek osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej progu ubóstwa, • gorsze niż przeciętne w kraju wskaźniki określające zagęszczenie ludności w mieszkaniach (pomimo przyrostu liczby i powierzchni mieszkań), • niekorzystna struktura wykształcenia ludności, • znaczne dysproporcje terytorialne w obejmowaniu dzieci wychowaniem przedszkolnym, • niewystarczająca pozycja uczelni oraz instytucji kultury działających w regionie w porównaniu do regionów i ośrodków sąsiednich i krajowych (Warszawa, Kraków), • brak utożsamiania się mieszkańców z regionem, • brak współpracy pomiędzy instytucjami działającymi w sferze społecznej (w tym kultury), • niskie wynagrodzenia pracowników sektora publicznego w obszarze społecznym, • nierównomierny dostęp terytorialny do usług społecznych szczególnie (kulturalnych i zdrowotnych), • bardzo niskie nakłady na instytucje kultury i działalność kulturalną w regionie (w tym zatrudnienie i rozwój), • brak spójnej i dostępnej oferty instytucji kultury (słaba dostępność dla zwiedzających, brak oferty dla „nowego” odwiedzającego, brak kalendarza imprez), • słabość istniejących form współpracy sektora publicznego i pozarządowego w regionie, • brak wsparcia liderów społecznych oraz organizacji pozarządowych ze strony samorządów terytorialnych, • niedopasowanie działań edukacyjnych do współczesnych wyzwań (niski dostęp do zajęć dodatkowych dla uczniów, brak kompleksowego programu edukacji ekologicznej, brak lub słabe wyposażenie

	laboratoriów, pracowni komputerowych, brak innowacyjnych projektów, brak systemu wsparcia uczniów zdolnych), • niedostosowanie struktury regionalnego systemu ochrony zdrowia oraz zakresu i liczby świadczeń zdrowotnych do zmieniających się potrzeb zdrowotnych mieszkańców wynikających ze zmian demograficznych, w tym starzenia się społeczeństwa (np. długi czas oczekiwania na wybrane świadczenia zdrowotne), • niedostateczna infrastruktura i wyposażenie podmiotów leczniczych w wyroby medyczne wykorzystujące nowoczesne technologie medyczne • niska świadomość mieszkańców dotycząca profilaktyki i zachowań prozdrowotnych, • odpływ wykształconych kadr medycznych z regionu
Szanse	Zagrożenia
• trendy i mega trendy w kulturze europejskiej („smak życia” – głębokie przeżywanie kultury), • moda na odwiedzanie prestiżowych obiektów (np. na liście UNESCO – „Magia UNESCO” czy na liście pomników historii), • wprowadzenie uregulowań systemowych w zakresie aktywizacji społecznej (np. ustawa o przedsiębiorczości społecznej), • rozwój usług elektronicznych w zakresie zdrowia (e-zdrowie) oraz wykorzystania telemedycyny, • synergia działań podejmowanych przez instytucje pomocy społecznej oraz instytucje opieki zdrowotnej w miejscu zamieszkania, • zwiększenie świadomości mieszkańców dotyczących zachowań prozdrowotnych (wiedza, umiejętności), w tym związanych z aktywnym i zdrowym starzeniem się, • wykorzystanie nowoczesnych technologii w procesie udzielania świadczeń zdrowotnych, • dostępność środków finansowych na dostosowanie regionalnego systemu ochrony zdrowia do zmieniających się potrzeb zdrowotnych,	• niekorzystne zmiany demograficzne, w tym starzenie się społeczeństwa, • silna konkurencja ze strony innych regionów w sferze ilości i ofert instytucji kultury, • brak środków finansowych u mieszkańców pozwalających w pełni korzystać z oferty instytucji kultury, • konsumpcyjny styl życia i rozwój technologii niesprzyjający korzystaniu z instytucji kultury i aktywnego stylu życia, • niskie nakłady finansowe na świadczenia zdrowotne finansowane ze środków publicznych, • pogarszająca się sytuacja finansowa podmiotów leczniczych, • wycena kosztów procedur medycznych poniżej rzeczywistych kosztów ich wykonania, • brak możliwości wykonywania usług zdrowotnych z powodu deficytu wykwalifikowanej kadry medycznej

• działania w kierunku optymalizacji kosztów funkcjonowania systemu ochrony zdrowia	

Tabela 89. Analiza SWOT – sfera zarządzanie i powiązania funkcjonalne

Mocne	Słabe
• sprawny system zarządzania rozwojem regionu, spełniający standardy krajowe i europejskie – silna rola samorządu jako lidera rozwoju/animatora, mimo ograniczonych kompetencji wynikających z przepisów prawa, • trafna identyfikacja obszarów problemowych i rozwojowych województwa, • istnienie i doświadczenie publicznych instytucji otoczenia biznesu, • dobrze działająca sieć funduszy pożyczkowych/poręczeniowych w regionie, • pozytywne doświadczenia we wdrażania terytorialnych instrumentów rozwoju, opartych na partnerstwie i partycypacji społecznej (ZIT, RLKS i rewitalizacja obszarów zdegradowanych), • intensyfikacja współpracy ze środowiskami naukowymi (np. inwestycja Głównego Urzędu Miar), • działania samorządów lokalnych w kierunku budowy gospodarki niskoemisyjnej i innych obszarów współpracy, • kierowanie środków wsparcia na infrastrukturę transportową, wzmacniającą dostępność wewnątrzregionalną, • doświadczenie kadr w sektorze samorządowym (regionalnym i lokalnym)	• niewystarczające wykorzystanie potencjału, w tym jego walorów przyrodniczych i kulturowych, powiązane ze słabym wizerunkiem świętokrzyskiego w skali krajowej i międzynarodowej, • brak utożsamiania się mieszkańców z regionem, • brak współpracy pomiędzy instytucjami działającymi w różnych sferach i sektorach, • niskie dochody świętokrzyskich JST skutkujące niskimi wydatkami na działania wzmacniające potencjał i jakość życia, • słabość istniejących form współpracy sektora publicznego i pozarządowego w regionie
Szanse	Zagrożenia
• Polityka Spójności UE i krajowa polityka rozwoju zapisana w KSRR 2030, zapewniająca dostępność zewnętrznych środków finansowych na wsparcie rozwoju województwa i wyrównywanie zapóźnień cywilizacyjnych oraz wprowadzająca systemowe uregulowania o charakterze instrumentów terytorialnych, wspierających szczególnie potrzeby regionów problemowych oraz innych OSI, • rozwój instrumentów finansowych wsparcia obszarów problemowych	• możliwość zmiany charakteru Unii Europejskiej i odejścia od polityki regionalnej ukierunkowanej na spójność społeczną i terytorialną, • odpływ z regionu wykształconych kadr, mogących zasilić swoim potencjałem organizacje sektora publicznego, • silna konkurencja ze strony innych regionów i zlokalizowanych w nich JST, • niekorzystne zmiany demograficzne, w tym starzenie się społeczeństwa, które mogą zagrozić stabilności finansów samorządów regionalnego i lokalnego

• sieciowanie współpracy jako rosnąca rola władz samorządowych województw w Polsce i Unii Europejskiej	

3. Słownik skrótów

CP5 – Cel Polityki 5, według ZUP

Diagnoza – Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego

DNB – dochód narodowy brutto

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

GOZ – gospodarka o obiegu zamkniętym

JST – jednostka samorządu terytorialnego

KOF – Kielecki Obszar Funkcjonalny

KPZK 2030 – Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

KSRR 2020 – Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie

KSRR 2030 – Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

LGD – Lokalne Grupy Działania

MiIR – Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju

MOF – miejski obszar funkcjonalny

NGO – organizacja pozarządowa

Opracowanie – Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego

OSI – obszary strategicznej interwencji

OSO – obszary specjalnej ochrony ptaków

OZE – odnawialne źródła energii

OZW – obszary mające znaczenie dla wspólnoty

PAIH – Polska Agencja Inwestycji i Handlu

PNB – produkt krajowy brutto

POPW – Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014–2020

p.p. – punkt procentowy

Program – Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020

PS – Polityka Spójności UE

PZPWS – Plan zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego

Region – województwo świętokrzyskie

RLKS – Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność

RPO – regionalny program operacyjny w rozumieniu Ustawy o zppr

RPOWS 2014–2020 – Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020

SOO – specjalne obszary ochrony siedlisk

SOR – Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

SRWS2020 – Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020

SRWS2030+ – Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+

TEN-T – Transeuropejska Sieć Transportowa

UE – Unia Europejska

Ustawa ozppr – Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2019 r. poz. 1295)

ZIT – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne

ZUP – Założenia do Umowy Partnerstwa

Stosowane w Diagnozie pojęcia zaczerpnięte ze statystyki publicznej są tożsame z definicjami zamieszczonymi na stronach internetowych Głównego Urzędu Statystycznego.

4. Bibliografia – publikacje i źródła wykorzystane przy opracowywaniu Diagnostyki

Publikacje naukowe

- Carayannis E.G, Barth T.D., Campbell D. (2012), *The Quintuple Helix innovation model: global warming as a challenge and driver for innovation*. Journal of Innovation and Entrepreneurship, doi:10.1186/2192-5372-1-2, <https://innovation-entrepreneurship.springeropen.com/articles/10.1186/2192-5372-1-2> (odczyt: 2018.03.15).
- Etzkowitz E., Leydesdorff L. (2000), *The dynamics of innovation: from National Systems and "Mode2" to a Triple Helix of university-industry-government relations*. Research Policy 29 2000 109–123, <https://pl.scribd.com/document/61400759/Etzkowitz-h-Leydesdorff-l-2000-Triple-Helix> (odczyt: 2008.03.15).
- Gospodarka o obiegu zamkniętym – nowa koncepcja gospodarcza* (2017), <https://www.mr.gov.pl/strony/zadania/reindustrializacja-gospodarki/zrownowazony-rozwoj-gospodarczy/gospodarka-o-obiegu-zamknietym/informacje-podstawowe/>, Ministerstwo Rozwoju (odczyt: 2017.12.15).
- Herman G., Gągor J. (2000), *Wody mineralne w rejonie Buska-Zdroju i Solca-Zdroju*. Przegląd Geologiczny, vol. 48, nr 7, Kielce.
- IPCC – Intergovernmental Panel on Climate Change (2018), *Special Report. Global Warming of 1.5 °C*.
- Kądziołka K. (2016), *Determinanty przestępczości w Polsce. Analiza zależności z wykorzystaniem drzew regresyjnych*. Ekonomia. Rynek, Gospodarka, Społeczeństwo, 45(2016), s. 53–81.
- Kulikowski R. (2012), *Produktywność i towarowość rolnictwa w Polsce*. Barometr Regionalny 4(30).
- Noworól A. (2018), *Zarządzanie funkcjonalnością miasta w kontekście gospodarki o obiegu zamkniętym – wyzwania i koncepcje teoretyczne*, [w:] T. Kudłacz, M. Musiał-Malagó (red.), *Funkcjonalne miasto w teorii i praktyce na przykładzie Krakowa i Krakowskiego Obszaru Funkcjonalnego*, (s. 24–32). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.
- Oxfam International (2019), DOI: 10.21201/2019.3651, <https://www.oxfam.org> (odczyt: 2019.07.20).
- Panek T. (2014), *Statystyka społeczna*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Piketty T. (2015), *Kapitał XXI wieku*. Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa.
- Putnam R. (1995), *Bowling Alone: America's Declining Social Capital*.
- Rifkin J. (2016), *Społeczeństwo zerowych kosztów krańcowych. Internet przedmiotów. Ekonomia współdzielenia. Zmierzch kapitalizmu (The Zero Marginal Cost Society)* (e-book). New York–Warszawa: Palgrave Macmillan, „St. Martin's Press LLC”/wyd. polskie – Wydawnictwo Studio.
- Ross A. (2017), *Świat przyszłości*. MT Biznes, Warszawa.
- Śleszyński P. inni (2018), *Diagnoza obszarów problemowych w Polsce*. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, EUROREG Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych, Uniwersytet Warszawski. Warszawa.
- Śleszyński P. (2013). *Delimitacja Miejskich Obszarów Funkcjonalnych stolic województw (Delimitation of the Functional Urban Areas around Poland's voivodship capital cities)*. Przegląd Geograficzny, 85, 2, s. 173–197.
- Śleszyński P. (2016), *Delimitacja miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze* (opracowano dla potrzeb Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju). Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN. Warszawa.
- Stańczak J., Szałtys D. (2017), *Regionalne zróżnicowanie procesu starzenia się ludności Polski w latach 1990–2015 oraz w perspektywie do 2040 roku*, [w:] *Zielonogórskie Spotkania z Demografią*. Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, s. 11–27.
- Stanny M., Rosner A., Komorowski Ł. (2018), *Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap III. Struktury społeczno-gospodarcze, ich przestrzenne zróżnicowanie i dynamika*. Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN Warszawa.
- Suzuki E. (2019), *World's population will continue to grow and will reach nearly 10 bil-lion by 2050*, <http://blogs.worldbank.org/opendata/worlds-population-will-continue-grow-and-will-reach-nearly-10-billion-2050> (odczyt: 2019.07.17).

Walkowska W. (2017), *Starzenie się społeczeństw – problem demograficzny czy wyzwanie współczesności?*, <https://ec.europa.eu/epale/pl/blog/starzenie-sie-spoledenstw-problem-demograficzny-czy-wyzwanie-wspolczesnosci> (odczyt: 2019.07.17).

Wiśniewska S., Wiśniewski K. (2016), *Raport końcowy z procesu badawczego realizowanego w ramach projektu „Nowoczesna Szkoła Zawodowa – Nowoczesny Region”*.

Akty prawne i dokumenty programowe

Krajowe i Unii Europejskiej

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa – wcześniej dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa.
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory.
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 – zwana KPZK 2030, uchwała nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.
- Koncepcja przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarność – Centralny Port Komunikacyjny (CPK) dla Rzeczypospolitej Polskiej – Uchwała nr 173/2017 Rady Ministrów z dnia 7 listopada 2017 r.
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony, Uchwała Rady Ministrów z 17 września 2019 r.
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku.
- Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014–2020.
- Rozporządzenie Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 29 sierpnia 2018 r. w sprawie powierzenia zarządzającemu Specjalną Strefą Ekonomiczną „Starachowice” wydawania decyzji o wsparciu oraz wykonywania kontroli realizacji decyzji o wsparciu (Dz.U. poz. 1703).
- Rozporządzenie Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 29 sierpnia 2018 r. w sprawie ustalenia obszarów i przypisania ich zarządzającym (Dz. U. poz. 1698).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1315/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie unijnych wytycznych dotyczących rozwoju transeuropejskiej sieci transportowej i uchylające decyzję nr 661/2010/UE.
- Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wykazu linii kolejowych o znaczeniu państwowym.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 maja 2019 r. w sprawie nadania statusu obszaru ochrony uzdrowiskowej miastu Kazimierza Wielka oraz sołectwom: Cudzynowice, Donosy i Słonowice położonym na obszarze gminy Kazimierza Wielka (Dz. U. poz. 1132).
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), Uchwała Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. (Monitor Polski poz. 260)
- System Zarządzania Rozwojem Polski (Uchwała Rady Ministrów z dnia 29 października 2018 r.).
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. z 2019 r. poz. 701 ze zm.).
- Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o wspieraniu nowych inwestycji (Dz. U. poz. 1162).
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2019 r. poz. 512 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2019 r. poz. 1295 ze zm.).
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2018 r. poz. 1398 ze zm.).
- Założenia do Umowy Partnerstwa na lata 2021–2027. Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju. Departament Strategii Rozwoju, Warszawa, lipiec 2019.

Dokumenty dot. Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+

- Uchwała nr 779/19 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 3 lipca 2019 r. w sprawie przyjęcia Założeń programowych Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.
- Uchwała nr 780/19 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 3 lipca 2019 r. w sprawie powołania Zespołu zadaniowego ds. opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.

- Uchwała nr 781/19 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 3 lipca 2019 r. sprawie powołania Grup Roboczych ds. opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.
- Uchwała nr V/73/19 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 25 lutego 2019 r. w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.

Dokumenty dot. Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020

- Diagnoza stanu województwa świętokrzyskiego – opracowanie eksperckie 2011.
- Diagnoza uwarunkowań rozwoju województwa świętokrzyskiego.
- Raport z konsultacji społecznych aktualizacji strategii rozwoju województwa świętokrzyskiego do roku 2020 oraz załączniki.
- Raport: Ewaluacja Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020 w kontekście wpływu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020 na realizację jej celów.
- Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020.

Dokumenty dot. Strategii Badań i Innowacyjności RIS3

- Plan wykonawczy Strategii Badań i Innowacyjności RIS3.
- Raport: „Identyfikacja nisz rynkowych oraz planów inwestycyjnych przedsiębiorstw innowacyjnych”.
- Raport: „Rozwój innowacyjności i obszaru B+R przedsiębiorstw”.
- Raport: „Trendy rozwoju innowacyjności w województwie świętokrzyskim”.
- Strategii Badań i Innowacyjności (RIS3). Od absorpcji do rezultatów czyli jak pobudzić potencjał województwa świętokrzyskiego 2014-2020+ oraz załączniki.
- Uszczegółowienie Inteligentnych Specjalizacji Województwa Świętokrzyskiego.

Dokumenty Województwa związane z perspektywą finansową 2014–2020

- Diagnoza wewnątrzregionalna wskazująca obszary zdegradowane i potrzebę rewitalizacji.
- Kontrakt Terytorialny dla Województwa Świętokrzyskiego.
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020 – wersja 7.0.
- Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014–2020.

Inne dokumenty:

- *Atrakcyjność Inwestycyjna Regionów 2017*, województwo świętokrzyskie, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, PAIH 2017.
- *Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2016 r.*, GUS.
- Eurostat, Working Group Meeting On Statistics On Science, Technology And Innovation, Luxembourg 27–28 November 2008. Doc. Eurostat/f4/sti/2008/12.
- *Indeks zagrożenia ubóstwem w województwie świętokrzyskim za 2017 rok*. Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kielcach, 2018.
- Monitoring realizacji „Regionalnego programu rozwoju ekonomii społecznej w województwie świętokrzyskim do 2020 roku”, ROPS, Kielce 2019 r.
- Plan sieci elektroenergetycznej najwyższych napięć PSE.
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego.
- Plan Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego Województwa Świętokrzyskiego.
- *Potencjał społeczno-gospodarczy województwa świętokrzyskiego na tle województw Polski Wschodniej w latach 2010–2016*. Opracowanie Urzędu Statystycznego w Kielcach.
- Program ochrony środowiska województwa świętokrzyskiego.
- Program opieki nad zabytkami województwa świętokrzyskiego.
- Program Rozwoju Infrastruktury Transportowej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020.
- *Raport o stanie województwa świętokrzyskiego za 2018 rok*. Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego 2019.

- *Rocznik statystyczny rolnictwa 2017*, GUS.
- *Sektor non-profit w 2016 r. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, samorząd gospodarczy i zawodowy*. Urząd Statystyczny w Krakowie, Warszawa, Kraków 2018.
- *Sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce 2018*. ABSL.
- *Stan środowiska w województwie świętokrzyskim raport 2017*. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach; Program ochrony środowiska dla województwa świętokrzyskiego na lata 2015–2020 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2025.
- Statut Województwa Świętokrzyskiego (Uchwała Nr XXXIII/554/09 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 30 grudnia 2009 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Statutu).
- Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012–2020.
- Strategia rozwoju turystyki w województwie świętokrzyskim.
- *Wyniki klasyfikacji i oceny stanu wód powierzchniowych w województwie świętokrzyskim w roku 2017*. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach
- *Wyniki klasyfikacji i oceny stanu wód podziemnych w województwie świętokrzyskim w roku 2018*. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach.
- *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r. (na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych)*, GUS, czerwiec 2019.

Strony internetowe

http://ksow.pl/baza-igd-2014-2020.html?no_cache=1&tx_ksow_baza_igd_pi1%5Bpage%5D=10

<http://mapa.coi.sejmik.kielce.pl/>

<http://onw.iung.pulawy.pl/specyficzne/wwwpp>

<http://www.es.umws.pl/aktualnosci/item/231-swietokrzyskie-dobra-praktyka-w-zakresie-koordynacji-ekonomii-spoecznej>

<http://www.es.umws.pl/aktualnosci/item/231-swietokrzyskie-dobra-praktyka-w-zakresie-koordynacji-ekonomii-spoecznej>

<https://aqicn.org/map/europe/pl/>

<https://blog.ongeo.pl/zanieczyszczenie-powietrza-w-polsce/> (odczyt 20190826)

<https://sos.wwf.pl/problemy?id=9/>

<https://data.worldbank.org> (odczyt 20190803)

https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/regional_competitiveness

<https://powietrze.malopolska.pl/baza/jakosc-powietrza-w-polsce-na-tle-unii-europejskiej/>

<https://ungc.org.pl/info/zasoby-wodne-polsce/>

<https://www.gddkia.gov.pl/pl/1077/mapa-stanu-budowy-drog>

<https://www.gdos.gov.pl>

<https://www.gov.pl/web/rolnictwo/delimitacja-onw-wedlug-nowych-zasad-ue>

<https://www.pse.pl/obszary-dzialalnosci/krajowy-system-elektroenergetyczny/plan-sieci-elektroenergetycznej-najwyzszych-napiec>

<https://www.sciencedaily.com/releases/2019/03/190312075933.htm>

<https://stat.gov.pl/>

<https://wyszukiwarka.uke.gov.pl>

5. Spisy wykresów, tabel i map

5.1. Spis tabel

Tabela 1. Koncentracja tematyczna w EFRR w okresie programowania 2021–2027	18
Tabela 2. Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych	27
Tabela 3. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej	28
Tabela 4. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej – odsetek zużycia według sektorów – województwo świętokrzyskie na tle Polski	29
Tabela 5. Mieszkańcy aglomeracji wodno-ściekowych ujętych w Krajowym Programie oczyszczania ścieków komunalnych korzystający z różnych systemów utylizacji ścieków	32
Tabela 6. Zbiorniki bezodpływowe i przydomowe oczyszczalnie ścieków	33
Tabela 7. Odpady zebrane na mieszkańca i selektywna zbiórka odpadów.....	34
Tabela 8. Surowce skalne województwa świętokrzyskiego – zasoby i wydobywanie	38
Tabela 9. Surowce chemiczne i energetyczne województwa świętokrzyskiego – zasoby i wydobywanie ⁴⁴	39
Tabela 10. Inne surowce województwa świętokrzyskiego – zasoby i wydobywanie ⁴⁴	39
Tabela 11. Wody lecznicze w województwie świętokrzyskim – zasoby i wydobywanie.....	40
Tabela 12. Obszary chronione w województwie świętokrzyskim (2018 r.)	47
Tabela 13. Obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomości w województwach	53
Tabela 14. Współczynniki dzietności w poszczególnych województwach i dla Polski	63
Tabela 15. Kierunki odpływu ludności ze świętokrzyskiego (w osobach)	63
Tabela 16. Migracje do świętokrzyskiego z polskich województw oraz Polski ogółem (w osobach)....	64
Tabela 17. Migracje krajowe i zagraniczne łącznie w osobach w latach 2010–2018.....	64
Tabela 18. Współczynnik zgonów ludności w latach 2010–2018.....	65
Tabela 19. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwach.....	74
Tabela 20. Poziom bezrobocia długotrwałego (powyżej 12 miesięcy).....	75
Tabela 21. Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku produkcyjnym.....	77
Tabela 22. Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku produkcyjnym według płci	78
Tabela 23. Struktura przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzaju dochodu w roku 2008 i 2017 – województwo świętokrzyskie na tle Polski	82
Tabela 24. Subiektywna ocena sytuacji materialnej w procencie gospodarstw domowych – województwo świętokrzyskie na tle Polski	84
Tabela 25. Zasoby mieszkaniowe – województwo świętokrzyskie na tle Polski.....	89
Tabela 26. Mieszkania wyposażone w podstawowe instalacje w procentach – województwo świętokrzyskie na tle Polski	91
Tabela 27. Wskaźniki przestępczości i wykrywalności przestępstw – województwo świętokrzyskie na tle Polski	95
Tabela 28. Wypadki drogowe i ich konsekwencje – województwo świętokrzyskie na tle Polski	97
Tabela 29. Żłobki i kluby dziecięce w latach 2008 i 2018 r. – województwo świętokrzyskie na tle Polski	101
Tabela 30. Przedszkola w latach 2008 i 2018 – województwo świętokrzyskie na tle Polski.....	102
Tabela 31. Szkoły podstawowe i gimnazja w latach 2008–2018 (stan na 30 września) – województwo świętokrzyskie na tle Polski	104
Tabela 32. Szkoły podstawowe i gimnazja (łącznie liczba placówek, oddziałów i uczniów) – województwo świętokrzyskie na tle Polski	105
Tabela 33. Licea ogólnokształcące dla młodzieży (bez specjalnych) – województwo świętokrzyskie na tle Polski	106

Tabela 34. Licea ogólnokształcące dla młodzieży (bez specjalnych) w powiatach województwa świętokrzyskiego (stan na 30 września)	107
Tabela 35. Zdawalność egzaminów maturalnych – średnia dla lat 2008–2010 oraz dla lat 2016–2018	109
Tabela 36. Szkoły zawodowe – województwo świętokrzyskie na tle Polski	110
Tabela 37. Szkoły wyższe – województwo świętokrzyskie na tle Polski.....	113
Tabela 38. Studenci w województwach w latach 2008 i 2018.....	114
Tabela 39. Personel medyczny – województwo świętokrzyskie na tle Polski.....	117
Tabela 40. Infrastruktura ochrony zdrowia – województwo świętokrzyskie na tle Polski	120
Tabela 41. Wskaźniki dostępności infrastruktury ochrony zdrowia w 2017 r.....	121
Tabela 42. Prognoza PKB województwa świętokrzyskiego do 2030 r. w mln zł oraz udziale w PKB Polski.....	126
Tabela 43. Podmioty według klas wielkości na 1000 mieszkańców ogółem w 2018 r.....	131
Tabela 44. Aktywne spółki z udziałem kapitału zagranicznego zarejestrowane w KRS według województw, stan na 30.06.2019 r.	136
Tabela 45. Nakłady wewnętrzne na działalność B+R w latach 2014–2017.....	143
Tabela 46. Podmioty w działalności B+R w 2017 r.	144
Tabela 47. Zgłoszenia patentowe i patenty udzielone w 2018 r.	146
Tabela 48. Zagospodarowanie terenów objętych SSE „Starachowice”.....	147
Tabela 49. Powiaty i gminy województwa świętokrzyskiego o wysokiej potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej.....	149
Tabela 50. Powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych (2018 r.) – województwo świętokrzyskie na tle Polski.....	155
Tabela 51. Gospodarstwa rolne w 2016 r.	157
Tabela 52. Produkcja rolnicza (w cenach stałych roku poprzedniego)	159
Tabela 53. Produkty turystyczne regionu świętokrzyskiego i ich znaczenie według Strategii rozwoju turystyki w województwie świętokrzyskim na lata 2014–2020	163
Tabela 54. Miejsca noclegowe	164
Tabela 55. Hotele według kategorii – województwo świętokrzyskie na tle Polski	165
Tabela 56. Turystyczne obiekty noclegowe z zapleczem konferencyjnym	166
Tabela 57. Wyposażenie obiektów noclegowych w wybrane urządzenia sportowo-rekreacyjne w 2017 r.	167
Tabela 58. Placówki gastronomiczne ogółem	168
Tabela 59. Turyści korzystający z turystycznych obiektów noclegowych	169
Tabela 60. Noclegi udzielone w turystycznych obiektach noclegowych.....	170
Tabela 61. Turyści zagraniczni korzystający z turystycznych obiektów noclegowych	171
Tabela 62. Produkcja energii elektrycznej w Polsce.....	172
Tabela 63. Instalacje odnawialnych źródeł energii według stanu na dzień 31 marca 2019 r. – moc zainstalowana według rodzaju OZE.....	174
Tabela 64. Zużycie energii elektrycznej według sektorów ekonomicznych w 2017 r.	174
Tabela 65. Energia elektryczna w gospodarstwach domowych.....	175
Tabela 66. Sprzedaż energii cieplnej w ciągu roku.....	178
Tabela 67. Sieć ciepłownicza – województwo świętokrzyskie na tle Polski.....	179
Tabela 68. Sieć gazowa – województwo świętokrzyskie na tle Polski	180
Tabela 69. Wskaźniki sieci wodociągowej – województwo świętokrzyskie na tle Polski	184
Tabela 70. Sieć kanalizacyjna	186
Tabela 71. Różnica pomiędzy odsetkiem korzystających z wodociągu i z kanalizacji według województw i miejsca zamieszkania	189
Tabela 72. Wykorzystanie sieci wodno-kanalizacyjnej.....	191
Tabela 73. Wykorzystanie technologii informacyjnej w przedsiębiorstwach sektora niefinansowego (dane dla 2018 r., dane dla zamówień przez internet dla 2017 r.)	193
Tabela 74. Długość dróg twardych według kategorii – województwo świętokrzyskie na tle Polski... 198	

Tabela 75. Gęstość sieci drogowej	199
Tabela 76. Stan nawierzchni dróg krajowych w poszczególnych oddziałach GDDKiA (stan na koniec 2018 r.)	201
Tabela 77. Linie kolejowe według kategorii	201
Tabela 78. Gęstość sieci kolejowej na 100 km ²	202
Tabela 79. Czasy przejazdu na trasie Kielce – porty lotnicze	204
Tabela 80. Tereny antropogeniczne w województwie świętokrzyskim	205
Tabela 81. Liczba ludności w miastach	214
Tabela 82. Miasta województwa świętokrzyskiego	215
Tabela 83. Zmiana liczby ludności ośrodków miejskich według kategorii	217
Tabela 84. Zmiany demograficzne na wsi	218
Tabela 85. Analiza SWOT – demografia	232
Tabela 86. Analiza SWOT – sfera gospodarcza	233
Tabela 87. Analiza SWOT – sfera przestrzenna, środowisko i infrastruktura	235
Tabela 88. Analiza SWOT – sfera społeczna i usługi społeczne	237
Tabela 89. Analiza SWOT – sfera zarządzanie i powiązania funkcjonalne	240

5.2. Spis wykresów

Wykres 1. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w procencie ogólnej liczby ludności	31
Wykres 2. Lesistość województw (procent powierzchni)	43
Wykres 3. Udział obszarów chronionych w powierzchni regionów – krajowe formy ochrony oraz Natura 2000	46
Wykres 4. Dostępność instytucji i uczestnictwo w kulturze – teatry i instytucje muzyczne w 2018 r. ..	58
Wykres 5. Korzystanie z bibliotek w województwie świętokrzyskim w 2018 r.	59
Wykres 6. Udział migracji do liczby ludności w 2018 r. w świętokrzyskim i sąsiadujących województwach. Polska ogółem = 0,28%	65
Wykres 7. Prognoza liczby ludności województwa świętokrzyskiego do 2035 r.	67
Wykres 8. Piramida wieku ludności województwa świętokrzyskiego w 2020 r. – prognoza	67
Wykres 9. Piramida wieku ludności województwa świętokrzyskiego w 2030 r. – prognoza	68
Wykres 10. Piramida wieku ludności województwa świętokrzyskiego w 2035 r. – prognoza	68
Wykres 11. Udział ludności w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia w ogólnej liczbie ludności w tym wieku w 2018 r. według BAEL	69
Wykres 12. Udział ludności w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia w ogólnej liczbie ludności w tym wieku w latach 2008 i 2018 r. według BAEL	70
Wykres 13. Udział ludności w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia w ogólnej liczbie ludności w tym wieku w 2018 r. według BAEL, w podziale na płeć oraz miejsce zamieszkania	71
Wykres 14. Udział świętokrzyskich organizacji non profit w ogóle polskich organizacji według wielkości przychodów w latach 2010–2016 (w procentach)	72
Wykres 15. Liczba organizacji non profit na 10 tys. osób	73
Wykres 16. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w latach 2008 i 2017	80
Wykres 17. Procentowa struktura przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzaju dochodu w 2017 r.	81
Wykres 18. Wysokość przeciętnej miesięcznej emerytury (brutto) z systemu pozarolniczego i rolników indywidualnych w 2017 r.	83
Wykres 19. Udział wydatków podstawowych oraz wydatków związanych z zaspokajaniem potrzeb wyższego rzędu (wydatki na rekreację i kulturę, edukację oraz restauracje i hotele) w wydatkach gospodarstw domowych	84

Wykres 20. Odsetek osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej progów ubóstwa w 2018 r.	86
Wykres 21. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej – udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w 2017 r.....	87
Wykres 22. Wskaźniki zasobu mieszkaniowego województw świętokrzyskiego na tle województw w latach 2008 i 2017	90
Wykres 23. Odsetek mieszkań bez podstawowych instalacji techniczno-sanitarnych według województw w 2017 r.	92
Wykres 24. Odsetek mieszkań bez podstawowych instalacji techniczno-sanitarnych w 2017 r. – województwo świętokrzyskie na tle Polski	93
Wykres 25. Dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3.....	101
Wykres 26. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym według województw w 2008 i 2018 r.	103
Wykres 27. Współczynnik skolaryzacji netto dla liceów ogólnokształcących (wiek 16–18 lat)	108
Wykres 28. Współczynnik skolaryzacji netto dla średnich szkół zawodowych (wiek 16–18 lat)	111
Wykres 29. Współczynnik skolaryzacji netto dla zasadniczych szkół zawodowych, szkołach zawodowych przysposabiających do pracy i szkołach branżowych I stopnia (wiek 16–18 lat)	112
Wykres 30. Lekarze oraz pielęgniarki i położne pracujący ogółem na 10 tys. ludności w 2017 r.	118
Wykres 31. Udział województw w PKB Polski w latach 2000–2017.....	122
Wykres 32. Zmiany PKB polskich województw w latach 2000–2017 (wysokości nominalne).....	123
Wykres 33. Tendencje zmian w tworzeniu PKB Polski i województwa świętokrzyskiego w latach 2000–2018 (wysokości nominalne).....	124
Wykres 34. Prognoza tempa wzrostu PKB Polski do 2030 r. (nominalnie w mln zł)	125
Wykres 35. Prognoza tempa wzrostu PKB świętokrzyskiego do 2030 r. (nominalnie w mln zł).....	125
Wykres 36. Prognoza PKB dla województwa świętokrzyskiego do roku 2030	127
Wykres 37. Udział województw w produkcji globalnej Polski w 2016 r.	127
Wykres 38. Udział województw w wartości dodanej brutto Polski w 2016 r.	128
Wykres 39. Wartość dodana brutto w zł na 1 pracującego w 2016 r.	128
Wykres 40. Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca w tys. zł.....	129
Wykres 41. Przedsiębiorczość w powiatach i województwie świętokrzyskim w latach 2012–2018 – podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców ogółem	132
Wykres 42. Liczba podmiotów gospodarczych w województwie świętokrzyskim w latach 2000–2018 oraz prognoza na lata 2019–2030.....	133
Wykres 43. Zmiany w liczbie podmiotów w wybranych sekcjach PKD (C, F, G, H, S i T)	134
Wykres 44. Zmiany w liczbie podmiotów w wybranych sekcjach PKD (J, M, L i Q)	135
Wykres 45. Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców w 2017 r.	136
Wykres 46. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto według województw (bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób) w latach 2008 i 2018	137
Wykres 47. Liczba pracujących w latach 2011–2017	139
Wykres 48. Udział przedsiębiorstw ponoszących nakłady na działalność innowacyjną oraz nakłady na tę działalność w relacji do PKB regionu w latach 2008–2017	145
Wykres 49. Udział przedsiębiorstw ponoszących nakłady na działalność innowacyjną 2008–2017 ..	145
Wykres 50. Polskie regiony (bez Warszawy) w badaniu RCI 2019	151
Wykres 51. Województwo świętokrzyskie w badaniu RCI 2019 – wybrane parametry na tle UE i polskich regionów	152
Wykres 52. Udział pracujących w rolnictwie w pracujących ogółem w województwach.....	158
Wykres 53. Udział towarowej produkcji rolniczej w końcowej produkcji rolniczej	160
Wykres 54. Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem według województw	173
Wykres 55. Odsetek ludności korzystający z sieci gazowej według województw	181
Wykres 56. Zużycie wody w gospodarstwach domowych na mieszkańca w 2018 r. według województw	183

Wykres 57. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w 2017 r. według województw ...	185
Wykres 58. Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w 2017 r. według województw	188
Wykres 59. Odsetek gospodarstw wyposażonych w komputer osobisty (2008)/urządzenie (2018) z dostępem do internetu	192
Wykres 60. Gęstość węzłów dostępowych i odsetek miejscowości bez węzła dostępowego w województwach	194
Wykres 61. Wskaźniki rozwoju potencjału ludnościowego – Kielce na tle wybranych polskich miast	211
Wykres 62. Wskaźniki poziomu rozwoju gospodarczego – Kielce na tle wybranych polskich miast..	211
Wykres 63. Wskaźniki rozwoju gospodarki opartej na wiedzy – Kielce na tle wybranych polskich miast	212
Wykres 64. Wskaźniki jakości przestrzeni zamieszkania – Kielce na tle wybranych polskich miast...	212
Wykres 65. Wskaźniki dostępności usług publicznych – Kielce na tle wybranych polskich miast.....	213
Wykres 66. Wskaźniki dla poziomu rozwoju kultury i turystyki – Kielce na tle wybranych polskich miast.....	213

5.3. Spis rycin

Ryc. 1. Cele KSRR 2030	22
Ryc. 2. Województwo świętokrzyskie na tle regionalizacji fizycznogeograficznej.....	25
Ryc. 3. Ukształtowanie terenu województwa świętokrzyskiego.....	26
Ryc. 4. Udokumentowane złoża kopalin w województwie świętokrzyskim (stan na 9.09.2019)	36
Ryc. 5. Lesistość w województwie świętokrzyskim w 2018 r.	44
Ryc. 6. Rozmieszczenie lasów w województwie świętokrzyskim	45
Ryc. 7. Formy ochrony przyrody w województwie świętokrzyskim (poza obszarami Natura 2000)	48
Ryc. 8. Obszary Natura 2000 oraz korytarze ekologiczne	50
Ryc. 9. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych, pomniki historii oraz obiekty wpisane na listę dziedzictwa światowego UNESCO	55
Ryc. 10. Muzea i zwiedzający muzea w 2018 r.	57
Ryc. 11. Domy i centra kultury w województwie świętokrzyskim	59
Ryc. 12. Zmiana liczby ludności w latach 2008–2018 na 1000 mieszkańców (liczba mieszkańców w 2008 r.) w województwie świętokrzyskim	60
Ryc. 13. Saldo migracji w latach 2008–2018 na 1000 mieszkańców w województwie świętokrzyskim	61
Ryc. 14. Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) w 2008 r.	62
Ryc. 15. Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) w 2018 r.	62
Ryc. 16. Frekwencja w wyborach do rad gmin w 2018 r.	74
Ryc. 17. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie świętokrzyskim	76
Ryc. 18. Stopa bezrobocia długotrwałego w województwie świętokrzyskim	77
Ryc. 19. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim w 2017 r.	88
Ryc. 20. Odsetek mieszkań bez łazienki w województwie świętokrzyskim w 2017 r.	93
Ryc. 21. Odsetek mieszkań bez ustępu spłukiwanego w województwie świętokrzyskim w 2017 r.	94
Ryc. 22. Przestępstwa ogółem i o charakterze kryminalnym w 2018 r.	96
Ryc. 23. Wypadki drogowe w województwie świętokrzyskim w 2018 r.	97
Ryc. 24. Miejsca w żłobkach i klubach dziecięcych w powiatach oraz dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3 w województwie świętokrzyskim w 2018 r.	102
Ryc. 25. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w województwie świętokrzyskim w 2018 r.	104

Ryc. 26. Licea ogólnokształcące w województwie świętokrzyskim w 2018 r. (stan na 30 września) .	109
Ryc. 27. Studenci w województwie świętokrzyskim w latach 2012–2018.....	116
Ryc. 28. Lekarze pracujący ogółem w województwie świętokrzyskim na 10 tys. mieszkańców w 2017 r.	119
Ryc. 29. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w województwie świętokrzyskim (bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób) w 2018 r.	138
Ryc. 31. Atrakcyjność inwestycyjna gmin województwa świętokrzyskiego	149
Ryc. 32. Tereny inwestycyjne w bazie Centrum Obsługi Inwestora i Przedsiębiorczości oraz Centrum Obsługi Inwestora.....	150
Ryc. 33. Wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej w powiatach województwa świętokrzyskiego	153
Ryc. 34. Mapa obszarów ONW z uwzględnieniem obszarów charakteryzujących się specyficznymi ograniczeniami	154
Ryc. 35. Rozmieszczenie użytków rolnych w województwie świętokrzyskim.....	156
Ryc. 37. Miejsca noclegowe według powiatów w 2018 r.....	166
Ryc. 38. Liczba korzystających z noclegów w województwie świętokrzyskim w 2018 r.	170
Ryc. 40. Sieć ciepłownicza według powiatów w 2017 r.	179
Ryc. 41. Odsetek ludności korzystający z sieci gazowej w województwie świętokrzyskim w 2018 r.	182
Ryc. 43. Korzystający w kanalizacji – odsetek mieszkańców gmin i powiatów w 2017 r.....	189
Ryc. 44. Różnica pomiędzy odsetkiem korzystających z wodociągu i z kanalizacji w 2017 r. według gmin i powiatów.....	190
Ryc. 46. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 mb/s, stan na 31.12.2017 r.....	196
Ryc. 48. Mapa stanu budowy dróg w województwie świętokrzyskim.....	200
Ryc. 50. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem w 2018 r. oraz decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu wydane w latach 2009–2018 (metoda kropkowa, jednej punkt odpowiada 10 decyzjom wydanym na terenie gminy, lokalizacja punktu nie odpowiada dokładnej lokalizacji inwestycji).....	207
Ryc. 51. Tereny zurbanizowane i zabudowane w województwie świętokrzyskim	208
Ryc. 52. Miasta województwa świętokrzyskiego oraz wskaźnik urbanizacji powiatów (liczba ludności na 1.01. 2019).....	216
Ryc. 54. Odsetek sołectw w gminie skomunikowanych transportem publicznym	220
Ryc. 55. Wyniki delimitacji miast średnich tracących funkcje.....	222
Ryc. 56. Typologia obszarów problemowych w Polsce	223
Ryc. 57. Obszary problemowe województwa świętokrzyskiego.....	223
Ryc. 58. Podobszar opatowski	224
Ryc. 60. Gminy z programami rewitalizacji	229
Ryc. 61. Ścieżka logiczna formułowania wniosków ujętych w analizie SWOT.	230

Aneksy

1. Sprawozdanie z warsztatów Grup Roboczych
2. Sprawozdanie z badania ankietowego dotyczącego aktualności Analizy SWOT ze Strategii WŚ 2020 na potrzeby opracowania Strategii WŚ 2030+

WOJEWÓDZTWO
ŚWIĘTOKRZYSKIE

Obszary realizacji projektów i przedsięwzięcia strategiczne

W myśl zainicjowanego w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* podejścia projektowego, w celu operacjonalizacji zapisów Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, niniejszy załącznik wskazuje spójne tematycznie obszary realizacji projektów oraz planowane przedsięwzięcia strategiczne zidentyfikowane na etapie przygotowania SRWS 2030+ oraz konsultacji społecznych.

W ramach prac nad Strategią Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, w dniu 1 października 2019 roku Zarząd Województwa Świętokrzyskiego zaprosił podmioty z terenu województwa do zgłaszania propozycji projektów o strategicznym znaczeniu dla rozwoju regionu. Celem tego działania była identyfikacja oczekiwań i potrzeb występujących w województwie oraz zaprogramowanie w Strategii odpowiednich mechanizmów interwencji publicznej. Poproszono o zgłaszanie przedsięwzięć o wymiarze ponadlokalnym, czyli takich, które swoim zasięgiem wykraczają poza granice poszczególnych gmin/powiatów oraz projektów o charakterze partnerskim – angażujących szerokie grono interesariuszy, zarówno z sektora publicznego, jak i prywatnego. Nabór cieszył się bardzo dużym zainteresowaniem – wpłynęło prawie 350 propozycji projektów. Zostały one pogrupowane i przeanalizowane, a następnie na ich podstawie wskazano spójne tematycznie obszary projektów oraz przedsięwzięcia strategiczne kluczowe do realizacji w najbliższym dziesięcioleciu.

Dodatkowo, w ramach procesu konsultacji społecznych projektu Strategii, w okresie pomiędzy 10 sierpnia a 30 września 2020 roku, podmioty z terenu województwa zgłosiły szereg propozycji projektów, które zostały poddane analizie, a kilkanaście z nich dodano do opisu w niniejszym załączniku.

Zawarta poniżej lista obszarów i przedsięwzięć strategicznych ma charakter otwarty, co oznacza, że jej zakres może być uzupełniany o dodatkowe projekty, planowane do realizacji w okresie obowiązywania Strategii, a których identyfikacja na etapie prac nad Strategią była niemożliwa. Na etapie tworzenia ponadlokalnych dokumentów strategicznych lub dokumentów operacyjnych mogą zostać zidentyfikowane nowe przedsięwzięcia, a te wskazane w niniejszym załączniku mogą być zostać uszczegółowione.

PRZEDSIĘWZIĘCIA STRATEGICZNE W RAMACH CELU 1. - INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE

Świętokrzyskie na rzecz konkurencyjnej i innowacyjnej krajowej gospodarki: rozwój Świętokrzyskiego Kampusu Laboratoryjnego Głównego Urzędu Miar w oparciu o zaplecze B+R oraz centra kompetencyjne dla kluczowych i perspektywicznych gałęzi polskiego przemysłu

Planuje się, że do roku 2023 w Świętokrzyskim Kampusie Laboratoryjnym Głównego Urzędu Miar (ŚKLGUM) w Kielcach powstaną zaawansowane technologicznie stanowiska pomiarowe w kluczowych dziedzinach metrologicznych. Podstawowym zadaniem tych laboratoriów będzie zagwarantowanie utrzymania i rozwój wzorców pomiarowych o najlepszych parametrach metrologicznych, charakteryzujących się najwyższą możliwą do osiągnięcia dokładnością odtwarzania jednostek miar. Laboratoria będą skonstruowane i wyposażone według kluczowych dziedzin metrologicznych i każde z nich będzie świadczyło usługi na rzecz różnych branż przemysłu.

W kolejnych etapach rozwijania infrastruktury Świętokrzyskiego Kampusu Laboratoryjnego Głównego Urzędu Miar przewiduje się:

1. Dalszą rozbudowę istniejących laboratoriów poprzez doposażanie stanowisk pomiarowych oraz tworzenie nowych stanowisk pomiarowych;
2. Budowę i wyposażenie nowych laboratoriów w dziedzinach mechatroniki budownictwa, zielonych technologii oraz informatyki, energetyki i automatyki;
3. Tworzenie w kolejnych latach w ramach ŚKLGUM centrów kompetencyjnych.

W odróżnieniu od laboratoriów, centra kompetencyjne będą funkcjonowały w ujęciu branżowym będą wspomagały swoim zapleczem badawczo – rozwojowym i osobowym poszczególne branże technologiczne / gałęzie przemysłu. Ze względu na kluczowe znaczenie projektu dla polskiej gospodarki wskazanie branż technologicznych / gałęzi przemysłu, dla których w ramach ŚKLGUM rozbudowane zostanie zaplecze naukowo – badawcze i stworzone zostaną centra kompetencyjne powinno nastąpić na szczeblu centralnym.

Zakładanym efektem planowanego projektu jest stworzenie unikalnego w skali kraju ekosystemu innowacji dla wybranych kluczowych gałęzi polskiego przemysłu, który umożliwi powstawanie nowych i dalszy rozwój wysokotechnologicznych przedsiębiorstw.

B+R i nauka na rzecz świętokrzyskiej gospodarki

W czasach gospodarki opartej na wiedzy, niepokojący jest słaby poziom innowacyjności regionalnej gospodarki. Od lat w województwie utrzymują się niskie wskaźniki innowacyjności, m.in. małe nakłady B+R na działalność innowacyjną wszystkich sektorów oraz niewielka liczba patentów i wzorów użytkowych. Oznacza to konieczność wsparcia potencjału świętokrzyskiej nauki i gospodarki. Samorząd Województwa pragnie stworzyć warunki do prowadzenia działań na rzecz wzmacniania współpracy sektora nauki i biznesu, w tym realizacji projektów przez świętokrzyskie uczelnie wyższe: Politechnikę Świętokrzyską i Uniwersytet Jana Kochanowskiego. Realizowane będą między innymi przedsięwzięcia mające na celu rozwój infrastruktury badawczej, wsparcie prac B+R, ich wdrażania i komercjalizacji, a także projekty wprowadzające innowacyjne technologie w medycynie.

W ramach tego obszaru wyróżnić należy projekt:

 Centrum Badań i Doposażenia Bezzałogowych Obiektów Ruchomych. Na bazie potencjału naukowo-badawczego i laboratoryjnego Politechniki Świętokrzyskiej, a w szczególności Katedry Techniki Komputerowych i Uzbrojenia Wydziału Mechatroniki i Budowy Maszyn, planowane jest utworzenie Centrum Badań i Doposażenia Bezzałogowych Obiektów Ruchomych (CBiDBOR), które stanowić będzie zaplecze badawcze głównie dla firm zbrojeniowych PGZ, Zakładów Metalowych „MESKO” w Skarżysku-Kamiennej, Zakładów Mechanicznych Tarnów, „DEZAMET” w Nowej Dębie czy też Huty w Stalowej Woli. Obszar działalności Centrum będzie obejmował prowadzenie badań teoretycznych, symulacyjnych i eksperymentalnych (w tym budowę demonstratorów technologii) nad uzbrojeniem następujących bezzałogowych obiektów ruchomych (BOR): obiektów latających (UAV, głównie drony bojowe), lądowych (łazików) i nawodnych. W zakresie badań perspektywicznych przewidywane są opracowania i badania układów sterowania i naprowadzania dla polskiego przemysłu zbrojeniowego.

Innym istotnym projektem w tym obszarze jest przedsięwzięcie:

 Budowa i wyposażenie Centrum Badań Molekularnych (CBM), które będzie zlokalizowane przy Świętokrzyskim Centrum Onkologii w Kielcach (ŚCO). Celem projektu będzie prowadzenie zaawansowanych badań z wykorzystaniem metod i technik inżynierii genetycznej dla przygotowania terapii typu CAR-T dla pacjentów chorych na nowotwory.

ŚCO w ramach projektu planuje wdrożenie polskiej technologii terapii CAR-T, wielokrotnie tańszej i szerzej dostępnej. ŚCO byłoby pionierem w tym zakresie, ponieważ obecnie na świecie tylko dwa państwa posiadają własną technologię CAR-T – USA oraz Izrael. Projekt zakłada zwiększenie mocy przerobowej wykonywanych testów dla pacjentów onkologicznych (obecnie wykonywanych jest 10 000 testów rocznie) leczonych w ŚCO oraz w szpitalach innych miast m.in. w Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Wrocławiu, Lublinie i Łodzi, a także zwiększenie intensywności i jakości prac badawczych, w tym we współpracy z Narodowym Instytutem Raka w USA, których rezultatem są liczne publikacje naukowe. Projekt realizowany będzie we współpracy z Uniwersytetem Jana Kochanowskiego w Kielcach i swym zasięgiem oddziaływania będzie obejmował środowisko naukowców zajmujących się medycyną, biologią, biotechnologią, bioinformatyką oraz inżynierią biomedyczną. W rezultacie projekt będzie oddziaływał na mieszkańców województwa świętokrzyskiego oraz spoza województwa w zakresie kształcenia kadr biomedycznych oraz w zakresie zaawansowanej nowoczesnej diagnostyki i profilaktyki nowotworów. Efektem projektu będzie również intensyfikacja badań naukowych, generowanie know-how o komercyjnym potencjale, zwiększenie dostępu do nowoczesnej diagnostyki genetyczno-molekularnej dla pacjentów onkologicznych a także zintensyfikowanie badań naukowych oraz prac badawczych o zasięgu światowym.

Edukacja dla gospodarki

Dużym wyzwaniem stojącym przed świętokrzyską edukacją w najbliższym dziesięcioleciu jest niewątpliwie zdynamizowanie rozwoju systemu kształcenia w regionie oraz podejmowanie szeregu działań służących realizacji tego celu. Konieczna jest poprawa zdolności systemu edukacji do formowania kompetencji kluczowych wśród wychowanków i uczniów, na każdym etapie wychowania i edukacji, począwszy od żłobka i przedszkola oraz potwierdzania kwalifikacji w obszarach kluczowych. Szczególny nacisk należy położyć na kompetencje językowe, cyfrowe i matematyczno-przyrodnicze.

W tym kontekście jednym z najważniejszych elementów byłoby opracowanie i wdrożenie w regionie systemu edukacji dwujęzycznej od najmłodszych lat. Niezbędne jest również wzmocnienie doradztwa edukacyjno-zawodowego, mającego na celu dostosowanie edukacji do potrzeb rynku pracy. Koniecznym powinno być dostosowanie edukacji do indywidualnych potrzeb uczniów: zapewnienie wsparcia psychologicznego i pedagogicznego na każdym etapie edukacji, różnorodna oferta zajęć dodatkowych, skierowana zarówno dla uczniów zdolnych, jak i tych mających trudności w nauce, likwidowanie barier i zwiększanie dostępności do systemu edukacji dla osób wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy oraz z rodzin w trudnej sytuacji materialnej.

Z tego powodu ważne jest wspieranie inicjatyw tzw. ruchu twórców „makerspace”, czyli otwartych i szeroko dostępnych pracowni stanowiących swoiste laboratoria kreatywności, dających możliwość realizacji własnych projektów i pomysłów w ramach nauki lub pracy. Pracownie takie są niezbędne do wyrabiania praktycznych umiejętności wytwórczych/technicznych oraz wspierają jakość komunikacji interpersonalnej oraz umiejętności. Uczą pracować nad własnymi projektami w zespołach, budując relacje, co podnosi nie tylko kompetencje miękkie, ale i twarde.

Niezwykle istotne jest też wspieranie uczniów zdolnych poprzez realizację różnego rodzaju programów, w tym stypendialnych, a także wzmocnianie szkół pod względem infrastruktury TIK (doposażenie w sprzęt komputerowy), jak również wzmocnianie wykorzystania Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji w celu potwierdzania kwalifikacji, w tym wśród nauczycieli m.in. z zakresu kwalifikacji cyfrowych.

Rozwój świętokrzyskiej przedsiębiorczości

Samorząd województwa, stawiając za cel rozwój gospodarczy regionu, będzie tworzył warunki do rozwoju przedsiębiorczości i konkurencyjności świętokrzyskich przedsiębiorstw poprzez przygotowanie odpowiednich mechanizmów i narzędzi.

Samorząd województwa za kluczowe uznaje konieczność budowy przewag konkurencyjnych świętokrzyskich firm. Szczególnie istotną rolę w tym zakresie odgrywają instytucje wspierające innowacyjność i konkurencyjność przedsiębiorstw: parki naukowo-technologiczne, centra transferu technologii oraz inkubatory technologiczne. W ramach tego obszaru realizowane będą projekty mające na celu rozwój usług świadczonych przez profesjonalne podmioty, ukierunkowane na wsparcie przedsiębiorstw typu start-up, wprowadzających na rynek nowe produkty lub usługi lub wymagających wsparcia w zakresie dostosowania się do zmiennych warunków rynkowych.

✚ Jednym z przedsięwzięć strategicznych będzie utworzenie **Świętokrzyskiego Funduszu Rozwoju**, którego celem będzie budowa trwałego mechanizmu finansowania przedsięwzięć rozwojowych wykorzystującego środki funduszy pożyczkowych i poręczeniowych. Zgodnie z założeniami, w początkowym okresie Fundusz będzie realizował 4-5 prostych instrumentów wsparcia, takich jak pożyczka inwestycyjna lub inwestycyjno-obrotowa, pożyczka regionalna związana z realizacją lub ubieganiem się o zamówienie publiczne, pożyczka eksportowa czy linia pożyczkowa na zapewnienie wkładu własnego beneficjentów do konkursów w ramach nowych programów operacyjnych skierowanych do MŚP i innych podmiotów, pożyczka klimatyczna, pożyczka rewitalizacyjna. W dłuższej perspektywie oferta funduszu zostanie rozszerzona o możliwości wejść kapitałowych, pożyczki dla wspólnot mieszkaniowych, organizacji pozarządowych i samorządów i inne bardziej skomplikowane instrumenty finansowe.

Innym istotnym projektem w tym obszarze jest:

✚ **Kielecki Park Technologiczny – Inkubator California Inc.** – przedsięwzięcie, którego celem jest wsparcie innowacyjnych i technologicznych przedsiębiorstw typu startup wprowadzających na rynek nowe produkty lub usługi o dużym potencjalnie rynkowym oraz przywrócenie zdolności wzrostu gospodarczego sektora MŚP regionu świętokrzyskiego, osłabionego w następstwie pandemii wirusa COVID 19. Utworzenie nowoczesnych, bezpiecznych przestrzeni biurowych, laboratoriów przeznaczonych na funkcje niezbędne do budowy przewag konkurencyjnych świętokrzyskich firm. Inkubator California Inc. jest elementem systemu trwałego procesu rozwoju infrastruktury i wsparcia przedsiębiorstw, na każdym ich etapie funkcjonowania od idei do ekspansji rynkowej, którego głównym celem jest tworzenie doskonałych warunków dla rozwoju regionalnej gospodarki. Nowo powstały Inkubator zapewni dostęp do infrastruktury technologicznej oraz kompleksowego programu wsparcia w postaci usług inkubacyjnych, akceleracyjnych, doradczych, rozwojowych, szkoleniowych, usług finansowych, które wzmocnią potencjał gospodarczy oraz zwiększą aktywność zawodową mieszkańców regionu. Skoncentrowanie usług w Inkubatorze California Inc. stanowiącym rodzaj hubu, a także zapewnienie obsługi w postaci one-stop-shop pozwoli na szybkie i skuteczne wsparcie firm w dostosowaniu się do zmieniającej się dynamicznie sytuacji na rynku i odporni je na szoki gospodarcze. Ponadto ulokowanie w jednym miejscu wielu podmiotów gospodarczych umożliwi stworzenie ekosystemu innowacji, wpłynie na możliwość wytworzenia się networkingu i sprzyjać będzie występowaniu efektów synergicznych pomiędzy przedsiębiorstwami.

W zakresie tworzenia warunków dla rozwoju nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego na uwagę zasługuje koncepcja utworzenia Świętokrzyskiego Centrum Przedsiębiorczości Rolnej we Włostowie, która zakłada koncentrację podaży krajowych produktów rolno - spożywczych oraz stworzenie kanału zbytu i bezpośredniej sprzedaży (bez udziału pośredników) produktów oferowanych przez producentów rolnych. Wzmocni to pozycję rolników indywidualnych w łańcuchu dostaw żywności, przyczyni się do rozwoju sprzedaży bezpośredniej i podniesienia dochodowości produkcji rolniczej oraz rozwoju regionalnego, a także powstania nowych miejsc pracy.

Korzystne warunki dla inwestycji

Jednym z elementów warunkujących rozwój gospodarczy regionu jest kształtowanie korzystnych warunków do rozwoju inwestycji, w tym poprawa dostępności terenów pod nowe przedsięwzięcia oraz ułatwienia w realizacji nowych inwestycji przez już istniejących inwestorów.

Samorządy od lat podejmują działania na rzecz rozwoju takich obszarów, lecz właściwe przygotowanie oferty w dużym stopniu uzależnione jest od środków finansowych, które mogą być przeznaczone na uzbrojenie terenów w infrastrukturę. Problemem występującym w województwie świętokrzyskim jest również brak dużych terenów inwestycyjnych o uregulowanej własności. Konieczne są zatem działania w celu pozyskiwania i scalania gruntów oraz podnoszenia poziomu uzbrojenia terenów. Priorytetem będzie wsparcie dla tworzenia i rozwoju terenów inwestycyjnych oraz stref aktywności gospodarczej znaczących pod względem obszaru oraz wyraźnie wzmacniających potencjał regionu do przyciągania nowych inwestycji.

Przykładem terenu o wysokim potencjale inwestycyjnym są niewątpliwie tereny w Obicach planowane początkowo pod budowę Regionalnego Portu Lotniczego Kielce o powierzchni ok. 600 ha. Ich jedynym właścicielem jest Gmina Kielce, a odpowiednie przygotowanie tego obszaru może stworzyć unikalny w skali projekt rozwojowy. Teren położony jest przy drodze wojewódzkiej nr 766 oraz krajowej nr 73 (DK 73), około 25 km na południe od miasta Kielce w kierunku miejscowości Busko-Zdrój. Obszar może w przyszłości zostać przekształcony w teren inwestycyjny. Jednakże ze względu na nieuregulowany stan prawny tego terenu, jego potencjał może zostać wykorzystany w okresie wykraczającym poza okres obowiązywania SRWŚ 2030+. Niemniej jednak należy wykorzystać ten czas i podjąć działania zmierzające do uregulowania stanu prawnego, przygotowania koncepcji funkcjonowania oraz dokumentacji dla tego terenu.

Potencjał turystyczny regionu

Cenne przyrodniczo obszary regionu, bogate dziedzictwo kulturowe oraz unikalne walory uzdrowiskowe tworzą wysoki potencjał turystyczny Świętokrzyskiego. Samorząd Województwa będzie wspierał działania ukierunkowane na dalszy rozwój tego sektora.

W obszarze turystyki zdrowotnej szczególne znaczenie mają dwie miejscowości o statusie uzdrowiska: Busko-Zdrój oraz Solec-Zdrój. Najważniejszymi identyfikowanymi na tym etapie przedsięwzięciami są projekty w zakresie rozbudowy infrastruktury i rozwoju Uzdrowiska Busko-Zdrój, które planuje m.in. budowę szpitala rehabilitacji ortopedycznej oraz zespołu basenów leczniczych, a także utworzenie uzdrowiskowego ośrodka badawczo – rozwojowego. Potencjał uzdrowiskowy może zostać wzmocniony w kolejnych latach poprzez budowę w okolicach Kazimierzy Wielkiej, która wraz z trzema sołectwami uzyskała w 2019 r. status obszaru ochrony uzdrowiskowej, kompleksu Kazimierskie Wody Termalne i Lecznicze.

Do miejscowości o statusie uzdrowiska pragnie dołączyć Pińczów, Czarniecka Góra, Wiślica oraz Sielpia, które od lat prowadzą działania w tym kierunku. Gmina Pińczów przeprowadziła szereg badań oceniających stan środowiska i walory przyrodnicze, które potwierdziły korzystne warunki występujące na tym terenie. W kolejnych latach gmina planuje uzbrojenie terenu pod budowę infrastruktury wypoczynkowo-uzdrowiskowej, utworzenie zespołu parkowego, budowę pijalni wód, tężni oraz zaplecza rekreacyjnego. Gmina Stąporków, na terenie której zlokalizowana jest Czarniecka Góra, wykonała badania torfowisk, które potwierdziły możliwość wykorzystania ich w leczeniu i rehabilitacji oraz planuje zlecić badania klimatu i złóż torfu. W przyszłości ma zamiar starać się o status uzdrowiska w oparciu o Świętokrzyskie Centrum Rehabilitacji w Czarnieckiej Górze jeśli udałoby się je przekształcić w zakład lecznictwa uzdrowiskowego lub będzie starać się o utworzenie strefy uzdrowiskowej. Taki status posiadała wspomniana miejscowość na przełomie XIX i XX wieku, aż do wybuchu II wojny światowej. Rejon dawnego uzdrowiska skupia trzy miejscowości – Czarniecką Górę, Czarną i Janów. Z kolei na terenie Gminy Wiślica w miejscowościach Wiślica, Gorysławice, Łatanice znajdują duże udokumentowane złoża stosowanej w lecznictwie uzdrowiskowym borowiny oraz wód leczniczych. Obszar gminy, w tym bogactwo dziedzictwa kulturowego oraz tereny Natury 2000 mogą stanowić uzupełnienie oferty dla kuracjuszy korzystających z zabiegów leczniczych w pobliskich sanatoriach. Gmina Końskie od lat prowadzi działania zmierzające do rozszerzenia ogromnego potencjału turystycznego Sielpi również o sferę uzdrowiskową. Posiada przygotowany raport dotyczący występowania wód termalnych na tym terenie i zamierza aplikować do ogłoszonego przez NFOŚiGW konkursu dotyczącego dofinansowania wykonywania prac i robót geologicznych związanych z poszukiwaniem i rozpoznawaniem złóż wód termalnych w celu ich udostępnienia. Na terenie gminy zlokalizowane są także już zewidencjonowane złoża wód mineralnych.

Szczególne miejsce na mapie obszarów o największym potencjale turystycznym w województwie świętokrzyskim jest obszar OSI Góry Świętokrzyskie. Prawie w całości objęty różnymi formami ochrony przyrody, z jednym z najstarszych polskich parków narodowych – ŚPN oraz najstarszym polskim Sanktuarium na Świętym Krzyżu stanowią niezaprzeczalny kapitał województwa świętokrzyskiego, szczególnie jako kluczowy obszar napędzający rozwój turystyki w pozostałej części województwa.

Ważnym aspektem jest również dalszy rozwój turystyczny Sandomierza i okolic, a w szczególności terenów na Wisłą oraz wykorzystanie unikatowych walorów historycznych, przyrodniczych i krajobrazowych.

Czynnikiem wyróżniającym region w skali kraju oraz stanowiącym o jego tożsamości jest przemysłowe dziedzictwo kultury (m.in. byłe kopalnie, dawne zakłady hutnicze, miejsca pamięci i muzea związane z wydobywaniem i przetwórstwem minerałów). Zachowane obiekty zlokalizowane są głównie w północnej części województwa (powiat konecki, skarżyski, starachowicki i ostrowiecki). Dziedzictwo to posiada ogromną wartość turystyczną i może stanowić samoistny produkt turystyki postindustrialnej. Unikatowość przemysłowego dziedzictwa kultury łączy się w regionie z jego walorami przyrodniczymi, które w przeszłości były wykorzystane do budowy cywilizacji technicznej. Wysoce pożądane jest, aby walory przemysłowego dziedzictwa wyeksponować w kontekście walorów przyrodniczych, związanych integralnie z historią przemysłu.

Potencjał turystyczny regionu będzie również pobudzany przez rozbudowę i modernizację infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej oraz intensyfikację cyfryzacji oferty turystycznej i baz danych turystycznej informacji geoprzestrzennych. Należy również dążyć do wzmacniania szans rozwojowych województwa poprzez tworzenie pakietowych produktów turystycznych. Przykładem wspólnego produktu turystycznego oraz współpracy partnerskiej różnorodnych podmiotów skupionych wokół

jednego celu, jakim jest promocja województwa świętokrzyskiego i jego walorów turystycznych w oparciu o Góry Świętokrzyskie jest Świętokrzyski Szlak Archeo–Geologiczny. Szlak składa się z ponad 20 obiektów połączonych w jedną trasę i tworzy unikatowy w skali kraju produkt turystyczny.

W obszarze turystyki biznesowej, przemysłu spotkań jako kluczowego czynnika rozwoju turystyki oraz promocji województwa i miasta Kielce jako już zdefiniowanego, o uznanej marce miejsca spotkań, szczególne znaczenie ma działalność targowa i eventowa. Najważniejszymi identyfikowanymi na tym etapie przedsięwzięciami są projekty w zakresie rozbudowy infrastruktury i rozwoju Targów Kielce, które planują m.in. głęboką modernizację obiektów w zakresie poprawy i dostosowania do rosnących potrzeb rynku, budowę nowoczesnego obiektu wystawienniczo – konferencyjnego, wykorzystanie oraz implementację osiągnięć Przemysłu 4.0 poprzez digitalizację kolejnych procesów na poziomie operacyjnym, prace badawczo – rozwojowe w zakresie stworzenia innowacyjnej, mobilnej i wielozadaniowej zabudowy targowej we współpracy ze środowiskiem naukowym oraz dalszy rozwój potencjału gospodarczego województwa świętokrzyskiego poprzez dedykowane programy dla firm z regionu. Samorząd Województwa będzie wspierał działania na rzecz dalszego rozwoju Targów Kielce, jak i całej branży.

W ramach tego obszaru można wyróżnić następujące przedsięwzięcia:

- + **Utworzenie szlaku turystycznego NIDA**, którego trasa będzie obejmować tereny wzdłuż rzeki Nidy – od Mniszka (Biała Nida), Bocheńca - aż do ujścia Nidy do Wisły w Nowym Korczynie. Szlak turystyczny będzie można pokonać w różnorodny sposób – rowerem, kajakiem, dreżyną czy ciuchcią, pieszo, samochodem/motorem a nawet drogą powietrzną – balonem, szybowcem czy motolotnią. W ramach przedsięwzięcia planowane jest przygotowanie głównej trasy rowerowej wraz z całą siecią mniejszych tras rowerowych, wznowienie działalności Ciuchci Ekspres Ponidzie, przygotowanie szlaku kolejowego dreżynowego, szlaku kajakowego, ścieżek pieszych i dla biegaczy oraz infrastruktury okołoturystycznej wzdłuż szlaku. Celem przedsięwzięcia jest również wykreowanie i promocja marki Ponidzie – „zielonych płuc” dla świętokrzyskich uzdrowisk, regionu południowego województwa świętokrzyskiego oraz sąsiadów – z Krakowa i Górnego Śląska.
- + **Poprawa dostępności oraz ochrona ekosystemów Świętokrzyskiego Parku Narodowego i jego otuliny oraz innych obszarów chronionych i najcenniejszych przyrodniczo na obszarze Gór Świętokrzyskich poprzez rozwój infrastruktury ułatwiającej zwiedzanie i zmniejszające antropopresję w tym budowę i wyposażenie Centrum Edukacji Przyrodniczej Świętokrzyskiego Parku Narodowego w Nowej Słupi.** Projekt jest kompleksowym podejściem do zorganizowania ruchu turystycznego w Górach Świętokrzyskich i koncentruje się na zabezpieczeniu i wykorzystywaniu największego w województwie potencjału dziedzictwa naturalnego i kulturowego Gór Świętokrzyskich, które stanowią niezaprzeczalny kapitał województwa świętokrzyskiego. W ramach przedsięwzięcia powstanie między innymi Centrum Edukacji Przyrodniczej ŚPN, realizowane będą także działania poprawiające ochronę ekosystemów leśnych m.in. przez właściwe ukierunkowanie ruchu turystycznego, zwiększające dostępność zasobów przyrodniczych obszaru Gór Świętokrzyskich, w tym dla osób o zmniejszonej mobilności (np. wieża obserwacyjna, galeria widokowa). Kontynuowane będą także prace na obiektach dziedzictwa kulturowego, w tym Sanktuarium Relikwii Drzewa Krzyża Świętego. Zostanie stworzony rozpoznawalny schemat szlaku głównego i szlaków uzupełniających, zostaną zagospodarowane punkty węzłowe, przystosowane zostaną trasy turystyczne m.in. poprzez tworzenie publicznej ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej Gór Świętokrzyskich i dostosowanie ich do ruchu rowerowego. Przedsięwzięcie obejmie również budowanie klimatu turystycznego w miejscowościach pełniących funkcje centrów

turystycznych: Nowa Słupia, Huta Szklana, Święta Katarzyna/Krajno oraz wzmocnienie potencjału turystycznego w głównych miejscowościach obsługi ruchu turystycznego: Nowa Słupia, Święta Katarzyna, Huta Szklana, Krajno, Zagnańsk, Ciekoty, Bodzentyn, Cedzyna, Suchedniów, Kałków, Łączna, Waśniów, Łagów.

- ✚ **ECB 3.0 - Kraina Bajki** – przedsięwzięcie stanowiące trzeci etap rozwoju i rozbudowy Europejskiego Centrum Bajki w Pacanowie. Koncepcja ECB 3.0 zakłada utworzenie, na 6-hektarowej działce po byłej cegielni, Krainy Bajki z parkiem edukacji i zabawy, łowiskami, parkingami i hotelem. Planowane przedsięwzięcie będzie łączyć formułę literacką z etnograficznym kolorytem bajek europejskich. Znajdą się w nim bajkowe miasteczka, wioski i krainy zamieszkałe przez bohaterów bajek europejskich.
- ✚ **Utworzenie parku kulturowego obejmującego Region Prehistorycznego Górnictwa Krzemienia Pasiastego** wraz ze strefami buforowymi jest krokiem na rzecz ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych Krzemionkowskiego Regionu Pradziejowego Górnictwa Krzemienia Pasiastego, wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Głównym jego celem jest stworzenie lepszej i skuteczniejszej ochrony rejonu pradziejowego górnictwa krzemienia w okolicach i otoczeniu Krzemionek. Utworzenie parku kulturowego jest również obowiązkiem wynikającym z wpisu na listę UNESCO. Planowany park ma powstać na obszarze trzech gmin: Bodzechów, Ćmielów, Ożarów z odpowiednim spójnym dla całego obszaru planem ochrony.
- ✚ **Utworzenie szlaku turystycznego „Świętokrzyskie Pomniki Historii”** – przedsięwzięcie polegające na wsparciu dla działań samorządów i instytucji w zakresie pozyskiwania tytułu „Pomnika Historii” przez kolejne obiekty zabytkowe na terenie województwa, np. Kolegiata Św. Marcina w Opatowie wraz z odkrytym na tym terenie dziedzictwem Zakonu Templariuszy, Zamek Królewski w Chęcinach czy Archiopactwo Cystersów w Jędrzejowie.
- ✚ **Utworzenie szlaku turystyki postindustrialnej „Żelazne Doliny”** – przedsięwzięcie, którego celem jest wytyczenie szlaku przebiegającego przez północną część województwa od Maleńca aż do Krzemionek, co pozwoli na stworzenie podstawy dla działań zmierzających do wygenerowania bardzo atrakcyjnej oferty turystyki kulturowej. Dzięki połączeniu poszczególnych obiektów przemysłowych leżących w powiatach koneckim, skarżyskim, starachowickim i ostrowieckim podkreślone zostanie znaczenie założeń produkcyjnych Staropolskiego Okręgu Przemysłowego. Ważnym elementem będzie również wyeksponowanie przyrodniczego kontekstu założeń przemysłowych, takich jak pofabryczne zbiorniki wodne i pozostałości układów hydrotechnicznych (kanały, upusty, tamy), czy lasy, służące jako rezerwuar paliwa hutniczego. W ramach przedsięwzięcia stworzony zostanie m.in. szlak rowerowy i spływ kajakowy na odcinkach rzek Czarnej i Kamiennej.
- ✚ **Wykorzystanie zasobów dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego na obszarze Geoparku Świętokrzyskiego dla budowy i wzmocnienia marki terytorialnej aspirującej do UNESCO.** Projekt „Geopark Świętokrzyski” stanowi inicjatywę partnerską pięciu gmin Kieleckiego Obszaru Funkcjonalnego (Kielce, Chęciny, Morawica, Sitkówka-Nowiny i Piekoszów) zrzeszonych w Stowarzyszeniu Gmin „Geopark Świętokrzyski” mającym na celu wejście do Globalnej Sieci Geoparków UNESCO i uzyskanie certyfikatu tej organizacji dla Geoparku. Przedsięwzięcie wpisuje się w długofalową strategię rozwoju Geoparku Świętokrzyskiego jako marki terytorialnej bazującej na unikatowych zasobach lokalnego dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego oraz wykorzystującej potencjał społeczności lokalnej.

PRZEDSIĘWZIĘCIA STRATEGICZNE W RAMACH CELU 2. - PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION

Świętokrzyskie zasoby wody

Biorąc pod uwagę negatywne skutki zmian klimatycznych, coraz częstsze występowanie zjawisk atmosferycznych takich jak susza czy deszcze nawalne, niezbędne jest podejmowanie działań mających na celu podniesienie poziomu retencji wód w regionie.

W obszarze tym kluczowe będą następujące inwestycje planowane do realizacji przez Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie:

- ✚ **Zrównoważony rozwój gospodarczy zlewni rzeki Nidy w związku z obszarami Natura 2000 – etap I**, którego celem jest zwiększenie naturalnej retencji zlewniowej i dolinowej rzeki Nidy, poprawa zakłóconych stosunków wodnych, osiągnięcie i zachowanie dobrego stanu/potencjału ekologicznego wód oraz osiągnięcie i zachowanie dobrego stanu chemicznego wód ze szczególnym uwzględnieniem obszarów Natura 2000 i innych form ochrony przyrody.
- ✚ **Budowa zbiornika wodnego Wierna Rzeka na rzece Łososinie na terenie gmin Łopuszno, Piekoszów i Strawczyn**, którego głównymi funkcjami będą przede wszystkim: retencja, ochrona przed skutkami suszy i występowaniem niedoborów wody oraz ochrona przeciwpowodziowa, poprzez zapewnienie stałej rezerwy powodziowej, spłaszczeniu fali oraz zabezpieczeniu terenów położonych w dolnym biegu rzeki przed zalaniem.
- ✚ **Zabezpieczenie przeciwpowodziowe m. Ostrowiec Świętokrzyski gm. Ostrowiec Świętokrzyski oraz gm. Bodzechów w oparciu o regulację rzeki Modły, z wykorzystaniem istniejącego zbiornika w Częstocicach jako polderu zalewowego do redukcji fali powodziowej**, którego celem jest stworzenie systemu retencji wód z siecią zbiorników z rezerwą powodziową.
- ✚ **Modernizacja i ochrona przed powodzią węzła nowokorczyńskiego**, którego celem jest ochrona terenów objętych projektem przed wodami cofkowymi z Wisły, poprawa warunków gruntowo – wodnych oraz estetyki i funkcjonalności, zmiana sposobu użytkowania terenów, wzrost aktywności gospodarczej przyległego terenu.
- ✚ **Zabezpieczenie przeciwpowodziowe w zlewni Nidzicy**, które ma na celu ochronę ludności i mienia przed powodzią, a także poprawę warunków gruntowo – wodnych, zmianę sposobu użytkowania terenów, poprawę estetyki i funkcjonalności, wzrost aktywności gospodarczej przyległego terenu.

Ponadto:

- ✚ **Budowa zbiornika wodnego Bzin na rzece Kamienna w Skarżysku – Kamiennej**, którego głównymi funkcjami będą przede wszystkim: retencja, ochrona przed skutkami suszy i występowaniem niedoborów wody oraz ochrona przeciwpowodziowa, poprzez zapewnienie stałej rezerwy powodziowej, spłaszczenia fali oraz zabezpieczenia terenów położonych w dolnym biegu rzeki przed zalaniem. Obok spełniania powyższych funkcji, zalew będzie również przestrzenią rekreacyjną, co znacznie zwiększy atrakcyjność północnej części województwa świętokrzyskiego pod kątem turystyki.

Samorząd Województwa za istotne uznaje również podejmowanie działań ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów związanych z nagłymi zjawiskami suszy, skutkami nawalnych deszczy, zwiększenie naturalnej retencji i powtórnego wykorzystania wód poprzez stosowanie odpowiednich rozwiązań, a także wspieranie lokalnych inicjatyw w zakresie małej retencji. Kierunki działań i zakres przedsięwzięć zostaną określone w aktualizacji „Programu małej retencji dla województwa świętokrzyskiego”.

Rozwój świętokrzyskich tras rowerowych

W ramach celu 2. Samorząd Województwa będzie promował rozwiązania infrastrukturalne ukierunkowane na promocję transportu niskoemisyjnego. Kluczowe przedsięwzięcie w tym obszarze będzie dotyczyło rozwoju tras rowerowych w regionie świętokrzyskim, które uzupełnią istniejącą infrastrukturę w tym zakresie. Priorytetowe trasy do realizacji to: Eurovelo 11, Wiśłana Trasa Rowerowa, oraz trasy regionalne przede wszystkim na Ponidziu i w Górach Świętokrzyskich oraz dalszy rozwój Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo.

Budowa regionalnych tras rowerowych na obszarach województwa świętokrzyskiego najbardziej atrakcyjnych turystycznie to element służący poprawie bezpieczeństwa zarówno mieszkańców, jak i turystów korzystających z tego środka transportu. Budowa wysokiej jakości tras, odseparowanych od dróg publicznych (wraz z niezbędną infrastrukturą) to również odpowiedź na rosnące zainteresowanie mobilnością rowerową mieszkańców i turystów, poprawa dostępności rowerowej regionu, zwiększenie popularności i ilości osób korzystających z niskoemisyjnych środków transportu, ochrona środowiska oraz propagowanie zdrowego, aktywnego stylu życia. To także niezwykle istotny element pobudzający przedsiębiorczość lokalną związaną z usługami skierowanymi do rowerzystów np. rozwój obiektów noclegowych w tym agroturystyki, obiektów gastronomicznych, wypożyczalni i serwisów rowerowych oraz element podnoszący jakość życia społeczeństwa.

Czysta Energia dla Świętokrzyskiego

Samorząd Województwa Świętokrzyskiego, stawiając za cel rozwój regionu w kierunku przyjaznego i bezpiecznego dla środowiska miejsca do życia, będzie wspierał i promował inwestycje w zakresie modernizacji lub budowy źródeł wykorzystujących energię odnawialną. Analizując zgłoszone propozycje projektów strategicznych, dostrzec można ogromne zainteresowanie świętokrzyskich samorządów inwestycjami w zakresie termomodernizacji budynków użyteczności publicznej, montażu pomp ciepła i instalacji fotowoltaicznych na budynkach użyteczności publicznej i budynkach mieszkalnych, a także budowy farm fotowoltaicznych. Wspierane będą przedsięwzięcia mające na celu wzrost wytwarzania i użycia energii odnawialnej, ukierunkowane na poprawę efektywności energetycznej, a także działania mające na celu stworzenie systemu wsparcia dla MŚP w celu zmniejszenia energochłonności produkcji oraz poprawy efektywności energetycznej przedsiębiorstw na terenie regionu świętokrzyskiego. Samorząd Województwa będzie również promował tworzenie partnerstw (w tym klastrów energii) na rzecz rozwoju innowacyjnych rozwiązań energetycznych, wspierał organizację wydarzeń propagujących ekologię oraz istniejące programy środowiskowe poprzez kampanie medialne, zwłaszcza w małych miejscowościach.

Mając na uwadze poprawę jakości powietrza w województwie świętokrzyskim należy zintensyfikować działania polegające na likwidacji nisko sprawnych źródeł ciepła i podłączeniu budynków do istniejących sieci ciepłowniczych lub gazowych, bądź ich wymianę na ekologiczne.

W ramach tego obszaru wyróżnić należy projekty planowane do realizacji przez Enea Elektrownia Połaniec S.A.:

- **Dostosowanie EEP do wymagań Pakietu Zimowego**, którego celem jest dostosowanie Enea Elektrownia Połaniec do wymagań Pakietu Zimowego i osiągnięcia poziomu emisji CO₂<550kg/MWh. Zakres projektu obejmuje między innymi modernizację i rozbudowę istniejącej instalacji podawania biomasy do bloków energetycznych oraz modernizację „dedykowanych” zespołów młynowych pozwalającą na pracę na strudze paliwa w postaci 100% biomasy poza leśnej.

- ✚ **Enea 40 PV**, którego celem jest budowa instalacji fotowoltaicznych o łącznej mocy 40 MW w celu zwiększenia produkcji energii z OZE, a także zdobycie kompetencji w realizacji oraz eksploatacji takich źródeł OZE.
- ✚ **Konwersja bloku nr 1 w Enea Elektrownia Połaniec na blok zero lub niskoemisyjny**, którego celem jest spełnienie wymagań Pakietu Zimowego (emisja CO₂ < 550 kg/MWh), co umożliwi udział bloku w Rynku Mocy oraz Aukcjach OZE, wykorzystanie dostępnego paliwa różnych rodzajów biomasy oraz przystosowanie bloku do przyszłych wymogów ochrony środowiska.

Wśród innych projektów skoncentrowanych na ochronę czystego powietrza, wolnego od niebezpiecznych i szkodliwych związków dla zdrowia można wymienić następujące przedsięwzięcia:

- ✚ **Zielona energia dla Ponięcia** – przedsięwzięcie, które zakłada wszelkie działania zmniejszające zużycie energii/ciepła i służące zachowaniu czystego środowiska na obszarze OSI Ponięcia (obszar chroniony i chronionego krajobrazu – Natura 2000), w tym zastosowanie rozwiązań opartych na odnawialnych źródłach energii, m.in. systemy fotowoltaiczne, kolektory słoneczne, pompy ciepła, budownictwo energooszczędne i pasywne (zielone i białe certyfikaty).
- ✚ **Zintegrowany system ograniczenia niskiej emisji stymulujący rozwój obszaru Gór Świętokrzyskich**. Założeniem działań projektowych jest ograniczenie lub całkowite wyeliminowanie problemu niskiej emisji z obszaru gmin Gór Świętokrzyskich m.in. poprzez zwiększenie liczby zmodernizowanych źródeł ciepła oraz wybudowanych jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE. Prowadzone działania wpłyną na lepszą jakość powietrza, wzrost atrakcyjności regionu dla potencjalnych turystów i nowych mieszkańców, co z kolei wpłynie na rozwój przedsiębiorczości, a tym samym na rozwój całego obszaru Gór Świętokrzyskich.

Świętokrzyska gospodarka odpadami

Jakość środowiska naturalnego, który stanowi kluczowy kapitał regionu, w dużym stopniu zależy od gospodarki odpadami i obiegu surowców w gospodarce. Pomimo systematycznej poprawy w zakresie gospodarowania odpadami, nadal niezbędne są działania na rzecz podniesienia jego efektywności. Samorząd Województwa będzie wspierał inwestycje dotyczące budowy lub modernizacji systemów selektywnego zbierania odpadów komunalnych, wdrażania nowoczesnych rozwiązań w celu unieszkodliwiania odpadów oraz likwidacji nielegalnych składowisk. Konieczne jest również promowanie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ), w tym w szczególności projektowanie niskoodpadowych technologii produkcji oraz wdrażanie efektywnych ekonomicznie technologii odzysku. Tworzenie nowych produktów i procesów produkcyjnych w ramach koncepcji GOZ jest szansą na zwiększenie innowacyjności przedsiębiorstw oraz podniesienie konkurencyjności gospodarki nie tylko krajowej, ale także regionalnej. Dodatkowo koncepcja gospodarki o obiegu zamkniętym wpisuje się w politykę środowiskową i gospodarczą Unii Europejskiej i jest odpowiedzią na wzrastające zapotrzebowanie na rozwój nauki z zakresu nowych uregulowań i procesów zachodzących w gospodarce. Dlatego też jest to jeden z kierunków rozwoju dla województwa, na który samorząd województwa chce położyć zwiększony nacisk i podkreślić jako nowy model gospodarczy, łączący ze sobą kwestie środowiskowe oraz ekonomiczno-społeczne.

Regionalna infrastruktura na rzecz oczyszczania ścieków komunalnych

Głównym źródłem zanieczyszczenia wód powierzchniowych są ścieki komunalne i przemysłowe, a także spływy obszarowe z terenów rolniczych. Region świętokrzyski charakteryzuje wyjątkowo niski odsetek osób korzystających z oczyszczalni ścieków (w 2018 r. z oczyszczalni korzystało zaledwie 64% ludności – przedostatnie miejsce w kraju). Samorząd Województwa widzi konieczność podjęcia szerokich działań na rzecz modernizacji i rozwoju regionalnej infrastruktury kanalizacyjnej i systemów oczyszczania ścieków. Jednocześnie, biorąc pod uwagę sytuację demograficzną oraz wysoką wartość tego typu inwestycji, na terenach, gdzie budowa sieci jest ekonomicznie nieopłacalna, promowane będzie zastosowanie nowoczesnych rozwiązań technologicznych w procesie oczyszczania ścieków.

PRZEDSIĘWZIĘCIA STRATEGICZNE W RAMACH CELU 3.

- WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI

Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych oraz nierównościami terytorialnym to wyzwanie, które podejmuje Samorząd Województwa Świętokrzyskiego, stawiając sobie za cel stworzenie wspólnej przestrzeni dla wszystkich mieszkańców regionu. Oznacza to przede wszystkim podjęcie takich działań, które spowodują zatrzymanie niekorzystnych trendów, a szczególnie emigracji młodego pokolenia. Z uwagi na skalę prognozowanego spadku populacji regionalnej, ma to zasadnicze znaczenie dla województwa świętokrzyskiego. Działania związane z osiedlaniem się nowych mieszkańców w województwie powinny wiązać się z poprawą jakości usług publicznych, w tym usług z zakresu edukacji i kultury, zdrowia i polityki społecznej kultury fizycznej i rekreacji oraz zagospodarowania czasu wolnego.

Świętokrzyskie dla edukacji

W Świętokrzyskim istnieje potencjał bazy edukacyjnej umożliwiający kształcenie na wszystkich poziomach, w tym zawodowym i technicznym. Wciąż jednak dużym problemem jest niedostosowanie infrastruktury, zwłaszcza w szkołach zawodowych, do potrzeb zmieniającego się i wymagającego rynku pracy. Dostęp do nowoczesnych maszyn i technologii w procesie kształcenia zawodowego Samorząd Województwa uznaje za jeden ze strategicznych elementów.

Kształcenie i wychowanie społeczności lokalnej z województwa świętokrzyskiego w duchu poszanowania środowiska przyrodniczego i kulturowego jest jednym z bardziej istotnych działań dla ochrony i zachowania naszych regionalnych zasobów dla przyszłych pokoleń. Ważnym elementem tego segmentu edukacji jest również promocja postaw obywatelskich i patriotycznych wynikających ze specyfiki historycznej i doświadczeń dziejowych naszego regionu. Elementy te powinny znaleźć się w działaniach edukacyjnych szkół i organizacji pozarządowych.

Konieczny jest również rozwój idei kształcenia się przez całe życie oraz oferty edukacji formalnej i pozaformalnej ukierunkowanej na podniesienie kompetencji kluczowych osób dorosłych, zwłaszcza na obszarach wiejskich.

Poprzez poznawanie dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego rozwijane będą kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej w szczególności wśród najmłodszych pokoleń mieszkańców regionu. Otwarta edukacja środowiskowa umożliwi uczenie się w terenie, poprzez obserwacje, eksperymenty i twórcze działania. Cenną wartością otwartej edukacji środowiskowej jest współpraca pomiędzy wieloma różnymi instytucjami działającymi na rzecz edukacji ekologicznej, środowiskowej, zdrowotnej, obywatelskiej przy współpracy wielu interesariuszy.

Kolejnym obszarem wymagającym niewątpliwie interwencji jest infrastruktura informatyczna w szkołach. W celu polepszenia jakości edukacji należy wzmocnić szkoły zarówno pod względem infrastrukturalnym (doposażenie w sprzęt informatyczny), jak i dostępności do usług edukacyjnych oferujących możliwość kształcenia na odległość.

Szczególny nacisk należy położyć na kompetencje językowe, cyfrowe i matematyczno- przyrodnicze oraz kształtowanie umiejętności dbania o zdrowie własne i innych ludzi. W tym kontekście jednym z najważniejszych elementów byłoby opracowanie i wdrożenie w regionie systemu edukacji dwujęzycznej od najmłodszych lat, natomiast wzmocnienie procesu edukacji zdrowotnej usprawni nabywanie kompetencji, które są niezbędne do odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym.

W ramach tego obszaru wyróżnić należy następujące przedsięwzięcia:

1. Świętokrzyski program stypendialny dla studentów kierunków istotnych dla rozwoju gospodarki regionu,
2. Świętokrzyski program stypendialny dla uczniów liceów ogólnokształcących,
3. Świętokrzyski program stypendialny dla uczniów szkół zawodowych,
4. Kultura dwujęzyczności,
5. Edukacja regionalna – wzmocnienie tożsamości regionalnej mieszkańców województwa świętokrzyskiego,
6. Edukacja zdrowotna – kształtowanie nawyku (podstaw) dbałości o zdrowie oraz umiejętności tworzenia zdrowego środowiska,
7. Świętokrzyska edukacja zawodowa.

Zdrowe Świętokrzyskie

Samorząd województwa dostrzega potrzebę wsparcia przedsięwzięć, które w kompleksowy i skoordynowany sposób wpłyną na poprawę dostępu do usług zdrowotnych, opiekuńczych profilaktycznych.

W związku ze zmianami demograficznymi, a co za tym idzie postępującym procesem starzenia się społeczeństwa, bardzo ważne jest dopasowanie działań do istniejących potrzeb. Konieczne jest tworzenie placówek opieki całodobowej, placówek opieki dziennej i profilaktyki niesamodzielności.

Wobec rosnącej liczby osób cierpiących na zaburzenia psychiczne, należy dążyć do poprawy dostępności usług w zakresie opieki psychoterapeutycznej i psychiatrycznej, w szczególności skierowanej do dzieci i młodzieży.

Wśród inwestycji w ramach tego obszaru można wyróżnić:

- **Regionalne Centrum Rehabilitacji dla Osób z Niepełnosprawnością**, które będzie specjalizowało się w innowacyjnych metodach rehabilitacji osób z uszkodzonym rdzeniem kręgowym. Ośrodek będzie jedynym miejscem, w którym osoby po urazach kręgosłupa znajdą szybką i kompleksową opiekę lekarską, rehabilitacyjną oraz psychologiczną.
- **Powstanie Świętokrzyskiego Ośrodka Badań Klinicznych** w Regionalnym Centrum Naukowo-Technologicznym w Podzamczu Chęcińskim, zapewniającego kompleksową ochronę zdrowia, oferując pacjentom dostęp do najnowocześniejszych terapii w warunkach spełniających najwyższe standardy. Celem projektu jest stworzenie warunków do realizacji nowoczesnego i skutecznego leczenia oraz podniesienia poziomu wykształcenia i kompetencji kadr medycznych.

Świętokrzyska ekonomia społeczna

Ekonomia społeczna i solidarna odgrywa kluczową rolę w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu poprzez tworzenie miejsc pracy oraz prowadzenie działań reintegracyjnych wobec najbardziej wykluczonych mieszkańców województwa świętokrzyskiego. Sprawnie działające podmioty ekonomii społecznej i solidarnej oraz Przedsiębiorstwa Społeczne, tworzące stabilne miejsca pracy dla osób z niepełnosprawnościami, długotrwale bezrobotnych oraz zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym stanowią ważny element reintegracji zawodowej dla tych osób, pozwalający im na podjęcie pracy i przygotowujących do wejścia na otwarty rynek pracy. Równocześnie sprawnie działające podmioty ekonomii społecznej i solidarnej mogą być kluczowym partnerem dla JST jako realizator usług społecznych, w szczególności związanych ze starzeniem się społeczeństwa, wsparciem dla osób z niepełnosprawnościami czy koniecznością rozwoju usług z obszaru edukacji przedszkolnej czy opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. Ekonomia społeczna i solidarna może być również istotnym elementem kreowania gospodarki regionalnej m.in. poprzez udział w: budowaniu gospodarki obiegu zamkniętego oraz pełnić dużą rolę na obszarach wiejskich w zakresie rozwoju rolnictwa społecznego (gospodarstwa opiekuńcze, przedsięwzięcia sieciujące, kooperatywy, grupy producentów, itp.), jak również w procesach rewitalizacji.

Założeniem realizowanego od kilku lat przedsięwzięcia jest konsekwentny rozwój sektora ekonomii społecznej i solidarnej (w szczególności przedsiębiorczości społecznej) oraz budowanie współpracy międzysektorowej z udziałem różnych środowisk, w tym: Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej, instytucji pomocy i integracji społecznej, administracji publicznej, przedsiębiorców i środowiska naukowego.

Kulturalne Świętokrzyskie

Szeroka oferta i dostęp do infrastruktury kultury, wzmacniają poczucie wspólnoty lokalnej oraz zachęcają do osiedlenia się, a tym samym ograniczają zjawisko depopulacji. Samorząd Województwa widzi potrzebę rozwoju infrastruktury sprzyjającej rozwojowi społecznemu, co z kolei zwiększyłoby atrakcyjność lokalizacyjną działalności firm rozwiniętych technologicznie, a tym samym wpłynęłoby korzystnie na rozwój regionalnej gospodarki. Ponadto wzmocnienie potencjału kulturowego województwa zwiększy udział mieszkańców w ofercie dotyczącej spędzania czasu wolnego.

W szczególności dotyczy to organizacji czasu wolnego młodych osób ze szczególnym uwzględnieniem aktywności kulturalnej, społecznej, artystycznej i sportowej. W związku z tym zasadnym byłoby stworzenie kalendarza wydarzeń oraz organizacja ponadregionalnych, cyklicznych imprez i eventów propagujących dziedzictwo naturalne i kulturowe. Działania te są ściśle powiązane ze zwiększeniem dostępności do infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej dlatego też Samorząd Województwa uznał za istotne uwzględnienie tego aspektu w planach strategicznych.

Świętokrzyskie aktywne i zdrowe

Poprawa stanu zdrowia społeczności jest wyzwaniem, które stoi przed każdym regionem. Aktywność fizyczna pozytywnie wpływa na zdrowie, stwarza warunki do budowy kapitału społecznego i jest potencjałem do kształtowania postaw prospołecznych i prozdrowotnych.

Samorząd Województwa widzi potrzebę podjęcia szerokich działań polegających na zwiększeniu uczestnictwa mieszkańców w różnych formach aktywności ruchowej, współzawodnictwa sportowego

oraz akcjach profilaktycznych i szkoleniowych, które będą wspierać rozwój fizyczny i emocjonalny. Potencjał społeczny sportu może być wykorzystywany w procesach integracji, resocjalizacji oraz oddziaływania na grupy zagrożone wykluczeniem. Poprzez rozwój infrastruktury użyteczności publicznej, realizację projektów z nią związanych, zwiększone zostaną możliwości upowszechniania aktywności fizycznej oraz promocja zdrowego i aktywnego stylu życia. Dostęp do atrakcyjnej oferty spędzenia wolnego czasu poprzez wydarzenia sportowe, które popularyzują aktywność ruchową oraz oddolna aktywizacja społeczeństwa będzie pozytywnie wpływać na poziom życia mieszkańców regionu. Stypendia sportowe będą narzędziem pomagającym wyrównywać szanse młodych ludzi i promującym najlepszych sportowców. Tworzenie przyjaznego środowiska oraz kształtowanie nawyków systematyczności zoptymalizuje proces profesjonalizacji kadry sportowej.

Świętokrzyskie dla młodzieży

Rozwój społeczny i gospodarczy regionu w dużym stopniu zależy od aktywności społecznej młodych ludzi, która daje szansę nabycia i rozwinięcia wielu umiejętności, w szczególności współpracy w grupie, kreatywności, przedsiębiorczości oraz odpowiedzialności za lokalną wspólnotę. Samorząd województwa świętokrzyskiego będzie wspierał działania stwarzające młodym ludziom możliwości rozwoju poprzez realizowanie projektów ukierunkowanych na wzmocnienie ich kompetencji, postaw liderkich i zdobywanie nowych doświadczeń. Konieczne jest budowanie wśród świętokrzyskiej młodzieży poczucia przynależności i identyfikacji z regionem poprzez wsparcie inicjatyw podejmowanych przez nich w ramach organizacji pozarządowych. Dzięki temu będą oni bardziej utożsamiać się z terenem, na którym działają, a w konsekwencji pozostaną w swojej małej ojczyźnie. Ważne jest, aby młodzi mieszkańcy województwa poszerzali wiedzę na temat swojego miejsca pochodzenia, co z pewnością wpłynie na podniesienie poziomu świadomości i identyfikacji młodzieży z regionem. W tym celu powinna zostać stworzona oferta turystyczna dla szkół.

Niezbędne jest wspieranie rozwoju młodzieżowej kultury poprzez tworzenie mechanizmów grantowych, które pozwalałyby na przeprowadzenie niewielkich inicjatyw twórczych. Konieczne jest sprawne działanie i promowanie istniejących systemów finansowych, czyli stypendiów, które nie ograniczałyby się do krótkotrwałej pomocy, ale byłyby wsparciem w przechodzeniu z poziomu amatorskiego do profesjonalnego. Promowanie powszechności uczestnictwa w kulturze, zwiększyłyby liczbę młodzieży zainteresowanej wydarzeniami kulturalnymi, dlatego należy stwarzać przestrzenie, w których młodzi będą czuć się swobodnie.

Od 2018 r. działa Młodzieżowy Sejmik Województwa Świętokrzyskiego. Gremium to ma charakter inicjatywny, wnioskodawczy i konsultacyjno-doradczy dla organów Samorządu Województwa Świętokrzyskiego. Młodzieżowi radni (przedstawiciele młodzieżowych rad, samorządów uczniowskich i studenckich oraz organizacji pozarządowych działających na rzecz młodzieży) zwracają uwagę na konieczność podjęcia działań na rzecz zwiększenia społecznego zaangażowania młodzieży w regionie. W tym celu niezbędne jest przygotowanie dokumentu o charakterze programowym, będącym aktualizacją opracowania „Świętokrzyskie dla młodych. Kierunki wspierania aktywności społecznej młodzieży województwa świętokrzyskiego na lata 2017-2020”.

Istotnym jest, by jak najwięcej samorządów uczniowskich w województwie korzystało z możliwości współpracy z trzema grupami podmiotów: organizacjami pozarządowymi, lokalnymi przedsiębiorcami czy też z centrami koordynującymi akcje wolontariatu. Młodzieżowe rady gmin i miast województwa świętokrzyskiego wyrażają potrzebę stałej współpracy i wsparcia merytorycznego oraz widzą potrzebę opracowania pełnej diagnostyki prawidłowego funkcjonowania młodzieżowych rad. Konieczne jest organizowanie cyklicznych konferencji skierowanych do przedstawicieli młodzieżowych rad i ich opiekunów, a także przeprowadzanie

regularnych szkoleń, będących impulsem do dalszych działań dla lokalnych reprezentantów młodzieży. Młodzieżowe Rady w celu usprawnienia swoich działań powinny prowadzić regularną współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi poprzez udział w szkoleniach, konsultacje oraz wymianę dobrych praktyk.

Rozwijane powinny być dotychczas realizowane programy dedykowane młodym ludziom, takie jak „Mania Działania”, Świętokrzyski Program Rozwoju Liderów „Liderzy dla młodzieży”, które przyczyniają się do wzrostu aktywności młodzieży w społecznościach lokalnych, motywują do działania, pomagają rozwiązywać codzienne problemy, z jakimi borykają się grupy młodzieżowe. Istotnym czynnikiem jest podniesienie kompetencji liderów młodzieżowych oraz zapewnienie mechanizmu wsparcia merytorycznego i finansowego w celu usprawnienia działalności grup młodzieżowych. Przyczyni się do wzrostu realizowanych przez młodzież inicjatyw społecznych w regionie. Zostaną podniesione kompetencje osób dorosłych bezpośrednio pracujących z młodzieżą oraz na rzecz młodzieży. Dzięki temu, młodzi ludzie doświadczą profesjonalnego wsparcia w rozwoju swoich kompetencji społecznych i obywatelskich, inicjatywności, a tym samym zwiększy się poziom społecznego zaangażowania młodzieży. Rozwinięte mechanizmy informowania o pozyskiwaniu środków przyczynią się zarówno do zwiększenia zainteresowania, jak i do wzrostu różnorodności realizowanych przedsięwzięć. Należy wspierać okresowy i prosty formalnie system wsparcia, jakim jest wyżej wymieniony program grantowy „Mania Działania”, który umożliwia przeprowadzanie niewielkich inicjatyw twórczych przez osoby lub grupy osób, które charakteryzują się potencjałem.

Młodzieżowy Sejmik widzi również potrzebę promocji przedsiębiorczości wśród młodych ludzi, wsparcie i doradztwo w działaniach związanych z założeniem firmy. Wskazana jest ścisła współpraca środowiska akademickiego z otoczeniem biznesowym i parkami technologicznymi, która przyczyniłaby się do podniesienia znajomości lokalnego rynku pracy wśród studentów. System i metody pracy są niejednokrotnie przestarzałe, a młodzi ludzie nie mogą wykazać się innowacyjnymi rozwiązaniami przez ich niewystarczającą powszechność. Zwraca się uwagę na konieczność zwiększenia liczby miejsc pracy, z uwzględnieniem pracowników – absolwentów szkół zawodowych czy techników, zachęcenie inwestorów spoza województwa do umiejscowienia na terenie regionu świętokrzyskiego swoich fabryk czy zakładów pracy.

Aby sprostać tak zidentyfikowanym potrzebom, konieczne jest zapewnienie koordynacji działań poprzez powołanie przy Przewodniczącym Sejmiku Rzecznika Młodzieży Województwa Świętokrzyskiego. Do jego najważniejszych zadań będzie należało:

- Inicjowanie i wspieranie tworzenia systemowych rozwiązań na poziomie regionu służących zwiększeniu aktywności społecznej młodzieży;
- Merytoryczne wsparcie działalności Młodzieżowego Sejmiku;
- Promocja pozytywnych przykładów aktywności młodzieży w regionie (m.in. organizacja wspólnie z Młodzieżowym Sejmikiem konkursu mającego na celu uhonorowanie osób, które pomimo młodego wieku, mogą pochwalić się sukcesami w prowadzeniu własnego biznesu);
- Angażowanie młodzieży w działania samorządu województwa w obszarze współpracy zagranicznej. Wymiany międzynarodowe młodzieży, spotkania, debaty, mają na celu przybliżenie problematyki współpracy rozwoju gospodarczego, społecznego i turystycznego oraz zachęcenie młodych ludzi do aktywności społecznej. Młodzież powinna mieć możliwość poznawania innych kultur poprzez dostosowane do ich potrzeb oraz wieku programy współpracy międzynarodowej oraz wymiany. Zostaje przez to zwiększona możliwość kontaktu z decydentami. Ważne jest włączenie młodzieży w międzynarodowy wolontariat i akcje humanitarne w celu ich upowszechnienia.

Rozwój krajowej infrastruktury drogowej w regionie świętokrzyskim

Wspólnota i bezpieczna przestrzeń, które łączą ludzi to także przeciwdziałanie wykluczeniu komunikacyjnemu. To wyzwanie, które Samorząd Województwa podejmuje stawiając sobie za cel rozwój infrastruktury tworzącej warunki swobodnego dostępu do usług i dóbr, przemieszczania się mieszkańców i wsparcia rozwoju innowacyjnej gospodarki. Poprawa infrastruktury transportowej i informatycznej, umożliwiającej różne formy aktywności „na odległość”, to kolejny ważny element zwiększający atrakcyjność migracyjną mieszkańców województwa oraz kolejne wyzwanie dla Samorządu Województwa.

Spośród identyfikowanych w tym zakresie potrzeb można wymienić projekty strategiczne, ukierunkowane na **budowę lub przebudowę odcinków dróg krajowych i ekspresowych**. Do najważniejszych należą:

- ✚ **Budowa drogi S74 Sulejów-Przełom/Mniów-Kielce-Opatów-Nisko**, która jest uwzględniona w kompleksowej sieci dróg TEN-T i połączy węzeł komunikacyjny autostrad A1 z A2 przez S12 z przejściami granicznymi z Ukrainą (autostrada A4) i Słowacją (S19).
- ✚ **Rozbudowa DK 73 na odcinku granicy miasta Kielce - granicy województwa świętokrzyskiego (Szcucin) wraz z budową obwodnic miejscowości Morawica, Wola Morawicka, Chmielnik i Busko-Zdrój oraz dostosowaniem istniejącego ciągu do parametrów drogi klasy GP**, której realizacja usprawni połączenie na kierunku północ - południe dla ruchu ponadlokalnego i regionalnego pomiędzy Kielcami a Tarnowem oraz znacząco wpłynie na poprawę bezpieczeństwa w korytarzu **DK 73**. Inwestycja będzie mieć strategiczne znaczenie w świetle koncepcji utworzenia strefy inwestycyjnej (Specjalnej strefy ekonomicznej) na obszarze ponad 500 ha w miejscowości Obice, gm. Morawica - roboczo nazwanej Świętokrzyskim Okręgiem Przemysłowym.
- ✚ **Rozbudowa DK 77 na odcinku Sandomierz - granica województwa świętokrzyskiego/podkarpackiego**, przyczyni się do usprawnienia ruchu samochodowego w skali kraju oraz w znaczący sposób poprawi połączenia z ważnymi ośrodkami przemysłowymi z terenów przyległych do dorzecza Wisły (Tarnobrzeg, Stalowa Wola, Nisko).
- ✚ **Rozbudowa DK 79 – gr. woj. mazowieckiego –Ożarów – Sandomierz – Samborzec – Koprzywnica – Osiek – Połaniec – Słupia - Nowy Korczyn - Opatowiec – gr. woj. małopolskiego** - przyczyni się do usprawnienia ruchu samochodowego w skali kraju oraz w znaczny sposób poprawi połączenia z ważnymi ośrodkami przemysłowymi z terenów przyległych.
- ✚ **Rozbudowa DK 9 – gr. woj. mazowieckiego – Ostrowiec Św. – Opatów – gr. woj. podkarpackiego wraz z budową obwodnicy Ostrowca, Opatowa i Klimontowa**- przyczyni się do usprawnienia ruchu samochodowego w skali kraju oraz w znaczny sposób poprawi połączenia z ważnymi ośrodkami przemysłowymi z terenów przyległych. Wyprowadzi ruch tranzytowy z centrum Ostrowca i Opatowa.
- ✚ **Rozbudowa DK 78 Moskorzew - Jędrzejów – Chmielnik** - przyczyni się do usprawnienia ruchu samochodowego w skali kraju oraz w znaczny sposób poprawi połączenia z ważnymi ośrodkami przemysłowymi z terenów przyległych.
- ✚ **DK 42 – przebudowa na całej długości drogi na terenie województwa umożliwi skomunikowanie uprzemysłowionej, północnej części województwa z ważnymi węzłami komunikacyjnymi i przyczyni się do rozwoju tej części województwa.**

Rozwój wojewódzkiej infrastruktury drogowej

Wspólnota i bezpieczna przestrzeń, które łączą ludzi to także przeciwdziałanie wykluczeniu komunikacyjnemu. To inwestycje w drogi wojewódzkie stanowią jedno z głównych wyzwań dla rozwoju regionu. Dlatego też poprawa infrastruktury drogowej o charakterze wojewódzkim jest priorytetem dla samorządu województwa. Dzięki takiemu podejściu poprawie ulegnie spójność komunikacyjna i przepustowość dróg podnoszących bezpieczeństwo ruchu drogowego w województwie. Budowa drogowych obejść miast wpłynie na skrócenie czasu przejazdu oraz poprawi funkcjonowanie gmin najbardziej dotkniętych niedogodnościami, które wynikają z ruchu transportowego. Ma to także szczególne znaczenie dla poprawy dostępności do usług publicznych, rynków pracy oraz zwiększenia mobilności mieszkańców w szczególności na terenach słabo dostępnych pod względem transportowym. Wśród przykładów takich przedsięwzięć można wymienić:

Rozbudowę istniejącej sieci dróg wojewódzkich (wraz z budową dróg dla rowerów w uzasadnionych przypadkach) na następujących odcinkach:

- DW 764 Kielce-Raków-Staszów-Połaniec
- DW 728 Jędrzejów – Małogoszcz – Radoszyce – Końskie – Gowarczów
- DW 768 Jędrzejów – Działoszyce – Kazimierza Wielka – granica województwa świętokrzyskiego
- DW 751 Suchedniów – Bodzentyn
- DW 744 Starachowice – Tychów Stary – Mirzec
- DW758 Iwaniska – Klimontów – Koprzywnica
- DW 756 Starachowice – Pawłów – Nowa Słupia – Łągów – Raków – Szydłów
- DW 754 przejście przez m. Ostrowiec Świętokrzyski
- DW 757 Opatów – Iwaniska – Bogoria – Staszów – Stopnica
- DW 745 Masłów – Mąchocice – Radlin
- DW 762 Bocheniec – Małogoszcz
- DW 766 Pińczów – Michałów – Węchadłów
- DW 750 Ćmińsk – Zagnańsk – Barcza
- DW 742 Oksa – Włoszczowa – Kluczewsko – granica województwa świętokrzyskiego

Budowę obwodnic (wraz z budową dróg dla rowerów w uzasadnionych przypadkach) następujących miejscowości:

- m. Nowy Korczyn (DW 973)
- m. Klimontów (DW 758)
- m. Końskie (od DW 728 do DW 749)
- wschodniej obwodnicy Kielc (DW 763)
- m. Nowa Słupia (DW 751)
- m. Radkowic i Brzezina (DW 763)
- m. Końskie cd. (od DW 749 do DK 42)
- m. Gowarczów (DW 728)
- m. Łopuszno (DW 728)
- m. Starachowice (DW 744)
- m. Bodzentyn (DW 752)
- m. Masłów (DW 745)
- m. Morawica (w ciągu DW 766)
- m. Ociesęki i Wólka Pokłonna (DW 764)
- m. Włoszczowa cd. (DW 742)

- m. Michałów (DW 766)
- m. Działoszyce (DW 768)
- m. Skalbmierz i Topola (DW 768)
- m. Łagów (DW 756)
- m. Bogoria (DW 757)
- m. Staszów etap II (DW 757)

✚ Budowę dróg, które wpłyną na poprawę przepustowości dla ruchu tranzytowego oraz przeniesienia ruchu drogowego pomiędzy dzielnicami miasta Kielce na nowoprojektowane odcinki ulic i tym samym odciążenie ulic lokalnych. Wśród przykładów takich inwestycji można wymienić:

- **Budowę nowego przebiegu drogi wojewódzkiej nr 761 i skrzyżowania z drogą wojewódzką nr 762**, która jest ostatnim brakującym elementem przebudowy podstawowego układu komunikacyjnego miasta Kielce w zachodniej części miasta. Celem planowanej inwestycji jest ochrona zabytkowego charakteru Białogonu oraz przeniesienie ruchu tranzytowego i ciężarowego poza obszary zabudowane. Inwestycja wpłynie znacząco na poprawę bezpieczeństwa, umożliwi sprawną komunikację do terenów rozwojowych we wschodniej części miasta oraz skróci połączenie z obwodnicą Kielc w ciągu drogi ekspresowej nr 7.
- **Budowę przedłużenia drogi wojewódzkiej nr 786 w Kielcach**, której zakres obejmuje rozbudowę drogi wojewódzkiej do parametrów drogi dwujezdniowej oraz kontynuację przebiegu drogi o takich parametrach do zachodniej granicy miasta. Wraz z realizacją przedłużenia drogi wojewódzkiej zostaną przebudowane istniejące skrzyżowania oraz powstaną nowe węzły umożliwiające obsługę nowych terenów inwestycyjnych umożliwiając ich przyszłą zabudowę.
- **Przebudowę układu komunikacyjnego w rejonie ul. Malików w Kielcach obejmującą rozbudowę al. Szajnowicza-Iwanowa do parametrów drogi dwujezdniowej (droga wojewódzka nr 786) , budowę ul. Nowa Malików, przebudowę ul. Malików oraz rozbudowę ul. Wystawowej.** Celem realizacji inwestycji jest poprawa dostępności osiedla Ślichowice poprzez wyprowadzenie priorytetów dla komunikacji zbiorowej oraz stworzenie warunków do rozwoju terenów inwestycyjnych w północno-zachodniej części Kielc (Niewachłów). Inwestycja spowoduje poprawę dostępności komunikacyjnej Targów Kielce od strony południowej oraz bezpieczniejsze połączenie zachodnich osiedli mieszkaniowych z węzłem dróg ekspresowych S7 i S74.

Rozwój powiatowej i gminnej infrastruktury drogowej

Wśród głównych czynników rozwoju województwa świętokrzyskiego należy wymienić sprawnie funkcjonujący system komunikacyjny. W tym kontekście szczególne znaczenie ma poprawa dostępności transportowej do usług publicznych, rynków pracy oraz zwiększanie mobilności mieszkańców w obszarach, które są trudno dostępne transportowo. Podejmowane są starania (również w ramach Funduszu Dróg Samorządowych) na rzecz poprawy dostępności, szczególnie obszarów słabo dostępnych komunikacyjnie. W tym kontekście w kolejnych latach, oprócz poprawy wojewódzkiej infrastruktury drogowej, priorytetem będzie budowa dróg powiatowych i gminnych, budowa obwodnic średnich i małych miejscowości, nie tylko w przewidzianym już ciągu dróg krajowych, czy wojewódzkich, ale także dróg powiatowych i gminnych oraz budowa ścieżek rowerowych wzdłuż zarządzanych przez powiat i gminy dróg publicznych.

Inwestycje kolejowe

Poprawie dostępności komunikacyjnej województwa świętokrzyskiego sprzyjają również **inwestycje kolejowe**.

Kluczowymi przedsięwzięciami w tym zakresie są:

✚ Prace na linii kolejowej nr 8 na odcinku Skarżysko-Kamienna – Kielce – Kozłów

Inwestycja ma na celu stworzyć spójne połączenia kolejowe między województwami: mazowieckim, świętokrzyskim i małopolskim oraz skrócenie czasu przejazdu pociągów ze Skarżyska-Kamiennej do Kozłowa oraz w relacjach dalekobieżnych: do Krakowa i Warszawy poprzez zwiększenia prędkości dla pociągów pasażerskich do maksymalnie do 160 km/h, a towarowych do 100 km/h. Inwestycja oznacza również przebudowę peronów celem ich dostosowania do potrzeb podróżnych o ograniczonej mobilności.

✚ Prace na linii kolejowej nr 25 na odcinku Skarżysko-Kamienna – Sandomierz

Realizacja inwestycji ma na celu skrócenie prawie o połowę czasu podróży ze Skarżyska – Kamiennej do Ostrowca Świętokrzyskiego (z 48 min do ok. 26 min). Inwestycja wiąże się również z przebudową peronów celem ich dostosowania do potrzeb podróżnych o ograniczonej mobilności.

✚ Budowa terminalu intermodalnego w Skarżysku-Kamiennej

Województwo świętokrzyskie jest jednym z regionów, w których wciąż nie ma obiektu przestrzennego połączonego z infrastrukturą i właściwą organizacją umożliwiającą przeładunek intermodalnych jednostek transportowych (kontenerów, nadwozi wymiennych i naczep samochodowych) pomiędzy środkami transportu należącymi do różnych gałęzi transportu. Doskonałą lokalizację dla takiej inwestycji stanowi Skarżysko-Kamienna, jako miasto dysponujące rozbudowaną infrastrukturą kolejową, leżące na skrzyżowaniu linii nr 8 (Warszawa – Radom – Skarżysko-Kamienna – Kielce – Kraków) oraz nr 25 (Łódź Kaliska – Skarżysko-Kamienna – Ożarów Cementownia – Dębica). Linie te należą do sieci kompleksowej Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T), która zapewnia spójność inwestycji infrastrukturalnych w Unii Europejskiej. Projekt zakłada powstanie placu przeładunkowego o powierzchni ponad 62,5 tys. m kw., dwóch torów o długości 750 m każdy, dwóch suwnic bramowych oraz dwóch wozów przedsięwziętych do przeładunku kontenerów. Szacunkowy koszt inwestycji, która będzie realizowana w trzech etapach, to ok.150 mln zł. Powstanie terminalu to zwiększenie szybkości dostaw, przerzucenie części transportu z dróg na przewozy kolejowe, a co za tym idzie – czystsze powietrze, mniejsza degradacja dróg, liczby wypadków i ograniczenie poziomu hałasu. To także ogromna szansa na impuls rozwoju gospodarczego Skarżyska– Kamiennej i całego regionu świętokrzyskiego.

✚ Budowa linii kolejowej nr 582 Czarnca - Włoszczowa Północ

Celem budowy linii jest poprawa połączeń kolejowych poprzez umożliwienie bezpośredniego wjazdu pociągów z linii nr 61 na CMK w kierunku północnym i odwrotnie, co pozwoli na 20-30 min skrócenie czasu przejazdu. Usprawni to połączenie między Kielcami a Łodzią oraz zapewni objazd (połączenie Kielc z Warszawą przez Włoszczowę Północ) w przypadku ograniczenia przejezdności linii kolejowej nr 8 Warszawa Zachodnia – Radom – Kraków Główny Osobowy.

✚ Budowa zintegrowanego systemu komunikacyjnego wraz z przejściem pod torami w obrębie dworca kolejowego stacji Skarżysko-Kamienna

Zakres projektu obejmuje budowę tunelu pieszo-rowerowego pod torami w obrębie dworca kolejowego z przebudową wejść na perony oraz przebudową układu komunikacyjnego w rejonie dworca, co w sposób znaczący poprawi dostępność infrastruktury kolejowej dla osób

o ograniczonej mobilności. W ramach niniejszej inwestycji zostanie również zmodernizowany peron nr 1 stacji Skarżysko-Kamienna.

Przebudowa i modernizacja stacji kolejowej Kielce wraz z przyległą infrastrukturą w ramach budowy intermodalnego Regionalnego Centrum Komunikacyjnego w Kielcach (RCK).

Jest to wielozadaniowy projekt o charakterze partnerskim (Gmina Kielce, PKP S.A, PKP PLK S.A.), który zakłada: przebudowę układu torowo-peronowego stacji kolejowej Kielce, budowę nad układem torowo-peronowym parkingu na ok. 300 miejsc postojowych (jednoczesne zadanie peronów) powiązanego komunikacyjnie z placem Niepodległości i ul. Mielczarskiego, przebudowę i modernizację przedpola dworca - placu Niepodległości, dostosowanie całości infrastruktury stacji kolejowej Kielce wraz z budynkiem dworca z tunelem podziemnym do potrzeb osób niepełnosprawnych, budowę sprawnego połączenia pieszego pomiędzy dworcem kolejowym i sąsiadującym autobusowym. Celem projektu jest znaczące zwiększenie osób korzystających z transportu publicznego (w tym sprawny dojazd koleją do planowanego Centralnego Portu Lotniczego, którego warunkującym elementem jest parking odstawczy dla samochodów). Realizacja projektu poprawi w sposób znaczący dostępność infrastruktury kolejowej dla osób o ograniczonej mobilności i niepełnosprawnych. Rozwój transportu publicznego poprzez zafunkcjonowanie intermodalnego RCK ma także wymiar ekologiczny poprzez redukcję transportu indywidualnego, a co za tym idzie – redukcję hałasu, poziomu emisji zanieczyszczeń powietrza, zatorów komunikacyjnych, degradacji nawierzchni dróg.

Budowa portu przeładunkowego w miejscowości Grzybów oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, w tym przewozów pasażerskich.

Założeniem przedsięwzięcia jest jednoczesne wykorzystanie potencjału dwóch linii kolejowych przebiegających przez Staszów i Grzybów: towarowej linii szerokotorowej nr 65 (LHS) umożliwiającej bezpośredni eksport i import towarów z Dalekiego Wschodu (łączy Polskę z Ukrainą, Rosją, Kazachstanem i Chinami), a także linii normalnotorowej nr 70, która umożliwiłaby dalszy transport towarów na szlakach kolejowych w Polsce i Europie.

Połączenie możliwości, jakie dają szlaki kolejowe z dostosowaniem układu drogowego w obrębie przyszłej inwestycji pozwala stworzyć w Grzybowie port przeładunkowy, działający w tzw. systemie intermodalnym, czyli takim, który pozwala transportować towary różnymi gałęziami transportu bez potrzeby przeładunku samego towaru. Terminal ten pozwoli także na transport i magazynowanie materiałów masowych i kontenerów.

Planowane są również inwestycje, które przyczynią się do przeciwdziałania wykluczeniu komunikacyjnemu oraz do poprawy bezpieczeństwa i komfortu pasażerów korzystających z transportu kolejowego na terenie województwa świętokrzyskiego, a zarazem wpisujące się w rządową koncepcję budowy Centralnego Portu Komunikacyjnego, której dążeniem, w celu wzmocnienia spójności kraju pożądanym standardem jest połączenie CPK z każdą z głównych aglomeracji Polski docelowo w czasie do 2 godzin, tj.:

Prace na linii kolejowej nr 25 na odcinku Końskie – Skarżysko oraz budowa nowej linii kolejowej nr 89 Wąsosz Konecki – Kielce (ciąg komunikacyjny CPK nr 7) będące odpowiedzią m.in. na brak dogodnego połączenia kolejowego Kielc z północno - zachodnią częścią województwa, a także Łodzią i Warszawą. Interesariuszami projektu byłoby przede wszystkim mieszkańcy województwa świętokrzyskiego i łódzkiego, w szczególności miasta Kielce i Łódź. gminy i powiaty w ciągu połączenia kolejowego Kielce - Skarżysko Kamienna - Opoczno - Tomaszów Mazowiecki - Łódź.

Modernizacja linii kolejowej nr 73 na odcinku Sitkówka-Nowiny – Busko-Zdrój oraz budowa nowej linii kolejowej nr 73 na odcinku Busko-Zdrój – Tarnów (ciąg komunikacyjny

CPK nr 7) wraz z budową infrastruktury przystankowej, umiejscowionej bliżej centrum uzdrowiskowego, umożliwiającą dogodne połączenia dla mieszkańców północnej części województwa małopolskiego oraz mieszkańców Poniądzia.

- ✚ **Budowa nowej linii kolejowej nr 80 Stary Garbów – Zbydniów oraz nowej linii kolejowej nr 84 Radom – Kunów** stanowiących linie w ramach ciągu komunikacyjnego CPK nr 6 i poprawiających jednocześnie komunikację dla mieszkańców północnych terenów województwa świętokrzyskiego.

Wśród inwestycji, które mogłyby wpłynąć na rozszerzenie świadczonych regionalnych usług publicznych w transporcie kolejowym znajdują się również poniższe:

- ✚ Modernizacja linii kolejowej „Linia Hutnicza Szerokotorowa” (LHS) z uwzględnieniem skutecznej kooperacji międzywojewódzkiej oraz międzynarodowej (w szczególności między Polską, Ukrainą i Rosją), w tym budowa portu przeładunkowego w Grzybowie;
- ✚ Modernizacja istniejących i budowa nowych przystanków kolejowych;
- ✚ Modernizacja linii kolejowej nr 70 Włoszczowice - gr. województwa – Chmielów;
- ✚ Modernizacja linii kolejowej nr 75 Rytwiany – Połaniec wraz z budową nowego toru (nowego odcinka linii w celu uzyskania połączenia z linią kolejową nr 25) i mostu na Wiśle umożliwiającą utworzenie nowej osi komunikacyjnej Rzeszów – Kolbuszowa – Mielec – Staszów – Kielce oraz uzyskanie połączenia z Mielcem i mielecką strefą komunikacyjną;
- ✚ Dobudowa toru na linii kolejowej 73 w kierunku centrum miasta Busko-Zdrój.

Świętokrzyski system transportu publicznego

Zapewnienie połączeń ułatwiających przemieszczanie się ludzi, szczególnie z obszarów trudno dostępnych transportowo, stanowi jedno z ważniejszych wyzwań dla Samorządu Województwa. Szczególną rolę w tym zakresie odgrywa transport zbiorowy uwzględniający ograniczenie (w tym emisji spalin) negatywnego oddziaływania na środowisko. Istotne znaczenie będzie miało zwiększenie roli przewozów koleją. Dotyczyć to będzie przewozów pasażerskich, towarowych oraz wykorzystania alternatywnych systemów napędowych (w tym zeroemisyjnych). Samorząd Województwa będzie promował zamianę środka transportu z indywidualnego na zbiorowy oraz będzie wspierał rozwój infrastruktury. Położony zostanie wysoki nacisk na zachęcenie przewoźników do świadczenia usług publicznego transportu zbiorowego taborem zeroemisyjnym. Natomiast w zakresie usług cyfrowych i zwiększenia poziomu innowacyjności jest utworzenie systemu informacji pasażerskiej. Tego typu działania mają za cel ułatwić mieszkańcom swobodne przemieszczanie się przy jednoczesnym ograniczaniu negatywnego wpływu na środowisko.

Biorąc pod uwagę powyższe, w województwie można zidentyfikować konieczność realizacji następujących przedsięwzięć:

- budowę lub przebudowę infrastruktury przystankowej,
- rewitalizację, modernizację i rozbudowę linii kolejowych na rzecz zapewnienia połączeń kolejowych dla przewozów towarowych i pasażerskich,
- budowa systemu informacji pasażerskiej zrzeszającej przewoźników i operatorów publicznego transportu zbiorowego,
- zakup niskoemisyjnego taboru szynowego i kołowego,
- integracja taryfy kolejowo - drogowej.

Szczegółowe inwestycje zostaną określone we właściwym programie wskazującym szczegółowo na kierunki rozwoju transportu i inwestycje przewidziane do finansowania w perspektywie do 2030r.

PRZEDSIĘWZIĘCIA STRATEGICZNE W RAMACH CELU 4. – SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM

Promocja gospodarcza

Niska atrakcyjność inwestycyjna województwa i ograniczony potencjał eksportowy regionalnych przedsiębiorstw są czynnikami wpływającymi na całą gospodarkę regionu, a tym samym na powstawanie nowych miejsc pracy, wysokość zarobków, a co za tym idzie, jakość życia mieszkańców. Przyciąganie inwestorów, tworzenie nowych miejsc pracy oraz pozytywne trendy w kwestii zarobków w przedsiębiorstwach mają wpływ na powstrzymanie młodych ludzi przed wyjazdem z województwa i wyludnianie regionu. Rozwój gospodarczy i wspieranie przedsiębiorczości mają fundamentalne znaczenie dla promocji województwa świętokrzyskiego. Dlatego samorząd województwa będzie podejmował działania zmierzające do promocji gospodarczej województwa zarówno w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym. Wykorzystując swój potencjał finansowy i instytucjonalny samorząd chce przy współpracy z przedsiębiorcami i instytucjami otoczenia biznesu wspierać świętokrzyskie przedsiębiorstwa, szczególnie te działające w obszarze inteligentnych specjalizacji, na rynkach zagranicznych i krajowych. Świętokrzyscy przedsiębiorcy poprzez swoją działalność są związani z regionem, a wspólnie prowadzone działania promocyjne pozwolą uzyskać efekt synergii.

Rozwój e-usług i e-administracji

W obliczu coraz szybszych zmian technologicznych, cyfryzacja jest jednym z najbardziej istotnych czynników zmian społecznych i gospodarczych. Jest motorem rozwoju gospodarki opartej o dane cyfrowe. Warunkiem koniecznym pełnego wykorzystania mechanizmów cyfryzacji jest między innymi powszechny dostęp do szybkiego szerokopasmowego Internetu, dostępnego dla każdego gospodarstwa, instytucji, przedsiębiorcy o parametrach dla nich odpowiednich. Powszechny Internet szerokopasmowy zapewni możliwość skorzystania z usług cyfrowych udostępnianych przez administrację publiczną, ochronę zdrowia, edukację, kulturę, przemysł w dowolnym miejscu regionu.

W coraz większej liczbie sektorów gospodarki sztuczna inteligencja będzie odpowiadać za gromadzenie i przetwarzanie dużej ilości danych, wspomagając planowanie, komunikację i wzrost konkurencyjności regionu. Jednym z kluczowych elementów rozwoju przedsiębiorstw będzie zastosowanie inteligentnych technologii i dostosowanie ich do wdrażania idei Przemysłu 4.0. Pobudzanie innowacji i rozwój nowoczesnej gospodarki będzie postępował w oparciu o cyfryzację, nowoczesne technologie informacyjne i cyfrowe usługi.

System Informacji Przestrzennej Województwa Świętokrzyskiego umożliwiający udostępnienie kompleksowej informacji geoprzestrzennej obejmującej obszar całego województwa, między innymi o miejscach potencjalnych inwestycji, trasach rowerowych w oparciu o różnorodne mapy i usługi, jest narzędziem dla projektantów, turystów i mieszkańców, podnoszącym zainteresowanie i konkurencyjność inwestycyjną regionu a jego dalsza rozbudowa pozwoli na udostępnienie szerokiego katalogu usług, m.in. na urządzenia mobilne.

W związku ze zmianami demograficznymi szczególne znacznie będzie mieć dostęp do e-usług pozwalających skorzystać z nich w miejscu zamieszkania. Administracja publiczna, musi zmienić sposób działania, musi uprościć procedury być przyjazna mieszkańcom, skrócić czasu obsługi klientów urzędów i zapewnić możliwość załatwiania coraz większej ilości spraw przez Internet.

W nadchodzących latach coraz istotniejsze będzie udostępnianie otwartych danych publicznych przez administrację publiczną oraz inne podmioty świadczące usługi publiczne do ich „wtórnego” wykorzystania, przyczyniając się w ten sposób do rozwoju gospodarki regionu. Otwarte dane, otwarte oprogramowanie, otwarta wiedza i nauka wpływają na rozwój innowacyjności, poszerzają wiedzę, ułatwiają komunikację świata nauki ze społeczeństwem.

W związku z coraz większą liczbą upowszechnianych i ogólnie dostępnych danych, cyfryzacją, automatyzacją przemysłu i różnorodnością usług (m.in. e-handlu, usług medycznych, finansów i bankowości) niezbędne będzie zapewnienie kadry wykwalifikowanych specjalistów w zakresie IT i zarządzania opartego o narzędzia IT.

W ramach tego obszaru zostały zidentyfikowane następujące główne typy przedsięwzięć:

1. Regionalna gospodarka oparta o dane:
 - 1.1. Wdrażanie rozwiązań z zakresu IT w MŚP w celu poprawy ich konkurencyjności.
 - 1.2. Rozwój technologii opartych o sztuczną inteligencję, chmur obliczeniowych (Cloud Computing) i inne nowoczesne technologie.
2. Cyfrowe rozwiązania w administracji publicznej:
 - 2.1. Cyfryzacja usług w administracji publicznej poprzez przystosowanie infrastruktury JST do realizacji usług w modelu cloud computing (centralizację infrastruktury), migrację systemów informatycznych do chmury obliczeniowej, integracji usług, zwiększanie danych oraz podnoszenie wiedzy i umiejętności kadry zarządzającej i technicznej w zakresie stosowania inteligentnych technologii.
 - 2.2. Cyfrowe rozwiązania w gospodarce przestrzennej, rejestrach geodezyjnych i rozwijanie Systemu Informacji Przestrzennej Województwa Świętokrzyskiego
 - 2.3. Udostępnianie otwartych danych publicznych.
 - 2.4. Wykorzystanie technologii Cloud Computing, blockchain, sztucznej Inteligencji (AI) BigData do rozwoju infrastruktury opartych o inteligentne technologie szczególnie w obszarze elektronicznych systemów wspomagania, monitorowania i zarządzania.
3. E-usługi w obszarze nauki, edukacji i turystyki:
 - 3.1. Systemy informacji i promocji turystycznej
 - 3.2. Rozwiązania z zakresu cyfryzacji w nauce i edukacji.
4. E-usługi w ochronie zdrowia:
 - 4.1. Rozwój systemów pod kątem współpracy wewnątrz placówki i między placówkami oraz udoskonalień i ułatwień dla pacjentów
 - 4.2. Rozbudowa systemów pod kątem telemedycyny tele-opieki oraz tworzenie partnerstw w tym obszarze.
5. Zarządzanie w regionie zmianami w obszarze TIK poprzez stworzenie odpowiednich narzędzi i instrumentów.

Budowa marki „Świętokrzyskie”

Budowa i promocja marki „Świętokrzyskie” zwiększa efektywność działań związanych z zarządzaniem województwem oraz stanowi istotną część składową planowania rozwoju regionalnego. Silna marka regionu to jeden z ważnych elementów podnoszenia jakości życia mieszkańców oraz wsparcia rozwoju społeczno-gospodarczego. Scala ona potencjał województwa, prezentuje jego walory oraz wzmacnia pozycję na rynku m.in. w dziedzinie gospodarki, turystyki oraz identyfikacji mieszkańców z województwem.

Wykreowanie tożsamości marki umożliwi jeszcze lepsze wykorzystanie atutów regionu, zminimalizowanie jego słabości oraz spójne działania wizerunkowe na wielu obszarach, co pozwoli wyróżnić się zarówno na arenie krajowej, jak i międzynarodowej. Działania związane z kreowaniem marki muszą być spójne z celami Strategii oraz ujednoczone w zakresie promocji (własne kampanie promocyjne) i koordynacji (koordynacja i monitoring działań marketingowych realizowanych w regionie, spójne znaki graficzne, materiały promocyjne).

Budowa silnej i wyrazistej marki regionalnej to szereg korzyści dla podmiotów biznesu, lokalnych przedsiębiorców oraz mieszkańców, co znacząco wpłynie na rozwój ekonomiczny oraz podniesienie tożsamości regionalnej.

W ramach procesu budowy marki Świętokrzyskie istnieje potrzeba opracowania strategicznych dokumentów w zakresie Planu komunikacji marki „Świętokrzyskie” oraz systemu koordynacji, które pozwolą na spójne przeprowadzanie działań marketingowo-informacyjnych, w tym spójnego oznakowania graficznego. Pozwoli to wykreować wizerunek województwa świętokrzyskiego jako regionu, w którym warto mieszkać, pracować, inwestować oraz spędzać urlop.

WOJEWÓDZTWO
ŚWIĘTOKRZYSKIE

Sprawozdanie z przebiegu i wyników konsultacji społecznych projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+

Kielce, październik 2020 r.

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE	3
2. PROCES TWORZENIA STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO 2030+.....	3
3. ORGANIZACJA I PRZEBIEG KONSULTACJI SPOŁECZNYCH	5
3.1. BEZPOŚREDNIE FORMY KONSULTACJI.....	6
3.2. POŚREDNIE FORMY KONSULTACJI.....	9
3.3. INNE UZGODNIENIA	9
4. WYNIKI KONSULTACJI SPOŁECZNYCH	10
4.1. STATYSTYCZNE PODSUMOWANIE KONSULTACJI SPOŁECZNYCH.....	10
4.2. NAJWAŻNIEJSZE ZAGADNIENIA PORUSZANE W UWAGACH.....	12
4.3. SPOSÓB ROZSTRZYGNIECIA UWAG	13
5. ZAŁĄCZNIKI.....	14

1. WPROWADZENIE

Strategia Rozwoju Województwa jest podstawowym i najważniejszym dokumentem samorządu województwa określającym obszary, cele i kierunki polityki rozwoju regionu. W związku z upływającym terminem obowiązywania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020, w dniu 25 lutego 2019 r. Sejmik Województwa podjął uchwałę nr V/73/19 dotyczącą określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, która formalnie rozpoczęła proces przygotowania nowego dokumentu.

Niniejsze sprawozdanie zawiera podsumowanie przebiegu konsultacji społecznych projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ oraz analizę zgłoszonych uwag, wniosków i opinii, które posłużą do korekty i uzupełnienia dokumentu.

Konsultacje społeczne zostały przeprowadzone zgodnie z zapisami następujących aktów prawnych:

- ✓ Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2019 r. poz. 512, z późn. zm.) – zgodnie z art. 12 przy formułowaniu dokumentu strategii władze województwa zobowiązane są do współpracy z jednostkami lokalnego samorządu terytorialnego z obszaru województwa, z samorządem gospodarczym i zawodowym, administracją rządową, innymi województwami, organizacjami pozarządowymi, szkołami wyższymi i jednostkami naukowo-badawczymi (ust. 1), jak również mogą współpracować z organizacjami międzynarodowymi i regionami innych państw, zwłaszcza sąsiednich (ust. 2).
- ✓ Ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2019 r. poz. 1295) – zgodnie z art. 6 projekt strategii rozwoju podlega konsultacjom z jednostkami samorządu terytorialnego, partnerami społecznymi i gospodarczymi oraz z Komisją Wspólną Rządu i Samorządu Terytorialnego (ust. 1). Informacja o rozpoczęciu konsultacji musi zostać ogłoszona w dzienniku o zasięgu krajowym lub regionalnym oraz na stronie internetowej (ust. 2a), gdzie w terminie 35 dni od dnia ogłoszenia można wyrazić opinię do projektu (ust. 4). W terminie 30 dni od dnia zakończenia konsultacji, zarząd województwa przygotowuje sprawozdanie z przebiegu i wyników konsultacji, zawierające w szczególności ustosunkowanie się do uwag zgłaszanych w trakcie konsultacji wraz z uzasadnieniem oraz podaje je do publicznej wiadomości na swojej stronie internetowej.

2. PROCES TWORZENIA STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO 2030+

Od początku Zarząd Województwa Świętokrzyskiego założył, że strategia rozwoju województwa nie może być dokumentem pisanym „za biurkiem”. Dlatego w celu przeprowadzenia szerokiej dyskusji na temat przyszłości regionu, uchwałami nr 780 i 781 z dnia 3 lipca 2019 roku Zarząd Województwa powołał Zespół Świętokrzyskie 2030+ oraz Grupy Robocze ds. opracowania strategii. W skład tych gremiów weszli przedstawiciele samorządu lokalnego, środowiska naukowego, partnerów społeczno-gospodarczych oraz organizacji pozarządowych.

We wrześniu 2019 roku członkowie Zespołu Świętokrzyskie 2030+ oraz Grup Roboczych pracowali nad przygotowaniem diagnozy społeczno-gospodarczej do Strategii. Celem spotkań była identyfikacja wyzwań oraz kluczowych problemów rozwoju naszego regionu.

Prace Zespołu Świętokrzyskie 2030+ oraz Grup Roboczych wspierali eksperci pod kierunkiem prof. zw. dr hab. arch. Aleksandra Noworóla, pracującego na co dzień na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie.

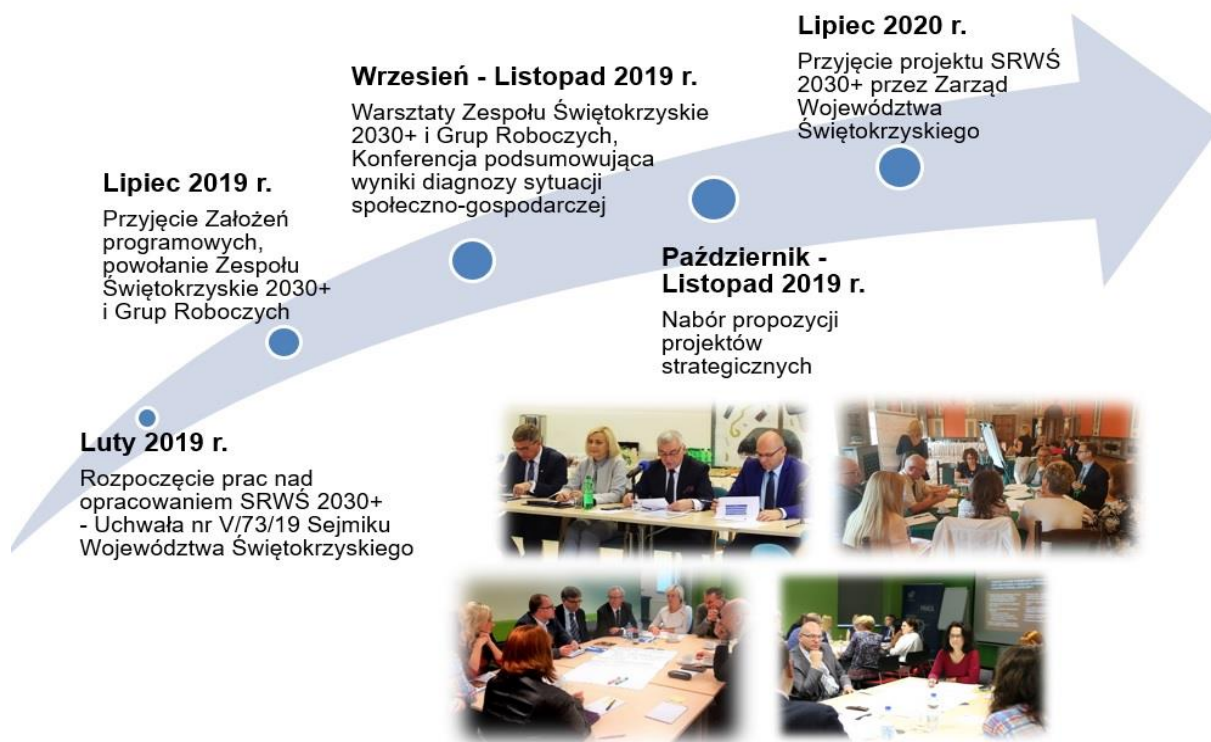
W listopadzie 2019 roku odbyła się konferencja podsumowująca prace w zakresie diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego, a następnie zorganizowano kolejne warsztaty Grup Roboczych ds. opracowania SRWŚ 2030+, które dotyczyły kluczowych elementów dokumentu: wizji, misji, celów strategicznych i odpowiadających im celów operacyjnych. Uczestnicy spotkań pracowali również nad kryteriami wyboru projektów strategicznych oraz identyfikacją obszarów strategicznej interwencji województwa.

Wypracowane podczas warsztatów zapisy zostały usystematyzowane, a następnie zaprezentowane w trakcie posiedzenia Zespołu ds. opracowania SRWŚ, które odbyło się pod koniec listopada 2019 roku.

W oparciu o diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej oraz wnioski ze spotkań Zespołu Świętokrzyskie 2030+ i Grup Roboczych, które odbywały się w okresie wrzesień-listopad 2019r., wypracowano propozycję wizji, misji i celów strategicznych rozwoju województwa.

Podczas przygotowywania projektu SRWŚ 2030+ prowadzony był również nabór propozycji projektów o strategicznym znaczeniu dla rozwoju regionu, którego głównym celem była identyfikacja oczekiwań i potrzeb występujących w województwie oraz zaprogramowanie w Strategii odpowiednich mechanizmów interwencji publicznej. Nabór cieszył się bardzo dużym zainteresowaniem – wpłynęło prawie 350 propozycji projektów, które zostały pogrupowane i przeanalizowane, a następnie na podstawie analizy tych zgłoszeń opracowano listę obszarów i przedsięwzięć strategicznych (*Załącznik II do SRWŚ 2030+*), służących modernizacji i transformacji ścieżki rozwoju województwa.

Bardzo dużym sukcesem procesu przygotowania nowej Strategii oraz konsultacji społecznych jest zainspirowanie tym tematem świętokrzyskiej młodzieży. Szczególnie aktywnie temat podjął **Młodzieżowy Sejmik Województwa Świętokrzyskiego**, który powołał Komisję ds. prac nad Strategią Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+. Młodzieżowi radni zorganizowali szereg spotkań w szkołach, na których prezentowali założenia dokumentu i dyskutowali na temat przyszłości naszego regionu. Następnie w dniu 26 września 2020 roku Młodzieżowy Sejmik przyjął uchwałę dotyczącą projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ i przedstawił uwagi do tego dokumentu. Młodzieżowi Radni podkreślali, że dzięki udziałowi w konsultacjach społecznych, zyskali możliwość współdecydowania o sprawach ważnych dla województwa świętokrzyskiego, a rozwój społeczny i gospodarczy regionu w dużym stopniu zależy od aktywności społecznej młodych ludzi, która daje szansę nabycia i rozwinięcia wielu umiejętności, w szczególności współpracy w grupie, kreatywności, przedsiębiorczości oraz odpowiedzialności za lokalną wspólnotę.

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ stanowi odpowiedź władz regionu na nowe uwarunkowania oraz globalne i wewnętrzne wyzwania stojące przed województwem świętokrzyskim. Przedstawia spójny plan działania w perspektywie najbliższych dziesięciu lat oraz propozycję współpracy skierowaną do wszystkich podmiotów zainteresowanych rozwijaniem potencjału społeczno-gospodarczego regionu świętokrzyskiego.

3. ORGANIZACJA I PRZEBIEG KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Proces konsultacji społecznych projektu Strategii został określony Uchwałą nr 2427/20 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 29 lipca 2020 r. w sprawie przyjęcia i skierowania projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ do konsultacji społecznych oraz podanie do publicznej wiadomości informacji o prowadzonych konsultacjach. Konsultacje społeczne trwały 52 dni, od 10 sierpnia do 30 września br.

Ogłoszenie o rozpoczęciu konsultacji zostało zamieszczone w dzienniku „Echo Dnia” oraz na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego. Informacja zawierała zaproszenie do uczestnictwa, miejsca spotkań oraz adres strony internetowej, na której zamieszczony był projekt dokumentu. Jednocześnie do udziału w spotkaniach konsultacyjnych zaproszono przedstawicieli wszystkich gremiów stanowiących o rozwoju społeczno-gospodarczym regionu. Łącznie skierowano ponad 400 zaproszeń do przedstawicieli władz centralnych, regionalnych i lokalnych, świętokrzyskich parlamentarzystów, reprezentantów świata biznesu, środowisk akademickich oraz organizacji pozarządowych.

Proces przygotowania Strategii, w tym konsultacji społecznych był promowany z wykorzystaniem narzędzi będących w dyspozycji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego tj. oficjalnej strony internetowej www.swietokrzyskie.pro, profilu na Facebooku oraz kanału w serwisie Youtube – itvSejmikKielce. Spotkania były również opisywane w regionalnych mediach – prasie, radiu i telewizji.

3.1. BEZPOŚREDNIE FORMY KONSULTACJI

Konsultacje społeczne zaplanowano w taki sposób, aby zaprezentować założenia dokumentu jak największej liczbie osób oraz umożliwić szeroką debatę publiczną dotyczącą przyszłych kierunków rozwoju naszego regionu. W związku z faktem, że od marca br. w całym kraju występowała sytuacja nadzwyczajna związana z pandemią wirusa SARS-CoV-2, która spowodowała restrykcje, m.in. w zakresie swobody przemieszczania się, w tym organizowania spotkań, proces konsultacji został dostosowany do wymogów wynikających z zaleceń służb sanitarnych. Ze względu na konieczność zachowania dystansu społecznego, spotkania zostały zorganizowane w salach o dużej powierzchni. Należy podkreślić, że pomimo ograniczeń odbyły się wszystkie zaplanowane w procesie konsultacji spotkania bezpośrednie.

Zorganizowano siedem spotkań konsultacyjnych, a każde z nich przebiegało według następującego schematu:

1. Powitanie gości i słowo wstępne – Marszałek Województwa Świętokrzyskiego
2. Europejskie i krajowe uwarunkowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ - prof. dr hab. arch. Aleksander Noworól - Ekspert ds. opracowania SRWŚ 2030
3. Strategiczne wyzwania oraz kluczowe kierunki rozwoju województwa świętokrzyskiego do 2030 roku - Jacek Sułek – Dyrektor Departamentu Inwestycji i Rozwoju, Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego
4. Dyskusja
5. Podsumowanie i zamknięcie spotkania

W spotkaniach konsultacyjnych wzięło udział ponad 400 osób. Jednocześnie były one transmitowane na żywo za pomocą Internetowej Telewizji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego, co umożliwiło śledzenie przebiegu spotkań osobom, które nie mogły wziąć w nich udziału osobiście.

Tabela 1. Harmonogram spotkań konsultacyjnych

L.P.	DATA SPOTKANIA	MIEJSCE SPOTKANIA	UCZESTNICZY	LICZBA UCZESTNIKÓW
1.	19 sierpnia 2020 r.	Kielce, aula główna Politechniki Świętokrzyskiej	Przedstawiciele podmiotów z Kielc i powiatu kieleckiego	144
2.	20 sierpnia 2020 r.	Starachowice, Starachowickie Centrum Kultury	Przedstawiciele podmiotów z powiatów starachowickiego i ostrowieckiego	43
3.	25 sierpnia 2020 r.	Skarżysko – Kamienna, Miejskie Centrum Kultury	Przedstawiciele podmiotów z powiatów skarżyskiego i koneckiego	41
4.	27 sierpnia 2020 r.	Jędrzejów, Miejskie Centrum Kultury	Przedstawiciele podmiotów z powiatów jędrzejowskiego, włoszczowskiego i pińczowskiego	41
5.	2 września 2020 r.	Sandomierz, Zamek Królewski	Przedstawiciele podmiotów z powiatów sandomierskiego, opatowskiego i staszowskiego	54
6.	3 września 2020 r.	Ostrowiec Świętokrzyski, aula Wyższej Szkoły Biznesu i Przedsiębiorczości	Przedstawiciele podmiotów z powiatu ostrowieckiego	41
7.	4 września 2020 r.	Busko-Zdrój, sala konferencyjna Sanatorium Marconi	Przedstawiciele podmiotów z powiatów buskiego i kazimierskiego	59

Ponadto, założenia projektu Strategii zaprezentowane zostały radnym województwa podczas posiedzeń Komisji Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego.

Tabela 2. Harmonogram spotkań z Komisjami Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego

L.P.	DATA SPOTKANIA	KOMISJA
1.	13 sierpnia 2020 r.	Komisja Strategii Rozwoju, Promocji i Współpracy z Zagranicą
2.	24 sierpnia 2020 r.	Komisja Edukacji, Kultury i Sportu
3.	28 sierpnia 2020 r.	Komisja Rolnictwa i Ochrony Środowiska
4.	1 września 2020 r.	Komisja Samorządu Terytorialnego
5.	1 września 2020 r.	Komisja Zdrowia, Polityki Społecznej i Spraw Rodziny
6.	4 września 2020 r.	Komisja Budżetu i Finansów
7.	17 września 2020 r.	Komisja Strategii Rozwoju, Promocji i Współpracy z Zagranicą

Dokument był również omawiany podczas spotkań zorganizowanych z inicjatywy regionalnych gremiów.

Tabela 3. Dodatkowe spotkania, podczas których omawiano projekt SRWŚ 2030+

L.P.	DATA SPOTKANIA	MIEJSCE SPOTKANIA	GREMIUM
1.	24 sierpnia 2020 r.	Busko - Zdrój	Przedstawiciele partnerstwa „Świętokrzyskie Uzdrowiska”
2.	25 sierpnia 2020 r.	Kielce	Młodzieżowy Sejmik Województwa Świętokrzyskiego
13.	15 września 2020 r.	Bieliny	Przedstawiciele Związku Gmin Gór Świętokrzyskich oraz Rady Programowej ds. Rozwoju Marki Turystycznej Góry Świętokrzyskie
4.	16 września 2020 r.	Kielce	Władze i przedstawiciele Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach
5.	16 września 2020 r.	Kielce	Wojewódzka Rada Dialogu Społecznego
6.	21 września 2020 r.	Kielce	Świętokrzyska Rada Działalności Pożytku Publicznego
7.	28 września 2020 r.	Opatów	Przedstawiciele partnerstwa „Ziemia Opatowska”

Należy podkreślić, że Wojewódzka Rada Dialogu Społecznego oraz Świętokrzyska Rada Działalności Pożytku Publicznego pozytywnie zaopiniowały przedstawiony projekt Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.

3.2. POŚREDNIE FORMY KONSULTACJI

Uzupełnieniem bezpośrednich form konsultacji społecznych była możliwość zgłaszania uwag i opinii w formie elektronicznej lub papierowej. Na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego został udostępniony projekt Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, a także formularz, poprzez który było można zgłaszać opinie, uwagi i propozycje do przedmiotowego dokumentu. Wypełnione formularze można było przekazać elektronicznie na adres strategia2030@sejmik.kielce.pl, przesać pocztą tradycyjną lub złożyć w siedzibie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego. Przyjmowane były również postulaty składane w formie pisma.

3.3. INNE UZGODNIENIA

Wypełniając zapisy ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju projekt Strategii został przekazany do opinii Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego, a następnie przedstawiony w dniu 25 września br. na posiedzeniu Zespołu ds. Infrastruktury, Rozwoju Lokalnego, Polityki Regionalnej oraz Środowiska. Komisja Wspólna Rządu i Samorządu Terytorialnego, na posiedzeniu w dniu 30 września 2020 r., pozytywnie zaopiniowała projekt Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.

Na podst. art. 6 ust. 1 ustawy z 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, w celu przedstawienia opinii projekt SRWŚ 2030+ został przekazany do województw sąsiadujących, tj. lubelskiego, podkarpackiego, małopolskiego, śląskiego, łódzkiego i mazowieckiego.

Wypełniając zapisy art. 12a ust. 3 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa oraz art. 166 ust. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2017r. Prawo wodne (Dz. U. 2017 poz. 1566 ze zm.) Zarząd Województwa wystąpił do Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie z prośbą o uzgodnienie projektu SRWŚ 2030+ w zakresie dotyczącym zabudowy i zagospodarowania terenu położonego na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią. W momencie przyjęcia niniejszego sprawozdania przez Zarząd Województwa, uzgodnienia z PGW Wody Polskie nadal trwały.

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, przed przyjęciem strategii rozwoju województwa, Zarząd przygotowuje raport ewaluacyjny zawierający uprzednią ewaluację skuteczności i efektywności realizacji strategii. W związku z zawarciem umowy z firmą zewnętrzną na przeprowadzenie badania pn. *Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+*, do dnia 29 września 2020 r. został opracowany Raport Końcowy wraz z tabelą rekomendacji. Założeniem przeprowadzonej ewaluacji ex-ante było sprawdzenie czy projektowana Strategia odpowiada na realne potrzeby i możliwości rozwoju województwa świętokrzyskiego. W procesie tym, istotne było także sprawdzenie czy projekt Strategii charakteryzuje się odpowiednią spójnością wewnętrzną pod względem logiki interwencji oraz powiązań ze strategicznymi dokumentami na poziomie krajowym i wspólnotowym. Wyniki przeprowadzonego badania wskazują jednoznacznie, że w projekcie SRWŚ 2030+ widoczna jest wysoka spójność pomiędzy składowymi wizji, kierunkami interwencji oraz materiałem diagnostycznym.

Wypełniając zapisy art. 47 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach

oddziaływania na środowisko (Dz.U. z 2018 r., poz. 2021 ze zm.) Zarząd Województwa wystąpił do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Kielcach oraz Świętokrzyskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Kielcach o wydanie opinii dotyczącej konieczności przeprowadzania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+. W odpowiedzi, powyższe podmioty określiły zakres i stopień szczegółowości prognozy oddziaływania na środowisko. Dokument ten pozwoli ocenić stopień i sposób uwzględnienia aspektów środowiskowych w projekcie strategii. W prognozie przeanalizowane zostaną także potencjalne i rzeczywiste skutki środowiskowe realizacji Strategii oraz zawarte zostaną informacje, czy cele i działania zostały określone w sposób optymalny dla środowiska i czy korzyści (dla człowieka) wynikające z ich realizacji rekompensują straty w środowisku. Dokument pozwoli określić jak można zminimalizować lub zrekompensować ewentualne negatywne oddziaływanie. Zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska, postępowanie w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, będzie trwało min. 21 dni.

4. WYNIKI KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

4.1. STATYSTYCZNE PODSUMOWANIE KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Przez okres trwania konsultacji społecznych od 10 sierpnia do 30 września 2020 r. zostało zgłoszonych **929 uwag, opinie i sugestie** (w formie elektronicznej i pisemnej).

Uwagi nadesłane zostały przez przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego (gminy, powiaty, województwa, ich jednostki organizacyjne oraz radnych różnego szczebla), partnerów społeczno-gospodarczych (organizacje, stowarzyszenia działające na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym), przedstawicieli strony rządowej, biznesu oraz osoby prywatne – łącznie przez **160 podmiotów**. Najwięcej propozycji zmian do projektu zgłosili przedstawiciele JST oraz ich jednostek organizacyjnych (87). Bardzo dużym zaangażowaniem w opiniowaniu projektu dokumentu wykazali się partnerzy społeczni i gospodarczy (organizacje, stowarzyszenia, jednostki naukowe) – 52 przedstawicieli tej grupy przekazało uwagi. Swoje propozycje dotyczące zmian zapisów w projekcie Strategii zgłosiło również 13 reprezentantów strony rządowej, 6 przedsiębiorstw oraz 2 osoby prywatne.

Wykres 1. Liczba zgłoszonych uwag (według podmiotów zgłaszających)

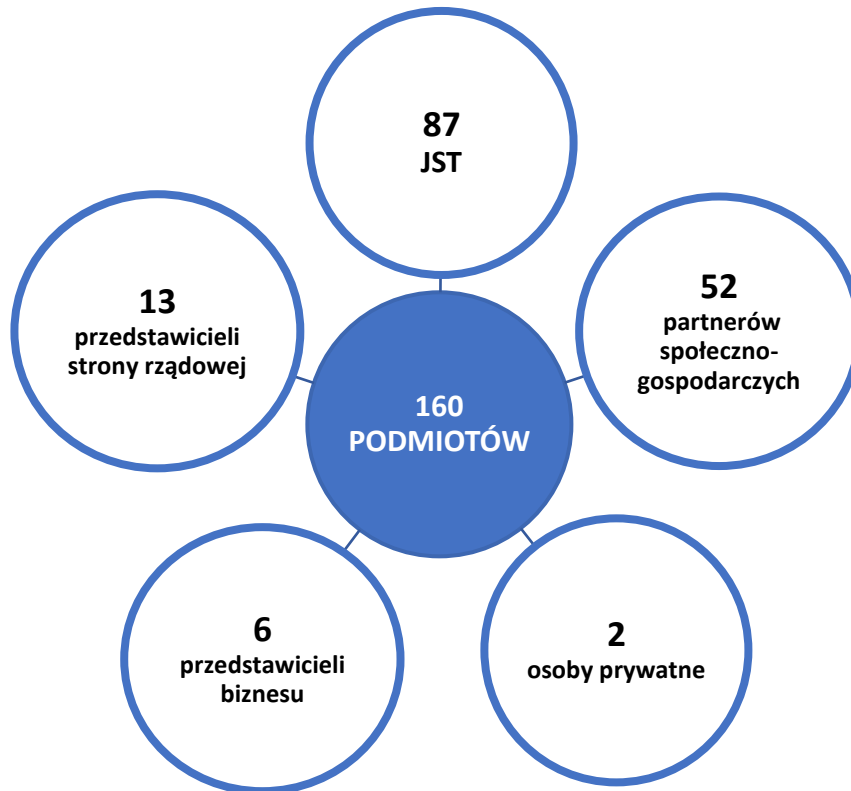
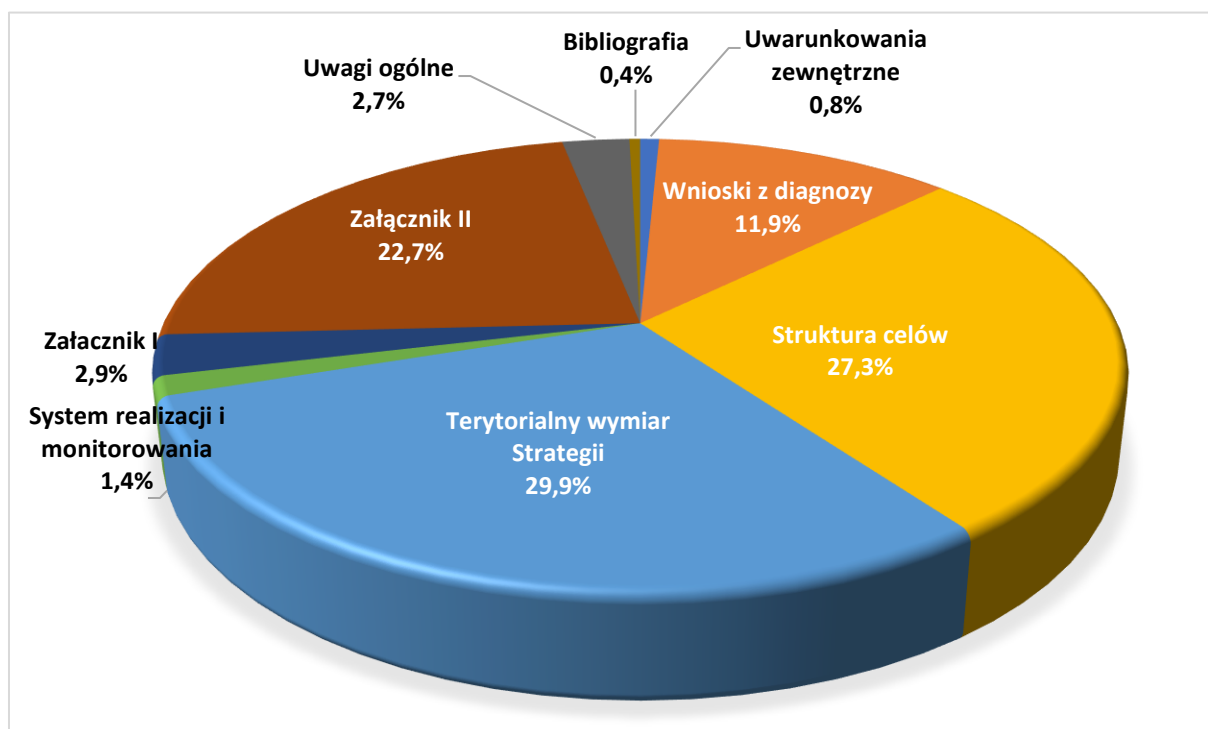

Tabela 4. Zestawienie uwag do projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ z podziałem na poszczególne części Strategii, do której się odnoszą

ROZDZIAŁ	LICZBA UWAG
Uwarunkowania zewnętrzne Strategii	7
Wnioski z diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej	111
Wizja i misja rozwoju województwa świętokrzyskiego	0
Struktura celów SRWŚ 2030+	254
Terytorialny wymiar Strategii	278
System realizacji i monitorowania SRWŚ 2030+	13
Załącznik I - Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej	27
Załącznik II - Obszary realizacji projektów i przedsięwzięcia strategiczne	210
Uwagi ogólne do projektu SRWŚ 2030+	25
Bibliografia, słownik skrótów	4
ŁĄCZNIE	929

Wykres 2. Procentowe zestawienie uwag do poszczególnych części Strategii

4.2. NAJWAŻNIEJSZE ZAGADNIENIA PORUSZANE W UWAGACH

Nadesłane uwagi miały bardzo różnorodny charakter i dotyczyły wielu zagadnień i aspektów zawartych w projekcie Strategii.

Najwięcej wniosków i postulatów odnosiło się do terytorialnego wymiaru Strategii. Uwagi dotyczyły przede wszystkim dołączenia gmin do Obszarów Strategicznej Interwencji zaproponowanych w projekcie Strategii. Najczęściej wnioskowano o rozszerzenie obszaru OSI Obszar uzdrowiskowego o gminę Pińczów, włączenie gmin Brody, Kunów i Mirzec do OSI Miasta Północy, a także utworzenie nowych OSI: Srebrna Dolina Kamiennej, Zachodnie Świętokrzyskie, Ziemia Opatowska.

Najważniejszymi zagadnieniami poruszonymi w zgłaszanych uwagach w odniesieniu do obszarów tematycznych były:

Gospodarka – uwagi dotyczyły m.in. wsparcia instytucji związanych z B+R oraz tworzenia nowych, przemysłu 4.0, promocji gospodarczej, bazy surowcowej, budowy i rozwoju terenów inwestycyjnych, rozwoju branż okołorolniczych, wykorzystania kluczowych gałęzi gospodarki regionu oraz zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki przy uwzględnieniu tradycji gospodarczych regionu, budowy Świętokrzyskiego Kampusu Laboratoryjnego Głównego Urzędu Miar oraz wzmocnienia funkcji Targów Kielce.

Środowisko – uwagi dotyczyły m.in. systemowego zagospodarowania terenów powydobywczych, wykorzystywania odnawialnych źródeł energii, retencji wód oraz ochrony i racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi, redukcji zanieczyszczenia środowiska, paliw alternatywnych, redukcji zanieczyszczeń pochodzących z sektora komunalno-bytowego.

Polityka społeczna – uwagi dotyczyły m.in. realizacji działań w obszarze zdrowia i solidarności społecznej, ze szczególnym uwzględnieniem osób starszych oraz dzieci i młodzieży, promowania aktywności społecznej, poprawy współpracy i zaangażowania społecznego pomiędzy podmiotami prywatnymi, publicznymi, sektorem nauki i społeczeństwem obywatelskim poprzez skuteczne wykorzystanie różnorodnych form partnerstwa i współpracy, rozwoju sektora ekonomii społecznej i solidarnej jako istotnego elementu kreowania gospodarki regionalnej, m.in. poprzez udział w budowaniu gospodarki obiegu zamkniętego, rozwoju rolnictwa społecznego, jak również w procesach rewitalizacji.

Edukacja – uwagi dotyczyły m.in. dostosowania wykształcenia absolwentów do potrzeb rynku pracy, edukacji ekologicznej, zdrowotnej i turystycznej.

Energetyka – uwagi dotyczyły m.in. efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii, zmniejszenia energochłonności produkcji oraz poprawy efektywności energetycznej budynków.

Infrastruktura i transport – uwagi dotyczyły m.in. transportu drogowego i kolejowego oraz związanym z tym rozbudowy i modernizacji istniejącej infrastruktury, wykluczenia transportowego, budowy obwodnic, budowy ścieżek rowerowych, kwestii bezpieczeństwa w ruchu drogowym, rozbudowy sieci światłowodowej, rozwoju infrastruktury drogowej, mieszkaniowej, wspierania działań na terenach spółdzielni mieszkaniowych.

Kultura – uwagi dotyczyły m.in. wspierania inwestycji w obszarze kultury, zachowania dziedzictwa kulturowego oraz działania na rzecz ochrony zabytków.

Turystyka – uwagi dotyczyły m.in. rozwoju potencjału turystycznego regionu, wykorzystania naturalnych zasobów przyrodniczych z możliwością tworzenia gospodarki turystycznej, rozwoju działań z zakresu prowadzenia turystyki zdrowotnej, inwestycji kierowanych w turystykę.

Zdrowie – uwagi dotyczyły m. in. utworzenie szpitala klinicznego i rozwoju otoczenia naukowo-badawczego, wykorzystania potencjału naukowego UJK w celu identyfikacji i rozwiązywania problemów zdrowotnych mieszkańców regionu.

Inne – uwagi dotyczące bibliografii, doprecyzowania zapisów, zwiększania tożsamości regionalnej, aktualizacji nazewnictwa.

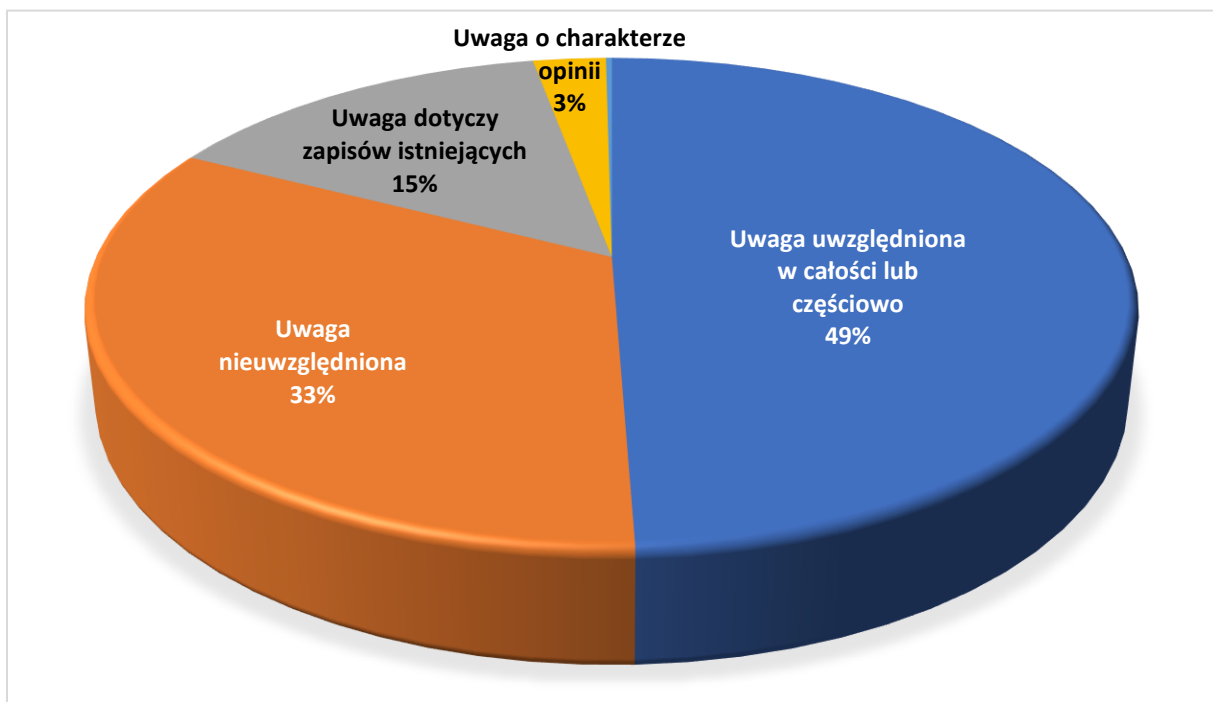
4.3. SPOSÓB ROZSTRZYGNĘCIA UWAG

Uwagi zgłoszone w ramach konsultacji społecznych zostały szczegółowo przeanalizowane pod kątem ich zasadności i możliwości uwzględnienia w zapisach Strategii. Przyjęto następujący sposób klasyfikacji uwag:

Sposób rozpatrzenia	Wyjaśnienie	Liczba uwag
Uwaga uwzględniona	Uwagi, w przypadku których dokonano korekty lub uzupełnienia w zapisach projektu Strategii	299
Uwaga częściowo uwzględniona	Uwagi, w przypadku których dokonano częściowych zmian w zapisach projektu Strategii	160
Uwaga nieuwzględniona	Uwagi, które między innymi wykraczały poza przyjęty w planowaniu strategicznym poziom szczegółowości	308

Uwaga dotyczy zapisów istniejących	Uwagi, które dotyczyły postulatów mających już swoje odzwierciedlenie w zapisach projektu Strategii lub stanowiły zbyt szczegółowe rozwinięcie tematyki zawartej w zapisach projektu Strategii	135
Uwaga o charakterze opinii	Uwagi, które nie miały charakteru wniosku, w przypadku których nie sformułowano konkretnej propozycji zapisów do projektu Strategii	25
Uwaga nie dotyczy projektu Strategii	Uwagi, które nie odnosiły się do zapisów projektu Strategii	2
ŁĄCZNIE		929

Wykres 3. Procentowe zestawienie uwag wg ich rozstrzygnięcia

Kolejnym etapem prac nad przygotowaniem Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ będzie aktualizacja projektu Strategii zgodnie z przyjętymi uwagami.

5. ZAŁĄCZNIKI

- ✓ Załącznik nr 1 - Zestawienie uwag, wniosków i opinii zgłoszonych w trakcie konsultacji społecznych projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+;
- ✓ Załącznik nr 2 - Wzór formularza zgłaszania uwag w ramach konsultacji społecznych projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+;
- ✓ Załącznik nr 3 - Ogłoszenie prasowe o konsultacjach społecznych.

Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+

RAPORT KOŃCOWY

Institut Badawczy IPC Spółka z o.o.

Kielce, Wrocław, wrzesień 2020

Wykaz skrótów

Skrót	Definicja
BDL	Bank Danych Lokalnych
DR	Analiza desk research
Dz. U.	Dziennik Ustaw
Eurostat	Europejski Urząd Statystyczny
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IDI	Indywidualny wywiad pogłębiony
JST	Jednostka Samorządu Terytorialnego
KSRR	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030
ML	Model logiczny
MP	Macierz przystawalności
OSI	Obszar Strategicznej Interwencji
PKJPA	Program Kontroli Jakości Pracy Ankietera
ROT	Regionalne Obserwatorium Terytorialne
SK	Spotkanie konsultacyjne
SOR	Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)
SRWŚ 2030+	Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+
SWOT	Mocne strony, słabe strony, szanse, zagrożenia (SWOT – Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats)
TDI	Telefoniczny wywiad pogłębiony

Spis treści

Wykaz skrótów	2
1. Wprowadzenie i kontekst badania	4
2. Metodologia badania i zastosowane podejście badawcze	5
2.1. Zastosowane podejście badawcze	5
2.2. Metodologia badania	12
3. Wyniki badania	14
3.1. Ocena trafności projektu SRWŚ 2030+ (odpowiedzi na pytania badawcze z Modułu I).....	14
3.2. Ocena spójności wewnętrznej i zewnętrznej projektu SRWŚ 2030+ (odpowiedzi na pytania badawcze z Modułu II)	76
3.3. Ocena skuteczności SRWŚ 2030+ (odpowiedzi na pytania badawcze z Modułu III)	116
4. Wnioski i rekomendacje	138
5. Podsumowanie	145
6. Spis map, rysunków, tabel, wykresów	153
7. Bibliografia.....	154
8. Aneksy	155
9. Produkty badania (załączniki).....	156
9.1. Załącznik 1. Ocena trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego	156

1. Wprowadzenie i kontekst badania

Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r., poz. 1295) zawiera formalny wymóg zgodności zapisów strategii rozwoju z określonymi dokumentami krajowymi, w tym ze średniookresową strategią rozwoju kraju. Ponadto, zgodnie z art. 11 ust. 1d ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r., poz. 512), strategia rozwoju województwa uwzględnia cele średniookresowej strategii rozwoju kraju, krajowej strategii rozwoju regionalnego, odpowiednich strategii ponadregionalnych, a także cele i kierunki koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

W dniu 14 lutego 2017 r. Rada Ministrów przyjęła *Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* (SOR), która stanowi zaktualizowaną średniookresową strategię rozwoju kraju. Na poziomie krajowym trwa proces aktualizacji dziewięciu krajowych strategii rozwoju w celu dostosowania ich do zapisów SOR. Szczególnie istotne znaczenie dla treści strategii rozwoju województwa posiada *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030* (KSRR), która jest jedną z dziewięciu aktualizowanych zintegrowanych strategii krajowych. Jest ona podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r..

Na podstawie art. 10a ust. 2 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, przed przyjęciem strategii rozwoju regionu, zarząd województwa przygotowuje raport ewaluacyjny zawierający uprzednią ocenę skuteczności i efektywności realizacji strategii.

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego jest podstawowym i najważniejszym dokumentem Samorządu Województwa określającym obszary, cele i kierunki interwencji polityki rozwoju, prowadzonej w województwie świętokrzyskim.

Podejmując decyzję o przystąpieniu do opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (zwanej dalej: SRWŚ 2030+), Sejmik Województwa Świętokrzyskiego, uchwałą nr V/73/19 z dnia 25 lutego 2019 r. określił zasady, tryb i harmonogram tego procesu.

Opracowywana SRWŚ 2030+ ma przyczynić się m.in. do wyznaczenia podstawowych ram dla przeglądu i zaktualizowania dokumentów programowych na poziomie regionalnym, w szczególności prac nad nowym Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Świętokrzyskiego na lata 2021-2027.

Biorąc zatem pod uwagę kompleksowy charakter opracowywanej SRWŚ 2030+ oraz chcąc sprawdzić czy projektowana SRWŚ 2030+ odpowiada na realne potrzeby i możliwości rozwoju województwa świętokrzyskiego, zasadne jest poddanie jej ocenie ex-ante. W procesie tym, istotne jest także sprawdzenie czy SRWŚ 2030+ charakteryzuje się odpowiednią spójnością wewnętrzną pod względem logiki interwencji oraz powiązań ze strategicznymi dokumentami na poziomie krajowym i wspólnotowym¹.

¹ Za: opis przedmiotu zamówienia na realizację badania ewaluacyjnego pn. „Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+”

2. Metodologia badania i zastosowane podejście badawcze

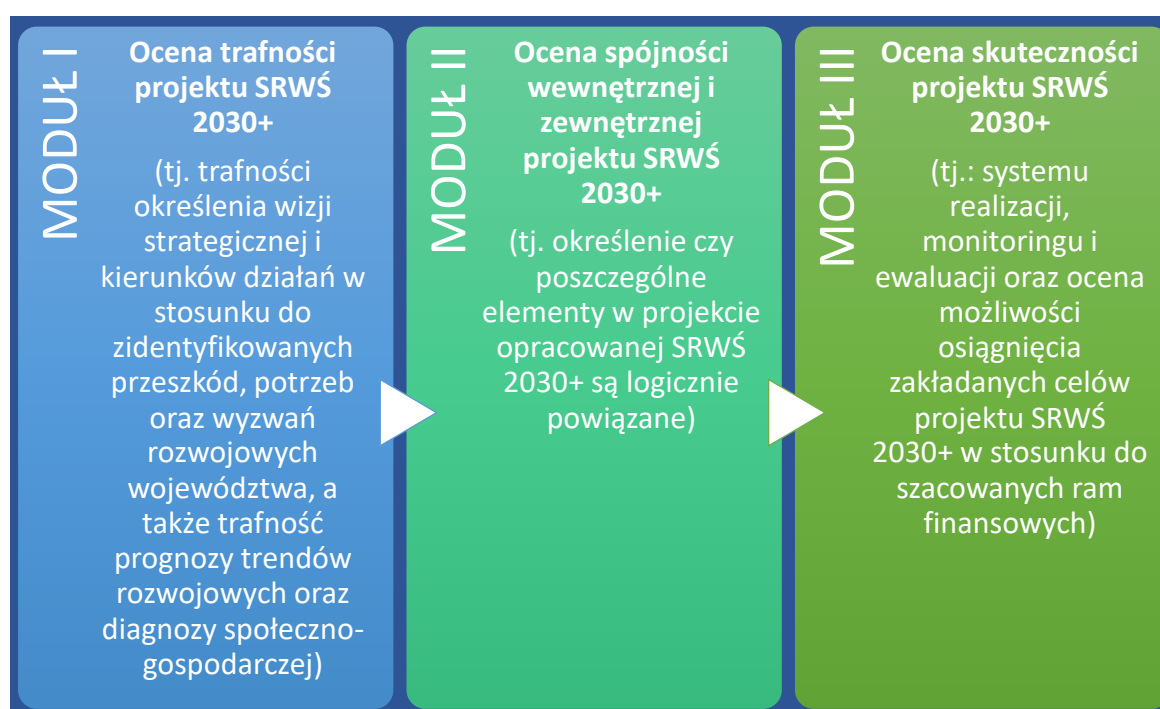
2.1. Zastosowane podejście badawcze

Przedmiotem badania ewaluacyjnego była ocena projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (SRWŚ 2030+), pozwalająca na sformułowanie rekomendacji służących podniesieniu jakości merytorycznej i formalnej tego dokumentu.

Głównym celem ewaluacji było dokonanie kompleksowej oceny ex-ante projektu SRWŚ 2030+ oraz sformułowanie wniosków i możliwych do wykorzystania rekomendacji dotyczących pożądanych zmian projektu dokumentu, które przyczynią się do podniesienia jego jakości.

Przedmiot badania został podzielony na trzy moduły.

Rysunek 1. Moduły badania ewaluacyjnego

W ramach badania Wykonawca udzielił odpowiedzi na 14 pytań badawczych, przyporządkowanych do trzech modułów.

Przyjęto następujące kryteria ewaluacyjne oceny projektu SRWŚ 2030+:

- **Trafność:** Kryterium pozwala ocenić adekwatność planowanych celów SRWŚ 2030+ względem zidentyfikowanych problemów i wyzwań rozwoju województwa świętokrzyskiego.
- **Spójność:** Kryterium pozwala wykluczyć sprzeczności między celami SRWŚ 2030+ a kierunkami interwencji oraz między całym dokumentem a dokumentami wyższego rzędu lub równorzędnymi.
- **Przewidywana skuteczność:** Kryterium pozwala ocenić czy kierunki interwencji zostały prawidłowo dobrane pod kątem osiągnięcia wyznaczonych celów, a zakładane zasoby i proponowany system wdrażania dają szansę na ich osiągnięcie.

1. **Czy projekt SRWŚ 2030+ trafnie odpowiada na wyzwania/potrzeby/przeszkody rozwojowe województwa świętokrzyskiego** określone w dokumencie pn.: Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego? Jeśli nie odpowiada, to jakie zmiany w tym zakresie winny być wprowadzone.
2. **Czy w analizie SWOT województwa świętokrzyskiego zawartej w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego zostały trafnie odzwierciedlone mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dla województwa?** Jeśli nie, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.
3. **Czy w projekcie SRWŚ 2030+ trafnie zostały zidentyfikowane obszary strategicznej interwencji** (zgodnie z zapisami KSRR), w tym obszary problemowe? Jeśli nie, to w jakim obszarze nie zostały i co należałoby zmienić.
4. **Czy w projekcie SRWŚ 2030+ trafnie zostały zidentyfikowane potencjały rozwojowe województwa świętokrzyskiego**, tj.: czynniki decydujące o przewadze konkurencyjnej województwa? Jeśli nie zostały, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.
5. **Czy w projekcie opracowywanej SRWŚ 2030+ właściwie określono horyzont czasowy** względem dokumentów nadrzędnych? Jeśli nie został określony prawidłowo, to w jakim zakresie i na jaki należałoby go zmienić.

Jakie metody badawcze zostały zastosowane w badaniu w odniesieniu do Modułu I?

Rysunek 2. Metody badawcze zastosowane w badaniu ewaluacyjnym w Module I

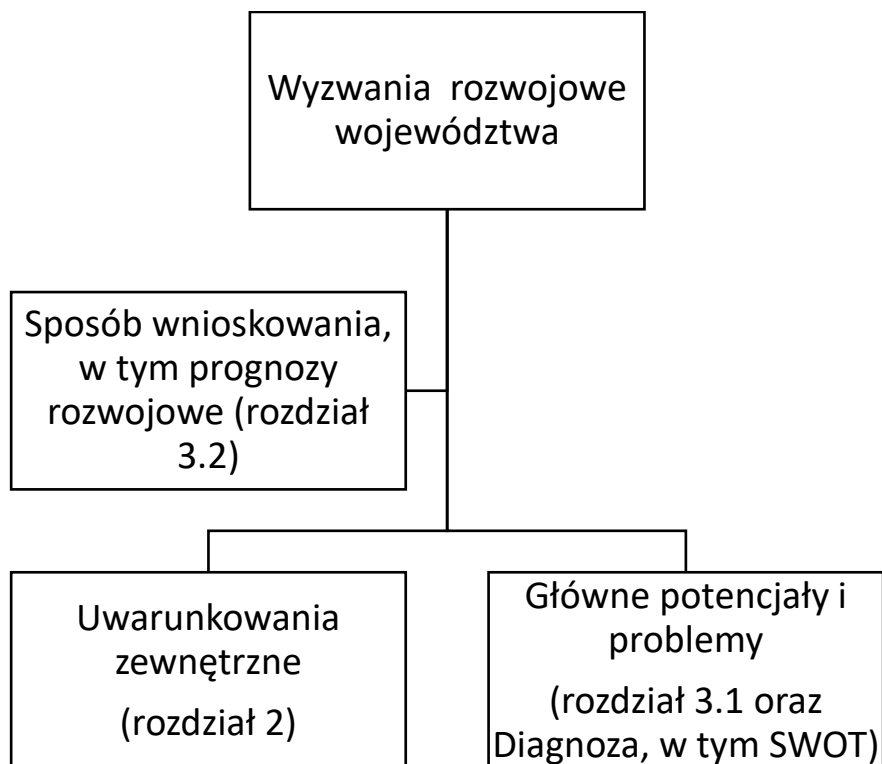

W jaki sposób zrealizowane zostało badanie ewaluacyjne w odniesieniu do Modułu I?

- W tej części badania kluczowa była ocena „logiki” formułowania „**Strategicznych wyzwań rozwojowych województwa świętokrzyskiego**”, które są kluczowe dla definiowania założeń **strategicznych rozwoju województwa**. Istotne było zatem odtworzenie logiki formułowania wyzwań rozwojowych. Tym samym konieczna była wiwisekcja zapisów diagnostycznych (diagnoza i analiza SWOT stanowiąca jej podsumowanie), opisów uwarunkowań zewnętrznych, a także **eksploracja wyciągniętych wniosków z istotnych dla województwa uwarunkowań zewnętrznych, analiz sytuacji społeczno-gospodarczej oraz trendów i prognoz rozwojowych**.
 - Przy ocenie trafności i przewidywanej skuteczności założeń projektu SRWŚ 2030+ zwrócono szczególną uwagę na to, **czy właściwie przedstawiono sytuację społeczno-gospodarczą województwa w odniesieniu do posiadanych potencjałów oraz problemów** oraz w odniesieniu do uwarunkowań zewnętrznych rozwoju.

- **W odniesieniu do potencjałów i problemów rozwojowych poszukiwano odpowiedzi na kluczowe pytania:**
 - Czy potencjały i problemy rozwojowe województwa ujęte w projekcie SRWŚ 2030+ zostały trafnie zidentyfikowane w świetle analizy SWOT i materiału diagnostycznego oraz uwarunkowań zewnętrznych, czy są kompletne?
 - Czy mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia zostały właściwie określone w oparciu o materiał diagnostyczny, czy są kompletne?
 - Czy właściwie określono uwarunkowania zewnętrzne, czy są kompletne?
- **Jednocześnie uwaga oceniających skupiona była na poszukiwaniu czynników pominiętych lub słabo wyeksponowanych, a które mogą mieć istotne znaczenie dla przyszłych procesów rozwojowych.**

Rysunek 3. Logika badania ewaluacyjnego w odniesieniu do wyzwań rozwojowych województwa

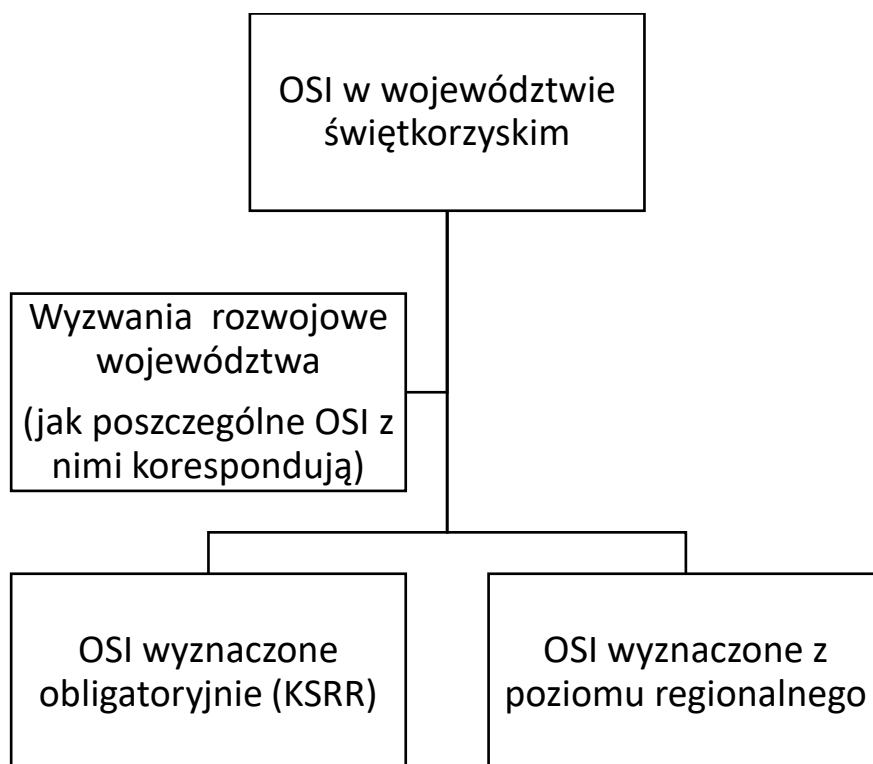

- **W badaniu ewaluacyjnym** dokonano analizy przyjętego w projekcie **SRWŚ 2030+** horyzontu czasowego strategii poszukując odpowiedzi na następujące pytanie: „Czy przyjęty w projekcie **SRWŚ 2030+** horyzont czasowy został właściwie określony względem dokumentów nadrzędnych?”. Wynika to z przepisów ustawy o samorządzie województwa (art. 11 ust. 1b), gdzie mowa jest o tym, że w strategii rozwoju województwa wydziela się okres niewykraczający poza okres objęty aktualnie obowiązującą średniookresową strategią rozwoju kraju.
- **W ewaluacji ex-ante projektu SRWŚ 2030+ badaniu poddana została trafność identyfikacji obszarów strategicznej interwencji** (zgodnie z zapisami KSRR), w tym obszarów problemowych. Przeanalizowane zostały przesłanki, które przemawiały za wskazaniem danej przestrzeni regionu jako OSI, wynikające z zapisów KSRR, jak również delimitacji prowadzonych

na poziomie regionalnym. Kluczowe dla oceny trafności identyfikacji OSI były następujące wytyczne polityki rozwoju regionalnego:

- OSI w KSRR to: obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, wschodnia Polska oraz Śląsk. **Dwa pierwsze wspierane będą obligatoryjnie z poziomu kraju i regionu** za pomocą specjalnie dedykowanych instrumentów.
- Podstawą nowego podejścia terytorialnego polityki rozwoju jest **lepsza niż dotychczas identyfikacja cech poszczególnych obszarów kraju, tj. rozpoznanie ich zasobów endogenicznych, wyzwań i barier rozwojowych**. Nowy paradygmat polityki rozwoju regionalnego, w większym niż dotychczas stopniu, uwzględnia lokalny kontekst dla prowadzenia działań rozwojowych.
- Na poziomie regionalnym **samorząd województwa może – zgodnie ze swoją najlepszą wiedzą i potrzebami – wyznaczać swoje obszary strategicznej interwencji**, takie m.in. jak: subregiony, miejskie obszary funkcjonalne, obszary przygraniczne, przemysłowe, zdegradowane czy tzw. wewnętrzne peryferia.²

Rysunek 4. Logika badania ewaluacyjnego w odniesieniu do OSI

MODUŁ II. Ocena spójności wewnętrznej i zewnętrznej projektu SRWŚ 2030+

1. Czy zaproponowane w projekcie ŚRWŚ 2030+ kierunki rozwoju, propozycja wizji rozwoju województwa wynikają z zapisów dokumentu pn.: **Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego**? Jeśli nie są, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić?

² Za: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2019 rok

2. **Czy spójnie zostały ze sobą powiązane cele strategiczne i operacyjne z wizją rozwoju** (z uwzględnieniem zaproponowanych wskaźników monitorowania)? Jeśli nie zostały, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.
3. **Czy struktura treści projektu ŚRWŚ 2030+ jest czytelna**, posiada wewnętrzną logikę, spójność oraz czy zastosowany język jest poprawny terminologicznie i jednoznaczny? Jeśli nie jest, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.
4. **Czy projekt SRWŚ 2030+ jest spójny ze wszystkimi najważniejszymi politykami i strategiami na poziomie regionalnym**, m.in.: z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego?
5. **Czy cele i założenia opracowanej SRWŚ 2030+ są spójne z politykami i strategiami na poziomie krajowym**, m.in. z:
 - a. Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030,
 - b. Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.),
 - c. Długookresową Strategią Rozwoju Kraju „Polska2030”. Trzecia fala nowoczesności”,
 - d. Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
 - e. innymi krajowymi strategiami sektorowymi.
 Jeśli nie są, to w jakim zakresie i co dokładnie należałoby zmienić.

Jakie metody badawcze zostały zastosowane w badaniu w odniesieniu do Modułu II?

Rysunek 5. Metody badawcze zastosowane w badaniu ewaluacyjnym w Module II

W jaki sposób zrealizowane zostało badanie ewaluacyjne w odniesieniu do Modułu II?

- W tej części badania **kluczowa była ocena „logiki” formułowania części postulatywnej Strategii**, tj. wizji, celów strategicznych i operacyjnych oraz kierunków rozwoju.
 - **W tym celu zbudowana została matryca logiczna, której punktem wyjścia była misja oraz wizja.** Wizja „rozłożona” została na kluczowe element składowe, do których przypisane zostały czynniki SWOT ujęte w diagnozie oraz przyporządkowane zostaną zapisy z podsumowania diagnostycznego (rozdział 3.3 Strategiczne wyzwania rozwojowe). W kolejnym kroku przeanalizowana została spójność z zapisami wizji oraz diagnozy – kierunków interwencji. Taki zabieg pozwolił ocenić czy wizja wynika z zapisów diagnozy (na jakich potencjałach została zbudowana, jakie negatywne zjawiska chce zmienić), co pozwoliło ocenić - czy nie pominięto istotnych uwarunkowań rozwoju województwa, które mogą być kluczowe dla jego przyszłego

rozwoju. Ostatecznie możliwa była ocena spójności zarówno wizji jak też diagnozy z kierunkami interwencji.

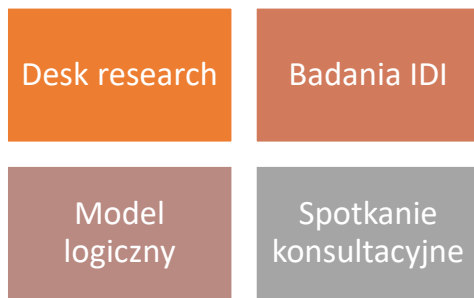
- **Ocena wewnętrznej logiki projektu Strategii dotyczyła badania spójności celów strategicznych i operacyjnych z wizją rozwoju, jak też z przyjętym systemem monitorowania.**
 - W poprzedniej części badania oceniona została spójność wizji m. in. z wyzwaniami rozwoju. W tym miejscu uzyskano odpowiedź na „komplementarność wizji” w stosunku do wyzwań. Dalsze badania skupione były więc na ocenie logiki hierarchii celów. Po pierwsze należało ocenić czy cele strategiczne korespondują z wizją, jak również wyzwaniami rozwoju. Po drugie czy cele operacyjne stanowiły logiczne rozwinięcie celów strategicznych, są kompletne w odniesieniu do wyzwań rozwojowych, problemów jakie województwo zamierza rozwiązać, bazują na potencjałach regionu. Dążono się będzie do odpowiedzi na pytanie „**czy cele strategiczne i operacyjne odzwierciedlają zdiagnozowane potencjały i wyzwania rozwojowe oraz przyczynią się do osiągnięcia wizji rozwoju regionu?**”
- **SRWŚ 2030+ co do zasady powinna być spójna z najważniejszymi politykami i strategiami na poziomie regionalnym oraz politykami i strategiami na poziomie krajowym.** W tym celu sporządzono i przeanalizowano tzw. matryce przystawalności, w których porównano zapisy SRWŚ 2030+ z wybranymi dokumentami planistycznymi i strategicznymi regionu oraz kraju, w tym takimi jak:
 - Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego,
 - Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030,
 - Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.).
- **Ostatnim badanym elementem w Module II była struktura treści projektu ŚRWŚ 2030+ oceniana pod kątem czytelności.** Zwrócono uwagę na wewnętrzną logikę, spójność (co wynika z matrycy logicznej dotyczącej zarówno części diagnostycznej, jak też postulatywnej, w której kluczowy jest moment przejścia z podsumowania diagnostycznego na definiowanie wyzwań rozwojowych i później wizji, misji i celów strategicznych). Przeanalizowano stosowany język pod kątem poprawności terminologicznej i jednoznaczności. Przedstawiono stosowne rekomendacje co do poprawy wewnętrznej logiki, spójności, jak też użytego języka.

MODUŁ III. Ocena skuteczności projektu SRWŚ 2030+

1. **Czy trafnie określono system realizacji SRWŚ 2030+ z punktu widzenia realizacji wizji i osiągnięcia wyznaczonych celów strategicznych i operacyjnych (trafność doboru realizatorów i zadań, komunikacja pomiędzy realizatorami, sprawozdawczość, etc.)?**
2. **Czy system realizacji określony w projekcie SRWŚ 2030+ daje gwarancję skuteczności z punktu widzenia osiągnięcia wyznaczonych celów strategicznych i operacyjnych?**
3. **Czy przyjęty zestaw wskaźników monitorowania jest poprawnie zdefiniowany** i czy ich realizacja umożliwi cykliczne obserwowanie postępu w kontekście osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych? Jeśli nie umożliwi, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.
4. **Czy realne jest osiągnięcie zakładanych celów zawartych w projekcie SRWŚ 2030+ przy oszacowanych w dokumencie ramach finansowych?** Jeśli nie jest, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.

Jakie metody badawcze zostały zastosowane w badaniu w odniesieniu do Modułu III?

Rysunek 6. Metody badawcze zastosowane w badaniu ewaluacyjnym w Module III

W jaki sposób zrealizowano badanie ewaluacyjne w odniesieniu do Modułu III?

- Moduł III badania ewaluacyjnego projektu SRWŚ 2030+ odnosi się do sfery zarządzania realizacją strategii. **W pierwszym kroku oceny systemu realizacji poszukiwano odpowiedzi na pytania odnoszące się do trafności i skuteczności rozwiązań zarządczych przyjętych SRWŚ 2030+.** Kluczowe było uzyskanie odpowiedzi na pytania badawcze odnoszące się do spójności systemu realizacji SRWŚ 2030+ z możliwościami osiągnięcia wizji i wyznaczonych celów strategicznych i operacyjnych.
 - W związku z powyższym konieczne było zbudowanie matrycy logicznej poszczególnych celów jak też składowych wizji oraz misji w zestawieniu ze „**zdolnościami realizacyjnymi strategii przez zasoby województwa**”. Należało ocenić w danym obszarze tematycznym (w odniesieniu do celów, misji, wizji), **czy region posiada potencjał do realizacji wybranych zamierzeń rozwojowych.** Ważne jest przy tym ujęcie w analizie (w modelu logicznym) zasad nadrzędnych realizacji polityki rozwoju regionalnego, tj.:
 - **Zasady koordynacji**, związanej z łączeniem działań, mechanizmów i instrumentów polityki spójności UE, polityki regionalnej państwa oraz różnych polityk sektorowych wdrażanych na poziomie województwa.
 - **Zasady subsydiarności**, będącej jedną z kluczowych zasad polityki rozwoju, zakładającej, że planowanie i realizacja interwencji publicznej prowadzone są na odpowiednim – możliwie najniższym – poziomie zarządzania, gwarantującym jej najwyższą efektywność.
 - **Zasady koncentracji**, oznaczającej skupienie ograniczonych środków finansowych i zasobów organizacyjnych na interwencję w działania strategiczne w wybranych dziedzinach decydujących o konkurencyjności regionu, jak również na wyodrębnionych terytoriach.
 - **Zasady partnerstwa**, rozumianej jako współdziałanie, współdecydowanie oraz współodpowiedzialność różnorodnych środowisk i instytucji zaangażowanych w proces rozwoju regionalnego, traktowanych jako partnerzy w procesie formułowania celów rozwojowych, mechanizmów ich wdrażania i monitorowania efektów.
 - **Zasady wieloszczeblowego zarządzania**, uwzględniającej integrującą i koordynacyjną rolę samorządu województwa na poziomie regionalnym oraz

znacznie większe włączenie władz samorządowych szczebla lokalnego w programowanie i działania rozwojowych.

- Następnie w matrycy logicznej odnoszącej się do zarządzania zestawiono z celami i zasadami realizacji polityki rozwoju regionalnego proponowaną w projekcie strategii architekturę **Systemu Realizacji SRWŚ 2030+**.
- **Matryca powiązań celów z system realizacji pozwoliła ocenić czy system realizacji określony w projekcie SRWŚ 2030+ daje gwarancję skuteczności z punktu widzenia osiągnięcia wyznaczonych celów strategicznych i operacyjnych.**
- **Dokonując analizy wskaźników pod kątem ich poprawności zdefiniowania** należało odpowiedzieć na pytanie **czy zostały właściwie dobrane do przedmiotu pomiaru (misja, cele) oraz czy wskaźniki monitoringu mają jasną i zrozumiałą nazwę oraz definicję pozwalającą na jednoznaczną ich interpretację?**
- **Należało również ocenić** czy użycie danych wskaźników, jak też wskazanie wartości docelowych nie jest obarczone ryzykiem, wynikającym np. z niewłaściwej interpretacji, niewłaściwego oszacowania przyszłej sytuacji społeczno-gospodarczej (wynikającej np. prognoz gospodarczo-ekonomicznych, demograficznych, środowiskowych).
- **Ostatnim elementem oceny systemu zarządzania SRWŚ 2030+ była realność osiągnięcia celów zawartych w projekcie SRWŚ 2030+** przy oszacowanych w dokumencie ramach finansowych.
 - Aby ocenić realność zakładanych celów SRWŚ 2030+ przy oszacowanych w dokumencie ramach finansowych konieczne była przeanalizowanie modelu tworzenia **Prognozy wysokości i źródeł finansowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030. W tym celu konieczne było pozyskanie dodatkowej wiedzy nt. procesu tworzenia tego modelu, gdyż ma on charakter ekspercki.**
 - Ponadto możliwe było sporządzenie „prognozy sprawdzającej” realność przyjętych założeń finansowych. **Dokonano analizy danych ujętych w statystyce GUS odnoszących się do dochodów i wydatków JST oraz nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw.** Przeanalizowano danych statystyczne za okres od 2010 do 2019 pozwoliło określić skalę i trendy zmian finansowania polityk rozwoju w sferze publicznej oraz w sferze prywatnej. Na tej podstawie sporządzono projekcję trendów finansowania polityki rozwoju województwa. Wyniki sporządzonej prognozy umożliwiły porównanie „wyliczeń” przyjętych przez Autorów projektu SRWŚ 2030+.

2.2. Metodologia badania

Na potrzeby niniejszej analizy ex-ante projektu SRWŚ 2030+ wykorzystano następujące metody badawcze:

Analiza desk research – analiza ta była kluczowym narzędziem badania ewaluacyjnego ex-ante projektu SRWŚ 2030+. Pozwoliła przede wszystkim odtworzyć logikę definiowania wyzwań strategicznych, wizji i celów rozwojowych. Jest również bardzo ważna w kontekście oceny systemu zarządzania SRWŚ 2030+, w tym doboru wskaźników monitoringu.

Wywiady indywidualne pogłębione (IDI) – badanie te pozwoliły na pogłębienie wiedzy nt. logiki tworzenia projektu SRWŚ+ 2030 i przyjętych w niej wyzwań rozwojowych, wizji, celów, jak również

zaproponowanego systemu zarządzania strategią. Skupiono się również na mechanizmach tworzenia strategii, w tym również wnioskach formułowanych na etapie konsultacji społecznych, odbiorze projektu Strategii przez partnerów społecznych, instytucjonalnych, w tym samorządowych i przedsiębiorców. Szczególnie ważny był aspekt odnoszący się do zarządzania SRWŚ+ 2030.

Wywiady przeprowadzono z przedstawicielami instytucji włączonych w proces przygotowywania SRWŚ 2030+. W ramach badania przeprowadzonych zostało 15 wywiadów wśród:

- przedstawicieli Zespołu ds. opracowania SRWŚ 2030+ (5 wywiadów),
- przedstawicieli Grup roboczych ds. opracowania SRWŚ 2030+ (8 wywiadów),
- eksperta zewnętrznego biorącego udział w procesie opracowania SRWŚ 2030+ (1 wywiad),
- Dyrektora/Zastępcy Dyrektora Departamentu Inwestycji i Rozwoju Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego (1 wywiad).

Model logiczny – na podstawie matrycy logicznej, dokonano analizy całości układu logicznego dokumentu, wychodząc od części diagnostycznej, analizy SWOT, potencjałów i problemów, uwarunkowań zewnętrznych, wyzwań rozwojowych, a następnie przypisanych do nich poszczególnych celów i zadań. Model logiczny pozwolił ocenić czy strategia stanowi odpowiedź na wszystkie zdiagnozowane problemy, odpowiednio wykorzystuje potencjał regionu oraz szanse zewnętrzne, czy cele i zadania zostały właściwie zaprogramowane.

Model logiczny pozwolił również ocenić zapisy odnoszące się do wizji, i sprawdzić czy mają one swoją kontynuację w celach strategicznych i operacyjnych SRWŚ 2030+ oraz czy dobrano właściwy zestaw wskaźników pomiaru zmian, jakie nastąpią w wyniku realizacji Strategii.

Macierz/matryca przystawalności – w niniejszym badaniu analiza przystawalności posłużyła przede wszystkim sprawdzeniu czy i w jakim stopniu zapisy SRWŚ 2030+ realizują cele/działania opisane w dokumentach strategicznych: Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) i Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR).

Spotkanie konsultacyjne – w trakcie dyskusji przedstawicieli Wykonawcy przedstawiono wstępne wnioski i poddano je dyskusji. Spotkanie przeprowadzono po zakończeniu kompleksowej analizy i oceny zebranego materiału badawczego, w końcowym etapie sporządzania wstępnej wersji raportu końcowego.

3. Wyniki badania

3.1. Ocena trafności projektu SRWŚ 2030+ (odpowiedzi na pytania badawcze z Modułu I)

1. Czy projekt SRWŚ 2030+ trafnie odpowiada na wyzwania/potrzeby/przeszkody rozwojowe województwa świętokrzyskiego określone w dokumencie pn.: Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego? Jeśli nie odpowiada, to jakie zmiany w tym zakresie winny być wprowadzone.

W dokumencie Diagnozy (punkt 2.9.) znajdziemy informacje mówiące o tym, że dokonano oceny aktualności analizy SWOT ze strategii do roku 2020. Ocena wskazała, że wśród mocnych stron województwa jako najbardziej aktualny i istotny czynnik wymienić należy dobre warunki przyrodnicze i kulturowe dla rozwoju turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego.

Z kolei w odniesieniu do słabych stron aktualne i ważne czynniki to: niska atrakcyjność inwestycyjna regionu, niski poziom innowacyjności regionu, niekorzystne struktury i procesy demograficzne.

Natomiast w zakresie szans i oczekiwań za czynniki nadal aktualne i ważne uznano położenie w centralnej części Polski czy rozwój przemysłu opartego na racjonalnym wykorzystaniu miejscowych surowców naturalnych.

Stwierdzono także, że najważniejszym i najbardziej aktualnym zagrożeniem dla województwa są pogłębiające się negatywnie struktury i procesy demograficzne.

Na potrzeby SRWŚ 2030+ dokonano analizy SWOT w podziale na następujące obszary:

- demografia,
- sfera gospodarcza,
- sfera przestrzenna, środowisko i infrastruktura,
- sfera społeczna i usługi społeczne,
- zarządzanie i powiązania funkcjonalne.

Efektom prac diagnostycznych i analizy SWOT są najważniejsze wyzwania rozwojowe stojące przed województwem, do których zaliczono:

- starzenie się społeczności regionalnej i odpływ ludności, szczególnie młodej,
- niskie: konkurencyjność, innowacyjność regionu oraz atrakcyjność inwestycyjna w skali kraju i UE,
- niski poziom urbanizacji,
- procesy depopulacyjne i suburbanizacyjne dotykające stolicę województwa,
- zmiany klimatyczne (zagrożenie dla dostępności wody) i zanieczyszczenie środowiska (powietrze i skutki działalności przemysłu),

- niska atrakcyjność woj. świętokrzyskiego jako miejsca zamieszkania, niższa niż w innych regionach jakość życia (związaną z wysokością i źródłami dochodów oraz dostępnością usług publicznych),
- budowa sieci współpracy wewnątrzregionalnej o charakterze publicznym i partnerstw międzysektorowych,
- wzmocnienie potencjału naukowego i systemu edukacji w województwie,
- budowa unikalnej domeny kompetencji wokół istniejących potencjałów.

Powyższej zidentyfikowane w dokumencie Diagnozy wyzwania rozwojowe zostały transponowane do dokumentu Strategii, gdzie w punkcie 3.3. wymieniono strategiczne wyzwania rozwojowe województwa świętokrzyskiego.

W punkcie 3.3. projektu SRWŚ 2030+ czytamy, że główny syntetyczny wniosek jaki wypływa z Diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego sprowadzić można do następującego stwierdzenia: **województwo świętokrzyskie systematycznie rozwija się, ale rozwój ten jest powolniejszy niż odpowiednie procesy identyfikowane w skali kraju.** Następnie stwierdzono, że **zmiana ścieżki rozwoju stanowi najważniejsze wyzwanie stojące przed województwem świętokrzyskim w perspektywie nadchodzącej dekady.** W świetle Diagnozy i analizy SWOT można wskazać główne sektorowe wyzwania stające przed regionem. Zaliczyć do nich należy:

1. Wspieranie **działań osłabiających negatywne zjawiska związane z zanieczyszczeniem środowiska i zmianami klimatycznymi i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych**, co wymaga horyzontalnie na obszarze całego województwa:
 - a) proekologicznej transformacji gospodarki regionalnej, w tym rolnictwa,
 - b) wypromowania zrównoważonej konsumpcji energii,
 - c) rozpowszechnienia korzystnych dla klimatu systemów komunalnych, zwłaszcza w sferze ogrzewania mieszkań,
 - d) wspierania sprzyjających środowisku form mobilności,
 - e) upowszechnienia świadomości ekologicznej mieszkańców regionu,
 - f) przeciwdziałania skutkom zagrożeń naturalnych.
2. Zatrzymanie i **odwrócenie niekorzystnych procesów demograficznych**, co oznacza horyzontalnie na obszarze całego województwa:
 - a) konieczność zwiększenia atrakcyjności zamieszkania, w szczególności dla ludzi młodych przez stymulowanie procesów podnoszących ogólnie jakość życia poprzez poprawę jakości i warunków zatrudnienia oraz dostępności do usług i obiektów użyteczności publicznej,
 - b) wykreowanie w regionie aktywności gospodarczych i warunków przyciągających nowych mieszkańców w sektorach: wytwórczości, nauki i usług.
3. Wzmocnienie i **wyeliminowanie niekorzystnych cech gospodarki regionalnej**, co można osiągnąć poprzez:
 - a) działania horyzontalne na obszarze całego województwa:

- zwiększenie atrakcyjności dla napływu kapitału inwestycyjnego, w tym poprzez wdrażanie polityki dochodowej polegającej na stosowaniu odpowiednich ulg finansowych,
- wspieranie rodzimej przedsiębiorczości dostępnymi instrumentami organizacyjnymi i finansowymi, np. poprzez fundusze rozwoju przedsiębiorczości,
- aktywne gospodarowanie publicznymi zasobami województwa – nieruchomościami i potencjałem instytucjonalnym podmiotów samorządowych, ukierunkowanym na tworzenie przestrzeni współpracy regionalnej,

b) działania terytorialnie zróżnicowane:

- podniesienie poziomu innowacyjności gospodarki poprzez wsparcie rozwoju uczelni wyższych tworzących atrakcyjne i oczekiwane na rynku kierunki kształcenia oraz przyszłościową możliwość do zatrudnienia dla osób młodych, pozyskanie krajowych inwestycji publicznych w sektorach stwarzających możliwość dyfuzji innowacji (w Kieleckim Obszarze Funkcjonalnym oraz w północnych ośrodkach miejskich województwa),
- wykreowanie i promocja wyspecjalizowanych produktów turystycznych oraz zdrowotnych, w kontekście regionalnym, krajowym i międzynarodowym, wykorzystujących walory naturalne i kulturowe regionu (w OSI Góry Świętokrzyskie, OSI uzdrowskim, na Ponidziu i we wszystkich miejscach o dużej atrakcyjności turystycznej).

4. Racjonalne, a przy tym **prorozwojowe, gospodarowanie słabo zurbanizowaną przestrzenią wojewódzką** poprzez terytorializację polityki rozwoju, obejmującą identyfikację krajowych i regionalnych obszarów strategicznej interwencji oraz wdrożenie instrumentów zwiększania konkurencyjności tych obszarów i eliminowania występujących w nich barier rozwojowych; jest to wyzwanie o charakterze wybitnie terytorialnym wskazujące następujące OSI:

a) obszary realizacji polityki unijnej i krajowej zapisane w KSRR 2030:

- miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze,
- obszary zmarginalizowane (obszary wiejskie i małe miasteczka),

b) obszary realizacji polityki wojewódzkiej wykraczające poza interwencję krajową:

- Kielecki Obszar Funkcjonalny jako dedykowany wzmocnieniu konkurencyjności województwa świętokrzyskiego, z naciskiem na zagospodarowanie terenów w Obicach planowanych pod budowę Regionalnego Portu Lotniczego Kielce,
- obszar uzdrowski obejmujący: Busko-Zdrój, Solec-Zdrój, Kazimierz Wielką,
- obszar funkcjonalny miast północnych: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna i Końskie,
- Góry Świętokrzyskie,
- Ponidzie,
- Dolina Wisły.

5. **Podniesienie standardu życia** mieszkańców regionu poprzez **poprawę i rozwój infrastruktury technicznej i społecznej**; wyzwaniem jest tu prowadzenie polityki dochodowej, obejmującej podniesienie zdolności do pozyskiwania środków inwestycyjnych i operacyjnych na niezbędne nakłady poprzez (stosowane horyzontalnie na całym terenie województwa):
- a) wykorzystanie środków unijnych dostępnych poprzez Politykę Spójności i inne źródła pomocowe,
 - b) wykorzystanie krajowych środków publicznych objętych systemami polityki regionalnej (zarządzanymi przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego) oraz politykami sektorowymi, zarządzanymi i finansowanymi przez innych ministrów rządu RP,
 - c) prywatyzację wybranych usług z zachowaniem publicznej kontroli jakości usług i ich cen,
 - d) rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego w sferze inwestycyjnej i zarządczej.

W projekcie SRWŚ 2030+ stwierdzono, że sprostanie powyższym wyzwaniom wymaga podjęcia horyzontalnych **działań o charakterze zarządczym**. Najtrudniejszym zadaniem będzie w tym obszarze uzyskanie konsensusu wokół potrzeby transformacji i modernizacji regionu, czyli korekty ścieżki rozwojowej województwa. Wiąże się to z zapewnieniem zgody politycznej dla realizacji przygotowanej Strategii i wdrożeniem przyjętych w niej działań i projektów. **W praktyce oznaczać to będzie koncentrację wysiłku organizacyjnego i finansowego na wskazanych w Strategii rozwiązaniach**. Inne wyzwania związane z wnioskami płynącymi z Diagnozy dotyczą:

- rozwoju współpracy z instytucjami międzynarodowymi i krajowymi, które mogą wesprzeć procesy rozwojowe w regionie (aktywizacja działań egzogenicznych interesariuszy zewnętrznych),
- budowy sieci współpracy wewnątrzregionalnej o charakterze publicznym i partnerstw międzysektorowych (działania endogeniczne),
- wzmocnienia potencjału naukowego i systemu edukacji w województwie, które warunkować będzie wiele zapisanych w Strategii rozwiązań w różnych obszarach aktywności regionu.

Mając na uwadze tak zaprezentowaną listę wyzwań należy stwierdzić, iż zostały one zdefiniowane właściwie, tj. stanowią odpowiedź na zdiagnozowane problemy, bazują na potencjałach regionu oraz umożliwiają wykorzystanie szans płynących z otoczenia, próbując unikać zagrożeń.

W odniesieniu do głównego syntetycznego wniosku jaki wpływa z Diagnozy, należy zgodzić się z opinią autorów Strategii, że **województwo świętokrzyskie systematycznie rozwija się, ale rozwój ten jest powolniejszy niż odpowiednie procesy identyfikowane w skali kraju, oraz że zmiana ścieżki rozwoju stanowi najważniejsze wyzwanie stojące przed województwem świętokrzyskim w perspektywie nadchodzącej dekady**. Na ten ostatni aspekt zwrócili także uwagę uczestnicy indywidualnych wywiadów pogłębionych³, podkreślając, że zmiana ścieżki rozwoju województwa będzie uzależniona od skuteczności zarządzania strategicznego województwem. Z kolei za kluczowy czynniki wpływający na skuteczność zarządzania strategicznego wskazywano szeroko zakrojoną współpracę, realizowaną zarówno pomiędzy samorządami lokalnymi, jak i pomiędzy podmiotami reprezentującymi różne sektory. Ponadto podkreślano, że na sukces zarządzania strategicznego rozwojem województwa

³ badania IDI, Instytut Badawczy IPC, wrzesień 2020 r.

będzie w istotny sposób wpływać zdolność do aktywnego pozyskiwania i efektywnego wykorzystania środków finansowych, dostępnych do roku 2030.

Należy także zwrócić uwagę, że zaprezentowany w projekcie SRWŚ 2030+ obraz regionu i wyzwania rozwojowe mają poparcie w Diagnozie. Jednocześnie - przedstawione w analizie SWOT - niektóre dowody, na poparcie tej tezy, zostały ujęte - w opinii oceniających - niewłaściwie po stronie słabych stron – a powinny zostać ujęte po stronie zagrożeń. Dotyczy to w szczególności wybranych wskaźników sfery gospodarczej (m. in. PKB). W opinii oceniających wolniejsze tempo rozwoju gospodarczego regionu należy uznać za zagrożenie, gdyż może przyczyniać się (choć nie musi) do pogłębienia wybranych niekorzystnych zjawisk, w szczególności związanych ze sferą demografii i jakości życia (głównie odpływ mieszkańców). Za takim ujęciem tego czynnika przemawia fakt, że region nie ma bezpośredniego wpływu na tempo rozwoju innych przestrzeni kraju. Może co prawda nadrabiać dystans rozwojowy, choć jak pokazują dane z ubiegłej dekady będzie to niezwykle trudne. Jednocześnie tempo rozwoju gospodarczego regionu w obiektywnej ocenie było szybkie w ostatniej dekadzie – co trudno uznać za słabą stronę.

W ww. kontekście region powinien wypracować swój własny, endogenny pomysł na rozwój. W takim duchu postrzegana jest jednocześnie przez oceniających treść sformułowanego głównego wyzwania – czyli zmiana ścieżki rozwoju regionu.

Do oceny trafności i przewidywanej skuteczności założeń projektu SRWŚ 2030+ należy dołożyć twierdzenie, że w projekcie Strategii właściwie przedstawiono sytuację społeczno-gospodarczą województwa w odniesieniu do posiadanych potencjałów oraz problemów oraz w odniesieniu do uwarunkowań zewnętrznych rozwoju.

Zdefiniowanie w projekcie Strategii wyzwania wykazują się spójnością z analizą SWOT.

Zauważono przy tym, że przy wyzwaniu rozwojowym odnoszącym się do ekologii nie wymieniono działań/ wyzwań, które odnoszą się do problemu deficytu zasobów wodnych w województwie świętokrzyskim. Rekomenduje się uzupełnienie tego wyzwania.

Ponadto w odniesieniu do wyzwania 4. pod tytułem „racjonalne, a przy tym prorozwojowe, gospodarowanie słabo zurbanizowaną przestrzenią wojewódzką poprzez terytorializację polityki rozwoju” – należy zwrócić uwagę, że rozwinięcie tego wyzwania odnosi się do wszystkich OSI w województwie. W związku z tym pojawia się niespójność w zdefiniowaniu wyzwania. Otóż wyzwanie to wskazuje, że racjonalne i prorozwojowe gospodarowanie przestrzenią województwa odnosić się powinno do obszarów słabo zurbanizowanych. Stoi to w sprzeczności z niższej wymienionymi OSI, takimi jak miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, Kielecki Obszar Funkcjonalny, obszar funkcjonalny miast północnych: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna i Końskie, które - co do zasady - są terenami mocno zurbanizowanymi. Rekomenduje się przeformułowanie treści zapisu wyzwania.

Tabela 1. Matryca powiązań pomiędzy wyzwaniami rozwojowymi województwa świętokrzyskiego a czynnikami rozwoju ujętymi w analizie SWOT

Wyzwania	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
Wyzwania ekologiczne		
1. Wspieranie działań osłabiających negatywne zjawiska związane z zanieczyszczeniem środowiska i zmianami klimatycznymi i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych, co wymaga horyzontalnie na obszarze całego województwa: a) proekologiczna transformacja gospodarki regionalnej, w tym rolnictwa, b) wypromowanie zrównoważonej konsumpcji energii, c) rozpowszechnienie korzystnych dla klimatu systemów komunalnych, zwłaszcza w sferze ogrzewania mieszkań, d) wspieranie sprzyjających środowisku form mobilności e) upowszechnienie świadomości ekologicznej mieszkańców regionu, f) przeciwdziałania skutkom zagrożeń naturalnych.	Trafne	Po stronie mocnych stron zidentyfikowano szereg wskaźników odnoszących się do sfery środowiskowej, m. in.: • Wysoka jakość oraz bogactwo walorów przyrodniczych i krajobrazowych, a także dziedzictwa kulturowego, • Znaczny odsetek obszarów chronionych, o wybitnych walorach przyrodniczych i dobrze rozwinięty system ochrony tych obszarów, • Korzystne warunki przyrodnicze dla odnawialnych źródeł energii (OZE) i wzrost produkcji energii z tych źródeł, • Walory uzdrowiskowe, • Wskaźnik lesistości zbliżony do przeciętnej lesistości kraju oraz zachowanie dużych kompleksów leśnych. W skali regionu zidentyfikowano szereg negatywnych zjawisk w odniesieniu do środowiska: • Ponadnormatywne przekroczenia poziomu zanieczyszczeń pyłami PM10, pyłu PM2,5 i B(a)P, • Niski odsetek mieszkań ogrzewanych z systemów ciepłowniczych, przy znaczącym wyeksploatowaniu systemów na terenie województwa, • Znaczący wpływ emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych z indywidualnych źródeł na paliwa stałe na jakość powietrza, • Niska sprawność systemu gospodarki odpadami, m.in. w zakresie selektywnego zbierania, • Niedostateczna ilość zabezpieczeń przeciwpowodziowych oraz długość i wydolność kanalizacji deszczowej, • Kurcząca się zasoby wody pitnej,

Wyzwania	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
		• Zanieczyszczenie wód substancjami ze spływów powierzchniowych w wyniku działalności rolniczej, a także pochodzącymi ze zbiorników bezodpływowych na ścieki, • Niski odsetek osób korzystających z infrastruktury kanalizacyjnej i niski odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków (64%), • Niski poziom urbanizacji połączony z wyludnianiem się niemal wszystkich ośrodków miejskich, • Niska gęstość zaludnienia województwa, • Brak ładu przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, • Niewystarczające wykorzystanie potencjału, w tym jego walorów przyrodniczych i kulturowych, powiązane ze słabym wizerunkiem świętokrzyskiego w skali krajowej i międzynarodowej, Wskazano jednocześnie szanse rozwojowe: • Nowe koncepcje rozwoju gospodarczego, związane z gospodarką o obiegu zamkniętym i tworzeniem domen kompetencji w warunkach bogatych tradycji przemysłowych regionu, • Rozwój przemysłu opartego na racjonalnym wykorzystywaniu regionalnych zasobów, • rosnący popyt na produkty i wyroby oferowane przez przemysł regionu (oparte na regionalnych surowcach), • Popyt na nowe, pakietowe produkty turystyczne oraz zainteresowanie turystyką: kwalifikowaną, uzdrowiskową i geoturystyką, • Polityka Spójności UE, ukierunkowana na ograniczenie skutków zmian klimatu, poprawę stanu środowiska i promocję rozwiązań niskoemisyjnych, • Racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych oraz wód, m.in. dla rozwoju gospodarczego, • Rozwój błękitno-zielonej infrastruktury, • Działania samorządów lokalnych w kierunku gospodarki niskoemisyjnej,

Wyzwania	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
		• Nowoczesne branże i technologie sprzyjające środowisku, • Możliwość opracowywania zintegrowanych programów rozwojowych dla podregionów z wykorzystaniem zasobów środowiska. Po stronie zagrożeń w sferze ekologii znalazły się: • Zmieniający się w skali globalnej klimat i zagrożenie suszą • Występowanie typowych konfliktów przestrzennych i środowiskowych związanych z nowymi inwestycjami • Nielegalne składowanie odpadów • Społeczny opór wobec zmian związanych z potrzebami wynikającymi z wyzwań środowiskowych Mając na uwadze powyższe należy ocenić, iż wyzwanie rozwojowe odnoszące się do sfery ekologii zostało zbudowane w oparciu o obiektywne czynniki, koresponduje z szansami, jak również potencjałami regionu. Bazuje na potencjale przyrodniczym regionu, pozwoli lepiej wykorzystać ten potencjał. Jednocześnie oceniający zwrócili uwagę, że wśród listy wyzwań w sferze środowiskowej nie pojawiło się odniesienie do kurczących się zasobów wody. Problem kurczących się zasobów wody potęgowany jest przez zanieczyszczenie tych zasobów oraz słabo rozwinięty system kanalizacyjny.
2. Zatrzymanie i odwrócenie niekorzystnych procesów demograficznych, co oznacza horyzontalnie na obszarze całego województwa: a) konieczność zwiększenia atrakcyjności zamieszkania, w szczególności dla ludzi młodych przez stymulowanie procesów podnoszących ogólnie jakość życia poprzez poprawę jakości i warunków zatrudnienia oraz dostępności do usług i obiektów użyteczności publicznej,	Trafne	Po stronie mocnych stron wskazano m. in. takie czynniki, na bazie których możliwe jest budowanie potencjału przyciągania i zatrzymania mieszkańców oraz wspierania wyższego poziomu dzietności. Zaliczyć do nich można m. in.: • Dobry poziom edukacji, • Dwukrotny wzrost produkcji globalnej w regionie w latach 2000-2016, • Położenie regionu w centrum Polski, • Policentryczny układ przestrzenny,

Wyzwania	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
b) wykreowanie w regionie aktywności gospodarczych i warunków przyciągających nowych mieszkańców w sektorach: wytwórczości, nauki i usług.		• Wysoka jakość oraz bogactwo walorów przyrodniczych i krajobrazowych, a także dziedzictwa kulturowego. Po stronie słabych stron zidentyfikowano szereg wskaźników odnoszących się do sfery demografii, m. in.: • Starzenie się społeczności regionalnej i idące za nim obciążenie demograficzne, • Procesy depopulacji, na co składa się niski przyrost naturalny z najniższą dzietnością w kraju oraz niekorzystne saldo migracji, • Odpływ młodych ludzi do innych ośrodków akademickich, • Brak instrumentów zachęcających do pozostania/osiedlania się w regionie, • Stosunkowo niska jakość życia i wynagrodzeń, • Niekorzystna prognoza demograficzna, • Niski poziom urbanizacji połączony z wyludnianiem się niemal wszystkich ośrodków miejskich. Wskazano jednocześnie szanse rozwojowe: • Popyt na miejsca atrakcyjne do zamieszkania dla seniorów (bezpieczne i atrakcyjne środowiskowo), • Polityka państwa wspierająca obszary o niekorzystnych procesach demograficznych, • Nowe technologie uniezależniające działalność gospodarczą i życiową od lokalizacji geograficznej. Po stronie zagrożeń w sferze demografii znalazły się: • Pogłębianie się negatywnych procesów demograficznych w skali kraju, • Konkurencyjność innych regionów w zakresie oferowanej jakości życia, • Wyludnianie się średnich i małych miast,

Wyzwania	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
		• Utrata funkcji regionalnych i brak znaczenia metropolitalnego stolicy województwa, • Niekorzystne zmiany demograficzne, w tym starzenie się społeczeństwa, które mogą za-grozić stabilności finansów samorządów regionalnego i lokalnego. Mając na uwadze powyższe należy ocenić, iż wyzwanie rozwojowe odnoszące się do sfery demografii zostało zbudowane w oparciu o obiektywne czynniki, koresponduje z szansami, jak również potencjałami regionu.
Wyzwania gospodarcze		
3. Wzmocnienie i wyeliminowanie niekorzystnych cech gospodarki regionalnej. a) działania horyzontalne na obszarze całego województwa • zwiększenie atrakcyjności dla napływu kapitału inwestycyjnego, w tym poprzez wdrażanie polityki dochodowej polegającej na stosowaniu odpowiednich ulg finansowych, • wspieranie rodzimej przedsiębiorczości dostępnymi instrumentami organizacyjnymi i finansowymi, np. poprzez fundusze rozwoju przedsiębiorczości, • aktywne gospodarowanie publicznymi zasobami województwa – nieruchomościami i potencjałem instytucjonalnym podmiotów samorządowych, ukierunkowanym na tworzenie przestrzeni współpracy regionalnej.	Trafne	Po stronie mocnych stron regionu w sferze gospodarczej wskazano: • Tradycje przemysłowe regionu, • Zasoby surowcowe województwa, • Wysoki udział firm działających w sekcji związanej z przemysłem i budownictwem na tle kraju, • Uznane przedsiębiorstwa przemysłowe, w tym Elektrownia Połaniec, czyniąca województwo świętokrzyskie jednym z największych producentów energii elektrycznych w kraju, • Dwukrotny wzrost produkcji globalnej w regionie w latach 2000-2016, • Kielce – drugim (po Poznaniu) ośrodkiem targowym kraju, • Identyfikacja regionalnych specjalizacji, • Wzrost liczby podmiotów w sekcjach, które świadczą o nowoczesności regionalnej gospodarki i wychodzeniu naprzeciw wyzwaniom rozwojowym (głównie M, J, Q), • Dobre warunki dla rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego, • Wysoki potencjał rozwoju turystyki, opierający się na bogactwie przyrodniczym i dziedzictwie kulturowym, • Marka regionu jako ośrodka turystyki kwalifikowanej i lecznictwa uzdrowiskowego (szczególnie geoturystyki i turystyki uzdrowiskowej),

Wyzwania	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
b) działania terytorialnie zróżnicowane • podniesienie poziomu innowacyjności gospodarki poprzez wsparcie rozwoju uczelni wyższych tworzących atrakcyjne i oczekiwane na rynku kierunki kształcenia oraz przyszłościową możliwość do zatrudnienia dla osób młodych, pozyskanie krajowych inwestycji publicznych w sektorach stwarzających możliwość dyfuzji innowacji (w Kieleckim Obszarze Funkcjonalnym oraz w północnych ośrodkach miejskich województwa), • wykreowanie i promocja wyspecjalizowanych produktów turystycznych oraz zdrowotnych, w kontekście regionalnym, krajowym i międzynarodowym, wykorzystujących walory naturalne i kulturowe regionu (w OSI Góry Świętokrzyskie, OSI uzdrowiskowym, na Ponidziu i we wszystkich miejscach o odpowiedniej atrakcyjności turystycznej).		• Istniejące inicjatywy klastrowe oparte na specyficznych potencjałach obszarów województwa, • Obecność specjalnych stref ekonomicznych i inwestycje na ich terenach, • Saldo utworzonych nowych miejsc pracy przewyższające liczbę miejsc zlikwidowanych na przestrzeni kilkunastu lat, • Obecność aktywnych instytucji wspierających innowacyjność i współpracę przedsiębiorstw. W regionie zidentyfikowano szereg słabych stron w odniesieniu do gospodarki: • Jeden z najniższych wskaźników aktywności zawodowej w Polsce, • Wyższe niż średnia dla Polski bezrobocie i bezrobocie długotrwałe (pomimo spadku liczby bezrobotnych), • Niska atrakcyjność i konkurencyjność regionu w skali krajowej i międzynarodowej, • Bardzo niska innowacyjność regionalnej gospodarki (m.in. niskie nakłady B+R i na działalność innowacyjną wszystkich sektorów, mała liczba patentów i wzorów użytkowych), • Wolne tereny inwestycyjne nieodpowiadające potrzebom inwestorów (m.in. zbyt małe powierzchnie), • Niski udział podmiotów zagranicznych i spółek z udziałem kapitału zagranicznego • Znikoma liczba turystów zagranicznych, • Niska świadomość przedsiębiorców o możliwościach finansowania rozwoju działalności, • Słaba współpraca pomiędzy instytucjami otoczenia biznesu, • Wąska wiedza na temat możliwości komercjalizacji wyników badań naukowych, • Zbyt mało wspólnych międzysektorowych inicjatyw badawczo-rozwojowych, • Odpływ kapitału ludzkiego (osób młodych i wykształconych) z regionu.

Wyzwania	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
		W sferze gospodarczej wskazano na następujące szanse rozwoju regionu: • Nowe koncepcje rozwoju gospodarczego, związane z gospodarką o obiegu zamkniętym i tworzeniem domen kompetencji w warunkach bogatych tradycji przemysłowych regionu, • Polityka Spójności UE i krajowa polityka rozwoju, zapisana w SOR i KSRR 2030, obejmująca stymulowanie innowacyjności regionalnej, • Rozwój przemysłu opartego na racjonalnym wykorzystywaniu regionalnych zasobów, • Rosnący popyt na produkty i wyroby oferowane przez przemysł regionu (oparte na regionalnych surowcach), • Rozwój sektora usług biznesowych w Kielcach oraz dalszy rozwój branży targowej i eventowej, • Reforma nauki oraz wzrost potencjału badawczego uczelni, • Popyt na nowe, pakietowe produkty turystyczne oraz zainteresowanie turystyką: kwalifikowaną, uzdrowiskową i geoturystyką, • Intensyfikacja współpracy ze środowiskami naukowymi (np. inwestycja Głównego Urzędu Miar), • Nowe regulacje prawne i programy oferujące wsparcie dla przedsiębiorców i inwestorów, • Możliwość wykorzystania dobrych praktyk we współpracy międzynarodowej. Do zagrożeń zaliczono: • Wyzwania technologiczne gospodarki światowej w zestawieniu z niskim poziomem innowacyjności w regionie, • Wzrost konkurencyjności innych polskich regionów i ośrodków miejskich, • Wysokie koszty związane z rozwojem działalności innowacyjnej i B+R firm (szczególnie MŚP), • Bariery prawne uniemożliwiające transfer wiedzy z uczelni do biznesu,

Wyzwania	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
		• Rozwój technologii konkurencyjnych wobec produktów i usług oferowanych przez lokalne przedsiębiorstwa (np. materiałów budowlanych, technologii energetycznych), • Częste zmiany, niestabilność regulacji prawnych w Polsce, • Niekorzystne prognozy dotyczące koniunktury gospodarczej w Europie. Mając na uwadze powyższe należy stwierdzić iż lista czynników rozwojowych, zarówno tych obecnych, jak też przyszłych koresponduje ze zdefiniowanymi wyzwaniami rozwoju regionu w sferze gospodarczej. Słusznie w opinii oceniających wskazano wyzwania, które odnoszą się do całej przestrzeni regionu (działania horyzontalne) oraz te, które są specyficzne dla wybranych przestrzeni regionu.
Wyzwania urbanizacyjne		
4. Racjonalne, a przy tym prorozwojowe, gospodarowanie słabo zurbanizowaną przestrzenią wojewódzką poprzez terytorializację polityki rozwoju, obejmującą identyfikację krajowych i regionalnych obszarów strategicznej interwencji oraz wdrożenie instrumentów zwiększania konkurencyjności tych obszarów i eliminowania występujących w nich barier rozwojowych; jest to wyzwanie o charakterze wybitnie terytorialnym wskazujące następujące OSI: a) obszary realizacji polityki unijnej i krajowej zapisane w KSRR 2030: • miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, • obszary zmarginalizowane (obszary wiejskie i małe miasteczka).	Trafne z zastrzeżeniem	Wyzwanie rozwojowe wynika przede wszystkim z szansy, jaką daje nowe podejście do polityki rozwoju regionalnego, zdefiniowanej w KSRR 2030, a tym samym rzutującej na sposób wdrażania polityki spójności UE w wymiarze krajowym i regionalnym. Szanse, które zdefiniowano w analizie SWOT, które bezpośrednio korespondują z wyzwaniem to: • Polityka Spójności UE i krajowa polityka rozwoju zapisana w KSRR 2030, zapewniająca dostępność zewnętrznych środków finansowych na wsparcie rozwoju województwa i wyrównywanie zapóźnień cywilizacyjnych oraz wprowadzająca systemowe uregulowania o charakterze instrumentów terytorialnych, wspierających szczególne potrzeby regionów problemowych oraz innych OSI, • Rozwój instrumentów finansowych wsparcia obszarów problemowych, • Sieciowanie współpracy jako rosnąca rola władz samorządowych województw w Polsce i Unii Europejskiej.

Wyzwania	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
b) obszary realizacji polityki wojewódzkiej wykraczające poza interwencję krajową: • Kielecki Obszar Funkcjonalny jako dedykowany wzmocnieniu konkurencyjności województwa świętokrzyskiego, z naciskiem na zagospodarowanie terenów w Obicach planowanych pod budowę Regionalnego Portu Lotniczego Kielce, • obszar uzdrowiskowy obejmujący: Busko-Zdrój, Solec-Zdrój, Kazimierz Wielką, • obszar funkcjonalny miast północnych: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna i Końskie, • Góry Świętokrzyskie, • Ponidzie, • Dolina Wisły.		Poszczególne obszary wsparcia (OSI) wyznaczone zostały w oparciu o wytyczne polityki rozwoju regionalnego, część z tych obszarów wskazano została obligatoryjnie (obszary realizacji polityki unijnej i krajowej zapisane w KSRR 2030), część wytyczona została w oparciu o kryteria regionalne (obszary realizacji polityki wojewódzkiej wykraczające poza interwencję krajową). Poszczególne OSI posiadają swój zestaw indywidualnych cech, tj. mocnych i słabych, ich rozwój koresponduje z szeregiem czynników ujętych w szansach i zagrożenia dla poszczególnych sfer, tj. środowiskowej, demograficznej (zasadniczo wszystkie OSI), przestrzenno-funkcjonalnej i gospodarczej. Ważnym aspektem realizacji polityki rozwoju regionalnego na poziomie województwa oraz na poziomie lokalnym jest sfera zarządzania. Mając na względzie ww. argumentację należy przyjąć, iż wyzwania rozwojowe odnoszące się do urbanizacji zostały zdefiniowane właściwie (więcej nt. OSI w osobnym podrozdziale) z jednym zastrzeżeniem. Należy zwrócić uwagę, że rozwinięcie tego wyzwania odnosi się do wszystkich OSI w województwie. W związku z tym pojawia się niespójność w zdefiniowaniu wyzwania. Otóż wyzwanie wskazuje, że racjonalne i prorozwojowe gospodarowanie przestrzenią województwa odnosić się powinno do obszarów słabo zurbanizowanych. Stoi to w sprzeczności z niższej wymienionymi OSI, takimi jak miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, Kielecki Obszar Funkcjonalny, obszar funkcjonalny miast północnych: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna i Końskie, które co do zasady są terenami mocno zurbanizowanymi. Rekomenduje się przeformułowanie treści zapisu wyzwania.
Wyzwania związane z jakością życia		
5. Podniesienie standardu życia mieszkańców regionu poprzez poprawę i rozwój infrastruktury technicznej i	Trafne	Wyzwania odnoszące się do podniesienia standardu życia mieszkańców wskazują przede wszystkim na potrzebę modernizacji usług publicznych i korespondują zasadniczo

Wyzwania	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
społecznej; wyzwaniem jest tu prowadzenie polityki dochodowej, obejmującej podniesienie zdolności do pozyskiwania środków inwestycyjnych i operacyjnych na niezbędne nakłady poprzez (stosowane horyzontalnie na całym terenie województwa). a) wykorzystanie środków unijnych dostępnych poprzez Politykę Spójności i inne źródła pomocowe, b) wykorzystanie krajowych środków publicznych objętych systemami polityki regionalnej (zarządzanymi przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego) oraz politykami sektorowymi, zarządzanymi i finansowanymi przez innych ministrów rządu RP, c) prywatyzacja wybranych usług z zachowaniem publicznej kontroli jakości usług i ich cen, d) rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego w sferze inwestycyjnej i zarządczej.		z szeregiem problemów (słabych stron). Jednocześnie wyzwanie opiera się na zdolnościach zarządczych samorządów lokalnych (zdolność do pozyskiwania środków inwestycyjnych i operacyjnych). Taka konstrukcja wyzwania koresponduje z następującymi mocnymi stronami regionu, które wzmocnią potencjał kreowania jakości życia w regionie: • Rozwój ekonomii społecznej, • Obecność aktywnych instytucji wspierających innowacyjność i współpracę przedsiębiorstw, • Wysoka gęstość sieci drogowej w regionie, • Doświadczenie i dobre przygotowanie kadr świadczących usługi społeczne (szczególnie edukacyjne), • Działalność w regionie uczelni publicznych, w tym nowoczesna baza kształcenia kadr medycznych, • Rozwijające się przedsiębiorstwa społeczne i działalność ośrodków wspierania ekonomii społecznej, • Powstające i funkcjonujące partnerstwa lokalne, • Aktywność społeczna mieszkańców, szczególnie obszarów wiejskich, • Sprawny system zarządzania rozwojem regionu, spełniający standardy krajowe i europejskie – silna rola samorządu jako lidera rozwoju/animatora, mimo ograniczonych kompetencji wynikających z przepisów prawa, • Trafna identyfikacja obszarów problemowych i rozwojowych województwa, • Istnienie i doświadczenie publicznych instytucji otoczenia biznesu, • Dobrze działająca sieć funduszy pożyczkowych/poręczeniowych w regionie, • Pozytywne doświadczenia we wdrażaniu terytorialnych instrumentów rozwoju, opartych na partnerstwie i partycypacji społecznej (ZIT, RLKS i rewitalizacja obszarów zdegradowanych), • Kierowanie środków wsparcia na infrastrukturę transportową, wzmacniającą dostępność wewnątrzregionalną, • Doświadczenie kadr w sektorze samorządowym (regionalnym i lokalnym).

Wyzwania	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
		Wśród słabych stron z sferze związanej z jakością życia zidentyfikowano: • Duże rozproszenie sieci osadniczej na terenach wiejskich, • Zły stan infrastruktury kolejowej (dworce, linie kolejowe) oraz niedostateczne wykorzystanie kolei do transportu towarowego, • Zły stan dróg lokalnych, • Niska gęstość zainstalowanych węzłów dostępowych sieci telekomunikacyjnych, • Niska aktywność społeczna i ekonomiczna ludności, • Znaczne dysproporcje terytorialne w obejmowaniu dzieci wychowaniem przedszkolnym, • Brak utożsamiania się mieszkańców z regionem, • Brak współpracy pomiędzy instytucjami działającymi w sferze społecznej (w tym kultury), • Niskie wynagrodzenia pracowników sektora publicznego w obszarze społecznym • Nierównomierny dostęp terytorialny do usług społecznych szczególnie (kulturalnych i zdrowotnych), • Bardzo niskie nakłady na instytucje kultury i działalność kulturalną w regionie (w tym zatrudnienie i rozwój), • Brak spójnej i dostępnej oferty instytucji kultury (słaba dostępność dla zwiedzających, brak oferty dla „nowego” odwiedzającego, brak kalendarza imprez) • Słabość istniejących form współpracy sektora publicznego i pozarządowego w regionie, • Brak wsparcia liderów społecznych oraz organizacji pozarządowych ze strony samorządów terytorialnych, • Niedopasowanie działań edukacyjnych do współczesnych wyzwań, • Niedostosowanie struktury regionalnego systemu ochrony zdrowia oraz zakresu i liczby świadczeń zdrowotnych do zmieniających się potrzeb zdrowotnych mieszkańców,

Wyzwania	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
		• Niedostateczna infrastruktura i wyposażenie podmiotów leczniczych w wyroby medyczne wykorzystujące nowoczesne technologie medyczne, • Niska świadomość mieszkańców dotycząca profilaktyki i zachowań prozdrowotnych, • Odpływ wykształconych kadr medycznych z regionu, • Niskie dochody świętokrzyskich JST skutkujące niskimi wydatkami na działania wzmacniające potencjał i jakość życia, • Słabość istniejących form współpracy sektora publicznego i pozarządowego w regionie. Wśród szans wpływających na kreowanie rozwiązań sprzyjających podnoszeniu jakości życia w analizie SWOT zidentyfikowano m. in. następujące czynniki: • Krajowa polityka rozwoju, zapisana w SOR i KSRR 2030, obejmująca wskazanie obszarów strategicznej interwencji, zgodnych z potrzebami regionu i ze zidentyfikowanymi obszarami problemowymi regionu, • Program kolejowy związany z realizacją Centralnego Portu Komunikacyjnego, obejmujący budowę na terenie województwa elementów linii kolejowych o prędkości co najmniej 160 km/h, • Wprowadzenie uregulowań systemowych w zakresie aktywizacji społecznej (np. ustawa o przedsiębiorczości społecznej), • Rozwój usług elektronicznych w zakresie zdrowia (e-zdrowie) oraz wykorzystania telemedycyny, • Synergia działań podejmowanych przez instytucje pomocy społecznej oraz instytucje opieki zdrowotnej w miejscu zamieszkania, • Wykorzystanie nowoczesnych technologii w procesie udzielania świadczeń zdrowotnych, • Dostępność środków finansowych na dostosowanie regionalnego systemu ochrony zdrowia do zmieniających się potrzeb zdrowotnych,

Wyzwania	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
		• Działania w kierunku optymalizacji kosztów funkcjonowania systemu ochrony zdrowia, • Polityka Spójności UE i krajowa polityka rozwoju zapisana w KSRR 2030, zapewniająca dostępność zewnętrznych środków finansowych na wsparcie rozwoju województwa i wyrównywanie zapóźnień cywilizacyjnych oraz wprowadzająca systemowe uregulowania o charakterze instrumentów terytorialnych, wspierających szczególne potrzeby regionów problemowych oraz innych OSI, • Rozwój instrumentów finansowych wsparcia obszarów problemowych, • Sieciowanie współpracy jako rosnąca rola władz samorządowych województw w Polsce i Unii Europejskiej. Wśród zagrożeń ograniczających kreowanie rozwiązań sprzyjających podnoszeniu jakości życia w analizie SWOT zidentyfikowano m. in. następujące czynniki: • Brak środków finansowych u mieszkańców pozwalających w pełni korzystać z oferty instytucji kultury, • Niskie nakłady finansowe na świadczenia zdrowotne finansowane ze środków publicznych, • Brak możliwości wykonywania usług zdrowotnych z powodu deficytu wykwalifikowanej kadry medycznej, • Odptyw z regionu wykształconych kadr, mogących zasilić swoim potencjałem organizacje sektora publicznego, • Niekorzystne zmiany demograficzne, w tym starzenie się społeczeństwa, które mogą za-grozić stabilności finansów samorządów regionalnego i lokalnego. Powyższe oznacza, że wyzwanie odnoszące się do podniesienia standardu życia mieszkańców regionu poprzez poprawę i rozwój infrastruktury technicznej i społecznej wynika ze zdiagnozowanych problemów, bazuje jednocześnie na potencjale, w tym organizacyjno - zarządczym, koresponduje z szansami, głównie związanymi z kształtem

Wyzwania	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
		polityki rozwoju regionalnego i zagrożeniami wynikającymi z uwarunkowań finansowych. Oznacza to, że autorzy Strategii prawidłowo zdefiniowali wyzwanie odnoszące się do jakości życia.
Wyzwania dotyczące zarządzania rozwojem województwa		
6. Uzyskanie konsensusu wokół potrzeby transformacji i modernizacji regionu, czyli korekty ścieżki rozwojowej województwa. Wiąże się to z zapewnieniem zgody politycznej dla realizacji niniejszej Strategii i wdrożeniem przyjętych w niej działań i projektów. W praktyce oznaczać to będzie koncentrację wysiłku organizacyjnego i finansowego na wskazanych w Strategii rozwiązaniach. • rozwój współpracy z instytucjami międzynarodowymi i krajowymi, które mogą wesprzeć procesy rozwojowe w regionie (aktywizacja działań egzogenicznych interesariuszy zewnętrznych), • budowy sieci współpracy wewnątrzregionalnej o charakterze publicznym i partnerstw międzysektorowych (działania endogeniczne), • wzmocnienia potencjału naukowego i systemu edukacji w województwie, które warunkować będzie wiele zapisanych w Strategii rozwiązań w różnych obszarach aktywności regionu.	Trafne	Sfera zarządzania w projekcie Strategii, także w odniesieniu do wyzwań rozwojowych – ma charakter przekrojowy i dotyka wszystkich sfer i obszarów tematycznych dot. rozwoju regionu. W poszczególnych obszarach tematycznych analizy SWOT zdefiniowano szereg czynników związanych z systemem zarządzania. Poniżej wymieniono najważniejsze z nich. Do mocnych strony regionu w sferze zarządzania zaliczono: • Sprawny system zarządzania rozwojem regionu, spełniający standardy krajowe i europejskie – silna rola samorządu jako lidera rozwoju/animatora, mimo ograniczonych kompetencji wynikających z przepisów prawa, • Trafna identyfikacja obszarów problemowych i rozwojowych województwa, • Istnienie i doświadczenie publicznych instytucji otoczenia biznesu, • Pozytywne doświadczenia we wdrażania terytorialnych instrumentów rozwoju, opartych na partnerstwie i partycypacji społecznej (ZIT, RLKS i rewitalizacja obszarów zdegradowanych), • Intensyfikacja współpracy ze środowiskami naukowymi (np. inwestycja Głównego Urzędu Miar), • Doświadczenie kadr w sektorze samorządowym (regionalnym i lokalnym), • Działania samorządów lokalnych w kierunku budowy gospodarki niskoemisyjnej i innych obszarów współpracy,

Wyzwania	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
		Do słabych stron w sferze zarządzania zaliczono: • Niewystarczające wykorzystanie potencjału, w tym jego walorów przyrodniczych i kulturowych, powiązane ze słabym wizerunkiem świętokrzyskiego w skali krajowej i międzynarodowej, • Brak utożsamiania się mieszkańców z regionem, • Brak współpracy pomiędzy instytucjami działającymi w różnych sferach i sektorach • Słabość istniejących form współpracy sektora publicznego i pozarządowego w regionie. Do szans w sferze zarządzania zaliczono: • Polityka Spójności UE i krajowa polityka rozwoju zapisana w KSRR 2030, zapewniająca dostępność zewnętrznych środków finansowych na wsparcie rozwoju województwa i wyrównywanie zapóźnień cywilizacyjnych oraz wprowadzająca systemowe uregulowania o charakterze instrumentów terytorialnych, wspierających szczególne potrzeby regionów problemowych oraz innych OSI, • Rozwój instrumentów finansowych wsparcia obszarów problemowych, • Sieciowanie współpracy jako rosnąca rola władz samorządowych województw w Polsce i Unii Europejskiej. Do zagrożeń w sferze zarządzania zaliczono: • Odpływ z regionu wykształconych kadr, mogących zasilić swoim potencjałem organizacje sektora publicznego. Tak zdefiniowane wyzwanie narzuca systemowi zarządzania regionem zadanie budowania wewnętrznego konsensusu, tworzenia szerokich koalicji i wsparcia dla zamierzeń rozwojowych, zarówno na poziomach lokalnych, regionalnym, krajowym i europejskim.

2. Czy w analizie SWOT województwa świętokrzyskiego zawartej w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego zostały trafnie odzwierciedlone mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dla województwa? Jeśli nie, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.

Analiza SWOT, czyli analiza mocnych, słabych stron oraz szans i zagrożeń przedstawiona została w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.9. pod tytułem Analiza SWOT.

W treści tego rozdziału czytamy, że analiza SWOT powstała na podstawie Diagnozy, ewaluacji analizy SWOT z poprzedniej Strategii WŚ do roku 2020 oraz wyników warsztatów dla czterech Grup Roboczych ds. opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, działających w obszarach: (1) gospodarka, (2) kultura i środowisko przyrodnicze, (3) kapitał ludzki i usługi społeczne oraz (4) infrastruktura i powiązania funkcjonalne, które odbyły się w dniach 9 oraz 11–13 września 2019 r.

Ocena aktualności analizy SWOT ze strategii do roku 2020 wskazała, że wśród mocnych stron jako najbardziej aktualny i istotny czynnik wymienić należy dobre warunki przyrodnicze i kulturowe dla rozwoju turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego.

W odniesieniu do słabych stron aktualne i ważne czynniki to: niska atrakcyjność inwestycyjna regionu, niski poziom innowacyjności regionu, niekorzystne struktury i procesy demograficzne.

W zakresie szans i oczekiwań za czynniki aktualne i ważne uznano nadal położenie w centralnej części Polski czy rozwój przemysłu opartego na racjonalnym wykorzystaniu miejscowych surowców naturalnych.

Najważniejszym i najbardziej aktualnym zagrożeniem są pogłębiające się negatywnie struktury i procesy demograficzne.

Analizy SWOT dokonano w podziale na następujące obszary:

- demografia,
- sfera gospodarcza,
- sfera przestrzenna, środowisko i infrastruktura,
- sfera społeczna i usługi społeczne,
- zarządzanie i powiązania funkcjonalne.

Próbując odpowiedzieć na pytanie: czy w analizie SWOT województwa świętokrzyskiego zawartej w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego zostały trafnie odzwierciedlone mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dla województwa – poszukiwano spójności zapisów czynników zdefiniowanych w postaci analizy SWOT z treścią Diagnozy, a następnie analizowano, czy zapis w jest oparty na obiektywnych ocenach. W przypadku wybranych czynników pogłębiano analizy poszukując wiedzy nt. wybranych zjawisk w statystykach publicznych, materiałach źródłowych, etc.

Należy również zwrócić uwagę, że oceniający nie posiadali dostępu do źródłowych materiałów o charakterze jakościowym, w tym ewaluacji analizy SWOT z poprzedniej Strategii WŚ do roku 2020 oraz wyników warsztatów dla czterech Grup Roboczych ds. opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, działających w obszarach: (1) gospodarka, (2) kultura

i środowisko przyrodnicze, (3) kapitał ludzki i usługi społeczne oraz (4) infrastruktura i powiązania funkcjonalne, które odbyły się w dniach 9 oraz 11–13 września 2019 r.

Jednocześnie należy zauważyć, iż w metodyce opracowania Diagnozy (str. 9) wskazano, że treść opracowania Diagnozy zawiera m. in. wyniki istniejących i opublikowanych raportów i opracowań eksperckich, pozyskane od jednostek organizacyjnych Województwa Świętokrzyskiego oraz podmiotów uczestniczących w pracach nad Strategią Świętokrzyskie 2030+, zapisy wybranych dokumentów programowych oraz sprawozdań i badań ewaluacyjnych: Unii Europejskiej, Rzeczypospolitej Polskiej, Województwa Świętokrzyskiego i/lub jego jednostek.

Źródłem pozyskanych danych o charakterze jakościowym były:

- wyniki prac warsztatowych z 4 Grupami Roboczymi, które odbyły się w Kielcach w dniach 9 i 11–13 września 2019 r. oraz posiedzenia Zespołu ds. opracowania SRWŚ 2030+,
- wyniki istniejących i opublikowanych raportów i opracowań eksperckich (ujętych w bibliografii i cytowanych w Diagnozie),
- informacje pozyskane od jednostek organizacyjnych samorządu województwa świętokrzyskiego oraz podmiotów uczestniczących w pracach nad Strategią 2030+ (m.in. Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej),
- zapisy dokumentów programowych oraz sprawozdań i badań ewaluacyjnych Województwa Świętokrzyskiego i/lub jego jednostek,
- treści publikowane na oficjalnych stronach internetowych wybranych podmiotów i instytucji, cytowane w treści Diagnozy.

Mając na uwadze powyższe oceniający założyli, że w treści Diagnozy powinny znaleźć się wszystkie dane, opisy, uzasadnienia, które później posłużyły do zdefiniowania/ podsumowania strategicznych uwarunkowań rozwoju w postaci analizy SWOT.

Do celów oceny poprawności przyjęto jednocześnie założenie, że mocne i słabe strony to czynniki, zjawiska występujące w teraźniejszości lub przeszłości, natomiast szanse i zagrożenia to czynniki lub zjawiska, które mogą wystąpić w przyszłości. Za taką definicją uwarunkowań rozwoju ujętych w SWOT przemawia sposób prezentacji poszczególnych czynników w rozdziale 2.9. Analiza SWOT. **Warto zwrócić uwagę, że w dokumencie diagnozy nie zdefiniowano metodologii opracowania analizy SWOT.**

Mając na uwadze szczegółową weryfikację zapisów analizy SWOT należy uznać, że została ona sporządzona poprawnie. Weryfikacji wymaga kilka zapisów, co do których oceniający mają rozbieżną od Autorów Strategii ocenę charakteru danego zjawiska, w szczególności w odniesieniu do jego strategicznego znaczenia dla rozwoju regionu.

Za częściowo trafne uznano następujące czynniki:

Mocne strony:

- Dostępność do bazy edukacyjnej,
- Długookresowy systematyczny wzrost liczby funkcjonujących podmiotów gospodarczych (pierwsza piątka województw w kraju pod względem rejestracji nowych firm),
- Korzystne warunki przyrodnicze dla odnawialnych źródeł energii (OZE) i wzrost produkcji energii z tych źródeł.

Szanse:

- Skuteczne programy wspierania dietności,
- Polityka państwa wspierająca obszary o niekorzystnych procesach demograficznych.

Za mało trafne uznano następujące czynniki:

Szanse:

- Atrakcyjność Polski jako miejsca zamieszkania (bezpieczeństwo i niskie koszty życia),
- Napływ ludności z innych regionów lub z zagranicy.

Za nietrafne uznano następujące czynniki:

Mocne strony:

- Wyższy niż przeciętnie w kraju wskaźnik produktywności rolnictwa,
- Systematyczna poprawa stanu i potencjału ekologicznego jednolitych części wód powierzchniowych.

Słabe strony:

- Spadek PKB *per capita* w regionie w stosunku do średniej dla Polski,
- Niekorzystna prognoza dotycząca malejącego udziału województwa w tworzeniu PKB Polski,
- „Tranzytowe” położenie Kielc pomiędzy Warszawą a Krakowem.

Zagrożenia:

- Możliwość zmiany charakteru Unii Europejskiej i odejścia od polityki regionalnej ukierunkowanej na spójność społeczną i terytorialną.

Trudność zweryfikowania zapisów w oparciu o materiał diagnostyczny dotyczyła następujących czynników:

Mocne strony:

- Doświadczenie i dobre przygotowanie kadr świadczących usługi społeczne (szczególnie edukacyjne),
- Intensyfikacja współpracy ze środowiskami naukowymi (np. inwestycja Głównego Urzędu Miar),
- Działania samorządów lokalnych w kierunku budowy gospodarki niskoemisyjnej i innych obszarów współpracy.

Słabe strony:

- Odptyw młodych ludzi do innych ośrodków akademickich,

- Zły stan dróg lokalnych,
- Brak utożsamiania się mieszkańców z regionem,
- Brak współpracy pomiędzy instytucjami działającymi w sferze społecznej (w tym kultury),
- Niskie wynagrodzenia pracowników sektora publicznego w obszarze społecznym,
- Słabość istniejących form współpracy sektora publicznego i pozarządowego w regionie,
- Brak wsparcia liderów społecznych oraz organizacji pozarządowych ze strony samorządów terytorialnych,
- Niedopasowanie działań edukacyjnych do współczesnych wyzwań (niski dostęp do zajęć dodatkowych dla uczniów, brak kompleksowego programu edukacji ekologicznej, brak lub słabe wyposażenie laboratoriów, pracowni komputerowych, brak innowacyjnych projektów, brak systemu wsparcia uczniów zdolnych,
- Niedostateczna infrastruktura i wyposażenie podmiotów leczniczych w wyroby medyczne wykorzystujące nowoczesne technologie medyczne,
- Niska świadomość mieszkańców dotycząca profilaktyki i zachowań prozdrowotnych,
- Odpływ wykształconych kadr medycznych z regionu,
- Brak współpracy pomiędzy instytucjami działającymi w różnych sferach i sektorach,
- Słabość istniejących form współpracy sektora publicznego i pozarządowego w regionie.

W odniesieniu do czynników SWOT, które oceniający uznali za częściowo trafne, mało trafne lub nietrafne sugeruje się weryfikację i przeformułowanie treści zapisów.

W odniesieniu do zapisów, których dotyczyła trudność zweryfikowania w oparciu o materiał Diagnostyczny proponuje się wskazanie źródła informacji, lub uzupełnienie stosownych zapisów w treści Diagnozy (jeśli zakłada się, że treść Diagnozy prezentuje całokształt ustaleń diagnostycznych, także tych, których źródłem są dane o charakterze jakościowym, zakłada się bowiem, że wiedza nt. wybranych zjawisk ma charakter częściowo ekspercki lub została zgromadzona w trakcie konsultacji, spotkań warsztatowych, etc.).

Poniżej w macierzy przedstawiono ocenę i uzasadnienie dla wszystkich elementów analizy SWOT ujętych w Diagnozie.

Tabela 2. Ocena i uzasadnienie trafności ujętych w projekcie SRWŚ 2030+ mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń rozwoju województwa świętokrzyskiego

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
Mocne strony			
Sfera demograficzna			
1	Dobry poziom edukacji i dostępność do bazy edukacyjnej	Dobry poziom edukacji – trafne Dostępność do bazy edukacyjnej – częściowo trafne	O trafności ujęcia mocnej strony w postaci dobrego poziomu edukacji świadczą chociażby wyniki zdawalności egzaminów maturalnych Średnia zdawalność egzaminów maturalnych w województwie świętokrzyskim dla lat 2016–2018 wynosiła 79,4% i była nieznacznie wyższa niż w latach 2008–2010 (78,0). Jednak zdawalność egzaminów maturalnych w województwie świętokrzyskim poprawiła się w stosunku do kraju – województwo awansowało pod tym względem z 14 na 7 pozycję. Z kolei wskazanie dostępność bazy edukacyjnej jako mocnej strony należy ocenić jako częściowo trafne. Na taką ocenę składa się fakt, że w województwie świętokrzyskim odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w 2018 r. wyniósł 83,5% (średnia dla Polski – 87,3%). Wynik taki plasuje świętokrzyskie na 14 miejscu wśród województw. Ponadto dostępność do liceów ogólnokształcących na obszarze województwa jest ograniczona. Za taką opinią przemawia fakt, że blisko jedna czwarta liceów znajdowała się w Kielcach, których dominacja w tym względzie rola w lat 2008-2018 wzrosła. Rola Kielc jako ośrodka szkolnictwa ogólnokształcącego w regionie jest widoczna jeszcze wyraźniej w przypadku liczby uczniów – w 2018 r. w tym mieście uczyło się ok. 38,8% wszystkich uczniów liceów w świętokrzyskim, czyli o 7,6 p.p. więcej niż dekadę wcześniej. Jako potencjalną przyczynę takiego zjawiska można wskazać przede wszystkim dojazdy uczniów do liceów kieleckich z innych powiatów regionu, głównie powiatu kieleckiego (zwłaszcza ze strefy suburbanalnej Kielc). Istotnym czynnikiem może być w tym wypadku większy prestiż liceów w stolicy regionu. Z kolei na poziomie szkolnictwa wyższego mamy do czynienia z ograniczonym dostępem do uczelni publicznych. W 2019 r. szkoły wyższe funkcjonowały w 5 miastach województwa świętokrzyskiego, przy czym publiczne uczelnie znajdowały się tylko w Kielcach i Sandomierzu (wydział zamiejscowy). Były to następujące uczelnie i wydziały zamiejscowe uczelni: Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Politechnika Świętokrzyska w Kielcach, Wydział Zamiejscowy w Sandomierzu Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach (poprzednio: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sandomierzu).

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
Sfera gospodarcza			
1	Tradycje przemysłowe regionu	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.2. Przedsiębiorstwa i przedsiębiorczość
2	Zasoby surowcowe województwa	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.2. Przedsiębiorstwa i przedsiębiorczość
3	Wysoki udział firm działających w sekcji związanej z przemysłem i budownictwem na tle kraju		Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.2. Przedsiębiorstwa i przedsiębiorczość
4	Uznane przedsiębiorstwa przemysłowe, w tym Elektrownia Połaniec, czyniąca województwo świętokrzyskie jednym z największych producentów energii elektrycznych w kraju,	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.2. Przedsiębiorstwa i przedsiębiorczość
5	Dwukrotny wzrost produkcji globalnej w regionie w latach 2000-2016	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.1. Wskaźniki makroekonomiczne – stan obecny i prognoza
6	Kielce – drugim (po Poznaniu) ośrodkiem targowym kraju	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają dane Polskiej Izby Przemysłu Targowego (Raport Targi w Polsce w 2019 roku).
7	Identyfikacja regionalnych specjalizacji	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki
8	Wzrost liczby podmiotów w sekcjach, które świadczą o nowoczesności regionalnej gospodarki i wychodzeniu naprzeciw wyzwaniom rozwojowym (głównie M, J, Q)	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.2. Przedsiębiorstwa i przedsiębiorczość
9	Dobre warunki dla rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.9. Turystyka
10	Wysoki potencjał rozwoju turystyki, opierający się na bogactwie	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.9. Turystyka

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
	przyrodniczym i dziedzictwie kulturowym		
11	Bogactwo produktów turystycznych regionu	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnostyce sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.9. Turystyka
12	Marka regionu jako ośrodka turystyki kwalifikowanej i lecznictwa uzdrowiskowego (szczególnie geoturystyki i turystyki uzdrowiskowej)	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnostyce sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.9. Turystyka.
13	Istniejące inicjatywy klastrowe oparte na specyficznych potencjałach obszarów województwa	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnostyce sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.9. Turystyka.
14	Obecność specjalnych stref ekonomicznych i inwestycje na ich terenach	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnostyce sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki.
15	Długookresowy systematyczny wzrost liczby funkcjonujących podmiotów gospodarczych (pierwsza piątka województw w kraju pod względem rejestracji nowych firm)	Częściowo trafne	Dane dot. wzrostu liczby podmiotów z sektora prywatnego w rejestrze REGON wskazują na niską dynamikę wzrostu liczby podmiotów na tle kraju (3 miejsce od końca). Faktem jest, że w województwie notowano w ostatniej dekadzie systematyczny wzrost liczby podmiotów, lecz na tle kraju był on niski. W tym celu zweryfikowano dane GUS odnoszące się do całkowitej liczby podmiotów ujętych w REGON. Wg GUS w 2009 roku było to łącznie 102 362 podmiotów, w 2019 roku 112 853, co oznacza, że odnotowano wzrost poziomu 10,25%, czyli około 1% w skali roku. Daje to jednak dopiero 3 pozycję w skali całego kraju (wolniejsze tempo odnotowano dla województw opolskiego i zachodniopomorskiego). Tym samym nie jest uprawnione podkreślanie wysokiego poziomu rejestracji, gdyż jednocześnie wysokie były wskaźniki wyrejestrowań. Ogólny poziom wzrostu liczby podmiotów prywatnych na tle kraju był niski, co nie oznacza jeszcze, że należy to zjawisko ocenić negatywnie.
16	Saldo utworzonych nowych miejsc pracy przewyższające liczbę miejsc zlikwidowanych na przestrzeni kilkunastu lat	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnostyce sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.3. Zatrudnienie i wynagrodzenia.
17	Wyższy niż przeciętnie w kraju wskaźnik produktywności rolnictwa	Nietrafne	Informacje ujęte w Diagnostyce sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.8. Rolnictwo wskazują na bardzo zróżnicowaną ocenę produktywności rolnictwa.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
			Z jednej strony czytamy, że jednym z mierników produktywności rolnictwa jest produktywność ziemi, mierzona produkcją globalną rolnictwa, wyrażoną w jednostkach monetarnych przypadających na 1 ha użytków rolnych. Wskaźnik ten jest w świętokrzyskim wyższy niż przeciętny w kraju, a województwo zajmuje pod tym względem 5 pozycję. Znacznie gorzej przedstawia się jednak produktywność pracy, mierzona produkcją globalną na jednego pracującego w rolnictwie. Województwo świętokrzyskie osiąga zaledwie 59% średniej krajowej i zajmuje jedno z ostatnich miejsc w kraju. Ponadto Świętokrzyskie rolnictwo cechuje niska towarowość. Udział towarowej produkcji rolniczej w końcowej produkcji rolniczej wynosił w 2017 r. zaledwie 84% i spadł w stosunku do 2008 r. Była to tendencja niekorzystna na tle wzrastającej towarowości polskiego rolnictwa i wskazuje, że znaczna część gospodarstw produkuje żywność wyłącznie na własne potrzeby. Wskazują na to także niskie dochody gospodarstw pochodzące z rolnictwa indywidualnego. Powyższe informacje przedstawione w Diagnozie wskazują na to, że pomimo dobrych warunków do prowadzenia działalności rolniczej (dobra produktywność z 1 ha, co wynika z korzystnych warunków środowiskowych do prowadzenia działalności rolniczej), poziom dochodowości sektora rolniczego jest niski, charakteryzuje się on niższymi nakładami inwestycyjnymi od średniej krajowej, niską mechanizacją, dużym zatrudnieniem i niskimi dochodami gospodarstw. Czynniki odnoszący się do produktywności powinien być zatem ujęty po stronie słabych stron regionu.
18	Rozwój ekonomii społecznej	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.4. Przedsiębiorczość społeczna.
19	Obecność aktywnych instytucji wspierających innowacyjność i współpracę przedsiębiorstw	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki.
Sfera przestrzenna, środowisko i infrastruktura			
1	Położenie regionu w centrum Polski	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.6.1. Połączenia i dostępność regionu.
2	Położenie pomiędzy największymi aglomeracjami w Polsce z wykorzystaniem infrastruktury transportowej stanowiącej	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.6.1. Połączenia i dostępność regionu.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
	elementy Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T)		
3	Policentryczny układ przestrzenny	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.7.1. Struktura osiedleńcza regionu
4	Wysoka jakość oraz bogactwo walorów przyrodniczych i krajobrazowych, a także dziedzictwa kulturowego	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.1. Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju województwa świętokrzyskiego, 2.2.2. Leśnictwo i przyrodnicze obszary chronione, 2.2.3. Dziedzictwo kulturowe oraz dostępność do usług kulturalnych.
5	Znaczny odsetek obszarów chronionych, o wybitnych walorach przyrodniczych i dobrze rozwinięty system ochrony tych obszarów	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.2. Leśnictwo i przyrodnicze obszary chronione.
6	Korzystne warunki przyrodnicze dla odnawialnych źródeł energii (OZE) i wzrost produkcji energii z tych źródeł	Częściowo trafne	Trafność zapisu częściowo potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.5.1. Elektroenergetyka. Jednocześnie w tym rozdziale brak jest informacji nt. tego z czego wynika potencjał wzrostu produkcji OZE w województwie. W diagnozie wskazuje się tylko na istotny wzrost produkcji energii elektrycznej z OZE oraz z jakich źródeł pochodzi ta energia (dominuje biomasa). Brak jest nt. informacji nt. dalszego potencjału wzrostu produkcji energii z OZE, tj. wskazania, czy ten potencjał nadal opiera się na biomasie, a być może także na potencjale nasłonecznienia, energii geotermalnej, innych źródłach.
7	Walory uzdrowiskowe	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.2. Leśnictwo i przyrodnicze obszary chronione oraz 2.4.9. Turystyka.
8	Zabytki województwa, w tym obiekt wpisany na listę UNESCO	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.3. Dziedzictwo kulturowe oraz dostępność do usług kulturalnych.
9	Cenne zasoby surowców mineralnych w tym kruszyw	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.1. Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju województwa świętokrzyskiego.
10	Wysoka gęstość sieci drogowej w regionie	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.6.2. Infrastruktura transportowa.
11	Systematyczna poprawa stanu i potencjału ekologicznego	Nietrafne	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.1. Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju województwa świętokrzyskiego wskazano, że jakość wód

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
	jednolitych części wód powierzchniowych		powierzchniowych w świętokrzyskim jest niezadowolająca. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Kielcach dokonuje oceny stanu wód powierzchniowych w podstawowych jednostkach gospodarki wodnej – jednolitych częściach wód powierzchniowych (JCWP) na podstawie wyników badań poszczególnych elementów w reprezentatywnych punktach pomiarowo-kontrolnych. Na 54 oceniane pod względem ekologicznym jednostki - dobry stan/potencjał ekologiczny wód osiągnęło 20 JCWP (37%), w 21 JCWP (39%) sklasyfikowano umiarkowany stan/potencjał ekologiczny wód, natomiast słaby stan/potencjał ekologiczny wystąpił w 13 JCWP (24%). Spośród 32 JCWP ocenianych pod względem chemicznym dobry stan chemiczny uzyskało 18 JCWP (56%), a w pozostałych 14 JCWP (44%) stan chemiczny wód sklasyfikowano jako „poniżej dobrego”. Przełożyło się to na ocenę ogólną, której dokonano dla 44 jednostek – dobry stan wód wystąpił zaledwie w 7 JCWP (16%), a w 37 (84%) zdiagnozowano zły stan wód. Mając na uwadze powyższy zapis oceniający jakość wód powierzchniowych należy stwierdzić, że ma on, pomimo poprawy, charakter wyraźnie negatywny. Zapis powinien być ujęty po stronie słabych stron regionu – wskazując na konieczność dalszej poprawy jakości wód powierzchniowych. Jest to również skorelowane z prognozami deficytu wód – co pogłębiać może problem jakości wód powierzchniowych.
12	Wskaźnik lesistości zbliżony do przeciętnej lesistości kraju oraz zachowanie dużych kompleksów leśnych	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.2. Leśnictwo i przyrodnicze obszary chronione
Sfera społeczna i usługi społeczne			
1	Niematerialne dziedzictwo kulturowe,	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.3. Dziedzictwo kulturowe oraz dostępność do usług kulturalnych.
2	Niskie zagrożenie przestępczością, w tym przestępczością kryminalną,	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.4. Przestępczość.
3	Rozbudowana sieć przedszkoli i szkół dobra baza oświatowa	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.5. Infrastruktura społeczna i jej dostępność.
4	Doświadczenie i dobre przygotowanie kadr świadczących	Trudność zweryfikowania zapisu w oparciu	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.5. Infrastruktura społeczna i jej dostępność nie ujęto ocen/ opinii jakościowych/ etc. odnoszących się do oceny doświadczeń i przygotowania kadr świadczących usługi społeczne.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
	usługi społeczne (szczególnie edukacyjne)	o materiał diagnostyczny	
5	Działalność w regionie uczelni publicznych, w tym nowoczesna baza kształcenia kadr medycznych	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.5. Infrastruktura społeczna i jej dostępność. W Diagnozie brak jest natomiast informacji nt. bazy kształcenia kadr medycznych.
6	Znaczniejszy niż średnio w Polsce przyrost ilościowy personelu medycznego	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.5. Infrastruktura społeczna i jej dostępność.
7	Rozwój lecznictwa uzdrowiskowego	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.5. Infrastruktura społeczna i jej dostępność.
8	Unikalność istniejących zbiorów i zasobów instytucji kultury oraz przeprowadzone w nich inwestycje	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.3. Dziedzictwo kulturowe oraz dostępność do usług kulturalnych.
9	Funkcjonowanie szlaków turystycznych powiązanych z dziedzictwem kulturowym regionu	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.9. Turystyka.
10	Rozwijające się przedsiębiorstwa społeczne i działalność ośrodków wspierania ekonomii społecznej	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.4. Przedsiębiorczość społeczna.
11	Powstające i funkcjonujące partnerstwa lokalne	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.8.2. Aktualne instrumenty zarządzania rozwojem.
12	Aktywność społeczna mieszkańców, szczególnie obszarów wiejskich	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.2. Kapitał ludzki i społeczny regionu.
Sfera zarządzanie i powiązania funkcjonalne			
1	Sprawny system zarządzania rozwojem regionu, spełniający standardy krajowe i europejskie – silna rola samorządu jako lidera rozwoju/animatora, mimo ograniczonych kompetencji wynikających z przepisów prawa.	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.8.1. System instytucjonalny zarządzania rozwojem województwa świętokrzyskiego oraz 2.8.2. Aktualne instrumenty zarządzania rozwojem.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
2	Trafna identyfikacja obszarów problemowych i rozwojowych województwa	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.7.2. Obszary rozwojowe i problemowe województwa świętokrzyskiego
3	Istnienie i doświadczenie publicznych instytucji otoczenia biznesu	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki.
4	Dobrze działająca sieć funduszy pożyczkowych/poręczeniowych w regionie	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki.
5	Pozytywne doświadczenia we wdrażania terytorialnych instrumentów rozwoju, opartych na partnerstwie i partycypacji społecznej (ZIT, RLKS i rewitalizacja obszarów zdegradowanych),	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.8.1. System instytucjonalny zarządzania rozwojem województwa świętokrzyskiego oraz 2.8.2. Aktualne instrumenty zarządzania rozwojem.
6	Intensyfikacja współpracy ze środowiskami naukowymi (np. inwestycja Głównego Urzędu Miar)	Trudność zweryfikowania zapisu w oparciu o materiał diagnostyczny	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie ujęto ocen/opinii jakościowych, etc. odnoszących się do oceny doświadczeń poziomu intensywności współpracy ze środowiskami naukowymi. Zapis nie wskazuje kogo dotyczyć ma współpraca ze środowiskami naukowymi.
7	Działania samorządów lokalnych w kierunku budowy gospodarki niskoemisyjnej i innych obszarów współpracy	Trudność zweryfikowania zapisu w oparciu o materiał diagnostyczny	Zapis jest mało precyzyjny (innych obszarów współpracy). W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej woj. świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.1. Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju województwa świętokrzyskiego można przeczytać o tym, że województwo świętokrzyskie podzielone jest na dwie strefy ochrony powietrza. Strefę miasto Kielce stanowi obszar w granicach administracyjnych miasta Kielce. Strefę święto-krzyską stanowi obszar województwa świętokrzyskiego w jego granicach administracyjnych, z wyłączeniem miasta Kielce. W 2018 r. wystąpiły przekroczenia norm jakości powietrza (pod kątem ochrony zdrowia ludzi) w obu strefach. W rozdziale 2.5.2 Ciepłownictwo przeczytamy, że kluczowym problemem definiowanym przez regionalne przedsiębiorstwa z branży ciepłowniczej jest wysoki udział przestarzałych technologii i wiek sieci ciepłowniczej. Sieci wykonane w starych technologiach, o wieku 30 lat i więcej, wymagają szybkiej wymiany na preizolowane W Kielcach, których sieć ciepłownicza stanowi największy odsetek sieci w regionie, Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Kielcach posiada około 50% sieci

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
			w preizolacji, Kielecka Spółdzielnia Mieszkaniowa – 38%, natomiast pozostałe spółdzielnie na sieciach niskoparametrowych prawie nie posiadają takich sieci. Ponadto większość kotłowni to instalacje węglowe. W perspektywie najbliższych lat źródła ciepła zasilające regionalne systemy muszą przejść wynikającą z dyrektyw unijnych dekarbonizację. Brak jest jednocześnie informacji (poza wskazaniem, że w województwie zwiększyła się moc instalacji OZE oraz informacji o Celu tematyczny 4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach w Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych KOF na lata 2014–2020 o skali podejmowanych działań samorządów lokalnych w kierunku budowy gospodarki niskoemisyjnej. Stąd rodzi się trudność weryfikacji tak zdefiniowanego czynnika.
8	Kierowanie środków wsparcia na infrastrukturę transportową, wzmacniającą dostępność wewnątrzregionalną.	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.6.2. Infrastruktura transportowa.
9	Doświadczenie kadr w sektorze samorządowym (regionalnym i lokalnym).	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w różnych jej częściach, wskazujące na postęp w realizacji szeregu działań rozwojowych i zmian wskaźników społeczno-gospodarczych. Potwierdzeniem są ponadto zapisy z rozdziału 2.8.2. Aktualne instrumenty zarządzania rozwojem.
Słabe strony			
Sfera demograficzna			
1	Starzenie się społeczności regionalnej i idące za nim obciążenie demograficzne	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.1. Procesy demograficzne, ich konsekwencje rozwojowe i prognoza demo-graficzna.
2	Procesy depopulacji, na co składa się niski przyrost naturalny z najniższą dzietnością w kraju oraz niekorzystne saldo migracji	Trafne (z zastrzeżeniem, że w 2018 r. najniższą dzietność w kraju osiągnęło województwo	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.1. Procesy demograficzne, ich konsekwencje rozwojowe i prognoza demo-graficzna.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
		opolskie, a nie świętokrzyskie)	
3	Procesy suburbanizacji (w tym głównie w otoczeniu Kielc)	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.1. Procesy demograficzne, ich konsekwencje rozwojowe i prognoza demograficzna.
4	Odptyw młodych ludzi do innych ośrodków akademickich	Trudność zweryfikowania zapisu w oparciu o materiał diagnostyczny, prawdopodobnie trafne	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie przedstawiono dowodów na zmiany potencjału ludności województwa w wyniku odpływu młodych osób do innych ośrodków akademickich. Istnieje możliwość potwierdzenia tego zjawiska poprzez porównanie liczebności ludność w wieku kształcenia na poziomie średnim i później po okresie np. dekady liczby ludności tej samej grupy.
5	Wysoki na tle kraju odsetek osób z najniższym poziomem wykształcenia, tj. gimnazjalnym lub niższym,	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.2. Kapitał ludzki i społeczny regionu.
6	Brak instrumentów zachęcających do pozostania/osiedlania się w regionie	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziałach odnoszących się do rozdziału 2.3.1. Procesy demograficzne, ich konsekwencje rozwojowe i prognoza demograficzna oraz 2.3.3. Spójność społeczna regionu – wskazująca na skutki „braku instrumentów zachęcających do pozostania/ osiedlania się w regionie (ubytek ludności, niższy poziom wynagrodzeń).
7	Stosunkowo niska jakość życia i wynagrodzeń	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.3. Spójność społeczna regionu.
8	Niekorzystna prognoza demograficzna	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.1. Procesy demograficzne, ich konsekwencje rozwojowe i prognoza demograficzna.
Sfera gospodarcza			
1	Spadek PKB <i>per capita</i> w regionie w stosunku do średniej dla Polski	Nietrafne	Definicja tego czynnika nie oddaje rzeczywistej oceny sytuacji odnoszącej się do wartości PKB <i>per capita</i> na mieszkańca, które w województwie świętokrzyskim rósł. Szybsze tempo wzrostu średniej krajowej,

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
			na którą składa się m. in. tempo wzrostu gospodarczego dużych aglomeracji nie może być punktem odniesienia do definiowania zmian PKB jako słabej strony. Szybsze tempo wzrostu gospodarczego w skali kraju mogłoby zostać ujęte po stronie zagrożeń (np. jako czynnik konkurencyjności o kapitał ludzki). W diagnozie czytamy bowiem, że produkcja globalna w skali Polski i regionu stale wzrasta. Dla świętokrzyskiego z 38,6 mld zł w 2000 r. do 82,4 mld zł w 2016 r., co oznacza, że w tym okresie produkcja globalna określona w cenach bieżących wzrosła ponad dwukrotnie (ale w skali Polski dwuipółkrotnie). Podobnie wskaźnik wartości dodanej brutto (WDB) wzrastał sukcesywnie w omawianym okresie – z 17,6 mld zł w 2000 r. do 38,38 mld zł w 2016 r. Powyższe dane wskazują, że sytuacja ekonomiczna regionu poprawia się dynamicznie, choć nieco wolniej niż średnio w kraju. Punktem odniesienia jest jednak bardzo duża korzystna dynamika przemian gospodarczych kraju – więc trudno uznać, że nieco wolniejsze tempo wzrostu gospodarczego na tle średniej krajowej należy zaliczyć do obszarów problemowych rozwoju województwa. Wolniejsze tempo rozwoju gospodarczego regionu należy uznać za zagrożenie, gdyż może przyczyniać się (choć nie musi) do pogłębienia wybranych niekorzystnych zjawisk, w szczególności związanych ze sferą demografii i jakości życia (głównie odpływ mieszkańców). Za tym takim ujęciem tego czynnika przemawia fakt, że region nie ma bezpośredniego wpływu na tempo rozwoju innych przestrzeni kraju. Może co prawda nadrabiać dystans rozwojowy, choć jak pokazują dane z ubiegłej dekady będzie do niezwykle trudne. W tym kontekście region powinien wypracować swój własny, endogeny pomysł na rozwój – niekoniecznie związany ze wskaźnikami wzrostu gospodarczego, które trudno będzie zniwelować, w momencie szybkiego tempa rozwoju innych obszarów kraju.
2	Niekorzystna prognoza dotycząca malejącego udziału województwa w tworzeniu PKB Polski	Nietrafne	Jw.
3	Niska wartość dodana brutto w zł na 1 pracującego w 2016 r. na tle kraju	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.3. Spójność społeczna regionu.
4	Jeden z najniższych wskaźników aktywności zawodowej w Polsce	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.3. Spójność społeczna regionu.
6	Wyższe niż średnia dla Polski bezrobocie i bezrobocie długotrwałe (pomimo spadku liczby bezrobotnych)	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.3. Spójność społeczna regionu.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
7	Niska atrakcyjność i konkurencyjność regionu w skali krajowej i międzynarodowej	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.1. Wskaźniki makroekonomiczne – stan obecny i prognoza oraz 2.4.7. Konkurencyjność województwa świętokrzyskiego w skali regionów polskich i Unii Europejskiej.
8	Bardzo niska innowacyjność regionalnej gospodarki (m.in. niskie nakłady B+R i na działalność innowacyjną wszystkich sektorów, mała liczba patentów i wzorów użytkowych)	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki.
9	Wolne tereny inwestycyjne nieodpowiadające potrzebom inwestorów (m.in. zbyt małe powierzchnie)	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.6. Specjalne strefy ekonomiczne w regionie, dostępność terenów inwestycyjnych.
10	Niski udział podmiotów zagranicznych i spółek z udziałem kapitału zagranicznego	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.2. Przedsiębiorstwa i przedsiębiorczość.
11	Znikoma liczba turystów zagranicznych	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.9. Turystyka.
12	Niska świadomość przedsiębiorców o możliwościach finansowania rozwoju działalności	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki.
13	Słaba współpraca pomiędzy instytucjami otoczenia biznesu	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki.
14	Wąska wiedza na temat możliwości komercjalizacji wyników badań naukowych	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki.
15	Zbyt mało wspólnych międzysektorowych inicjatyw badawczo-rozwojowych	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki.
16	Odływ kapitału ludzkiego (osób młodych i wykształconych) z regionu	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.1. Procesy demograficzne, ich konsekwencje rozwojowe i prognoza demograficzna.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
Sfera przestrzenna, środowisko i infrastruktura			
1	Ponadnormatywne przekroczenia poziomu zanieczyszczeń pyłami PM10, pyłu PM2,5 i B(a)P	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.1. Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju województwa świętokrzyskiego.
2	Kurcząca się zasoby wody pitnej	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.1. Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju województwa świętokrzyskiego.
3	Zanieczyszczenie wód substancjami ze spływów powierzchniowych w wyniku działalności rolniczej, a także pochodzącymi ze zbiorników bezodpływowych na ścieki	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.1. Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju województwa świętokrzyskiego.
4	Niski poziom urbanizacji połączony z wyludnianiem się niemal wszystkich ośrodków miejskich	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.1. Procesy demograficzne, ich konsekwencje rozwojowe i prognoza demo-graficzna oraz 2.7.2. Obszary rozwojowe i problemowe województwa świętokrzyskiego.
5	Niska gęstość zaludnienia województwa	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.7.1. Struktura osiedleńcza regionu.
6	Duże rozproszenie sieci osadniczej na terenach wiejskich	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.7.1. Struktura osiedleńcza regionu.
7	Brak ładu przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.7.1. Struktura osiedleńcza regionu.
8	Nadpodaż gruntów budowlanych oraz rozproszenie zabudowy	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.7.1. Struktura osiedleńcza regionu.
9	Peryferyzacja obszarów przy granicy województwa, pozbawionych szybkiego dostępu do miasta centralnego	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.7.1. Struktura osiedleńcza regionu.
10	Zły stan infrastruktury kolejowej (dworce, linie kolejowe) oraz niedostateczne wykorzystanie kolei do transportu towarowego	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.6.2. Infrastruktura transportowa.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
11	„Tranzytowe” położenie Kielc pomiędzy Warszawą a Krakowem	Nietrafne	Położenie Kielc i regionu jest jednocześnie wskazywane jako mocna strona regionu (Położenie regionu w centrum Polski, położenie pomiędzy największymi aglomeracjami w Polsce z wykorzystaniem infrastruktury transportowej stanowiącej elementy Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T)).
12	Zły stan dróg lokalnych	Trudność zweryfikowania zapisu w oparciu o materiał diagnostyczny, prawdopodobnie trafne	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.6.2. Infrastruktura transportowa nie zdefiniowano oraz nie podano informacji nt. stanu dróg lokalnych.
13	Niski odsetek osób korzystających z infrastruktury kanalizacyjnej i niski odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków (64%)	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.5.4. Elementy infrastruktury komunalnej – sieci wodnokanalizacyjne.
14	Wyeksploatowane linie niskiego napięcia, wymagające znacznych nakładów na modernizację czy wręcz reelektryfikację obszaru województwa	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.5.1. Elektroenergetyka.
15	Niski odsetek mieszkań ogrzewanych z systemów ciepłowniczych, przy znaczącym wyeksploatowaniu systemów na terenie województwa	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.5.2. Ciepłownictwo.
16	Znaczący wpływ emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych z indywidualnych źródeł na paliwa stałe na jakość powietrza	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.1. Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju województwa świętokrzyskiego.
17	Niska sprawność systemu gospodarki odpadami, m.in. w zakresie selektywnego zbierania	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.1. Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju województwa świętokrzyskiego.
18	Niedostateczna ilość zabezpieczeń przeciwpowodziowych oraz długość i wydolność kanalizacji deszczowej	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.4. Bezpieczeństwo.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
19	Brak planów urządzania lasu dla lasów prywatnych	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.2. Leśnictwo i przyrodnicze obszary chronione.
20	Niska gęstość zainstalowanych węzłów dostępowych sieci telekomunikacyjnych	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.5.5. Sieci teleinformatyczne.
Sfera społeczna i usługi społeczne			
1	Niska aktywność społeczna i ekonomiczna ludności	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.2. Kapitał ludzki i społeczny regionu oraz 2.3.3. Spójność społeczna regionu.
2	Wysoki odsetek osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej progu ubóstwa	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.3. Spójność społeczna regionu.
3	Gorsze niż przeciętne w kraju wskaźniki określające zagęszczenie ludności w mieszkaniach (pomimo przyrostu liczby i powierzchni mieszkań)	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.3. Spójność społeczna regionu.
4	Niekorzystna struktura wykształcenia ludności	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.2. Kapitał ludzki i społeczny regionu.
5	Znaczne dysproporcje terytorialne w obejmowaniu dzieci wychowaniem przedszkolnym	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.5. Infrastruktura społeczna i jej dostępność.
6	Niewystarczająca pozycja uczelni oraz instytucji kultury działających w regionie w porównaniu do regionów i ośrodków sąsiednich i krajowych (Warszawa, Kraków)	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.5. Infrastruktura społeczna i jej dostępność.
7	Brak utożsamiania się mieszkańców z regionem	Trudność zweryfikowania zapisu w oparciu o materiał diagnostyczny	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie wskazano informacji nt. poziomu utożsamiania się mieszkańców z regionem.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
8	Brak współpracy pomiędzy instytucjami działającymi w sferze społecznej (w tym kultury)	Trudność zweryfikowania zapisu w oparciu o materiał diagnostyczny	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie wskazano informacji nt. skali współpracy pomiędzy instytucjami działającymi w sferze społecznej (w tym kultury).
9	Niskie wynagrodzenia pracowników sektora publicznego w obszarze społecznym	Prawdopodobnie trafne	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie wskazano informacji poziomu wynagrodzeń pracowników sektora publicznego. Jednocześnie w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.3. Spójność społeczna regionu ujęto informacje nt. ogólnie niższego poziomu wynagrodzeń w województwie świętokrzyskim na tle kraju.
10	Nierównomierny dostęp terytorialny do usług społecznych szczególnie (kulturalnych i zdrowotnych)	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.5. Infrastruktura społeczna i jej dostępność.
11	Bardzo niskie nakłady na instytucje kultury i działalność kulturalną w regionie (w tym zatrudnienie i rozwój)	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.3. Dziedzictwo kulturowe oraz dostępność do usług kulturalnych.
12	Brak spójnej i dostępnej oferty instytucji kultury (słaba dostępność dla zwiedzających, brak oferty dla „nowego” odwiedzającego, brak kalendarza imprez)	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.3. Dziedzictwo kulturowe oraz dostępność do usług kulturalnych.
13	Słabość istniejących form współpracy sektora publicznego i pozarządowego w regionie	Trudność zweryfikowania zapisu w oparciu o materiał diagnostyczny	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie wskazano informacji nt. istniejących form współpracy sektora publicznego i pozarządowego w regionie.
14	Brak wsparcia liderów społecznych oraz organizacji pozarządowych ze strony samorządów terytorialnych	Trudność zweryfikowania zapisu w oparciu o materiał diagnostyczny	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie wskazano informacji nt. wsparcia liderów społecznych oraz organizacji pozarządowych ze strony samorządów terytorialnych.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
15	Niedopasowanie działań edukacyjnych do współczesnych wyzwań (niski dostęp do zajęć dodatkowych dla uczniów, brak kompleksowego programu edukacji ekologicznej, brak lub słabe wyposażenie laboratoriów, pracowni komputerowych, brak innowacyjnych projektów, brak systemu wsparcia uczniów zdolnych)	Trudność zweryfikowania zapisu w oparciu o materiał diagnostyczny	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie wskazano informacji nt. niedopasowanie działań edukacyjnych do współczesnych wyzwań.
16	Niedostosowanie struktury regionalnego systemu ochrony zdrowia oraz zakresu i liczby świadczeń zdrowotnych do zmieniających się potrzeb zdrowotnych mieszkańców wynikających ze zmian demograficznych, w tym starzenia się społeczeństwa (np. długi czas oczekiwania na wybrane świadczenia zdrowotne)	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.5. Infrastruktura społeczna i jej dostępność.
17	Niedostateczna infrastruktura i wyposażenie podmiotów leczniczych w wyroby medyczne wykorzystujące nowoczesne technologie medyczne	Trudność zweryfikowania zapisu w oparciu o materiał diagnostyczny	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie wskazano informacji nt. niedostatecznej infrastruktury i wyposażenia podmiotów leczniczych w wyroby medyczne wykorzystujące nowoczesne technologie medyczne.
18	Niska świadomość mieszkańców dotycząca profilaktyki i zachowań prozdrowotnych	Trudność zweryfikowania zapisu w oparciu o materiał diagnostyczny	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie wskazano informacji nt. niskiej świadomości mieszkańców dotycząca profilaktyki i zachowań prozdrowotnych.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
19	Odptyw wykształconych kadr medycznych z regionu	Trudność zweryfikowania zapisu w oparciu o materiał diagnostyczny	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie wskazano informacji nt. odptywu wykształconych kadr medycznych z regionu. Jednocześnie po stronie mocnych stron wskazano przyrost kadr medycznych.
Środowisko zarządzania i powiązania funkcjonalne			
1	Niewystarczające wykorzystanie potencjału, w tym jego walorów przyrodniczych i kulturowych, powiązane ze słabym wizerunkiem świętokrzyskiego w skali krajowej i międzynarodowej	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.9. Turystyka.
2	Brak utożsamiania się mieszkańców z regionem	Trudność zweryfikowania zapisu w oparciu o materiał diagnostyczny	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie wskazano informacji nt. poziomu utożsamiania się mieszkańców z regionem.
3	Brak współpracy pomiędzy instytucjami działającymi w różnych sferach i sektorach	Trudność zweryfikowania zapisu w oparciu o materiał diagnostyczny	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie wskazano informacji nt. skali współpracy pomiędzy instytucjami działającymi w różnych sferach i sektorach.
4	Niskie dochody świętokrzyskich JST skutkujące niskimi wydatkami na działania wzmacniające potencjał i jakość życia	Trafne	Dane GUS potwierdzają niski poziom dochodów własnych gmin w województwie świętokrzyskim. W 2019 roku na 1 mieszkańca przypadało 2121,94 zł, co było wartości trzecią od końca w rankingu województwa (niższe wartości notowano dla województwa podkarpackiego i lubelskiego). Jednocześnie w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie przedstawiono tej informacji.
5	Słabość istniejących form współpracy sektora publicznego i pozarządowego w regionie	Trudność zweryfikowania zapisu w oparciu o materiał diagnostyczny	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie wskazano informacji i oceny istniejących form współpracy sektora publicznego i pozarządowego w regionie.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
Szanse			
Demografia			
1	Atrakcyjność Polski jako miejsca zamieszkania (bezpieczeństwo i niskie koszty życia)	Mało trafne w odniesieniu do potencjału regionu	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie wskazano informacji nt. atrakcyjności Polski jako miejsca zamieszkania. Weryfikacja atrakcyjności osiedleńczej Polski jako miejsca zamieszkania przeprowadzona w oparciu o dane dostępne na stronie migracje.gov.pl ⁴ potwierdza, że Polska cieszy się dużym zainteresowaniem imigrantów. Pod koniec sierpnia 2020 roku wydano łącznie dla ponad 451 tys. osób dokumenty uprawniające do pobytu w Polsce. Jednocześnie należy zauważyć, że województwo świętokrzyskie cieszy się najmniejszym zainteresowaniem imigrantów – na dzień 26.08.2020 wydano dla 4 803 osób dokumenty uprawniające do pobytu, co było najniższą wartością w skali województw. Przed województwem świętokrzyskim uplasowało się województwo warmińsko-mazurskie, w którym odnotowano znacznie wyższe wartości liczby osób, którym wydano pozwolenie na pobyt (7 737 osób uzyskało dokumenty uprawniające do pobytu).
2	Napływ ludności z innych regionów lub z zagranicy	Mało trafne w odniesieniu do potencjału regionu	W Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego nie wskazano informacji nt. napływu ludności z zagranicy. Odnośnie osób z zagranicy, powyżej wykazano, że województwo świętokrzyskie cieszy się najmniejszą popularnością wśród imigrantów jako miejsce destynacji.
3	Skuteczne programy wspierania dzietności	Częściowo trafne	Jeżeli mamy na myśli program 500+, to wskaźniki urodzeń informują, że program w małym stopniu przyczynił się do zwiększenia dzietności, raczej był pomocny w ograniczaniu skali ubóstw. Potwierdzają to wskaźniki dzietności. W okresie od 2017 do 2019 roku wskaźnik dzietności w ujęciu średniorocznym wynosił w województwie świętokrzyskim 1,25, przy średniej dla okresu 2014-2016 wynoszącej 1,18, co oznacza tylko nieznaczny wzrost dzietności. Wartości tego wskaźnika uplasowały w przedziale czasu 2017-2019 województwo świętokrzyskie na ostatnim miejscu w kraju. Najwyższą wartość wskaźnika dla tego okresu odnotowano w województwie pomorskim i wynosiła ona 1,61.
4	Popyt na miejsca atrakcyjne do zamieszkania dla seniorów (bezpieczne i atrakcyjne środowiskowo)	Trafne	Rośnie liczba osób w wieku senioralnym w skali kraju oraz rosnący poziom wynagrodzeń, co przekłada się na wzrost świadczeń emerytalnych, co wpływa pozytywnie na wzrost potencjału ekonomicznego ludności w wieku senioralnym.

⁴ <https://migracje.gov.pl/statystyki/zakres/polska/typ/dokumenty/widok/mapa/rok/2020/?x=0.7827&y=1.2488&level=1> – dostęp: 26.08.2020 r.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
5	Polityka państwa wspierająca obszary o niekorzystnych procesach demograficznych	Częściowo trafne	Problemy demograficzne i zróżnicowanie tych problemów w skali kraju zostało zauważone w kluczowych dokumentach strategicznych (np. KSRR) jednocześnie na poziomie wdrożeniowym trudno znaleźć przykłady działań dedykowanych dla takich obszarów (np. woj. opolskie, świętokrzyskie)
6	Poprawa dostępności komunikacyjnej (drogowej i kolejowej)	Trafne	Potwierdzeniem są informacje mówiące o rozwoju sieci dróg, w szczególności autostrad i dróg ekspresowych oraz modernizacji i rozwoju sieci kolejowej.
7	Nowe technologie niezależniące działalność gospodarczą i życiową od lokalizacji geograficznej	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
Gospodarka			
1	Nowe koncepcje rozwoju gospodarczego, związane z gospodarką o obiegu zamkniętym i tworzeniem domen kompetencji w warunkach bogatych tradycji przemysłowych regionu	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
2	Polityka Spójności UE i krajowa polityka rozwoju, zapisana w SOR i KSRR 2030, obejmująca stymulowanie innowacyjności regionalnej	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
3	Rozwój przemysłu opartego na racjonalnym wykorzystywaniu regionalnych zasobów, rosnący popyt na produkty i wyroby oferowane przez przemysł regionu (oparte na regionalnych surowcach)	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
4	Rozwój sektora usług biznesowych w Kielcach oraz dalszy rozwój branży targowej i eventowej	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale w rozdziale 2.4.2. Przedsiębiorstwa i przedsiębiorczość oraz dane Polskiej Izby Przemysłu Targowego (Raport Targi w Polsce w 2019 roku).
5	Reforma nauki oraz wzrost potencjału badawczego uczelni	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.5. Infrastruktura społeczna i jej dostępność, wskazujące na potencjał wyższych uczelni z regionu.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
6	Popyt na nowe, pakietowe produkty turystyczne oraz zainteresowanie turystyką: kwalifikowaną, uzdrowiskową i geoturystyką	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.9. Turystyka, wskazujące na potencjał turystyczny regionu.
7	Intensyfikacja współpracy ze środowiskami naukowymi (np. inwestycja Głównego Urzędu Miar)	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki, wskazujące na potencjał sektora B+R w regionie.
8	Nowe regulacje prawne i programy oferujące wsparcie dla przedsiębiorców i inwestorów	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki, wskazujące na potencjał sektora B+R w regionie.
9	Możliwość wykorzystania dobrych praktyk we współpracy międzynarodowej	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki, wskazujące na potencjał sektora B+R w regionie.
Sfera przestrzenna, środowisko i infrastruktura			
1	Polityka Spójności UE, ukierunkowana na ograniczenie skutków zmian klimatu, poprawę stanu środowiska i promocję rozwiązań niskoemisyjnych	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
2	Krajowa polityka rozwoju, zapisana w SOR i KSRR 2030, obejmująca wskazanie obszarów strategicznej interwencji, zgodnych z potrzebami regionu i ze zidentyfikowanymi obszarami problemowymi regionu	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
3	Program kolejowy związany z realizacją Centralnego Portu Komunikacyjnego, obejmujący budowę na terenie województwa elementów linii kolejowych o prędkości co najmniej 160 km/h	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
4	Racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych oraz wód, m.in. dla rozwoju gospodarczego	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
5	Rozwój błękitno-zielonej infrastruktury	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
6	Działania samorządów lokalnych w kierunku gospodarki niskoemisyjnej	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
7	Nowoczesne branże i technologie sprzyjające środowisku	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
8	Wzmocnienie innowacyjności zakładów wydobywczych i przetwórczych	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
9	Możliwość opracowywania zintegrowanych programów rozwojowych dla podregionów z wykorzystaniem zasobów środowiska	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
Sfera społeczna i usługi społeczne			
1	Trendy i mega trendy w kulturze europejskiej („smak życia” – głębokie przeżywanie kultury)	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
2	Moda na odwiedzanie prestiżowych obiektów (np. na liście UNESCO – „Magia UNESCO” czy na liście pomników historii)	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
3	Wprowadzenie uregulowań systemowych w zakresie aktywizacji społecznej (np. ustawa o przedsiębiorczości społecznej)	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
4	Rozwój usług elektronicznych w zakresie zdrowia (e-zdrowie) oraz wykorzystania telemedycyny	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
5	Synergia działań podejmowanych przez instytucje pomocy społecznej oraz instytucje opieki zdrowotnej w miejscu zamieszkania	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym – jak też dotyczących wyzwań demograficznych regionu.
6	Zwiększenie świadomości mieszkańców dotyczących zachowań prozdrowotnych (wiedza, umiejętności), w tym związanych z aktywnym i zdrowym starzeniem się,	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym – jak też dotyczących wyzwań demograficznych regionu.
7	Wykorzystanie nowoczesnych technologii w procesie udzielania świadczeń zdrowotnych	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym – jak też dotyczących wyzwań demograficznych regionu.
8	Dostępność środków finansowych na dostosowanie regionalnego systemu ochrony zdrowia do zmieniających się potrzeb zdrowotnych	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym – jak też dotyczących wyzwań demograficznych regionu.
9	Działania w kierunku optymalizacji kosztów funkcjonowania systemu ochrony zdrowia	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym – jak też dotyczących wyzwań demograficznych regionu.
Sfera zarządzania i powiązania funkcjonalne			
1	Polityka Spójności UE i krajowa polityka rozwoju zapisana w KSRR 2030, zapewniająca dostępność zewnętrznych środków finansowych na wsparcie rozwoju województwa	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
	i wyrównywanie zapóźnień cywilizacyjnych oraz wprowadzająca systemowe uregulowania o charakterze instrumentów terytorialnych, wspierających szczególne potrzeby regionów problemowych oraz innych OSI		
2	Rozwój instrumentów finansowych wsparcia obszarów problemowych	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
3	Sieciowanie współpracy jako rosnąca rola władz samorządowych województw w Polsce i Unii Europejskiej	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
Zagrożenia			
Sfera demograficzna			
1	Pogłębianie się negatywnych procesów demograficznych w skali kraju	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
2	Konkurencyjność innych regionów w zakresie oferowanej jakości życia	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.7. Konkurencyjność województwa świętokrzyskiego w skali regionów polskich i Unii Europejskiej.
3	Wyludnianie się średnich i małych miast	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.7.2. Obszary rozwojowe i problemowe województwa świętokrzyskiego.
4	Utrata funkcji regionalnych i brak znaczenia metropolitalnego stolicy województwa	Nietrafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.7.2. Obszary rozwojowe i problemowe województwa świętokrzyskiego.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
Sfera gospodarcza			
1	Wyzwania technologiczne gospodarki światowej w zestawieniu z niskim poziomem innowacyjności w regionie	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
2	Wzrost konkurencyjności innych polskich regionów i ośrodków miejskich	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.7. Konkurencyjność województwa świętokrzyskiego w skali regionów polskich i Unii Europejskiej.
3	Wysokie koszty związane z rozwojem działalności innowacyjnej i B+R firm (szczególnie MŚP)	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki.
4	Bariery prawne uniemożliwiające transfer wiedzy z uczelni do biznesu	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki.
5	Rozwój technologii konkurencyjnych wobec produktów i usług oferowanych przez lokalne przedsiębiorstwa (np. materiałów budowlanych, technologii energetycznych)	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
6	Częste zmiany, niestabilność regulacji prawnych w Polsce	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
7	Niekorzystne prognozy dotyczące koniunktury gospodarczej w Europie	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
Sfera przestrzenna, środowisko i infrastruktura			
1	Zmieniający się w skali globalnej klimat i zagrożenie suszą	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
2	Wydłużone procedury inwestycyjne na obszarach chronionych	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
3	Występowanie typowych konfliktów przestrzennych i środowiskowych związanych z nowymi inwestycjami	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
4	Nielegalne składowanie odpadów	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym (globalizacja problemu odpadów).
5	Spółeczny opór wobec zmian związanych z potrzebami wynikającymi z wyzwań środowiskowych	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
Sfera społeczna i usługi społeczne			
1	Niekorzystne zmiany demograficzne, w tym starzenie się społeczeństwa	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
2	Silna konkurencja ze strony innych regionów w sferze ilości i ofert instytucji kultury	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.3. Dziedzictwo kulturowe oraz dostępność do usług kulturalnych.
3	Brak środków finansowych u mieszkańców pozwalających w pełni korzystać z oferty instytucji kultury	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.3. Spójność społeczna regionu.
4	Konsumpcyjny styl życia i rozwój technologii niesprzyjający korzystaniu z instytucji kultury i aktywnego stylu życia	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
5	Niskie nakłady finansowe na świadczenia zdrowotne finansowane ze środków publicznych	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.5. Infrastruktura społeczna i jej dostępność.

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
6	Pogarszająca się sytuacja finansowa podmiotów leczniczych	Trafne	Sytuacja finansowa może wystąpić, co związane jest z sytuacją finansów publicznych Państwa. Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.1. Analiza uwarunkowań zewnętrznych oraz trendów rozwojowych o charakterze krajowym, europejskim i globalnym.
7	Wycena kosztów procedur medycznych poniżej rzeczywistych kosztów ich wykonania	Trafne	Wycena kosztów leczenia związana jest z regulacjami prawnymi. Trudno ocenić ryzyko wystąpienia tego zagrożenia.
8	Brak możliwości wykonywania usług zdrowotnych z powodu deficytu wykwalifikowanej kadry medycznej	Trafne	Trafność zapisu pośrednio potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.5. Infrastruktura społeczna i jej dostępność.
Sfera zarządzanie i powiązania funkcjonalne			
1	Możliwość zmiany charakteru Unii Europejskiej i odejścia od polityki regionalnej ukierunkowanej na spójność społeczną i terytorialną	Nietrafne	Wydaje się, że zapis jest mało realny do wystąpienia w perspektywie do 2030 roku. UE określiła bowiem swoje strategiczne cele. Na szczycie w Brukseli 20 czerwca 2019 r. Rada Europejska uzgodniła program UE na najbliższych 5 lat. Program strategiczny na lata 2019–2024 wskazuje priorytety, które posłużą Radzie Europejskiej do planowania kierunku działań, a innym instytucjom UE do opracowania swoich programów. Program wymienia 4 główne priorytety: • ochrona obywateli i swobód, • rozwijanie silnej i prężnej bazy gospodarczej, • budowanie neutralnej klimatycznie, ekologicznej, sprawiedliwej i socjalnej Europy, • promowanie europejskich interesów i wartości na scenie światowej. Natomiast cele i wartości, które stanowią podstawę UE są określone w traktacie lizbońskim oraz w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej. • wspieranie pokoju, wartości UE i dobrobytu obywateli UE • zagwarantowanie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w przestrzeni bez granic wewnętrznych • promowanie zrównoważonego rozwoju opartego na trwałym wzroście gospodarczym i stabilności cen, na wysoce konkurencyjnej gospodarce rynkowej umożliwiającej pełne zatrudnienie i postęp społeczny oraz na ochronie środowiska • zwalczanie wykluczenia społecznego i dyskryminacji • wspieranie postępu naukowo-technicznego

Lp.	Uwarunkowania rozwojowe (SWOT)	Ocena trafności	Uzasadnienie/ uwagi
			• zwiększanie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej oraz solidarności między państwami członkowskimi • ochrona bogatej różnorodności kulturowej i językowej • ustanowienie unii gospodarczej i walutowej, której walutą jest euro. Jest mało prawdopodobne odejście od ww. celów i priorytetów, dlatego zagrożenie zdefiniowane jako „Możliwość zmiany charakteru Unii Europejskiej i odejścia od polityki regionalnej ukierunkowanej na spójność społeczną i terytorialną” zasadniczo nie ma znaczenia dla kreowania rozwoju w przestrzeni województwa świętokrzyskiego do 2030 roku.
2	Odptyw z regionu wykształconych kadr, mogących zasilić swoim potencjałem organizacje sektora publicznego	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.7. Konkurencyjność województwa świętokrzyskiego w skali regionów polskich i Unii Europejskiej.
3	Silna konkurencja ze strony innych regionów i zlokalizowanych w nich JST	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.7. Konkurencyjność województwa świętokrzyskiego w skali regionów polskich i Unii Europejskiej.
4	Niekorzystne zmiany demograficzne, w tym starzenie się społeczeństwa, które mogą zagrozić stabilności finansów samorządów regionalnego i lokalnego	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.1. Procesy demograficzne, ich konsekwencje rozwojowe i prognoza demo-graficzna.

Źródło: Opracowanie własne

3. Czy w projekcie SRWŚ 2030+ trafnie zostały zidentyfikowane obszary strategicznej interwencji (zgodnie z zapisami KSRR), w tym obszary problemowe? Jeśli nie, to w jakim obszarze nie zostały i co należałoby zmienić.

Wyznaczanie Obszarów Strategicznej Interwencji w polityce rozwoju regionalnego ma służyć koncentracji wsparcia na obszarach szczególnie tego wymagających lub takich, gdzie inwestycja przyniesie szczególne korzyści rozwojowe. Wyznaczenie OSI ma więc charakter wybitnie strategiczny, co więcej przekłada się na późniejszą interwencję finansową. Przypisanie źródeł finansowania do wybranych przestrzeni regionu oznacza również swoistą konkurencję o ograniczone zasoby. Należy również podkreślić, iż województwo ma duże kompetencje w zakresie kreowania granic OSI. Oznacza to, że szczególnej wagi nabiera tu proces eksperckiego (opartego na dowodach) wyznaczenia takich obszarów, przy jednoczesnej akceptacji takich rozwiązań przez interesariuszy polityki rozwoju lokalnego i regionalnego. Pogodzenie tych dwóch kwestii może być jedną z barier wyznaczenia OSI.

W projekcie Strategii podkreślono, że Obszary Strategicznej Interwencji (OSI) to terytoria, do których adresowana ma być polityka rozwoju, ukierunkowana na wywołanie określonych zmian. Wyróżnić można dwa rodzaje OSI:

- obszary problemowe, charakteryzujące się niekorzystnymi zjawiskami w sferze społecznej, ekonomicznej lub/i przyrodniczej, wymagające interwencji nakierowanej na przełamanie barier rozwojowych,
- obszary wzrostu, wyróżniające się szczególnymi potencjałami (tj. bieguny wzrostu, obszary tematyczne lub klastry zaawansowanych technologii), które w wyniku interwencji mogą kształtować przewagę konkurencyjne¹¹

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 na terenie województwa świętokrzyskiego wyznacza dwa rodzaje OSI (oba o charakterze obszarów problemowych):

- obszary zagrożone trwałą marginalizacją (w województwie świętokrzyskim 40 gmin),
- miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze (Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Jędrzejów i Staszów oraz Końskie, Skarżysko-Kamienna, Sandomierz i Busko-Zdrój).

Delimitacja regionalnych obszarów strategicznej interwencji była procesem łączącym analizę mierzalnych kryteriów, takich jak wskaźniki statystyczne, wskazujących wspólne cechy, problemy lub powiązania funkcjonalne terytoriów, oraz pracę w trakcie warsztatów strategicznych. Przeprowadzając delimitację OSI, uwzględniono wcześniejsze zapisy Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego (PZPWŚ), w którym wskazane zostały OSI:

- miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego (MOF OW) – Kielecki Obszar Funkcjonalny, obejmujący rdzeń – miasto Kielce oraz 11 gmin podmiejskich,
- obszary o największym potencjale przyrodniczo-krajobrazowym: obszar turystyczny Gór Świętokrzyskich (5 gmin) i obszar turystyczno - uzdrowiskowy (4 gminy).

Ostateczne wskazanie zasięgu OSI zostało poprzedzone dyskusją z przedstawicielami samorządów, która potwierdziła wolę współpracy w ramach obszarów strategicznej interwencji, a także była podstawą do weryfikacji granic OSI wyznaczonych na wcześniejszym etapie. W trakcie warsztatów strategicznych potwierdzono szczególne znaczenie dla rozwoju regionu OSI wskazanych w PZPWŚ,

jednak zweryfikowane zostały granice obszarów. OSI Miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego (Kielecki Obszar Funkcjonalny) został poszerzony o gminę Pierzchnica, dzięki czemu OF miasta wojewódzkiego uzyskał zwarty zasięg terytorialny. OSI obszar turystyczno - uzdrowiskowy z Planu (PZPWŚ), w Strategii nazwany został obszarem uzdrowiskowym i posiada nieco odmienne granice niż ten uwzględniony w Planie. W Strategii w skład tego obszaru wchodzi: miasto i gmina Busko – Zdrój, gmina Solec – Zdrój oraz miasto i gmina Kazimierza Wielka, która również w ostatnim czasie, prężnie rozwija funkcję uzdrowiskową. Obszar turystyczny Gór Świętokrzyskich, który w PZPWŚ obejmuje jedynie teren gmin Świętokrzyskiego Parku Narodowego i jego otuliny, poszerzono o kolejne sześć gmin położonych w tym regionie fizycznogeograficznym, rozszerzając go o obszar potencjalnego rozwoju funkcji turystycznych pomiędzy największymi miastami województwa.

W trakcie prac nad Strategią zostało zawiązane samorządowe porozumienie gmin na rzecz utworzenia OSI Poniemie oraz OSI Dolina Wisły. Ponadto wskazano także priorytetowy obszar polityki regionalnej, jakim są cztery miasta średnie (spośród wymienionych w KSRR 2030) położone w północnej części województwa (Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna i Końskie), w ramach krajowego OSI Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze. Władze tych miast jak i gmin sąsiednich podpisały porozumienie w sprawie utworzenia wspólnego MOF Miasta Północy.

Analizując powyższy tryb wyznaczania OSI w województwie świętokrzyskim należy stwierdzić, iż realizowany był on w oparciu o obiektywne, mierzalne wskaźniki rozwoju, które pozwoliły wskazać zarówno obszary problemowe, jak też takie, które charakteryzują się szczególnym potencjałem wzrostu (są lub mogą być swoistym biegunami wzrostu w skali regionu).

Jednocześnie granice OSI opierają się na związkach funkcjonalno-przestrzennych, bazują na potencjale terytorialnym, którego ważną cechą są relacje społeczno-gospodarcze, porozumienia partnerskie i wreszcie akceptacja na poziomie lokalnym.

Wątpliwości oceniających budzi nt. fakt, że łącznie OSI obejmują aż 87 gmin, zamieszkałych przez ponad 1 121 tys. mieszkańców (90% ludności regionu). Obszary OSI obejmą 83% województwa. **Takie podejście zasadniczo jest sprzeczne z ideą strategicznej koncentracji sił i środków, rodzi się obawa, nadmiernego rozproszenia interwencji.**

W związku z powyższym nasuwa się pytanie czy kwestia koncentracji sił i środków, wyboru ścieżki rozwoju, etc. będzie przedmiotem dalszych uzgodnień – np. na poziomie podziału środków RPO?

Oceniający zwracają również uwagę na istotne rozproszenie terytorialne OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją oraz fakt, że część OSI pokrywa się, tj. wybrane gminy zostały zaliczone do różnych OSI. Oznacza to, że w przypadku tych obszarów za **problem należy uznać sferę zarządzania**, co przekładać się będzie na realizację efektywnych działań i projektów, które pozwolą wyprowadzić te obszary ze stanu marginalizacji. Co do zasady nowe podejście do rozwoju regionalnego ujęte w KSRR zakłada realizację partnerskich projektów, które komplementarnie rozwiązywać będą problemy tych obszarów. Ponadto w przypadku gmin, które ujęte są w kilku OSI może dojść do braku komplementarności i spójności w realizacji polityk rozwoju.

Rekomenduje się dokonanie ustalenie priorytetów tematycznych wsparcia OSI na dalszym etapie wdrażania Strategii (np. na etapie przygotowania RPO), kierując się zasadą strategicznej koncentracji sił i środków, tak aby uniknąć ryzyka nadmiernego rozproszenia interwencji.

Tabela 3. Podstawowe dane nt. OSI w województwie świętokrzyskim

	OSI Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze	OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją	OSI Kielecki Obszar Funkcjonalny	OSI Góry Świętokrzyskie	OSI Obszar uzdrowiskowy	OSI Ponidzie	OSI Dolina Wisły
Kryterium wyznaczenia	Wyznaczony w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, uszczegółowiony delimitacją na poziomie regionalnym	Wyznaczony w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030	Wyznaczony w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego jako Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodka Wojewódzkiego	Obszar o szczególnym znaczeniu dla rozwoju różnych form turystyki, związanych z walorami przyrodniczo-krajobrazowymi, położony na terenie Gór Świętokrzyskich	W granicach OSI znajdują się gminy dysponujące zasobami wód leczniczych	OSI jest wynikiem oddolnej współpracy samorządów położonych w makroregionie Niecki Nidziańskiej, w zlewni rzeki Nidy. Gminy OSI łączą cechy przyrodniczo-krajobrazowe oraz dominująca funkcja rolnicza	Gminy OSI łączy położenie w dolinie Wisły oraz jej dopływów: Czarnej, Koprzywianki i Opatówki. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego definiuje Dolinę Wisły jako specyficzny obszar problemowy o charakterze krajowym.
Lokalizacja	MOF Miasta Północy (miasta rdzeniowe: Końskie, Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko-Kamienna, Starachowice), MOF Jędrzejowa, MOF Buska Zdroju, MOF Staszowa,	40 gmin miejsko-wiejskich i wiejskich, położonych peryferyjnie w regionie, szczególnie liczne w powiatach opatowskim, sandomierskim i kazimierskim	Miasto rdzeniowe Kielce i otaczające je gminy miejsko-wiejskie i wiejskie	Gminy miejsko-wiejskie: Bodzentyn, Łągów, Suchedniów; gminy wiejskie: Bieliny, Górno, Łączna, Mastów, Nowa Słupia, Pawłów, Waśniów, Zagnańsk	Gminy miejsko-wiejskie: Busko-Zdrój, Kazimierza Wielka; gmina wiejska: Solec-Zdrój.	Gminy miejsko-wiejskie: Jędrzejów, Pińczów, Wiślica, Nowy Korczyn; ☒ gminy wiejskie: Imielno, Kije, Michałów, Sobków, Złota.	Gminy miejskie: Sandomierz; gminy miejsko-wiejskie: Klimontów, Koprzywnica, Opatów, Osiek, Ożarów, Zawichost, Pacanów, Połaniec, Staszów; gminy wiejskie: Dwikozy, Lipnik, Łoniów, Łubnice,

	OSI Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze	OSI Obszary zagrożone trwałą marginalizacją	OSI Kielecki Obszar Funkcjonalny	OSI Góry Świętokrzyskie	OSI Obszar uzdrowiskowy	OSI Ponidzie	OSI Dolina Wisły
	MOF Sandomierza						Obrazów, Rytwiany, Samborzec, Tartów, Wilczyce, Wojciechowice
Problemy	Depopulacja, starzenie się społeczeństwa, bezrobocie, niska dynamika wzrostu dochodów miast.	Problemy społeczne, obciążenie demograficzne, depopulacja, deficyt rozwiązań z zakresu infrastruktury technicznej (kanalizacja), niski poziom przedsiębiorczości, niskie dochody gmin.	Procesy suburbanizacyjne, wyludnianie Kielc.	Procesy suburbanizacyjne, niski poziom skanalizowanie, brak kompleksowej strategii rozwoju turystyki, niski poziom przedsiębiorczości, problemy społeczne, bezrobocie.	Niski poziom dochodów gmin	Zagrożenia powodziowe, susza, narażenie na zmiany klimatu, niski poziom skanalizowania, depopulacja, niski poziom przedsiębiorczości	Niski odsetek korzystających z kanalizacji, niezrekultywowane tereny zagłębia siarkowego, odpływ ludności, przeciętna przedsiębiorczość, problemy społeczne, zagrożenia powodziowe
Potencjały	Ośrodki przedsiębiorczości	-	Najważniejszy biegun wzrostu regionu, wysoki poziom przedsiębiorczości, stabilna liczba ludności.	Wyjątkowe walory przyrodniczo-krajobrazowe dla rozwoju różnych form turystyki, korzystne wskaźniki demograficzne, rosnące dochody gmin.	Potencjał noclegowy, korzystna sytuacja społeczno-gospodarcza	Walory przyrodnicze, zasoby naturalne bioróżnorodność	Potencjał rolnictwa, walory krajobrazu i dziedzictwa kulturowego, elektrownia Połaniec

4. Czy w projekcie ŚRWŚ 2030+ trafnie zostały zidentyfikowane potencjały rozwojowe województwa świętokrzyskiego, tj.: czynniki decydujące o przewadze konkurencyjnej województwa? Jeśli nie zostały, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.

Potencjały rozwojowe województwa świętokrzyskiego, tj. czynniki decydujące o przewadze konkurencyjnej województwa, zostały ujęte w punkcie 3.1. *Główne potencjały i problemy rozwojowe województwa* (str. 11-25). W punkcie tym potencjały rozwojowe przypisano do pięciu obszarów:

- przestrzeń regionalna,
- ludzie i warunki życia,
- rynek pracy i gospodarka,
- dostępność ,
- Kielce,

Odpowiadając na pytanie badawcze należy stwierdzić, że **potencjały województwa świętokrzyskiego zostały trafnie zidentyfikowane.**

Jednocześnie zastrzeżenia zespołu badawczego budzi przede wszystkim wykazanie jako potencjału **dostępu do usług opieki zdrowotnej**. O ile bowiem trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego, o tyle zapisy te same diagnozy sugerują równocześnie, że dostępu do usług opieki zdrowotnej nie należy rozpatrywać jako czynnika decydującego o przewadze konkurencyjnej województwa. **Rekomenduje się zatem usunięcie z listy potencjałów województwa dostępu do usług opieki zdrowotnej.**

Ponadto zespół badawczy sugeruje ujęcie po stronie potencjałów rozwojowych województwa świętokrzyskiego **kapitału społecznego**, na co wskazując zapisy analizy SWOT.

W poniższej tabeli przedstawiono analizę trafności wskazanych w projekcie SRWŚ 2030+ potencjałów rozwojowych w odniesieniu do materiału diagnostycznego, w tym w szczególności do wyników analizy SWOT

Tabela 4. Analiza trafności wskazanych w projekcie SRWŚ 2030+ potencjałów rozwojowych w odniesieniu do materiału diagnostycznego

Lp.	Główne potencjały rozwojowe	Ocena trafności w odniesieniu do diagnozy (w tym analizy SWOT)	Uzasadnienie/ uwagi
PRZESTRZEŃ REGIONALNA			
1	Lokalizacja – niemal w centrum Polski	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.6.1. Połączenia i dostępność regionu.
2	Przestrzeń charakteryzująca się unikatowymi walorami przyrodniczymi oraz kulturowymi	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.2.1. Przyrodnicze uwarunkowania rozwoju województwa świętokrzyskiego, 2.2.2. Leśnictwo i przyrodnicze obszary chronione, 2.2.3. Dziedzictwo kulturowe oraz dostępność do usług kulturalnych.
ŁUDZIE I WARUNKI ŻYCIA			
3	Dobry poziom edukacji na wszystkich jej szczeblach	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.5. Infrastruktura społeczna i jej dostępność
4	Dostęp do usług opieki zdrowotnej	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.5. Infrastruktura społeczna i jej dostępność Jednocześnie należy podkreślić, że dostępność do usług opieki zdrowotnej nie jest na tyle rozwinięta, aby uznać ten potencjał za czynnik decydujący o przewadze konkurencyjnej województwa. Świadczą o tym zapisy ujęte w Diagnozie: • Pomimo wzrostu liczby personelu medycznego wskaźnik dostępności lekarzy (liczba członków personelu na 10 tys. osób) wynosił w 2017 r. 52 i był w świętokrzyskim gorszy niż średnia dla kraju, a województwo zajmowało pod tym względem 10 miejsce. • W województwie mamy do czynienia z nierównomiernym dostępem terytorialnym do usług zdrowotnych. W dostępności personelu medycznego zaznaczają się bardzo duże różnice wewnątrz-regionalne. Najlepszą dostępnością personelu medycznego (lekarze) cechują się Kielce, powiaty z większymi miastami na północy regionu oraz powiat buski – z działalnością uzdrowiskową. Natomiast bardzo słabą dostępnością kadry medycznej odznaczają się powiaty kazimierski, opatowski i jędrzejowski, gdzie wskaźnik jest około siedem razy niższy niż dla stolicy regionu. • W 2017 r. na tle kraju niższa niż średnia była dostępność przychodni podstawowej opieki zdrowotnej – na 10 tys. mieszkańców w świętokrzyskim przypadało 5 przychodni, jedynie w dwóch województwach dostępność była niższa.

Lp.	Główne potencjały rozwojowe	Ocena trafności w odniesieniu do diagnozy (w tym analizy SWOT)	Uzasadnienie/ uwagi
5	Poziom bezpieczeństwa związanego z przestępczością	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.3.4. Bezpieczeństwo
RYNEK PRACY I GOSPODARKA			
6	Istniejące tradycje przemysłowe oraz utrwalony trend wzrostu liczby przedsiębiorstw	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.2. Przedsiębiorstwa i przedsiębiorczość Zaznaczyć należy, że wskazane potencjały powinny zostać wzmocnione poprzez rozwój instrumentów ukierunkowanych na wsparcie inwestycji w obszarach regionalnych inteligentnych specjalizacji.
7	Doświadczenie i osiągnięcia SSE	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki. W projekcie SRWŚ 2030+ założono, że nowe uprawnienia zarządzających SSE Starachowice w zakresie wspierania lokowania inwestycji, także poza obecnym obszarem strefy, przy doświadczeniu i osiągnięciach tej instytucji, dają szansę na większe zaangażowanie kapitału zagranicznego i krajowego w regionie.
8	Dobra marka świętokrzyskiego jako regionu wspierającego inicjatywy klastrowe oparte na specyficznych potencjałach województwa.	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.9. Turystyka.
9	Tereny w Obicach planowane pod budowę Regionalnego Portu Lotniczego Kielce o powierzchni 600 ha, a	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.6.2. Infrastruktura transportowa
10	Realizowana inwestycja Głównego Urzędu Miar oraz plany badawczo-rozwojowe kieleckich uczelni publicznych – w tym Politechniki Świętokrzyskiej	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają pośrednio informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.5. Regionalne specjalizacje i innowacyjność gospodarki, wskazujące na potencjał sektora B+R w regionie.

Lp.	Główne potencjały rozwojowe	Ocena trafności w odniesieniu do diagnozy (w tym analizy SWOT)	Uzasadnienie/ uwagi
11	Branża turystyczna, ukierunkowana na specyficzne produkty turystyczne i edukacyjne oraz odpowiadająca na potrzeby wynikające z procesu starzenia się społeczeństwa (turystyka kwalifikowana, geoturystyka, turystyka uzdrowiskowa i ekoturystyka).	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.4.9. Turystyka Jednocześnie zaznaczyć należy, zgodnie z tym, co zawarto w projekcie SRWŚ 2030+, wykorzystanie potencjału tkwiącego w branży turystycznej uzależnione będzie od podjęcia szerokiego spektrum działań ukierunkowanych na rozwój ilościowy i jakościowy infrastruktury oraz produktów turystycznych.
12	Działalność targowa i eventowa (Targi Kielce to drugi w Polsce ośrodek targowo-wystawienniczy)	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają dane Polskiej Izby Przemysłu Targowego (Raport Targi w Polsce w 2019 roku). Jak zauważono w projekcie SRWŚ 2030+ rozwój działalności targowej i eventowej stanowi szansę przyciągania do regionu nowych imprez targowych oraz kongresowych i konferencyjnych dla biznesu i środowisk naukowych.
13	Rozwój biogospodarki (w tym rolnictwa i przemysłu spożywczego) oraz wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziałach: 2.4.2. Przedsiębiorstwa i przedsiębiorczość; 2.4.8. Rolnictwo oraz 2.5.1. Elektroenergetyka
DOSTĘPNOŚĆ			
14	Tranzytowe położenie województwa pomiędzy największymi aglomeracjami w Polsce: Warszawą, Łodzią, obszarem śląsko-krakowskim, a także Lublinem i Rzeszowem.	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w rozdziale 2.6.1. Połączenia i dostępność regionu. Jednocześnie należy zaznaczyć, co uwzględniono także w projekcie SRWŚ 2030+, że wykorzystanie potencjału polegającego na tranzytowym położeniu województwa wymagać będzie dalszych działań mających na celu poprawę dostępności i jakości połączeń transportowych drogowych i kolejowych. W tym celu niezbędna jest wielopoziomowa współpraca na rzecz uwzględniania inwestycji transportowych w planach zarządzających infrastrukturą komunikacyjną i przewozami.

Lp.	Główne potencjały rozwojowe	Ocena trafności w odniesieniu do diagnozy (w tym analizy SWOT)	Uzasadnienie/ uwagi
KIELCE			
15	Największe miasto regionu, będące centrum gospodarczym, kulturalnym i naukowym świętokrzyskiego.	Trafne	Trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego m.in. w rozdziałach: 2.4.6. Specjalne strefy ekonomiczne w regionie, dostępność terenów inwestycyjnych; 2.4.9. Turystyka; 2.5.5. Sieci teleinformatyczne; 2.6.1. Połączenia i dostępność regionu; 2.6.2. Infrastruktura transportowa; 2.7.1. Struktura osiedleńcza regionu oraz w punkcie <i>Kielce jako ośrodek ponadregionalny</i> Warto także podkreślić, co zostało ujęte w treści projektu SRWŚ 2030+, że istotnym uwarunkowaniem rozwojowym Kielc jest jego położenie między ośrodkami metropolitalnymi – Krakowem, Warszawą, aglomeracją górnośląską i Łodzią oraz Lublinem. Położenie to z jednej strony zapewni korzyści związane z lokalizacją na szlakach transportowych między metropoliami oraz dostępność do usług przez nie oferowanych. Z drugiej strony ośrodki te, zwłaszcza Warszawa i Kraków, stanowią atrakcyjne miejsce osiedlania się, mogą przyczyniać się do odpływu ludności z Kielc
	Zauważone dodatkowe potencjały		W Diagnozie wskazano, że takie czynniki jak: niematerialne dziedzictwo kulturowe, rozwijające się przedsiębiorstwa społeczne i działalność ośrodków wspierania ekonomii społecznej, powstające i funkcjonujące partnerstwa lokalne oraz aktywność społeczna mieszkańców, w szczególności obszarów wiejskich; przynależą do mocnych stron województwa świętokrzyskiego. Te cechy regionu wskazane jako mocne strony sugerują, że potencjałem konkurencyjnym regionu, w szczególności istotnym w przyszłości, może być kapitał społeczny

Źródło: Opracowanie własne

5. Czy w projekcie opracowywanej SRWŚ 2030+ właściwie określono horyzont czasowy względem dokumentów nadrzędnych? Jeśli nie został określony prawidłowo, to w jakim zakresie i na jaki należałoby go zmienić.

Dokonując analizy przyjętego w projekcie SRWŚ 2030+ horyzontu czasowego strategii poszukiwano odpowiedzi na następujące pytanie:

Czy przyjęty w projekcie Strategii horyzont czasowy został właściwie określony względem dokumentów nadrzędnych?

W projekcie SRWP 2030+ przyjęto perspektywę 2030 r. jako horyzont czasowy zamierzeń rozwojowych. Przyjęty horyzont czasowy czyni zadość wymogom wynikającym z przepisów ustawy o samorządzie województwa (art. 11 ust. 1b), gdzie mowa jest o tym, że w strategii rozwoju województwa wydziela się okres niewykraczający poza okres objęty aktualnie obowiązującą średniookresową strategią rozwoju kraju. W Polsce aktualnie obowiązującą średniookresową strategią rozwoju kraju jest *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, której horyzont czasowy planowanych działań sięga 2030 r.

Ponadto dobiegający końca wieloletni okres finansowania Unii Europejskiej na lata 2014-2020 oraz towarzyszące mu przygotowania do perspektywy finansowej na lata 2021-2027 stanowią dodatkową przesłankę do przyjęcia horyzontu czasowego SRWŚ 2030+ obejmującego nową perspektywę finansową UE. Jest to o tyle istotne, że środki planowane do przekazania Polsce w ramach kolejnej unijnej perspektywy finansowej stanowią trudny do przecenienia impuls rozwojowy, którego pozytywne efekty powinny przejawiać się w kolejnej dekadzie zarówno w sferze gospodarczej, społecznej, przestrzennej jak i środowiskowej.

Biorąc powyższe pod uwagę należy uznać, że **przyjęty w projekcie SRWŚ 2030+ horyzont czasowy strategii został właściwie określony** względem dokumentów nadrzędnych, w szczególności mamy tu na myśli średniookresową strategią rozwoju kraju.

3.2. Ocena spójności wewnętrznej i zewnętrznej projektu SRWŚ 2030+ (odpowiedzi na pytania badawcze z Modułu II)

1. Czy zaproponowane w projekcie ŚRWŚ 2030+ kierunki rozwoju, propozycja wizji rozwoju województwa wynikają z zapisów dokumentu pn.: Diagnostyka sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego? Jeśli nie są, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić?

Proces oceny spójności rozpoczęto od sprawdzenia, czy zaproponowane w projekcie ŚRWŚ 2030+ kierunki rozwoju, propozycja wizji rozwoju województwa wynikają z zapisów dokumentu pn.: Diagnostyka sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego.

Ustalenia, dotyczące strategicznych wyzwań rozwojowych województwa świętokrzyskiego, przyjęto jako podstawę do przeprowadzenia analizy spójności zaproponowanych w projekcie ŚRWŚ 2030+ kierunków rozwoju oraz propozycji wizji rozwoju województwa z zapisami dokumentu pn.: Diagnostyka sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego.

Wizja rozwoju województwa świętokrzyskiego będąca efektem prac realizowanych w trybie partycypacyjno-eksperymentalnym, zaprezentowana została w projekcie SRWŚ 2030+ w rozdziale 4. *Wizja i misja regionu*, na stronie 33. Zgodnie z tym, co czytamy na stronie 33 projektu SRWŚ 2030+ na kształt wizji wpłynęła diagnostyka sytuacji społeczno-gospodarczej województwa, wyniki warsztatów z Grupami Roboczymi, które odbyły się we wrześniu i listopadzie 2019 r., konferencja regionalna oraz dyskusje na spotkaniach Zespołu Świętokrzyskie 2030+. Protokoły i notatki z tych wydarzeń dokumentują treść debaty i pozostają w dyspozycji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego. Wizja rozwoju województwa świętokrzyskiego, z horyzontem do 2030 r., powiązana została ze wskazanymi wnioskami i wyzwaniami wynikającymi z przeprowadzonej diagnostyki. Jej kształt uwzględnia konieczność zmiany ścieżki rozwoju województwa.

Wizja rozwoju powinna być opisem rzeczywistości, do której zmierza województwo świętokrzyskie w perspektywie 2030 roku. Wizja, jako pożądaný obraz województwa świętokrzyskiego w 2030 roku brzmi:

ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2030 ROKU TO AMBITNY REGION O ATRAKCYJNYM WIZERUNKU:

- **wnoszący coraz większy wkład w rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy Polski i Europy**
- **szanujący i dbający o swoje dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne**
- **będący dobrym miejscem do życia, pracy i rozwoju**

Należy stwierdzić, że tak skonstruowana wizja koresponduje ze zidentyfikowanymi wyzwaniami rozwojowymi województwa świętokrzyskiego, a mianowicie:

- komponent odnoszący się do **wnoszenia coraz większego wkładu w rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy Polski i Europy**, koresponduje z wyzwaniami w sferze gospodarczej i urbanizacyjnej;
- komponent odnoszący się do **szanowania i dbania o dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne** koresponduje z wyzwaniami w sferze ekologicznej;

- komponent mówiący o tym, że województwo świętokrzyskie będzie **dobrym miejscem do życia, pracy i rozwoju**, koresponduje z wyzwaniem w sferze demograficznej oraz związanej z jakością życia.

Z kolei celem nadrzędnym dla zarządzających regionem, pozwalającym na stopniowe urzeczywistnianie wizji i doprowadzenie do pożądanego obrazu przyszłości, jest misja, która brzmi:

SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO:

- **tworzy przestrzeń współdziałania, pozwalającą na wykorzystanie potencjału mieszkańców i przedsiębiorców regionu dla budowania wspólnoty o wysokim kapitale społecznym i rosnącej zdolności konkurencyjnej,**
- **uzyskuje konsensus w regionie wokół najważniejszych celów strategicznych i przedsięwzięć, służących modernizacji i transformacji ścieżki rozwoju województwa,**
- **pozyskuje kapitał stymulujący rozwój regionu, obejmujący publiczne środki finansowe (od wspólnotowych po lokalne), środki prywatne (w tym – nowe inwestycje zewnętrzne).**

Analizując treść przyjętej misji można zauważyć, że jest ona skoncentrowana na kwestiach **sprawnego zarządzania rozwojem województwa**. Takie podejście należy uznać za trafne, ponieważ to właśnie od sprawności zarządzania województwem w sferach demograficznej, gospodarczej, urbanizacyjnej, środowiskowej (ekologicznej) i związanej z szeroko rozumianą jakością życia, zależy w głównej mierze powodzenie realizacji przyjętej wizji rozwoju.

Mając na uwadze powyżej zaprezentowaną logikę, należy podkreślić dużą **komplementarność pomiędzy zadeklarowanymi kluczowymi działaniami zarządczymi, wynikającymi z misji, oraz opisem stanu docelowego rozwoju regionu, czyli wizji**. Dalsza analiza trafności wyboru kierunków interwencji, wynikających z celów nadrzędnych oraz wizji przeprowadzona została w odniesieniu do materiału diagnostycznego, którego podsumowaniem jest analiza SWOT oraz wynikające z niej **kluczowe wyzwania rozwojowe**. W tym celu zestawiono i porównano ze sobą „elementy składowe” wizji, misji, wyzwania rozwojowe oraz kierunki interwencji. Na tej podstawie można wyciągnąć następujące wnioski:

1. W projekcie SRWŚ 2030+ widoczna jest wysoka spójność pomiędzy składowymi wizji, kierunkami interwencji oraz materiałem diagnostycznym. Dowodem tego jest sposób uporządkowania celów operacyjnych.
 - a. Do części wizji mówiącej o tym, że w 2030 roku województwo świętokrzyskie stanie się ambitnym regionem o atrakcyjnym wizerunku, który będzie **wnosił coraz większy wkład w rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy Polski i Europy** przypisać można cele operacyjne od 1.1. do 1.3. nawiązujące bezpośrednio lub pośrednio do sfery gospodarczej i urbanizacyjnej, które stanowią odpowiedź przede wszystkim na wyzwanie nr 2 w punkcie 3.3. projektu Strategii.
 - b. Do części wizji mówiącej o tym, że w 2030 roku województwo świętokrzyskie stanie się ambitnym regionem o atrakcyjnym wizerunku, który będzie **szanował i dbał o swoje dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne** przypisać można cele operacyjne od 2.1. do 2.3. nawiązujące bezpośrednio lub pośrednio do sfery środowiskowej (ekologicznej), które stanowią odpowiedź na wyzwanie nr 1, przedstawione w punkcie 3.3. projektu Strategii.

- c. Do części wizji mówiącej o tym, że w 2030 roku województwo świętokrzyskie stanie się ambitnym regionem o atrakcyjnym wizerunku, **będącym dobrym miejscem do życia, pracy i rozwoju** przypisać można cele operacyjne od 3.1. do 3.3. nawiązujące bezpośrednio lub pośrednio do sfery demograficznej oraz do sfery odnoszącej się do jakości życia, które stanowią odpowiedź na wyzwania nr 2 i nr 5, przedstawione w punkcie 3.3. projektu Strategii.
2. W projekcie SRWŚ 2030+ komponenty misji, nad którymi pieczę sprawować będzie samorząd województwa świętokrzyskiego, powiązać można z celami operacyjnymi przypisanymi do celu strategicznego nr 4, nawiązującymi bezpośrednio lub pośrednio do sfery zarządczej. Takie powiązanie stanowi odpowiedź na wyzwanie odnoszące się do tej sfery zarządczej, które zostało przedstawione w punkcie 3.3. projektu Strategii.
3. **Należy zauważyć, że na poziomie kierunków interwencji, wynikających z celów operacyjnych brakuje kierunków interwencji dedykowanych wyzwaniu rozwojowemu nr 4 przedstawionemu w punkcie 3.3. projektu Strategii.** Nie stanowi to jednak istotnego uchybienia, ponieważ wyzwanie nr 4 wiąże się z **racjonalnym, prorozwojowym, gospodarowaniem słabo zurbanizowaną przestrzenią wojewódzką**, realizowanym poprzez terytorializację polityki rozwoju. Zagadnieniu temu został poświęcony rozdział 6 *Terytorialny wymiar strategii* (str. 47-66). Przedstawiono w nim m.in. informacje (tabele od 8 do 14) mówiące o oczekiwanych skutkach interwencji podejmowanych w ramach wszystkich czterech celów strategicznych.

Powyższe ustalenia są efektem szczegółowej analizy, która miała na celu uzyskanie odpowiedzi na pytanie badawcze: Czy zaproponowane w projekcie ŚRWŚ 2030+ kierunki rozwoju, propozycja wizji rozwoju województwa wynikają z zapisów dokumentu pn.: *Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego?* Analizę przeprowadzono z wykorzystaniem **matrycy logicznej, której punktem wyjścia jest misja oraz wizja**. Wizja i misja „rozłożone” zostały na kluczowe element składowe, do których przyporządkowane zostały zapisy z podsumowania diagnostycznego (rozdział 3.3 Strategiczne wyzwania rozwojowe). W kolejnym kroku przeanalizowana została spójność kierunków interwencji z zapisami wizji oraz diagnozy. Szczegóły prezentuje poniższa tabela.

Tabela 5. Spójność wizji i kierunków rozwoju województwa z materiałem diagnostycznym

Misja (składowe) SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO:	Wizja (składowe) ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2030 ROKU TO AMBITNY REGION O ATRAKCYJNYM WIZERUNKU:	Nawiązanie do SWOT (Diagnozy) oraz podsumowania diagnostycznego (wyzwania rozwojowe)	Nawiązanie do celów strategicznych	Kierunki interwencji
	wnoszący coraz większy wkład w rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy Polski i Europy	Wyzwanie rozwojowe nr 3. Wzmocnienie i wyeliminowanie niekorzystnych cech gospodarki regionalnej, co można osiągnąć poprzez: a) działania horyzontalne na obszarze całego województwa: ▪ zwiększenie atrakcyjności dla napływu kapitału inwestycyjnego, w tym poprzez wdrażanie polityki dochodowej polegającej na stosowaniu odpowiednich ulg finansowych, ▪ wspieranie rodzimej przedsiębiorczości dostępnymi instrumentami organizacyjnymi i finansowymi, np. poprzez fundusze rozwoju przedsiębiorczości, ▪ aktywne gospodarowanie publicznymi zasobami województwa – nieruchomościami i potencjałem instytucjonalnym podmiotów samorządowych, ukierunkowanym na tworzenie przestrzeni współpracy regionalnej, b) działania terytorialnie zróżnicowane: ▪ podniesienie poziomu innowacyjności gospodarki poprzez wsparcie rozwoju uczelni wyższych tworzących atrakcyjne i oczekiwane na rynku kierunki kształcenia	CEL 1. INTELIĞENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE	Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki 1.1.1. Budowa kampusu GUM i rozwój otoczenia naukowo-badawczego 1.1.2. Zapewnienie kapitału dla rozwoju przedsiębiorstw, w szczególności w oparciu o Regionalny Fundusz Rozwoju 1.1.3. Poprawa warunków dla inwestowania, w szczególności w oparciu o Kielecki Obszar Przemysłowy – strefa Obice 1.1.4. Rozwój sfery B+R oraz transfer wiedzy i technologii do gospodarki, szczególnie w obszarze regionalnych inteligentnych specjalizacji 1.1.5 Wzrost efektywności działania instytucji otoczenia biznesu Cel operacyjny 1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki regionu 1.2.1. Wsparcie studentów, absolwentów i młodych pracowników nauki 1.2.2. Rozwój i promocja szkolnictwa zawodowego 1.2.3. Budowa kompetencji kluczowych na każdym etapie kształcenia oraz we wszystkich grupach wiekowych 1.2.4. Promocja i wsparcie kształcenia ustawicznego w tym w celu zwiększania kompetencji cyfrowych 1.2.5. Profilaktyka zdrowotna służąca utrzymaniu aktywności zawodowej pracowników

Misja (składowe) SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO:	Wizja (składowe) ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2030 ROKU TO AMBITNY REGION O ATRAKCYJNYM WIZERUNKU:	Nawiązanie do SWOT (Diagnozy) oraz podsumowania diagnostycznego (wyzwania rozwojowe)	Nawiązanie do celów strategicznych	Kierunki interwencji
		oraz przyszłościową możliwość do zatrudnienia dla osób młodych, pozyskanie krajowych inwestycji publicznych w sektorach stwarzających możliwość dyfuzji innowacji (w Kieleckim Obszarze Funkcjonalnym oraz w północnych ośrodkach miejskich województwa), ▪ wykreowanie i promocja wyspecjalizowanych produktów turystycznych oraz zdrowotnych, w kontekście regionalnym, krajowym i międzynarodowym, wykorzystujących walory naturalne i kulturowe regionu (w OSI Góry Świętokrzyskie, OSI uzdrowskim, na Ponidziu i we wszystkich miejscach o odpowiedniej atrakcyjności turystycznej).		Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu 1.3.1. Wspieranie kluczowych branż, ze szczególnym uwzględnieniem regionalnych inteligentnych specjalizacji, we wdrażaniu technik informacyjno-komunikacyjnych oraz rozwiązań cyfrowych właściwych dla Przemysłu 4.0 1.3.2. Identyfikacja rozwojowych branż gospodarki regionalnej w oparciu o proces przedsiębiorczego odkrywania 1.3.3. Rozwój potencjału turystycznego regionu w oparciu o walory uzdrowskie, środowisko naturalne i dziedzictwo kulturowe 1.3.4. Tworzenie warunków dla nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego 1.3.5. Wzmocnienie funkcji Targów Kielce jako ośrodka o ogólnopolskim znaczeniu 1.3.6. Dążenie do zrównoważonego rozwoju w oparciu o gospodarkę obiegu zamkniętego, w tym biogospodarki
	szanujący i dbający o swoje dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne	Wyzwanie rozwojowe nr 1. Wspieranie działań osłabiających negatywne zjawiska związane z zanieczyszczeniem środowiska i zmianami klimatycznymi i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych, co wymaga horyzontalnie na obszarze całego województwa: a) proekologicznej transformacji gospodarki regionalnej, w tym rolnictwa, b) wypromowania zrównoważonej konsumpcji energii,	CEL 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION	Cel operacyjny 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego 2.1.1. Rozwój infrastruktury wodno-ściekowej 2.1.2. Racjonalne gospodarowanie odpadami 2.1.3. Ograniczenie niskiej emisji 2.1.4. Ekologiczna mobilność, w tym transport publiczny i infrastruktura rowerowa 2.1.5. Edukacja ekologiczna 2.1.6. Ochrona bioróżnorodności 2.1.7. Ochrona krajobrazu 2.1.8. Ochrona gleb

Misja (składowe) SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO:	Wizja (składowe) ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2030 ROKU TO AMBITNY REGION O ATRAKCYJNYM WIZERUNKU:	Nawiązanie do SWOT (Diagnozy) oraz podsumowania diagnostycznego (wyzwania rozwojowe)	Nawiązanie do celów strategicznych	Kierunki interwencji
		c) rozpowszechnienia korzystnych dla klimatu systemów komunalnych, zwłaszcza w sferze ogrzewania mieszkań, d) wspierania sprzyjających środowisku form mobilności, e) upowszechnienia świadomości ekologicznej mieszkańców regionu, f) przeciwdziałania skutkom zagrożeń naturalnych.		Cel operacyjny 2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych 2.2.1. Ochrona i racjonalne gospodarowanie zasobami wody 2.2.2. Przeciwdziałanie skutkom zagrożeń naturalnych 2.2.3. Ograniczenie wpływu i skutków oddziaływania człowieka na środowisko (rewitalizacja środowiskowa) 2.2.4. Rozwój błękitno-zielonej infrastruktury w miastach Cel operacyjny 2.3. Energetyka odnawialna i efektywność energetyczna 2.3.1. Rozwój infrastruktury energetycznej, w tym usprawnienie systemów ciepłowniczych, gazowych i elektroenergetycznych 2.3.2. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w gospodarce, sferze publicznej i mieszkalnictwie 2.3.3. Zwiększenie efektywności energetycznej i zarządzania energią
	będący dobrym miejscem do życia, pracy i rozwoju	Wyzwanie rozwojowe nr 2. Zatrzymanie i odwrócenie niekorzystnych procesów demograficznych, co oznacza horyzontalnie na obszarze całego województwa: a) konieczność zwiększenia atrakcyjności zamieszkania, w szczególności dla ludzi młodych przez stymulowanie procesów podnoszących ogólnie jakość życia poprzez poprawę jakości i warunków zatrudnienia oraz dostępności do usług i obiektów użyteczności publicznej,	CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI	Cel operacyjny 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie 3.1.1. Zwiększenie poczucia tożsamości regionalnej mieszkańców 3.1.2. Upowszechnianie rozwiązań ograniczających migracje i wspieranie działań na rzecz osiedlania się nowych mieszkańców w regionie 3.1.3. Wspieranie działań mających na celu wysoką jakość edukacji 3.1.4. Rozwój instytucji kultury i dziedzictwa kulturowego

Misja (składowe) SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO:	Wizja (składowe) ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2030 ROKU TO AMBITNY REGION O ATRAKCYJNYM WIZERUNKU:	Nawiązanie do SWOT (Diagnozy) oraz podsumowania diagnostycznego (wyzwania rozwojowe)	Nawiązanie do celów strategicznych	Kierunki interwencji
		b) wykreowanie w regionie aktywności gospodarczych i warunków przyciągających nowych mieszkańców w sektorach: wytwórczości, nauki i usług. Wyzwanie rozwojowe nr 5. Podniesienie standardu życia mieszkańców regionu poprzez poprawę i rozwój infrastruktury technicznej i społecznej; wyzwaniem jest tu prowadzenie polityki dochodowej, obejmującej podniesienie zdolności do pozyskiwania środków inwestycyjnych i operacyjnych na niezbędne nakłady poprzez (stosowane horyzontalnie na całym terenie województwa): a) wykorzystanie środków unijnych dostępnych poprzez Politykę Spójności i inne źródła pomocowe, b) wykorzystanie krajowych środków publicznych objętych systemami polityki regionalnej (zarządzanymi przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego) oraz politykami sektorowymi, zarządzanymi i finansowanymi przez innych ministrów rządu RP, c) prywatyzację wybranych usług z zachowaniem publicznej kontroli jakości usług i ich cen, d) rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego w sferze inwestycyjnej i zarządczej.		3.1.5. Poprawa warunków dla zwiększania aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców Cel operacyjny 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym 3.2.1. Rozwój i upowszechnianie usług społecznych realizowanych w środowisku lokalnym (deinstytucjonalizacja usług) w szczególności usług adresowanych dla rodzin oraz osób: z niepełnosprawnościami, osób o ograniczonej samodzielności, seniorów 3.2.2. Upowszechnianie stosowania instrumentów aktywnej integracji społecznej oraz rozwój podmiotów reintegracyjnych w celu ograniczania skali ubóstwa i wykluczenia społecznego 3.2.3. Rozwój ośrodków wsparcia dziennego oraz mieszkalnictwa chronionego (treningowego i wspieranego) 3.2.4. Rozwój sektora ekonomii społecznej i solidarnej 3.2.5. Poprawa jakości infrastruktury i usług ochrony zdrowia oraz pomocy i integracji społecznej, w tym zapewnienie dostępności architektonicznej, cyfrowej i informacyjnej dla osób ze szczególnymi potrzebami w tym osób z niepełnosprawnościami i starszych 3.2.6. Zapewnienie wysokiej jakości personelu medycznego 3.2.7. Kształtowanie postaw i zachowań prozdrowotnych 3.2.8. Promowanie sportu, rekreacji i aktywnego trybu życia

Misja (składowe) SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO:	Wizja (składowe) ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2030 ROKU TO AMBITNY REGION O ATRAKCYJNYM WIZERUNKU:	Nawiązanie do SWOT (Diagnozy) oraz podsumowania diagnostycznego (wyzwania rozwojowe)	Nawiązanie do celów strategicznych	Kierunki interwencji
				Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności przestrzennej i społecznej regionu 3.3.1. Rozwój infrastruktury drogowej, kolejowej i transportu publicznego 3.3.2. Rozbudowa sieci teleinformatycznych i rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych 3.3.3. Wzmocnienie potencjałów OSI w regionie 3.3.4. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych 3.3.5. Dążenie do poprawy standardów gospodarowania przestrzenią w województwie. Uzyskanie wysokiej jakości przestrzeni.
• tworzy przestrzeń współdziałania, pozwalającą na wykorzystanie potencjału mieszkańców i przedsiębiorców regionu dla budowania wspólnoty o wysokim kapitale społecznym i rosnącej zdolności konkurencyjnej • uzyskuje konsensus w regionie wokół najważniejszych celów strategicznych i przedsięwzięć, służących modernizacji i transformacji ścieżki rozwoju województwa		Wyzwanie rozwojowe: Sprostanie zdefiniowanym pięciu kluczowym wyzwaniom wymagać będzie podjęcia horyzontalnych działań o charakterze zarządczym. Najtrudniejszym zadaniem będzie uzyskanie konsensusu wokół potrzeby transformacji i modernizacji regionu, czyli korekty ścieżki rozwojowej województwa. Wiąże się to z zapewnieniem zgody politycznej dla realizacji niniejszej Strategii i wdrożeniem przyjętych w niej działań i projektów. W praktyce oznaczać to będzie koncentrację wysiłku organizacyjnego i finansowego na wskazanych w Strategii rozwiązaniach. Inne wyzwania związane z wnioskami z Diagnozy dotyczą: ▪ rozwoju współpracy z instytucjami międzynarodowymi i krajowymi, które mogą wesprzeć procesy rozwojowe w regionie (aktywizacja działań	CEL 4. – (HORYZONTALNY) SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM	Cel operacyjny 4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem 4.1.1. Poprawa standardów programowania, zarządzania i monitorowania polityki rozwoju 4.1.2. Wzrost kompetencji kadr administracji publicznej 4.1.3. Przygotowanie rozwiązań na rzecz zintegrowanego, strategicznego planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego Cel operacyjny 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego 4.2.1. Promocja regionu jako miejsca atrakcyjnego do życia 4.2.2. Promocja gospodarcza i turystyczna regionu

Misja (składowe) SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO:	Wizja (składowe) ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2030 ROKU TO AMBITNY REGION O ATRAKCYJNYM WIZERUNKU:	Nawiązanie do SWOT (Diagnozy) oraz podsumowania diagnostycznego (wyzwania rozwojowe)	Nawiązanie do celów strategicznych	Kierunki interwencji
• pozyskuje kapitał stymulujący rozwój regionu, obejmujący publiczne środki finansowe (od wspólnotowych po lokalne), środki prywatne (w tym – nowe inwestycje zewnętrzne)		egzogenicznych interesariuszy zewnętrznych), ▪ budowy sieci współpracy wewnątrzregionalnej o charakterze publicznym i partnerstw międzysektorowych (działania endogeniczne), ▪ wzmocnienia potencjału naukowego i systemu edukacji w województwie, które warunkować będzie wiele zapisanych w Strategii rozwiązań w różnych obszarach aktywności regionu.		Cel operacyjny 4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa 4.3.1. Rozwój współpracy terytorialnej (wewnątrz regionu, międzyregionalnej i międzynarodowej) 4.3.2. Partnerstwo międzysektorowe 4.3.3. Upowszechnienie rozwiązań i procedur e-administracji na całym obszarze województwa, a szczególnie w terenach oddalonych od Kielc i miast powiatowych
• tworzy przestrzeń współdziałania, pozwalającą na wykorzystanie potencjału mieszkańców i przedsiębiorców regionu dla budowania wspólnoty o wysokim kapitale społecznym i rosnącej zdolności konkurencyjnej • uzyskuje konsensus w regionie wokół najważniejszych celów strategicznych i przedsięwzięć, służących modernizacji i transformacji ścieżki rozwoju województwa	• wnoszący coraz większy wkład w rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy Polski i Europy • szanujący i dbający o swoje dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne • będący dobrym miejscem do życia, pracy i rozwoju	4. Racjonalne, a przy tym prorozwojowe, gospodarowanie słabo zurbanizowaną przestrzenią wojewódzką poprzez terytorializację polityki rozwoju, obejmującą identyfikację krajowych i regionalnych obszarów strategicznej interwencji oraz wdrożenie instrumentów zwiększania konkurencyjności tych obszarów i eliminowania występujących w nich barier rozwojowych; jest to wyzwanie o charakterze wybitnie terytorialnym wskazujące następujące OSI: a) obszary realizacji polityki unijnej i krajowej zapisane w KSRR 2030: ▪ miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, ▪ obszary zmarginalizowane (obszary wiejskie i małe miasteczka),	CEL 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE CEL 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI	Kierunki interwencji przewidziane w ramach poszczególnych celów strategicznych dostosowane do specyfiki poszczególnych OSI. Oczekiwanie skutki interwencji dla poszczególnych OSI przedstawiono w tabelach od 8 do 14

Misja (składowe) SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO:	Wizja (składowe) ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2030 ROKU TO AMBITNY REGION O ATRAKCYJNYM WIZERUNKU:	Nawiązanie do SWOT (Diagnozy) oraz podsumowania diagnostycznego (wyzwania rozwojowe)	Nawiązanie do celów strategicznych	Kierunki interwencji
• pozyskuje kapitał stymulujący rozwój regionu, obejmujący publiczne środki finansowe (od wspólnotowych po lokalne), środki prywatne (w tym – nowe inwestycje zewnętrzne)		b) obszary realizacji polityki wojewódzkiej wykraczające poza interwencję krajową: ▪ Kielecki Obszar Funkcjonalny jako dedykowany wzmocnieniu konkurencyjności województwa świętokrzyskiego, z naciskiem na zagospodarowanie terenów w Obicach planowanych pod budowę Regionalnego Portu Lotniczego Kielce, ▪ obszar uzdrowiskowy obejmujący: Busko-Zdrój, Solec-Zdrój, Kazimierz Wielką, ▪ obszar funkcjonalny miast północnych: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna i Końskie, ▪ Góry Świętokrzyskie, ▪ Ponidzie, ▪ Dolina Wisły.	CEL 4. – (HORYZONTALNY) SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM	

2. Czy spójnie zostały ze sobą powiązane cele strategiczne i operacyjne z wizją rozwoju (z uwzględnieniem zaproponowanych wskaźników monitorowania)? Jeśli nie zostały, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.

Kolejna ocena wewnętrznej logiki projektu Strategii dotyczy badania spójności celów strategicznych i operacyjnych z wizją rozwoju, jak też z przyjętym systemem monitorowania wyrażonym za pomocą zaproponowanych wskaźników monitorowania.

W poprzedniej części badania oceniona została spójność wizji m. in. z wyzwaniami rozwoju. W tym miejscu uzyska się odpowiedź na „komplementarność wizji” w stosunku do celów strategicznych i operacyjnych. Dalsze badania skupione będą więc na ocenie logiki hierarchii celów. Po pierwsze należy ocenić czy cele strategiczne korespondują z wizją. Po drugie czy cele operacyjne stanowią logiczne rozwinięcie celów strategicznych oraz czy zaproponowane wskaźniki monitorowania dają możliwość nadzorowania procesu realizacji przyjętej wizji rozwoju.

Cele strategiczne i przyporządkowane im cele operacyjne powinny wynikać z przyjętej wizji rozwoju.

W projekcie SRWŚ 2030+ przyjęto wizję, jako pożądaną obraz województwa świętokrzyskiego w 2030 roku, w brzmieniu:

ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2030 ROKU TO AMBITNY REGION O ATRAKCYJNYM WIZERUNKU:

- wnoszący coraz większy wkład w rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy Polski i Europy
- szanujący i dbający o swoje dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne
- będący dobrym miejscem do życia, pracy i rozwoju

Należy zatem stwierdzić, że elementy składowe wizji mają odzwierciedlenie w celach strategicznych, co zobrazowano na poniższym rysunku.

Rysunek 7. Powiązania między elementami wizji a celami strategicznymi

Źródło: opracowanie własne

W projekcie SRWŚ 2030+ znajduje się jeszcze jeden cel strategiczny, a mianowicie Cel 4. (horyzontalny) Sprawne zarządzanie regionem. Zgodnie z treścią projektu Strategii cel ten wiąże się z koniecznością zapewnienia sprawnego zarządzania rozwojem przy uwzględnieniu istniejących zasobów oraz wyzwań związanych z modernizacją ścieżki rozwoju. Wymaga to określenia szeregu działań o charakterze horyzontalnym, zakładających wielopodmiotową i wielosektorową współpracę w określaniu i wykorzystywaniu dla dobra regionu dostępnych zasobów oraz środków i metod wdrażania założonych celów strategicznych i operacyjnych.

Można zatem stwierdzić, że cel strategiczny nr 4 jest powiązany ze wszystkim elementami składowymi misji województwa świętokrzyskiego, co przedstawiono na poniższym rysunku.

Rysunek 8. Powiązania między elementami składowymi misji a celami strategicznymi

Źródło: opracowanie własne

W kolejnym kroku należy odpowiedzieć na pytanie czy cele operacyjne stanowią logiczne rozwinięcie celów strategicznych oraz czy zaproponowane wskaźniki monitorowania dają możliwość nadzorowania procesu realizacji przyjętej wizji rozwoju. Aby odpowiedzieć na to pytanie dokonano analizy przyporządkowanych celów operacyjnych do poszczególnych celów strategicznych oraz przyporządkowania do poszczególnych celów operacyjnych zaproponowanych wskaźników monitorowania, sprawdzając czy wskaźniki dają możliwość nadzorowania procesu realizacji przyjętej wizji rozwoju.

Poniżej przedstawiono szczegółowe odniesienie się do oceny powiązań pomiędzy celami strategicznymi i operacyjnymi a wizją rozwoju z uwzględnieniem zaproponowanych wskaźników monitorowania.

Tabela 6. Spójność celów strategicznych i operacyjnych z wizją i misją rozwoju (z uwzględnieniem zaproponowanych wskaźników monitorowania)

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Elementy składowe wizji / misji	Główne kierunki interwencji	Wskaźniki monitorowania [oczekiwany trend]	Uzasadnienie spójności celów
CEL 1. INTELIĞENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE	Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki	wnoszący coraz większy wkład w rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy Polski i Europy	1.1.1. Budowa kampusu GUM i rozwój otoczenia naukowo-badawczego 1.1.2. Zapewnienie kapitału dla rozwoju przedsiębiorstw, w szczególności w oparciu o Regionalny Fundusz Rozwoju 1.1.3. Poprawa warunków dla inwestowania, w szczególności w oparciu o Kielecki Obszar Przemysłowy – strefa Obice 1.1.4. Rozwój sfery B+R oraz transfer wiedzy i technologii do gospodarki, szczególnie w obszarze regionalnych inteligentnych specjalizacji 1.1.5. Wzrost efektywności działania instytucji otoczenia biznesu	1. Wartość środków finansowych w dyspozycji Funduszu Rozwoju Przedsiębiorczości (na koniec roku kalendarzowego) [wzrost] 2. Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców [wzrost] 3. Patenty udzielone przez Urząd Patentowy RP na 1 mln ludności [wzrost]	Należy stwierdzić, że przyjęte wskaźniki jedynie częściowo dają możliwość obserwowania czy zwiększa się konkurencyjność i innowacyjność świętokrzyskiej gospodarki. Rekomenduje się zatem uzupełnienie listy wskaźników lub zamienienie dwóch pierwszych na następujące wskaźniki: - miejsce województwa w Regionalnej Tablicy Wyników Innowacji (w 2019 r. województwo zajęło 214 miejsce na 238 regionów ujętych w badaniu)⁵ – oczekiwany trend – wzrost - średni udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw (wartość wskaźnika dla województwa świętokrzyskiego w 2018 r – 14,3% wg danych GUS) – oczekiwany trend – wzrost
	Cel operacyjny 1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki regionu	wnoszący coraz większy wkład w rozwój gospodarczy,	1.2.1. Wsparcie studentów, absolwentów i młodych pracowników nauki 1.2.2. Rozwój i promocja szkolnictwa zawodowego	1. Uczniowie w I klasach szkół branżowych I stopnia [wzrost]	Należy stwierdzić, że zaproponowane wskaźniki dają możliwość śledzenia realizacji

⁵ Dane na temat miejsca województwa świętokrzyskiego w Regionalnej Tablicy Wyników Innowacji można uzyskać w tym miejscu: Regional Innovation Scoreboard – RIS <https://ec.europa.eu/growth/sites/growth/files/ris2019.pdf> (dostęp: 01.09.2020 r.)

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Elementy składowe wizji / misji	Główne kierunki interwencji	Wskaźniki monitorowania [oczekiwany trend]	Uzasadnienie spójności celów
		społeczny i kulturowy Polski i Europy	1.2.3. Budowa kompetencji kluczowych na każdym etapie kształcenia oraz we wszystkich grupach wiekowych 1.2.4. Promocja i wsparcie kształcenia ustawicznego w tym w celu zwiększania kompetencji cyfrowych 1.2.5. Profilaktyka zdrowotna służąca utrzymaniu aktywności zawodowej pracowników	2. Odsetek absolwentów studiujących na kierunkach technicznych i przyrodniczych [wzrost] 3. Osoby dorosłe w wieku 25–64 lata uczestniczące w kształceniu lub szkoleniu (w okresie czterech tygodni przed badaniem) [wzrost]	wizji rozwoju w obszarze kompetentnych kadr dla rozwoju gospodarki
	Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu	wnoszący coraz większy wkład w rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy Polski i Europy	1.3.1. Wspieranie kluczowych branż, ze szczególnym uwzględnieniem regionalnych inteligentnych specjalizacji, we wdrażaniu technik informacyjno-komunikacyjnych oraz rozwiązań cyfrowych właściwych dla Przemysłu 4.0 1.3.2. Identyfikacja rozwojowych branż gospodarki regionalnej w oparciu o proces przedsiębiorczego odkrywania 1.3.3. Rozwój potencjału turystycznego regionu w oparciu o walory uzdrowiskowe, środowisko naturalne i dziedzictwo kulturowe 1.3.4. Tworzenie warunków dla nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego 1.3.5. Wzmocnienie funkcji Targów Kielce jako ośrodka o ogólnopolskim znaczeniu 1.3.6. Dążenie do zrównoważonego rozwoju w oparciu o gospodarkę obiegu zamkniętego, w tym biogospodarki	1. Noclegi na 10 tys. mieszkańców udzielone: • turystom krajowym [wzrost] • turystom zagranicznym [wzrost] 2. Udział zwiedzających targi organizowane w Kielcach w ogólnej liczbie zwiedzających targi w Polsce [wzrost] 3. Nakłady wewnętrzne na działalność B+R w sektorze przedsiębiorstw [wzrost]	Należy stwierdzić, że przyjęte wskaźniki dają możliwość obserwowania czy następuje transformacja kluczowych branż gospodarki regionu. Jednocześnie rekomenduje się uzupełnienie listy wskaźników o następujący wskaźnik: - przedsiębiorstwa ogółem (przedsiębiorstwa sektora niefinansowego) posiadające szerokopasmowy dostęp do Internetu (wartość wskaźnika dla województwa świętokrzyskiego w 2019 r – 93,3% wg danych GUS) – oczekiwany trend – wzrost
CEL 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA	Cel operacyjny 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego	szanujący i dbający o swoje dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne	2.1.1. Rozwój infrastruktury wodno-ściekowej 2.1.2. Racjonalne gospodarowanie odpadami 2.1.3. Ograniczenie niskiej emisji	1. Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej [wzrost]	Należy stwierdzić, że zaproponowane wskaźniki dają możliwość śledzenia realizacji wizji rozwoju w obszarze

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Elementy składowe wizji / misji	Główne kierunki interwencji	Wskaźniki monitorowania [oczekiwany trend]	Uzasadnienie spójności celów
I CZYSTY REGION			2.1.4. Ekologiczna mobilność, w tym transport publiczny i infrastruktura rowerowa 2.1.5. Edukacja ekologiczna 2.1.6. Ochrona bioróżnorodności 2.1.7. Ochrona krajobrazu 2.1.8. Ochrona gleb	2. Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów [wzrost] 3. Liczba dni z przekroczonym 24-godzinnym poziomem dopuszczalnym stężenia pyłu PM10: • Kielce (strefa M. Kielce) [spadek] • Busko-Zdrój (strefa świętokrzyska) [spadek] • Starachowice (strefa świętokrzyska) [spadek] 4. Liczba przewiezionych pasażerów pociągami regionalnymi [wzrost] 5. Długość ścieżek rowerowych (dróg dla rowerów) [wzrost]	poprawy jakości i ochrony środowiska przyrodniczego
	Cel operacyjny 2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych	szanujący i dbający o swoje dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne	2.2.1. Ochrona i racjonalne gospodarowanie zasobami wody 2.2.2. Przeciwdziałanie skutkom zagrożeń naturalnych 2.2.3. Ograniczenie wpływu i skutków oddziaływania człowieka na środowisko (rewitalizacja środowiskowa) 2.2.4. Rozwój błękitno-zielonej infrastruktury w miastach	1. Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych w miastach na 1 mieszkańca (m ³ /rok) [wzrost] 2. Obiekty małej retencji wodnej w regionie [wzrost] 3. Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji [spadek]	Należy stwierdzić, że zaproponowane wskaźniki dają możliwość śledzenia realizacji wizji rozwoju w obszarze adaptacji do zmian klimatu i zwalczania skutków zagrożeń naturalnych Jednocześnie zespół badawczy ma uwagę do wskaźnik nr 1. Wydaje się, że oczekiwany trend jest błędny. Chcąc chronić i racjonalnie gospodarować

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Elementy składowe wizji / misji	Główne kierunki interwencji	Wskaźniki monitorowania [oczekiwany trend]	Uzasadnienie spójności celów
					zasobami wody należy dążyć do obniżenia zużycia wody w gospodarstwach domowych, a nie do jego zwiększania
	Cel operacyjny 2.3. Energetyka odnawialna i efektywność energetyczna	szanujący i dbający o swoje dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne	2.3.1. Rozwój infrastruktury energetycznej, w tym usprawnienie systemów ciepłowniczych, gazowych i elektroenergetycznych 2.3.2. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w gospodarce, sferze publicznej i mieszkalnictwie 2.3.3. Zwiększenie efektywności energetycznej i zarządzania energią	1. Gęstość sieci ciepłej przesyłowej i rozdzielczej [wzrost] 2. Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem [wzrost] 3. Zużycie energii elektrycznej na 1 mln zł PKB [spadek]	Należy stwierdzić, że zaproponowane wskaźniki dają możliwość śledzenia realizacji wizji rozwoju w obszarze energetyki odnawialnej i efektywności energetycznej
CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI	Cel operacyjny 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie	będący dobrym miejscem do życia, pracy i rozwoju	3.1.1. Zwiększenie poczucia tożsamości regionalnej mieszkańców 3.1.2. Upowszechnianie rozwiązań ograniczających migracje i wspieranie działań na rzecz osiedlania się nowych mieszkańców w regionie 3.1.3. Wspieranie działań mających na celu wysoką jakość edukacji 3.1.4. Rozwój instytucji kultury i dziedzictwa kulturowego 3.1.5. Poprawa warunków dla zwiększania aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców	1. Frekwencja wyborcza w wyborach do sejmików województw [wzrost] 2. Saldo migracji na pobyt stały [wzrost] 3. Zdawalność egzaminów maturalnych [wzrost] 4. Członkostwo w organizacjach non-profit [wzrost]	Należy stwierdzić, że przyjęte wskaźniki dają częściowo możliwość obserwowania czy następuje poprawa kapitału społecznego w regionie. Rekomenduje się zatem uzupełnienie listy wskaźników o następujące wskaźniki: - liczba uczestników imprez masowych (wartość wskaźnika dla województwa świętokrzyskiego w 2019 r – 677 772 wg danych GUS) – oczekiwany trend – wzrost - działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic: organizowane imprezy i uczestnicy imprez (wartość

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Elementy składowe wizji / misji	Główne kierunki interwencji	Wskaźniki monitorowania [oczekiwany trend]	Uzasadnienie spójności celów
					wskaźników dla województwa świętokrzyskiego w 2019 r – liczba imprez: 6172, liczba uczestników: 1 247 279 wg danych GUS) – oczekiwany trend – wzrost Ponadto zespół badawczy ma uwagę do wskaźnik nr 2. Dla roku bazowego (2018) saldo migracji na pobyt stały dla województwa świętokrzyskiego osiągnęło wartość ujemną i wyniosło - 2628. Przyjęcie docelowego trendu określonego jako wzrost może mylnie sugerować, że województwo zmierza w kierunku wzrostu ujemnego wskaźnika (tzn. pogłębienia negatywnej sytuacji migracyjnej). Sugeruje się przyjęcie wskaźnika, mówiącego o tym, że średniorocznie, w latach 2021-2030 wartość wskaźnika będzie dodatnia (wówczas będziemy mieli do czynienia z odwróceniem negatywnego trendu i napływem ludności do województwa) lub wartość wskaźnika średniorocznie, w latach 2021-2030 będzie korzystniejsza niż w latach 2011-2020 (wówczas będzie można

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Elementy składowe wizji / misji	Główne kierunki interwencji	Wskaźniki monitorowania [oczekiwany trend]	Uzasadnienie spójności celów
					mówić co najmniej o wyhamowaniu negatywnego trendu migracyjnego obserwowanego w latach 2011-2020)
	Cel operacyjny 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym	będący dobrym miejscem do życia, pracy i rozwoju	3.2.1. Rozwój i upowszechnianie usług społecznych realizowanych w środowisku lokalnym (deinstytucjonalizacja usług) w szczególności usług adresowanych dla rodzin oraz osób: z niepełnosprawnościami, osób o ograniczonej samodzielności, seniorów 3.2.2. Upowszechnianie stosowania instrumentów aktywnej integracji społecznej oraz rozwój podmiotów reintegracyjnych w celu ograniczenia skali ubóstwa i wykluczenia społecznego 3.2.3. Rozwój ośrodków wsparcia dziennego oraz mieszkalnictwa chronionego (treningowego i wspieranego) 3.2.4. Rozwój sektora ekonomii społecznej i solidarnej 3.2.5. Poprawa jakości infrastruktury i usług ochrony zdrowia oraz pomocy i integracji społecznej, w tym zapewnienie dostępności architektonicznej, cyfrowej i informacyjnej dla osób ze szczególnymi potrzebami w tym osób z niepełnosprawnościami i starszych 3.2.6. Zapewnienie wysokiej jakości personelu medycznego 3.2.7. Kształtowanie postaw i zachowań prozdrowotnych 3.2.8. Promowanie sportu, rekreacji i aktywnego trybu życia	1. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach [wzrost] 2. Liczba funkcjonujących w regionie Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej [wzrost] 3. Przychodnie na 10 tys. osób [wzrost] 4. Lekarze (personel pracujący ogółem) na 10 tys. osób [wzrost]	Należy stwierdzić, że przyjęte wskaźniki dają możliwość obserwowania czy następuje poprawa w dostępie do wysokiej jakości usług społecznych i zdrowotnych w środowisku lokalnym. Jednocześnie rekomenduje się uzupełnienie listy wskaźników o następujący wskaźnik: - placówki stacjonarnej pomocy społecznej (wartość wskaźnika dla województwa świętokrzyskiego w 2019 r – 70 obiektów wg danych GUS) – oczekiwany trend – wzrost

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Elementy składowe wizji / misji	Główne kierunki interwencji	Wskaźniki monitorowania [oczekiwany trend]	Uzasadnienie spójności celów
	Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności	będący dobrym miejscem do życia, pracy i rozwoju	3.3.1. Rozwój infrastruktury drogowej, kolejowej i transportu publicznego 3.3.2. Rozbudowa sieci teleinformatycznych i rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych 3.3.3. Wzmocnienie potencjałów OSI w regionie 3.3.4. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych 3.3.5. Dążenie do poprawy standardów gospodarowania przestrzenią w województwie. Uzyskanie wysokiej jakości przestrzeni.	1. Odsetek dróg wojewódzkich w stanie dobrym [wzrost] 2. Wskaźnik penetracji budynkowej Internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 mb/s [wzrost] 3. Liczba gminnych programów rewitalizacji (w tym opracowanych na podstawie obecnie obowiązujących zaktualizowanych lokalnych programów rewitalizacji) [utrzymanie] 4. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem [wzrost]	Należy stwierdzić, że zaproponowane wskaźniki dają możliwość śledzenia realizacji wizji rozwoju w obszarze wzmocnienia spójności
CEL 4. – (HORYZONTALNY) SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM	Cel operacyjny 4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwoju	Cel nawiązuje do wszystkich elementów misji	4.1.2. Wzrost kompetencji kadr administracji publicznej 4.1.3. Przygotowanie rozwiązań na rzecz zintegrowanego, strategicznego planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego		Do celu operacyjnego nie przypisano żadnych wskaźników, co będzie utrudniać możliwość śledzenia realizacji misji w obszarze rozwoju systemów zarządzania strategicznego rozwojem. Biorąc pod uwagę przyjęte główne kierunki interwencji można zaproponować do wykorzystania następujące wskaźniki: - udział wydatków poniesionych na szkolenia pracowników

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Elementy składowe wizji / misji	Główne kierunki interwencji	Wskaźniki monitorowania [oczekiwany trend]	Uzasadnienie spójności celów
					administracji publicznej w budżecie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego(dane własne UMWS) oczekiwany trend: wzrost - cyfrowe (bazodanowe) plany zagospodarowania (udział powierzchni obowiązujących planów miejscowych w postaci elektronicznej w powierzchni planów ogółem) (dane własne UMWS) - oczekiwany trend – wzrost - udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem (dane GUS) – oczekiwany trend – wzrost
	Cel operacyjny 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego	Cel nawiązuje do wszystkich elementów wizji	4.2.1. Promocja regionu jako miejsca atrakcyjnego do życia 4.2.2. Promocja gospodarcza i turystyczna regionu		Do celu operacyjnego nie przypisano żadnych wskaźników, co będzie utrudniać możliwość śledzenia realizacji misji w obszarze budowy rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego. Biorąc pod uwagę przyjęte główne kierunki interwencji można zaproponować do wykorzystania następujące wskaźniki:

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Elementy składowe wizji / misji	Główne kierunki interwencji	Wskaźniki monitorowania [oczekiwany trend]	Uzasadnienie spójności celów
					- miejsce województwa świętokrzyskiego w rankingu konkurencyjności regionów (w 2019 r. województwo świętokrzyskie zajęło 211 miejsce na 268 regionów ⁶) – oczekiwany trend – wzrost - średni czas pobytu turysty w województwie małopolskim (dane GUS) - oczekiwany trend – wzrost)

⁶ Więcej informacji na temat indeksu konkurencyjności regionów i miejsca w rankingu województwa świętokrzyskiego, można uzyskać w tym miejscu: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/rci2019_scorecards.pdf (dostęp. 02.09.2020 r.)

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Elementy składowe wizji / misji	Główne kierunki interwencji	Wskaźniki monitorowania [oczekiwany trend]	Uzasadnienie spójności celów
	Cel operacyjny 4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa	Cel nawiązuje do wszystkich elementów wizji	4.3.1. Rozwój współpracy terytorialnej (wewnątrz regionu, międzyregionalnej i międzynarodowej) 4.3.2. Partnerstwo międzysektorowe 4.3.3. Upowszechnienie rozwiązań i procedur e-administracji na całym obszarze województwa, a szczególnie w terenach oddalonych od Kielc i miast powiatowych		Do celu operacyjnego nie przypisano żadnych wskaźników, co będzie utrudniać możliwość śledzenia realizacji misji w obszarze wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa. Biorąc pod uwagę przyjęte główne kierunki interwencji można zaproponować do wykorzystania następujące wskaźniki: - odsetek mieszkańców wykorzystujących Internet w kontaktach z administracją publiczną (dane GUS, oczekiwany trend – wzrost) - przyrost wartości budżetów obywatelskich w województwie na przestrzeni ostatnich trzech lat (dane własne UMWS, oczekiwany trend – wzrost) - odsetek samorządów lokalnych w województwie realizujących co najmniej jedno ponadroczne zadanie publiczne jako partnerstwo publiczno-społeczne (zlecenie na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) [dane własne UMWS, oczekiwany trend – wzrost]

Źródło: opracowanie własne

Analizując **powiązania pomiędzy celami strategicznymi i operacyjnymi a wizją oraz misją rozwoju z uwzględnieniem zaproponowanych wskaźników monitorowania stwierdzić należy, że:**

- W projekcie SRWŚ 2030+ założono dwa kluczowe wskaźniki dla misji strategicznej, związane z najważniejszymi wyzwaniami rozwojowymi świętokrzyskiego. Te dwa kluczowe wskaźniki to:
 - Liczba mieszkańców województwa, gdzie zakłada się, że w perspektywie 2030 roku uda się utrzymać stan z 2018 roku, tzn. liczba ludności województwa będzie oscylować w okolicach wartości 1 241 546.
 - PKB na jednego mieszkańca, gdzie zakłada się, że w perspektywie 2030 roku wartość wskaźnika zarówno w ujęciu kwotowym jak i procentowym, będzie rosła.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że misja województwa odnosi się do zagadnień związanych z zarządzaniem województwem. Zatem dobór tych dwóch wskaźników, które informują o sytuacji demograficznej i gospodarczej województwa, należy uznać za trafny z punktu widzenia możliwości oceny jakości zarządzania województwem.

Ponadto, jak już wcześniej wspomniano, elementy misji zostały przyporządkowane do systemu zarządzania województwem, co ma swoje odzwierciedlenie w celu strategicznym nr 4. Warto podkreślić, iż wartością dodaną misji ujętej w projekcie SRWŚ 2030+ jest sformułowanie wyzwań o charakterze politycznym. Należy zaznaczyć, iż ujęcie tego aspektu, jako istotnej determinanty powodzenia realizacji strategii (wyrażonej stosownymi zapisami w strategii), jest zamierzeniem śmiałym i jednocześnie wydaje się kluczowe dla powodzenia realizacji strategii. Nawiązuje bowiem bezpośrednio do wagi głównego wyzwania rozwoju regionu – zmiany ścieżki rozwoju – co wymaga w opinii oceniających także szerokiego poparcia/zjednoczenia się wokół celów rozwojowych (uzyskanie dla nich aprobaty najważniejszych środowisk politycznych). Tak zdefiniowana misja narzuca systemowi zarządzania regionem także zadanie budowania wewnętrznego konsensusu, tworzenia szerokich koalicji i wsparcia dla zamierzeń strategicznych.

- **W projekcie SRWŚ 2030+ zapisano (str. 81), że przy przypisywaniu wskaźników do każdego celu operacyjnego przyjętego w ramach celów strategicznych 1–3; pominięto cel horyzontalny (4), argumentując to tym, że ma on wybitnie jakościowy charakter. Przyjmując argumentację o jakościowym charakterze celu strategicznego nr 4, jednocześnie wskazujemy, że pozostawienie celów operacyjnych przypisanych do tego celu strategicznego bez odpowiednio dobranych wskaźników, utrudni możliwość monitorowania postępów realizacji zamierzeń przewidzianych dla tego celu, a tym samym utrudni możliwość monitorowania postępów realizacji misji i wizji rozwoju województwa. Rekomenduje się zatem uzupełnienie celów operacyjnych przypisanych do celu strategicznego nr 4 o odpowiednie wskaźniki monitorowania.**
- Dla części celów operacyjnych zaproponowano uzupełnienie wskaźników monitorowania, co w opinii zespołu badawczego powinno przyczynić się do poprawy możliwości obserwacji postępów w realizacji przyjętej wizji rozwoju województwa.

3. Czy struktura treści projektu ŚRWŚ 2030+ jest czytelna, posiada wewnętrzną logikę, spójność oraz czy zastosowany język jest poprawny terminologicznie i jednoznaczny? Jeśli nie jest, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.

W tej części opracowania przedstawiono ocenę odnoszącą się do spójności i logiki wewnętrznej projektu SRWŚ 2030+.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że w istotnym zakresie oceny logiki i spójności wewnętrznej projektu dokonano już przy ocenie poszczególnych składowych projektu SRWP 2030, w tym analizy SWOT, momentu przejścia z części diagnostycznej do operacyjnej, wyrażonego w opisie „wyzwań”, oceny wizji oraz kierunków interwencji.

Poniżej ujęto dokonane już wcześniej oceny w formę syntetyczną i wskazano występujące deficyty „logiki i spójności wewnętrznej”.

Tabela 7. Ocena logiki i spójności wewnętrznej projektu SRWŚ 2030

Część dokumentu SRWŚ 2030+	Ocen logiki i spójności wewnętrznej projektu SRWŚ 2030+
Uwarunkowania zewnętrzne strategii (szczegółową analizę przedstawiono w Załączniku 1)	Uwarunkowania zewnętrzne Strategii zaprezentowane w projekcie SRWŚ 2030+ charakteryzują się dużą logiką i spójnością. Jednocześnie należy stwierdzić, że • Czynniki wykazane na poziomie unijnym charakteryzuje brak spójności, ponieważ nie są one powiązane z żadnym zdefiniowanym uwarunkowaniem. • Wskazane uwarunkowanie odnoszące się do powstania nowego paradygmatu rozwoju regionalnego należy uznać za trafnie zdefiniowane. Jednocześnie logika i spójność powiązań tego paradygmatu z rozwojem społeczno-gospodarczy regionu w perspektywie do 2030 roku nie jest możliwa do określenia ze względu na brak w projekcie SRWŚ 2030+ informacji niezbędnych do przeprowadzenia takiej oceny. Rekomenduje się dokonanie stosownych uzupełnień w treści Strategii, tak aby uwarunkowania zewnętrzne charakteryzowały się pełną logiką i spójnością.
Wyzwania i potencjały rozwojowe	Wskazane w projekcie SRWŚ 2030 wyzwania i potencjały rozwojowe korespondują zasadniczo z częścią diagnostyczną, której podsumowaniem jest analiza SWOT.
Misja, wizja, kierunki interwencji	W projekcie SRWŚ 2030+ widoczna jest wysoka spójność pomiędzy składowymi wizji, misji, kierunkami interwencji oraz materiałem diagnostycznym.
Cele strategiczne i operacyjne	Cele strategiczne i operacyjne w dużej mierze odzwierciedlają zdiagnozowane potencjały i wyzwania rozwojowe. Ponadto, analizując

Część dokumentu SRWŚ 2030+	Ocen logiki i spójności wewnętrznej projektu SRWŚ 2030+
	powiązania pomiędzy celami strategicznymi i operacyjnymi a wizją rozwoju z uwzględnieniem zaproponowanych wskaźników monitorowania stwierdzić należy, że zaproponowane wskaźniki pozwalają na częściowe monitorowanie postępów realizacji wizji.
Terytorialny wymiar strategii	Analizując tryb wyznaczania OSI w województwie świętokrzyskim należy stwierdzić, iż realizowany był on w oparciu o obiektywne, mierzalne wskaźniki rozwoju, które pozwoliły wskazać zarówno obszary problemowe, jak też takie, które charakteryzują się szczególnym potencjałem wzrostu (są lub mogą być swoistym biegunami wzrostu w skali regionu). Jednocześnie granice OSI opierają się na związkach funkcjonalno-przestrzennych, bazują na potencjale terytorialnym, którego ważną cechą są relacje społeczno-gospodarcze, porozumienia partnerskie i wreszcie akceptacja na poziomie lokalnym. Wątpliwości oceniających budzi nt. fakt, że łącznie OSI obejmują aż 87 gmin, zamieszkałych przez ponad 1 121 tys. mieszkańców (90% ludności regionu). Obszary OSI obejmą 83% województwa. Takie podejście zasadniczo jest sprzeczne z ideą strategicznej koncentracji sił i środków, rodzi się obawa, nadmiernego rozproszenia interwencji.
System realizacji	System realizacji SRWŚ 2030+ wykazuje się wysoką spójnością i logiką powiązań poszczególnych elementów składowych.

Z kolei odpowiadając na drugą część pytania badawczego, a mianowicie: **czy zastosowany język jest poprawny terminologicznie i jednoznaczny**, stwierdzić należy, że analizowany tekst projektu SRWŚ 2030+ charakteryzuje się wysokim poziomem poprawności terminologicznej, jednocześnie zastosowany język ocenić należy jako trudny w odbiorze. Korzystając z urzędniczej terminologii, można stwierdzić, że z punktu widzenia skutecznej komunikacji mocnymi stronami są wykorzystanie elementów graficznych ilustrujących układ treści, a także zachowanie poprawności językowej. Odnotowano nieliczne literówki i błędy interpunkcyjne, bez istotnego znaczenia dla zrozumiałości tekstu. Do słabych stron należą przede wszystkim: trudne słownictwo, w dużej mierze wynikające ze specyfiki dokumentu, niewykorzystanie perspektywy odbiorcy i oparcie formalne tekstu na wyróżnikach bezosobowego stylu kancelaryjnego. Wspomniane niewykorzystanie perspektywy odbiorcy wydaje się wynikać ze specyfiki analizowanego dokumentu. **Rekomenduje się zatem dokonanie modyfikacji językowej treści projektu SRWŚ 2030+ głównie pod kątem poprawy jego czytelności i jasności odbioru dla czytelnika niezaznajomionego ze specyfiką dokumentów o charakterze strategicznym.**

4. Czy projekt SRWŚ 2030+ jest spójny ze wszystkimi najważniejszymi politykami i strategiami na poziomie regionalnym, m.in.: z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego?

Ocenę spójności projektu SRWŚ 2030+ z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego (PZPWŚ) wykonano analizując, czy cele strategiczne i operacyjne SRWŚ 2030+ odpowiadają na zidentyfikowane w PZPWŚ wiodące problemy wymienione w punkcie 1.1. *Problemy zagospodarowania przestrzennego*⁷.

Podsumowując, należy stwierdzić, że projekt SRWŚ 2030+ **jest spójny** z PZPWŚ.

Poniższa tabela zawiera ocenę powiązań celów strategicznych i operacyjnych SRWŚ 2030+ z wiodącymi problemami wymienionymi w PZPWŚ.

⁷ *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego, Załącznik nr 1 do uchwały nr XLVII/833/14 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 22 września 2014 r., s. 184-185.*

Tabela 8. Spójność pomiędzy Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego i celami SRWŚ 2030

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego [wiodące problemy]	Cele strategiczne i operacyjne SRWŚ 2030+
Niski poziom dostępności i konkurencyjności przestrzeni gospodarczej województwa spowodowany m.in.: • słabą dostępnością transportową do europejskiej sieci TEN-T, zwłaszcza obszaru funkcjonalnego Kielc i miast położonych nad rzeką Kamienną; • wysoce niewystarczająco rozwiniętą siecią instytucji innowacji i transferu technologii oraz niewielką dostępnością mieszkańców do Internetu szerokopasmowego; • niedoborem kompleksowej oferty wojewódzkiej terenów pod inwestycje strukturalne; • istnieniem obszarów nieposiadających dostępu do sieci rozdzielczej gazu (głównie zachodnia i południowo-zachodnia część województwa); • dekapitalizacją sieci energetycznych; • niskim wykorzystaniem potencjału intensyfikacji produkcji rolnej na obszarach najlepszych gleb oraz zanikiem funkcji rolniczych w części północno-zachodniej; • występowaniem obszarów strukturalnie słabych, pozbawionych liczących się potencjałów rozwoju, w skojarzeniu z niską aktywnością samorządów w budowaniu lokalnej przewagi konkurencyjnej; • wysokim udziałem obszarów objętych prawną ochroną przyrody, stwarzającym lokalnie ograniczenia rozwoju gospodarczego;	CEL 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu CEL 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION Cel operacyjny 2.3. Energetyka odnawialna i efektywność energetyczna CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności CEL 4. – (HORYZONTALNY) SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM Cel operacyjny 4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem Cel operacyjny 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego Cel operacyjny 4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa
Wysoka kumulacja problemów społecznych wyrażającą się m.in.: • wysokim bezrobociem o charakterze strukturalnym, generującym patologie społeczne; (północna część województwa) wywołanym m.in. upadkiem przemysłu na północy oraz zanikiem funkcji rolniczej w niektórych gminach zurbanizowanych; • rozległymi obszarami depopulacji (gminy położone w północno-wschodniej, południowej, zachodniej i północno-zachodniej części województwa);	CEL 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE Cel operacyjny 1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki regionu CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI Cel operacyjny 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie Cel operacyjny 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego [wiodące problemy]	Cele strategiczne i operacyjne SRWŚ 2030+
• corocznym wysokim poziomem ujemnego salda migracji; • niskim poziomem aktywności gospodarczej (obszar ten obejmuje gminy posiadające poniżej 50 podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców); • regresem małych miast, zwłaszcza obsługujących obszary wiejskie; • niedoborem kadr w sektorze nauki i B+R w połączeniu z drenażem młodych, wykształconych osób przez sąsiednie metropolie oraz wyjazdy do pracy na zachód; • płytkim rynkiem pracy i mało urozmaiconą jego ofertą;	Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności CEL 4. – (HORYZONTALNY) SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM Cel operacyjny 4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem Cel operacyjny 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego Cel operacyjny 4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa
Kompleks problemów środowiskowych w tym: • zjawisko żywiłowej, niekontrolowanej suburbanizacji, zwłaszcza wokół Kielc i w mniejszym stopniu w sąsiedztwie miast położonych nad rzeką Kamienną — stwarza poważne zagrożenie dla przestrzeni publicznych, krajobrazu przyrodniczo-kulturowego i ładu przestrzennego; • przekształcenia krajobrazu i lokalnie zwiększony pobór wód, związane z eksploatacją surowców skalnych (nagromadzenie kopalni odkrywkowych występuje na południe i południowy-zachód od Kielc); • nierównomierne rozmieszczenie zasobów wód podziemnych, występowanie obszarów niewodonośnych — deficytowych w wodę; • częściowo zabudowane obszary zalewowe, zwłaszcza rzeki Wisły zagrożone powodzią i podtopieniami; • problem erozji i nadmiernego uproszczenia agrocenoz na obszarach najlepszych gleb; • niezakończona rekultywacja odkrywkowej kopalni siarki „Piaseczno” (gm. Łoniów i gm. Koprzywnica); • nadmierna sukcesja gruntów odłogujących i nie użytkowanych rolniczo, które niejednokrotnie posiadają wysoką wartość przyrodniczą; • zakwalifikowanie obu stref województwa świętokrzyskiego do klasy C wg kryterium ochrony zdrowia ze względu na ponadnormatywne wartości pyłu PM10 i PM2,5 oraz beznzo(a)pirenu oraz do klasy D2 ze względu na przekroczenia poziomu celu długoterminowego ozonu, zaś strefy świętokrzyskiej do klasy C i D2 wg kryterium ochrony roślin ze względu na przekroczenia poziomu celu docelowego i długoterminowego.	CEL 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION Cel operacyjny 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego Cel operacyjny 2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych CEL 4. – (HORYZONTALNY) SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM Cel operacyjny 4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem

Źródło: opracowanie własne

5. Czy cele i założenia opracowanej SRWŚ 2030+ są spójne z politykami i strategiami na poziomie krajowym.

W kolejnym kroku skupiono się na poszukiwaniu odpowiedzi na następujące pytanie badawcze:

Czy cele i założenia opracowanej SRWŚ 2030+ są spójne z politykami i strategiami na poziomie krajowym, m.in. z:

- a. **Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.),**
- b. **Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030,**
- c. **Długookresową Strategią Rozwoju Kraju „Polska2030”. Trzecia fala nowoczesności”,**
- d. **Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,**
- e. **innymi krajowymi strategiami sektorowymi.**

Jeśli nie są, to w jakim zakresie i co dokładnie należałoby zmienić.

Chcąc odpowiedzieć na powyższe pytanie skoncentrowano się na ocenie spójności projektu SRWŚ 2030+ z dokumentami określającymi ramy krajowej polityki rozwoju, tj. *Strategią na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 roku)* oraz *Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030*⁸. Skoncentrowano się na spójności celów ujętych w projekcie SRWŚ 2030+ z celami ujętymi w SOR oraz KSRR.

Ponadto zdecydowano, że wykonanie analizy spójności celów ujętych w projekcie SRWŚ 2030+ z celami ujętymi w *Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju „Polska2030”. Trzecia fala nowoczesności* oraz z celami ujętymi w *Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* jest bezcelowe. Stanowisko to wynika wprost z zapisów ustawy z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw⁹. W art. 33 tejże ustawy czytamy, że traci moc¹⁰:

- 1) koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju przyjęta uchwałą nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie przyjęcia Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (M.P. z 2012 r. poz. 252);
- 2) długookresowa strategia rozwoju kraju przyjęta uchwałą nr 16 Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2013 r. w sprawie przyjęcia Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności (M.P. poz. 121).

⁸ Analizę spójności zewnętrznej projektu SRWP 2030 przeprowadzono z wykorzystaniem treści zawartych w następujących dokumentach:

1. *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, załącznik do uchwały nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie przyjęcia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)
2. *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030*, załącznik do uchwały nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. w sprawie przyjęcia "Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030"

⁹ Ustawa z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 12 sierpnia 2020 poz. 1378)

¹⁰ Ustawa z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 12 sierpnia 2020 poz. 1378), s. 21.

Rada Ministrów 14 lutego 2017 r. przyjęła *Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* – w skrócie SOR. SOR stanowi aktualizację średniookresowej strategii rozwoju kraju, tj. Strategii Rozwoju Kraju 2020. Jest obowiązującym, kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej.

W SOR zawarte są rekomendacje dla polityk publicznych. Strategia stanowi też podstawę dla zmian w systemie zarządzania rozwojem, w tym obowiązujących dokumentów strategicznych (strategii, polityk, programów).

Z kolei 17 września 2019 r. Rada Ministrów przyjęła *Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030* – w skrócie KSRR. *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030* rozwija postanowienia *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, określone w filarze **rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony**. KSRR jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r.

KSRR identyfikuje cele polityki regionalnej i działania, jakie dla ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorząd terytorialny oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki. Dokument określa systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej przez rząd wobec regionów, jak i wewnątrzregionalne, ich zadania, dokumenty programowe, sposób monitorowania i oceny efektów realizacji, formy wsparcia finansowego oraz źródła finansowania polityki regionalnej.

Analiza powiązań celów SRWŚ 2030+ z celami SOR

W SOR zdefiniowano **cel główny**, którym jest **tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym**.

Do tak zdefiniowanego celu głównego przypisano trzy **cele szczegółowe**:

- Cel szczegółowy I – Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną,
- Cel szczegółowy II – Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony,
- Cel szczegółowy III – Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu.

W ramach każdego z tych celów aktywność państwa skupi się na **wybranych obszarach** – filarach nowego modelu gospodarczego dla Polski (w każdym z obszarów zarysowano cel realizacji założonych działań):

- Cel szczegółowy I – Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną:
 - Obszar: Reindustrializacja – cel: Wzrost zdolności polskiego przemysłu do sprostania globalnej konkurencji,
 - Obszar: Rozwój innowacyjnych firm – cel: Zwiększenie innowacyjności polskich przedsiębiorstw na rynku krajowym i rynkach zagranicznych,
 - Obszar: Małe i średnie przedsiębiorstwa – cel: Przemiany strukturalne sektora. Nowe formy działania i współpracy. Nowoczesne instrumenty wsparcia,

- Obszar: Kapitał dla rozwoju – cel: Trwałe zwiększenie stopy inwestycji i ich jakości w dłuższej perspektywie, przy większym wykorzystaniu środków krajowych,
- Obszar: Ekspansja zagraniczna – cel: Zwiększenie umiędzynarodowienia polskiej gospodarki. Zwiększenie eksportu towarów zaawansowanych technologicznie.
- Cel szczegółowy II – Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony:
 - Obszar: Spójność społeczna – cel: Poprawa dostępności usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne. Wzrost i poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy,
 - Obszar: Rozwój zrównoważony terytorialnie – cel: Zrównoważony rozwój kraju wykorzystujący indywidualne potencjały endogeniczne poszczególnych terytoriów. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych w oparciu o specjalizacje gospodarcze i nowe nisze rynkowe. Podniesienie skuteczności i jakości wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie na wszystkich szczeblach zarządzania.
- Cel szczegółowy III – Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu:
 - Obszar: Prawo w służbie obywatelom i gospodarce – cel: Uproszczenie prawa zapewniające lepsze warunki dla działalności gospodarczej i realizacji potrzeb obywateli,
 - Obszar: Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem – cel: Inkluzywne i skuteczne instytucje publiczne – dostępne i otwarte dla obywateli oraz przedsiębiorców. Budowa zintegrowanego systemu planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego,
 - Obszar: E-państwo – cel: Cyfrowe państwo usługowe,
 - Obszar: Finanse publiczne – cel: Stabilne, efektywne i zrównoważone finanse publiczne,
 - Obszar: Efektywność wykorzystania środków UE – cel: Wykorzystanie środków z budżetu Unii Europejskiej w sposób przekładający się na trwałe efekty rozwojowe.

Ponadto w SOR wskazano obszary, przypisując im cele do osiągnięcia, wpływające na osiągnięcie celów Strategii. Do obszarów tych zaliczono:

- Obszar: Kapitał ludzki i społeczny – cele: (a) Poprawa jakości kapitału ludzkiego, (b) Zwiększenie udziału kapitału społecznego (w tym organizacji społeczeństwa obywatelskiego) w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju,
- Obszar: Cyfryzacja – cel: Wzmocnienie cyfrowego rozwoju kraju,
- Obszar: Transport – cel: Zwiększenie dostępności transportowej oraz poprawa warunków świadczenia usług związanych z przewozem towarów i pasażerów,
- Obszar: Energia – cel: Zapewnienie powszechnego dostępu do energii pochodzącej z różnych źródeł,
- Obszar: Środowisko – cel: Rozwój potencjału środowiska na rzecz obywateli i przedsiębiorców,

- Bezpieczeństwo narodowe – cel: (a) Poprawa odporności państwa na współczesne zagrożenia i zdolności przeciwdziałania im, (b) Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa i porządku publicznego, jako warunek rozwoju kraju.

Poniższa tabela zawiera ocenę powiązań celów strategicznych i operacyjnych SRWŚ 2030+ z celami do osiągnięcia w ramach SOR. **Analizując treści zawarte tabeli można stwierdzić, że wszystkie cele strategiczne i operacyjne SRWŚ 2030+ mają powiązanie z celami do osiągnięcia w ramach SOR.**

Tabela 9. Zgodność pomiędzy celami Strategii na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) i celami SRWŚ 2030

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)	Cele strategiczne i operacyjne SRWŚ 2030+
Cel szczegółowy I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną	
Obszar Reindustrializacja Cel: Wzrost zdolności polskiego przemysłu do sprostania globalnej konkurencji	CEL 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu
Obszar Rozwój innowacyjnych firm Cel: Zwiększenie innowacyjności przedsiębiorstw na rynku krajowym i rynkach zagranicznych	CEL 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki
Obszar Małe i średnie przedsiębiorstwa Cel: Przemiany strukturalne sektora. Nowe formy działania i współpracy. Nowoczesne instrumenty wsparcia	CEL 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu
Obszar Kapitał dla rozwoju Cel: Trwałe zwiększenie stopy inwestycji i ich jakości w dłuższej perspektywie, przy większym wykorzystaniu środków krajowych	-
Obszar Ekspansja zagraniczna Cel: Zwiększenie umiędzynarodowienia polskiej gospodarki. Zwiększenie eksportu towarów zaawansowanych technologicznie	-
Cel szczegółowy II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony	
Obszar Spójność społeczna Cel 1: Poprawa dostępności usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne. Cel 2: Wzrost i poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy	CEL 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE Cel operacyjny 1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki regionu CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI Cel operacyjny 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie Cel operacyjny 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym
Obszar Rozwój zrównoważony terytorialnie Cel 1: Zrównoważony rozwój kraju wykorzystujący indywidualne potencjały endogeniczne poszczególnych terytoriów. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych w oparciu o specjalizacje gospodarcze i nowe nisze rynkowe.	CEL 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)	Cele strategiczne i operacyjne SRWŚ 2030+
Cel 2: Podniesienie skuteczności i jakości wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie na wszystkich szczeblach zarządzania.	CEL 4. – (HORYZONTALNY) SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM Cel operacyjny 4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem Cel operacyjny 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego Cel operacyjny 4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa
Cel szczegółowy III – Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu	
Obszar Prawo w służbie obywatelom i gospodarce Cel: Uproszczenie prawa zapewniające lepsze warunki dla działalności gospodarczej i realizacji potrzeb obywateli	-
Obszar Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem Cel 1: Inklusywne i skuteczne instytucje publiczne – dostępne i otwarte dla obywateli oraz przedsiębiorców. Cel 2: Budowa zintegrowanego systemu planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego	CEL 4. – (HORYZONTALNY) SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM Cel operacyjny 4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem Cel operacyjny 4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa
Obszar E-państwo Cel: Cyfrowe państwo usługowe	-
Obszar Finanse publiczne Cel: Stabilne, efektywne i zrównoważone finanse publiczne	-
Obszar Efektywność wykorzystania środków UE Cel: Wykorzystanie środków z budżetu Unii Europejskiej w sposób przekładający się na trwałe efekty rozwojowe	-
Obszary wpływające na osiągnięcie celów Strategii	
Obszar: Kapitał ludzki i społeczny: Cel 1: Poprawa jakości kapitału ludzkiego Cel 2: Zwiększenie udziału kapitału społecznego (w tym organizacji społeczeństwa obywatelskiego) w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju	CEL 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE Cel operacyjny 1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki regionu CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI Cel operacyjny 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie
Obszar: Cyfryzacja – cel: Wzmocnienie cyfrowego rozwoju kraju	CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)	Cele strategiczne i operacyjne SRWŚ 2030+
Obszar: Transport – cel: Zwiększenie dostępności transportowej oraz poprawa warunków świadczenia usług związanych z przewozem towarów i pasażerów	CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności
Obszar: Energia – cel: Zapewnienie powszechnego dostępu do energii pochodzącej z różnych źródeł	CEL 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION Cel operacyjny 2.3. Energetyka odnawialna i efektywność energetyczna
Obszar: Środowisko – cel: Rozwój potencjału środowiska na rzecz obywateli i przedsiębiorców	CEL 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION Cel operacyjny 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego Cel operacyjny 2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych
Bezpieczeństwo narodowe: Cel 1 Poprawa odporności państwa na współczesne zagrożenia i zdolności przeciwdziałania im Cel 2 Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa i porządku publicznego, jako warunek rozwoju kraju	-

Źródło: opracowanie własne

Analiza powiązań celów SRWŚ 2030+ z celami KSRR

W KSRR zdefiniowano **cel główny**, którym jest **efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym**. Do tak zdefiniowanego celu głównego przypisano trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 1 – Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym,
- Cel szczegółowy 2 – Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych,
- Cel szczegółowy 3 – Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

W ramach każdego z tych celów określono kierunki interwencji:

- Cel szczegółowy 1 – Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym:
 - 1.1. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo.
 - 1.1.1. Tworzenie warunków do dalszego rozwoju konkurencyjnej gospodarki we wschodniej Polsce,
 - 1.1.2. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją.
 - 1.2. Zwiększenie wykorzystania potencjału rozwojowego miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze.
 - 1.3. Przyspieszenie transformacji profilu gospodarczego Śląska,
 - 1.4. Przeciwdziałanie kryzysom na obszarach zdegradowanych,
 - 1.5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów.
- Cel szczegółowy 2 – Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych:
 - 2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego,
 - 2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym,
 - 2.3. Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach,
- Cel szczegółowy 3 – Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie:
 - 3.1. Wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem,
 - 3.2. Wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym,
 - 3.3. Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych,

3.4. Efektywny i spójny system finansowania polityki regionalnej.

W poniższej tabeli wskazano, które cele strategiczne i operacyjne SRWŚ 2030+ są powiązane z celami do osiągnięcia w ramach KSRR. Analizując treści zawartych w tabeli można stwierdzić, podobnie jak w przypadku tabeli obrazującej powiązania SOR i SRWŚ 2030+, że wszystkie cele strategiczne i operacyjne SRWŚ 2030+ mają powiązanie z celami do osiągnięcia w ramach KSRR.

Tabela 10. Zgodność pomiędzy celami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 i celami SRWŚ 2030+

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	Cele strategiczne i operacyjne SRWŚ 2030+
Cel szczegółowy 1 – Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym	
1.1. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo. 1.1.1. Tworzenie warunków do dalszego rozwoju konkurencyjnej gospodarki we wschodniej Polsce	CEL 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZI Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu CEL 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION Cel operacyjny 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego Cel operacyjny 2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych Cel operacyjny 2.3. Energetyka odnawialna i efektywność energetyczna CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ Cel operacyjny 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności CEL 4. – (HORYZONTALNY) SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM Cel operacyjny 4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwoju Cel operacyjny 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego Cel operacyjny 4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa
1.1. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów słabszych gospodarczo. 1.1.2. Wzmacnianie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją	CEL 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZI Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu CEL 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION Cel operacyjny 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego Cel operacyjny 2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ Cel operacyjny 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	Cele strategiczne i operacyjne SRWŚ 2030+
	CEL 4. – (HORYZONTALNY) SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM Cel operacyjny 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego Cel operacyjny 4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa
1.2. Zwiększenie wykorzystania potencjału rozwojowego miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze.	CEL 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZI Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu CEL 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION Cel operacyjny 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego Cel operacyjny 2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych Cel operacyjny 2.3. Energetyka odnawialna i efektywność energetyczna CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ Cel operacyjny 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności CEL 4. – (HORYZONTALNY) SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM Cel operacyjny 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego Cel operacyjny 4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa
1.3. Przyspieszenie transformacji profilu gospodarczego Śląska	nie dotyczy
1.4. Przeciwdziałanie kryzysom na obszarach zdegradowanych	CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności
1.5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczenie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów.	CEL 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION Cel operacyjny 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI Cel operacyjny 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	Cele strategiczne i operacyjne SRWŚ 2030+
Cel szczegółowy 2 – Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych	
2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego	CEL 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZI Cel operacyjny 1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki regionu CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI Cel operacyjny 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie Cel operacyjny 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym CEL 4. – (HORYZONTALNY) SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM Cel operacyjny 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego
2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym	CEL 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZI Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki
2.3. Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach	CEL 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZI Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu
Cel szczegółowy 3 – Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie	
3.1. Wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem	CEL 4. – (HORYZONTALNY) SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM Cel operacyjny 4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem
3.2. Wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym	CEL 4. – (HORYZONTALNY) SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM Cel operacyjny 4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa
3.3. Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych	CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI Cel operacyjny 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym
3.4. Efektywny i spójny system finansowania polityki regionalnej	nie dotyczy

Źródło: opracowanie własne

Podsumowując, należy stwierdzić, że projekt SRWŚ 2030+ **jest spójny** ze *Strategią na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 roku)* oraz *Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030*.

3.3. Ocena skuteczności SRWŚ 2030+ (odpowiedzi na pytania badawcze z Modułu III)

1. Czy trafnie określono system realizacji SRWŚ 2030+ z punktu widzenia realizacji wizji i osiągnięcia wyznaczonych celów strategicznych i operacyjnych (trafność doboru realizatorów i zadań, komunikacja pomiędzy realizatorami, sprawozdawczość, etc.)?

System realizacji SRWŚ 2030+ ujęty został w rozdziale 7. *System realizacji i monitorowania SRWŚ 2030+*. W tym rozdziale ujęto trzy podrozdziały:

- 7.1. *Instytucje i instrumentarium*
- 7.2. *Narzędzia i ramy finansowe realizacji SRWŚ 2030+*
- 7.3. *System monitorowania i ewaluacji*

W podrozdziale 7.1. *Instytucje i instrumentarium* szczegółowo opisano zasady i elementy składające się na system realizacji SRWŚ 2030+. **Biorąc pod uwagę logikę powiązań występujących na poziomie wizji, misji oraz celów strategicznych, należy uznać, że zaproponowany system realizacji strategii jest trafny.**

Na taką ocenę składa się fakt, że w systemie realizacji Strategii właściwie wskazano zasady, na jakich opierać będzie się proces implementacji. Do zasad tych zaliczono:

1. zasadę koordynacji, która zakłada łączenie działań, mechanizmów i instrumentów polityki spójności UE, polityki regionalnej państwa oraz różnych polityk sektorowych wdrażanych na poziomie województwa,
2. zasadę subsydiarności, która zakłada zaprogramowanie i realizowanie działań na możliwie najniższym, ale jednocześnie efektywnym dla danego zagadnienia, poziomie administracyjnym,
3. zasadę koncentracji, oznaczającą skupienie środków finansowych i zasobów organizacyjnych na interwencje w działania strategiczne w wybranych dziedzinach decydujących o konkurencyjności regionu, jak również na wyodrębnionych terytoriach,
4. zasadę partnerstwa, która oznacza współdziałanie, współdecydowanie i współodpowiedzialność różnorodnych środowisk i instytucji zaangażowanych w proces realizacji przedsięwzięć przyczyniających się do osiągnięcia założonych celów Strategii, a także w monitorowaniu i ewaluacji podejmowanych działań,
5. zasadę wieloszczeblowego zarządzania, która zakłada uwzględnianie integrującej i koordynacyjnej roli samorządu województwa na poziomie regionalnym oraz znacznie większe włączenie władz samorządowych szczebla lokalnego w programowanie i działania rozwojowe

W opinii zespołu badawczego dopełnieniem wyżej wymienionych zasad byłoby ujęcie w SRWŚ 2030+ jeszcze jednej zasady, a mianowicie:

6. zasady poszanowania środowiska przyrodniczego, która powinna być brana pod uwagę w kontekście wdrażania planowanych przedsięwzięć rozwojowych, szczególności tych ingerujących w środowisko.

Biorąc pod uwagę wymienione w projekcie Strategii zasady założono, że system realizacji SRWŚ 2030+ wspierać będzie nie tylko racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów ludzkich, rzeczowych, jak i finansowych pozostających w dyspozycji Samorządu Województwa, ale przyczyni się również do mobilizowania partnerów regionalnych na rzecz podejmowania aktywności służących realizacji strategicznych celów rozwojowych województwa. **Przyjęte podejście należy uznać za trafne zwłaszcza w kontekście przygotowania się samorządu województwa do stopniowej zmiany roli i dominującego sposobu funkcjonowania – z dysponenta środków na rozwój na inicjatora, kreatora, moderatora, mentora oraz autora projektów rozwojowych** aktywnie pozyskującego zewnętrzne środki (nie tylko z alokowanych na poziom wojewódzki), a także realnego partnera w wielopoziomowych projektach rozwojowych na rzecz całego województwa oraz jego wybranych, szczególnie tego wymagających, obszarów. Należy jednocześnie podkreślić, że **waga tego wyzwania wiąże się ze zwiększeniem efektywności funkcjonowania struktur organizacyjnych oraz zwiększeniem potencjału wiedzy pracowników samorządu województwa świętokrzyskiego i partnerów**. Sprawność instytucjonalna staje się bowiem coraz ważniejszym atutem konkurencyjności. Na ten aspekt zwracano także uwagę w trakcie indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI)¹¹, gdzie podkreślano, że sprawność zarządzania strategicznego województwem zależeć będzie w dużej mierze od osób przewodzących zmianom, które powinny konsekwentnie wdrażać działania zmierzające do realizacji wizji rozwoju województwa. Sprawne funkcjonowanie województwa wiązać się będzie także z kreowaniem i realizacją „dobrych” projektów przenikających różne obszary tematyczne. W celu zapewnienia odpowiedniej jakości kadr zaangażowanych w zadania związane z zarządzaniem strategicznym rozwojem w województwie warto wskazać na konieczność podnoszenia kompetencji rozwojowych wśród pracowników samorządu województwa oraz partnerów z różnych sektorów (m.in. poprzez szkolenia, staże, praktyki, stypendia, wymiany). Na aspekt wzrostu kompetencji kadr administracji publicznej zwraca uwagę cel operacyjny 4.1. *Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem* w kierunku działań 4.1.2. Należy jednak zaznaczyć, że w ramach tego celu nie przewidziano żadnych wskaźników dających możliwość prowadzenia cyklicznej obserwacji wzrostu kompetencji kadr administracji publicznej. Sugeruje się zatem uzupełnienie wskazanego kierunku działań o wskaźniki pozwalające na prowadzenie tego typu obserwacji.

Ponadto w projekcie SRWŚ 2030+ przyjęto, że system realizacji Strategii opierać się będzie na dwóch filarach:

1. Filar „Instytucje”, obejmujący podmioty oraz pozostające w ich władaniu kompetencje i zasoby, które mogą zostać wykorzystane na rzecz realizacji Strategii;
2. Filar „Instrumentarium”, odnoszący się do narzędzi oraz mechanizmów polityki rozwoju regionalnego służących wdrażaniu opisanej w Strategii interwencji.

¹¹ *Badania IDI, Instytut Badawczy IPC, wrzesień 2020 r.*

W filarze „Instytucje” scharakteryzowano role poszczególnych podmiotów w procesie realizacji Strategii. Do podmiotów tych zaliczono:

- **Samorząd Województwa Świętokrzyskiego**, który będzie pełnił role inicjująco-integrująco-koordynacyjną w odniesieniu do rozwoju regionu. Będzie odpowiedzialny za programowanie działań rozwojowych regionu, budowanie sieci współpracy na szczeblu regionalnym, koordynowanie działań prorozwojowych realizowanych na terenie województwa oraz czuwanie nad przebiegiem procesów realizacji polityki regionalnej przez odpowiednie mechanizmy monitorowania i ewaluacji. Odpowiedzialność za proces wdrażania SRWŚ 2030+ spoczywać będzie na **Zarządzie Województwa Świętokrzyskiego**. Z kolei działania związane z wdrażaniem SRWŚ 2030+ będą realizowane przez jednostkę pomocniczą – **Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego** – oraz **wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne**.
- **Radę ds. Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego** (powstała na bazie Zespołu Świętokrzyskie 2030+), która będzie pełnił rolę ciała doradczego i opiniotwórczego dla Zarządu Województwa Świętokrzyskiego w sprawach dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. W skład Rady wejdą przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego i powiatowego z terenu województwa świętokrzyskiego, administracji rządowej, jednostek sektora edukacji i szkolnictwa wyższego oraz partnerów społeczno-gospodarczych. Zadaniem Rady będzie prowadzenie strategicznej dyskusji na temat celów i kierunków polityki regionalnej województwa, a także bieżąca ich ocena.
- **Zespół zadaniowy ds. realizacji SRWŚ 2030+**, powołany w ramach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego. Będzie on pełnił rolę forum koordynacji działań służących realizacji celów Strategii w ramach administracji regionalnej. Zasadniczym zadaniem Zespołu będzie monitorowanie postępów wdrażania SRWŚ 2030+, proponowanie optymalnych ścieżek i mechanizmów osiągnięcia opisanych w niej celów oraz zapewnienie wymiany informacji pomiędzy podmiotami bezpośrednio zaangażowanymi w ten proces. W skład Zespołu wejdą:
 - Marszałek Województwa Świętokrzyskiego lub członek Zarządu Województwa Świętokrzyskiego właściwy ds. polityki rozwoju województwa (jako przewodniczący Zespołu);
 - Skarbnik Województwa Świętokrzyskiego;
 - Sekretarz Województwa Świętokrzyskiego;
 - Przedstawiciele departamentu odpowiedzialnego w ramach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego za opracowanie, koordynację wdrażania oraz monitoring SRWŚ 2030+ (Departament właściwy ds. rozwoju regionalnego), którego dyrektor będzie pełnił funkcję zastępcy przewodniczącego Zespołu;
 - Przedstawiciele (w randze dyrektorów lub ich zastępców) merytorycznych departamentów urzędu marszałkowskiego oraz wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych odpowiedzialnych za wdrażanie i osiągnięcie poszczególnych celów określonych w Strategii rozwoju województwa.

- **Departament Inwestycji i Rozwoju**, jako departament właściwy ds. rozwoju regionalnego. Będzie to podmiot odpowiedzialny za programowanie i koordynowanie procesu zarządzania strategicznego, a także monitorowanie postępów realizacji SRWŚ 2030+. W ramach Departamentu funkcjonuje Oddział ds. Programowania Strategicznego i Analiz, który pełni również rolę Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego. W strukturze organizacyjnej Departamentu istotną rolę odgrywają ponadto komórki odpowiedzialne za politykę proinnowacyjną, zarządzanie oraz monitoring i ewaluację RPO.
- **Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego**, którego rolą będzie realizowanie zadań związanych z planowaniem przestrzennym

Dodatkowo w filarze „Instytucje” wskazuje się, że wdrażanie Strategii będzie odbywać się we **współpracy z gremiami o charakterze regionalnym**. W projekcie SRWŚ 2030+ przyjęto, że w proces wdrażania Strategii powinno zostać zaangażowane szerokie grono partnerów, w tym: administracja rządowa, jednostki samorządu terytorialnego, jednostki sektora edukacji, szkolnictwa wyższego i naukowo-badawczego, partnerzy społeczno-gospodarczy, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy i instytucje otoczenia biznesu. Partnerzy samorządu regionalnego reprezentowani są w różnego rodzaju gremiach. Są to m.in.: Świętokrzyska Rada Innowacji; Świętokrzyska Rada Działalności Pożytku Publicznego; Wojewódzka Rada Dialogu Społecznego; Wojewódzka Rada Rynku Pracy; Młodzieżowy Sejmik Województwa Świętokrzyskiego; Forum Gospodarcze Województwa Świętokrzyskiego; Komitet Monitorujący RPOWŚ 2014-2020; Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej; Świętokrzyska Rada Seniorów; Wojewódzka Społeczna Rada ds. Osób Niepełnosprawnych; Świętokrzyska Federacja Sportu. W projekcie SRWŚ 2030+ przyjęto, że skuteczna realizacja Strategii wymaga stałej współpracy Samorządu Województwa z powyższymi zespołami. **Takie podejście należy uznać za trafne.**

Z kolei w filarze „Instrumentarium” rozróżniono dwa typy narzędzi oraz mechanizmów polityki rozwoju regionalnego służących wdrażaniu Strategii:

- Instrumentarium programowe – na które składają się najważniejsze dokumenty związane z rozwojem województwa świętokrzyskiego uszeregowane w oparciu o kryterium szczebla (poziomu) programowania:
 - Najwyższy szczebel programowania reprezentuje Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego wraz z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa. Są to dokumenty przyjmowane przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego, i pełnią rolę nadrzędne w stosunku do wszystkich pozostałych dokumentów strategicznych, programowych, planistycznych czy finansowych przygotowywanych na poziomie regionalnym, będąc tym samym podstawową merytoryczną wytyczną dla programowanych w nich interwencji publicznych. Zamierzenia obu tych dokumentów będą wdrażane poprzez hierarchiczny system powiązanych ze sobą pod względem logicznym i merytorycznym dokumentów (plany, programy, polityki), instrumentów oraz mechanizmów.
 - Na drugim poziomie programowania strategicznego znajduje się niewielka liczba ściśle określonych strategii sektorowych i branżowych, których obowiązek opracowania bądź to wynika z przepisów krajowych, bądź też stanowi wypełnienie warunków

niezbędnych do uruchomienia wdrażania środków europejskiej polityki spójności. Do tego typu dokumentów zaliczyć można m.in. Regionalną Strategię Innowacji oraz Strategię Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego. Ponadto Samorząd Województwa z własnej inicjatywy może opracować dokumenty nieobligatoryjne, takie jak polityki rozwoju czy strategie ponadregionalne mające na celu wzmocnienie współpracy terytorialnej.

- Trzeci poziom programowania strategicznego stanowią programy o charakterze operacyjno-wdrożeniowym, które są zasadniczym narzędziem realizacji Strategii, ocenianym pod kątem zgodności z celami strategicznymi. Programy te ukierunkowane będą na realizację poszczególnych celów operacyjnych (bądź też ich grup) Strategii. Szczególną grupę instrumentów wspierających wdrażanie Strategii stanowią programy operacyjne służące wdrażaniu Polityki Spójności Unii Europejskiej w latach 2021–2027, wśród których wskazać należy na: Regionalny program operacyjny – przygotowywany przez zarząd województwa i stanowiący zasadnicze źródło finansowania kierunków działań opisanych w Strategii; Krajowy program operacyjny dla Polski Wschodniej (planowany) – opracowywany na szczeblu centralnym, służący wsparciu rozwoju społeczno-gospodarczego pięciu wschodnich regionów Polski; Program 2020+ (planowany) – skierowany do najślabszych pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów Polski, ze szczególnym uwzględnieniem zidentyfikowanych w KSRR 2030 obszarów strategicznej interwencji; krajowe programy operacyjne – opracowywane na szczeblu centralnym, dające możliwość pozyskania dodatkowych środków finansowych na realizację kierunków działań Strategii.
- Instrumentarium instytucjonalne – na które składają się instrumenty wykorzystujące procedury negocjacji pomiędzy instytucjami różnych szczebli zarządzania publicznego na rzecz wypracowania konsensusu dotyczącego priorytetów polityki rozwoju. Stanowią one ostatni element systemu realizacji Strategii. W szczególności będą one wspierać realizację kluczowych z punktu widzenia celów SRWŚ 2030+ projektów i przedsięwzięć. W tej grupie wskazać należy przede wszystkim na:
 - **kontrakt terytorialny** (obowiązujący do ostatecznego rozliczenia regionalnego programu operacyjnego na lata 2014–2020) – będący umową pomiędzy rządem a samorządem województwa co do realizacji kluczowych dla danego regionu przedsięwzięć i projektów;
 - **kontrakt programowy** (planowany) – umowa określająca warunki i kierunki dofinansowania regionalnego programu operacyjnego, w tym zapisanych w nim przedsięwzięć priorytetowych;
 - **kontrakt sektorowy** (planowany) – umowa określająca sposób realizacji, w tym finansowania, programów rozwoju opracowanych przez właściwych ministrów w zakresie interwencji ukierunkowanej terytorialnie
 - **porozumienie terytorialne** (planowane) – umowa określająca w szczególności przedsięwzięcia priorytetowe dla rozwoju danego obszaru objętego porozumieniem

Biorąc pod uwagę elementy składowe filaru „Instytucje” i filaru „Instrumentarium”, na których opierać się ma system realizacji Strategii, stwierdzić należy, że przyjęte podejście jest trafne, a system realizacji wydaje się być kompletny w odniesieniu do wyzwań rozwojowych oraz do celów, jakie mają być realizowane Na trafność ujętych w projekcie SRWŚ 2030+ rozwiązań wskazuje logika doboru realizatorów Strategii oraz podziału ról pomiędzy różne instytucje zaangażowane w proces wdrażania Strategii a także spójne i logiczne powiązanie dokumentów strategicznych z różnych poziomów programowania strategicznego. Ponadto za trafny uznać należy dobór planowanych do wykorzystania w procesie realizacji Strategii instrumentów instytucjonalnych. **Jednocześnie zespół badawczy rekomenduje uzupełnienie instrumentarium instytucjonalnego o dodatkowe instrumenty.** Mogą to być np. instrumenty wspierające współpracę sektora publicznego i prywatnego. Współpraca taka może być realizowana przykładowo w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne. Zakładać bowiem należy, że podmioty prywatne również będą zaangażowane w realizację zamierzeń przyjętych w SRWŚ 2030+. Ponadto warto rozważyć uzupełnienie instrumentarium o takie rozwiązania jak: regionalne „miękkie” partnerstwa i sieci współpracy z udziałem przedstawicieli/jednostek Województwa Świętokrzyskiego, jako nośnik transferu know-how, wzmocnienia pozycji regionu w sieci wewnątrzregionalnych i międzyregionalnych powiązań oraz instrument mobilizowania partnerów do wspólnych projektów i generowania innowacji; partnerskie projekty regionalne z udziałem Województwa i jego jednostek, jako projekty realizacyjne Strategii (zarówno inspirowane przez samorząd województwa, jak i partnerów); partnerskie projekty międzyregionalne, w tym międzynarodowe, jako zyskujące na znaczeniu potencjalne źródło komplementarnego know-how i finansowania; instrumenty typu zintegrowanych inwestycji terytorialnych (ZIT), instrumenty typu rozwoju kierowanego przez lokalne społeczności (RKLS - LGD, inne wielosektorowe partnerstwa lokalne), jako animatorzy rozwoju lokalnego, wypełniający funkcję lokalnych agencji rozwoju w obszarach tematycznych realizujących cele i kierunki strategii rozwoju województwa.

Ważnym elementem systemu realizacji Strategii jest komunikacja i sprawozdawczość. Zagadnienia te zostały poruszone w podrozdziale 7.3. *System monitorowania i ewaluacji*. Czytamy w nim m.in., że system monitorowania i ewaluacji SRWŚ 2030+ pełni cztery zasadnicze funkcje:

1. Dostarcza informacji na temat postępów realizacji celów Strategii.
2. Identyfikuje rozbieżności (różnice) pomiędzy zaplanowaną a faktycznie realizowaną ścieżką osiągnięcia celów Strategii.
3. Informuje o opóźnieniach w osiągnięciu założonych w Strategii celów.
4. Generuje impulsy do modyfikacji (polegającej w szczególności na zaniechaniu lub uzupełnieniu) założonych w Strategii celów oraz mechanizmów ich osiągnięcia.

Aby zapewnić skuteczność realizacji powyższych funkcji system realizacji Strategii oparto na następujących założeniach:

- **rzetelność** –informacje gromadzone i przetwarzane przez system powinny w możliwie najwierniejszy (rzetelny) sposób opisywać procesy społeczno-gospodarczo-środowiskowo-przestrzenne zachodzące w regionie;

- **zintegrowany charakter** – system powinien gromadzić dane odnoszące się do pełnego spektrum zjawisk społeczno-gospodarczo-środowiskowo-przestrzennych zachodzących w regionie, a nie koncentrować się wyłącznie na wycinkach rzeczywistości;
- **efektywność** – rozumiana jako zdolność do osiągnięcia stawianych przed systemem celów w sposób skuteczny, przy jednoczesnym zachowaniu racjonalności kosztów (rzeczowych i finansowych) związanych z jego funkcjonowaniem;
- **stabilność** – wyrażająca się w konsekwentnym przestrzeganiu zasad gromadzenia, weryfikacji oraz interpretacji danych, dzięki czemu możliwe będzie monitorowanie oraz porównywanie procesów społeczno-gospodarczo-środowiskowo-przestrzennych zachodzących w regionie w perspektywie długookresowej;
- **terytorialny charakter** – oznaczający, że system będzie rejestrować intensywność oraz efekty interwencji dedykowanej poszczególnym obszarom województwa, w tym zwłaszcza wyznaczonym w Strategii obszarom strategicznej interwencji;
- **transparentność** – oznaczająca, że system oraz zasady jego funkcjonowania powinny być nie tylko zrozumiałe dla podmiotów bezpośrednio zaangażowanych w monitorowanie i ewaluację Strategii, ale przede wszystkim dla odbiorców informacji przezeń generowanych, którymi w szczególności są mieszkańcy województwa świętokrzyskiego, partnerzy Samorządu Województwa (przedsiębiorcy, jednostki samorządu terytorialnego, uczelnie, administracja rządowa, NGO's) oraz władze województwa;
- **inkluzywność** – polegająca na włączaniu w proces monitorowania oraz oceny skuteczności prowadzonych polityk publicznych podmiotów zaangażowanych w ich planowanie oraz wdrażanie. Inkluzywny charakter systemu winien wyrażać się także w woli tych podmiotów gromadzenia oraz przekazywania w wystandaryzowanej formie informacji na temat postępów realizacji podejmowanych przez nie działań przyczyniających się do osiągnięcia celów Strategii.

Analizując powyższy zestaw założeń, na których oparty został system monitorowania i ewaluacji Strategii należy dojść do wniosku, że daje on możliwość realizacji przewidzianych dla niego funkcji.

W podrozdziale 7.3. *System monitorowania i ewaluacji* ujęto także informacje o zakresie i charakterze gromadzonych danych. Przyjęto, że system będzie gromadził oraz analizował dane odnoszące się do społecznych, gospodarczych, środowiskowych oraz przestrzennych (terytorialnych) aspektów rozwoju województwa świętokrzyskiego. Ponadto w ramach systemu zbierane będą informacje dotyczące projektów oraz przedsięwzięć realizujących cele SRWŚ 2030+. Ta funkcjonalność systemu będzie bazować na dwojakiego rodzaju danych:

- **rzeczowych** – odnoszących się w szczególności do liczby przedsięwzięć realizujących poszczególne cele strategiczne i operacyjne SRWŚ 2030+;
- **finansowych** – obrazujących strumień środków skierowanych na realizację poszczególnych celów strategicznych i operacyjnych SRWŚ 2030+.

Dane gromadzone przez system będą podlegać agregacji względem poniższych zmiennych:

- **cel strategiczny** – ile projektów/przedsięwzięć realizuje dany cel SRWŚ 2030+ oraz jaka jest ich wartość (planowana i wydatkowana);
- **cel operacyjny** – ile projektów/przedsięwzięć realizuje dany cel operacyjny SRWŚ 2030+ oraz jaka jest ich wartość (planowana i wydatkowana);
- **podmiot** odpowiedzialny za realizację (administracja regionalna lub podmiot zewnętrzny).

W projekcie SRWŚ 2030+ przyjęto także, że podmioty zaangażowane we wdrażanie przedsięwzięć przyczyniających się realizacji celów Strategii zobowiązane będą do corocznego raportowania **postępów rzeczowych** (co w danym roku udało się osiągnąć) oraz **finansowych** (jakie środki zostały w danym roku przeznaczone na rzecz realizacji przedsięwzięcia/projektu).

Przyjęte podejście co do zakresu i charakteru gromadzonych danych oraz ich analizy należy uznać za trafne. Daje ono bowiem możliwość uzyskania wiedzy o postępach w realizacji zamierzeń strategicznych. **Zastrzeżenie zespołu badawczego budzi jednak kwestia możliwości obserwacji postępów w realizacji działań przewidzianych dla OSI.** Należy bowiem podkreślić, że dla **wyznaczonych w projekcie SRWŚ 2030+ obszarów strategicznej interwencji nie zdefiniowano celów do realizacji (są jedynie wymienione oczekiwane skutki interwencji) i nie przypisano wskaźników, które pozwoliłyby na prowadzenie cyklicznej obserwacji postępów w realizacji zamierzeń przewidzianych dla OSI.** Rekomenduje się zatem dokonanie stosownych uzupełnień dokumentu Strategii o treści (cele i wskaźniki) pozwalające monitorować postępy w realizacji działań przewidzianych dla OSI.

Podrozdział 7.3. *System monitorowania i ewaluacji* charakteryzuje także zagadnienia dotyczące sprawozdawczości. W projekcie SRWŚ 2030+ przyjęto, że prowadzony monitoring Strategii będzie skutkował, w obszarze sprawozdawczości, powstaniem **raportu monitoringowego**. Dokument ten będzie przygotowywany w cyklu dwuletnim na podstawie dostępnych danych statystycznych oraz informacji przekazanych przez merytoryczne departamenty urzędu marszałkowskiego i wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne. Będzie on zatwierdzany przez Zarząd Województwa Świętokrzyskiego, a następnie przedkładany Sejmikowi Województwa Świętokrzyskiego.

Z kolei w obszarze ewaluacji Strategii zakłada się powstanie **raportu ewaluacyjnego**, będącego efektem procedury oceny adekwatności i skuteczności wdrażania Strategii przeprowadzonej przez niezależną od administracji regionalnej jednostkę. W zależności od etapu wdrażania Strategii zakłada się, że ewaluacja będzie mieć charakter **on-going** i **ex-post**. W projekcie SRWŚ 2030+ przyjęto, że mając na uwadze upływający horyzont czasowy Strategii, jak również dobiegającą końca wieloletnią perspektywę finansową UE na lata 2021–2027, najpóźniej w 2026 r. powinna zostać przeprowadzona ewaluacja **śródkresowa (on-going)** podsumowująca dotychczasowy przebieg wdrażania Strategii. W oparciu o wyniki tego procesu podjęta zostanie decyzja o aktualizacji bądź też rozpoczęciu prac nad nową Strategią.

Trzecim elementem systemu sprawozdawczości będzie **raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa** opisany w *ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*. Zgodnie z przepisami tej ustawy zarząd województwa zobowiązany jest przedstawiać sejmikowi raport nie rzadziej niż raz w ciągu kadencji. Raport, będący jednocześnie elementem monitorowania planu

zagospodarowania przestrzennego województwa, będzie koncentrować się na przestrzennych aspektach rozwoju województwa świętokrzyskiego

Natomiast elementem wspomagającym monitorowanie Strategii będzie **Raport o stanie województwa**. Dokument ten obejmuje podsumowanie działalności Zarządu Województwa w roku poprzednim, w szczególności realizację polityk, programów i strategii, uchwał Sejmiku Województwa i budżetu obywatelskiego. Powyższy raport, przygotowywany corocznie, będzie zawierał najbardziej aktualną charakterystykę sytuacji społeczno-gospodarczej regionu na tle kraju, innych województw, dzięki czemu możliwe będzie uchwycenie zachodzących zmian oraz odpowiednie reagowanie na zjawiska niekorzystne oraz niezgodne z założoną ścieżką rozwoju. Raport o stanie województwa będzie przedstawiany Sejmikowi Województwa Świętokrzyskiego na tej samej sesji co sprawozdanie z wykonania budżetu w roku ubiegłym. Dzięki temu radni województwa, mieszkańcy oraz partnerzy regionalni otrzymują kompleksową informację dotyczącą polityk publicznych realizowanych przez administrację regionalną, która będzie odnosić się zarówno do ich wymiaru rzeczowego (raport), jak i finansowego (sprawozdanie).

Zaproponowany w projekcie SRWŚ 2030+ system sprawozdawczości należy uznać za trafny. Za taką opinią przemawia fakt, że zaproponowane dokumenty powstające w ramach nie tylko systemu monitorowania i ewaluacji Strategii, ale także w ramach realizacji planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz w ramach realizacji zapisów *ustawy o samorządzie województwa*, pozwolą z jednej strony na holistyczne spojrzenie na efekty działań realizowanych w ramach Strategii, a z drugiej strony dadzą możliwość zidentyfikowania specyficznych czynników, które mogą mieć istotny wpływ na powodzenie procesu implementacji Strategii. Ponadto przygotowywanie i publikowanie raportów, które w sposób wielowątkowy przedstawiają stan i perspektywy rozwoju województwa, przyczyni się do poprawy komunikacji władz województwa z różnymi interesariuszami, poprzez udostępnienie interesariuszom kompleksowej informacji na temat polityk publicznych realizowanych przez administrację regionalną.

W projekcie SRWŚ 2030+ przyjęto, że podmiotem odpowiedzialnym za prowadzenie procesu monitoringu i ewaluacji SRWŚ 2030+ będzie Zarząd Województwa Świętokrzyskiego, który będzie realizował zadania przewidziane w ramach tego systemu poprzez **Zespół zadaniowy ds. realizacji SRWŚ 2030+**. Do zadań Zespołu będą należały w szczególności:

- bieżący monitoring postępów wdrażania SRWŚ 2030+;
- proponowanie Zarządowi Województwa Świętokrzyskiego mechanizmów oraz instrumentów usprawniających wdrażanie Strategii;
- formułowanie propozycji dotyczących zmian w Strategii;
- opracowanie wstępnego projektu *Raportu monitoringowego z realizacji SRWŚ 2030+* przed jego przyjęciem przez Zarząd województwa;
- opiniowanie projektu raportów ewaluacyjnych dotyczących skuteczności osiągnięcia celów Strategii rozwoju województwa.

Ponadto realizując postulat inkluzywności systemu monitorowania i ewaluacji SRWŚ 2030+, istotną rolę w tym systemie przewidziano dla **Rady ds. Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego**. Gremium

to bowiem uczestniczyć w bieżącej ocenie realizacji celów i kierunków polityki regionalnej województwa opisanych w SRWŚ 2030+.

Analizując powyższe ramy instytucjonalne przypisujące odpowiedzialność za prowadzenie procesu monitoringu i ewaluacji SRWŚ 2030+, należy uznać, że zostały one zdefiniowane trafnie. Za taką oceną przemawia fakt, że wyraźnie wskazano podmiot odpowiedzialny za prowadzenie procesu monitoringu i ewaluacji SRWŚ 2030+ oraz jasno określono zakres realizowanych przez ten podmiot zadań. Ponadto uwzględniono w procesie monitoringu i ewaluacji Strategii rolę ciała doradczego i opiniotwórczego, w którego składzie znajdują się przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego i powiatowego z terenu województwa świętokrzyskiego, administracji rządowej, jednostek sektora edukacji i szkolnictwa wyższego oraz partnerów społeczno-gospodarczych.

Na system realizacji SRWŚ 2030+ ujęty został w rozdziale 7. *System realizacji i monitorowania SRWŚ 2030+*, składają się także narzędzia i ramy finansowe realizacji Strategii ujęte w podrozdziale 7.2. *Narzędzia i ramy finansowe realizacji SRWŚ 2030+*. Zagadnienia poruszane w tym podrozdziale będą stanowić materiał analityczny służący udzieleniu odpowiedzi 4 pytanie badawcze w Module III.

2. Czy system realizacji określony w projekcie SRWŚ 2030+ daje gwarancję skuteczności z punktu widzenia osiągnięcia wyznaczonych celów strategicznych i operacyjnych?

W tej części oceny systemu realizacji SRWŚ 2030+ skupiono się na poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie: czy system realizacji daje gwarancję skuteczności z punktu widzenia osiągnięcia wyznaczonych celów strategicznych i operacyjnych?

W opinii zespołu badawczego system realizacji SRWŚ 2030+ nie budzi większych zastrzeżeń. Starając się udzielić odpowiedzi na pytanie badawcze napotkano na trudność związaną ze sformułowaniem „gwarancja skuteczności”. Oceniając bowiem w 2020 roku system realizacji Strategii trudnym jest stwierdzenie czy daje on gwarancję skuteczności osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych wyznaczonych w perspektywie roku 2030. Niemniej jednak podjęto taką próbę i stwierdzono, że:

- Pozytywnie na skuteczność systemu realizacji Strategii wpływa fakt, że kadra kierownicza Urzędu Marszałkowskiego oraz pracownicy Urzędu posiadają doświadczenie w realizacji wielu dokumentów o charakterze strategicznym. Ponadto z wywiadów przeprowadzonych wśród osób biorących udział w opracowywaniu Strategii wynika, że kierownictwo Urzędu Marszałkowskiego jest świadome strategicznego wymiaru przyjętych celów, rozumie wagę założeń przyjętych w dokumencie Strategii dla rozwoju województwa oraz ma świadomość konieczności podjęcia współdziałania i współpracy z różnymi interesariuszami na rzecz urzeczywistnienia zapisów Strategii. Ponadto skuteczność systemu realizacji Strategii zwiększa uwzględnienie w tym systemie potencjału instytucjonalnego Urzędu Marszałkowskiego oraz samorządu wojewódzkiego. Co więcej system realizacji SRWŚ 2030+ czerpie inspiracje i wykorzystuje instrumenty zakorzenione w dokumentach unijnych i krajowych. To dotyczy przede wszystkim aspektów finansowania, ale także całego podejścia do polityki rozwoju zapisanego w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego. Ponadto, zgodnie z opinią wyrażoną przez osoby biorące udział w procesie opracowywani Strategii, zaproponowany system realizacji opiera się także na dobrych praktykach wykorzystywane w Polsce w tym obszarze.

Niezmiernie ważne jest także to, że system realizacji otwiera się na partnerów społecznych i gospodarczych. Jest to niezwykle istotne, ponieważ takie partnerskie podejście daje szansę na przełamanie słabości polskiego systemu zarządzania rozwojem, polegającego przede wszystkim na koncentrowaniu się na tym, co jest ważne lokalnie, dla małych społeczności, bez uwzględniania szerszego spojrzenia i postrzegania rozwoju nie tylko województwa, ale także szerzej – kraju, jako systemu naczyń połączonych, w którym swoją rolę do odegrania mają różni interesariusze, a nie tylko jednostki administracji publicznej, którzy niestety często są pomijani w tym procesie.

- Negatywnie na skuteczność systemu realizacji Strategii w perspektywie roku 2030 wpływać będą zmiany na krajowej i regionalnej scenie politycznej (ryzyko braku kontynuacji realizacji przyjętych zamierzeń strategicznych) oraz tarcia pomiędzy rządem RP a Komisją Europejską (ryzyko utraty stabilności finansowej oraz źródeł finansowania realizowanych przedsięwzięć). Ponadto negatywny wpływ na skuteczność realizacji przyjętych zamierzeń strategicznych będą miały takie nieprzewidywalne wydarzenia o charakterze kryzysogennym jak wybuch pandemii COVID-19, która wygenerowała recesję gospodarczą w skali świata. Ponadto istotnym zagrożeniem dla realizacji celów Strategii są deficyty w obszarze zarządzania strategicznego rozpatrywane w ujęciu terytorialnym. Wiąże się to z położeniem szczególnego nacisku na kwestię wzmocnienia kompetencji zarządzających jednostkami samorządu terytorialnego, przede wszystkim na obszarach wymagających szczególnego wsparcia (mamy tu na myśli głównie miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz obszary zagrożone trwałą marginalizacją). Wydaje się, że to właśnie Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego powinien być partnerem kompetencyjnym dla partnerów lokalnych. Kolejnym zagrożeniem dla skuteczności realizacji Strategii może być brak konsensusu co do wybranej ścieżki rozwoju i brak wsparcia samorządów lokalnych. Może się bowiem okazać, że samorządy lokalne nie wesprą Strategii wojewódzkiej i skupią się na polityce lokalnej, koncentrując się na realizacji własnych lokalnych celów.
- Ponadto przyjęć należy, że system realizacji określony w projekcie SRWŚ 2030+ będzie dawał tym większą gwarancję skuteczności z punktu widzenia osiągnięcia wyznaczonych celów strategicznych i operacyjnych, im skuteczniejsze będą władze samorządu województwa w realizowaniu zapisów misji rozwoju województwa. To bowiem od tworzenia przestrzeni współdziałania, pozwalającej na wykorzystanie potencjału mieszkańców i przedsiębiorców regionu dla budowania wspólnoty o wysokim kapitale społecznym i rosnącej zdolności konkurencyjnej; od uzyskania konsensusu w regionie wokół najważniejszych celów strategicznych i przedsięwzięć, służących modernizacji i transformacji ścieżki rozwoju województwa i wreszcie od umiejętności pozyskiwania kapitału stymulującego rozwój regionu, obejmującego środki publiczne i prywatne; zależy powodzenia realizacji Strategii.

3. Czy przyjęty zestaw wskaźników monitorowania jest poprawnie zdefiniowany i czy ich realizacja umożliwi cykliczne obserwowanie postępu w kontekście osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych? Jeśli nie umożliwi, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.

Chcąc odpowiedzieć na powyższe pytanie badawcze dokonano analizy wskaźników monitorowania celów strategicznych ujętych w projekcie SRWŚ 2030+ w punkcie 7.3. *System monitorowania i ewaluacji* (str. 82-84).

Poszukując odpowiedzi na powyższe pytanie, analizie należałoby poddać poprawność definiowania poszczególnych wskaźników. Biorąc pod uwagę fakt, że w projekcie SRWŚ 2030+ użyto w przeważającej większości wskaźników wykorzystywanych w statystyce publicznej, gdzie poszczególne wskaźniki posiadają odpowiednie definicje, należy stwierdzić, że nie ma konieczności przytaczania tych definicji w treści przedmiotowego dokumentu.

Przystępując zatem do analizy wskaźników monitoringu, skupiono się na ocenie czy ich realizacja umożliwi cykliczne obserwowanie postępu w kontekście osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych.

Poniższa tabela prezentuje ocenę wskaźników monitoringu celów operacyjnych pod kątem możliwości cyklicznego obserwowania postępu w kontekście osiągania celów strategicznych i operacyjnych.

Przeprowadzona ocena pozwala stwierdzić, że zdecydowana większość **wskaźników monitoringu celów operacyjnych umożliwia prowadzenie cyklicznej obserwacji postępu w kontekście osiągania celów strategicznych i operacyjnych**. W przypadku wykazania częściowej możliwości prowadzenia powyższej obserwacji, zarekomendowano stosowne uzupełnienia. Największe wątpliwości zespołu badawczego budzi brak wskaźników monitoringu przy celach operacyjnych przypisanych do celu strategicznego nr 4. Zdaniem zespołu badawczego pozostawienie celów operacyjnych przypisanych do tego celu strategicznego bez odpowiednio dobranych wskaźników, utrudni możliwość cyklicznego obserwowania postępu w kontekście osiągania celu strategicznego nr 4, jak i przyporządkowanych do niego celów operacyjnych. Tym samym utrudniona zostanie możliwość obserwacji postępów w realizacji misji województwa świętokrzyskiego. **Rekomenduje się zatem uzupełnienie celów operacyjnych przypisanych do celu strategicznego nr 4 o odpowiednie wskaźniki monitoringu.**

Tabela 11. Ocena wskaźników monitoringu celów operacyjnych pod kątem możliwości cyklicznego obserwowania postępu w kontekście osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Wskaźnik	Miara	Czy wskaźnik umożliwia cykliczne obserwowanie postępu w kontekście osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych
r CEL 1. INTELIĞENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZI	Cel operacyjny 1.1. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki	1. Wartość środków finansowych w dyspozycji Funduszu Rozwoju Przedsiębiorczości (na koniec roku kalendarzowego) [wzrost]	mln zł	Częściowo. Sama wartość środków finansowych w dyspozycji Funduszu Rozwoju Przedsiębiorczości jest niewystarczająca w kontekście pomiaru konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki. Wskaźnikiem lepiej powiązany z celem operacyjnym 1.1. byłby wskaźnik pokazujący jaki odsetek środków finansowych będących w dyspozycji Funduszu Rozwoju Przedsiębiorczości trafia do innowacyjnych przedsiębiorstw
		2. Podmioty z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców [wzrost]	szt./10 tys.	Częściowo. Informacja jedynie o liczbie podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego jest niewystarczająca w kontekście pomiaru konkurencyjności i innowacyjności świętokrzyskiej gospodarki. Wskaźnikiem lepiej powiązany z celem operacyjnym 1.1. byłby wskaźnik pokazujący jaki odsetek podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego przynależy do RIS województwa świętokrzyskiego
		3. Patenty udzielone przez Urząd Patentowy RP na 1 mln ludności [wzrost]	szt./1 mln	Tak
	Podsumowanie: Należy stwierdzić, że przyjęte wskaźniki jedynie częściowo dają możliwość cyklicznego obserwowania postępu w kontekście osiągnięcia celu strategicznego 1 i celu operacyjnego 1.1. Rekomenduje się zatem uzupełnienie/wymienienie listy wskaźników na następujące wskaźniki:			
	Cel operacyjny 1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki regionu	1. Uczniowie w I klasach szkół branżowych I stopnia [wzrost]	Osoba	Tak
	2. Odsetek absolwentów studiujących na kierunkach	%	Tak	

¹² Dane na temat miejsca województwa świętokrzyskiego w Regionalnej Tablicy Wyników Innowacji można uzyskać w tym miejscu: Regional Innovation Scoreboard – RIS <https://ec.europa.eu/growth/sites/growth/files/ris2019.pdf> (dostęp: 01.09.2020 r.)

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Wskaźnik	Miara	Czy wskaźnik umożliwia cykliczne obserwowanie postępu w kontekście osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych
		technicznych i przyrodniczych [wzrost]		
		3. Osoby dorosłe w wieku 25–64 lata uczestniczące w kształceniu lub szkoleniu (w okresie czterech tygodni przed badaniem) [wzrost]	%	Tak
		Podsumowanie: Należy stwierdzić, że przyjęte wskaźniki dają możliwość cyklicznego obserwowania postępu w kontekście osiągnięcia celu strategicznego 1 i celu operacyjnego 1.2.		
	Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu	1. Noclegi na 10 tys. mieszkańców udzielone: • turystom krajowym [wzrost] • turystom zagranicznym [wzrost]	szt.	Tak
		2. Udział zwiedzających targi organizowane w Kielcach w ogólnej liczbie zwiedzających targi w Polsce [wzrost]	%	Częściowo. Informacja jedynie o liczbie zwiedzających jest niewystarczająca w kontekście pomiaru wsparcia procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu. Wskaźnikiem lepiej powiązany z celem operacyjnym 1.3. byłby wskaźnik pokazujący jaki odsetek wystawców należał do branż przynależnych do RIS województwa świętokrzyskiego
		3. Nakłady wewnętrzne na działalność B+R w sektorze przedsiębiorstw [wzrost]	mIn zł	Tak
Podsumowanie: Należy stwierdzić, że przyjęte wskaźniki dają możliwość cyklicznego obserwowania postępu w kontekście osiągnięcia celu strategicznego 1 i celu operacyjnego 1.3. Jednocześnie rekomenduje się uzupełnienie listy wskaźników o następujący wskaźnik: • przedsiębiorstwa ogółem (przedsiębiorstwa sektora niefinansowego) posiadające szerokopasmowy dostęp do Internetu (wartość wskaźnika dla województwa świętokrzyskiego w 2019 r – 93,3% wg danych GUS) – oczekiwany trend – wzrost				
CEL 2. PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION	Cel operacyjny 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego	1. Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej [wzrost]	%	Tak
		2. Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów [wzrost]	%	Tak

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Wskaźnik	Miara	Czy wskaźnik umożliwia cykliczne obserwowanie postępu w kontekście osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych	
		3. Liczba dni z przekroczonym 24-godzinnym poziomem dopuszczalnym stężenia pyłu PM10: • Kielce (strefa M. Kielce) [spadek] • Busko-Zdrój (strefa świętokrzyska) [spadek] • Starachowice (strefa świętokrzyska) [spadek]	Liczba dni	Tak	
		4. Liczba przewiezionych pasażerów pociągami regionalnymi [wzrost]	tys. osób	Tak	
		5. Długość ścieżek rowerowych (dróg dla rowerów) [wzrost]	km	Tak	
		Podsumowanie			
	Należy stwierdzić, że przyjęte wskaźniki dają możliwość cyklicznego obserwowania postępu w kontekście osiągnięcia celu strategicznego 2 i celu operacyjnego 2.1.				
	Cel operacyjny 2.2. Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych	1. Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych w miastach na 1 mieszkańca (m ³ /rok) [wzrost]	m ³	Tak	Jednocześnie zespół badawczy ma uwagę do trendu przypisanego do wskaźnik. Wydaje się, że oczekiwany trend jest błędny. Chcąc chronić i racjonalnie gospodarować zasobami wody należy dążyć do obniżenia zużycia wody w gospodarstwach domowych, a nie do jego zwiększania
		2. Obiekty małej retencji wodnej w regionie [wzrost]	szt.	Tak	
		3. Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji [spadek]	ha	Tak	
		Podsumowanie			
	Należy stwierdzić, że przyjęte wskaźniki (przy uwzględnieniu uwagi dotyczącej zmiany oczekiwanego trendu przy wskaźniku nr 1) dają możliwość cyklicznego obserwowania postępu w kontekście osiągnięcia celu strategicznego 2 i celu operacyjnego 2.2.				

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Wskaźnik	Miara	Czy wskaźnik umożliwi cykliczne obserwowanie postępu w kontekście osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych
	Cel operacyjny 2.3. Energetyka odnawialna i efektywność energetyczna	1. Gęstość sieci ciepłej przesyłowej i rozdzielczej [wzrost]	km/100km ²	Tak
		2. Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem [wzrost]	%	Tak
		3. Zużycie energii elektrycznej na 1 mln zł PKB [spadek]	GWh	Tak
		Podsumowanie Należy stwierdzić, że przyjęte wskaźniki dają możliwość cyklicznego obserwowania postępu w kontekście osiągnięcia celu strategicznego 2 i celu operacyjnego 2.3.		
CEL 3. WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ	Cel operacyjny 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie	1. Frekwencja wyborcza w wyborach do sejmików województw [wzrost]	%	Tak
		2. Saldo migracji na pobyt stały [wzrost]	osoby	Tak
		3. Zdawalność egzaminów maturalnych [wzrost]	%	Tak
		4. Członkostwo w organizacjach non-profit [wzrost]	tys. osób	Tak
		Podsumowanie Należy stwierdzić, że przyjęte wskaźniki dają możliwość cyklicznego obserwowania postępu w kontekście osiągnięcia celu strategicznego 3 i celu operacyjnego 3.1. Jednocześnie widoczny jest brak wskaźników, które nawiązywałyby do budowania kapitału społecznego w oparciu o ofertę spędzania czasu wolnego, która przyczyni się do kreowania wspólnotowości mieszkańców województwa. Biorąc powyższe pod uwagę rekomenduje się uzupełnienie listy wskaźników o następujące wskaźniki:		
liczba uczestników imprez masowych (wartość wskaźnika dla województwa świętokrzyskiego w 2019 r – 677 772 wg danych GUS) – oczekiwany trend – wzrost				

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Wskaźnik	Miara	Czy wskaźnik umożliwi cykliczne obserwowanie postępu w kontekście osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych
		działalność centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic: organizowane imprezy i uczestnicy imprez (wartość wskaźników dla województwa świętokrzyskiego w 2019 r – liczba imprez: 6172, liczba uczestników: 1 247 279 wg danych GUS) – oczekiwany trend – wzrost Ponadto zespół badawczy ma uwagę do wskaźnik nr 2. Dla roku bazowego (2018) saldo migracji na pobyt stały dla województwa świętokrzyskiego osiągnęło wartość ujemną i wyniosło - 2628. Przyjęcie docelowego trendu określonego jako wzrost może mylnie sugerować, że województwo zmierza w kierunku wzrostu ujemnego wskaźnika (tzn. pogłębienia negatywnej sytuacji migracyjnej). Sugeruje się przyjęcie wskaźnika, mówiącego o tym, że średniorocznie, w latach 2021-2030 wartość wskaźnika będzie dodatnia (wówczas będziemy mieli do czynienia z odwróceniem negatywnego trendu i napływem ludności do województwa) lub wartość wskaźnika średniorocznie, w latach 2021-2030 będzie korzystniejsza niż w latach 2011-2020 (wówczas będzie można mówić co najmniej o wyhamowaniu negatywnego trendu migracyjnego obserwowanego w latach 2011-2020)		
	Cel operacyjny 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym	1. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach [wzrost]	%	Tak
		2. Liczba funkcjonujących w regionie Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej [wzrost]	szt.	Tak
		3. Przychodnie na 10 tys. osób [wzrost]	szt.	Tak
		4. Lekarze (personel pracujący ogółem) na 10 tys. osób [wzrost]	osoba	Tak
		Podsumowanie Należy stwierdzić, że przyjęte wskaźniki dają możliwość cyklicznego obserwowania postępu w kontekście osiągnięcia celu strategicznego 3 i celu operacyjnego 3.2. Jednocześnie rekomenduje się uzupełnienie listy wskaźników o następujący wskaźnik: placówki stacjonarnej pomocy społecznej (wartość wskaźnika dla województwa świętokrzyskiego w 2019 r – 70 obiektów wg danych GUS) – oczekiwany trend – wzrost		
	Cel operacyjny 3.3. Wzmocnienie spójności	1. Odsetek dróg wojewódzkich w stanie dobrym [wzrost]	%	Tak
		2. Wskaźnik penetracji budynkowej Internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 mb/s [wzrost]	%	Tak

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Wskaźnik	Miara	Czy wskaźnik umożliwi cykliczne obserwowanie postępu w kontekście osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych
		3. Liczba gminnych programów rewitalizacji (w tym opracowanych na podstawie obecnie obowiązujących zaktualizowanych lokalnych programów rewitalizacji) [utrzymanie]	szt.	Tak
		4. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem	%	Tak
		Podsumowanie		
		Należy stwierdzić, że przyjęte wskaźniki dają możliwość cyklicznego obserwowania postępu w kontekście osiągnięcia celu strategicznego 3 i celu operacyjnego 3.3.		
CEL 4. – (HORYZONTALNY) SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM	Cel operacyjny 4.1. Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem	Brak wskaźników	-	Nie można dokonać oceny ze względu na brak wskaźników monitoringu przypisanych do celu operacyjnego 4.1.
	Cel operacyjny 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego	Brak wskaźników	-	Nie można dokonać oceny ze względu na brak wskaźników monitoringu przypisanych do celu operacyjnego 4.2.
	Cel operacyjny 4.3. Wzmacnianie partnerstwa i współpracy na rzecz rozwoju województwa	Brak wskaźników	-	Nie można dokonać oceny ze względu na brak wskaźników monitoringu przypisanych do celu operacyjnego 4.3.
	Podsumowanie			
W projekcie SRWŚ 2030+ przy przypisywaniu wskaźników do celów operacyjnych pominięto cele operacyjne przyporządkowane do celu strategicznego nr 4, argumentując to tym, że ma on wybitnie jakościowy charakter. Przyjmując argumentację o jakościowym charakterze tego celu, zespół badawczy wskazuje, że pozostawienie celów operacyjnych przypisanych do tego celu strategicznego bez odpowiednio dobranych wskaźników, utrudni możliwość cyklicznego obserwowania postępu w kontekście osiągnięcia celu strategicznego nr 4, jak i przyporządkowanych do niego celów operacyjnych. Aby wypełnić wykazaną lukę zespół badawczy rekomenduje do wykorzystania następujące wskaźniki: • Do celu operacyjnego 4.1.: • udział wydatków poniesionych na szkolenia pracowników administracji publicznej w budżecie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego (dane własne UMWŚ) oczekiwany trend: wzrost • cyfrowe (bazodanowe) plany zagospodarowania (udział powierzchni obowiązujących planów miejscowych w postaci elektronicznej w powierzchni planów ogółem) (dane własne UMWŚ) - oczekiwany trend – wzrost				

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Wskaźnik	Miara	Czy wskaźnik umożliwia cykliczne obserwowanie postępu w kontekście osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych
	• udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem (dane GUS) – oczekiwany trend – wzrost • Do celu operacyjnego 4.2.: • miejsce województwa świętokrzyskiego w rankingu konkurencyjności regionów (w 2019 r. województwo świętokrzyskie zajęło 211 miejsce na 268 regionów¹³) – oczekiwany trend – wzrost • średni czas pobytu turysty w województwie małopolskim (dane GUS) - oczekiwany trend – wzrost) • Do celu operacyjnego 4.3.: • odsetek mieszkańców wykorzystujących Internet w kontaktach z administracją publiczną (dane GUS, oczekiwany trend – wzrost) • przyrost wartości budżetów obywatelskich w województwie na przestrzeni ostatnich trzech lat (dane własne UMWS, oczekiwany trend – wzrost) • odsetek samorządów lokalnych w województwie realizujących co najmniej jedno ponadroczne zadanie publiczne jako partnerstwo publiczno-społeczne (zlecenie na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) [dane własne UMWS, oczekiwany trend – wzrost]			

Źródło: opracowanie własne

¹³ Więcej informacji na temat indeksu konkurencyjności regionów i miejsca w rankingu województwa świętokrzyskiego, można uzyskać w tym miejscu: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/rci2019_scorecards.pdf (dostęp: 02.09.2020 r.)

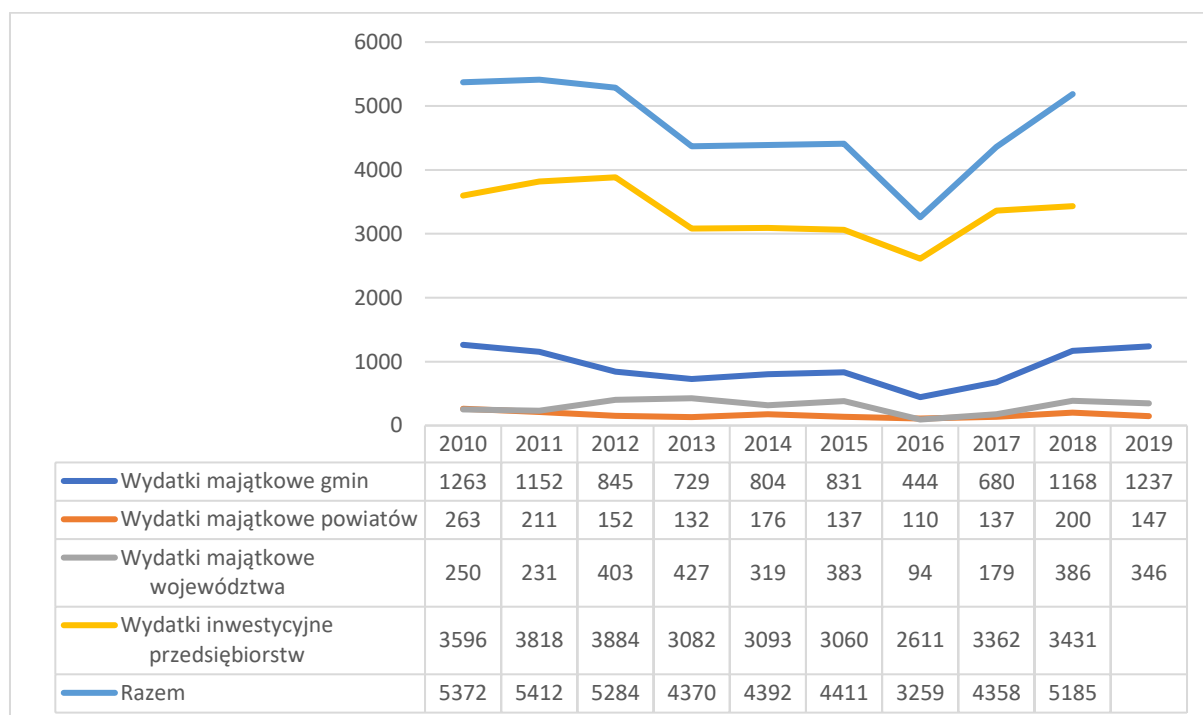
4. Czy realne jest osiągnięcie zakładanych celów zawartych w projekcie SRWŚ 2030+ przy oszacowanych w dokumencie ramach finansowych? Jeśli nie jest, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.

Oceny zaproponowanych w dokumencie ram finansowych dokonano na podstawie analizy danych ujętych w statystyce GUS odnoszących się do dochodów i wydatków JST oraz nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw. Przeanalizowano dane statystyczne za okres od 2010 do 2019 i na tej podstawie określono trendy zmian w potencjale finansowania polityk rozwoju w sferze publicznej oraz w sferze prywatnej. Na podstawie trendów sporządzono prognozę finansowania polityki rozwoju województwa. Wyniki sporządzonej prognozy porównano z propozycjami odnoszącymi się do ram finansowych przedstawionymi w projekcie Strategii.

Spojrzenie na wydatki inwestycyjne samorządów lokalnych oraz przedsiębiorstw w istotny sposób określa poziom finansowania wydatków rozwojowych w skali regionu. W wydatkach inwestycyjnych zawierają się m. in. środki zewnętrzne, w tym dotacje rozwojowe z Unii Europejskiej.

W okresie ostatniej dekady w województwie świętokrzyskim nie odnotowano stałego wzrostu wydatków rozwojowych zarówno w sferze publicznej (w ujęciu regionalnym) jak też przedsiębiorstw z województwa świętokrzyskiego. Wydatki rozwojowe charakteryzowały się zmiennością, po 2010 roku systematycznie spadały, osiągając minimum w 2016 roku. Od tego momentu zauważalny był wzrost, szczególnie w odniesieniu do wydatków majątkowych gmin oraz inwestycji przedsiębiorstw. Łącznie w skali regionu, aż 71% wydatków rozwojowych stanowiły inwestycje przedsiębiorstw.

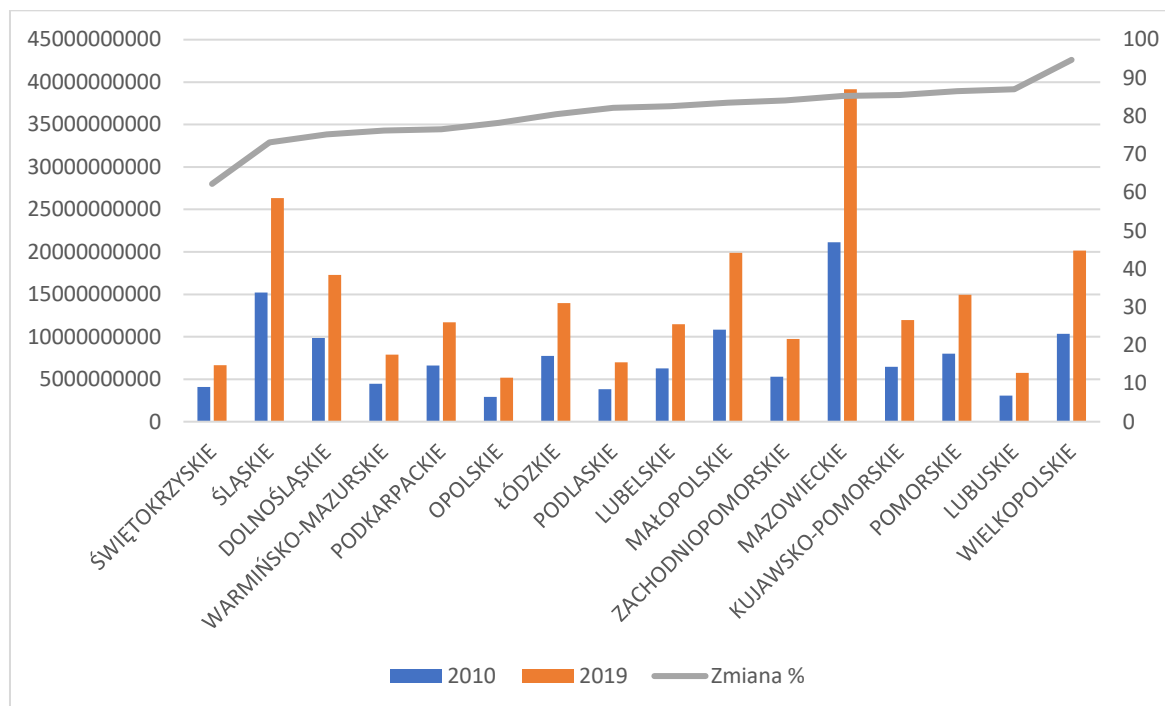
Wykres 1. Wydatki majątkowe gmin, powiatów, województwa oraz wydatki inwestycyjne przedsiębiorstw z województwa świętokrzyskiego w okresie od 2010 do 2019 roku

Źródło: GUS/BDL

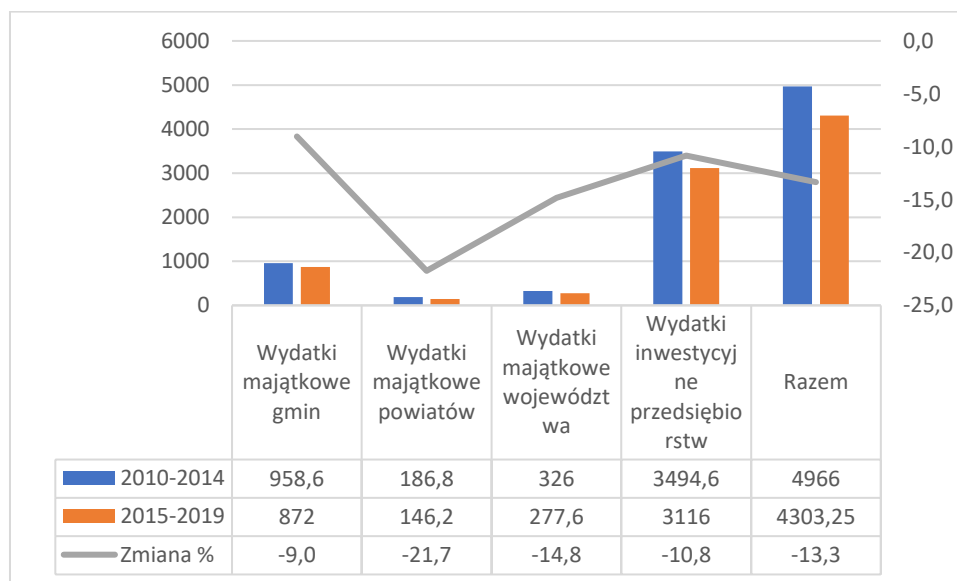
Wzrost dochodów gmin w województwie świętokrzyskim pomiędzy 2010 a 2019 rokiem wynosił 62,2% i była to najniższa skala wzrostu dochodów w skali kraju. Jednocześnie w tym samym okresie nie zauważono istotnego wzrostu wydatków majątkowych samorządów. Co więcej w przedziale okresu 2015-2019 odnotowano spadek wydatków majątkowych gmin oraz przedsiębiorstw w porównaniu z okresem pomiędzy 2010 a 2014 rokiem.

Wykres 2. Dochody gmin ogółem w województwach w Polsce

Źródło: GUS/BDL

Wykres 3. Zmiana wydatków majątkowych gmin, powiatów, województwa oraz wydatków inwestycyjnych przedsiębiorstw z województwa świętokrzyskiego w okresie od 2010 do 2019 roku

Źródło: GUS/BDL

Powyższe spojrzenie na wydatki rozwojowe skłania do konkluzji, iż wydatki majątkowe samorządu terytorialnego w dużym stopniu uzależnione są od dostępności zewnętrznych funduszy. Wzrost dochodów gmin nie przełożył się w istotnym zakresie na wzrost wydatków inwestycyjnych. Rosły więc przede wszystkim wydatki bieżące. Rozwój regionu w dużym stopniu uzależniony był od inwestycji przedsiębiorstw.

Jak czytamy w projekcie Strategii na podstawie danych BDL za lata 2012–2018 przyjmuje się za wiarygodną informację, że do 2030 r. przedsiębiorstwa z województwa świętokrzyskiego wydadzą środki finansowe na cele ujęte w Strategii o orientacyjnej wartości 5,2 mld zł, pośrednio przyczyniając się do realizacji przede wszystkim celów 1 i 2 SRWŚ. Planowane przez gminy i powiaty województwa świętokrzyskiego nakłady inwestycyjne w latach 2020–2030 wyniosą ok. 10,35 mld zł.

W opinii oceniających prognozy odnoszące się do poziomu finansowania inwestycji rozwojowych przez jednostki samorządu terytorialnego są realne, lub być może niedoszacowane. Wg danych GUS w dekadzie pomiędzy 2010 a 2019 rokiem łączne wydatki inwestycyjne poziomu regionalnego wynosiły 12,1 mln zł. Co prawda w dużym stopniu ta kwota uzależniona była od wielkości środków unijnych, których w kolejnej dekadzie będzie na pewno mniej. Jednocześnie warto zauważyć, iż dochody własne samorządu terytorialnego w dużym zakresie kształtują dochody z PIT. Na pewno wzrost dochodów z PIT osłabiać będą procesy demograficzne. Przechodzenie na emeryturę i ubytek ludności w wieku produkcyjnym przyczyni się do spadku liczby podatników w zakresie umów o pracę, wzrośnie liczba podatników związanych z emeryturami i rentami. W tym miejscu warto jednak zaznaczyć, iż w skali regionu następował wzrost wynagrodzeń, a w skali kraju wzrost średniego wynagrodzenia krajowego, co wpływało na wysokość emerytur. Reasumując, prognozy finansowania wydatków rozwojowych w skali regionu przez regionalny sektor publiczny wydają się być realne.

Wydaje się natomiast, że mocno niedoszacowany jest udział sektora prywatnego w finansowaniu rozwoju regionu. Dane GUS podają, że w przedziale czasu od 2010 do 2018 roku wydatki inwestycyjne przedsiębiorstw w województwie świętokrzyskim wynosiły 29,9 mld zł. Rozbieżność może jednak wynikać z trudności zdefiniowania jak część wydatków inwestycyjnych wspierać będzie rozwój regionu w odniesieniu do celów strategicznych.

Mając na uwadze powyższe spojrzenie na poziom wydatków rozwojowych w skali regionu można ocenić, iż **realne jest osiągnięcie zakładanych celów zawartych w projekcie SRWŚ 2030+** przy oszacowanych w dokumencie ramach finansowych. W opinii oceniających ramy finansowania rozwoju regionu z poziomu publicznego są realne, być może niedoszacowane. Dyskusyjna jest natomiast kwestia spojrzenia na finansowanie regionu z poziomu prywatnego. Łączne wydatki inwestycyjne przedsiębiorstw były wyraźnie wyższe w okresie od 2010 do 2018 od prognozy dla kolejnej dekady. Jednocześnie trudność w ocenie polega na tym, w jaki sposób oceniać wkład przedsiębiorstw w rozwój regionu. Czy należy ujmować wszystkie wydatki inwestycyjne, czy tylko wybrane, które można bezpośrednio przypisać do celów rozwojowych ujętych w Strategii.

Podsumowując, należy stwierdzić, że ramy finansowe projektu SRWŚ 2030+ określone zostały na bazie dostępnej na dzień tworzenia dokumentu wiedzy i prognoz dot. finansowania działań rozwojowych i w opinii oceniających zostały sporządzone w sposób prawidłowy. Oznacza to, że realne jest osiągnięcie zakładanych celów projektu SRWŚ 2030+ pod warunkiem utrzymania zakładanego poziomu finansowania działań rozwojowych i ich skutecznego wykorzystania.

4. Wnioski i rekomendacje

Poniżej w formie syntetycznej przedstawiono najważniejsze wnioski płynące z badania ex-ante projektu SRWŚ 2030+ oraz przypisano do nich rekomendacje, które w opinii oceniających wniosą wkład w podniesienie jakości projektu SRWŚ 2030+.

Tabela 12. Wnioski i rekomendacje płynące z oceny ex-ante projektu SRWŚ 2030+

Lp.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja (strona w raporcie)	Uzasadnienie dla proponowanej rekomendacji
1	Zdefiniowanie w projekcie Strategii wyzwania wykazują się spójnością z analizą SWOT. Zauważono przy tym, że przy wyzwaniu rozwojowym odnoszącym się do Ekologii nie wymieniono działań/ wyzwań, które odnoszą się do problemu deficytu zasobów wodnych w województwie świętokrzyskim. Rekomenduje się uzupełnienie tego wyzwania (str. 18) Ponadto w odniesieniu do wyzwania nr 4. <i>Racjonalne, a przy tym prorozwojowe, gospodarowanie słabo zurbanizowaną przestrzenią wojewódzką poprzez terytorializację polityki rozwoju</i> – należy zwrócić uwagę, że rozwinięcie tego wyzwania odnosi się do wszystkich OSI w województwie. W związku z tym pojawia się niespójność w zdefiniowaniu wyzwania. Otóż wyzwanie wskazuje, że racjonalne i prorozwojowe gospodarowanie przestrzenią województwa odnosić się powinno do obszarów słabo zurbanizowanych. Stoi to w sprzeczności z niższej wymienionymi OSI, takimi jak miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, Kielecki Obszar Funkcjonalny, obszar funkcjonalny miast północnych: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna i Końskie, które co do zasady są terenami mocno zurbanizowanymi. Rekomenduje się przeformułowanie treści zapisu wyzwania.	Rekomenduje się uzupełnienie wyzwania rozwojowego odnoszącego się do Ekologii o działania/ wyzwania, które odnoszą się do problemu deficytu zasobów wodnych w województwie świętokrzyskim (str. 18). Rekomenduje się przeformułowanie treści zapisu wyzwania nr 4 tak, aby było ono spójne i odnosiło się do obszarów słabo zurbanizowanych (str. 18).	Uzupełnienia mają na celu podniesienie spójności zapisów dotyczących wyzwań rozwojowych województwa świętokrzyskiego
2	Analiza SWOT zaprezentowana w projekcie SRWŚ 2030+ charakteryzuje się dużą trafnością i poprawnością, jednak część zapisów wymaga korekty, wyjaśnienia lub uzupełnienia. (str. 35-37 oraz zaznaczone treści w tabeli 2)	W odniesieniu do czynników SWOT, które oceniający uznali za częściowo trafne, mało trafne lub nietrafne sugeruje się weryfikację i przeformułowanie treści zapisów. W odniesieniu do zapisów, których dotyczyła trudność zweryfikowania w oparciu o materiał Diagnostyczny proponuje się wskazanie źródła informacji.	Część zapisów analizy SWOT, co do których oceniający mają rozbieżną od Autorów Strategii ocenę charakteru danych zjawisk, wymaga weryfikacji, w szczególności w odniesieniu do ich strategicznego znaczenia dla rozwoju regionu. Weryfikacja zapisów ma analizy SWOT ma na celu podniesienie spójności tej części dokumentu z materiałem diagnostycznym

Lp.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja (strona w raporcie)	Uzasadnienie dla proponowanej rekomendacji
		Dobrym rozwiązaniem może być uzupełnienie o schemat prezentujący dochodzenie do ustaleń w postaci SWOT, pokazujący ścieżkę logiczną definiowania wniosków końcowych. W tym schemacie warto wskazać, że istotną część wiedzy pozyskano w trakcie spotkań/ konsultacji/ badań jakościowych. (str. 37)	
3	Analizując tryb wyznaczania OSI w województwie świętokrzyskim należy stwierdzić, iż realizowany był on w oparciu o obiektywne, mierzalne wskaźniki rozwoju, które pozwoliły wskazać zarówno obszary problemowe, jak też takie, które charakteryzują się szczególnym potencjałem wzrostu (są lub mogą być swoistym biegunami wzrostu w skali regionu). Wątpliwości oceniających budzi fakt, że łącznie OSI obejmują aż 87 gmin, zamieszkałych przez ponad 1 121 tys. mieszkańców (90% ludności regionu). Obszary OSI obejmą 83% województwa. Oceniający zwracają również uwagę na istotne rozproszenie terytorialne OSI. Obszary zagrożone trwają marginalizacją oraz fakt, że część OSI pokrywa się, tj. wybrane gminy zostały zaliczone do różnych OSI. Oznacza to, że w przypadku tych obszarów za problem należy uznać sferę zarządzania, co przekładać się będzie na realizację efektywnych działań i projektów, które pozwolą wyprowadzić te obszary ze stanu marginalizacji. Co do zasady nowe podejście do rozwoju regionalnego ujęte w KSRR zakłada realizację partnerskich projektów, które komplementarnie rozwiązywać będą problemy tych obszarów. Ponadto w przypadku gmin, które ujęte są w kilku OSI może dojść do braku komplementarności i spójności w realizacji polityk rozwoju. (str. 67).	Rekomenduje się dokonanie ustalenie priorytetów tematycznych wsparcia OSI na dalszym etapie wdrażania Strategii (np. na etapie przygotowania RPO), kierując się zasadą strategicznej koncentracji sił i środków, tak aby uniknąć ryzyka nadmiernego rozproszenia interwencji. (str. 67)	Podejście do wyznaczania OSI, które skutkuje w przypadku województwa świętokrzyskiego tym, że obszary strategicznej interwencji zamieszkuje 90% ludności regionu i obejmują one 83% województwa jest sprzeczne z ideą strategicznej koncentracji sił i środków, rodzi się obawa nadmiernego rozproszenia interwencji. W związku z powyższym nasuwa się pytanie: czy kwestia koncentracji sił i środków, wyboru ścieżki rozwoju, etc. będzie przedmiotem dalszych uzgodnień – np. na poziomie podziału środków RPO?

Lp.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja (strona w raporcie)	Uzasadnienie dla proponowanej rekomendacji
4	Potencjały województwa świętokrzyskiego zostały trafnie zidentyfikowane. Jednocześnie zastrzeżenia zespołu badawczego budzi przede wszystkim wykazanie jako potencjału dostępu do usług opieki zdrowotnej (str. 70) Ponadto zespół badawczy sugeruje ujęcie po stronie potencjałów rozwojowych województwa świętokrzyskiego kapitału społecznego (str. 70)	Rekomenduje się usunięcie z listy potencjałów województwa dostępu do usług opieki zdrowotnej (str. 70). Rekomenduje się ujęcie kapitału społecznego po stronie potencjałów województwa (str. 70).	Wykazanie jako potencjału dostępu do usług opieki zdrowotnej jest mało trafne. O ile bowiem trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego, o tyle zapisy tejże diagnozy sugerują równocześnie, że dostępu do usług opieki zdrowotnej nie należy rozpatrywać jako czynnika decydującego o przewadze konkurencyjnej województwa. Z kolei za ujęciem po stronie potencjałów województwa kapitału społecznego przemawiają wyniki analizy SWOT
5	W projekcie SRWŚ 2030+ zapisano (str. 81), że przy przypisywaniu wskaźników do każdego celu operacyjnego przyjętego w ramach celów strategicznych 1–3; pominięto cel horyzontalny (4), argumentując to tym, że ma on wybitnie jakościowy charakter. Przyjmując argumentację o jakościowym charakterze celu strategicznego nr 4, jednocześnie wskazać należy, że pozostawienie celów operacyjnych bez przypisanych do nich wskaźników utrudni możliwość monitorowania postępów realizacji wizji i misji województwa (str. 98). Ponadto dla części celów operacyjnych zaproponowano uzupełnienie wskaźników monitorowania (str. 98)	Rekomenduje się uzupełnienie celów operacyjnych przypisanych do celu strategicznego nr 4 o odpowiednie wskaźniki monitorowania (str. 98) Rekomenduje się także uzupełnienie wskazanych celów operacyjnych o zaproponowane wskaźniki monitorowania (str. 98)	Przypisanie do celów operacyjnych będących rozwinięciem celu strategicznego nr 4 odpowiednio dobranych wskaźników umożliwi monitorowanie postępów realizacji zamierzeń przewidzianych dla tego celu strategicznego, a tym samym przyczyni się do monitorowania postępów realizacji wizji i misji rozwoju województwa. Z kolei uzupełnienie części celów operacyjnych o zaproponowane wskaźniki monitorowania, powinno przyczynić się do poprawy możliwości obserwowani postępów w realizacji przyjętej wizji rozwoju województwa.

Lp.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja (strona w raporcie)	Uzasadnienie dla proponowanej rekomendacji
6	Uwarunkowania zewnętrzne Strategii zaprezentowane w projekcie SRWŚ 2030+ charakteryzują się dużą logiką i spójnością. Jednocześnie należy stwierdzić, że: (a) czynniki wykazane na poziomie unijnym charakteryzuje brak spójności, ponieważ nie są one powiązane z żadnym zdefiniowanym uwarunkowaniem; (b) wskazane uwarunkowanie odnoszące się do powstania nowego paradygmatu rozwoju regionalnego należy uznać za trafnie zdefiniowane. Jednocześnie logika i spójność powiązań tego paradygmatu z rozwojem społeczno-gospodarczy regionu w perspektywie do 2030 roku nie jest możliwa do określenia ze względu na brak w projekcie SRWŚ 2030+ informacji niezbędnych do przeprowadzenia takiej oceny. (str. 99)	Rekomenduje się dokonanie stosownych uzupełnień w treści Strategii, tak aby uwarunkowania zewnętrzne charakteryzowały się pełną logiką i spójnością (str. 99)	Zdecydowana większość wskazanych w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowań zewnętrznych wykazuje się logiką i spójnością. Aby zachować pełną spójność i logikę należy w przypadku dwóch uwarunkowań dokonać stosownych uzupełnień.
7	Analizowany tekst projektu SRWŚ 2030+ charakteryzuje się wysokim poziomem poprawności terminologicznej, jednocześnie zastosowany język ocenić należy jako trudny w odbiorze (str. 100).	Rekomenduje się dokonanie modyfikacji językowej treści projektu SRWŚ 2030+ głównie pod kątem poprawy jego czytelności i jasności odbioru dla czytelnika niezaznajomionego ze specyfiką dokumentów o charakterze strategicznym (str. 100)	Poprawa czytelności i jasności treści zawartych w projekcie SRWŚ 2030+ ma na celu spowodowanie, aby dokument ten był „przyswajalny” nie tylko dla osób zajmujących się zarządzaniem strategicznym jednostkami samorządu terytorialnego, ale także dla przeciętnego czytelnika. Poprawa czytelności i jasności przekazu powinna przyczynić się do większego upowszechnienia treści Strategii wśród mieszkańców województwa świętokrzyskiego.
8	Na aspekt wzrostu kompetencji kadr administracji publicznej zwraca uwagę cel operacyjny 4.1. <i>Rozwój systemu zarządzania strategicznego rozwojem</i> w kierunku działań 4.1.2. Należy jednak zaznaczyć, że w ramach tego celu nie przewidziano żadnych wskaźników dających możliwość prowadzenia cyklicznej obserwacji wzrostu kompetencji kadr administracji publicznej (str. 117)	Sugeruje się uzupełnienie wskazanego kierunku działań o wskaźniki pozwalające na prowadzenie cyklicznej obserwacji wzrostu kompetencji kadr administracji publicznej (str. 117)	Realizacja zamierzeń Strategii w dużej mierze będzie zależeć od jakości kadr zatrudnionych w jednostkach administracji publicznej. Należy zatem podejmować działania mające na celu podnoszenie wiedzy, umiejętności i kompetencji tych kadr. Z kolei aby mieć możliwość prowadzenia cyklicznej obserwacji wzrostu

Lp.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja (strona w raporcie)	Uzasadnienie dla proponowanej rekomendacji
			kompetencji kadr administracji publicznej konieczne jest określenie odpowiednich wskaźników monitorowania
9	Biorąc pod uwagę elementy składowe filaru „Instytucje” i filaru „Instrumentarium”, na których opierać się ma system realizacji Strategii, stwierdzić należy, że przyjęte podejście jest trafne, a system realizacji wydaje się być kompletny w odniesieniu do wyzwań rozwojowych oraz do celów, jakie mają być realizowane. Jednocześnie warto rozważyć uzupełnienie instrumentarium instytucjonalnego o dodatkowe instrumenty (str. 120-121)	Rekomenduje się uzupełnienie instrumentarium instytucjonalnego o dodatkowe instrumenty. Mogą to być np. instrumenty wspierające współpracę sektora publicznego i prywatnego. Współpraca taka może być realizowana przykładowo w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne. Ponadto warto rozważyć uzupełnienie instrumentarium o takie rozwiązania jak: regionalne „miękkie” partnerstwa i sieci współpracy z udziałem przedstawicieli/jednostek Województwa Świętokrzyskiego, jako nośnik transferu know-how, wzmocnienia pozycji regionu w sieci wewnątrzregionalnych i międzyregionalnych powiązań oraz instrument mobilizowania partnerów do wspólnych projektów i generowania innowacji; partnerskie projekty regionalne z udziałem Województwa i jego jednostek, jako projekty realizacyjne Strategii (zarówno inspirowane przez samorząd województwa, jak i partnerów); partnerskie projekty międzyregionalne, w tym międzynarodowe, jako zyskujące na znaczeniu potencjalne źródło komplementarnego know-how i finansowania; instrumenty typu zintegrowanych inwestycji terytorialnych	Rozszerzenie instrumentarium instytucjonalnego ma na celu poszerzenie wachlarza możliwych do wykorzystania w procesie realizacji Strategii instrumentów kładących nacisk na partnerstwo i współpracę

Lp.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja (strona w raporcie)	Uzasadnienie dla proponowanej rekomendacji
		(ZIT), instrumenty typu rozwoju kierowanego przez lokalne społeczności (RKLS - LGD, inne wielosektorowe partnerstwa lokalne), jako animatorzy rozwoju lokalnego, wypełniający funkcję lokalnych agencji rozwoju w obszarach tematycznych realizujących cele i kierunki strategii rozwoju województwa (str. 121)	
10	Przyjęte w ramach systemu monitorowania i ewaluacji podejście co do zakresu i charakteru gromadzonych danych oraz ich analizy należy uznać za trafne. Zastrzeżenie zespołu badawczego budzi jednak kwestia możliwości obserwacji postępów w realizacji działań przewidzianych dla OSI. Należy bowiem podkreślić, że dla wyznaczonych w projekcie SRWŚ 2030+ obszarów strategicznej interwencji nie zdefiniowano celów do realizacji (są jedynie wymienione oczekiwane skutki interwencji) i nie przypisano wskaźników, które pozwoliłyby na prowadzenie cyklicznej obserwacji postępów w realizacji zamierzeń przewidzianych dla OSI (str. 123)	Rekomenduje się zatem dokonanie stosownych uzupełnień dokumentu Strategii o treści (cele i wskaźniki) pozwalające monitorować postępy w realizacji działań przewidzianych dla OSI (str. 123)	Uzupełnienie dokumentu Strategii o cele do realizacji dla poszczególnych OSI oraz przypisanie do nich wskaźniki monitorowania pozwoli na prowadzenie cyklicznej obserwacji postępów w realizacji zamierzeń przewidzianych dla OSI (str. 123)
11	Przeprowadzona ocena pozwala stwierdzić, że zdecydowana większość wskaźników monitoringu celów operacyjnych umożliwia prowadzenie cyklicznej obserwacji postępu w kontekście osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych. W przypadku wykazania częściowej możliwości prowadzenia powyższej obserwacji, zarekomendowano stosowne uzupełnienia. Największe wątpliwości zespołu badawczego budzi brak wskaźników monitoringu przy celach operacyjnych przypisanych do celu strategicznego nr 4. Zdaniem zespołu badawczego pozostawienie celów operacyjnych przypisanych do tego celu strategicznego bez odpowiednio dobranych wskaźników, utrudni możliwość cyklicznego obserwowania postępu w kontekście osiągnięcia celu strategicznego nr 4, jak i przyporządkowanych do niego celów operacyjnych (str. 127)	Rekomenduje się zatem uzupełnienie celów operacyjnych przypisanych do celu strategicznego nr 4 o odpowiednie wskaźniki monitoringu (str. 127).	Przyporządkowanie celom operacyjnym przypisanym do celu strategicznego nr 4 odpowiednich wskaźników monitoringu pozwoli na obserwację postępów w realizacji misji województwa świętokrzyskiego.

Źródło: opracowanie własne

5. Podsumowanie

Przedmiotem badania ewaluacyjnego była ocena projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (SRWŚ 2030+), pozwalająca na sformułowanie rekomendacji służących podniesieniu jakości merytorycznej i formalnej tego dokumentu.

Głównym celem ewaluacji było dokonanie kompleksowej oceny ex-ante projektu SRWŚ 2030+ oraz sformułowanie wniosków i możliwych do wykorzystania rekomendacji dotyczących pożądaných zmian projektu dokumentu, które przyczynią się do podniesienia jego jakości.

W ramach badania Wykonawca udzielił odpowiedzi na 14 pytań badawczych, przyporządkowanych do trzech modułów.

Na potrzeby analizy ex-ante projektu SRWŚ 2030+ wykorzystano następujące metody badawcze:

Analiza desk research była kluczowym narzędziem badania ewaluacyjnego ex-ante projektu SRWŚ 2030+. Pozwoliła przede wszystkim odtworzyć logikę definiowania wyzwań strategicznych, wizji i celów rozwojowych. Jest również bardzo ważna w kontekście oceny systemu zarządzania SRWŚ 2030+, w tym doboru wskaźników monitoringu.

Indywidualne wywiady pogłębione (IDI) – badania te pozwoliły na pogłębienie wiedzy nt. logiki tworzenia projektu SRWŚ+ 2030 i przyjętych w niej wyzwań rozwojowych, wizji, celów, jak również zaproponowanego systemu zarządzania strategią. Wykonawcy badania skupili się na mechanizmach tworzenia strategii, w tym również wnioskach formułowanych na etapie konsultacji społecznych, odbiorze projektu Strategii przez partnerów społecznych, instytucjonalnych, w tym samorządowych i przedsiębiorców. Szczególnie ważny był aspekt odnoszący się do zarządzania SRWŚ+ 2030.

Wywiady przeprowadzono z przedstawicielami instytucji włączonych w proces przygotowywania SRWŚ 2030+. W ramach badania przeprowadzonych 15 wywiadów.

Model logiczny – na jej podstawie dokonano analizy całości układu logicznego dokumentu, wychodząc od części diagnostycznej, analizy SWOT, potencjałów i problemów, uwarunkowań zewnętrznych, wyzwań rozwojowych, a następnie przypisanych do nich poszczególnych celów i zadań. Model logiczny pozwolił ocenić czy strategia stanowi odpowiedź na wszystkie zdiagnozowane problemy, odpowiednio wykorzystuje potencjał regionu oraz szanse zewnętrzne, czy cele i zadania zostały właściwie zaprogramowane.

Model logiczny pozwolił również ocenić zapisy odnoszące się do wizji, i sprawdzić czy mają one swoją kontynuację w celach strategicznych i operacyjnych SRWŚ 2030+ oraz czy dobrano właściwy zestaw wskaźników pomiaru zmian, jakie nastąpią w wyniku realizacji Strategii.

Macierz/matryca przystawalności – w niniejszym badaniu analiza przystawalności posłużyła sprawdzeniu czy i w jakim stopniu zapisy SRWŚ 2030+ realizują cele/działania opisane w dokumentach strategicznych kraju, przede wszystkim: Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) oraz Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030.

Spotkanie konsultacyjne – w trakcie dyskusji przedstawiciele Wykonawcy przedstawiono wstępne wnioski i poddano je dyskusji. Spotkanie przeprowadzono po zakończeniu kompleksowej analizy

i oceny zebranego materiału badawczego, w końcowym etapie sporządzania wstępnej wersji raportu końcowego.

W odniesieniu do poszczególnych pytań badawczych wyciągnięto następujące wnioski.

MODUŁ I. Ocena trafności projektu SRWŚ 2030+

1. Czy projekt SRWŚ 2030+ trafnie odpowiada na wyzwania/potrzeby/przeszkody rozwojowe województwa świętokrzyskiego określone w dokumencie pn.: Diagnostyka sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego? Jeśli nie odpowiada, to jakie zmiany w tym zakresie winny być wprowadzone.

Odpowiedź:

Mając na uwadze zaprezentowaną w projekcie SRWŚ 2030+ listę wyzwań należy stwierdzić, iż zostały one zdefiniowane właściwie, tj. stanowią odpowiedź na zdiagnozowane problemy, bazują na potencjałach regionu oraz umożliwiają wykorzystanie szans płynących z otoczenia, próbując unikać zagrożeń.

W odniesieniu do głównego syntetycznego wniosku jaki wpływa z Diagnostyki, należy zgodzić się z opinią autorów Strategii, że województwo świętokrzyskie systematycznie rozwija się, ale rozwój ten jest powolniejszy niż odpowiednie procesy identyfikowane w skali kraju, oraz że zmiana ścieżki rozwoju stanowi najważniejsze wyzwanie stojące przed województwem świętokrzyskim w perspektywie nadchodzącej dekady.

2. Czy w analizie SWOT województwa świętokrzyskiego zawartej w Diagnostyce sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego zostały trafnie odzwierciedlone mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dla województwa? Jeśli nie, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.

Odpowiedź:

Mając na uwadze szczegółową weryfikację zapisów analizy SWOT należy uznać, że została ona sporządzona poprawnie. Weryfikacji wymaga kilka zapisów, co do których oceniający mają rozbieżną od Autorów Strategii ocenę charakteru danego zjawiska, w szczególności w odniesieniu do jego strategicznego znaczenia dla rozwoju regionu. Jednocześnie należy podkreślić, iż odmienna ocena interpretacji kilku czynników w analizie SWOT nie miała żadnego znaczenia dla definiowania wyzwań rozwojowych, które w opinii oceniających określono w projekcie SRWŚ 2030+ trafnie.

3. Czy w projekcie SRWŚ 2030+ trafnie zostały zidentyfikowane obszary strategicznej interwencji (zgodnie z zapisami KSRR), w tym obszary problemowe? Jeśli nie, to w jakim obszarze nie zostały i co należałoby zmienić.

Odpowiedź:

Tryb wyznaczania OSI w województwie świętokrzyskim realizowany był on w oparciu o obiektywne, mierzalne wskaźniki rozwoju, które pozwoliły wskazać zarówno obszary problemowe, jak też takie, które charakteryzują się szczególnym potencjałem wzrostu (są lub mogą być swoistymi biegunami wzrostu w skali regionu).

Wątpliwości oceniających budzi nt. fakt, że łącznie OSI obejmują aż 87 gmin, zamieszkanymi przez ponad 1 121 tys. mieszkańców (90% ludności regionu). Obszary OSI obejmą 83% województwa. Takie podejście zasadniczo jest sprzeczne z ideą strategicznej koncentracji sił i środków, rodzi się obawa, nadmiernego rozproszenia interwencji.

Rekomenduje się ustalenie priorytetów tematycznych wsparcia OSI na dalszym etapie wdrażania Strategii (np. na etapie przygotowania RPO), kierując się zasadą strategicznej koncentracji sił i środków, tak aby uniknąć ryzyka nadmiernego rozproszenia interwencji.

4. Czy w projekcie ŚRWŚ 2030+ trafnie zostały zidentyfikowane potencjały rozwojowe województwa świętokrzyskiego, tj.: czynniki decydujące o przewadze konkurencyjnej województwa? Jeśli nie zostały, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.

Odpowiedź:

Potencjały województwa świętokrzyskiego zostały trafnie zidentyfikowane. Jednocześnie zastrzeżenia zespołu badawczego budzi przede wszystkim wykazanie jako potencjału dostępu do usług opieki zdrowotnej. O ile bowiem trafność zapisu potwierdzają informacje ujęte w Diagnostyce sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego, o tyle zapisy tejże diagnostyki sugerują równocześnie, że dostępu do usług opieki zdrowotnej nie należy rozpatrywać jako czynnika decydującego o przewadze konkurencyjnej województwa. Rekomenduje się zatem usunięcie z listy potencjałów województwa dostępu do usług opieki zdrowotnej. Ponadto zespół badawczy sugeruje ujęcie po stronie potencjałów rozwojowych województwa świętokrzyskiego kapitału społecznego, na co wskazują zapisy analizy SWOT.

5. Czy w projekcie opracowywanej SRWŚ 2030+ właściwie określono horyzont czasowy względem dokumentów nadrzędnych? Jeśli nie został określony prawidłowo, to w jakim zakresie i na jaki należałoby go zmienić.

Odpowiedź:

Przyjęty w projekcie SRWŚ 2030+ horyzont czasowy strategii został właściwie określony względem dokumentów nadrzędnych.

MODUŁ II. Ocena spójności wewnętrznej i zewnętrznej projektu SRWŚ 2030+

1. Czy zaproponowane w projekcie ŚRWŚ 2030+ kierunki rozwoju, propozycja wizji rozwoju województwa wynikają z zapisów dokumentu pn.: Diagnostyka sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego? Jeśli nie są, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić?

Odpowiedź:

Należy podkreślić dużą komplementarność pomiędzy zadeklarowanymi kluczowymi działaniami zarządczymi wynikającymi z misji oraz opisem stanu docelowego rozwoju regionu czyli wizji. W projekcie SRWŚ 2030+ widoczna jest wysoka spójność pomiędzy składowymi wizjami, kierunkami interwencji oraz materiałem diagnostycznym.

W projekcie SRWŚ 2030+ komponenty misji, nad którymi pieczę sprawować będzie samorząd województwa świętokrzyskiego, powiązać można z celami operacyjnymi przypisanymi do celu strategicznego nr 4, nawiązującymi bezpośrednio lub pośrednio do sfery zarządczej.

Należy zauważyć, że na poziomie kierunków interwencji, wynikających z celów operacyjnych brakuje kierunków interwencji dedykowanych wyzwaniu rozwojowemu nr 4 przedstawionemu w punkcie 3.3. projektu Strategii. Nie stanowi to jednak istotnego uchybienia, ponieważ wyzwanie nr 4 wiąże się z racjonalnym, prorozwojowym, gospodarowaniem słabo zurbanizowaną przestrzenią wojewódzką, realizowanym poprzez terytorializację polityki rozwoju. Zagadnieniu temu został poświęcony rozdział 6 Terytorialny wymiar strategii (str. 47-66).

2. Czy spójnie zostały ze sobą powiązane cele strategiczne i operacyjne z wizją rozwoju (z uwzględnieniem zaproponowanych wskaźników monitorowania)? Jeśli nie zostały, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.

Odpowiedź:

W projekcie SRWŚ 2030+ przyjęto wizję, jako pożądany obraz województwa świętokrzyskiego w 2030 roku, w brzmieniu:

ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2030 ROKU TO AMBITNY REGION O ATRAKCYJNYM WIZERUNKU:

- wnoszący coraz większy wkład w rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy Polski i Europy
- szanujący i dbający o swoje dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne
- będący dobrym miejscem do życia, pracy i rozwoju

Można stwierdzić, że elementy składowe wizji mają odzwierciedlenie w celach strategicznych, co zobrazowano na poniższym rysunku.

Rysunek 9. Powiązania między elementami wizji a celami strategicznymi

Źródło: opracowanie własne

W projekcie SRWŚ 2030+ znajduje się jeszcze jeden cel strategiczny, a mianowicie Cel 4. (horyzontalny) Sprawne zarządzanie regionem. Zgodnie z treścią projektu Strategii cel ten wiąże się z koniecznością zapewnienia sprawnego zarządzania rozwojem przy uwzględnieniu istniejących zasobów oraz wyzwań związanych z modernizacją ścieżki rozwoju. Wymaga to określenia szeregu działań o charakterze

horyzontalnym, zakładających wielopodmiotową i wielosektorową współpracę w określaniu i wykorzystywaniu dla dobra regionu dostępnych zasobów oraz środków i metod wdrażania założonych celów strategicznych i operacyjnych. Można zatem stwierdzić, że cel strategiczny nr 4 jest powiązany ze wszystkim elementami składowymi misji województwa świętokrzyskiego. Ponadto należy stwierdzić, że w projekcie SRWŚ 2030+ cele operacyjne stanowią logiczne rozwinięcie celów strategicznych.

W projekcie SRWŚ 2030+ założono dwa kluczowe wskaźniki dla misji strategicznej, związane z najważniejszymi wyzwaniami rozwojowymi świętokrzyskiego. Te dwa kluczowe wskaźniki to:

- Liczba mieszkańców województwa, gdzie zakłada się, że w perspektywie 2030 roku uda się utrzymać stan z 2018 roku, tzn. liczba ludności województwa będzie oscylować w okolicach wartości 1 241 546.
- PKB na jednego mieszkańca, gdzie zakłada się, że w perspektywie 2030 roku wartość wskaźnika zarówno w ujęciu kwotowym jak i procentowym, będzie rosła.

Dobór tych wskaźników należy uznać za trafny z punktu widzenia możliwości oceny jakości zarządzania województwem.

W projekcie SRWŚ 2030+ zapisano (str. 81), że przy przypisywaniu wskaźników do każdego celu operacyjnego przyjętego w ramach celów strategicznych 1–3, pominięto cel horyzontalny (4), argumentując to tym, że ma on wybitnie jakościowy charakter. Przyjmując argumentację o jakościowym charakterze celu strategicznego nr 4, oceniający wskazali, że pozostawienie celów operacyjnych przypisanych do tego celu strategicznego bez odpowiednio dobranych wskaźników, utrudni możliwość monitorowania postępów realizacji zamierzeń przewidzianych dla tego celu, a tym samym utrudni możliwość monitorowania postępów realizacji misji i wizji rozwoju województwa. Rekomenduje się zatem uzupełnienie celów operacyjnych przypisanych do celu strategicznego nr 4 o odpowiednie wskaźniki monitorowania.

Dla części celów operacyjnych zaproponowano ponadto uzupełnienie wskaźników monitorowania, co w opinii zespołu badawczego powinno przyczynić się do poprawy możliwości obserwowania postępów w realizacji przyjętej wizji rozwoju województwa.

3. Czy struktura treści projektu ŚRWŚ 2030+ jest czytelna, posiada wewnętrzną logikę, spójność oraz czy zastosowany język jest poprawny terminologicznie i jednoznaczny? Jeśli nie jest, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.

Odpowiedź:

Struktura treści projektu ŚRWŚ 2030+ jest czytelna, posiada wewnętrzną logikę, spójność, co widoczne jest w ocenie składowych projektu SRWP 2030 (diagnoza, wyzwania, wizja, misja, cele).

Analizowany tekst projektu SRWŚ 2030+ charakteryzuje się wysokim poziomem poprawności terminologicznej, jednocześnie zastosowany język ocenić należy jako trudny w odbiorze. Korzystając z porządkowej terminologii, można stwierdzić, że z punktu widzenia skutecznej komunikacji mocnymi stronami są wykorzystanie elementów graficznych ilustrujących układ treści, a także zachowanie poprawności językowej. Odnotowano nieliczne literówki i błędy interpunkcyjne, bez istotnego znaczenia dla zrozumiałości tekstu. Do słabych stron należą przede wszystkim: trudne słownictwo, w dużej mierze wynikające ze specyfiki dokumentu, niewykorzystanie perspektywy odbiorcy i oparcie

formalne tekstu na wyróżnikach bezosobowego stylu kancelaryjnego. Wspomniane niewykorzystanie perspektywy odbiorcy wydaje się wynikać ze specyfiki analizowanego dokumentu.

4. Czy projekt SRWŚ 2030+ jest spójny ze wszystkimi najważniejszymi politykami i strategiami na poziomie regionalnym, m.in.: z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego?

Odpowiedź:

Projekt SRWŚ 2030+ jest spójny ze wszystkimi najważniejszymi politykami i strategiami na poziomie regionalnym.

5. Czy cele i założenia opracowanej SRWŚ 2030+ są spójne z politykami i strategiami na poziomie krajowym, m.in. z:

- Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030,
- Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.),
- Długookresową Strategią Rozwoju Kraju „Polska2030”. Trzecia fala nowoczesności”,
- Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
- innymi krajowymi strategiami sektorowymi.

Jeśli nie są, to w jakim zakresie i co dokładnie należałoby zmienić.

Odpowiedź:

Cele i założenia opracowanej SRWŚ 2030+ są spójne z politykami i strategiami na poziomie krajowym.

MODUŁ III. Ocena skuteczności projektu SRWŚ 2030+

1. Czy trafnie określono system realizacji SRWŚ 2030+ z punktu widzenia realizacji wizji i osiągnięcia wyznaczonych celów strategicznych i operacyjnych (trafność doboru realizatorów i zadań, komunikacja pomiędzy realizatorami, sprawozdawczość, etc.)?

Odpowiedź:

Biorąc pod uwagę elementy składowe filaru „Instytucje” i filaru „Instrumentarium”, na których opierać się ma system realizacji Strategii, stwierdzić należy, że przyjęte podejście jest trafne, a system realizacji wydaje się być kompletny w odniesieniu do wyzwań rozwojowych oraz do celów, jakie mają być realizowane. Na trafność ujętych w projekcie SRWŚ 2030+ rozwiązań wskazuje logika doboru realizatorów Strategii oraz podziału ról pomiędzy różne instytucje zaangażowane w proces wdrażania Strategii a także spójne i logiczne powiązanie dokumentów strategicznych z różnych poziomów programowania strategicznego. Ponadto za trafny uznać należy dobór planowanych do wykorzystania w procesie realizacji Strategii instrumentów instytucjonalnych. Jednocześnie zespół badawczy rekomenduje uzupełnienie instrumentarium instytucjonalnego o dodatkowe instrumenty. Mogą to być np. instrumenty wspierające współpracę sektora publicznego i prywatnego. Współpraca taka może być realizowana przykładowo w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne. Zakładać bowiem należy, że podmioty prywatne również będą zaangażowane w realizację zamierzeń przyjętych w SRWŚ 2030+. Ponadto warto rozważyć uzupełnienie instrumentarium o takie rozwiązania jak: regionalne „miękkie” partnerstwa i sieci współpracy z udziałem przedstawicieli/jednostek Województwa Świętokrzyskiego, jako nośnik transferu know-how, wzmocnienia pozycji regionu w sieci wewnątrzregionalnych

i międzyregionalnych powiązań oraz instrument mobilizowania partnerów do wspólnych projektów i generowania innowacji; partnerskie projekty regionalne z udziałem Województwa i jego jednostek, jako projekty realizacyjne Strategii (zarówno inspirowane przez samorząd województwa, jak i partnerów); partnerskie projekty międzyregionalne, w tym międzynarodowe, jako zyskujące na znaczeniu potencjalne źródło komplementarnego know-how i finansowania; instrumenty typu zintegrowanych inwestycji terytorialnych (ZIT), instrumenty typu rozwoju kierowanego przez lokalne społeczności (RKLS - LGD, inne wielosektorowe partnerstwa lokalne), jako animatorzy rozwoju lokalnego, wypełniający funkcję lokalnych agencji rozwoju w obszarach tematycznych realizujących cele i kierunki strategii rozwoju województwa.

Analizując zestaw założeń, na których oparty został system monitorowania i ewaluacji Strategii należy dojść do wniosku, że daje on możliwość realizacji przewidzianych dla niego funkcji.

Przyjęte podejście co do zakresu i charakteru gromadzonych danych oraz ich analizy należy uznać za trafne. Daje ono bowiem możliwość uzyskania wiedzy o postępach w realizacji zamierzeń strategicznych. Zastrzeżenie zespołu badawczego budzi kwestia możliwości obserwacji postępów w realizacji działań przewidzianych dla OSI. Należy bowiem podkreślić, że dla wyznaczonych w projekcie SRWŚ 2030+ obszarów strategicznej interwencji nie zdefiniowano celów do realizacji (są jedynie wymienione oczekiwane skutki interwencji) i nie przypisano wskaźników, które pozwoliłyby na prowadzenie cyklicznej obserwacji postępów w realizacji zamierzeń przewidzianych dla OSI.

Zaproponowany w projekcie SRWŚ 2030+ system sprawozdawczości należy uznać za trafny. Za taką opinią przemawia fakt, że zaproponowane dokumenty powstające w ramach nie tylko systemu monitorowania i ewaluacji Strategii, ale także w ramach realizacji planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz w ramach realizacji zapisów *ustawy o samorządzie województwa*, pozwolą z jednej strony na holistyczne spojrzenie na efekty działań realizowanych w ramach Strategii, a z drugiej strony dadzą możliwość zidentyfikowania specyficznych czynników, które mogą mieć istotny wpływ na powodzenie procesu implementacji Strategii.

Analizując ramy instytucjonalne przypisujące odpowiedzialność za prowadzenie procesu monitoringu i ewaluacji SRWŚ 2030+, należy uznać, że zostały one zdefiniowane trafnie. Za taką oceną przemawia fakt, że wyraźnie wskazano podmiot odpowiedzialny za prowadzenie procesu monitoringu i ewaluacji SRWŚ 2030+ oraz jasno określono zakres realizowanych przez ten podmiot zadań. Ponadto uwzględniono w procesie monitoringu i ewaluacji Strategii rolę ciała doradczego i opiniotwórczego, w którego składzie znajdują się przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego i powiatowego z terenu województwa świętokrzyskiego, administracji rządowej, jednostek sektora edukacji i szkolnictwa wyższego oraz partnerów społeczno-gospodarczych.

2. Czy system realizacji określony w projekcie SRWŚ 2030+ daje gwarancję skuteczności z punktu widzenia osiągnięcia wyznaczonych celów strategicznych i operacyjnych?

Odpowiedź:

System realizacji SRWŚ 2030+ nie budzi większych zastrzeżeń. Starając się udzielić odpowiedzi na pytanie badawcze napotkano na trudność związaną ze sformułowaniem „gwarancja skuteczności”. Oceniając bowiem w 2020 roku system realizacji Strategii trudnym jest stwierdzenie czy daje on gwarancję skuteczności osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych wyznaczonych w perspektywie roku 2030, biorąc pod uwagę wpływ czynników zewnętrznych na osiągnięcie założonych celów rozwojowych.

3. Czy przyjęty zestaw wskaźników monitorowania jest poprawnie zdefiniowany i czy ich realizacja umożliwi cykliczne obserwowanie postępu w kontekście osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych? Jeśli nie umożliwi, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.

Odpowiedź:

Zdecydowana większość wskaźników monitoringu celów operacyjnych umożliwia prowadzenie cyklicznej obserwacji postępu w kontekście osiągania celów strategicznych i operacyjnych. W przypadku wykazania częściowej możliwości prowadzenia powyższej obserwacji, zarekomendowano stosowne uzupełnienia. Największe wątpliwości zespołu badawczego budzi brak wskaźników monitoringu przy celach operacyjnych przypisanych do celu strategicznego nr 4. Zdaniem zespołu badawczego pozostawienie celów operacyjnych przypisanych do tego celu strategicznego bez odpowiednio dobranych wskaźników, utrudni możliwość cyklicznego obserwowania postępu w kontekście osiągania celu strategicznego nr 4, jak i przyporządkowanych do niego celów operacyjnych. Tym samym utrudniona zostanie możliwość obserwacji postępów w realizacji misji województwa świętokrzyskiego. Rekomenduje się zatem uzupełnienie celów operacyjnych przypisanych do celu strategicznego nr 4 o odpowiednie wskaźniki monitoringu.

4. Czy realne jest osiągnięcie zakładanych celów zawartych w projekcie SRWŚ 2030+ przy oszacowanych w dokumencie ramach finansowych? Jeśli nie jest, to w jakim zakresie i co należałoby zmienić.

Odpowiedź:

Ramy finansowe projektu SRWŚ 2030+ określone zostały na bazie dostępnej na dzień tworzenia dokumentu wiedzy i prognoz dot. finansowania działań rozwojowych i w opinii oceniających zostały sporządzone w sposób prawidłowy. Oznacza to, że realne jest osiągnięcie zakładanych celów projektu SRWŚ 2030+ pod warunkiem utrzymania zakładanego poziomu finansowania działań rozwojowych i ich skutecznego wykorzystania.

6. Spis map, rysunków, tabel, wykresów

Tabela 1. Matryca powiązań pomiędzy wyzwaniami rozwojowymi województwa świętokrzyskiego a czynnikami rozwoju ujętymi w analizie SWOT	19
Tabela 2. Ocena i uzasadnienie trafności ujętych w projekcie SRWŚ 2030+ mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń rozwoju województwa świętokrzyskiego	38
Tabela 3. Podstawowe dane nt. OSI w województwie świętokrzyskim	68
Tabela 4. Analiza trafności wskazanych w projekcie SRWŚ 2030+ potencjałów rozwojowych w odniesieniu do materiału diagnostycznego.....	71
Tabela 5. Spójność wizji i kierunków rozwoju województwa z materiałem diagnostycznym	79
Tabela 6. Spójność celów strategicznych i operacyjnych z wizją i misją rozwoju (z uwzględnieniem zaproponowanych wskaźników monitorowania).....	88
Tabela 7. Ocena logiki i spójności wewnętrznej projektu SRWŚ 2030.....	99
Tabela 8. Spójność pomiędzy Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego i celami SRWŚ 2030	102
Tabela 9. Zgodność pomiędzy celami Strategii na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) i celami SRWŚ 2030.....	108
Tabela 10. Zgodność pomiędzy celami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 i celami SRWŚ 2030+.....	113
Tabela 11. Ocena wskaźników monitoringu celów operacyjnych pod kątem możliwości cyklicznego obserwowania postępu w kontekście osiągania celów strategicznych i operacyjnych	128
Tabela 12. Wnioski i rekomendacje płynące z oceny ex-ante projektu SRWŚ 2030+	139
Tabela 1. Ocena i uzasadnienie trafności ujętych w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego	157
Rysunek 1. Moduły badania ewaluacyjnego	5
Rysunek 2. Metody badawcze zastosowane w badaniu ewaluacyjnym w Module I	6
Rysunek 3. Logika badania ewaluacyjnego w odniesieniu do wyzwań rozwojowych województwa	7
Rysunek 4. Logika badania ewaluacyjnego w odniesieniu do OSI.....	8
Rysunek 5. Metody badawcze zastosowane w badaniu ewaluacyjnym w Module II	9
Rysunek 6. Metody badawcze zastosowane w badaniu ewaluacyjnym w Module III	11
Rysunek 7. Powiązania między elementami wizji a celami strategicznymi.....	86
Rysunek 8. Powiązania między elementami składowymi misji a celami strategicznymi	87
Rysunek 7. Powiązania między elementami wizji a celami strategicznymi.....	148
Wykres 1. Wydatki majątkowe gmin, powiatów, województwa oraz wydatki inwestycyjne przedsiębiorstw z województwa świętokrzyskiego w okresie od 2010 do 2019 roku.....	135
Wykres 2. Dochody gmin ogółem w województwach w Polsce.....	136
Wykres 3. Zmiana wydatków majątkowych gmin, powiatów, województwa oraz wydatków inwestycyjnych przedsiębiorstw z województwa świętokrzyskiego w okresie od 2010 do 2019 roku	136

7. Bibliografia

1. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego, Kielce, październik 2019
2. Indeks gospodarki cyfrowej i społeczeństwa cyfrowego (DESI), Sprawozdanie krajowe na 2019 r. dotyczące Polski
3. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, załącznik do uchwały nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. w sprawie przyjęcia "Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030"
4. Opis przedmiotu zamówienia na realizację badania ewaluacyjnego pn. „Ewaluacja ex-ante projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+”
5. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego, Załącznik nr 1 do uchwały nr XLVII/833/14 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 22 września 2014 r
6. Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2019 r., Informacje sygnałowe, GUS, Warszawa, 21.10.2019
7. Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2015–2019, GUS, Warszawa, Szczecin, 2019
8. Stańczak J., Szałtys D., (2017), *Regionalne zróżnicowanie procesu starzenia się ludności Polski w latach 1990–2015 oraz w perspektywie do 2040 roku*, [w:] *Zielonogórskie Spotkania z Demografią*, Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Zielona Góra.
9. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), załącznik do uchwały nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie przyjęcia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)
10. Ustawa z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 12 sierpnia 2020 poz. 1378)

Źródła internetowe:

1. <https://aqicn.org/map/europe/pl/> (dostęp: 13.08.2020)
2. <https://ec.europa.eu/growth/sites/growth/files/ris2019.pdf> (dostęp: 01.09.2020)
3. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/rci2019_scorecards.pdf (dostęp: 02.09.2020)
4. <https://migracje.gov.pl/statystyki/zakres/polska/typ/dokumenty/widok/mapa/rok/2020/?x=0.7827&y=1.2488&level=1> (dostęp: 26.08.2020)
5. <https://ungc.org.pl/info/zasoby-wodne-polsce/> (dostęp 12.08.2020)
6. <https://www.gov.pl/web/rozwoj/komentarz-do-danych-gus-i-eurostat-nt-wzrostu-pkb-w-ii-kw-2020-r> (dostęp: 14.08.2020)
7. <https://www.gov.pl/web/rozwoj/zasieg-ubostwa-ekonomicznego-w-2019-roku--komentarz-do-danych-gus> (dostęp: 14.08.2020)
8. <https://www.money.pl/gospodarka/pomogly-swiadczenia-socjalne-i-dobra-sytuacja-gospodarcza-ubostwo-maleje-ale-nie-wszedzie-tak-samo-6527435898029697a.html> (dostęp: 14.08.2020)
9. <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/dbaj-o-zdrowie-nie-oddychaj.html> (dostęp 17.08.2020)
10. <https://www.sciencedaily.com/releases/2019/03/190312075933.htm> (dostęp: 13.08.2020)

8. Aneksy

9. Produkty badania (załączniki)

9.1. Załącznik 1. Ocena trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego

Pytania badawcze nie nawiązywały wprost do oceny trafności ujętych w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowań zewnętrznych Strategii, jednak zespół badawczy dokonał takiej oceny, aby uzyskać pełny kontekst zagadnień mogących wywierać wpływ na proces implementacji Strategii.

Uwarunkowania zewnętrzne Strategii zaprezentowane zostały w projekcie SRWŚ 2030+ pod tym samym tytułem w rozdziale 2 na stronach 6-10 i przedstawione zostały w podziale na:

- Uwarunkowania globalne.
- Uwarunkowania unijne.
- Uwarunkowania krajowe.

Treści zawarte w Strategii w rozdziale 2 korespondują z treściami zawartymi w Diagnozie w punkcie 2.1.

Uwarunkowania zewnętrzne Strategii zaprezentowane w projekcie SRWŚ 2030+ charakteryzują się dużą trafnością. Zespół badawczy sformułował zastrzeżenia co do dwóch uwarunkowań:

- Ocena wpływu czynników wykazanych na poziomie unijnym jest niemożliwa do określenia ze względu na brak jasno zdefiniowanego uwarunkowania. Rekomenduje się zatem dokument Strategii uzupełnić o treści, które jasno zdefiniują uwarunkowanie/uwarunkowania na poziomie unijnym oraz wyjaśnią jego/ich wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa świętokrzyskiego w perspektywie roku 2030.
- Wskazane w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowanie odnoszące się do powstania nowego paradygmatu rozwoju regionalnego należy uznać za trafnie zdefiniowane. Jednocześnie ocena wpływu tego paradygmatu na rozwój społeczno-gospodarczy regionu w perspektywie do 2030 roku nie jest możliwa do określenia ze względu na brak w projekcie SRWŚ 2030+ informacji niezbędnych do przeprowadzenia takiej oceny.

Rekomenduje się zatem uzupełnienie treści projektu SRWŚ 2030+ o odpowiednie zapisy.

Poniżej zaprezentowano ocenę i uzasadnienie odnoszące się do wskazanych w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego.

Tabela 13. Ocena i uzasadnienie trafności ujętych w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
Uwarunkowania globalne					
1	Zmiany klimatyczne	Globalny problem nabierający w XXI wieku niespotykanej wcześniej wagi to zmiany klimatyczne, które są już wyraźnie widoczne w skali globalnej i należy się spodziewać, że będą coraz dotkliwiej odczuwalne przez społeczeństwa i gospodarki. Wzrost temperatury sprzyja wzrostowi intensywności i częstotliwości wielu zjawisk klimatycznych i ich pochodnych, które nie są obojętne dla rozwoju gospodarczego i społecznego świata. Należą do nich ekstremalne zjawiska pogodowe, w tym tornada, grad, błyskawice, burze piaskowe, fale upałów, ulewy i burze.	Trafne	Bardzo duży	Wskazane w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowanie odnoszące się do zmian klimatycznych należy uznać za trafnie zdefiniowane. Jednocześnie należy wzmocnić zapisy odnoszące się do wyzwań polityk unijnych związanych ze zmianami klimatycznymi. Wpływ „zmian klimatycznych” na rozwój społeczno-gospodarczy regionu w perspektywie do 2030 roku będzie bardzo duży. Prowadzone na całym świecie badania wykazują negatywny wpływ zmian klimatycznych na sposób życia i ubóstwo oraz w konsekwencji na spodziewane migracje, wysiedlenia i konflikty. Zmiany klimatyczne stanowią wyzwania dla kreowania rozwoju w skali globalnej, Europy, regionów i w wymiarach lokalnych. Nasilenie się zmian klimatycznych korelować będzie z szeregiem problemów społecznych i gospodarczych w skali całego świata, co może mieć istotne skutki dla Europy, kraju i regionu. Zmiany klimatu wpływać będą praktycznie na wszystkie elementy jakości życia. W wyzwaniu zauważono, że zmiany klimatu wpływać będą na występowanie ekstremalnych zjawisk pogodowych, które nie pozostaną obojętne dla rozwoju społecznego i gospodarczego świata. Można przyjąć z dużą dozą prawdopodobieństwa, że będą ono generować wyższe koszty funkcjonowania społeczeństw i gospodarek. W tym miejscu sugeruje się „mocniej” podkreślić wagę strategii politycznej Unii Europejskiej, dążącej do stania się do 2050 roku pierwszym neutralnym dla klimatu kontynentem. Warto podkreślić, że dążenie do „zero emisyjności” jest największym wyzwaniem i szansą naszych czasów.

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
2	Zanieczyszczenie powietrza	Każdy rodzaj działalności ludzkiej, a w szczególności produkcja energii i ciepła, transport drogowy oraz rolnictwo, powoduje emisję zanieczyszczeń do powietrza. Nieodpowiedni stan jakości powietrza ma negatywny wpływ nie tylko na ludzkie zdrowie, ekosystemy, lecz także na procesy gospodarcze (np. turystyka, rolnictwo). Powietrze jest jednym z elementów środowiska naturalnego, którego ochrona należy do priorytetowych kierunków polityki wielu państw.	Trafne	Bardzo duży	Wskazane w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowanie odnoszące się do zanieczyszczenia powietrza należy uznać za trafnie zdefiniowane. Zanieczyszczenie powietrza i związane z tym zjawisko smogu należy do istotnych problemów środowiskowych w skali globalnej. Dotyczy głównie państw europejskich: w tym Polski, Włoch czy Bułgarii, i azjatyckich, m.in.: Chin i Indii¹⁴. Według European Society of Cardiology zanieczyszczenie powietrza powoduje 8,8 mln dodatkowych przedwczesnych zgonów rocznie w skali świata. W Europie, zanieczyszczenie powietrza spowodowało w 2015 r. około 790 tys. dodatkowych zgonów, w tym 659 tys. zgonów w 28 państwach członkowskich Unii Europejskiej¹⁵ Jak podkreślono w projekcie SRWŚ 2030+, według różnych szacunków, śmiertelność w Polsce spowodowana zanieczyszczeniem powietrza wynosi 30-46 tys. osób rocznie. Zgodnie z raportem Europejskiej Agencji Środowiska (EEA) pt. „Jakość powietrza w Europie - raport 2018”, jednym z głównych źródeł zanieczyszczenia powietrza w Europie (zwłaszcza szkodliwych zanieczyszczeń, takich jak dwutlenek azotu i pył zawieszony) jest transport drogowy. Ponadto emisje z rolnictwa, produkcji energii, przemysłu i gospodarstw domowych również przyczyniają się do zanieczyszczenia powietrza. W Polsce jednak największy problem stanowi tzw. „niska emisja”, czyli emisja pochodząca ze spalania odpadów i złej jakości paliw w wysoko emisyjnych, starych piecach i kotłach w sektorze komunalno-bytowym. Źródłem zanieczyszczenia powietrza jest także emisja liniowa, czyli pochodząca z komunikacji oraz emisja punktowa, jednak nie ma ona tak znaczącego wpływu na jakość powietrza w województwie świętokrzyskim.

¹⁴ <https://aqicn.org/map/europe/pl/> (dostęp: 13.08.2020)

¹⁵ <https://www.sciencedaily.com/releases/2019/03/190312075933.htm> (dostęp: 13.08.2020)

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
3	Niewielkie zasoby wody pitnej	Kolejny, istotny problem we wszystkich skalach – od globalnej po lokalną – to niewielkie zasoby wody pitnej. Ponad 2,1 mld ludzi na świecie nie ma dostępu do wody zdatnej do picia, a 4,4 miliarda ludzi żyje w złych warunkach sanitarnych.	Trafne	Bardzo duży	Wskazane w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowanie odnoszące się do zanieczyszczenia powietrza należy uznać za trafnie zdefiniowane. W projekcie SRWŚ 2030+ podkreślono, że uwzględniając warunki hydrologiczne oraz położenie geograficzne Polski zasoby wodne w kraju są małe. Opady w Polsce są mniejsze niż w większości krajów europejskich. Dodatkowym problemem są występujące często w ostatnich latach bezśnieżne zimy, podczas których brak śniegu i zmagazynowanej w nim wody, zasilającej wody powierzchniowe i podziemne, nie-korzystnie wpływają na zasoby wodne kraju¹⁶. Województwo świętokrzyskie jest jednym z czterech regionów Polski, które są w największym stopniu narażone na brak dostępności wody. Zgodnie z informacjami opublikowanymi przez NIK¹⁷ województwo świętokrzyskie znajdowało się w 2017 roku na szóstym miejscu pod względem najgorszej jakości powietrza, przyjmując za kryterium liczbę dni z przekroczeniami stężeń dobowych pyłu PM₁₀. W najgorszym pod tym względem województwie – małopolskim – takich dni było 76, w najlepszym – podlaskim – 11. Z kolei w świętokrzyskim liczba tych dni wyniosła 47. Widać zatem, że kwestia zanieczyszczonego powietrza stanowić może istotne wyzwanie rozwojowe dla województwa świętokrzyskiego w perspektywie roku 2030.
4	Zmiany technologiczne	Kluczowym wyzwaniem globalnym są również zmiany technologiczne, urastające do rangi rewolucji	Trafne	Duży	Wskazane w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowanie odnoszące się do zmian technologicznych należy uznać za trafnie zdefiniowane.

¹⁶ <https://ungc.org.pl/info/zasoby-wodne-polsce/> (dostęp: 12.08.2020 r.)

¹⁷ <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/dbaj-o-zdrowie-nie-oddychaj.html> (dostęp: 17.08.2020 r.)

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
		technologicznej, istotnie wpływającej na gospodarkę, kapitał społeczny i polityczny. Niespotykany wcześniej rozwój technologii informacyjnych i komunikacyjnych rodzi określone konsekwencje dla komunikacji społecznej i poziomu debaty publicznej. Rozwój technologiczny wiąże się ze wzrostem znaczenia sztucznej inteligencji, już dziś obecnej w naszym życiu, jak na przykład konsekwencja uczestnictwa w sieciach społecznościowych, w sterowaniu ruchem na ulicach miast, czy przy wykorzystaniu informacji geoprzestrzennej w tym teledetekcji i urzędów do nawigacji. Rewolucja cyfrowa umożliwia dalsze radykalne zmiany, wpływające na funkcjonowanie			Następstwa wpływu zmian technologicznych na organizację pracy i życia społecznego są dziś trudne do przewidzenia. Globalne wyzwania technologiczne stawia wymagania i wyzwania przed władzami i administracją publiczną, dotyczące: systemu i poziomu edukacji na wszystkich szczeblach oraz wspierania dostępnymi instrumentami gospodarki opartej na wiedzy we wszystkich sektorach: prywatnym, publicznym i społecznym. O przygotowaniu danego kraju do wykorzystania możliwości pojawiających się w ramach zachodzących zmian technologicznych świadczy chociażby indeks gospodarki cyfrowej i społeczeństwa cyfrowego (DESI). Za pomocą tego indeksu od 2015 roku Komisja Europejska monitoruje konkurencyjność cyfrową państw członkowskich. Do wyznaczenia indeksu bierze się pod uwagę zagadnienia dotyczące łączności szerokopasmowej, umiejętności cyfrowych, korzystania z Internetu, cyfryzacji przedsiębiorstw, cyfrowych usług publicznych, sektora ICT i jego wydatków na badania i rozwój, a także wykorzystania przez państwa członkowskie środków z programu „Horyzont 2020”. Polska w 2019 r. na tle 28 państw członkowskich UE znalazła się na 25. miejscu. W ciągu ostatnich kilku lat wynik poprawił się (z 36,1 w 2017 roku do 41,6 w 2019 r., dla porównania średnia unijna: 2017 r. – 46,9, 2019 r. – 52,5), podobnie jak średnia dla UE. Polsce nie udało się jednak awansować w rankingu ogólnym¹⁸. Poziom wykorzystania mobilnych usług szerokopasmowych w Polsce jest co najwyższy w skali UE. Łączność, korzystanie z usług internetowych i integracja technologii cyfrowej nadal stanowią jednak obszary, z którymi związanych jest najwięcej wyzwań. W obszarze kapitału ludzkiego

¹⁸ Indeks gospodarki cyfrowej i społeczeństwa cyfrowego (DESI), Sprawozdanie krajowe na 2019 r. dotyczące Polski

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
		społeczeństw, a polegające na wyłanianiu się nowych form usieciowienia. Stopniowo upowszechnia się – poza sferą komunikacji – Internet energetyczny oraz Internet logistyczny, które budują całościową inteligentną infrastrukturę XXI. w., określaną łącznie jako Internet przedmiotów/ Internet rzeczy (IoT).			i cyfrowych usług publicznych nastąpiła wprawdzie niewielka poprawa, ale Polska nadal plasuje się poniżej średniej unijnej¹⁹. Aby społeczeństwo mogło korzystać z rozwiązań w obszarze technologii informacyjnych i komunikacyjnych ważna jest m.in. dostępność Internetu. W 2018 r. w Polsce wskaźnik gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu w domu wyniósł 84% i był niższy od średniej dla Unii Europejskiej o 5 pkt. proc. Z kolei różnica dzieląca Polskę od przodującej pod tym względem Holandii wyniosła 14 pkt. proc. Najmniejszy odsetek gospodarstw domowych z dostępem do Internetu w domu odnotowano w Bułgarii (72%).²⁰ Z kolei w 2019 r. dostęp do Internetu posiadało 86,7% gospodarstw domowych, z czego 83,3% stanowił dostęp do Internetu szerokopasmowego. W skali roku udział gospodarstw domowych korzystających z Internetu poprzez szerokopasmowe łącze internetowe zwiększył się o 4,0 pkt. proc. Zarówno dostęp do Internetu, jak i rodzaj posiadanych łączy internetowych zróżnicowany był ze względu na typ gospodarstwa, klasę miejsca zamieszkania oraz stopień urbanizacji. Dostęp do Internetu częściej posiadały gospodarstwa domowe z dziećmi niż bez nich. Uwzględniając klasę miejsca zamieszkania, odsetek gospodarstw z Internetem większy był w miastach niż na obszarach wiejskich, a ze względu na stopień urbanizacji – najwyższy był na obszarach wysoko zurbanizowanych. Taka sama prawidłowość dotyczyła wykorzystywania szerokopasmowych łączy internetowych²¹.

¹⁹ Indeks gospodarki cyfrowej i społeczeństwa cyfrowego (DESI), Sprawozdanie krajowe na 2019 r. dotyczące Polski

²⁰ Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2015–2019, GUS, Warszawa, Szczecin, 2019.

²¹ Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2019 r., Informacje sygnałowe, GUS, Warszawa, 21.10.2019

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
					Warto w tym miejscu zaznaczyć, że przykładowo wpływ rozwoju technologii informacyjnych i komunikacyjnych na rozwój społeczno-gospodarczy województwa świętokrzyskiego w perspektywie do 2030 roku będzie najprawdopodobniej duży. Za taką opinią przemawia chociażby fakt, że zgodnie z dokumentem „Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2015–2019”, województwo świętokrzyskie należy do grupy dwóch województw w Polsce z najniższym odsetkiem (mieszczącym się w przedziale 86,0% - 88,9%) gospodarstw domowych z osobami w wieku 16–74 lata posiadających możliwość dostępu do szerokopasmowego Internetu przez łącze stałe. Województwa z najwyższym wskaźnikiem, to województwo dolnośląskie (97%) i śląskie (ponad 90%). W trzech województwach był on na poziomie poniżej 90%, najmniejszy natomiast odnotowano w województwie lubuskim – 86,4%²². Przełomowe odkrycia, wynalazki i zmiany technologiczne, robotyzacja, możliwość świadczenia pracy przez Internet, sztuczna inteligencja i inne powodują istotne zmiany ścieżek rozwojowych całych kontynentów, państw, regionów i miast. Regiony, w których pojawiają się, a szczególnie stosowane czy wprowadzane są innowacje, zyskują silny impuls rozwojowy. Sposobem generowania i wykorzystania takich impulsów rozwojowych jest zwiększanie wydatków na badania i rozwój, tworzenie ekosystemu innowacyjności, wspieranie inteligentnych specjalizacji. Najnowsza generacja to między innymi: biotechnologie, techniki 3D, sztuczna inteligencja, technologie kosmiczne.

²² Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2015–2019, GUS, Warszawa, Szczecin, 2019.

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
					Niestety jak podkreślono w KSRR (s. 17) słabością innowacyjności polskiej gospodarki jest utrzymująca się dominująca pozycja towarów niskoprzetworzonych w eksporcie, niezadowalający udział produktów i usług wysokiej techniki, brak liderów – firm przemysłowych stanowiących globalną markę i odgrywających kluczową rolę w łańcuchach wartości. Czynniki te wpływają negatywnie na poprawę konkurencyjności polskich przedsiębiorstw na rynkach globalnych. Wprowadzenie korzystnych zmian strukturalnych w gospodarce oraz przesuwanie się polskich firm w globalnych łańcuchach w kierunku zadań o większej wartości dodanej wymagają zwiększenia innowacyjności polskich przedsiębiorstw. Uzupełnieniem tych działań powinien być także rozwój zróżnicowanych form współpracy między sektorem nauki i sektorem przedsiębiorstw (m.in. w obszarze prowadzenia prac B+R i wdrożeń innowacji). Równie istotne jest odpowiednie wzmocnienie kapitału ludzkiego i kapitału społecznego poprzez kształtowanie postaw proinnowacyjnych (m.in. otwartość na współpracę i zmianę podejścia do porażki), propagowanie wiedzy na temat możliwości wdrażania innowacji w firmach i korzyści z tym związanych oraz zarządzania procesami innowacyjnymi.²³ Zatem wskazane w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowania odnoszące się do zasadniczych zmian technologicznych należy uznać za trafnie zdefiniowane. Jednocześnie wpływ tych zmian na rozwój społeczno-gospodarczy regionu w perspektywie do 2030 roku będzie duży, choć niedeterminujący. Czynniki ludzki nadal będzie odgrywał dominującą rolę w działalnościach usługowych, przemysłach kreatywnych, usługach społecznych, w kulturze, które mogą być istotną szansą na rozwój regionu. Należy podkreślić, że jednym z priorytetów polityk Unii Europejskiej jest „Gospodarka, która służy ludziom”, która definiowana jest jako jedyna

²³ Źródło: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, załącznik do uchwały nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. w sprawie przyjęcia "Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030"

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
					w swoim rodzaju społeczna gospodarka rynkowa Unii Europejskiej umożliwiająca rozwój gospodarczy i zmniejszenie ubóstwa i nierówności. W tym celu za priorytetowe na poziomie unijnym uznano wzmacnianie małych i średnich przedsiębiorstw, które stanowią trzon gospodarki UE.
5	Kontynuacja i nasilenie się zmian demograficznych	Z jednej strony, liczba mieszkańców Ziemi rośnie (obecnie około 7,7 mld osób, a wg Banku Światowego w 2050 r. ok. 10 mld), co wynika z upowszechnienia medycyny i wydłużania się życia. Z drugiej strony obniżyła się dzietność mieszkańców w naszej części świata. Upowszechnienie medycyny i wydłużanie się życia oznacza starzenie się społeczeństw na wszystkich kontynentach. Przykładowo prognozy ONZ zakładają, że odsetek ludności Europy powyżej 65. roku życia wyniesie do 2030 r. 23,8%. Jest to dwukrotnie więcej niż w 1990 r. (Walkowska, 2017).	Trafne	Bardzo duży	Wskazane w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowanie odnoszące się do kontynuacji i nasilenia się zmian demograficznych należy uznać za trafnie zdefiniowane. Jak podkreślono w projekcie SRWŚ 2030+, według analiz realizowanych przez GUS, wskaźnik starości demograficznej (udział osób w wieku 65 i więcej lat w ogólnej populacji) w Polsce kształtował się od 10,2% w 1990 r. do 17,5% w roku 2018 r. Przewiduje się, że w roku 2040 wskaźnik ten sięgnie 26,4%²⁴. Sytuacja taka, w połączeniu z niską dzietnością, stanowi istotne zagrożenie dla systemu emerytalnego i polityk społecznych w Polsce. Negatywne zjawiska demograficzne obecne są też w województwie świętokrzyskim, gdzie obserwuje się szybki proces starzenia się ludności, niski poziom dzietności, ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji. Jednym z kierunków mogących częściowo zniwelować negatywne tendencje migracyjne byłoby podjęcie działań, skierowanych do seniorów, mających na celu przyciąganie osób chcących spędzić sędziwe lata w atrakcyjnej i bezpiecznej przestrzeni. Wymaga to jednak stworzenia odpowiedniej bazy mieszkalno-usługowej i opiekuńczej oraz przygotowania kadr zdolnych do zapewnienia usług z zakresu „srebrnej gospodarki” na odpowiednim poziomie.

²⁴ Stańczak J., Szałtys D., (2017), *Regionalne zróżnicowanie procesu starzenia się ludności Polski w latach 1990–2015 oraz w perspektywie do 2040 roku*, [w:] *Zielonogórskie Spotkania z Demografią*, Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, s. 11–27.

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
6	Nierówności społeczne, obserwowane w skali globalnej.	W Polsce, ubóstwo skrajne (minimum egzystencji) dotykało, według badań GUS, w 2015 r. 6,5% ludności, by spaść do 4,3% w roku 2017 i wzrosnąć do 5,4% w 2018 r.	Trafne	Umiarkowany	Wskazane w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowanie odnoszące się do nierówności społecznych, obserwowanych w skali globalnej, należy uznać za trafnie zdefiniowane. Jednocześnie stwierdzić należy, że treści, zawarte w projekcie SRWŚ 2030+, stanowiące uzasadnienie dla tego uwarunkowania, są dalece niewystarczające, ponieważ odnoszą się jedynie do Polski. Ponadto zawężają pojęcie nierówności społecznych jedynie do skrajnego ubóstwa. Należy zatem do projektu SRWŚ 2030+, do uwarunkowania mówiącego o nierównościach społecznych w wymiarze globalnym), dołączyć treści zawarte w Diagnostyce (str. 13), które ujmują problematykę nierówności społecznych właśnie w wymiarze globalnym (chodzi o ten fragment: „Najnowszy raport pt. <i>Public good or private wealth?</i>, opracowany przez organizację Oxfam International ze stycznia 2019 r. przedstawia dane, z których przykładowo wynika, że ok. 3,4 mld ludzi na świecie żyje za mniej niż 5,5\$ dziennie, 262 mln dzieci nie może chodzić do szkoły, tysiące osób umierają rocznie z powodu braku dostępu do opieki zdrowotnej itd. Przepaść między bogatymi a biednymi dzieli społeczeństwa. Uniemożliwia pokonanie ubóstwa i osiągnięcie równości kobiet i mężczyzn. Ważnym aspektem zróżnicowania bogactwa jest to, że od 2013 r. redukcja ubóstwa zmniejszyła się o połowę, podczas gdy w tym samym czasie rośnie kapitał najbogatszych (Oxfam, 2019, s. 10–12; por. też szerszą analizę tematyki w: Piketty, 2015)). Z kolei zastanawiając się czy nierówności społeczne, ujęte w postaci skali ubóstwa, będą miały wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa świętokrzyskiego, należy dojść do wniosku, że wpływ ten będzie umiarkowany.

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
					Po pierwsze przemawia za tym fakt, że w Polsce w 2019 r. odnotowano spadek zasięgu ubóstwa ekonomicznego we wszystkich trzech jego rodzajach tj. ubóstwie skrajnym, relatywnym i ustawowym. Największe ograniczenie zaobserwowano w przypadku ubóstwa ustawowego, które wskazuje na grupę osób uprawnionych do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej. Było ono w porównaniu do 2018 r. mniejsze o 1,9 pkt. proc., osiągając w 2019 r. wartość 9%²⁵ Stopa ubóstwa skrajnego wyniosła 4,2%, co oznacza spadek wskaźnika o 1,2 pkt. proc. r/r. Zatem minimum egzystencji, kiedy to konsumpcja poniżej tego poziomu utrudnia przeżycie i stanowi zagrożenie dla biologicznego rozwoju człowieka, zostało ograniczone. Dotyczyło to przede wszystkim gospodarstw domowych najbardziej zagrożonych ubóstwem, tj. utrzymujących się głównie ze świadczeń społecznych (innych niż emerytury i renty) oraz gospodarstw z co najmniej 3 dziećmi poniżej 18. roku życia, mieszkańców wsi i małych miast²⁶ O 1,2 pkt. proc. w relacji do 2018 roku zmniejszył się również zasięg ubóstwa relatywnego, granicę którego wyznacza 50% kwoty, którą przeciętnie miesięcznie wydają gospodarstwa domowe w Polsce. Umożliwia to wyodrębnienie tych gospodarstw domowych, których poziom konsumpcji znacząco odbiega od poziomu przeciętnego – w 2019 r. dotyczyło to 13% osób w gospodarstwach domowych²⁷

²⁵ <https://www.gov.pl/web/rozwoj/zasieg-ubostwa-ekonomicznego-w-2019-roku--komentarz-do-danych-gus> (dostęp: 14.08.2020 r.)

²⁶ <https://www.gov.pl/web/rozwoj/zasieg-ubostwa-ekonomicznego-w-2019-roku--komentarz-do-danych-gus> (dostęp: 14.08.2020 r.)

²⁷ <https://www.gov.pl/web/rozwoj/zasieg-ubostwa-ekonomicznego-w-2019-roku--komentarz-do-danych-gus> (dostęp: 14.08.2020 r.)

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
					Po drugie, z danych GUS wynika, że w latach 2015-2019 zasięg skrajnego ubóstwa w Polsce zmniejszył się z 6,5 proc. do 4,2 proc. Spadek skrajnego ubóstwa jest więc bardzo dobrą informacją. Jednak nie we wszystkich regionach zachodzi w równym tempie. Niektóre województwa skorzystały na pozytywnych zmianach, podczas gdy inne zostają w tyle. Na pozytywnych zmianach w największym stopniu skorzystały województwa pomorskie i opolskie, gdzie od 2015 roku zasięg skrajnego ubóstwa zmniejszył się o odpowiednio 7,2 oraz 5,2 pkt. proc. W 2019 roku wynosił nieco ponad 1 proc. i był najniższy w kraju²⁸. Skrajne ubóstwo znacznie spadło też w warmińsko-mazurskim, świętokrzyskim i podkarpackim. Spadek ten był zdecydowanie większy niż średnio dla całego kraju, jednak zasięg ubóstwa w dalszym ciągu pozostaje tam wysoki i wynosi ponad 5-6 proc. Jednak te województwa "startowały" z zupełnie innego poziomu. W 2015 roku w warmińsko-mazurskim, a także w świętokrzyskim poniżej minimum egzystencji żyło około 11-12 proc. mieszkańców, a w podkarpackim około 9 proc. Można więc mówić o sporej poprawie²⁹. Spadek skrajnego ubóstwa w latach 2015-2019 był spowodowany dwoma głównymi czynnikami. Pierwszy czynnik to stale poprawiająca się sytuacja na rynku pracy, spadające bezrobocie i szybko rosnące płace, również te minimalne. Drugi czynnik to nowe świadczenie wychowawcze na dzieci, czyli

²⁸ <https://www.money.pl/gospodarka/pomogly-swiadczenia-socjalne-i-dobra-sytuacja-gospodarcza-ubostwo-maleje-ale-nie-wszedzie-tak-samo-6527435898029697a.html>
(dostęp: 14.08.2020 r.)

²⁹ <https://www.money.pl/gospodarka/pomogly-swiadczenia-socjalne-i-dobra-sytuacja-gospodarcza-ubostwo-maleje-ale-nie-wszedzie-tak-samo-6527435898029697a.html>
(dostęp: 14.08.2020 r.)

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
					"Program 500 Plus". Największe zagrożenie ubóstwem dotyczyło bowiem rodzin wielodzietnych³⁰. Biorąc powyższe pod uwagę i zakładając, że tendencja w ograniczaniu skrajnego ubóstwa w województwie świętokrzyskim zostanie utrzymana, przypuszczać można, że wpływ nierówności społecznych, wyrażonych skalą ubóstwa, na sytuację społeczno-gospodarczą województwa będzie umiarkowany. Ponadto obserwujemy redukcję ubóstwa na świecie, co także powinno spowodować, że wpływ tego uwarunkowania na sytuację społeczno-gospodarczą województwa świętokrzyskiego będzie ograniczony.
7	Pandemia wirusa SARS-CoV-2	Występująca od marca 2020 r. w Polsce i w Europie sytuacja nadzwyczajna związana z pandemią wirusa SARS-CoV-2 spowodowała uciążliwe ograniczenia oraz wywołała znaczące skutki społeczno-gospodarcze. W ciągu kilku miesięcy tzw. koronawirus ujawnił wiele problemów funkcjonowania państw i społeczeństw, zmienił ludzkie życie oraz oblicze gospodarki. Żaden	Trafne	Bardzo duży	Wskazane w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowanie odnoszące się do pandemii wirusa SARS-CoV-2, należy uznać za trafnie zdefiniowane. Jednocześnie stwierdzić należy, że uwarunkowanie to, zawarte w projekcie SRWŚ 2030+, nie ma swojego uzasadnienia w Diagnozie. Sugeruje się zatem uzupełnienie treści Diagnozy o wskazane w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowanie globalne związane z pandemią wirusa SARS-CoV-2. Skutki pandemii odczuwa cały świat. Naznaczony masowymi „lockdownami” II kwartał 2020 roku przyniósł rekordowe spadki produktu krajowego brutto w wielu krajach. Według szybkiego szacunku GUS, PKB niewyrównany sezonowo spadł w II kwartale 2020 r. o 8,2% w ujęciu rocznym. Natomiast w porównaniu z poprzednim kwartałem, II kwartał 2020 roku przyniósł realny spadek PKB

³⁰ <https://www.money.pl/gospodarka/pomogly-swiadczenia-socjalne-i-dobra-sytuacja-gospodarcza-ubostwo-maleje-ale-nie-wszedzie-tak-samo-6527435898029697a.html> (dostęp: 14.08.2020)

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
		kraj ani region nie był przygotowany na taki scenariusz. Niemal do zera została ograniczona działalność wielu sektorów gospodarki, związanych z turystyką, sportem, działalnością eventową, przemysłami kultury, usługami niemedyicznymi, świadczonymi w bliskim kontakcie. Oznaczało to utratę wielu miejsc pracy, likwidację wielu mikro- i małych firm. Wprowadzone ograniczenia znacząco wpłynęły na stan psychofizyczny społeczeństwa. Jednocześnie w związku z pandemią skokowo wzrosło znaczenie gospodarki „zdalnej”, czyli związanej ze świadczeniem usług i produkcją na odległość. Dotyczy to zarówno handlu jak			o 8,9%. Osiągnięte wyniki należy uznać za stosunkowo korzystne w trudnym okresie kryzysu wywołanego pandemią. Świadczą one o stabilnych podstawach polskiej gospodarki i jej odporności na zaburzenia, w tym te o charakterze zewnętrznym. Nie bez wpływu pozostaje także wsparcie rządowe dla przedsiębiorstw i pracowników, dzięki któremu udało się podtrzymać potencjał polskiej gospodarki. Wyniki polskiego PKB wraz z miesięcznymi danymi pokazującymi znaczące wyhamowanie spadków produkcji przemysłowej i sprzedaży detalicznej, a także znaczną poprawę nastrojów (m.in. PMI dla przemysłu) pozwalają z optymizmem oczekiwać dalszej poprawy sytuacji gospodarczej w Polsce³¹. W porównaniu do pozostałych gospodarek UE Polska w dalszym ciągu plasuje się w czołówce pod względem dynamiki PKB. W II kw. 2020 r., według danych Eurostat, spadek polskiego PKB w ujęciu rocznym wyniósł 7,9%. (wyrównany sezonowo) i był to trzeci najlepszy wynik wśród państw UE, dla których dostępne są dane, po Litwie (-3,7%) oraz Finlandii (-5,2%). Wynik polskiej gospodarki jest znacznie lepszy niż całej UE (-14,1%) oraz strefy euro (-15%). Głębokimi spadkami PKB (r/r) zostały dotknięte największe gospodarki unijne. W Niemczech spadł on o 11,7%, we Włoszech o 17,3%, we Francji o 19%, zaś w Hiszpanii o 22,1%. Wyraźnie słabsze wyniki odnotowały także pozostałe państwa V4 – na Słowacji PKB obniżył się o 12,1%, w Czechach o 10,7%, a na Węgrzech o 13,5%. Z kolei w porównaniu do I kwartału br. PKB w strefie euro obniżył się o 12,1%, a w całej UE o 11,7%. W Polsce spadek ten wyniósł wg Eurostat 8,9%³².

³¹ <https://www.gov.pl/web/rozwoj/komentarz-do-danych-gus-i-eurostat-nt-wzrostu-pkb-w-ii-kw-2020-r> (dostęp: 14.08.2020)

³² <https://www.gov.pl/web/rozwoj/komentarz-do-danych-gus-i-eurostat-nt-wzrostu-pkb-w-ii-kw-2020-r> (dostęp: 14.08.2020)

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
		i wszelkiego typu działalności, które nie wymagają bezpośredniego kontaktu: telemedycyny, edukacji na odległość i automatyzacji. Dziś rośnie świadomość i upowszechnia się wyobrażenie sobie świata biznesu – od hali produkcyjnej po indywidualnego konsumenta – świata, w którym kontakt ludzi jest minimalizowany przez roboty, sztuczną inteligencję i różne formy automatyzacji.			W strefie euro i całej Unii Europejskiej obserwowana w II kwartale 2020 r. sytuacja gospodarcza, świadczy o najgłębszej recesja po 1945 roku. Biorąc powyższe pod uwagę stwierdzić należy, że trwająca pandemia wirusa SARS-CoV-2 w istotny sposób wpłynęła na sytuację gospodarczą świata, Unii Europejskiej oraz Polski. Należy przyjąć, że zagrożenie epidemiologiczne będzie się utrzymywać w nadchodzącym okresie (lata 2021-2022), a sytuację może unormować pojawienie się skutecznej szczepionki. Jednakże ze skutkami gospodarczymi i społecznymi pandemii światowa, w tym europejska, gospodarka będzie się zmagać przez kolejną dekadę. Warto w tym miejscu podkreślić, co zostało trafnie ujęte w projekcie SRWŚ 2030+, że w wymiarze krajowym kwestie bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego, są w polskim systemie rządzenia i zarządzania dedykowane władzom centralnym, a samorząd województwa może pełnić rolę wspierającą. Ważne będą zatem działania podejmowane na szczeblu centralnym oraz jakość współpracy władz centralnych z władzami samorządowymi.
Uwarunkowania unijne					
1		W Unii Europejskiej w dalszym ciągu toczy się dyskusja nad kierunkami interwencji UE w najbliższych latach. Nie został jednak przygotowany żaden dokument planowania strategicznego na okres po 2020 roku, w związku z czym cele zarządzania rozwojem UE wynikają z poziomu	Nie możliwa do określenia ze względu na brak jasno zdefiniowanego uwarunkowania	Nie możliwy do określenia ze względu na brak jasno zdefiniowanego uwarunkowania	Odnosząc się do uwarunkowań unijnych mających wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa świętokrzyskiego, stwierdzić należy, że w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowania te nie zostały sprecyzowane. O ile bowiem w Diagnozie (str. 15) pojawia się tekst mówiący o tym, że „najważniejszym europejskim uwarunkowaniem rozwoju regionalnego w Polsce jest polityka spójności Unii Europejskiej”, o tyle w projekcie SRWŚ 2030+ takiej informacji już nie znajdziemy. Warto zatem dokument Strategii wzbogacić o przytoczone powyżej treści z Diagnozy. Sugeruj się także, dodanie – również z Diagnozy (str. 15) – tekstu: „Dla skuteczności prowadzenia polityki regionalnej w Polsce,

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
		operacyjnego, tj. z projektu rozporządzeń dla Polityki Spójności oraz projektu struktury Wieloletnich Ram Finansowych (WRF) na lata 2021-2027 opracowanych przez Komisję Europejską. Zgodnie z zaprezentowanym w dniu 29 maja 2018 r. projektem pakietu legislacyjnego polityki spójności, zamiast dotychczasowych jedenastu celów, fundusze będą programowane w ramach pięciu celów polityki, na podstawie których Europa ma stać się: 1. Bardziej inteligentna (<i>smarter</i>), dzięki innowacjom, cyfryzacji, transformacji gospodarczej oraz wsparciu dla małych i średnich przedsiębiorstw; 2. Bardziej zielona (<i>greener</i>), wdrażająca porozumienie paryskie i inwestująca w transformację sektora			kluczowe znaczenie mają cele i alokacja finansowa związane z Polityką Spójności UE.” Dopiero po tym tekście powinien pojawić się fragment zaczynający się od słów „Zgodnie z zaprezentowanym w dniu 29 maja 2018 r. projektem...” Ponadto brakuje w projekcie SRWŚ 2030+ pełniejszego wyjaśnienia, jaki wpływ może mieć na sytuację społeczno-gospodarczą województwa świętokrzyskiego realizacja wymienionych pięciu celów alokacji funduszy związanych z Polityką Spójności UE. W Diagnostyce (str. 16-21) próbuje się takie wyjaśnienia konstruować, choć są zaprezentowane w formie bardzo ograniczonej i nie dotyczą wszystkich celów. Sugeruje się zatem uzupełnienie treści zarówno Diagnostyki, jak i projektu SRWŚ 2030+, o zapisy wyjaśniające jaki będzie wpływ realizacji pięciu celów alokacji finansowej na sytuację społeczno-gospodarczą województwa świętokrzyskiego w perspektywie 2030 roku.

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
		energetycznego, w odnawialne źródła energii oraz w walkę ze zmianą klimatu; 3. Lepiej powiązana (<i>connected</i>) z siecią transportu strategicznego i siecią cyfrową; 4. Bardziej społeczna (<i>social</i>), realizująca cele europejskiego filaru praw socjalnych i inwestująca w wysokiej jakości zatrudnienie, edukację, umiejętności, integrację społeczną i równy dostęp do opieki zdrowotnej; 5. Blizsza obywatelom (<i>closer to citizens</i>), dzięki wspieraniu lokalnych strategii rozwoju i zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich w całej UE. Powyższe cele zostały przedstawione w dokumencie rządowym Założenia Umowy Partnerstwa na lata 2021-			

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
		2027 z lipca 2019 r. (ZUP), który określa zarys obszaru interwencji funduszy unijnych i wstępne ramy finansowe w kolejnej perspektywie UE.			
Uwarunkowania krajowe					
1	Powstanie nowego paradygmatu rozwoju regionalnego	W dniu 14 lutego 2017 r. Rada Ministrów przyjęła <i>Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.</i> (SOR). Dokument ten ukierunkowuje rozwój kraju w perspektywie średnioterminowej, definiując model rozwoju Polski i wskazując wizję, zasady, cele i priorytety rozwoju kraju w wymiarach gospodarczym, społecznym i przestrzennym. Z punktu widzenia rozwoju regionalnego najważniejsze elementy SOR ujęte są w celu szczegółowym II – „Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony”. Zaznacza	Trafne	Nie możliwe do określenia ze względu na brak w projekcie SRWŚ 2030+ informacji o wpływie powstania nowego paradygmatu rozwoju regionalnego na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Wskazane w projekcie SRWŚ 2030+ uwarunkowanie odnoszące się do powstania nowego paradygmatu rozwoju regionalnego, należy uznać za trafnie zdefiniowane. Jednocześnie stwierdzić należy, że treści projektu SRWŚ 2030+ nie znajdziemy informacji mówiących o tym, jaki będzie przewidywany wpływ tego uwarunkowania na sytuację społeczno-gospodarczą województwa z perspektywy roku 2030. Rekomenduje się zatem dodanie odpowiednich treści do projektu SRWŚ 2030+, które potwierdzą istotność tego uwarunkowania dla rozwoju sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego w perspektywie roku 2030. Ponadto należy także wzbogacić treści Diagnozy, ponieważ w obecnej wersji omówiony jest wpływ przyjętych celów KSRR na konstrukcję i wdrożenie SRWŚ 2030+. Brakuje takiego omówienia dla SOR.

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
		się przy tym, że państwo polskie rozumie zrównoważony rozwój społeczny i regionalny jako harmonijny rozwój całego kraju, wrażliwy na terytorialną różnorodność i jej atuty, a jednocześnie dbający o zapewnienie całemu społeczeństwu wysokiej jakości życia. Cel ten obejmuje dwa obszary: „Spójność społeczna” oraz „Rozwój zrównoważony terytorialnie”. Rozwój zrównoważony terytorialnie osiągnięty ma być poprzez trzy cele polityki regionalnej: 1. Zrównoważony rozwój kraju wykorzystujący indywidualne potencjały poszczególnych terytoriów. 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych. 3. Podniesienie skuteczności i jakości wdrażania polityk			

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
		ukierunkowanych terytorialnie. Wśród szczególnie ważnych dla kształtu SRWŚ 2030+ uznać należy zapisy KSRR dotyczące trzech rodzajów Obszarów Strategicznej Interwencji polityki regionalnej, które odnoszą się do województwa świętokrzyskiego. Są to: obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz wschodnia Polska. Jednym z instrumentów KSRR 2030 będzie też Program ponadregionalny skierowany do najstabszych gospodarczo obszarów (Program 2020+). Adresatem jego interwencji będą terytoria uznane w KSRR za OSI, tj. obszary zagrożone trwałą marginalizacją i średnie miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze.			

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
		Zgodnie z zapisami KSRR 2030 regiony mogą także – zgodnie ze swoją najlepszą wiedzą i potrzebami – wyznaczać własne obszary strategicznej interwencji jako odpowiedź na problemy rozwojowe, o ile będzie to wiązało się z zapewnieniem konkretnych instrumentów wsparcia lub mechanizmów uzgodnień. Otwiera to przed samorządem województwa możliwość prowadzenia własnej polityki rozwoju w wymiarze terytorialnym. Obowiązujący porządek prawny, w tym art. 11 ust. 1d i ust. 1da ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa nakazuje, by strategia rozwoju województwa uwzględniała cele <i>SOR</i>, <i>KSRR</i> oraz cele i kierunki <i>Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (KPZK)</i>.			

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
		<i>Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030</i> to nadrzędny, strategiczny dokument rządowy stanowiący podstawę do prowadzenia krajowej polityki przestrzennej państwa. Definiuje on następujące cele polityki przestrzennego zagospodarowania kraju: Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności; Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju oraz wykorzystanie potencjału			

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
		wewnętrznego wszystkich terytoriów; Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej; Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski; Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa; Cel 6. Przywrócenie i utwalenie ładu przestrzennego.			

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
		W 2018 r. Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju sfinalizowało prace nad dokumentem pn. <i>System zarządzania rozwojem Polski</i>, który został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 29 października 2018 r. Dokument ten wprowadził szereg zmian, spośród których najważniejsza to integracja systemu programowania społeczno-gospodarczego i planowania przestrzennego na wszystkich poziomach zarządzania. Oczekiwany rezultatem jest utworzenie jednolitego systemu zarządzania i koordynacji polityk publicznych wspomagających procesy rozwojowe w Polsce. Wdrożone zostanie również podejście projektowe w administracji rządowej przy realizacji działań rozwojowych. Szczegółowe rozwiązania dotyczące			

Lp.	Uwarunkowania zewnętrzne ujęte w projekcie SRWŚ 2030+	Treść	Ocena trafności	Wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa	Uzasadnienie trafności uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa świętokrzyskiego
		systemu zarządzania będą sukcesywnie wprowadzane przez nowelizacje m.in. ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz samorządowych ustaw ustrojowych.			

Źródło: opracowanie własne

Ponadto porównując zapisy projektu SRWŚ 2030+ oraz Diagnozy zauważyć można, że w Diagnozie ujęto, w grupie uwarunkowań globalnych, uwarunkowania, które nie pojawiają się w projekcie SRWŚ 2030+. Do tych uwarunkowań zaliczyć należy:

- Uwarunkowania gospodarcze – nowe koncepcje rozwoju, gdzie mowa jest o powstawaniu regionalnych i lokalnych **domen kompetencji**, jako rozwiązań modelowych w dobie technologii informacyjnych i komunikacyjnych oraz **identyfikowaniu inteligentnych regionalnych specjalizacji** jako podstawy dla rozwoju domen kompetencji, a także o rozwoju **gospodarki o obiegu zamkniętym i biogospodarki**.
- Uwarunkowania społeczno-polityczne o wymiarze globalnym – gdzie mowa jest o ryzyku **wojny nuklearnej; fundamentalizmie, integryzmie i terroryzmie** jako zagrożeniach ze strony niektórych państw lub międzynarodowych systemów ideologiczno-religijnych; **zachwianiu się porządku globalnego** ukształtowanego po II wojnie światowej w związku z cichym wycofywaniem się USA i Rosji z porozumień rozbrojeniowych; **wzroście znaczenia Chin i Indii** na arenie politycznej i gospodarczej.

Dla poprawy spójności obu dokumentów rekomenduje się uzupełnieniu treści projektu SRWŚ 2030+ o brakujące zapisy lub wyjaśnienie, dlaczego nie wszystkie uwarunkowania/wyzwania analizowane w Diagnozie, znalazły się w projekcie Strategii.

2030

POLSKA
ŚWIĘTOKRZYSKIE

WOJEWÓDZTWO
ŚWIĘTOKRZYSKIE

**Podsumowanie procesu
strategicznej oceny oddziaływania na środowisko
projektu Strategii Rozwoju Województwa
Świętokrzyskiego 2030+**

Spis treści

1. Wprowadzenie	3
2. Informacje o przebiegu konsultacji społecznych przeprowadzonych w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko	3
3. Ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko	5
4. Analiza wariantowa i ostateczna wersja dokumentu	8
5. Metody i częstotliwości przeprowadzania monitoringu skutków realizacji postanowień dokumentu	16
6. Uzasadnienie wyboru wariantu ostatecznej wersji dokumentu	17

1. Wprowadzenie

Podsumowanie zostało opracowane na podstawie przepisów art. 55 ust. 3 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t. j. Dz.U. 2021 poz. 247), zwanej dalej ustawą OOŚ.

Zawiera uzasadnienie przedstawiające informacje o udziale społeczeństwa w postępowaniu oraz o tym, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa.

W efekcie przeprowadzonego postępowania w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu dokumentu w jego ostatecznej wersji uwzględniono szereg zmian wynikających z wniosków opracowanej dla niego Prognozy OOŚ, jak również zgłoszonych w toku postępowania z udziałem społeczeństwa uwag, wniosków oraz opinii właściwych organów.

2. Informacje o przebiegu konsultacji społecznych przeprowadzonych w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko

Zarząd Województwa Świętokrzyskiego w procesie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ zapewnił udział społeczeństwa, na zasadach i w trybie określonym w ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t. j. Dz.U. 2020 poz. 283) – dalej ustawie OOŚ. W związku z tym podał do publicznej wiadomości informację o:

- przystąpieniu do sporządzenia projektu Strategii *UCHWAŁĄ NR V/73/19 SEJMIKU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO z dnia 25 lutego 2019 r. w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, zmienionej UCHWAŁĄ NR nr XXII/279/20 SEJMIKU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO z dnia 29 czerwca 2020 r. w sprawie zmiany uchwały Nr V/73/19 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 25 lutego 2019 r. w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+;*
- sporządzeniu projektu Strategii przyjętej *UCHWAŁĄ NR 2427/2020 ZARZĄDU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO z dnia 29 lipca 2020 r. w sprawie przyjęcia i skierowania projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ do konsultacji społecznych oraz podania do publicznej wiadomości informacji o prowadzonych konsultacjach*
- sporządzeniu projektu Strategii *UCHWAŁĄ NR 3093/2020 ZARZĄDU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO z dnia 9 grudnia 2020 r. w sprawie przyjęcia zaktualizowanego projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+;*
- sporządzeniu projektu Prognozy OOŚ Strategii *UCHWAŁĄ NR 3192/20 ZARZĄDU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO z dnia 23 grudnia 2020 r. W SPRAWIE: Przyjęcia i skierowania do konsultacji w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu Prognozy Oddziaływania na Środowisko dla projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ oraz podania do publicznej wiadomości informacji o przystąpieniu do konsultacji,*

- możliwości zapoznania się z niezbędną dokumentacją sprawy, możliwości składania uwag i wniosków oraz terminie i sposobie oraz miejscu ich składania, jak również organie właściwym do rozpatrzenia uwag i wniosków.

Formy konsultacji obejmujące kontakt osobisty/ustny zostały ograniczone, zgodnie z obowiązującym w czasie trwania konsultacji stanem prawnym, tj. Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii. W związku z powyższym Podanie informacji do publicznej wiadomości nastąpiło poprzez:

- udostępnienie informacji na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego: <https://www.swietokrzyskie.pro/konsultacje-w-ramach-strategicznej-oceny-oddziaływania-na-srodowisko-projektu-strategii-rozwoju-województwa-swietokrzyskiego-2030>,
- opublikowanie ogłoszenia o konsultacjach na stronie BIP Urzędu: <http://bip.sejmik.kielce.pl/79-ogloszenia-marszalka-województwa-swietokrzyskiego.html>
- opublikowanie ogłoszenia prasowego w dzienniku o zasięgu regionalnym.

Projekt Strategii wraz z prognozą podlegał konsultacjom w okresie przewidzianym w ustawie OOS, tj. co najmniej 21 dni w terminie (29.12.2020 – 20.01.2021).

Uwagi i wnioski w tym terminie można było składać za pomocą formularza zgłaszania uwag w formie:

- pisemnej – na adres: Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, Departament Inwestycji i Rozwoju, al. IX Wieków Kielc 3, 25-516 Kielce;
- drogą elektroniczną bez konieczności opatrywania ich bezpiecznym podpisem elektronicznym na adres: strategia2030@sejmik.kielce.pl; podając w temacie: „konsultacje SRWŚ 2030+ – SOOŚ”.

Na stronie internetowej Zarządu Województwa zamieszczono niezbędne dokumenty umożliwiające zapoznanie się ze sprawą i złożenie uwag oraz wniosków:

- Projekt Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ po konsultacjach społecznych i ewaluacji ex-ante,
- Stanowisko Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Kielcach w sprawie określenia zakresu Prognozy Oddziaływania na Środowisko,
- Stanowisko Świętokrzyskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego,
- Uchwałę Zarządu Województwa Świętokrzyskiego nr 3192/20,
- Projekt Prognozy Oddziaływania na Środowisko dla projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+,
- Załącznik nr 1 do projektu Prognozy delimitacja i ocena projektów strategicznych,
- Załącznik nr 2 do projektu Prognozy streszczenie,
- Załącznik nr 3 do projektu Prognozy oświadczenie autora,
- Informację o konsultacjach w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+,
- Formularz zgłaszania uwag.

3. Ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko

Prognoza została wykonana dla projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ r. przyjętego uchwałą nr 3093/2020 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego w dniu 9 grudnia 2020 r. Jej zakres objął elementy, o których mowa w art. 51 ust. 2 ustawy OOS, przy zachowaniu warunków, o których mowa w art. 52 ust. 1 i 2 ww. ustawy, z uwzględnieniem wymogów co do zakresu, wyrażonych przez Świętokrzyskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego oraz Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska. W ostatecznej wersji Prognozy w całości lub częściowo uwzględniono uwagi i wnioski wniesione przez organy opiniujące oraz uczestników konsultacji społecznych.

W analizowanym Projekcie SRWŚ 2030+, w oparciu o przeprowadzoną diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej województwa świętokrzyskiego, zdefiniowano najważniejsze potencjały i problemy rozwojowe oraz uwarunkowania wynikające trendów i prognoz w tym zakresie. Następnie zidentyfikowano strategiczne wyzwania rozwojowe, co wreszcie posłużyło do określenia wizji Strategii, jej misji, a następnie celów strategicznych oraz operacyjnych, a w ich ramach proponowanych kluczowych kierunków działań. Następnie określono obszary strategicznej interwencji (OSI), definiując dla nich oczekiwane na poziomie celów strategicznych efekty. Uzupełnieniem opisanych elementów strategii jest jej Załącznik II, w którym zdefiniowano obszary realizacji projektów i wskazano strategiczne z punktu widzenia rozwoju województwa przedsięwzięcia inwestycyjne.

Podkreślić jednak należy fakt, iż pośród wskazanych w przywołanym załączniku przedsięwzięć znacząca część nie wynika bezpośrednio z ocenianego dokumentu, a stanowi element wdrożenia innych, powiązanych ze strategią dokumentów wyższego lub równego szczebla, przez organy i instytucje niezależne od Zarządu Województwa. Są to też przedsięwzięcia, na realizację których organ opracowujący projekt dokumentu nie ma żadnego wpływu. Stąd uwzględniając zapis tzw. dyrektywy SEA, który dotyczy unikania powielania oceny na tym samym poziomie szczegółowości, nie należy oceniać ich w niniejszym dokumencie, odwołując się do wyników Prognoz OOS dokumentów z których one wynikają. Tym bardziej, że jak wspomniano organ opracowujący projekt Strategii nie będzie podejmował decyzji o realizacji poszczególnych projektów, uczestniczył w ich wdrażaniu ani monitorowaniu ich wdrażania. Ponadto uwzględnić należy, iż w analizowanym załączniku lista obszarów i przedsięwzięć strategicznych ma charakter otwarty, co oznacza, że jej zakres może być uzupełniany o dodatkowe projekty, planowane do realizacji w okresie obowiązywania Strategii, a których identyfikacja na etapie prac nad Strategią była niemożliwa. Szczegółowej delimitacji i oceny projektów z załącznika II do Strategii dokonano w załączniku 1 do Prognozy.

W pierwszym etapie prac nad Prognozą przeanalizowano szereg dokumentów strategicznych i ich prognoz oddziaływania na środowisko, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które definiują przedsięwzięcia wymienione w załączniku II do Strategii. W wyniku tej analizy wyznaczono kryteria ogólne dla oceny całego dokumentu:

- Czy zapisy i wytyczne – SRWŚ2030+ są zgodne z celami ochrony środowiska i zasadami zrównoważonego rozwoju oraz czy odnoszą się w wystarczający sposób do konieczności jej wdrażania?
- Czy zaproponowany został właściwy system realizacji oraz właściwe ramy instytucjonalne i prawne, (ocena zaangażowanych podmiotów, narzędzi realizacji i sposobu finansowania), dla

realizacji postawionych w SRWŚ 2030+ celów w zakresie ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju?

- Czy zaproponowano właściwy system monitorowania i oceny efektów środowiskowych skutków wdrażania planowanych działań, w tym czy zaproponowano odpowiednie wskaźniki?

Takiej analizy i oceny dokonano w rozdziale 3. W następnej kolejności istotne było ustalenie metod oraz zakresu analiz, które będą rozważane w ramach oceny poszczególnych celów dokumentu i ich oczekiwanych efektów oraz planowanych w obszarach strategicznej interwencji projektów. Dlatego poza oceną ogólnych skutków ich realizacji przeprowadzoną w rozdziale 4, w rozdziale 5 dokonano swoistej analizy krzyżowej z wykorzystaniem zagadnień ochrony środowiska wymienionych ustawie OOŚ, a więc wpływu na różnorodność biologiczną, ludzi, zwierzęta, rośliny, wodę, powietrze, powierzchnię ziemi, krajobraz, klimat, zasoby naturalne, zabytki, dobra materialne.

W celu podsumowania i kwantyfikacji przewidywanych oddziaływań, a więc uwzględnienia aspektu zależności między elementami środowiska i między oddziaływaniami na te elementy, w rozdziale 4.13 przeprowadzono identyfikację prognozowanych pozytywnych i negatywnych skutków realizacji strategii, które zakończono sporządzeniem bilansu w postaci matrycy określającej wielkość i istotność wpływu na poszczególne komponenty środowiska.

Ostatnim etapem prac, na podstawie przeprowadzonych analiz wariantowych było opracowanie szeregu rekomendacji zmian zapisów strategii możliwych do wprowadzenia w celu lepszego ujęcia celów ochrony środowiska w analizowanym dokumencie.

Podsumowując przeprowadzone w Prognozie analizy i oceny należy wskazać, że SRWŚ 2030+ w wysokim stopniu uwzględnia w swych założeniach zasady zrównoważonego rozwoju oraz cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu krajowym i międzynarodowym. W wyniku wdrażania tych założeń oczekiwać należy głównie pozytywnych efektów środowiskowych.

Przeprowadzone w Prognozie analizy i oceny wpływu na poszczególne komponenty środowiska wskazują na zdecydowanie pozytywny bilans oddziaływań ocenianego dokumentu. Zdefiniowane w SRWŚ 2030+ cele strategiczne, a w ich ramach operacyjne i kierunki działań w wysokim stopniu uwzględniają zarówno zasady zrównoważonego rozwoju jak i cele ochrony środowiska na różnych płaszczyznach.

Zidentyfikowane w ramach pierwszego celu strategicznego INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE oddziaływania mają głównie charakter pozytywny o niskiej i średniej istotności. Zidentyfikowane oddziaływania o potencjale negatywnym w obrębie komponentów takich jak przyroda, powierzchnia ziemi i krajobraz charakteryzują się niską istotnością, a więc możliwą do minimalizowania. Najmocniejszym pozytywnym oddziaływaniem na ogół komponentów wyróżnia się cel operacyjny 1.3 Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu.

Cel strategiczny PRZYJAZNY DLA ŚRODOWISKA I CZYSTY REGION z racji swojej koncentracji na poprawie stanu środowiska charakteryzuje się najmocniejszym, tj. istotnym oddziaływaniem pozytywnym w obrębie większości analizowanych komponentów. Mało istotne potencjalnie negatywne oddziaływania stwierdzono jedynie w obrębie elementów przyrodniczych, wód oraz krajobrazu, a wynikają one z konfliktowego charakteru niektórych wielkoskalowych działań przeciwpowodziowych

przewidywanych w ramach celu operacyjnego 2.2 Adaptacja do zmian klimatu i zwalczanie skutków zagrożeń naturalnych.

W przypadku celu strategicznego 3 WSPÓLNOTA I BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ, KTÓRE ŁĄCZĄ LUDZI zaznacza się największa spośród analizowanych ocen neutralnych. Oddziaływania o potencjalnie negatywnym, znów mało istotnym, a więc możliwym do minimalizacji wiążą się z realizacją celu operacyjnego 3.3 Wzmocnienie spójności przestrzennej i społecznej regionu i przewidywanych w jego ramach działań w zakresie infrastruktury transportowej.

Ostatni z analizowanych celów strategicznych SPRAWNE ZARZĄDZANIE REGIONEM z uwagi na głównie miękki charakter zakładanych działań będzie oddziaływał na poszczególne komponenty pośrednio. Również pośrednie potencjalnie negatywne oddziaływania o niskiej istotności zidentyfikowano dla celu operacyjnego 4.2, w obrębie komponentów przyroda, wody i krajobraz, a wynikają one z postulowanego rozwoju osadnictwa i turystyki a przez nią ryzyka wzrostu istniejących presji w obrębie tych komponentów.

Podkreślić należy fakt, iż w obrębie żadnego z komponentów dla żadnego celu nie zidentyfikowano znaczącego oddziaływania o charakterze negatywnym niemożliwym do zminimalizowania, które wykluczałoby możliwość przyjęcia Strategii.

Województwo świętokrzyskie jest położone w centralnej części kraju. Odległość najbardziej wysuniętego punktu województwa do granic Państwa wynosi około 90 km w kierunku południowym i około 150 km w kierunku wschodnim. Biorąc pod uwagę charakter i wielkość oddziaływań związanych z realizacją celów zawartych w Strategii nie przewiduje się możliwości wystąpienia oddziaływań transgranicznych.

Jeśli chodzi o potencjał kumulowania się oddziaływań wynikających z realizacji założeń ocenianej Strategii należy analizować przynajmniej na dwóch płaszczyznach.

Z jednej strony jest to bardzo pożądanym efektem synergii w przypadku zidentyfikowanych oddziaływań pozytywnych na skutek niektórych działań w komponentach takich jak np. wody i elementy przyrodnicze, charakteryzujący się uzyskaniem większego efektu łącznej interakcji niż od pojedynczego oddziaływania na nie. Takich efektów w obrębie zdefiniowanych w ramach Strategii kierunków działań zaobserwowano kilka, między innymi w obszarze związanym z edukacją, adaptacją do zmian klimatu czy transformacją w kierunku gospodarki 4.0.

Innym aspektem jest ryzyko kumulowania się oddziaływań negatywnych, w szczególności bezpośrednich, mogących prowadzić do efektu wzmocnienia ich istotności w ramach różnych komponentów. Takie oddziaływania są często wynikiem realizacji projektów inwestycyjnych w tym samym czasie na niewielkiej przestrzeni. W wyniku analizy przedsięwzięć opisanych w Załączniku II do Strategii, dokonano próby takiej identyfikacji w wymiarze przestrzennym, jednak brak konkretnych informacji o wymiarze czasowym, tj. okresie realizacji poszczególnych przedsięwzięć oraz ich etapowania w 10 letnim horyzoncie realizacji założeń strategii uniemożliwia dokonanie precyzyjnej oceny w tym zakresie.

Potencjał kumulacji opisanego typu mają przede wszystkim wielkoskalowe działania realizowane w ramach poprawy infrastruktury transportowej (drogowej i kolejowej, turystycznej), jednak jednoczesna realizacja kilku projektów tego typu w bliskim sąsiedztwie i w tym samym czasie jest mało prawdopodobna. Dlatego nie zidentyfikowano istotnego ryzyka w tym zakresie. Planowana budowa

obwodnic miejscowości jest działaniem komplementarnym z poprawą stanu reszty elementów ciągów komunikacyjnych i prowadzić będzie raczej do efektów synergicznych. W odniesieniu do realizacji tego typu projektów instytucje odpowiedzialne za ich realizację powinny wzajemnie ze sobą współpracować, tak aby możliwe było minimalizowanie potencjalnego negatywnego oddziaływania poprzez prawidłowe planowanie robót.

Potencjalne negatywne oddziaływania kumulować mogą duże projekty z zakresu gospodarki wodnej, przewidziane do realizacji przez powiązane sektorowe dokumenty strategiczne, szczególnie z zakresu ochrony przeciwpowodziowej, ponieważ najczęściej niosą ze sobą konsekwencje dla całego ekosystemu rzeki. Wykluczenie ryzyka generowania takiego oddziaływania powinno odbywać się już na etapie prac koncepcyjnych, nadzorowanych przez administrację odpowiedzialną za gospodarowanie wodami, a potem w procesie oceny oddziaływania na środowisko takich projektów.

4. Analiza wariantowa i ostateczna wersja dokumentu

Ustawa OOS wskazuje, że Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko powinna przedstawiać rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w projektowanym dokumencie. Z zasad dobrej praktyki w zakresie ocen strategicznych wynika, iż propozycje i ocena rozwiązań alternatywnych powinny być dokonywane przez pryzmat najistotniejszych problemów ochrony środowiska regionu.

Stąd poza analizą tzw. wariantu 0, tj. zmiany stanu środowiska w przypadku braku realizacji strategii jako warianty alternatywne do zapisów ocenianego projektu Strategii przedstawiono opracowane w oparciu o przeprowadzone w Prognozie:

- rekomendacje w zakresie modyfikacji zapisów projektu Strategii (warianty alternatywne zapisów) w celu jak najszerszego uwzględnienia w niej aspektów środowiskowych,
- rekomendacje w zakresie prowadzenia monitoringu wdrażania projektu Strategii i jej skutków środowiskowych.

Tak rozumiane wariantowanie pozwoliło ująć wnioski płynące z przeprowadzonych badań i analiz w ostatecznym kształcie ocenianego dokumentu, a przez to poprawić stopień uwzględnienia w nim zasad zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska. Propozycje w tym zakresie przedstawiono w Tab. 2.

W ramach prac nad Prognozą odstąpiono natomiast od wariantowania lokalizacyjnego czy technologicznego przedsięwzięć opisanych w Załączniku II, nie definiowanych bezpośrednio przez Strategię, a dokumenty stanowiące jej otoczenie. Oceny ich potencjalnego oddziaływania w załączniku 1 do Prognozy oparto na wnioskach płynących z prognoz OOS dokumentów które wyznaczają ramy ich realizacji. Pośród wskazanych w przywołanym załączniku niemal 90 przedsięwzięć, 55 zaliczono właśnie do tej kategorii. Podkreślić należy że znaczna część z nich posiada już wydane decyzje środowiskowe, co w świetle polskiego prawa wyklucza ryzyko ich znaczącego negatywnego oddziaływania i dodatkowo obniża zasadność wskazywania jakichkolwiek wariantów.

Natomiast spośród pozostałych 34 przedsięwzięć ocenionych z Załączniku 1, które wynikają bezpośrednio z analizowanej Strategii nie zidentyfikowano takich, które stwarzają ryzyko wystąpienia niemożliwych do zminimalizowania znaczących oddziaływań negatywnych na którykolwiek z komponentów środowiska. Wyklucza to konieczność wskazywania dla nich wariantów alternatywnych.

Tab. 1 Skala istotności potrzeby wprowadzenia alternatywnego wariantu zapisów do treści Planu

Istotność	Rodzaj rekomendacji
	rekomendacja o wysokiej istotności – wyniki Prognozy wskazują na konieczność uwzględnienia w projekcie Strategii
	rekomendacja istotna – wyniki Prognozy zalecają rozważenie możliwości wprowadzenia zmian w projekcie Strategii
	rekomendacja o mniejszym stopniu istotności – wyniki Prognozy wskazują ją jako wariant poprawiający założenia projektu Strategii pod kątem ochrony środowiska, ale zmiana nie jest konieczna

Tab. 2 Tabela rekomendacji do tekstu Planu

Lp.	Zagadnienie	Nr strony	Rekomendacja	Ocena istotności zastosowania rekomendacji
1.	Cel operacyjny 2.2.	43	Postuluje się modyfikację drugiego akapitu opisującego sposoby zapobiegania suszom: „Problemom hydrologicznym należy przeciwdziałać poprzez rewitalizację istniejących zbiorników wodnych oraz odbudowę i budowę nowych zbiorników wodnych, a także naprawę i konserwację systemów melioracji.” Wskazanie jedynie technicznych i dość archaicznych zabiegów, które często charakteryzują się niską skutecznością bez wskazania metod związanych z odbudową naturalnej retencji, takich jak zwiększanie retencji dolinowej, renaturyzacja ekosystemów mokradłowych i rzek czy wdrażanie zabiegów agrotechnicznych zwiększających retencję glebową., które powinny być priorytetem działań jest błędne.	
2.	Cel operacyjny 2.2.	42	W opisie celu słusznie wskazano, że „Działania związane z ochroną i racjonalnym gospodarowaniem zasobami wodnymi muszą iść w parze z zapewnieniem bezpieczeństwa przeciwpowodziowego (...)”. Niestety w praktyce bardzo często jest wręcz przeciwnie, dlatego sugeruje się wzmocnienie tego przesłania dodaniem zdania: „Dlatego należy dążyć do realizacji kompleksowych działań w ujęciu zlewniowym, z wykorzystaniem przyjaznych środowisku metod ochrony przed powodzią.	
3.	Cel operacyjny 3.3	48	W ramach kierunku działań 3.3.1 zaleca się uwzględnienie również celów środowiskowych w zakresie rozwoju i poprawy parametrów infrastruktury drogowej, kolejowej i transportu publicznego, związanych m.in. z odprowadzaniem wód z tych obszarów, a także projektowanie ich w sposób minimalizujący negatywny wpływ na obszary zamieszkałe.	
4.	Cel operacyjny 1.1	36	W aspekcie gospodarki odpadami być może w opisie celu operacyjnego 1.1, w kontekście innowacyjności dobrze byłoby podkreślić wagę wsparcia dla opracowywania niskoodpadowych technologii produkcji oraz wdrażania efektywnych środowiskowo technologii odzysku.	
5.	Cel operacyjny 2.1.	42	Zaleca się dodanie w ostatnim akapicie sformułowań dotyczących działań na rzecz walki z niekontrolowanym rozmieszczeniem nośników reklamowych, które stanowią problem na terenie całego województwa.	
6.	Cel operacyjny 2.1	41	Postuluje się rozwinięcie w dokumencie aspektu związanego z klimatem akustycznym w zakresie wskazania konieczności obniżania poziomu hałasu w środowisku na obszarach wrażliwych narażonych na ponadnormatywne oddziaływania.	
7.	Cel operacyjny 3.1	45	Wśród instrumentów, które mogą przyczynić się do ograniczenia negatywnych trendów migracyjnych, zaleca się również wskazanie tych związanych z kreowaniem przyjaznego środowiska zamieszkania m.in. poprzez wprowadzanie terenów zieleni w ramach osiedli mieszkaniowych.	

Lp.	Zagadnienie	Nr strony	Rekomendacja	Ocena istotności zastosowania rekomendacji
8.	Cel operacyjny 3.3	48	W ramach celu operacyjnego zaleca się uwzględnienie kreowania spójnej sieci dróg rowerowych oraz połączeń pieszych.	
9.	Cel operacyjny 1.2.	38	W trzecim akapicie opisu celu dotyczącym edukacji sugeruje się do wymienionych aspektów kluczowych (kompetencje uniwersalne i kształtowanie postaw prozdrowotnych) dodać również kształtowanie postaw prośrodowiskowych jako podkreślenie wagi zagadnienia w kontekście narastających problemów, szczególnie zmian klimatu.	
10.	Cel operacyjny 4.1.	50	Do rozpoznania i uzupełnienia pozostaje kwestia z zakresu celu operacyjnego „Rozwój systemów zarządzania strategicznego rozwojem” – gdzie zwrócona została uwaga na tzw. zarządzania niepewnością, co jest istotne z punktu widzenia niezaprzeczalnego powiązania planowania strategicznego ze zmianami klimatu. Dlatego w celu minimalizacji tego typu oddziaływań zaleca się przegląd i ewentualne dostosowanie aktualnie wykorzystywanych systemów zarządzania strategicznego zanim przystąpi się do procesu zastępowania ich innymi działaniami lub kreacją nowych rozwiązań.	
11.	2.1.7	42	Postuluje się o dodanie w opisie dotyczącym audytu krajobrazowego określenia, iż audyt krajobrazowy oprócz identyfikacji „najcenniejszych krajobrazów” dokonuje także identyfikacji krajobrazów zdegradowanych oraz zagrożonych.	
12.	Cel operacyjny 3.3	49	W zdaniu „ <i>Równoważeniu procesów społeczno-gospodarczych i przestrzennych w skali lokalnej powinno służyć wsparcie samorządu województwa w rewitalizacji obszarów zdegradowanych oraz planowanie przestrzenne uwzględniające interes społeczny i gospodarczy</i> ”, postuluje się dodanie „interesu społecznego i gospodarczego oraz środowiskowego”.	
13.	Cel operacyjny 3.3	49	W kontekście zdania „ <i>Zabudowa powinna być przeliczona na prognozowane zapotrzebowanie ,skoncentrowana, architektonicznie spójna, a granica pomiędzy zabudową a terenami rolniczymi czy leśnymi czytelna</i> ”, postuluje się uwzględnienie konieczności wprowadzania w ramach osiedli mieszkaniowych wysokich wskaźników minimalnej powierzchni biologicznie czynnej w dokumentach planistycznych.	

Decyzją Zarządu Województwa wszystkie proponowane rekomendacje wprowadzono w finalnej wersji Strategii jako wariant lepiej uwzględniający potrzeby z w zakresie ochrony środowiska. Rozszerzono również listę wskaźników monitoringowych Strategii w celu pełniejszego ujęcia zmiany jego stanu, o czym będzie mowa w dalszej części podsumowania.

Poniżej przedstawiono również analizę w zakresie uwzględnienia wniosków i uwag z procesu opiniowania i udziału społeczeństwa.

Zestawienie zgłoszonych w terminie od 29.12.2020 – 20.01.2021 r. uwag, wniosków i opinii do projektu prognozy OOS w ramach procesu udziału społeczeństwa w strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko oraz opiniowania przez właściwe organy

Lp.	Grupa docelowa	Nazwa	Znak pisma	Data wpływu	Treść uwagi/wniosku/opinii oraz uzasadnienie	Decyzja	Sposób uwzględnienia/uzasadnienie
1	organ opiniujący	Świętokrzyski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny	NZ.9022.5.144.2020	13.01.2021	Brak – opinia pozytywna	-	-
2	organ opiniujący	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Kielcach	WOO-III.410.47.2020.DZ	13.01.2021	Ze względu na to, że część zadań będzie wpływała negatywnie na gatunki chronione roślin i zwierząt w Strategii oraz prognozie należy uwzględnić zapis o konieczności uzyskania stosownych zezwoleń na odstąpienie od zakazów obowiązujących w odniesieniu do gatunków chronionych, wynikających z ustawy o ochronie przyrody, np. w sytuacjach takich jak: realizacja prac termomodernizacyjnych budynków. W przypadku modernizacji budynków będących schronieniem ptaków czy nietoperzy wykonawca prac powinien podjąć środki zaradcze – dostosowując terminy i sposób wykonywania prac do okresów legu, rozrodu lub hibernacji ptaków/nietoperzy, zabezpieczając wcześniej szczeliny przed zajęciem je przez ptaki i nietoperze. W przypadku zamknięcia otworów na stałe, wskazane jest wykonanie siedlisk zastępczych. Może być również konieczne uzyskanie zezwoleń na odstąpienie od zakazów wydawanych w trybie art. 56 ustawy o ochronie przyrody. Powyższe kwestie powinny być uwzględnione w zapisach Strategii oraz prognozy.	uwzględniono	Uwzględniono w rozdziale 5.1.6 Prognozy dodając sugerowane zapisy.
3					W odniesieniu do zadania nr 6 (str. 10) wymienionego w załączniku nr 1 pomimo, że zadanie będzie realizowane na terenie chronionym i stwierdzono możliwość wystąpienia negatywnego oddziaływania na obszar chroniony, w uzasadnieniu brak jest komentarza w kontekście respektowania zakazów i ewentualnej minimalizacji oddziaływań negatywnych na przyrodę obszaru.	uwzględniono	Uwzględniono w Załączniku 1 przez dodanie możliwych działań mitygujących.
4					Na str. 10 (załącznik nr 1 do Prognozy) znajduje się nieprawidłowa nazwa obszaru - powinno być Chmielnicko-Szydłowski Obszar Chronionego Krajobrazu oraz str. 49 Prognozy – w odniesieniu do Szanieckiego Parku Krajobrazowego podano niewłaściwy akt prawa miejscowego – powinna być uchwała Nr XLIX/875/14 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 13 listopada 2014 r. w sprawie utworzenia Szanieckiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Święt. poz. 3149 z późn. zm.)	uwzględniono	Uwzględniono w Załączniku 1, projekt nr 6. Poprawiono też akt prawny odnoszący się do Szanieckiego Parku Krajobrazowego w rozdziale 5.1.1 Prognozy.
5					W odniesieniu do zadania nr 26 (str. 23) należy uwzględnić aktualne informacje dotyczące inwestycji – decyzja Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska znak: DOOŚ-dśl.4233.31.2017.ADK/AB22 z dnia 26 listopada 2020 r. uchylająca decyzję środowiskową i przekazująca sprawę do ponownego rozpatrzenia.	uwzględniono	Zapewne chodzi o zadanie 16, a nie 26. Dodano informację w Załączniku 1.
6					Przy zadaniu nr 50 (załącznik nr 1 do Prognozy) zweryfikować przewidywany termin wydania decyzji środowiskowej.	uwzględniono	Zweryfikowano stan procedury uzyskania decyzji środowiskowej dla projektu w Załączniku 1.
7					W tabelce nr 8 Prognozy wymienione obszary Natura 2000 posiadają plany zadań ochronnych – w tabelce podano natomiast, że posiadają plany ochrony.	uwzględniono	Poprawiono tytuł wiersza w tabeli 8 w Prognozie.
8					JST	Urząd Miasta i Gminy w Bodzentynie	RG.671

Lp.	Grupa docelowa	Nazwa	Znak pisma	Data wpływu	Treść uwagi/wniosku/opinii oraz uzasadnienie	Decyzja	Sposób uwzględnienia/uzasadnienie
					Włączenie Wilkowa do sieci tras turystycznych Gór Świętokrzyskich stworzy spójny układ komunikacyjny dla ruchu rowerowego.		
9					Uwaga do Zał. 1 postulująca dodanie kolejnego projektu Strategicznego Budowa zbiornika wodnego „Hucisko” W uzasadnieniu uszczegółowiono, że budowa objęłaby zbiornik wodny na rzece Psarce między miejscowościami Kamieniec a Psary-Podłazy. Zbiornik o funkcji retencyjnej przyczyni się do zwiększenia zasobów wodnych wód powierzchniowych oraz zmniejszenia skutków suszy i obniżania się poziomu wód gruntowych. Zbiornik będzie wyposażony w infrastrukturę rekreacyjną, co przyczyni się do rozwoju nowych produktów turystycznych w regionie Gór Świętokrzyskich (w załączeniu przedstawiono kartę projektu 21 z uzgodnieniami).	nie uwzględniono	Zakres przedsięwzięć Załącznik 1 Prognozy bezpośrednio z załącznika II do Strategii. Zatem ta uwaga odnosi się w istocie do Strategii i może zostać uwzględniona w Prognozie w przypadku zmiany dokumentu źródłowego.
10					Uwaga do Tab. 3 w zakresie efektów działań rozwojowych celu strategicznego 2 w obrębie OSI Góry Świętokrzyskie. Zaproponowano dodanie osób fizycznych i przedsiębiorców do ostatniego akapitu: „Rozwój infrastruktury ochrony środowiska, wspieranie termomodernizacji zabudowy i wykorzystania energii odnawialnej w obiektach turystycznych i obiektach użyteczności publicznej” uzasadniając, że w planowanym przedsięwzięciu przewiduje się wsparcie również podmiotów prywatnych, w tym przedsiębiorców w zakresie termomodernizacji zabudowy i wykorzystania energii odnawialnej. Jedynie kompleksowe objęcie ww. działaniami obszaru pozwoli osiągnąć zamierzone efekty środowiskowe.	nie uwzględniono	Oczekiwane skutki interwencji wymienione w Tabeli są agregacją elementów opisanych w rozdziale 6 Strategii. Zatem uwaga odnosi się de facto do Tabeli 11 Na str. 67 Strategii i możliwa będzie do uwzględnienia w przypadku zmiany dokumentu źródłowego.
11					Uwaga do ryc. 7 w rozdziale 1. Oznaczenie całego obszaru ZGGS jako obszaru realizacji projektu strategicznego w obszarze Potencjał turystyczny. 2. Oznaczenie całego obszaru ZGGS jako obszaru realizacji projektu strategicznego w obszarze Czysta energia 3. ZGGS zgłosił projekt budowy trasy rowerowej regionalnej – Pętli Wokół Łysogór wraz z łącznikami. Uzasadniając niezgodnością ze stanem opisanym w załączniku 1.	uwzględniono częściowo	Zaktualizowano mapę w zakresie punktów 1 i 2. Brak wiedzy o dokładnym przebiegu i skala mapy uniemożliwiają uwzględnienie pkt. 3.
12	Związek JST	Związek Gmin Gór Świętokrzyskich	email	20.01.2021	Uwaga nawiązująca do poprzedniej w zakresie lokalizacji projektu nr 10 w Załączniku 1 do Prognozy. Obszar realizacji projektu to 11 gmin objętych działaniem Związku Gmin Gór Świętokrzyskich. W uzasadnieniu wskazano, że planowane przedsięwzięcie obejmuje zasięgiem 11 gmin Związku Gmin Gór Świętokrzyskich. Kluczową rolę odgrywa w nim ŚPN i obszar Natura 2000. Projekt obejmuje również różne inne obszary o cennych walorach środowiskowych (parki krajobrazowe, rezerwy itp.)	uwzględniono	Zaktualizowano mapę z Załączniku 1 do Prognozy.
13					Uwaga do oceny oddziaływania na obszary chronione projektu nr 10 w Załączniku 1 do Prognozy dotycząca rozszerzenia opisu w postaci: Właściwe ukierunkowanie ruchu turystycznego na tak cennym obszarze (np. park narodowy, obszar Natura 2000, parki krajobrazowe, zabytki przyrodnicze, rezerwy itp.) przyczyni się do zmniejszenia antropopresji na obszary chronione. Uzasadniono to faktem, że planowane przedsięwzięcie obejmuje zasięgiem 11 gmin Związku Gmin Gór Świętokrzyskich. Kluczową rolę odgrywa w nim ŚPN i obszar Natura 2000. Projekt obejmuje również różne inne obszary o cennych walorach środowiskowych (parki krajobrazowe, rezerwy itp.).	uwzględniono	Rozszerzono opis zgodnie z sugestią.
14					Uwaga do oceny oddziaływania na różnorodność biologiczną, rośliny i zwierzęta projektu nr 10 w Załączniku 1 do Prognozy dotycząca rozszerzenia opisu w postaci: Chwilowe działania negatywne na różnorodność biologiczną mogą wystąpić na etapie realizacji zadań związanych z budowa infrastruktury na terenie parku narodowego i innych obszarach chronionych i cennych przyrodniczo. Uzasadniono to faktem, że planowane przedsięwzięcie obejmuje zasięgiem 11 gmin Związku Gmin Gór Świętokrzyskich. Kluczową rolę odgrywa w nim ŚPN i obszar Natura 2000. Projekt obejmuje również różne inne obszary o cennych walorach środowiskowych (parki krajobrazowe, rezerwy itp.).	uwzględniono	Rozszerzono opis zgodnie z sugestią.

Lp.	Grupa docelowa	Nazwa	Znak pisma	Data wpływu	Treść uwagi/wniosku/opinii oraz uzasadnienie	Decyzja	Sposób uwzględnienia/uzasadnienie
15	Instytucje rządowe	Świętokrzyski Park Narodowy	email	18.01.2021	Uwaga do oceny oddziaływania na ludzi projektu nr 10 w Załączniku 1 do Prognozy dotycząca rozszerzenia opisu w postaci: Realizacja inwestycji będzie miała pośredni pozytywny wpływ na zdrowie mieszkańców, poprzez przygotowanie infrastruktury rekreacyjnej powiązanej z terenami zieleni, skłaniającej do aktywności fizycznej, co może przyczynić się m.in. do obniżenia ryzyka występowania chorób układu sercowo-naczyniowego, poprawy ogólnej kondycji fizycznej, psychicznej itd. Realizowane przedsięwzięcie poprzez działania poprawiające ochronę ekosystemów leśnych i przez właściwe ukierunkowanie ruchu turystycznego przyczyni się do zabezpieczenia stanu środowiska przyrodniczego i warunków życia mieszkańców na obszarze o cennych walorach przyrodniczo. Planowana inwestycja przyczyni się również do podwyższenia poziomu edukacji mieszkańców i turystów, w tym edukacji i świadomości ekologicznej.	uwzględniono	Rozszerzono opis zgodnie z sugestią.
16					Uwaga do oceny oddziaływania na krajobraz projektu nr 10 w Załączniku 1 do Prognozy dotycząca rozszerzenia opisu w postaci: Ze względu na prowadzenie prac na terenie Parku Narodowego i innych obszarów chronionych należy założyć, że proponowana inwestycja może negatywnie oddziaływać na krajobraz. Każdy z planowanych projektów, uwzględniający wprowadzenie nowego obiektu powinien zostać przeanalizowany pod względem potencjalnego wpływu projektu architektonicznego na krajobraz. Jednak realizacja inwestycji przyniesie długofalowe pozytywne oddziaływania wynikające z edukacji ekologicznej i podwyższania świadomości ekologicznej oraz promocji walorów krajobrazowych. Zaproponowano również zmniejszenie skali wpływu do poz. -1 uzasadniając faktem, iż planowane przedsięwzięcie obejmuje zasięgiem 11 gmin Związku Gmin Gór Świętokrzyskich. Kluczową rolę odgrywa w nim SPN i obszar Natura 2000. Projekt obejmuje również różne inne obszary o cennych walorach środowiskowych (parki krajobrazowe, rezerваты itp.). W planowanych inwestycjach należy dostrzegać ich długofalowy pozytywny wpływ na poprawę świadomości ekologicznej oraz efektów promocji walorów krajobrazowych.	uwzględniono	Rozszerzono opis zgodnie z sugestią, zmodyfikowano skalę oddziaływania. Inicjalne restrykcyjne zapisy zastosowano z uwagi na zasadę przezorności w świetle niewielkiej wiedzy o zakresie projektu.
17					Uwaga do oceny oddziaływania na zabytki projektu nr 10 w Załączniku 1 do Prognozy dotycząca modyfikacji opisu i dodanie, że przewiduje się wystąpienie również pozytywnych oddziaływań poprzez poprawę stanu obiektów zabytkowych oraz edukację i promocję obiektów i walorów kulturowych (materialnych i niematerialnych obszaru). Zaproponowano zmniejszenie oceny skali wpływu na komponent	uwzględniono	Zmodyfikowano zgodnie z sugestią dodając informację o potencjalnych oddziaływaniach pozytywnych. Inicjalne restrykcyjne zapisy zastosowano z uwagi na zasadę przezorności w świetle niewielkiej wiedzy o zakresie projektu.
18					Uwaga do oceny oddziaływania na krajobraz projektu nr 25 w Załączniku 1 do Prognozy. Sugerując zapis, że nie przewiduje się wystąpienia oddziaływań na komponent na tym etapie inwestycji. Uzasadniono to faktem, iż wnioskodawca nie przewiduje budowy wiatraków. Co było podstawą inicjalnego zapisu.	uwzględniono	Zmodyfikowano ocenę zgodnie z sugestią. Inicjalne restrykcyjne zapisy zastosowano z uwagi na zasadę przezorności w świetle niewielkiej wiedzy o zakresie projektu.
19					Uwaga do oceny oddziaływania na ludzi projektu nr 10 w Załączniku 1 do Prognozy dotycząca rozszerzenia opisu w postaci: Inwestycja zakłada rozwój mieszkańców w zakresie edukacji.	uwzględniono	Uwaga spójna z uwagą nr 15 ZGGŚ już wcześniej uwzględnioną.
20	Uwaga do oceny oddziaływania na krajobraz projektu nr 10 w Załączniku 1 do Prognozy dotycząca wskazania pozytywnych oddziaływań wynikających z edukacji oraz promocji walorów krajobrazowych.	uwzględniono	Uwaga spójna z uwagą nr 16 ZGGŚ już wcześniej uwzględnioną.				
21	Uwaga do oceny oddziaływania na zabytki projektu nr 10 w Załączniku 1 do Prognozy dotycząca dodania do opisu iż przewiduje się wystąpienie pozytywnych oddziaływań poprzez poprawę stanu obiektów zabytkowych oraz edukację i promocję obiektów i walorów kulturowych (materialnych i niematerialnych).	uwzględniono	Uwaga spójna z uwagą nr 17 ZGGŚ już wcześniej uwzględnioną.				

Zestawienie zgłoszonych w terminie od 29.12.2020 – 20.01.2021 r. uwag, wniosków i opinii do projektu Strategii w ramach procesu udziału społeczeństwa w strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko oraz opiniowania przez właściwe organy

Lp.	Grupa docelowa	Nazwa	Znak pisma	Data wpływu	Treść uwagi/wniosku/opinii oraz uzasadnienie	Decyzja	Sposób uwzględnienia/uzasadnienie
1	organ opiniujący	Świętokrzyski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny	NZ.9022.5.144.2020	13.01.2021	Brak – opinia pozytywna	-	-
2	organ opiniujący	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Kielcach	WOO-III.410.47.2020.DZ	13.01.2021	W odniesieniu do zadań, których realizację zaprojektowano na terenie obszarów chronionych i których realizacja może generować oddziaływania negatywne należy zaproponować stosowne rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczenia lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, w szczególności na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000. Zgodnie z obowiązującymi przepisami w projekcie Strategii należy uwzględnić w/w działania.	uwzględniono	Dodano zapisy zgodnie z sugestią.
3					Ze względu na to, że część zadań będzie wpływała negatywnie na gatunki chronione roślin i zwierząt w Strategii oraz prognozie należy uwzględnić zapis o konieczności uzyskania stosownych zezwoleń na odstępstwa od zakazów obowiązujących w odniesieniu do gatunków chronionych, wynikających z ustawy o ochronie przyrody, np. w sytuacjach takich jak: realizacja prac termomodernizacyjnych budynków. W przypadku modernizacji budynków będących schronieniem ptaków czy nietoperzy wykonawca prac powinien podjąć środki zaradcze – dostosowując terminy i sposób wykonywania prac do okresów lęgu, rozrodu lub hibernacji ptaków/nietoperzy, zabezpieczając wcześniej szczeliny przed zajęciem je przez ptaki i nietoperze. W przypadku zamknięcia otworów na stałe, wskazane jest wykonanie siedlisk zastępczych. Może być również konieczne uzyskanie zezwoleń na odstępstwa od zakazów wydawanych w trybie art. 56 ustawy o ochronie przyrody. Powyższe kwestie powinny być uwzględnione w zapisach Strategii oraz prognozy.	uwzględniono w całości w treści Prognozy oraz częściowo w treści projektu Strategii	Dodano zapisy zgodnie z sugestią.
4					W Strategii nie uwzględniono rekomendacji, o których mowa m.in. w załączniku nr 2 do Prognozy – art. 55 ust. 1 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (...).	uwzględniono częściowo	Uwzględniono wszystkie rekomendacje z wyjątkiem rekomendacji nr 10 ze względu na jej zbyt dużą szczegółowość.
5	JST	Urząd Miasta i Gminy w Bodzentynie	RG.671	14.01.2021	Uwaga do projektu zdefiniowanego w Załączniku II przez obszar potencjał turystyczny regionu : <i>„Poprawa dostępności oraz ochrona ekosystemów Świętokrzyskiego Parku Narodowego i jego otuliny oraz innych obszarów chronionych i najcenniejszych przyrodniczo na obszarze Gór Świętokrzyskich poprzez rozwój infrastruktury ułatwiającej zwiedzanie i zmniejszające antropopresję w tym budowę i wyposażenie Centrum Edukacji Przyrodniczej Świętokrzyskiego Parku Narodowego w Nowej Słupi”</i> postulująca rozszerzenie jego zasięgu o miejscowość Wilków:	nie uwzględniono	Szczegółowy zakres projektu należy uzgodnić ze Związkiem Gmin Gór Świętokrzyskich - podmiotem zgłaszającym projekt.
6					Uzasadniono ją faktem, że W Wilkowie znajduje się zbiornik wodny z wypożyczalnią sprzętu wodnego, chodnikiem wokół zbiornika oraz obszernym parkingiem. Brakuje natomiast odpowiedniej infrastruktury dla ruchu rowerowego i połączenia z innymi atrakcjami regionu (Ciekoty, Krajno/Święta Katarzyna). Włączenie Wilkowa do sieci tras turystycznych Gór Świętokrzyskich stworzy spójny układ komunikacyjny dla ruchu rowerowego.		
					Uwaga do Załącznika II postulująca dodanie kolejnego projektu Strategicznego w obszarze Świętokrzyskie zasoby wody którym byłaby Budowa zbiornika wodnego „Hucisko”.	nie uwzględniono	W części dot. gospodarowania wodami - Zarząd Województwa Świętokrzyskiego dokonał wyboru

Lp.	Grupa docelowa	Nazwa	Znak pisma	Data wpływu	Treść uwagi/wniosku/opinii oraz uzasadnienie	Decyzja	Sposób uwzględnienia/uzasadnienie
					W uzasadnieniu uszczegółowiono, że budowa objęłaby zbiornik wodny na rzece Psarce między miejscowościami Kamieniec a Psary-Podfazy. Zbiornik o funkcji retencyjnej przyczyni się do zwiększenia zasobów wodnych wód powierzchniowych oraz zmniejszenia skutków suszy i obniżania się poziomu wód gruntowych. Zbiornik będzie wyposażony w infrastrukturę rekreacyjną, co przyczyni się do rozwoju nowych produktów turystycznych w regionie Gór Świętokrzyskich (w załączeniu przedstawiono kartę projektu 21 z uzgodnieniami).		strategicznego do 2030 roku w oparciu między innymi o propozycje zgłoszone przez PGW Wody Polskie.
7	JST	Związek Gmin Gór Świętokrzyskich	email	20.01.2021	uwaga do Tabeli 11 Na str. 67 Strategii w zakresie efektów działań rozwojowych celu strategicznego 2 w obrębie OSI Góry Świętokrzyskie. Zasugerowano dodanie osób fizycznych i przedsiębiorców do ostatniego akapitu: „Rozwój infrastruktury ochrony środowiska, wspieranie termomodernizacji zabudowy i wykorzystania energii odnawialnej w obiektach turystycznych i obiektach użyteczności publicznej” uzasadniając, że w planowanym przedsięwzięciu przewiduje się wsparcie również podmiotów prywatnych, w tym przedsiębiorców w zakresie termomodernizacji zabudowy i wykorzystania energii odnawialnej. Jedynie kompleksowe objęcie ww. działaniami obszaru pozwoli osiągnąć zamierzone efekty środowiskowe.	nie uwzględniono	Uwaga stanowi zbyt szczegółowe rozwinięcie zapisów już istniejących.

5. Metody i częstotliwości przeprowadzania monitoringu skutków realizacji postanowień dokumentu

Wdrażanie SRWŚ 2030+ musi być monitorowane. Celem monitoringu jest dostarczenie uczestnikom procesu wdrażania Strategii, szczególnie władzom województwa, rzetelnej informacji o sposobie, zakresie i kierunkach realizacji Strategii w kolejnych latach. Wymogiem ustawy OOS jest jednak monitorowanie również skutków środowiskowych wdrażania Strategii.

Strategia w istotnym stopniu uwzględnia aspekty środowiskowe w szczególności w ramach celu strategicznego 2. System monitoringu szczegółowo opisano w rozdziale 7.3 Strategii i zawiera on już szereg wskaźników, które charakteryzują zmianę stanu środowiska na skutek wdrażania założonych celów i kierunków działań. Należą do nich między innymi (Tabela 18 SRWŚ 2030+):

- Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej
- Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów
- Liczba dni z przekroczonym 24-godzinnym poziomem dopuszczalnym stężenia pyłu PM10
- Liczba przewiezionych pasażerów pociągami regionalnymi
- Długość ścieżek rowerowych (dróg dla rowerów)
- Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych ogółem na 1 korzystającego
- Obiekty małej retencji wodnej w regionie
- Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji
- Gęstość sieci cieplnej przesyłowej i rozdzielczej
- Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem
- Zużycie energii elektrycznej na 1 mln zł PKB

W celu właściwego monitorowania zmian stanu wszystkich kluczowych komponentów środowiska będących skutkiem realizacji założeń strategii, w wyniku rekomendacji zawartych w Prognozie uzupełniono listę wskaźników o następujące pozycje:

- Powierzchnia zieleni ulicznej ogółem (w miastach i na wsi),
- Powierzchnia obszarów chronionego krajobrazu,
- Nakłady inwestycyjne na wykonanie obiektów małej retencji wodnej.

Ponadto ustalono, że w procesie monitorowania stanu środowiska w województwie świętokrzyskim wszelkie trendy niekorzystne i stagnacyjne będą podstawą do podjęcia decyzji o poszerzeniu listy monitorowanych wskaźników.

Zgodnie z przyjętym systemem monitorowania podmiotem odpowiedzialnym za prowadzenie procesu monitoringu i ewaluacji SRWŚ 2030+ jest Zarząd Województwa Świętokrzyskiego, który będzie realizował go poprzez Zespół zadaniowy ds. realizacji SRWŚ 2030+. Podstawowym elementem monitoringu Strategii będzie raport monitoringowy, przygotowywany w cyklu dwuletnim na podstawie dostępnych danych statystycznych oraz informacji przekazanych przez merytoryczne departamenty urzędu marszałkowskiego i wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne.

6. Uzasadnienie wyboru wariantu ostatecznej wersji dokumentu

Przeprowadzone w ramach opracowania Prognozy OOŚ analizy i oceny dowiodły, że przedsięwzięcia bezpośrednio definiowane przez Strategię Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ nie doprowadzą do znaczących negatywnych oddziaływań na żaden z komponentów środowiska. Natomiast w przypadku potencjalnych oddziaływań o małej istotności, zaproponowano szereg adekwatnych działań i rozwiązań umożliwiających ich minimalizację.

Ponadto przeprowadzone oceny wskazały, że Strategia jako całość będzie charakteryzowała się szeroko rozumianym pozytywnym wpływem na środowisko przyrodnicze i kulturowe regionu.

Dodatkowo opracowane w toku strategicznej oceny rekomendacje z Prognozy, wprowadzone do finalnej wersji dokumentu Strategii jako alternatywne warianty zapisów, pozwoliły podnieść poziom uwzględnienia w niej aspektów istotnych z punktu widzenia ochrony środowiska, w szczególności w obrębie kluczowych dla regionu zagadnień jak ochrona przyrody i krajobrazu czy gospodarka wodna czy turystyka.

Jednoznacznie wyklucza to możliwość wystąpienia znaczących negatywnych oddziaływań na skutek wdrożenia jej zapisów. Oznacza to również, że przyjęcie Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ jest możliwe bez analizy przesłanek i zezwolenia, o których mowa w art. 34 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody.

W związku z powyższym należy uznać, iż zostały spełnione wszystkie wymogi ustawy OOŚ i dokument może zostać przyjęty w ostatecznym kształcie, wynikającym z uwzględnionych w ramach przeprowadzonego postępowania w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko uwag, wniosków i opinii i rekomendacji.

UCZESTNICZY PROCESU OPRACOWANIA STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO 2030+

Projekt Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ powstał pod kierunkiem Zarządu Województwa Świętokrzyskiego VI kadencji w składzie:

Andrzej Bętkowski – Marszałek Województwa Świętokrzyskiego, Renata Janik – Wicemarszałek Województwa Świętokrzyskiego, Marek Bogusławski – Wicemarszałek Województwa Świętokrzyskiego, Marek Jońca – Członek Zarządu Województwa Świętokrzyskiego, Tomasz Jamka – Członek Zarządu Województwa Świętokrzyskiego, Mariusz Gosek – Członek Zarządu Województwa Świętokrzyskiego (do dnia 12 lutego 2020 r.)

Dokument powstał przy aktywnym udziale Radnych Województwa Świętokrzyskiego VI kadencji.

Prace nad projektem Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ wspierał Zespół ekspercki w składzie:

prof. zw. dr hab. inż. arch. Aleksander Noworól, dr Kamilla Noworól, dr Krzysztof Jakóbiak, dr Michał Kudłacz, dr Jeremiasz Salamon, mgr Paweł Hałat

W opracowaniu projektu Strategii brali udział:

Członkowie Zespołu zadaniowego ds. opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ powołanego Uchwałą nr 780/19 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 3 lipca 2019 r., w skład którego weszli przedstawiciele administracji samorządowej, Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego, administracji rządowej, uczelni wyższych, organizacji pozarządowych, środowiska biznesu.

Członkowie Grup Roboczych ds. opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ powołanych Uchwałą nr 781/19 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 3 lipca 2019 r., w podziale na:

- Grupa 1 - Środowisko i Zasoby Kulturowe
- Grupa 2 – Gospodarka
- Grupa 3 – Kapitał Ludzki i Usługi Publiczne
- Grupa 4 – Wymiar Terytorialny Rozwoju i Infrastruktura,

w skład których weszli przedstawiciele administracji samorządowej, administracji rządowej, uczelni wyższych, organizacji pozarządowych, środowiska biznesu.

Projekt dokumentu został opracowany w Departamencie Inwestycji i Rozwoju (Oddział ds. Programowania Strategicznego i Analiz) Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego pod kierunkiem Jacka Sułka - Dyrektora Departamentu.

**WYKAZ SZKÓŁ I PLACÓWEK
PROWADZONYCH PRZEZ SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO
(stan na dzień 1 marca 2021 r.)**

1. Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Skarżysku-Kamiennej
2. Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Morawicy
3. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Kielcach
4. Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach
5. Zespół Szkół Specjalnych przy Świętokrzyskim Centrum Rehabilitacji w Czarnieckiej Górze

UZASADNIENIE

Strategia rozwoju województwa jest podstawowym i najważniejszym dokumentem samorządu województwa określającym obszary, cele i kierunki polityki rozwoju regionu.

W związku z upływającym terminem obowiązywania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020, w dniu 25 lutego 2019 r. Sejmik Województwa podjął uchwałę nr V/73/19 dotyczącą określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ (SRWŚ 2030+), która formalnie rozpoczęła proces przygotowania nowego dokumentu. Powyższa uchwała została zaktualizowana uchwałą nr XXII/279/20 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 29 czerwca 2020 r.

Konsultacje społeczne projektu SRWŚ 2030+ odbywały się w terminie od 10 sierpnia do 30 września 2020 r. Wypełniając zapisy ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, projekt Strategii został przekazany do zaopiniowania Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego, która na posiedzeniu w dniu 30 września 2020 r. pozytywnie zaopiniowała projekt dokumentu. Projekt uzyskał również pozytywną opinię Wojewódzkiej Rady Dialogu Społecznego w Kielcach, zgodnie z art. 42 ust. 2 ustawy z dnia 24 lipca 2015 r. o radzie Dialogu Społecznego i innych instytucjach dialogu społecznego (Dz. U. z 2015 r. poz. 1240, z późn. zm.), jak również Świętokrzyskiej Rady Działalności Pożytku Publicznego zgodnie z art. 41a ust. 2 pkt. 5 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057, z późn. zm.).

W dniu 9 grudnia 2020 r. Zarząd Województwa Świętokrzyskiego uchwałą nr 3093/2020 przyjął projekt SRWŚ 2030+ zawierający zgłoszone uwagi w ramach konsultacji społecznych, a także uwzględniający rekomendacje wynikające z przeprowadzonej ewaluacji ex-ante projektu SRWŚ 2030+.

W procesie prac nad ostateczną wersją SRWŚ 2030+, w dniu 23 grudnia 2020 r. uchwałą nr 3192/20, Zarząd Województwa Świętokrzyskiego przyjął i skierował do konsultacji w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projekt Prognozy Oddziaływania na Środowisko dla projektu SRWŚ 2030+ oraz podał do publicznej wiadomości informację o przystąpieniu do konsultacji. Umożliwiło to rozpoczęcie i przeprowadzenie konsultacji, które odbyły się w terminie od 29 grudnia 2020 r. do 20 stycznia 2021 r. W ramach prowadzonych konsultacji, zgodnie z art. 54 ust. 1 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2020 r. poz. 283, z późn. zm.), projekt Prognozy Oddziaływania na Środowisko dla projektu SRWŚ 2030+ został zaopiniowany przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska oraz Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego.

Dodatkowo, projekt SRWŚ 2030+ został uzgodniony z Państwowym Gospodarstwem Wodnym Wody Polskie: Regionalnym Zarządem PGW w Warszawie, Krakowie i Rzeszowie.

Mając powyższe na uwadze, celem niniejszej Uchwały jest przyjęcie przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ stanowiącą załącznik do Uchwały.